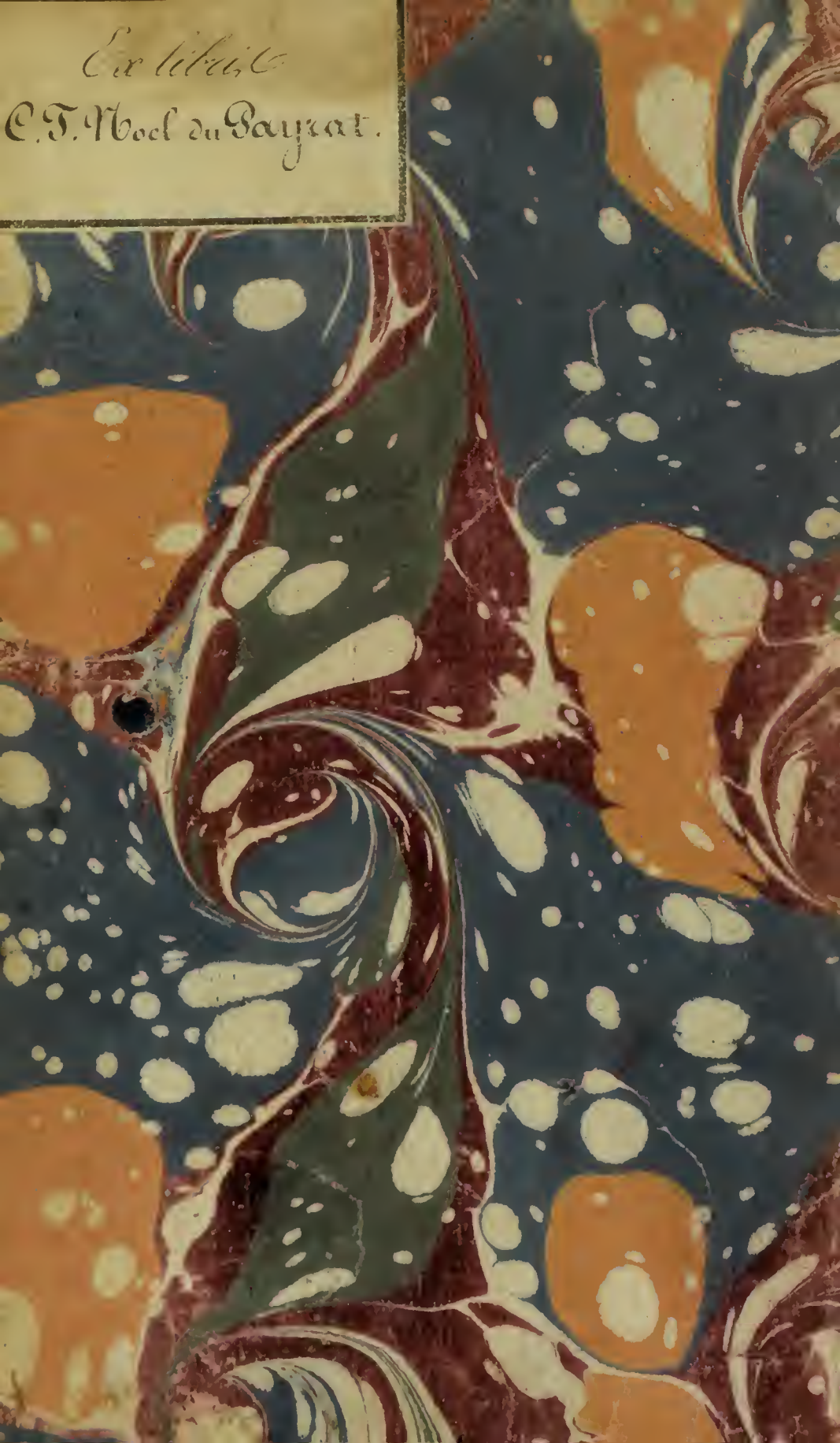
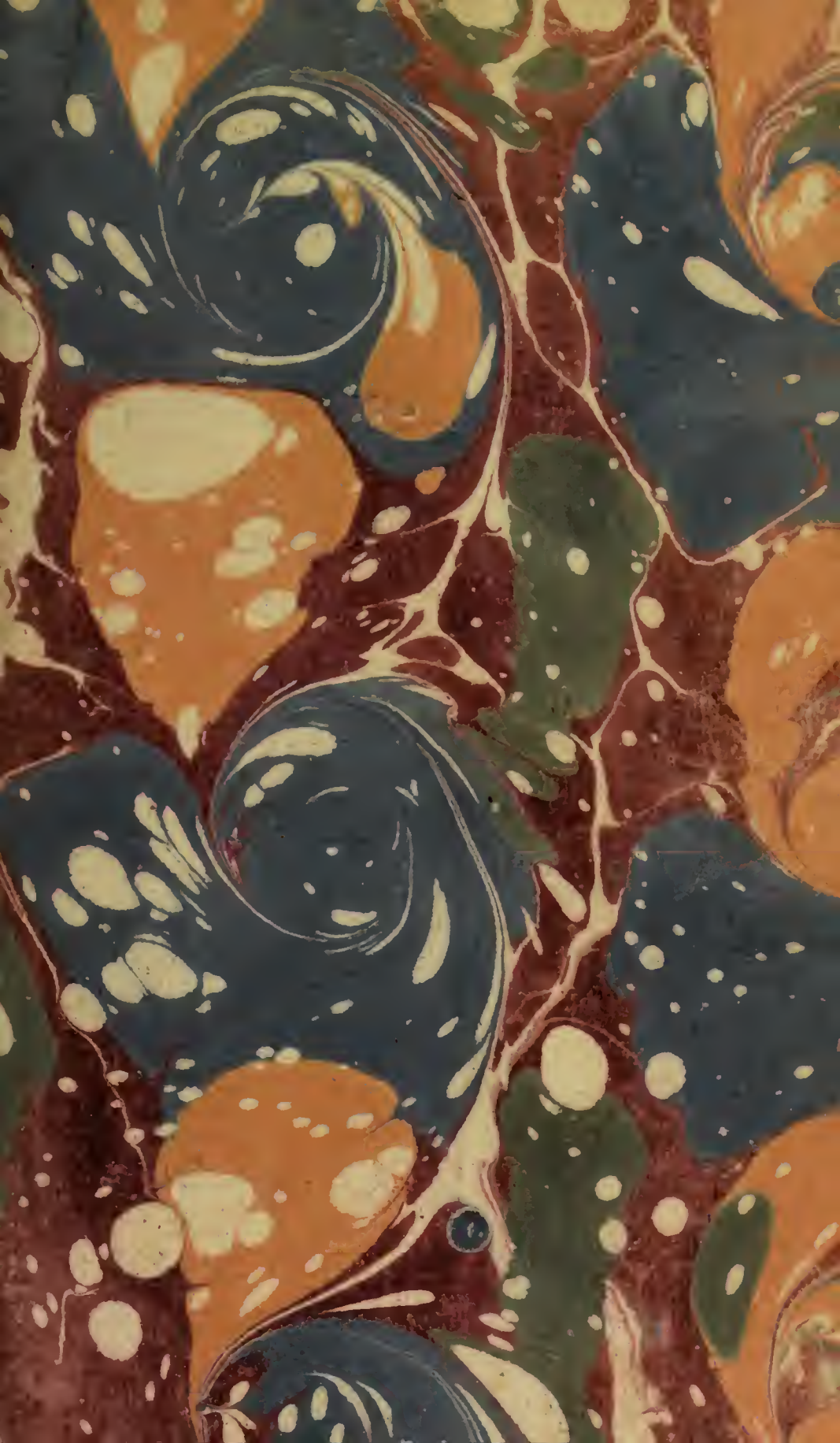
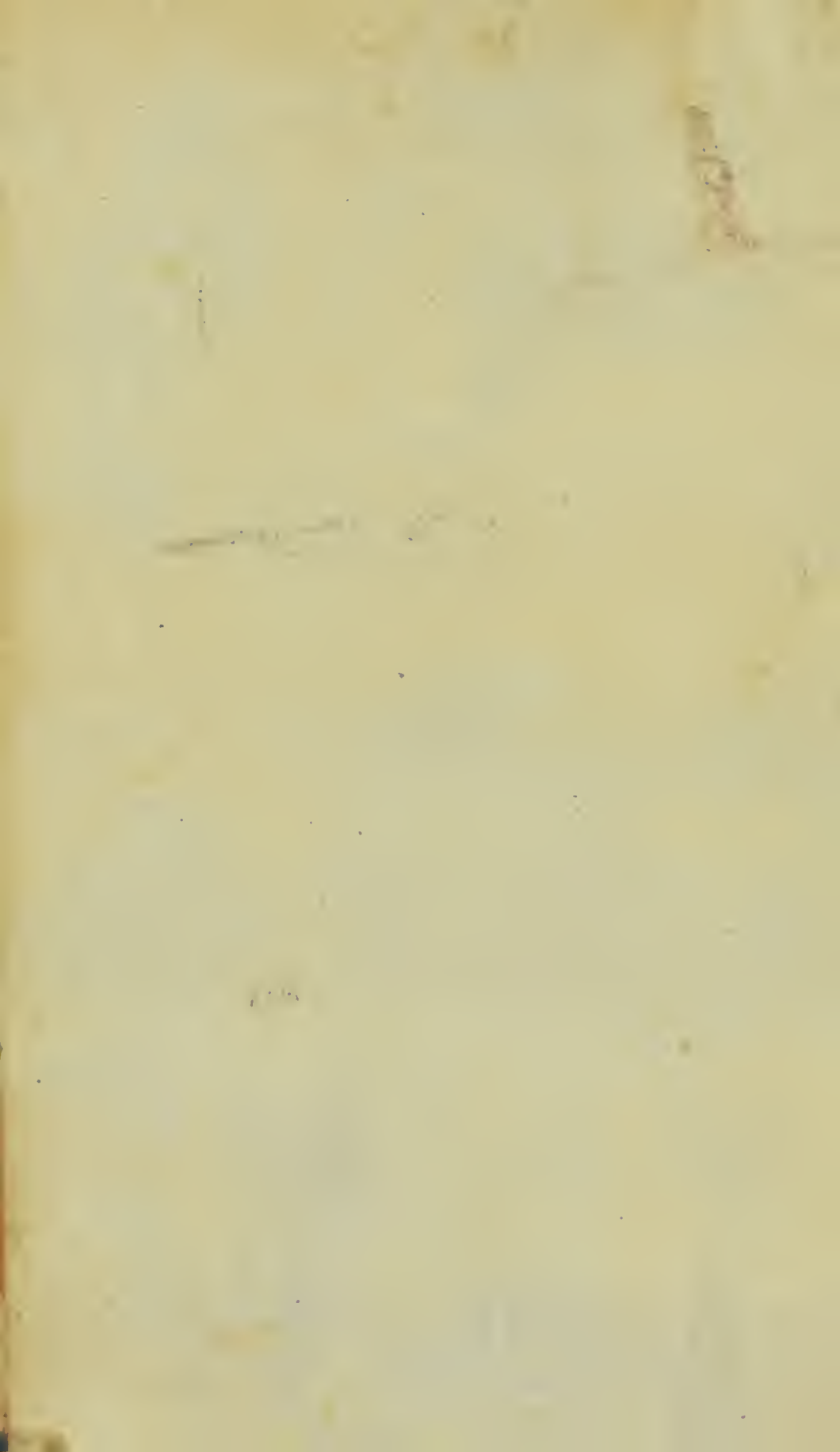
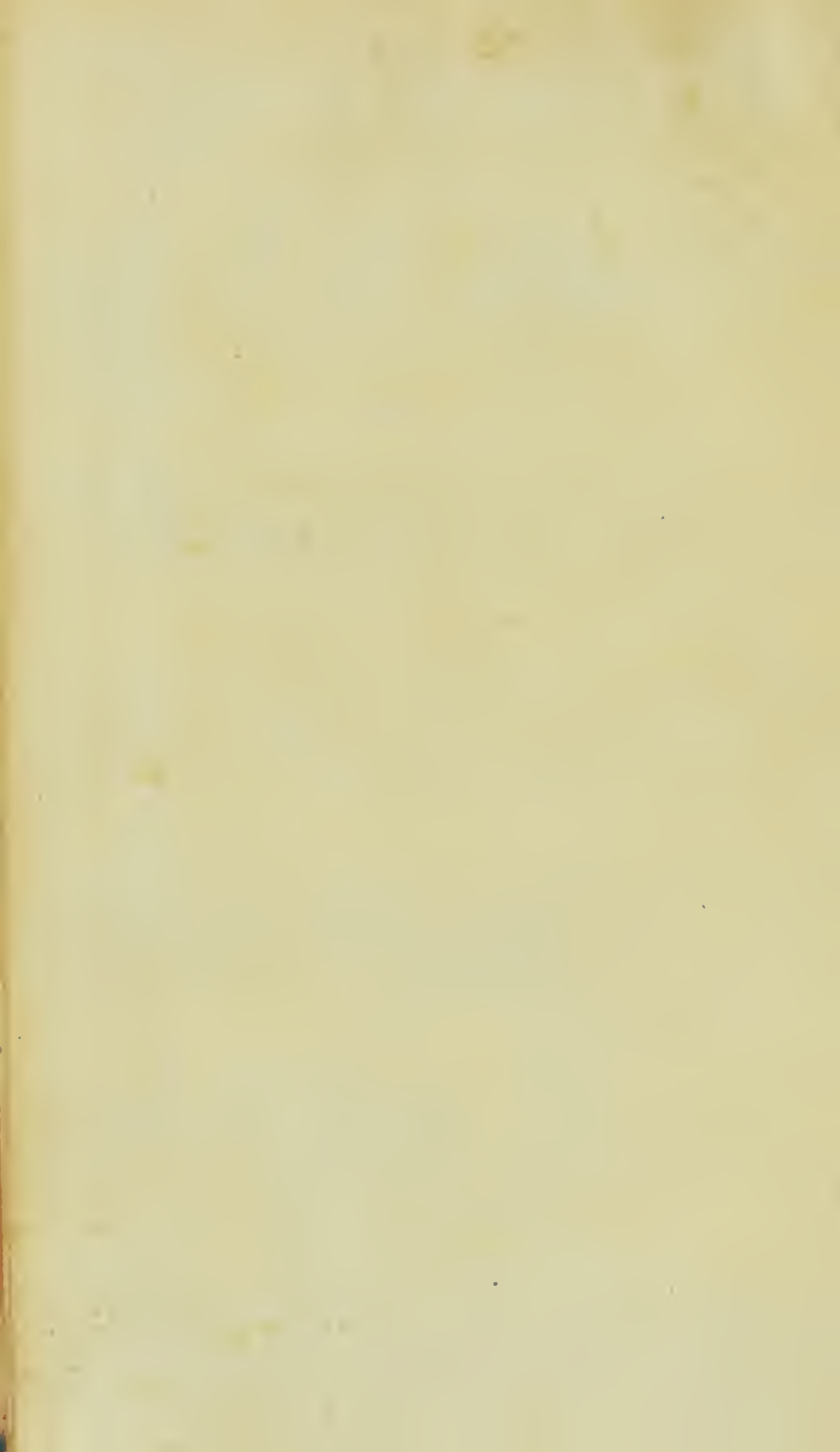

Ex libris
C. J. Noel du Bayrat.

Apud Joannem Gravier ~

VOCABULARIUM

JURIS UTRIVSQUE

Ex variis ante editis, præsertim ex

ALEXAND. SCOTI,

JO. KAHL, BARN. BRISSONII,

E T

JO. GOTTL. HEINECCII

ACCESSIONIBUS;

OPERA ET STUDIO

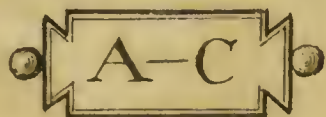
B. PHILIP. VICAT,

Juris utriusque D. & Professoris

Editio Secunda

Auctior atque emendatior

TOMUS PRIMUS

NEAPOLI MDCCLX

SUMTIBUS JOANNIS GRAVIER

Cum Privilegio S. R. M.

VIRO . AMPLISSIMO

C A R O L O

COMITI . DE . FIRMIAN

A . CONSILIIS . INTIMIS . AC . CVBICVLARIO

FRANCISCI . I . IMPERATORIS

ET

MARIAE . THERESIAE . WALBVRGAE

EIVS . CONIVGIS . SPECTATISSIMAE

ADMINISTRO . SVPREMO

REGIARVM . STATIONVM . ITALIAE

PROGVBERNATORI

MANTVAE . ŠABVLONETAЕ . ET . BOZOLI

ARBITRO

NOMINE . SACRAE . AC . CAESAREAE . MAIESTATIS

APVD . REGIMEN

GALLIAE . CISALPINAE . AVSTRIACAE

GENERE . MORIBVS . DOCTRINA

CVNCTIS . MORTALIVM . COMMENDATISSIMO

AB . AETATE . PRIMA

AD . ARDVA . EXPEDIENDA

MAXIMA . CVM . NOMINIS . SVI . DIGNITATE

COMPARATO

CVIVS

FIDES . PRVDENTIA . SAPIENTIA . CONSTANTIA

IN . REBVS . DIFFICILLIMIS . GERENDIS

†

QVA . LEGATIONE

APVD

CAROLVM . REGEM . NEAPOLIS . ET . SICILIAE

QVA . CETERIS . MVNIIS . RITE . PERSEQVENDI

MIRE . ELVXIT

PROFECTO . IMMORTALE . DECVS

SIBI . SVISQVE

REDDITVRA

IOANNES . GRAVIER

VOCABVLARII . VTRIVSQVE . IVRIS . EDITIONEM

PATRONO . BENEMERENTISSIMO

IVRE . MERITO . DEBITAM

D. D.

JOANNES GRAVIER

LECTORI BENEVOLO

S. P. D.

EN tibi sistitur Prima Pars *Vocabularii Juris Utriusque*, cujus Auctor est Cl. Philippus Vicat, quam brevi aliæ ejusdem Partes sequentur. Atqui paucis te nunc volo, ut vel sub initium teneas, quid me excitarit, ut *Vocabularium* istud ederem, quidque in re tanta equidem præstiturum putem. Hæc duo si recte demonstravero, futurum auguror, ut meam operam frustra mihi non fore prædicaveris.

A primo ordior. Habe, me jamdiu agitari desiderio aliquid edendi, ut pro eo ac possem commodum omne afferrem iis, qui litteris operam dant. Et quamvis viribus meis nequaquam res-

pondere videbam ea , quæ in dies typis digna ob oculos obverfabantur , id tamen me a tam gravi cogitatione minime abstinerebat ; quinimmo eo magis eamdem ob causam sollicitabar . Hinc primum curavi , ut nonnulla selectiora Opuscula , quæ meis sumtibus in lucem prodire fategi , ad manus sapientum virorum essent , ac præsertim *Manuale Juris* Jacobi Gothofredi auro contra nec gemmis permutandum . Quæ in re quantum profecerim , alii judicaverint . Verum alia ac fortasse luculentiora a me expedienda diu noctuque meditabar , quibus magis magisque virorum litteratorum commoda facerem . Dum his haud plane futilibus cogitationibus premebar , atque non sine consilio Virorum Doctissimorum me edendis doctis Operibus maximi nominis Virorum comparabam , certior factus ex Bouquetianis typis propediem proditurum *Vocabularium Juris Utriusque* opera viri eruditissimi exasciatum . Equidem manus eidem typis meis edendo admove-
re continuo non arbitratus fui , cum alio tunc temporis avocarer . At demum rei utilitate motus mihi tribui , postquam ad manus idem habere contigit , ejus editioni nunc vacare , ac postmodum ad alia properare , quæ prius evulgare statueram . Nolim tamen causam heic ignores , ecurr ita
agen-

agendum a me esse ratus sum.

Ac sane ea vel ab ætate prima mihi fuit opinio, sexcentos esse libros, quibus ingenia Virorum Eruditorum maxime exercentur, ne omnino vacent earum rerum notitia, quæ in iisdem comprehenduntur, eos tamen præ ceteris utilitati esse, quibus vocum origines, significationesque explicantur. Idque scio, cuivis haud insanæ mentis comperitum esse, qui scilicet linguarum mutationes, ac vices probe noverit. Næ vocum cujusque gentis peritia tam est necessaria, quam cujusque hominis proprium est sapere. Quid plane scies, ubi ignoraveris, quam gentes tribuerint cuique vocabulo notionem, si earum mores, institutaque, uti par est, quippe quæ humanam sapientiam firmant, addiscere velis? Profecto id omnem viri sapientis industriam requirit ex eo vel maxime, quod non solum scitu necessaria in hunc modum, qui vult rite, atque sapienter progredi, debet adpetere, verum etiam quia gravibus implicari debet difficultatibus, quarum vera origo est ex vario vocum usu, ac diversis Idiomatum omnium fatis.

Verum ut ad rem veniam (multus enim esse deberem, si de re tam gravi vel breviter vellem dissertare) mihi semper is fuit animus, meam erga litteratos Viros

observantiam testari Operis alicujus editione, quo tantum proprietates latini sermonis palam fierent. Movebar ex eo, quod latinus sermo usui sit omnibus iis, qui scientias tractant, ac ferme cultioribus omnibus Nationibus, apud quas pro communi jure sapientissimæ leges Romanæ adhibentur. Noveram satis cum verba, tum leges latinorum scire, haud mediocris laboris esse, quandoquidem tot variæ dictiones invaluerunt, quot varia Reip. Rom. Fata dederunt, ac nonnisi earum penitiorum sententiam patere posse, quibus diu multumque easdem investigare cordi esset. Accedebat his quoque haud levis momenti ratio, quæ petebatur ex antiquissimo Latinorum veterum, ac recentiorum doctissimorum Virorum studio, quo alacriter contenderunt, latinas voces, earumque discrimina aperire. Tales fuisse habeo Varonem, Columellam, Gellium, Festum, Vossium, Stephanum, aliosque, quorum longam seriem *αριθμωτάτος* dedit præ ceteris Olaus Borrichius in *Adpendice De Lexicis Græcis, & Latinis*. Atqui non minoris haberi, semper putaveram eos, qui contenti illis vocibus solum explicandis, quæ peculiare latinorum Idiomatum fuerunt, volumina prodiderunt, quibus earundem explanationes complexi fuerunt,

runt ; siquidem legum non paucarum
intelligentia a vocibus pendet , quas
ignorare turpe omnino est ei , qui jus
Romanum scire vult . Quare Prateium ,
Scotum , Calvinum , Brissonium , Heineccium
quotidie commendare moris mihi
fuit , quippe qui revera tale opus feliciter
aggressi . Ac D. O. M. adprecabar , ut
simile quid optimo publico evulgare mihi
daretur ; Nam curas repetere in edendis
ejusmodi vocum Indicibus supervacaneum
mihi videbatur . At ubi demum mihi
innotuit *Vocabularium Juris* Philippi Vicat,
qui profecto id adlaboravit , ut in unum
corpus conferrentur non solum earum vo-
cum discrimina , quæ a latinis Ictis adhi-
bitæ , verum & illarum , quas Patres , ac
Canonum Auctores adhibuerunt , continuo
mihi persuasi , id onus suscipiendum a me
esse , atque hac vice missa facere , quæ
alias obversabantur , itemque efficere , ut
eodem *Vocabulario* meis sumtibus fruereris ;
Quod scilicet rem perutilem me factu-
rum crediderim , si tibi exhiberem , quod
utilius factu me arbitratum esse jam de-
monstravi . Tenes igitur causam , ecurr
hoc *Vocabularium Juris Utriusque* publici
juris facere decreverim .

Nunc reliquum est , ut enarrem quid-
quid factu opportunum mihi visum est ,

ut rite editionem meam persequerer. Ac primum Bousquetianam *Vocabularii* istius editionem nonnullis emendandam ratus. Et quidem I. opus omnino esse duxi, cuique paginæ initiales vocum litteras præfigere, ne lectoribus negotium faceretur paginas plures evolvere, ut alicujus vocis significationem deprehenderet. II. emendatius tradi debere tale *Vocabularium* penitus novi, cum tot menda Bousquetianæ editionis oculis meis subiecta, ut nihil supra. Nolim tamen putes, verbis hisce invidiam Bousqueto viro ceteroqui amicissimo creatam me malle. Is enim Typographiam optime callet; sed in hoc negotio plurimum fortasse suæ arti confidit, quandoquidem eam non adhibuit diligentiam, qua uti opus erat, ut Doctissimi Vicat opus in lucem emitteret. Id tamen recte judicaverint ii, quibus tantum otii erit, meum *Vocabularium* cum Bousquetiano conferre. III. e re esse mihi etiam visum, tribuere opus integrum in quatuor partes, ne sine arte litteræ dividerentur, quæ singulis vocibus respondent. At quoniam labores hosce meos feliciter mihi cessuros firmum vel sub initium habui, si auctius *Vocabularium* meum prodiret adjectione vocum illarum, quæ ætate media invaluerunt, quæque passim in Foro Neapolitano in usu esse cæperunt, enixe

ro-

rogavi Virum Eruditissimum Paschalem Ferrignum Regium Juris Civilis in hac Neap. Academia Professore, ut eas commodò omnium conferret, ac vel saltem illas mihi traderet, quas jam collegisse a quibusdam viris doctis, quibuscum amicitia maxime conjungitur, certior factus fui. Et quamvis duo erant, quæ honestissimum virum hac in re morabantur, quorum alterum oriebatur ex eo, quod se, suaque ita spernit, ut ob hanc causam quid edi suo nomine pati nolit, alterum est, quod idem expedirum Philippus Vicat pollicitus sit, tamen ab viro humanissimo id jam impetravi, cum præclare omnibus constare eidem persuaserim, non semel factum, ut duo, pluresve viri rem eandem pro sua quique dignitate pertractarint. Quinimmo pluribus, ut in meam sententiam veniret, probare contendere, non sibi tantum studere, sed mihi quoque prodesse debere, nec non iis, quibus tanti esset, non unius tantum, sed plurium virorum super eadem re scripta mirari. Atque his omnibus jam meam liberaffe fidem ne credas; etenim maximopere curavi, posthabito quovis lucro, chartas, ac characteres adhiberi, quibus decus omne, atque ornamentum operi adferretur. Idque non ex mei unius sententia dictum
pu-

puta , sed ex Cl. virorum iudicio , quibus
vrbs hæc nostra abundat , ac præsertim
Duumvirum Doctissimorum , atque de Rep.
Litteraria benemerentissimorum , quorum
Epistolas , ac de re tanta luculentissima
testimonia his meis litteris subnectam .

Quæ cum ita sint , habes jam primum
causas , quibus motus *Vocabularium* istud
edere diligenter studui , atque curam omnem
meam , ut auctius , emendatiusque ad ma-
nus tuas veniret . Tu interim utere ,
fruere mea opera , qualiscumque est , ac
rei , existimationique meæ consule , quod
unum a te majorem in modum peto . Sin
autem tibi videar quid peccasse , me hu-
maniter moneas rogo , ne fortasse pro ul-
la re , quæ tibi displiceat , mihi laus de-
trahatur , ac gloria quævis , quam in
re perficienda mihi comparare quovis la-
bore conatus sum . Itaque fiet , ut tuæ
humanitatis tutior factus nequaquam de-
inceps omittam edere alia , quæ paro , ut
tuo commodo , meæque , pro eo ac va-
leo , cupiditati optima quæque promoven-
di satisfacere queam . Vale

PASCHALI FERRIGNO

R E G I O

JURIS CIVILIS PROFESSORI

NICOLAUS DE MARTINO S. P. D.

Non primum, quam hesternæ die ad aures meas pervenit, recudi in hac Vrbe sumtibus Joannis Gravier Lexicon Juridicum, quod præterito anno lucem adspexit Lanfannæ studio, ac diligentia Cl. Viri Philippi Vicatii. Nunciavit id mihi Amicus Juris peritissimus, cui tuum in eo excolendo singulare studium est satis perspectum, exploratumque. Sed illud adjecit mihi permaximè gratum, Lexici ejus novam Editionem a te potissimum promoveri, ac in te ipsum quoque suscepisse, ut eidem accederent voces mediæ ævi, quæ in ipso desiderantur. Possem tecum irasci, quod quum olim pro tua humanitate consuevisses, omnem tuum qualemcumque laborem mecum communicare, nunc moris ejus oblitus, nihil adhuc de novo isto mihi significaveris. Sed parum sollicitus tui hujus silentii, inde forte profecti, quod labore ipso suscepto non tantum Tibi sit otii, ut Amicis invisendis operam, ut antea, navare queas, illud potius mea hac epistola candide Tibi testatum volo, Te rem animo voluisse, quæ studiose nostræ Juris Juventuti adprime utilis, ac proficua sit futura. Sane enim Lexici ejus duplex est dos, quod excerptum sit illud ex Commentariis, quos Viri illustriores de vocibus Juridicis ediderunt, quodque Auctor ejus solertissimus genuinas vocum significationes subinde conatus sit selectis exemplis illustrare, ut brevitati studens obscuritatem omnem effugeret. Optandum itaque erat, ut qui in nostro Lyceo Juri operam navant, possent facili negotio istiusmodi Lexicon sibi comparare; Quod tu, Paschalis mi, præstabis, ubi efficies, ut nova ejus editio, in hac Urbe jam inchoata, quam citissime ad umbilicum perducatur. Quemadmodum vero studiosa nostra Juventus pari diligentia incumbit, cum Juri

com-

communī Romanorum , tum alteri illi , quod Jus Regni vocitamus ; ita maxime commendandum est consilium tuum , ut eidem Lexico voces medii Ævi accederent ; quandoquidem nisi de vera earum significatione constet , innumera nostri Juris capita ea , quæ par est , ratione intelligi plane non poterunt . Alacri igitur animo Vir Cl. laborem jam susceptum persequere ; sed ita tamen eum perficias velim , ut tuæ valetudini consulens uberiores tuorum studiorum fructus Nobis in posterum impertire queas . Vale .

D. Neap. X. Kal. Maj. MDCCLX.

PASCHA-

PASCHALI FERRIGNO

VIRO AMICISSIMO

ANTONIUS GENUENSIS

S. D.

QUum Ego ne cogitarem quidem , Joannes Gravier & ostendit mihi Lexici Juridici novæ , ac nitidissimæ editionis Tomum primum prope ad exitum perductum , & quid tu sis hujus editionis occasione facturus , quod ad Jurisprudentiam Ævi barbari attinet , indicavit . Ego vero quantopere utraque re sim lætatus , tibi volo hæ litteræ testatum faciant : neque enim impetrare a me potui , ut expectarem , quo tibi coram gratularer . Necessarium porro non arbitror currenti , ut ajunt , calcaria admovere , sed si Amicorum Judicium , adprobatioque est aliquid allatura animi , velim tibi persuadeas , mi Paschalis , & paucos me tibi esse amiciores , & qui hoc , quod Tu in studiosæ Juventutis utilitatem paras , pluris æstimet , probetque , esse neminem . Equidem non negaverim , ut in ceteris rebus ferme omnibus , ita in hac præsentis rei Litterariæ Europæ parte , tot , ineptiarum quoque , Condendis Lexicis peccatum esse plurimum , ac sæpe ; estque mihi persuasum , si quis est , qui Scientias e Lexicis petat , eum in arundine longa ad decrepitum usque senium equitaturum : sed tamen sentio , quanti sint hujusmodi lucubrationes adjumenti non incipientibus modo , sed longe etiam , ut ego puto , provectis . Quod quum in omnibus exploratum habeam , tum in nulla re magis , quam in Jurisprudentia , in qua sæpe intervenit , ut aut fortuna , aut vita , aut fama nostra voculæ sententia fiet , aut ruat . Quod Veteres agnovisse videntur , qui tam accurate de verborum significationibus scriptitarint . Illud sæpe desidero , ut tum demum ad hujusmodi libros accedamus , quum nempe discendum est aliquid , veluti in transitu , aditusque faciles
ad

ad penitiora petendi: neque enim probare possum, ut
ea habeamus domicilia, quæ non sunt nisi hospitia.
Nam, ut Tu probe nolti, jurisprudentia non hæc de
trivio, & quæstui parata, sed ea, quam qui profiten-
tur, justitiæ Sacerdotes & habentur, & sunt, e naturæ
fontibus primum nata, atque Hominum Sapientum ar-
te, & consilio longe per Gentes propagata, non e ri-
vulis, & Lexicographis haurienda est, sed ex Philoso-
phiæ penu, & humani generis Ingenio, ac Historia.
Hoc autem quum sit in veteri, & docta jurisprudentia
difficile, præsertim incipientibus, tum est difficillimum,
quum ad ea Europæ tempora ventum est, quæ Scy-
thæ illi immanes tantopere foedarunt, & in quibus Ado-
lescentes nisi manu quasi ducantur, ad singulos ferme
passus hæreant necesse est. Sed ego ne hæc tibi comme-
moraverim? Nempe sis, quod ajunt, Minervam.
Quare ut eo redeam, unde sum digressus, tibi ego
vehementer gratulor, mi Paschalis, atque eo vehemen-
tius, quod video a Te opus multis etiam humeris gra-
ve susceptum: cogeris enim sæpe ire per avia, &
Jurisprudentiæ historiam, indolem, fata per inhospita
loca persequi. Novi Ego ingenium, atque eruditio-
nem tuam, quominus dubitem, te magna cum gloria
de tam difficili, & pene integra adhuc Provincia Trium-
phaturum. Sed quo tibi cum foedioribus monstris de-
pugnandum est, eo majori Tibi opus est animo, &
contra audentius eundum, magnaue uti circumspe-
ctione, auderem dicere & cunctatione, nisi tua me
diligentia, perspectaque providentia prohiberet. Cete-
rum hanc a te non epistolam, sed animi mei testifica-
tionem haberi volo. Vale, ac sanctioribus, & gravio-
ribus litteris vive. Neapoli XIII. Kal. Majas.

CAROLUS

DEI GRATIA REX

Vtriusque Siciliae, & Hierusalem, Hispaniarum
Infans, Dux Parmæ, Placentiæ, &
Castri, ac Magnus Princeps Hereditarius Hetruriæ, &c.

Ioanni Gravier Fideli Nobis Dilecto Gratiam Nostram,
& bonam Voluntatem. Ex tui parte fuerunt Nobis
humiles porrectæ preces, velle reimprimere Operas intitula-
tas: Vocabularium Utriusque Juris in quatuor Tomis,
Et Dictionarium Italum & Gallicum Abbatis Antonini
in duobus Tomis, & expediri Privilegium in tui favo-
rem, non posse per decennium illas imprimi a quocumque
Typographario hujus Nostræ Civitatis, aut a quocumque
Regniculo, aut Extero. Et Considerato per Nos dictas
Operas Maximam huic Nostro Regno utilitatem asferre,
tuis propterea Supplicationibus inclinati tenore presen-
tium de certa nostra Scientia statuimus, quod nemini li-
ceat per annos decem a die datæ presentium in antea
numerandos supradictas operas, ut supra expressas im-
primere, nec ullatenus imprimi facere in hoc Nostro Re-
gno, nec alibi impressas in Regnum ipsum immittere,
nec immixtas vendere, vel teneri absque speciali permis-
sione, licentia tua, vel tuorum heredum, & successorum
perdurante dicto tempore annorum decem: Et si aliquis
contra hanc nostram Regalem Ordinationem facere, vel
attentare presumpserit, ipso facto incurrat in multam
unciarum auri quinquaginta, dividendam pro tertia par-
te Nostræ Regiæ Curie, tertia accusatori, & pro alia
tertia parte tibi, dictisque tuis heredibus, & successoribus;
Et operæ predictæ taliter impressæ, aut quomodolibet ex
qualibet parte in hoc Regno inductæ devolvantur, & sint tui,
tuorumque heredum, & successorum; Cum expressa ta-
men conditione, quod supradictæ operæ reimprimendæ sint
de eadem qualitate Papyri, & Characterum, quæ fuerunt
presentatæ in Nostra Regali Camera Sanctæ Clare, pro
quo

quo effectu supradictus supplicans anteā presentare debeat
 exemplare ambarum impressionum in ipsa Nostra Regali
 Camera pro illis examinandis, an sint ad formam supra-
 dictorum exemplarium. Mandantes propterea omnibus,
 & singulis Officialibus, & Subditis Nostris Majoribus,
 & Minoribus, & quocumque nominis nuncupatis, titulo,
 officio, auctoritate, potestate, & jurisdictione fungentibus
 presentibus, & futuris, ad quos, seu quem spectabit, præ-
 sentes pervenerint, vel fuerint quomodolibet presentate,
 unicuique in sua jurisdictione, quatenus tibi, seu legiti-
 mæ personæ ex tui parte præsent, & præstari faciant
 omne Auxilium, Consilium, & Favorem necessarium, &
 opportunum pro præmissorum observantia, & consecutio-
 ne dictæ pænæ pecuniariæ, & dictorum operum in casti-
 bus præmissis, adeo quod pro prædictis ad Nos recursum
 habere tibi, nec tuis heredibus & successoribus necesse
 non sit, & si secus factum fuerit, statim incurrant in
 Regiam Indignationem Nostram, ac pœnam ducatorum
 mille. In quorum fidem hoc præsens Privilegium fieri
 iussimus Magno Nostro Sigillo pendente munitum. Datum
 Neapoli ex Regali Palatio Die prima Mensis Decembris
 Millesimo Septingentesimo quinquagesimo octavo 1758.

C A R O L U S .

DANZA PRÆSES

GAETA.

ROMANUS.

Dominus Rex mandavit mihi
 D. Francisco Rapolla a Secretis.

Locus ✠ Signi.

Joannes Thomas Athanasius.

PRÆFATIO

AUCTORIS.

Verborum significationis in artibus, ac disciplinis notitiam esse necessariam nemo non iudicabit, nisi qui aliquid scire idem esse putet, ac voces, verbaque tenere sono tantum valentia; Qua in re quæ dicuntur, aut scribuntur, minus se commendabunt ac in musica soni, qui Artificis industria audientibus significare res etiam magnas, eisque ut sensibus præsentis sistere videntur, quod & pictura facit. Nec illa quidem scientiam absolvit cruda rerum notitia, quam facit vulgaris, & grammatica, ut vocant, verborum explicatio, non omnia perhibens, quibus res ab omni alia in quovis loco, & quavis occasione discerni possit; quo quidem præstat philosophicus terminorum intellectus, quem logica definitio

††

tio-

P R Æ F A T I O

tione assequimur. Quid, quæso, geometriam discenti juvabis, si Triangulum dixeris esse figuram tres angulos habentem? Quid in Jurisprudencia de testamento scire tantum, esse contestationem mentis, vel etiam quod de eo Modestinus *l. 1. D. qui testam. fac. poss.* ait, esse voluntatis nostræ legitimam sententiam de eo, quod quis post mortem suam fieri velit? Haud sane tradideris sufficientem testamenti notionem, qua illud ab alia quacumque voluntatis ultimæ dispositione, ut mortis causa donatione, & codicillis, rite separetur. Neque rem, qualis in se est, declaraveris, nisi solemnities testamenti interna, & externa expediveris. Sed logica, utpote pleniori verborum definitione, scientiam adsequeris legum, dum harum non tantum verba, ut fit per grammaticam, vulgaremque definitionem, sed, ut ait Celsus, eorum vim, atque potestatem tenebis; in quo vera sane posita est juris, legumque scientia. Quapropter quibus scientias promovere curæ, cordique fuit, non modo eas tractando orationis contextui interspersas dederunt verborum definitiones, sed & has in libros quoque separatim, ordineque alphabetico scriptos composuere. Quin nec singulis tantum scientiis suis cuique liber hujusmodi scriptus est, sed & uno ambitu omnium
scien

scientiarum, artiumque verborum definitiones complexi sunt; qua in opera post alios hodiernum occupantur viri mira arte conspicui Editores Encyclopædiæ. Simili ratione juris quoque scientiæ magnum accedere pretium nulli dubitamus; quod juris studiosi, ubi Libros, in quibus verba juxta seriem materiarum, ordinemque discendi explicantur, & leges proponuntur, ac declarantur, semel aut bis legerint, si quos deinceps tractatus, aut singulares juris libros aggrediantur, in quibus verba forte quædam occurrent, quorum vim, ac potestatem animo effluxisse contigerit, eam ex ejusmodi thesauro facile repetere possint, vel etiam superiora analytico veluti quodam regressu persequi.

Equidem in jure res meris ejusmodi absolutisque verborum definitionibus declarare arduum est. Etenim tota fere legum etiam multarum materia prius est evolvenda, quam verbum hoc, illudve in hac, aut illa lege occurrens sufficienter intelligatur, ceu ex testamenti exemplo jam ostendimus. Scilicet verborum significatio alia sæpe est in abstracto, alia quæ ex ratione legis, sine legislatoris, materiaque substrata, per interpretationem modo restrictivam, modo extensivam est eruenda; quo fit, ut, quod communiter ajunt, omnis de-

P R Æ F A T I O

finitio sit in jure periculosa, quatenus quidem ei sententiam legis cujusque, in qua verbum occurrit a te definitum, æquare volueris. Dum enim qui jura condunt, ex præteritis exemplis in futurum prospicere fatagunt, voluntatem suam aperientes circa ea, de quibus in posterum sit judicandum, non omnia in animo possunt habere præsentia. Cum porro civibus omnis ordinis ferant leges, non uti non potuerunt verbis plerumque vulgaribus, quibus non certa peræque notio respondet; hujusmodi enim notiones vulgus raras habet. Accedit quod variis fatis in jure mutatione suborta verba sæpe eadem quoad sonum remanserint utpote hominibus familiaria, dum tamen ob mutationem illam aliam, aliamque acceperint significationem sequiori juri comparatam. Sic testamentum qui definierit relate ad tempora legibus XII. Tabularum superiora, rem omnino diversam definiet, ac fuit per has Leges Decemvirales. Rursus aliter definiendum habes post Interpretationes Prudentum, quibus testandi libertas in actum omnino alium restricta fuit, qui & procedentibus temporibus aliam, aliamque formam recepit. Hujusmodi incommodo gravati quidem non sunt, qui in aliis scienciis, aut disciplinis verba definire aggressi sunt.

AUCTORIS.

sunt. Harum quippe magistri non vagis, quales vulgus habet, notionibus litantes, sed absolutas concipientes, eas quoque non nisi certis, constanterque eis respondentibus vocabulis signare soliti sunt: quamquam, ut fateamur quod res est, in quibusdam experientia magistra, rerumque diligentiori indagatione novi vocabulorum usus, novæque definitiones ex nova generum, & specierum distributione orta sint; quod in historia quidem naturali maxime est conspicuum. Sed nec ea parte deficit penitus suum Jurisprudentiæ nostræ præsidium, in qua nisi omnium prorsus, bene multorum saltem dari potest verborum logica definitio. Neque deest verborum aliorum vulgari, grammaticæque definitioni usus: ex hac quippe ad philosophicam attenta cuiusvis legis consideratione facilius assurgere dabitur, præsertim ubi verbi significatu tradito ad leges illas, in quibus illud occurrit, & ad alia scripta coætanea, vel etiam ad antiquiora remittuntur lectores. Et hanc quidem operam jam abhinc multis annis præstitere viri de Juris scientia præclare meriti, quos honoris causa serie longa nominarunt alii, illorum vestigia in ejusmodi Vocabulariis adornandis prementes. Nos hocce juris facimus publici concinnatum ex aliis ante editis, præsertim

P R Æ F A T I O

ex ALEX. SCOTI, JO. KAHL, tum ex BRIS-
SONII Lexico à Viro Ill. JO. GOTTL. HEI-
NECCIO perutilibus accessionibus aucto. Et
id præcipuè intendimus, ut in hocce no-
stro ex illis conflato compendiosam Lector
haberes copiam. Quamobrem, quæ in
Brissonio deerant verba canonici juris, ea
ex aliis supplevimus. Quæ in his ex Ju-
re Publico Germanico conspersa sunt, omi-
simus; hæc quippe magnum satis appara-
tum ipsa requirant, jureque suo postulant.
Quas in aliis de verbo eodem uno sensu
accepto aggeruntur legum plurium, scripto-
rumque auctoritates, brevitatis causa ad
unam, alteramve redegimus, Indices men-
dolosos diligenter corrigentes. Quæ porro ex
recentioribus tantum juris interpretibus oc-
currebant petita verba, hujus loci non ef-
se duximus. Tandem ubi occasio fuit,
calculo nostro pauca quædam notandi, id
citra omnem arrogantiam, & bona cum
venia fecimus. Hæc jam ante quatuor an-
nos in Libri prospectu præfati eramus.
Nunc vero Lectores moneri æquum est,
quod Themidem suam huic Operi constan-
do haud levem admovit Vir Clarissimus
D. JOHANNES EMMANUEL GIRON Hispanus
J. U. D. Parisiensis, & S. Sedis Apostolicæ
Proto-Notarius, qui capita ex Jure Civili
nonnulla, ex Canonico multa suppedita-
vit

AUCTORIS.

vit egregii Viri nomine subnotata.

Juris Feudalis vocabula, quæ heic spargere primum animus erat, in aliud opus reservanda duximus, in quo ceteræ omnes Medii Ævi voces ad jus pertinentes uno hujus formæ volumine comparebunt ex variis desumptæ auctoribus, atque etiam ex *Fresnei Glossario Mediæ & Infimæ Latinitatis*: hoc quippe tanta rerum etiam ad jus non pertinentium copia refertum est, ut Juris alumnis non sit nisi graviori ære plerumque comparandum. Tu interea utere, fruiere hocce Libro, quem Juris studiosum nocturna oportet versare manu, versare diurna.

CLAR. VIRO

D. B. PHILIPPO VICAT,

J. U. D. & Antecessori

EDMUNDUS MARTIN

Antecessor Parisiensis

S. P. D.

VIR CLARISSIME

Pervenerunt ad me duo priora Vocabularii Tui Juridici Volumina. Hæc, ut & tu desiderare videbaris, & optabat rei litterariæ deditus Bibliopola Marcus Michaël Boufquet, qua potui, cum diligentia legi, meaque fuit ex ipsa lectione sententia, tuum hoc, qua methodo digestum est, Vocabularium perutile fore Jurisprudentiæ Studiosis. Sane ad juris cognitionem, & auctorum nostrorum intellectum illi multum contulisse mihi videntur, qui in vocibus, quæ scientiæ nostræ propriæ sunt, & peculiare interpretandis operam aliquam posuere.

Quamquam enim fuerit illa Jurisconsultorum Ulpiani, Pauli, Pomponii, Modestini, & aliorum propria laus, ut Latinae lin-
guæ

guæ nitorem , qui post Antoninos sensim ob-
solesceret , eundem purum & incontamina-
tum retinuerint , & irrumpente barbarie cul-
ti , politique sermonis fuerint tenacissimi ; at-
tamen ipsa vis nominum , ipsa verborum ma-
jestas , ipsa sæpius significatio pendet ex in-
tima rerum cognitione , quam qui non habet ,
necesse est , ut aut ipsas voces penitus igno-
ret , aut ad alienos sensus detortas eas intel-
ligendo nihil prorsus intelligat .

Id sensere Jurisconsulti veteres , quorum
circa verborum intellectum ea cura fuit , ea
diligentia , ut si quæ vox jurisprudentiæ pro-
pria esset , illam explanarunt veram ejus in
jure significationem exponentes . Et has ve-
teres verborum definitiones a Jurisconsultis
datas hunc eundem in finem , hoc eodem pro-
posito suæ Digestorum Collectioni subjecit
prudenter Justinianus addens titulum expres-
sum De Verborum Significatione .

Et exstiterunt identidem dignationis ma-
ximæ Jurisconsulti , qui tractantes illud idem
argumentum , aut doctos edidere de verbis
juridicis commentarios , aut etiam Lexica Ju-
ridica publici juris fecerunt . Non leve no-
men hac in parte sibi fecere FRANCISCUS
HOTOMANNUS , ALEXANDER SCOTUS , JOAN-
NES KAHL , & egregius BARNABAS BRIS-
SONIUS . Verumtamen in illis plura deside-
res , nisi & simul eos omnes conjungas , &
mul-

multa detrahas, addas plurima. Alii namque dum verba civilia solummodo sectantur, voces omisere canonicas, alii dum brevitati consulunt, uno aut altero legum, vel canonum exemplo vocis, quam definiunt, significationem firmavisse sibi satis habent, alii dum nimiam hanc brevitatem evitare student, ad tedium usque congerunt exempla, vocemque, quam interpretantur, sæpe sine delectu conquisitis auctorum locis obruunt. Optandum erat itaque, ut in unum veluti refunderentur, quæ huc usque prodierant Lexica Juridica, & aliquod ex illis omnibus meliori methodo conflatum prodiret, in quo nihil nisi utile, & necessarium utriusque Jurisprudentiæ deprehenderetur.

Et est id ipsum, quod tam felici, quam opèroso conatu præstitisse mihi videris, Vir Clarissime. Tuis igitur curis, tuis operæ, & studio proditurum est in lucem Juris Utriusque Vocabularium, in quo equidem nihil arbitror, posse desiderari. Seu namque singulas voces definias, ut breviter, & concinne, sic plane & aperte definis, seu vocabuli cujusque diversam acceptionem in jure firmes exemplis, apposita sunt illa, & pauca quæque exquisita cum delectu, & judicio sufficiant, sive tandem in quibusdam capitibus juris originem enarrare necesse sit, ita paucis eam indicas, ut longiori sermone melius

lius nemo. Vellem hoc solum, (namque veniam dabis, si te cum eo candore compellam, qui litteratos decet) tibi ad vocum Canoniarum interpretationem tot adfuissent auctorum adjumenta, quot ad manum fuere de verbis civilibus agenti. Dubium itaque mihi non est, (nec enim, ut opinor, me fallit animus, nec mea in te me decipit observantia,) quin Vocabularium hoc tuum summo cum plausu sit excipiendum ubique, ea imprimis forma, eo characterum nitore, & elegantia, illis demum curis editum, quibus illud typis cudendum a se spondent honesti, & probi Bibliopolæ Lausannenses DD. BOUSQUET, & CHAPUIS. Vale.

Parisiis An. A.S.H. 1759. die vero 16. mensis Maii.

I L L U S T R. JCTI.

A D P R O B A T I O.

PLures ex Articulis, qui in Lexico, sive Vocabulario Juris ad me per studiosissimum rei litterariæ virum Marcum-Michaëlem Bousquet Bibliopolam Lausannensem transmissio continentur, accurate perlegi, atque opus istud utilissimum fore censui, juvenibus præsertim, quorum interest maxime
in-

in primis studiorum suorum exordiis nosse verba, vocesque, quibus ipsa veluti loqui juris doctrina videtur.

Quod si in quolibet artificio rudes adhuc, atque præceptis informandi tirones instrumentorum supellectilem omnem, apparatus, atque fabricam ediscunt primum, qui sentiant nimirum, uti se non posse ipsis, nisi singula noverint ex nomine, quanto magis in civilis disciplinæ studiis, atque arte illa æqui, & boni, quæ statum hominis, vitam, fortunas regit, denominationem rerum, designationem, descriptionemque, & quasi τεχνητάς voces nosse expedit? Id plane cogitaverunt veteres, quos vocum, nominum, etymologiarumque studiosissimos fuisse constat ex iis, quæ de Ælio Gallo, Attejo Capitone, aliisque Festus, & Gellius referunt, & liquet insuper ex diversis Pandectarum legibus, præsertim ex iis, quæ exstant in titulo de Verborum Significatione.

Veterum quidem diligentiam inter recentiores æmulati sunt FRANCISCUS HOTOMANUS, BARNABAS BRISSONIUS, SPIEGELIUS, JO. KAHL, aliique, quorum labori non mediocris ex hac Opere novo, quandocumque vulgabitur, accessio futura est.

Sed & iis, qui purioris literaturæ fontes inviserint, placituræ procul dubio sunt disquisitiones accuratæ plenæ eruditionis, atque
hu-

humanitatis, in quibus tamen permistum nihil, atque confusum est. Quapropter suadeo, neque publicæ utilitati mora fiat, ut is liber, quam primum fieri poterit, in publicam lucem emittatur.

Lutetiæ Parisiorum X. Kalendas Quintiles anno MDCCLIX.

LORRY,

Antecessor Parisiensis.

Censoris Regii Adprobatio.

Illustrissimi Domini Galliarum Cancellarii jussu magna cum animi mei voluptate legi Opus inscriptum *Vocabularium Juris Utriusque* tribus voluminibus comprehensum, & a B. PHILIPPO VICAT Juris Utriusque Doct. & Profess. elaboratum. Præclarus hic antecessor sicut avis artificiosa selectos Jurisprudentiæ Civilis, & Canoniciæ flores pro hujus Operis formatione miro ordine collegit. Quare cum nihil dissonum Catholicæ fidei, & moribus reperiam; quinimo omnibus in foro versantibus maxime utile, ac necessarium credam, typis dignum censeo, & non mediocrem
Rei-

Reipublicæ Christianæ profectum allaturum .

Dabam Lutetiæ Parisiorum die 21 mensis Augusti , reparatæ salutis anno 1758.

RENARD.

Censura .

V*ocabularium Juris Utriusque* olim a Brissonio mutile editum , nunc ex probatissimis Auctoribus auctum mira eruditione refertum , & numeris omnibus absolutum nostræ censuræ offert D. B. PHILIPPVS VICAT *Juris Utriusque clarissimus Antecessor*. Nullus hucusque dubitavit, quantum Civilis , & Canonica facultas , legumque , ac Canonum notitia , ut pote ceteris disciplinis , & scientiis longe præstantior lucis , commodi ferat , & emolumenti , quantumque omni hominum statui jurisdictionem , aut animarum curam habentibus conducatur .

Sapientissimum Chilonis dictum *nosce te ipsum* , æque ac hoc , verum videri debet , nosce quæ circa te gerenda sunt . Turpe enim est ea ignorare , quorum cognitio ad vitam probe ducendam summe necessaria est . Merito CELESTINVS P. M. statuit ,
quod

quod nulli Sacerdotum liceat, Jura, & Canones ignorare, nec quidquam facere, quod Patrum Regulis obviare possit *Cap. Nulli Dist. 38. & GREGOR. Cap. hac consona 25. quæst. I.* Sacrorum Canonum, & Juris cognitionem suæ Professioni conjungentes integre munus suum, & Ecclesiæ dignitatem tueri possunt.

Vastum legum, Canonumque Oceanum, tribus Voluminibus Antecessor Præclarus mire explicat, non aliter quam *Phidias*, qui tanto artificio, & dexteritate scutum Palladi Sapientiæ Deæ laboravit, plurima ordinate in parvo coarctans spatio, aut sicut *Myrmecides* navim, vel sicut *Callicrates* currum, Opus adeo utile, & jucundum faciens, ut nec *Phidiæ*, nec *Myrmecidis*, nec *Callicratis* artificio, & dexteritate victas daturum sit. Quantum autem laboris in Opere hoc elaborando impenderit, facile sanæ mentis viri judicabunt: quare cum nihil in hoc Opere bonis moribus, aut Fidei Catholicæ adversum reperiamus, ac per typum publici juris fieri dignum judicemus in Litteratorum profectum, sic lubenti animo subscribimus. Lutetiæ Nonis Mart. 1758.

RAVS NAY.

M. F.

M. F. HEBERT *in Operis, & Auctoris*
laudem canebat.

Advena justitiæ percurrens forte libellos,
Quem nostro opponas, haud facile invenies.

Privata exponit, quoque publica jura recenset.

Sic Jus Canonicum, Cæsareumque docet,
Moribus instituit, vivendi dogmata sacra
Indicat, & tutam monstrat ad astra
viam.

Sed tibi præcipuum, quid enim memora-
bo laborem,
Quem manus artificis contulit? ecce vi-
des.

VOCABULARIUM

JURIS UTRIVSQUE

A

A B

Hæc littera in comitialibus suffragiorum tabulis nota fuit antiquandi, in judiciariis absol vendi Cic. *de Legib.* qui lit

teram hanc salutarem vocat in *Or. pro Mil.* c. 6. Eadem littera postposita Imperatoris nomini Augustum significat, & geminatur pro numero consortium imperii. In nummis tamen, & marmoribus non A sed G littera in syllaba prioræ AUG. multiplicatur, e. g. DIOCLETIANUS, & MAXIMIANUS AUGG. Gruter. *Inscript.* p. 24. 8. DIOCLETIANUS, MAXIMIANUS, CONSTANTIUS, & MAXIMINUS AUGGGG. *ibid.* p. 178. 7.

A & AB præpositio observatu dignam habet significationem in aliquot orationibus. Ut ecce: AB ALIQUO possidere fundum, i. e. tenere eo etiam ignorante, & nolente, nec causam ab ipso habere *l. 1. D. uti possid.* Simili sensu dicitur, aquam AB ALIQUO ducere in *l. 1. D. de aqu. quotid. l. 1. de rivis l. 1. & 3. de font.* item itinere, actu AB aliquo uti *l. 1. l. 3. de itin. act. priv.* Vi A ME possidet, qui me vi deiecit, mihi que pos

Tom. I.

sessionem abstulit *l. 1. §. 30. de vi & vi arm. l. 3. pr. uti possid. l. 4. §. 43. de usup.* Porro ædificatum AB ALIQUO habet, qui in alicujus, licet non consentientis, solo ædificium posuit *l. 45. D. de damn. inf.* Quin AB ALIQUO fundum pro herede possidere intelligi volunt ex *l. 21. D. de usup. & usuc.* ubi: Ei, A QUO fundum pro herede diutius possidendo CAPTURUS ERAM, locavi: quæ verba potius de capiendo AB ALIQUO, quam de possidendo pro herede ab aliquo suspicor esse intelligenda. Denique AB ALIQUO precariam habere in *l. 6. §. 3. D. de precar.* non dicitur, sed AB ALIQUO precario rogare, pro quo commodius, precario quem quid rogare, quo obtento quis precario habere, vel possidere dicitur. A vel AB sæpe denotat separationem, quod quidem notatu dignum est in *l. 1. C. debit. vend. pign.* ubi: A SE prædia ne venundentur, dicitur aliquis testamento cavere. Si A liberis ne nupserit, idem est ac, ne nubendo a liberis discesserit in *l. 62. §. 2. D. de cond. & dem.* Servata scilicet liberorum suorum affectione, ut ait *l. 6. §. 3. C. de sec. nupr.* A pro EX, a vinea vocatus *l. 20. D. de in jus voc.* AB aliqua liberos suscipere *l. 23. §. 8. C. de nupr.* Ita AB hosti

A bus

bus capti dicuntur, qui e numero hostium capti sunt. AB aliquo, pro ex ejus familia adoptatus *l. 5. D. de senator.* A pro quoad, vel quantum attinet: ita A ME liberatus *l. 98. §. 6. de solut.* A ME pudica Plaut. *Cure. i. 1. 51.* A doctrina instructus Cic. in *Brut. c. 66.* AB ALIQUO dare, solvere, pro per aliquem *l. 6. §. 1. D. de adm. & transf. leg.* Interdum tamen AB ALIQUO solvi dicitur, cum exacta à debitore pecunia numeratur Cic. *Epist. ad Attic. 8.* ubi: Quintus laborat, ut tibi, quod debet, ab Egnatio solvat. AB ALIQUO legare, i. e. legatum ab aliquo præstandum relinquere *l. 15. D. de adm. & cib. leg. & alibi passim.* A idem, quod post, veluti à sententia *l. ult. §. 1. d. interd.* ABHINC quandoque denotat tempus præteritum, ut abhinc centum annis, i. e. annus agitur nunc centesimus quo sensu ait Alphenus in *l. 76. D. de judiciis*, populum eundem hoc tempore putari, qui abhinc centum annis fuisset, cum ex illis nemo viveret. Respicit etiam futurum tempus, & ponitur ABHINC pro ab hoc tempore *l. 5. C. de sacros. Eccl.* A vel AB præpositio cum verbo passivo non secus ac cum activo constructa personam patientem denotat. Sic A nobis non receptus in *l. 4. D. de cap. & postlim.* dicitur, qui per hostem non est receptus à nobis dedentibus. Sic Salust. *fragm. c. 3.* Quid à Pyrrho, Hannibale . . . defensum est aliud, quam libertas. Sensus est, non illos hostes, sed populum Rom. defendisse libertatem à Pyrrho &c. Ita Justin. 43. 5. 9. A Gallis redempta pax, scil. per Romanos. A vel AB vini habet adjectivi, veluti A Brundusio vinum quod venit, pro Brundusinum vinum, quod venit. Inferviunt quoque describendis mini-

steriis, ut AB ACTIS *l. 8. §. 3. C. de adv. div. jud.* AB exactione tributorum *l. 5. §. 1. D. de veteran.* A pro cum. Sic Ab reo est, qui cum reo, vel pro reo stat Cic. *ad Heren. lib. 2.* A denotat imperium, vel permissionem, ut A Duumviro Ulp. *l. 72. §. 6. D. de furt.* AB ponitur pro sine, ut cum dicitur AB RE i. e. sine causa *l. 20. in fin. C. de furt.* Notanda porro phrasis AB omnibus gradibus exheredare *l. 1. C. de lib. præst.* AB institutis heredibus exheredatus possumus *l. 19. pr. D. de ins. rupt. irrit. i. e. ut aduentibus institutis exheres sit.* Denique hæc præpositio cognationum gradus promovet. Nam proavi patrem, matrem, ABAVUM, ABAVIAMQUE appellamus: Similiter abavi paterni, vel materni fratrem, sororem, ABPATRUM, ABAMITAM, abavie paternæ, maternæ fratrem, sororem, ABAVUNCULUM, ABMATERTERAM dicimus *l. 3. D. de grad. & adfin. §. 6. l. de grad. & cogn.* Ex eodem fonte etiam descendunt ABNEPOS, ABNEPTIS. Hi sunt pronepotis, pronepis filius, filia *l. 1. §. 4. l. ult. §. 15. D. de grad. & adfin.*

ABACTOR *l. 8. §. 2. C. de repud. Paul. rec. sent. 5. 18. 1.* idem ac Abigeus, de quo infra.

ABACTUS Subst. est abigeatus. ABACTUS hospitium exercere Plin. *panegy. 20.* Abactus est quoque particip. Unde ABACTUS venter sætus poculo abortionis elisus Paul. *rec. sent. 4. 9. 6.* ABACTI ereges, qui aut furto, aut per vim abducti sunt. ABACTI magistratus, qui coacti deposuerunt magistratum Fels. 1.

ABACUS tabula, in qua escaria, & notoria vasa collocantur, quæ sunt mensæ ministerio parata.

ABA

De ea mentio fit in *Liv.* 39. 6. & *Cc. Tufcul.* 5. Directe abacus à græco ΑΒΑΚΟΣ, qui & dicitur ΑΒΑΞ. Et usurpari vocem ΑΒΑΧ in acc. plur. ΑΒΑΧΕΣ in *l.* 100. §. *pen. D. de legat.* 3. volunt Accurs. Nebricens. alii-que. Sed florentinam lectionem sequitur Alciat. qui in *parerg.* 4. 2. observavit, legendum esse ΑΒΑΧΕΣ. ΑΒΑΧΟΣ etiam dicitur Alciato *c. l.* & Budæo ad *l.* 3. §. 9. *D. de in rem vers.* tabula calculorum, sive logistarum, est & coquorum, quod & indicat Jul. Pollux. 10. 24. & 6. 13.

ΑΒΑΛΙΕΝΑΡΕ *l.* 14. §. 1. *D. comm. divid.* & ΑΒΑΛΙΕΝΑΤΙΟ non idem sonat, ac alienare, & alienatio. Quorum e-
nim rerum, quibus modis, & quas inter personas fieri poterat alienatio, non ita perinde ΑΒΑΛΙΕΝΑΤΙΟ. Nam hæc propriè veteribus fuit ejus rei, quæ mancipi erat, aut traditio alteri nexu, aut in jure cessio, inter quos ea jure civili fieri possunt *Cic. Top.* 5. nec ΑΒΑΛΙΕΝΑΤΙΟ propriè dicitur, quod adhuc in dominio venditoris manet, venditum tamen certè dicitur ait Ulp. *l.* 67. *D. de V. S.* Tres igitur nota differentias. Alienare poterant omnes, quibus libera erat disponendi facultas, abalienare tantum Cives Romani, & postea Latini, & quibus jus commerciorum datum Ulp. 19. 4. Alienari poterant res omnes, quæ erant in commercio jure gentium, abalienari solæ res mancipi *Cic. Top.* 5. Ulp. *ibid.*

ΑΒΑΛΙΕΝΑΤΙΟ fiebat ritu mancipationis per æs & libram, alienatio non ita. Ceterum Paulus in *l.* 28. *D. de V. S.* non ait abalienationis, sed alienationis verbum etiam usucapionem continere, qui, quasi illud dixisset, Alex. Scoto vapulat in Lexico.

ΑΒΑΜΙΤΑ est abavi soror

ABB

3

l. 3. *D. de grad. & aff.* vid. sup. præp. ΑΒ.

ΑΒΑΒΙΑ mater proavi, vel proavie.

ΑΒΑΒΥΝΚΥΛΟΣ frater abavie.

ΑΒΑΣΓΙ gens Colchidis, ubi nunc pars septentrionalis Mingrelia. De ea Nov. 18. *præf.* & *Evagr. Hist. Eccl.* 4. 22. ut & *Procop. ΑΒΑΣΓΟΣ* tangi Dionys. Gotoir. existimat *l.* 11. *C. de accus.* ubi pastores, & latrones, item Nov. 142. c. 2. ubi barbari appellantur. In ipsa tamen laudantur, quod mandata Justiniani audientes eunuchos facere desierint. Vid. Baudrand. *Geogr.* voce *Abasgi*.

ΑΒΒΑ Svra vox patrem significat in N. T. Rom. 8. *V.* 16. Gal. 4. *V.* 6.

ΑΒΒΑΣ, qui Archimandrita appellatur in Nov. Juit. sepe, & in *l.* 8. §. 2. *C. de Sum. Trin.* Monachis, & Cœnobio præest, unde & Cœnobiarcha appellatur. ΑΒΒΑΤΙΣ officium explicatur *c. 9. caus.* 18. *qu.* 2. & Nov. *Just. Const.* 5. Porro continetur ΑΒΒΑΣ appellatione monachorum *c. ult. extra. de simon.* ΑΒΒΑΣ habet dignitatem *c. 6. de Privil.* in 6. & in *Clem. c. 2. de reser.* Immo Abbas omnibus prælatis post Episcopum debet præferri, de quo Felin. in *c. 13. de accus.* Abbates dici ante benedictionem colligunt nonnulli ex *c. 1. extra. de Elect. & Electi Pot.* item *c. 1. de et. & quæ. c. 1. de Suppl. negl. præf.* & *c. 13. de Accus.* An vero electus potius, quam ΑΒΒΑΣ ante benedictionem dicatur, & de pluribus aliis vide Felin. in *c. 20. de sent. & re jud.* De forma Abbatis eligendi vid. *l.* 47. *pr. C. de Episc. & Cler.* De forma confirmandi *d. l.* §. 1. *l.* 40. *pr. & §. 1. eod. Nov.* 5. *c. 9. Nov.* 123. *c. 34.*

ΑΒΒΑΤΙΣΑ dicitur ascetria-

triarum, monacharum, sive monialium antistita, quæ in *Nov. 113.* Egumene appellatur. Præfici autem non debet, nisi sit sexagenaria, & virgo *c. 12. dist. 20. qu. 1.* Habet ipsa dignitatem *c. 43. §. verum de elect. in 6. & l. 13. C. de Sacros. Eccles.* De Abbatissæ eligendæ forma vide *l. 47. §. 2. C. de Episc. & Cler. Nov. 123. 133.*

ABDICARE inquit Non. est familia abjicere, quasi non dicere, i. e. negare filium, quomodo & apud Pacuv. ubi *consanguineum abdicant*. Sumptum autem a græcis videtur, qui patrem ἀπατρειν, filium autem ἀποφύσκειν dicebant. Itaque Quinctil. 3. 6. abdicatum interpretatur, qui à familia patris abalienatus est. Græci quoque abdicare ἀποκινεω dicunt, i. e. per præconem pronuntiare alienum, apud illos enim id per præconem fieri indicat Plato *De legib. 2.* **ABDICATIO** autem liberorum jure Romano non viguit, ceu videmus ex *l. 6. C. de patr. pot.* Et magis ad factum, quam ad jus pertinent exempla, quæ perhibet Valer. Max. 5. 7. 2. taliaque è græcorum moribus disciplinæ tantum gratia finxerunt Rhetores Romani, & inter hos Quinctil. Igitur effectum huic actui cum non tribuebant leges Rom. ut patriam potestatem finiret, quia liberi non nudo consensu patria potestate, sed actu solemnî liberabantur, nec causæ, quibus motus pater emancipabat filium, sed actus solemnitas requirebatur *l. 3. C. de emancip.* Unde nec hereditatis exortes fuisse videntur abdicati, nisi simul supremis tabulis exheredes scriberentur. Quæ omnia secus se habuisse apud Græcos vel ex Luciani *bis abdicato* patet. Et quod Sueton. de Octavio Agrippam *abdicante* scribit, id Plin. *lib. 7. c. 45.* modo ablegationem, modo

abdicationem nominat, eam quoque opponens adoptioni. Estque hic abdicatio pro emancipatione nomine tenus posita. Sicut Cicero exheredationem pro emancipatione ponit in *orat. pro Domo*. Nec alio nisi ad Græcorum mores spectat distinctio **ABDICATIO** NIS, cujus duæ formæ sunt, altera *criminis perfecti*, ut si abdicetur raptor, adulter, altera *imperfecti*, velut pendentis, & adhuc in conditione positi. **ABDICARE** etiam alio spectat, veluti de magistratu, quo se quis **ABDICAT**, cum eum ante tempus deponit *l. 2. §. 24. D. de O. J. l. pen. de off. Præs.* De consulatu Cic. *de Nat. Deor. 2.* ubi Augures rem ad senatum senatus ut abdicarent, (pro quo legi potest, senatu se ut abdicarent) consules abdicaverunt. Porro de tutela Cic. ad *Attic. 1. 6.* itaque tutela me abdicare cogito. Quod Ulp. in *Epitom. Inst. 2.* interpretatur, est dicere, se nolle esse tutorem. **ABDICAT** etiam se statu suo homo liber, qui se ipsum vendit *l. 21. D. de stat. hom.*

ABDICERE in *l. 2. §. 24. D. de O. J.* ubi de Virginio: Qui cum Animadvertisset, Appium Claudium contra jus vindicias filix suæ à se **ABDIXISSE**, i. e. decreto denegasse Virginio patri vindicias filix. Cui opponitur eodem in loco, dicere vindicias secundum aliquem, & ut Livius 3. 44. loquitur, dare, seu discernere. Porro in augurali scientia **ABDIXISSE** aves dicebantur, quæ sinistra eventus significationem dederant Cic. *de Divin. 1. 17.* & Liv. passim.

ABDITAMENTUM destractionem pretii significat, cuius contrarium est additamentum, ut hoc ab addere, illud ab abdere, i. e. demere, remove, ut observat Gronov. *de sent. 48. p.*

308. Sic Virgil. *Georg.* 3. 95. de equo senio confecto *abde* domo.

ABDITUS locus *l.* 11. §. 1. *D. ad exhib.* *l.* 63. §. 3. *de A. R. D.* pro occulto accipitur. Sed ABDITA oppida opponuntur splendidioribus civitatibus *l.* 14. *C. Theod. de Oper. publ.* Et in *abdito* res collocatæ sunt in obscuro positæ *l.* 1. *C. Theod. de Pistor.*

ABDUCERE dicitur iuvitum, ducere volentem Donat. *ad Ter. Adelph.* 3. 3. Sic raptor puellam *l.* 1. *C. Theod. de rapt. virg.* Veruntamen & aliquem videris ABduxisse alicui, v. g. matronæ, & puero prætextato comitem pudicitiaæ custodem, si quocumque modo fecisti, aut persuasisti, ut eum, eamve defereret *l.* 1. §. 2. *l.* 15. §. 17. *D. de injur. l. fin. de extra. crim. & Paul. rec. sent.* 5. 4. 4. Cujus facti injuria præter attentatæ pudicitiaæ hæc est, quod abduci res dicuntur a stultis, & stupidis, ut notat Donat. *in Ter. Eunuch.* verba *multæ sunt causæ, quamobrem cupio abducere.* Porro matrum gremio ABDUCERE partus ait Virgil. *Æneid.* 10. 97. ABDUCI quoque mulier dicitur a marito, cum fit divortium. Sic filiam nuptam patera viro ABDUCIT *l.* 1. §. ult. *D. de lib. exhib.* Porro ABDUCERE dicitur dominus servum a possessore *l.* 36. *D. de lib. caus.* ancillam emptor a venditore *l.* 56. *de contr. empr.* servum exactorem tributorum dominus *l.* 7. *C. de furr.* Abduci etiam dicuntur pecora *l.* 1. §. 1. *D. de abig.* *l.* 2. §. 20. *de vi bon. rapt.* res inanimatæ, veluti aqua *l.* 26. *de damn. inf.* & pignora Paul. *rec. sent.* 2. 14. §. 24. ABDUCERE furto, vel plagio *l.* 10. *C. de furr.* Ceterum abducere, & auferre secernuntur *l.* 67. *D. de fidejus. l.* 57. *de evict.*

ABESSE, ABSENS, ABSENTIA varie pro subjecta

materia accipiuntur. Ac primo de personis: ABEST, qui non est eo loco, in quo loco petiitur, dimmodo extra continentia urbis sit. Usque ad continentia enim abesse non videtur, nisi latet *l.* 173. §. 1. *l.* 199. *D. de V. S.* Ideo præsens habetur, qui in continentibus ædificiis, hortisque urbi junctis est *l.* 5. *l.* 6. *D. de Procur.* ABEST, qui in jure non est *l.* 4. §. 5. *D. de damno infecto*, item qui à tribunali abest *l.* 41. §. 4. 5. *D. de fideic. lib.* ABESSE videri potest, qui exaudire nequit, ut præsentis esse dicantur in contrahenda stipulatione, qui exaudire se possunt *l.* 1. §. 1. *D. de V. O.* De usucapione: ABSENS est, qui in eadem provincia non est: præsens contra, qui in eadem provincia *l.* ult. *C. de præser. long. t.* Potest quis corpore adesse, qui tamen mente ASSIT *l.* 25. *D. de capt. & possit.* Itaque furiosus ABSENTIS loco est *l.* 2. §. pen. *D. de jure cod. l.* 124. *de reg. jur. l.* 17. §. 11. *de injun.* Sic pupillus etiam præsens, qui tutorem non habet, quod ad bonor. possessionem attinet, pro ABSENTE habetur *l.* 10. *D. quib. ex caus. in poss.* Sed nec tutor præsens fuisse dicitur, pupillo contrahente, si sonno, aut morbo occupatus tacuerit *l.* 1. *in fin. D. de auct. tut.* ABESSE porro non videtur, qui ab hostibus captus est, sed qui a latronibus detinetur *l.* 199. *De V. S.* & ideo in edicto ex quib. caus. maj. ab abiente separatur, licet eodem loco habeatur in specie *l.* 6. *D. ex quib. caus. in poss. eat.* & *l.* ult. *de reb. auct. jud. poss.* At *d.* *l.* 199. *D. de V. S.* sic legit Fornerius *in Comm.* Abesse non (solum) videtur, qui ab hostibus captus est, sed (etiam) qui a latronibus detinetur; quam tamen interpretationem duplici verborum supplemento egentem repro-

bat Heinecc. adfentiens Gædæo, qui in *Comm. ad d. l. n. 3.* hoc Ulpiani enunciatum tantum ad tutelam pertinere ostendit, cuius contemplatione, qui est ab hostibus captus, nec absenti, nec presenti est æquiparandus, quia mortuus creditur.

ABESSE REIPUBLICÆ CAUSSA in lege Julia, & Papia, & in edicto *ex quib. caus. maj. in integr.* accipimus eos, qui non sui commodi causa, sed coacti absunt *l. 36. D. ex quib. caus. maj.* quique publici alicuius muneris, vel officii, cui præsumunt, causa ab urbe profecti, ut puta proconsules, præsides, procuratores Cæsaris, legati, & eorum comites, in ærarium, vel commentarium principis relati *l. 32. l. 35. §. 2. 3. l. 38. §. 1. d. tit. l. 41. §. 2. de excus.* Missi item ut milites ducant, vel reducant, vel malos homines compescant: milites quoque, dum in castra eunt, redeuntque, & qui extra patriam suam publicæ utilitatis causa proficiscuntur, ut militum medici: & hi quoque, qui in urbe militant, reip. causa abesse intelliguntur *l. 7. l. 35. D. d. tit. aliter atque de magistratibus*, qui Romanæ reip. operam dant, statuendum, ut *d. l. 7. & Const. Harmenop. Lib. I. tit. III. docent*. Imo & milites omnes, qui discedere à signis sine periculo non possunt, reip. causa absunt *l. 45. D. eod.* Enim vero in capite 7. Legis Juliæ de adulteriis, quo eorum demum **ABSENTIA** excusatur, qui in alia provincia Reip. causa absunt, quam in ea, in qua deferuntur, urbani milites, licet alias vice absentium habeantur, **ABESSE** tamen reip. causa non censentur, sed deferri ut præsentibus possunt *l. 15. §. 1. D. ad L. Iul. de adult.* Alias etiam tum demum milites reip. causa **ABES-**

SE intelliguntur, quum in expeditione versantur, non item si in comiteatu agunt *l. 1. D. de re milit.* Sed nec, qui pro civitate legatione funguntur, reip. causa **ABESSE** dicuntur *l. 26. §. ult. D. ex quib. caus. maj.* Publici enim adpellatio ad Pop. Romanum proprie pertinet *l. 15. l. 16. D. de V. S.* at alias legationis causa absens reip. causa abesse dicitur *l. 30. D. de adq. vel. om. her.* Navicularii vero, item negotiatores, dum annonæ urbis serviunt, reip. causa **ABESSE** non male dicuntur *l. 5. §. 3. D. de iure immunit.* At qui libera legatione abest, non videtur reip. causa **ABESSE**, quum non publici, sed sui causa abuit *l. 13. D. de legation. l. 7. de R. J.* Servi item reip. causa **ABESSE** non possunt *l. ult. D. eod. l. 7. si quis caus.* Sed nec, qui adpellationis persequendæ causa peregrinantur, reip. causa **ABSUNT** *l. 1. l. 2. D. cum qui adpel.* Omnino enim reip. causa **ABESSE** hi demum intelliguntur, qui ob publicam causam absunt, non qui in privatum compendium peregrinantur *l. pen. D. de excus.* **ABESSE ex iusta causa** ex SCis circa fideicommissarias libertates factis, plenius definimus eos, qui non habent iniustam causam absentiae, quum sufficiat, quod non in fraudem libertatis absint, quo magis videantur ex iusta causa abesse. Ceterum non est necesse, ut reip. causa absint *l. 1. l. 19. 20. 28. §. ult. l. 29. 30. & 36. D. de fideicommiss. libert.* Quin & alias, qui probabili quacumque ex causa, studiorum puta, absint, iusta ex causa **ABESSE** intelliguntur *l. 7. §. ult. D. de min. l. 28. ex quib. caus. maj.* Sunt & aliæ absentiarum differentiae, seu, si mavis, adjuncta, ut **ABESSE bona fide** *l. 30. D. de nox. act. l.*

19. *de damn. infect.* i. e. sine dolo malo, & fraude l. 1. & 4. *D. ex quib. caus. maj.* l. 4. *C. de restit. milit.* cui opponitur dolo malo, vel fraudis causa, vel data opera ABESSE l. 34. *D. de reb. auct. jud. possid.* l. 5. *ex quib. caus. maj.* Et huc pertinent variae absentiae causae, ut dum aliqui absunt legationis, vel studiorum gratia l. 19. *D. de judic. item litis gratia* l. 5. *D. ex quib. caus. maj.* porro metus causa l. 3. *eod.* ex necessitate, non ex voluntate l. 26. §. ult. *D. eod.* quae est absentia necessaria, de qua l. ult. *D. ubi pupill. educ. vel mor.* l. 10. *C. quomodo, & quando jud.* Denique & ABSENS quis est per contumaciam l. 1. *C. quor. adpell. item longinque*, ut l. 39. *pr. D. de leg. I.* denique transmarve l. 3. §. 9. *D. de suspect. tut.* l. 3. §. 12. *de Carh. edict.* ABSENS in distributionibus quotidianis habendis dicitur, qui non est in eo loco, in quo dantur, licet alias forsan in Ecclesia esset c. 1. & per tot. *de cler. non resid.* in 6. Haec de personis: nunc de rebus videamus.

ABESSE res videntur etiam hae, quorum corpus manet, forma mutata est. Et ideo si corruptae redditae sint, vel transfiguratae, videntur ABESSE, quoniam (vel quamquam, ut legendum putat Hotomanus) plerumque pluris est manu pretium, & ars, quam materia l. 13. §. 1. l. 14. *D. de V. S.* ABEST & ea res, quae in rebus humanis non est d. l. 13. *in fine de V. S.* ABEST procul dubio servus, qui in fuga est, quamquam in lege Fabia de plagiar. aliud est abesse, aliud in fuga esse l. 2. *D. ad leg. jul. de plag.* ABESSE furto res dicuntur, quae nobis subreptae, ac subtractae sunt l. 14. *D. de V. S.* l. 47. *de furr.* l. 11. §. 2. *de serv. corr.* l. 4. *C. de crim. exp. her.* Saepè legitur, in id, quod ABEST,

actionem dari l. 2. *D. de negot. gest.* l. 3. *comm. div.* l. 4. *de contr. tut.* l. 21. §. 2. *quod met. caus.* l. 7. *de administ. rer. ad civ. per.* Quod, qualem intellectum habeat, explicandum est. ABESSE certè nobis videtur non tantum, quod expendimus, sed & id, quo obligati sumus l. 22. *D. de negot. gest.* (Hoc ita, si in praesens sit, non si sub conditione concepta obligatio l. 22. *D. solut. matrim.*) ABESSE intelligitur pecunia fidejussori, etiam si debitor creditori ab eo delegatus sit, licet is solvendo non fuerit l. 26. §. 2. *D. mandati.* Item si fidejussori ab uxore creditrice doti promissa sit pecunia, quam ex causa fidejussionis debebat. ABESSE mulieri ea intelligitur eo, quod onera matrimonii sustineat l. 47. *D. mand.* Non ABEST ex diverso ei, qui nihil de suo impendit diminutive l. 25. *D. de admin. tut.* l. 14. *quod met. caus.* l. 4. §. 7. *de manumiss.* Sic & innumeris locis ABESSE dicitur dolus malus. Sed & notæ phrasæ ABESSE ex negotio gesto l. 31. *D. de reb. cred.* l. 24. §. 1. *de act. empr.* ABESSE ex stipulatione l. 49. *D. famil. exisc.* ABESSE à pœna l. 2. *pr. C. Theod. de sepult. viol.* ABESSE tandem eleganter tmisi ab auctoribus divelli observat Heineccius, veluti AB hominibus cuncta dispendia ESSE sancimus l. 10. *C. Theod. de episc.* AB obsequio ESSE l. 1. *C. Th. ne opera à contlat.* Similiter Ulp. *Siquidem CIRCUM in hoc VENTA est* l. 12. §. 1. *D. de jure dor.*

ABHINC. Vide supr. in præp. AB.

ABHORRERE aliquando ponitur pro alienum esse. Si abhorreant, i. e. alieni sint à servitiis conditione l. un. *C. Theod. de pers. fact. dignis.* Eodem sensu abhorre, i. e. differre, hæc ab ares

didit Ulp. *l. 13. §. 1. D. de præscr. verb.*

ABIGEATUS est crimen, quod abigendo committitur *l. 2. D. de abig. l. 5. §. 2. de re milit.*

ABIGEI (qui & *Abactores* à Paulo *Recept. Sent. V. 18. l. 1. §. 2.* & ab Imp. in *l. 8. C. de repud.* & aliis adpellantur) proprie hi habentur, qui pecora e pascuis, vel ex armentis, vel a stabulis subtrahunt, & quodammodo deprædantur, abigendique studium, quasi artem, exercent, equos de gregibus, vel boves de armentis abducunt *l. 1. §. 1. D. de abig. vel ut Paull. Rec. sent. ibid.* qui unum equum, duas equas, totidemque boves, vel capras decem, aut porcos quinque abegerunt. ABIGEOS autem à furibus quantitate discerni, traditum est. Nam qui ovem unam, suum unum surripuerit, ut fur coercetur, qui gregem, ut ABIGEOS *l. 6. §. 7. D. de pæn.* Non tamen sola quantitate, sed ex animo etiam, atque studio, & arte abigendi hoc discernitur. Nam qui studiose unum equum, aut bovem abduxerit, abigeus est, qui casu fur *l. 2. de abig.* Loco etiam discernitur. Qui non è pascuo, sed stabulo, aut alio loco, non ex armento abigit, fur est, non abigeus *l. 1. §. 1. de abig.* ubi Gœd. ad *tit. de V. S.*

ABIGERE pecus modo est, illud agro expellere *l. 39. D. ad leg. aquil.* modo illud furto, vel latrocinio subtrahere *l. ult. C. de condict. ob turp. caus.*

ABIGERE etiam partum, venenis, & medicamentis expellere, & enecare dicitur. Sic in *l. 4. D. de extraord. crim. l. 2. ad leg. Corn. de sicar. l. 39. de pæn.* & apud Cic. in *Cluent. C. XI.* Columell. *de re rust. VI. c. 17.* Plin. *hist. nat. XIV. c. 18.* Sueton. in *Domit. c. penult.* Sulpic. Sev. *II. Saur. hist. c. 47.* Nec longe ab

hac significatione est, quod Imperator venenis viscera hominis extinguere adpellat *l. 3. C. de quest.* Cujusmodi criminis à Juvenal. *Sat. 6.* Minucio Felice, & Gell. *Noct. Att. XII. 1.* fit mentio.

ABJECTA persona pro contempta, humili, & vili *l. 17. §. 13. D. de injur.* Quæ inter scæminas abjectæ sunt personæ, vide in *l. 7. C. de incest. nupt. l. 1. de natur. lib.* Non autem ideo quis humilis, aut abiectus, quia pauper *d. l. 7.* Adde Nov. *74. c. 6.*

ABJICERE quodammodo contrarium verbo *adjicere* est, adjæctionem non recipere *l. 9. D. de in diem addict. l. 1. C. de vend. reb. civ. l. pen. de om. agr. desert. l. 2. de loc. præd. civ.* ABJICERE rem videtur, qui exiguo pretio vendere cogitur *l. 36. §. 1. D. mand. l. 50. de evict.* Significat & projicere, repellere *l. 8. D. ad leg. rhod.* ABJICERE pecuniam in fraudem *l. 10. D. quid in fraud. patroni.* Est ABJICERE partum, pro exponere non quidem publicis locis misericordiæ causa, quam ipse exponens non habet, sed in locis infrequentibus; quorum tamen alterutrum qui facit, ut & qui alimonia negat, partum necare videtur Paulo *recept. sent. II. 24. l. 4. D. de agnosce. & alend. lib.*

ABIRE dicimur magistratu *l. 32. D. de muner. nec non provincia l. 7. §. ult. ad leg. jul. de pecul. item tutela, cura l. 3. fin. l. 4. D. de susp. tut.* ABIRE deinde dicitur dies actionis, quando nobis exit *l. 1. §. 7. D. si quid in fraud. pætr.* ABIRE dominium, quando a nobis abscedit *l. 66. D. de R. V.* ABIRE res a nobis *l. 205. D. de R. J.* vel a dominio *l. 1. de in diem addict.* quando possessores, vel domini esse desinimus. ABIRE in creditum est, fidem alienam sequi *l. 5.*

l. 5. §. 18. D. de trib. act. l. 3. §. 3. de SC. Mac. ABIRE ab emitione venditione, i. e. recedere *l. 6. §. ult. D. de contr. emt. l. 14. de in diem addict. l. 1. de resc. vend.* ABIRE a Societate *l. 14. l. 18. D. pro Soc.* ABIRE ab honore *l. 1. C. si quaecunque praeter. potest.* ABIRE rem longe, seu in infinitum dicitur in *l. 15. §. 7. D. de re jud.* ABIRE in desertudinem *l. 1. §. 1. D. de interrog.*

ABJUDICARE est iudicio auferre *Cic. pro Caecin. c. 34. & in Uerr. l. 2. Plaut. Asinar. III. 2. Rudent. V. 2.* Sic ABJUDICARE hereditatem in *l. 50. §. 2. D. de legat. l. 1.* ABJUDICARE pro rejicere per metaph. *Cic. de or. 2. 24. ubi plus mali quam boni reperio, id totum ABJUDICO.* Denique abjudicare iudices in Papiniani *Resp. tit. 32.* est declinare iudices.

ABJURARE verbum iudicarium est, sic *rem creditam* in *Plaut. prolog. Rudent. & in Pers. Act. IV. 3. 9.* depositum apud Ambros. *Orat. de obitu fratr.* dicitur ABJURARE pro abnegare jurejurando. Immo & quod intervertitur vero Domino, ei abjurari dicitur in *l. 2. C. Theod. de bon. vac. & ABJURATUM* pretium vocatur *l. pen. C. de vestib. &c.* quod quis per leges recipere nequit, licet juret se dedisse. ABJURARE haeresin quid sit, vide in *cap. 9. de haeret.*

ABJURATOR dicitur, qui creditum negat. *Cassiod. Var. X. 3. non sum callidus ABJURATOR.*

ABLEGARE pro mittere. Ablegare in exilium *l. 57. C. Theod. de haeret.*

ABLOCARE *Zaf. ad §. 7. Inst. de act. n. 17.* interpretatur denuo locare feudum locatum tertio. Sane pro alteri locare ponitur a *Suet. in Vitell. c. 7.*

ABMATERA. *Vid. sup. praep. AB.*

ABNEGARE inficiari depositum *l. 11. D. de pos. l. 1. de furt.* Ita & abnegare nummos dixit *Juven. Sat. 1. 94.* Sed & abnegare pecuniam dixit *Ulp. l. 3. in fin. D. de in lit. jur.*

ABNEPOS. *V. S. praep. AB.*

ABNOCTARE foris pernoctare *l. 15. D. de off. praef. Sen. de vit. beat. c. 26.* ait, poeta *Jovem adulterum induxit, & abnoctantem.*

ABNUTARE, saepe abnuere *Fest. lib. 2.*

ABNUTIVUM pro negativo & inficali *l. 83. pr. D. de V. O. vox* ABNUTIVA apud *Caprum in lib. de orthogr.* ABNUTIONIS vocem usurpat *Fest. lib. 9.*

ABOLERE quandoque ponitur absolute, ac neutraliter pro exolescere. Sic *Liv. 9. 36. clavis caudinae memoria nondum aboleverat.* Sed *Abolere* magistratum pro deponere, abrogare *Liv. 3. 38.* ABOLERE testamentum *Vellej. 2. 58. 2.* ABOLERI lex dicitur *Quintil. 1. 5. 45.* Porro ABOLERI actio injuriarum dissimulatione *l. 11. §. 1. D. de injur.* ABOLERI condemnatio per indulgentiam *l. 10. C. de sent. pass.* ABOLERI injuria *l. 17. §. 6. D. de injur.* ABOLERI turpitudine dicitur *l. 43. §. 1. D. de ritu nupt.* Aboleri accusationem item rei nomen ajunt, quum accusatio, crimenque perimitur, reique nomen de reis eximitur *l. 3. §. 1. D. de accus. l. 1. §. 10. ad SC. Turpil. Suet. Aug. c. 32.* Hinc ABOLITIO criminum extinctio, quae delatoribus, & reis datur *l. 34. §. 1. D. de rit. nupt. l. 14. §. 1. de bon. libert. l. 6. §. 3. de decur. l. 12. §. 1. de accus. l. 39. §. 6. de adult. l. 15. de jur. fisci.* Quae ABOLITIO duplex est publica, & privata *l. 11. fin. D. de accus. Prior & generalis* dici-

dicitur *tit. C. de gen. abolit.* estque ea, quæ publice fit ob diem insignem, aut publicam gratulationem, vel ob rem prospere gestam, vel ob lætitiā aliquam, vel honorem domus augustæ *l. 7. l. 8. l. 9. l. 12. D. ad SC. Turpil. l. 14. §. 1. de bon. libert.* Ea non solum fiebat ob repentinam aliquam lætitiā, verum etiam quotannis ob sacrosanctum paschatis diem, quo Imp. omnibus, qui in vinculis publicis habebantur, delictorum gratiam faciebat, præterquam majestatis, necromantiæ, adulterii, rapinæ, ac homicidii reis. Qua de re vide *l. 3. l. 4. & seq. C. Theod. de indulg. crim. l. 3. C. de Ebisc. aud. Privata* ABOLITIO vero est, quæ privatim fit, accusatore postulante, & postulanda ab ipfismet Præsidibus pro tribunali, non de plano, nec nisi causa cognita *l. 1. §. 8. l. 10. D. ad SC. Turpil. l. 2. C. de abolit.* Fiebat & alio genere *ex lege* ABOLITIO accusatore mortuo, vel ex iusta causa impedito, quo minus accusare posset *d. l. 10. ad SC. Turp. l. 3. fin. D. de accus.* Singularis denique est locutio, quando non crimen, accusatio, vel nomen rei, sed ipse reus ABOLERI dicitur REORUM ABOLITIONE interveniente *l. 12. D. ad SC. Turpil.*

ABOMINANTER adverbio haud ita quidem eleganti usus est Constantin. *l. 1. C. Theod. de incest. nupt.*

ABOMINOR, quasi omen averfor. Veteribus infaustum aliquid deprecantibus in usu fuit hæc loquutio *l. 87. D. de her. inst. l. 41. §. ult. de vulg. & pup. subst. l. 88. §. 9. de legat. 2. l. 4. C. de imbut. & al. subst. l. 87. de her. inst.* Plures hujusmodi formulas collegit Brillon. *Lib. 1. c. 156. de form. Pop. R.*

Hinc ABOMINATIO, quæ in usu communi loquendi pro qualibet re turpi, & abominabili sumitur *C. 4. De clerico ægrot. abominabil. cap. 27. C. 1. qu. 1. cap. 11. C. 14. qu. 5.* ABOMINATUS denique dicitur, qui sacris interdictus, excommunicatusve est, Alciat. *in l. 36. D. Si cert. pes. ab ecclesia extorris, Hinc*

ABOMINATIO quibusdam dicitur excommunicatio.

ABORSUS, adjective eo usus est Paull. *rec. Sent. 4. 9. 16.* ABORSUS vel abactus venter partum efficere non videtur. Item substantive Ovid. *Suppositivus lib. 1. de vetula parat unde sibi procurer aborsum, & Non.* ABORSUM, & abortum distinguens. ABORSUS enim illi dicitur, qui in primis mensibus cum conceptus exordium factum est, abortus prope tempus pariendi; tunc enim moritur, quod nascitur. At frequentius vocabulo ABORSUS, vel AVORSUS pro abortu utuntur leges veteres germ. uti *Wissgot. VI. 3. & 4. VIII. 4. & 6. Bajuvar. VI. 25.*

ABORTO pro immaturum factum edo in *Nov. Leon. 31. Varr. 4. Columellæ vero abortio* verbum, & abortior pro eodem est.

ABORTIO pro abortu Paul. *rec. sent. 5. 23. 14. & l. 38. §. 5. D. de pæn. ubi abortionis poculum dare.* Dicitur & neutraliter ABORTUM *l. 30. §. 4. D. de acquir. v. omitt. her.* At frequentior est forma.

ABORTUS, qui fieri dicitur, quum mulier ante tempus partum edit *l. 1. §. 27. D. de venen. in nos. mir. l. 3. §. 6. de statu lib. Plin. Epist. VIII. 10.*

ABPATRUUS. V. Sup. præp. AB.

ABREPTA res dicitur vi *l. 1. D. de condiç. tritic. immo & homo.* ABREPTUM mancipium *l. 26. C. de pign. ABRE-*

PTI parentibus liberi per causam belli l. 18. D. de excusat.

ABROGARE, derogare, derogare, obrogare, subrogare diversam habent, variamque in antiquorum auctorum libris significationem. Cic. lib. 3. ad Att. Epist. 1. Si quid in hac rogatione scriptum est, quod per leges, plebiscite scita ABROGARE, DEROGARE, OBROGARE sine fraude sua non liceat: Lib. 2. de legib. Eas tu leges rogabis, quæ numquam ABROGENTUR. Ea autem verba singula non eodem plane sensu omnes isti veteres acceperunt, inter quos tamen Ulpianus accuratius loqui videtur. Sane ABROGATUR legi, quum ea prorsus tollitur l. 102. D. de V. S. Ulp. tit. 1. §. 3. & Liv. 22. ubi plebiscitum primus ego antiquo, ABROGOQUE. Sed DEROGATUR legi, cum pars detrahitur juxta Modestinum d. l. 102. & Ulp. d. l. item Fest. apud quem tamen & legitur EXROGARE pro ex lege vetere aliquid eximere per legem novam, item OBROGARE pro legis prioris infirmande causa aliam ferre, quod verbum Ulpiano d. l. sonat, mutare aliquid ex prima lege. Huic porro SUBROGARE legi est, aliquid adjicere d. l. Omnia autem hæc originem habent a rogatione magistratus, quæ fiebat in comitiis, quoties lex vel ferenda, vel tollenda, vel mutanda erat, proinde & Magistratus, imperium, jurisdictio, cui ABROGARI dicitur l. 8. §. 1. D. de tut. & cur. dat. fit enim & hoc lege ad pop. lata, ut quis magistratu spoliatur Cic. in Cornel. Verum tamen leges non solum suffragio legislatorum, sed etiam tacito consensu omnium per desuetudinem abrogantur l. 32. §. 1. D. de legib. Porro

ABROGARE etiam publicare, & auferre sonat, ut in insulam

deponetur bonis omnibus ABROGATIS l. 7. fin. C. ad leg. jul. de adult. Denique ABROGARE per saturam apud Fest. hoc modo neque per saturam abrogato, aut derogato, i. e. ut Cuj. 14. obs. 7. explicat, ne committis rebus plurimis abrogato. ne confuse, sed specialiter, explicare, diserte.

ABRUMPI jura l. 32. §. ult. D. de hered. inst. Quod vero alio plane sensu lucrum ABRUPTUM l. 1. §. 4. D. quar. rer. act. legitur, quodque Accursio idem ac subreptum, Budæo ad l. 4. §. 8. D. de re milit. abscissum, præcisum, ἀπότομον, id mutata littera ABRUPTUM legendum esse putat Heinecc. Sed ABRUPTA itinera, i. e. dura, præcisa, abscissa cap. 17. C. 12. qu. 2.

ABS pro A, vel AB. Cujus usum sua ætate minus frequentem observavit Cicero Or. c. 47. si recte locus iste intelligitur, una præpositio est Abs, eaque nunc tantum in accepti tabulis manet, ne his quidem omnium: in reliquo sermone mutata est. Nam amovit dicimus, & abegit, & abstulit, ut jam nescias, AB ne verum sit, an ABS. Ea tamen particula & ipse usus est Cic. Epist. fam. 7. 31. vincam te, vel vincar abs te. Post eum non modo veteres, sed & isti utuntur pro a vel ab l. 14. D. de V. O. l. 19. de hered. vel act. vend.

ABSCEDERE est recedere, separari, seungi. Proprietas inutilis esse dicitur abscedente usufructu l. 56. D. de Usufr. & l. 8. de usu & usufr. vide & l. ult. de dot. coll. l. 21. §. 3. de ann. leg.

ABCESSUS abdita loca, recessus in provincia l. 2. C. Theod. de lit. & itin. cust.

ABSCISSE, vel potius abscise, ut legendum monet Heineccius

cuius in l. 5. §. 1. D. de jure immunit. i. e. certa & constanti definitione ad unguem. Valerio Max. est severe & rigide: a cædo non a scindo; etenim dicebant veteres Aescisus, non Abscisus. Abscisa spes, quæ adempta est l. 35. D. de evict.

ABSECTA, & conjuncta opponuntur l. 5. pr. C. qui militare poss.

ABSENS, & ABSENTIA. V. ABESSE.

ABSENTARE, absentem reddere. Quos crimen desertionis ABSENTAT l. 84. C. Theod. de decur. Frequentius cadentis latinitate scriptoribus ABSENTARE idem ac abesse, ut apud Sidon. Apollin. lib. 9. Epist. 9. extr.

ABSIMILIS dissimilis l. 12. C. de legat. hered.

ABSIS vel apsis, de qua Ulp. l. 19. §. 6. D. de auro, arg. mund. est, observante Cujacio 10. 18. vas, in quo ponitur esca, parapsis, quod illi accedit acetabulum, & Turneb. advers. 18. 23. APSIDES lances sunt rotundæ, quæ & parapsides dicuntur.

ABSOLVERE vulgo ad judicalem pronuntiationem pertinet, qua quis vel in criminali causa, vel alia liberatur l. 13. D. de stat. hom. l. 28. de cond. indeb. & alibi passim. ABSOLVERE autem is demum potest, qui potest & condemnare l. 3. D. de re jud. l. 37. de R. I. ABSOLVERE etiam est, quem dimittere fustibus cæsum l. 7. §. 1. D. de jur. parron. & ita emendatum l. 9. §. 3. D. de off. proc. ABSOLVERE vero creditorem est, eum pecunia soluta dimittere l. 37. D. de usur. vulgo expedit dicunt. Eodem sensu usus est quoque Terent. in Adelph. 2. 4. 13. Plaut. Epidic. 5. 1. 15. & Mostell. 3. 1. 19. Sic veteres ajunt *absolvere*, & liberare domum, &

possessionem l. 20. pr. D. de liberat. leg. ABSOLVERE pignus Paul. recept. sent. 2. 5. 1. pro quo legi mavuli Rittershusius LUERE. ABSOLVERE id, de quo quæritur, est quæstioni propositæ satisfacere l. 29. §. 1. D. de manum. rest. ABSOLVERE ab homagio, & fide C. 17. X. de simonia, a jurejurando C. 2. de jurejur. ab excommunicatione, quod est eam tollere, nullam declarare Can. 4. C. 24. qu. 1. ABSOLVI porro pro reconciliari more pœnitentium Can. 24. C. 11. qu. 3.

ABSOLUTE respondere, i. e. sine distinctione l. 13. §. ult. D. de ann. legat.

ABSOLUTIO significat judicis pronuntiationem, quæ fit secundum reum l. 18. C. ex quib. caus. inf. irrog. l. 37. §. 5. 6. D. l. 27. fam. evicisc. l. 6. de quæst. l. 52. §. ult. de fidej. l. 14. de cond. furt. Sumitur etiam pro liberatione debitoris l. 1. D. de acceptil. aliquando pro abolitione l. 6. C. Theod. de indulg. crim. Paul. rec. sent. 5. 17. in rubr. quod tamen ab Aniani manu esse suspicatur Heinecc. ABSOLUTIO ad cautelam trita est in foro Eccles. de qua plene Alberic. in suo Diction. voce Absolutio.

ABSOLUTORIA omnia esse dicuntur judicia in §. ult. Inst. de perp. ac temp. act. h. e. interprete Theophilo, permittum esse judici ante condemnationem, reum, qui bonam fidem agnoscat, ab actione liberatum dimittere, cujus hanc reddit rationem Ulp. l. 1. §. 10. D. de nov. op. nunt. non esse periculum, ne pactio privatorum jussui prætoris anteposita videatur &c.

ABSOLUTUS pro certo, indubio, expedito. Sic absoluta causa opponitur ambiguae l. 5. §. 4. D. de Carb. Edict. Eodem sensu

in ABSOLUTUM jus l. 12. C. de collat. l. 6. de bon. proscr. & ABSOLUTUM EST pro absoluto juris est l. 1. §. 3. D. uti poss. ABSOLUTA donatio dicitur, quæ irrevocabilis est l. 35. D. de mort. caus. don.

ABSTENTUS pupillus, quem tutor a paterna hereditate abstinent l. fin. D. si quis cautionib. l. 19. §. 1. ad SC. Velleian. l. pen. de auct. tut. quod analogia magis, quam auctoritate veterum defenditur ab Andr. Dukero de l. iuris. ver. Aliquoties S. Cyprianus ABSTENTOS vocat, quibus factorum usus est interdictus Epist. 59. & 68. ut observat Heinecc.

ABSTINERE generaliter dicitur, qui se ab aliqua re cohibet, quasi se tenens ab illa re l. 5. §. 15. D. de nov. op. nunt. Sic locis interdictis ABSTINERE l. 4. D. de pæn. item ordine l. un. D. nihil innov. appell. interp. & aliæ hujus generis locutiones passim. ABSTINERE se hereditate proprie dicuntur sui necessarii heredes, uti extranei repudiare l. 3. §. 2. D. de minor. l. 38. de acquir. vel. om. hered. l. 86. in fine de hered. inst. sed hæc differentia interdum confunditur l. 2. §. 10. D. ad SC. Tertul. l. 7. §. 5. de minor. l. 14. de fideic. hered. proinde ABSTINERE etiam dicuntur frater, & soror l. 18. §. ult. de ann. legat. & uxor l. 14. de fideic. lib. Dictutores ABSTINERE pupillum, h. e. si eis auctoribus pupillus se abstineat hereditate l. 18. D. de tut. & rat. distr. l. pen. de auct. tut. l. 44. de re jud.

ABSUMERE vel naturaliter possumus, ut arbores igne l. 57. D. de contr. emt. vel civiliter. Sic ABSUMUNTUR fructus l. 77. §. 9. D. de legat. 2. intentio domini l. 24. C. de rei vind. spe-

cies l. 4. C. de peric. & com. rei vend. usufructus l. ult. C. Theod. ad L. Corn. de sicc. Non tamen censetur ABSUMI, quod in corpore patrimonii retinetur l. 72. D. de legat. 2. vel quod in corpus patrimonii versum est l. 23. D. de adm. leg.

ABSUMTIO. In absumptione esse dicuntur, quæ usu consumuntur l. 5. §. ult. D. de usufr. ear. rer.

ABSORDA dicuntur quæcunque vel rationi, vel juris principiis repugnant l. 7. D. de bon. libert. & alibi passim.

EX ABUNDANTI pro frustra, & supervacuo, Papiniano familiaris locutio l. 9. D. de suppell. leg. l. 20. de manumiss. & alibi passim.

ABUNDARE ad ea pertinet, quæ frustra adiecta sunt, aut superflua l. 94. de R. J. aut copiosa l. 12. §. in fine D. de usu & habit. Item ABUNDARE mandati quantitatem pro ecredi, & præterire. Simili phrasi usus est Lucret. 6. v. 265. & Virg. Georg. 1. v. 16.

ABUSIO verborum Cic. or. c. 37. Ecclesiastici nominis ABUSIO l. 8. in fin. C. de SS. Eccl. Per ABUSIONEM idem quod abusive l. 16. §. 4. D. de fidej. l. 8. de suis & legit. hered.

ABUSIVE pro minus proprie l. 1. §. 1. D. ad municip. l. 2. §. 1. Testam. quemadm. aper.

ABUSA dicuntur consumpta utendo, ut Non. Marcell. observavit ex Plaut. Aſin. 1. 4. 55. & hinc

ABUSUS consumptio per usum l. 11. §. 2. D. de jurejur. etenim quæ res in consumptione sunt, usuque tolluntur, vel minuuntur, eæ in ABUSU consistere dicuntur l. 5. §. 1. & §. ult. D. de usufr. ear. rer. Porro alio Sensu ABUSUS perniciosus C. 14. D. de celebr. miss. item detestabilis C. 2. de off. ordin. in 6.

ABUTI est utendo consumere *l. 15. §. 4. D. de usufr. & Cic. Top. c. 3.* his abutimur, quæ nobis utentibus pereunt, quo sensu **ABUTI** fructibus ad sustentationem *l. 29. C. de jure dot.* Est etiam dilapidare, ac perdere *l. 25. D. §. 11. de hered. pet. male uti, nec secundum rei conditionem l. 22. §. 8. D. solut. matrim.* ubi nota **ABUTI** Dotem, ut abuti operam in Terent. *Andr. prol.* item **ABUTI** permissa sibi potestate *c. 63. C. 11. qu. 3.* **ABUTI** nequiter *C. 15. X. de re script.*

Ac pro atque, qua significatione notissima etiam in *l. 16. C. de SS. Eccl.* accipi debere ait Heinecc. non autem pro *hoc est*, ut alii volunt. Perinde **Ac** pro ficut *§. 1. Inst. quib. non est perm. fac. test. l. 9. §. 1. D. de A. R. D.* pro quo usurpatur **Ac** *fi in l. 54. loc. cond.* Vide infra **AC SI**.

ACAPNA a particula privativa a & capnos, græcis vocantur ligna, quæ cocta fumum non facere dicuntur Ulpiano in *l. 55. §. 7. de legat. 3.* verbum ipsum habet Martial. in *distich.* mel acapnison apud Strabon. *lib. 9.* De his vid. Is. Casaub. *ad Script. hist. Aug.*

ACCEDERE verbum lctis familiarissimum, quod aliquando ita flectunt, ut preteritum torment *accedi* pro *accessi* *l. ult. D. de acquir. her.* ubi **ACCEDERE** idem est, quod adire. **ACCEDERE**, & decedere opponuntur *l. 10. §. 1. de jur. dot.* Ponitur etiam pro *adungi*, vel applicari *l. 14. de servis. & §. pen. Inst. quib. m. obl. toll.* Est quoque accrescere *l. 34. de R. V. l. 24. §. 4. de fideic. lib.* seu adjici *l. 37. de minor. l. 31. §. ult. de Edict. l. 18. de liberal. caus.* item *adquiri l. 6. pr. de div. temp. pr.* porro sequi *l. 78. pr. de contr. empt.*

ACCEDERE utique obligationi dicitur fidejussor *l. 1. D. de fidej. l. 18. de S. C. M.* **ACCEDERE** ad negotium dicitur, qui illud aggreditur, veluti administrationem *l. 1. De contr. tur.* Est alibi passim de diversis negotiis. **ACCEDERE** tandem sepe est, proximum. & finitimum alicui rei esse, veluti in *l. 6. §. 1. ad L. jul. pecul.*

ACCEPTA & *dasa*, quæ in rationes referri solebant *l. 1. §. 2. D. de edend. l. 2. §. 2. de adm. rer. ad civ. pert. l. 56. de V. S.* **ACCEPTA** & *expensa* *l. ult. §. 1. de lib. legat.* **ACCEPTI tabule** *Cic. Or. c. 47.*

ACCEPTILATIO eadem forma dicitur, qua expensi latie apud Gell. *14. 2.* estque imaginaria solutio *§. 1. Inst. quib. m. toll. obl.* quæ quidem contingit verbis solemnibus, cum interroganti habesne *acceptum*. . . alter respondet congrue *acceptum habeo*. Ea autem solum tollit verborum obligationem, quæ verbis, & stipulatione capit substantiam *l. 8. §. 3. D. de acceptil.* Uno contextu ut plurimum dicitur acceptilatio, sed tamen & divisim aliquando, ut *accepti quoque latio in l. 41. §. 2. de jur. dot. l. 31. §. ult. de mort. caus. don.*

ACCEPTIO pro acceptilatione dicitur in *l. 18. §. un. D. de acceptil.*

ACCEPTARE pro accipere *l. 9. §. ult. D. de alim. vel cibav. leg. l. 10. §. ult. D. de ann. legat. l. 40. §. 2. D. de pact.* Plaut. Pseudol. *2. v. 32.* Mihi hercle vero, qui res rationesque heri Ballionis curo, argentum accepto. At **ACCEPTARE** pro approbare, ut acceptare donationem nullibi legitur, quo tamen sensu *accipio* in usu est, uti apud Ter. *Andr. 5. 4. v. 47.*

ACCEPTO facere aliquid, veluti iter, Actum *l. 13. §. 1. 2. D. de acceptil.* Quinque *l. 17. cod.*

cod. Stipulationem l. 4. §. 11. de legat. 3. Usumfructum, Viam, & Partem Stipulationis l. 3. §. 2. de acceptil. ACCEPTO quoque fieri dicitur alicui l. 13. §. 10. *cod.* l. 11. D. quod. m. r. caus. aliquid l. 8. §. 3. D. de acceptil. Stipulatio l. 9. §. 7. quod met. caus. pars stipulationis l. 9. de acceptil. ACCEPTO ferre aliquid l. 45. D. de cond. & dem. dotem, l. 3. de legat. 3. Stipulationem, l. 10. §. 1. de pact. item in casu tertio cui potius debito acceptum ferat l. 1. D. de solut. Alia vero forma accepto ferre rationibus dicitur in l. 4. §. ult. D. de exi. l. 56. de adm. & peric. tut. l. 9. §. 3. de legat. 3. ubi volunt tertio casu dici rationibus, quod forte in sexto. Item in casu quarto cum prap. IN. ACCEPTO FERRE in duriores causam l. 3. pr. D. de solut. in usuras, & in sortem &c. l. 1. C. de solut. Ita & passive ACCEPTO FERRI, & accepto latum alicui in l. 31. §. 1. D. de mort. caus. don. l. 13. §. 1. 7. 8. de acceptil. accepto ferri stipulatio l. 3. de condit. sine caus. l. 9. §. 7. quod met. caus. sorti & usuris l. 35. de pign. act. ACCEPTO liberare l. 8. §. 2. l. 13. §. 10. & liberari d. l. 13. §. 11. l. 8. §. ult. de acceptil. & alibi passim. Accepto rogare, sic quod ego tibi promisi, habesne acceptum l. 6. d. tit. item l. 9. §. 1. *cod.*, ubi legitur, posse secundum accepto rogare, & §. ult. d. l. ubi, potest accepto rogare, ut se liberet.

ACCEPTORES rerum in *Auth. contra C. ad SC. Trebell.* sunt Heineccio rerum emptores, de quib. in Nov. 109. c. 2. Unde illa authentica decerpta est.

ACCEPTUM facere alicui aliquid l. 11. §. 1. l. 23. §. 6. D. de acceptil. & alibi passim, item passive, ut ACCEPTUM fieri non potest, nisi quod verbis colliga-

tum est l. 8. §. 3. *cod.* & §. ult. ubi & græce posse acceptum fieri dicitur. ACCEPTUM ferre, quippe a qua locutione ipsum vocabulum acceptilatio natum est, unde acceptum latum, & acceptum factum pro iisdem usurpatur l. ult. pr. D. que in fruct. red. Aliquid ACCEPTUM vel A SE ACCEPTUM habere l. 6. l. 18. §. ult. D. de acceptil. §. 1. J. quib. m. toll. oblig. ACCEPTUM referre in tabulis l. 29. §. 2. D. de legat. 3. sed alia forma IN ACCEPTUM REFERRI dicebatur opus publicum, quum Magistratus opus, quod locatum erat, tanquam ex lege dicta factum, probare se testabatur l. 7. §. 1. D. ad Leg. Jul. repet. Cic. in *l. 2. 1.* & *paradox.* l. 1. sed & alio sensu Paulus, licere pretium in acceptum referre, i. e. in solutum retinere l. 101. §. 1. D. de solut.

ACCERSERE pro arcessere. Ita accersitis amicis l. 39. §. 1. D. de Legat. 3. in quibusdam codicibus, sed in melioribus legitur arcessitis, quemadmodum *arcessendis colonis* non accersendis in l. 7. C. ubi caus. fisc. Tamen in *discrimine capitis* ACCERSITUR legitur in l. ult. C. de accus. Quod latinum non esse ostendit Voss. in *Etym.* p. 40.

ACCESSIO in obligatione dicitur, quod rei, vel personæ adiungitur. Sic in stipulatione fit disjunctive *personæ*, veluti Titii ACCESSIO, cum mihi, aut Titio stipulor, aut rei in stipulationem venientis, cum mihi decem, aut Titio hominem l. 44. §. 4. D. de O. & A. sed & qui intervenit fidejussor, adpromissor, sponsor, & omnes, qui alienæ obligationi accedunt, ACCESSIONES appellantur l. 91. §. 4. D. de V. O. l. 71. pr. de fidej. quo nomine quoque continentur hypothecæ, & pignora l. 43. D. de

de solut. Et **ACCESSIONIS** causa dicitur fidejussoria l. 5. *de fidej.*

ACCESSIONIS loco dare est dare, qui fidejubeat, **ACCESSIONIS** locum promittere, & pro alio fidem suam obligare. **ACCESSIONIS** locum obtinere, vel loco, seu vice esse, quum isti dicunt, hoc significant, non principaliter eas consistere, sed aliis applicari, adjungi l. 2. *D. de pecul. leg.* l. 23. §. 1. *de aur. arg. leg.* l. 4. *de penu leg.* l. 63. *de legat.* 1. Accessiones etiam dicuntur, quæcunque ex re procedunt, & omnis causa rei l. 2. §. un. *D. de in d. addict.* l. 61. §. 2. *de furt.* & rubr. *de usur. & fruct.* Ita **ACCESSIONES** hereditariæ in l. 50. *D. ad SC. Trebel.* **ACCRESSIO** frumenti, & olei in l. 12. *C. de usur. usurarum* l. 3. *C. ad SC. Maced.* Porro **ACCES- SIONES** accipimus, quæ em- tionem accedunt, & præter pretium ab emptore erogantur l. 25. §. *pen.* l. 27. *D. de Aedilit. edict.* **Possessionum** etiam **ACCES- SIONES** dicuntur, quando auctorum, & eorum, in quos ab his jus tran- sit, possessiones conjunguntur l. *pen.* *D. de divers. temp. præscr.* l. 2. §. 16. *pro emt.* Hinc accessione uti in l. 1. *C. de præscr. long. t.* Et **ACCEDERE** tempora dicuntur l. 19. *D. de usuc. unde ACCES- SIO* temporis l. *pen.* §. 3. *D. de div. temp. præscr.*

ACCESSORIUM idem ac accessio opponitur principali, id- que sequitur suum principale, ubi in illo eadem est ratio §. 25. *J. de rerum divis.* l. 33. *D. de edil. edict.* Aliquando & cedere principali dicitur l. 19. §. 13. *de aur. arg.*

ACCIDENS. Ex accidente l. 56. *D. de cond. & dem.* l. 51. *ad leg. falc.* Ex accidentia in l. 2. §. 4. *de O. J.* quæ lectio nonnul- lis displicet, quamquam ea occur-

rat in Plin. *Hist. nat.* 32. 2. & Tertullian. *de anima* c. 11.

ACCIDERE præcisè veteres omnis causâ dicebant, cum mor- tem nominare vellent. Sic hac phrasi *si quid filio acciderit*, hoc significatur, *si filius decesserit* l. 62. *fin. D. de V. S.* l. 28. *pr. ad SC. Trebel.* Cic. *de Invent.* 2. 21. & *Tusc. qu.* 1. 43. & alii com- plures. Eadem est vis verborum, si quid contigerit l. 41. §. 12. *de legat.* 3. vel si quid humanum, humanitusve acciderit, & conti- gerit l. 26. *pr. D. depositi* l. 30. §. *ult. de adim. & transf. leg.* §. 1. *I. de donat.* Similis locutio Græcis in usu fuit. Sic Laert. l. 5. *Segm.* 11. quod si quid con- tingerit (*συμβαλν*) ita disponit Aristoteles, & *Segm.* 12. si Ni- canori quidquam contigerit, quod absit. Item *Segm.* 51. de testamen- to Theophrasti: ceterum si quid contigerit (*εὐ δε τι συμβαλν*) ita statuo.

ACCINCTUS artibus magi- cis, i. e. odiosis illis artibus in- structus l. 4. *pr. C. de malef. & math.*

ACCIPERE, & *capere* proprie differunt. Nam capere cum effe- ctu accipitur, **ACCIPERE**, etsi quis non sic accipiat, ut habeat l. 71. *D. de V. S.* Proinde **AC- CEPISSE** testamento & illos Ulp. in l. 1. §. 11. *D. si quis omiff. caus. test.* dicit, qui tamen his, quæ sibi relicta sunt, carent. Sic l. 15. *de his, quæ ut indign.* ac- ceptum codicillis dicit, cujus ta- men actio denegatur. Accepisse etiam fideicommissum quis dicitur, etsi testamentum nondum sit additione confirmatum l. 11. §. 1. l. 52. §. *ult. D. ad SC. Trebell.* Ac ita **ACCIPTRE** le- gatam libertatem interpretandum est in l. 13. *D. de condit. inst.* l. 48. §. 1. *de vulg. & pup. subst. l. pen.* §. 3. *de casir. pecul.* **ACCIPERE** actionem pro exci- pere

pere *l. ult. D. si usus. per. ACCIPERE aliud*, quod legitur in *l. 137. pr. D. de V. O.* his verbis: ceterum, si post interrogationem *ALIUD ACCEPERIT*, manifestum est librarii vitium, & verba idoneum sensum non fundunt, nisi legas *OCCEPERIT*, Donell. *Comm. ad l. 1. §. 1. D. eod. Corn. Van Bynkersh. Obs. 2. 23. ACCIPERE* aquam ex fundo *l. 29. D. de servit. rust. præd. ACCIPERE novam nuptiam aqua*, & igni *l. 66. §. 1. D. de don. inter vir. & ux.* De quo ritu vide Briffon. *de Rit. nupt.* *ACCIPERE* arbitram *l. ult. D. fam. erisc. auctoritatem l. 3. c. de test. mil. bona l. 42. §. 1. D. de bon. libert. bonorum possessionem l. 1. de bon. poss. furios. cautionem a legatariis l. 32. §. 2. ad l. falcid. creditum l. 20. de pign. & aliquid in creditum l. 22. quæ in fraud. cred. curatorem l. 93. de cond. & dem. donationem causa mortis l. 5. §. 17. de his, quæ ut indign. ACCIPERE* excusationem dicitur Tutor, cujus admissa est excusatio *l. 4. §. 1. qui per. tut. ACCIPERE* fideicommissum hereditatis *l. 72. §. ult. ad SC. Trebel. fideiussorem l. 2. §. 8. de hered. vel act. vend. hereditatem l. 65. §. 2. de legat. 2. injuriam l. 18. §. 2. de injur. judicem l. 38. mand. adversus aliquem l. 9. §. 4. fin. de tut. & rat. distr. ACCIPERE* iudicium litem contestari significat *l. 7. de aqua, & aqu. pluv. & alibi passim*. Imprimis cum reo iudicium accipitur, ut est in *l. 53. pr. de evict. legatum l. 11. pr. l. 77. §. 3. l. 83. §. 4. de legat. 2. legatum servum l. 34. §. 2. de fideic. libert. ACCIPERE* legem dicitur venditio *l. 5. C. si mancip. ita fuerit al. ACCIPERE* liberalitatem *l. 6. §. 11. D. quæ in fraud. cr. libertatem*

Tom. I.

directam, vel fideicommissariam *l. 1. §. 12. si cui pluri & alibi passim. ACCIPERE* moram pro moram pati *l. 2. §. 3. de admin. rer. partes hereditatis l. 42. §. 1. de bon. libert. ACCIPERE* pecuniam dicitur etiam, qui aliquid pro pecunia accepit, vel obligatione, qua liberatus est, vel cui gratuita pecunia utenda data, aut minoris locata res, venditave est *l. 1. §. ult. l. 2. de calumn. Quo referenda, ut ex inscriptione patet, l. 115. de R. J. in qua hoc additur, non posse videri ACCIPISSE* eum, qui stipulatus possit exceptione summoveri. *ACCIPERE* pecuniam mutuam *l. 11. pr. de pign. l. 4. quæ res pign. debuiam l. 1. de solut. ob iudicandum, ob sententiam dicendam, ob testimonium denunciandum, & alias ob causas turpes l. 3. l. 6. pr. l. 7. §. ult. de l. jul. repetund. ACCIPERE* pignori fundum *l. 16. de servit. uti & pignus l. 34. l. 39. de pign. act. prædium in dotem l. 8. C. de don. int. vir. & ux. rationes l. 26. §. 1. D. de testam. tut. rem l. 2. de damn. inf. reos debendi l. 7. §. 1. ad SC. Macel. At ACCIPERE, vel recipere inter reos aliquem dicebatur prætor, si eum, cujus nomen ad se delatum fuerat, in tabulis inter reos referri juberet, de quo vide Sigon. *de Judic. 2. 10. ACCIPERE* sententiam contrariam, i. e. vinci sententia *l. 29. §. 1. de except. rei jud. ACCIPERE* succedorem ante tempus *l. 4. de off. adfess. traditam rem l. 5. de stipul. servor. vel per traditionem l. 12. §. 3. de usus. ACCIPERE* aliquando est intelligere *l. 1. pr. de bon. poss. contr. sab. est etiam admittere, & agnoscere, ut intestati possessionem l. 77. §. 31. de legat. 2. & excusationem l. 44. §. 1. de excus. ACCIPERE* mu-*

B

nera

nera c. 18. X. de simonia. ACCIPIENTIS facere nummos l. 3. §. 8. *de cond. caus. dat.*

ACCIRE, & acciere advocare. Si ex longinquo quis acciendus est l. 2. *pr. C. de exhib. & transmit. reis.* Sic magicis artibus usi, &c. manibus accitis audent ventilare, &c. l. 6. *C. de malef. & mathem.* ubi pro manibus quidam legunt inanibus, de quo superstitionis genere Jac. Gothofr. *ad Cod. Theod. Lib. 9. tit. 16. l. 3.*

ACCLAMATIONES publicæ fiebant sæpe in eadem Christianorum, *Christianos ad Leones.* Porro plebs cum in urbe, tum in provinciis, quoties ad publica spectacula convenerat, quidquid libitum erat, vel a Præside, vel ab Imperatore junctis vocibus postulabat. His autem tumultuantibus pœnam exilii irrogandam statuit Callistratus l. 28. §. 3. *D. de pœn.* Vide Vales. *ad Euseb. Hist. Eccl. lib. IV.* Sed & acclamationes honoris causa fiebant Magistratibus, veluti eis, qui quæsturæ honore viguerant, aliiſque l. 1. *C. de quaest. & magistr. officior. l. 3. pr. C. de off. Rect. prov.*

ACCOLÆ, & accolentes i. e. circumstantes l. 1. §. 6. *D. ne quid in flum. publ.*

ACCOMMODA reformatio, i. e. valde conveniens reform. c. 13. *de elect. in 6.*

ACCOMMODARE. Accommodatur, quod ex sententia, & mente legis per interpretationem eruitur l. 48. *D. de R. N.* Sic ACCOMMODARI actiones, vel exceptiones dicuntur, quæ ex bono, & æquo dantur l. 2. §. 8. *Si quis caus. in jud.* & ut plurimum ad actiones utiles prætorias hoc verbum pertinet l. 24. *pr. de pignorat. act. §. 1. J. de perp. & temp. act.* Ita ACCOMMODANTUR Interdicta, ut §. 3. *J. de interd.* Stipulatio l. 30. §. 2. *de damn.*

inf. ACCOMMODARE etiam significat interponere, veluti ad sensum l. 3. *C. quom. & quand. auctoritatem l. 1. l. 7. D. de auct. tut. audientiam l. 9. C. de accus. cognitionem l. 2. pr. D. de expil. her. conditionem l. 39. D. de cond. & dem. ministerium l. ult. de proxenes. nomen l. 5. C. si quis alteri, notionem l. ult. C. de lib. exhib. operam l. 3. D. de obseq. par. partes l. 7. C. fam. heretisc. patientiam l. 1. C. si manc. ita ven. præscriptionem l. 5. C. de lib. caus. tacitam fidem l. 49. D. de jure fisci l. 10. de his, quæ ut indign. voluntatem l. 17. qui & a quib. ad usum l. 6. *pr. de supell. leg.* Porro significat ACCOMMODARE tribuere, veluti ACCOMMODARE significationem l. 8. *D. de aur. arg. stipulationem ad eam partem prædii l. 20. §. ult. de interrog.**

ACCRESCERE. Vide AD-CRESCERE.

ACCUMBERE aliud est, quam sedere. Nam qui accumbit, neque stat, neque sedet, neque ambulat, sed medium quiddam facit l. 124. *D. de V. S.* Itaque merito Cic. *de Nat. Deor. 1. 34. & Off. 1. 35.* accubationem, & sessionem separat. Veteres autem non equidem antiquissimi (nec græci, qui, ut ex Homeri *Odys. v. 384.* patet, cœnantes ordine sederunt in lectis, sedibusque, nec Romani, ceu Isidor. Hispal. *Orig. 20. 2.* ostendit) sed sequioris ævi utique accumbentes epulaverunt. Hinc Athenæus *Deipnos. 1. 14.* de recentioribus græcis ait, ab ea frugalitate eos excidisse, ut accumbent in conviviis; & de Romanis Isidor. Hispal. *cit. l. Sedes, ait, dictas, quod apud veteres Rom. non erat usus accumbendi. Unde & considerare dicebantur. Postea, ut Varro ait de vita pop. Rom. viri discumbere cœperunt, mulieres sedere, quia turpis visus est in muliere*

liere accubitus. Cœnabant ergo accumbentes mulieribus exceptis, quas *viris accumbantibus sedentes cenitasse* ait Val. Max. 2. 1. nisi forte, ut ait Juv. *sat.* 2. v. 17. *in gremio jacuit nova nupta mariti*, vel impudicæ mulieres cum amatoribus suis accubuerunt epulantes, cujus rei exemplum est apud Suet. *in Caligul.* c. 24.

ACCUSARE fuit proprie iudiciis criminalibus, publicis, vel extraordinariis experiri, crimenque deferre. Dixi iudiciis criminalibus, ubi quis reus agebatur criminis, quo nomine illæ fraudes, ex quibus Respublica læditur, intelliguntur. Res autem hoc ordine procedebat exponente Sigonio *de Jud.* 2. c. 9. *ad* 17. *Postulabat* primo, qui accusaturus erat, i. e. nomen adversarii sive præsentis, sive absentis in reorum numerum recipi petebat. Interjectis diebus aliquot in jus veniebat accusator, isque, cui parabatur accusatio, & huius nomen ille *deferrebat* præsentem prætore, jurans simul de calumnia. Hinc intentata formula Prætor certam diem, qua die accusator, & reus ad iudicium adessent, constituerebat, in eamque utrumque citabat. Veniente die iudices legebantur, & prima actio instituebatur, & testimonia producebantur, quæstiones a servis habebantur, testes audiebantur, legebanturque tabulæ: Tum demum, his omnibus explicatis, accusator *Accusationem* non interrupta, uti antea, sed perpetua oratione instituit: sed ante accusationem subscriptionem fuisse necessariam ait Ulp. *l.* 7. *D. de accus.* Quo respicit, quod ait Asconius, institutam tunc demum fuisse accusationem, quum interrogatus reus negaverat, se crimen admisisse, & delator subscripserat. Ex illis autem collige, diversos actus fuisse postulare, deferre, & accusare,

& quod reus quidem *postulatur*, sed differtur ejus *accusatio*, ut ait *l.* 38. *§. ult. D. ad L. Jul. de adult.* In edicto porro Prætoris, quo a bonis liberti patronus, qui capitis eum accusaverit, repellitur, ACCUSASSE intelligitur, qui nomen detulit, nisi abolitionem petierit, quique crimina objecit, & causam perorari usque ad sententiam effecit *l.* 10. *fin. D. de jur. patron.* *l.* 14. *§. 8. de bon. libert.* ACCUSARE etiam de controversiis civilibus, sed impropriis usurpatur. Hinc ACCUSARE ingratum *l.* 35. *§. 1. D. de procur.* ACCUSARE falsum testamentum *l.* 14. *D. de bon. poss.* ACCUSARE inofficiosum *l.* 22. *pr. de inoff. test.* *l.* 8. *§. 1. C. eod.* Conjuges dicuntur invicem mores ACCUSARE *l.* 39. *D. solut. matrim.* & accusator vocatus, & quasi causator, qui ad causam vocat eum, quem appellat *in c.* 10. *X. de Verb. signif.*

ACCUSATIO quid sit, jam ex dictis patet, habetque solennia *l.* 18. *D. de accus.* *l.* 11. *§. 5. ad l. Jul. de adult.* que ponuntur *in l.* 3. *de accus.* sed & ACCUSATIO pro actione, ut accusatio inofficiosi *l.* 5. *§. ult. l.* 7. *l.* 17. *l.* 27. *l.* 29. *§. 2. D. de inoff. test.* Accusatio suspecti tutoris *l.* 1. *§. 15. D. §. 3. J. de susp. tut.* Accusationem instituere, & perferre, item ab accusatione *desistere*, vid. suis locis.

ACEPHALI, ut in *Nov. 109. in præf. & in auth. idem est C. de hæret. & manich.* vel ACEPHALITÆ hæretici sic dicti, quasi sine Capite, vel quod nullus erroris eorum reperitur auctor, ex quo orti sunt, vel quod præfectos Ecclesiasticos non admitterent. Vide Rustic. Diacon. adversus Acephalos. Hi capita aliquot Concilii Chalcedonenfis impugnabant duarum in Christo substantiarum proprietatem negantes, ut ex Ildori

Etymol. refert Gratianus *in c. 39.*
§. 65. C. 24. qu. 3.

ACEREBUS exactor l. 33. D.
de usur. accerbitas catenarum l. 1.
C. de Custod. recor. convitii l. 1.
C. de ingrati. libert. morbi l. 29.
pr. C. de test. acerbe exercere pa-
triam potestatem l. 1. §. ult. D.
de lib. exhib.

ACERRIMA condemnatio
pro gravissima l. 2. C. de his, qui
latron. acerrima indago, i. e. di-
ligentissima l. ult. C. de fals. vi-
de infr. ACRIS.

ACERVUS rerum congeries,
veluti frumenti l. 5. D. de rei
vind. lignorum l. 51. de acquir.
poss. pecuniæ l. 29. de V.O. Ster-
coris l. 7. §. 6. quod vi aut clam.

ACESCO, si vinum acuerit l.
1. pr. D. de peric. & com. rei
vend. unde acor vitium illud vi-
ni, quod acuit l. 4. §. ult. eod.

ACETABULUM l. 19. §. 9.
D. de aur. & arg. leg. proprie est,
quod græcis οξύβαρον vasculum
infundendo aceto, in quod intin-
gerent cibum sumentes, paratum.
Sed jam Quintilian. Inst. Or. 8.
6. observavit illud κατάχευσις
accipi pro omnibus vasis, & lan-
cibus, quibus aliud quodcumque
adponitur. Hinc Sen. Epist. 45.
prestigiatorum acetabula sunt cir-
culatorum vascula, quibus calcul-
los, & globulos mira manuum ce-
leritate occultant.

ACETANI, vel Licitani Lu-
sitaniæ populi l. 8. pr. D. de cen-
sibus.

ACETUM, hac appellatione
non continetur acetum, quod vi-
ni numero pater familias habue-
rit l. 1. l. 9. §. 1. D. de trit. vin.
ol. l. 2. §. ult. de opt. leg. Acetum
extinguendi incendii causa in æ-
dibus haberi olim solitum indicant
l. 12. §. 18. D. de instr. & in-
strum. l. 3. §. 5. de penu leg. Ma-
crob. Saturn. 7. 6. & Plin. Hist.
nat. 23. 5. extr.

ACHAIA fuit proconsularis

provincia arg. l. 10. §. un. D. de
off. procons. l. ult. ad SC. Trebel.

ACHILLEÆ therme l. 6. C.
de iur. ed. Constantinopoli celebra-
rimæ, quæ anno 430. incendio
consumptæ sunt. Socrat. Hist. Ec-
cl. 7. 39.

ACIES auctore Veget. 3. 14.
exercitus est instructus: aliquando
tamen accipitur pro prælio ipso,
& dimicatione, ut Inst. pr. de ex-
cus. l. 35. §. 6. D. ex quib. caus.
maj. l. 6. §. 3. de re milit.

ACINATICIUM, alii le-
gunt Acinarium l. 9. D. de tritico
oleo. genus vini secundarii ex uva-
rum acinis aqua maceratis, idem
quo lora, vel lorea: quod tamen
non placet Mercuriali 5. var. 1.
ex Cassiod. 12. variar. vultque
protropi, seu prodromi genus es-
se, quod, ut fieret, indicat Plin.
14. 9. Ejus etiam meminit Pal-
lad. de Re Rust. 1. 6. 9.

ACOLYTHI famuli, velut
ecclesiastici, qui diaconum ad ca-
nendum Evangelium incedentem
sequebantur Isidor. Orig. 7. l. 6. C.
de Episc. & Cleric. l. 24. C. Theod.
eod. l. 10. eod. ubi juvenes appel-
lantur. Cerarium ab heredibus de-
functorum exigere vetantur Novel.
58. c. 2. Accendentes latine, vel
cerosferarii dicuntur a deportandis
cereis, quando legen tum est Evan-
gelium, aut Sacrificium offerendum,
ut est in c. 1. §. 17. Dist. 21.

ACONITUM l. 3. §. 3. D.
ad l. Corn. de sicar. omnium ve-
nenorum occissimum, ut tradit
Plin. Hist. Nat. 23. 2. cujus ety-
mologiam probabilem tradit Ovid.
Metam. 7. v. 419. nempe a coti-
bus, inter quas nascitur, quas
græci ακωνας vocant. Voss. etym.

ACOR vitium vini, quod a-
cuit l. 4. §. 1. D. de peric. & com.
rei vend.

ACQUIESCERE, & ACQUI-
RERE. Vide ADQUIESCE-
RE, ADQUIRERE.

AKPIBOΛOΓEIN l. 6.
§. 7.

§. 7. *D. de excus.* est anxie contendere, non autem *proprie loqui*, ut observat Heinec. phrasin græcam dictæ legis sic vertens: si vero anxie de re familiari contendunt, satis produnt eo indicio, se non esse philosophos. Est enim *αριζολογια*, perinde ac *μικρολογια*, vel *σμιαρολογια* sordities, seu contentio de minimo lucro. Menag. *Amœn. jur. civ. c. 33.*

ACRIMONIA debitæ ultionis, i. e. severitas in *l. 5. de SS. EE.* quæ est canonizata *c. 40. §. 3. Caus. 16. qu. 1.*

ACRIS aciora bella *l. 2. §. 18. D. de O. J. ACERRIMO* errore *l. 4. C. de incest. nupt.*

AKPOΔPTA in *l. 236. fin. D. de V. S.* dicitur, apud græcos omnes arborum species continere, sed potius omnes fructuum species dicendum fuisse, ostendunt ex Suida, & Moschopuio. Cujus erroris origo est a Burgundione, vel Berauntione græcorum, quæ in pandectis occurrunt, interprete, qui *ακρῶτα* vertit extremitates arborum, notatus ideo a Menag. *Amœn. jur. civ. c. 33.*

ACSI, simul ac si dixerit eam sumere in *l. 20. D. de opt. leg.* pro quo legendum videtur, simul ac si dixerit, & ita *simul ac pro illico, postquam* est. ACSI defunctus cum eo loquatur, quem precario remuneratur in *l. 75. D. de legat. 2.* pro quo legendum *et si*, quod respondet græcorum *εἰ καὶ*, quod eo in loco habent, ut notat Hein. ex Labb. *observ. & emend. Synops. Basilic.*

ACTA libri, seu tabulæ erant, in quibus scribebantur res gestæ Principis, aut populi, aut etiam leges, idque ex Cicerone *l. 1. & 2. Philip.* & Plin. *5. Epistolar. ad Valerian.* patet. Porro Ictis, & Imperatoribus ACTA erant Libri forensium, sive iudicium scribarum, in quibus iudicium

pronunciata, vel quæ in iure, aut coram iudice peragebantur, scribebant *l. 45. §. ult. l. 46. D. de re jud. l. 4. §. ult. de fidej. tut.* in qua dicuntur *acta publica l. 2. C. de Custod. reor. l. 1. C. de satisfact. l. 17. D. de in jus voc.* ubi APUD ACTA cavere, & apud officium, vel officio cavere separantur. ACTORUM conficiendorum Magistratus habent potestatem *l. ult. C. de Magistrat. municip.* Hinc phrasæ ACTA præsidis, & magistratus Paul. *Rec. sent. 1. 3. 1. municipalia l. 6. C. Theod. de exhib. & transmitt. reis,* quæ apud moderatorem provincie, vel magistratus, vel defensores habita fuisse dicuntur *d. l. ult. C. de magistr. municip.* ACTA facta apud præsidem provincie *l. ult. C. de usur. pupili.* apud procuratorem Cæsaris *l. 21. D. de auct. & conf.* Sed sermonis consuetudine factum quoque est, ut quæcunque apud iudicantem ad causam sive publicam, sive privatam pertinentia gesta, ejusque auctoritate litteris mandata essent, ACTORUM nomine censerentur, item litteræ omnes de quorumlibet iudicis sententiis perscriptæ *l. 2. C. de edendo.* Eodem fere sensu veniunt ACTA, quæ, ut & munimenta, iudici a litigantibus exhibenda dicuntur in *c. ult. §. nos usum, clementin. de verb. signif.*

ACTIO latissimo significato comprehendit omnem viventis operationem, quæ passioni opponitur: hinc ACTIO pia, i. e. pium factum Auth. *hoc jus porrectum C. de SS. EE.* ACTIO, quæ infamiam importat *l. 7. D. de publ. jud.* Item ACTIO pro actus Ulp. in *l. 3. §. pen. D. de don. inter vir. & ux.* ubi celeritate conjugendarum inter se actionum unam actionem occultari dicitur. ACTIO etiam dicitur totum illud, quod agebatur una die in

synodo, vel consilio *c. 13. caus. 16. qu. 3.* ACTIONE concordi ordinatus *in c. 1. de majorit. & obedientia.* Sed in jure ACTIO non quemcumque actum designat, verum eos ritus, qui a lctis excogitati sunt: Ita vulgo LEGIS ACTIONES vocabantur, quoniam earum rerum, de quibus Lex XII. Tab. scripta erat, agendarum formam, ritumque præscribebant, uti Pompon. *l. 2. §. 6. D. de O. J.* Quo nomine veniunt non tantum ex actiones, quibus inter se homines disceptant, de quibus mox, sed alii quoque legitimi actus. Apud eos enim magistratus LEGIS ACTIO esse, vel LEGIS ACTIO magistratibus data esse dicitur, apud quos adoptiones, manumissionesque explicari possunt Ulp. *in l. 1. D. de off. jurid. Alex. Paul. sent. 2. 25. §. 4. l. 4. D. de adopt. item l. 2. l. 3. D. de off. proc.* ubi apud legatum proconsulis adoptare quem posse negat Ulp. quia apud eum non est LEGIS ACTIO. Sed ACTIO, quatenus ad disceptationem fori pertinet, a Celso definitur, quod sit jus, quod sibi debetur, iudicio persequendi *l. 51. D. de O. & A.* quam definitionem Justinianus *pr. Inst. de action.* est sequutus. ACTIONIS autem verbum & generale est, & speciale. Generaliter eo nomine ACTIO in rem, in personam, persecutio, interdictum, præjudicium continetur *l. 37. D. de O. & A. l. 178. §. 2. de V. S.* Itaque interdictum quod videtur clam in *l. 43. fin. ad L. Aquil. l. 3. de mort. inf.* interdictum recuperandæ possessionis in *l. un. C. si per vim* ACTIONES appellantur; item interdicti ACTIO apud Paul. *rec. sent. 5. 6. 10.* specialiter vero ACTIO in rem, & in personam actiones duntaxat complectitur. Itaque ab interdicto, præjudicio, stipulationibusque prætoriiis separatur *l. 52. §.*

2. l. 39. pr. D. de procurat. Interdum etiam hujus verbi vis adstringitur ad eam saltem actionem, quæ in personam est, significandam *l. 28. D. de O. & A. l. 178. §. 2. de V. S.* atque ita a petitione, persecutioneque se jungitur *l. 18. §. 1. de acceptil. l. 23. rem rat. hab. l. 2. ad SC. Vell. l. 49. de V. S. l. 1. pr. ad SC. M.* Hinc est, quod in formulis, quoties loqui vellent accuratius, jungerent actiones, petitiones, persecutiones, ut in formula stipulationis Aquilianæ, quam vide in *d. l. 18. §. 1. de acceptil.* IN REM autem ACTIO est, per quam rem nostram, vel nobis pignori oppositam, quæ ab alio possidetur, petimus, servitutemve nobis debitam vindicamus *l. 25. D. de oblig. & act. l. 1. C. de quadrag. præscr. l. 5. §. ult. D. si ususfr. pet. §. 2. Inst. de action.* In personam vero est, qua cum eo agimus, qui nobis obligatus est ad aliquid dandum, vel faciendum *d. l. 25.* Quæ & in rem, & in personam est ACTIO, mixta adpellatur *§. 20. Inst. de action.* Sunt & hæ actionum differentiarum civiles, prætoriarum, rei persecutoriarum, poenales, directæ, utiles, contrariæ, bonæ fidei, stricti juris, arbitrarie, & horum singulorum generum variarum species, quæ suis singulatim locis exponuntur. Quæ personales sunt, sed in rem concipiuntur, danturque, in rem scriptæ adpellantur. ACTIONEM autem prætor dare dicitur, quod nil aliud est, quam agendi potestatem facere *l. 3. pr. D. de sepulcr. viol.* non enim ipse ex sua jurisdictione actionem tribuit, sed agendi facultatem concedit, in jure adiutum, iudicemque, & formulam dat *l. 27. D. de F. O.* Cicero de Invent. 2. 19. Quare in jure plerumque versantur. Ibi enim & exceptiones postulantur, & quodam modo agendi potestas fit. Differunt autem hæ actionem dari.

vi, aut RESTITUI, & ACTIONEM COMPETERE. Non enim quæcunque competit, semel etiam illico datur. Et competere potissimum ad id prodest, ut actio transeat in heredes l. 9. §. ult. cum l. 10. D. de tutel. & rat. distrah. Porro quæ competit actio, ipso jure competit, adeoque etiam ignoranti, & invito arg. §. 3. Inst. per quas pcrf. l. 13. D. de A. R. D. Sub ACTIONE CONSTITUI in l. 21. C. de furt. & actione teneri, & ACTIO AGI dicitur in l. 23. D. de præscr. verb.

Actio etiam accusationem significat l. 15. §. 3. l. 2. l. 10. D. ad SC. Turpil. l. ult. si ex nox. caus. vide infra AGERE.

ACTIONES orationes apud populum, iudicesve habitæ, Cic. lib. de arte Rhet. 2. etiam ad aliquem defendendum, Asconius in Cornel. argum. Cicero ipse significat, quadriduo Cornelium defendisse, quas actiones contulisse cum in duas orationes apparet.

Actiones legitimæ. Vid. sub art. LEGITIMUM. LECIS ACTIONES. Vid. art. LEGIS.

Actiones populares, perpetuæ. Vid. suis locis.

ACTOR quandoque pro eo, qui causas in judicio agit, & pro advocato accipitur Cic. in Brut. & actori summo causarum magistro: & Hor. de arte poet. v. 369. ACTOR caussarum mediocris. Item fabularum ACTOR Cic. ad Quint. frat. 1. Ep.

Actor porro est is, qui petit. Et ita quoque femina, quæ in jure experitur, ATRIX dicitur l. 41. C. de lib. caus.

Alias ACTOR est dispensator. Hocque sensu erant servi ACTORES, qui rationes domini agebant, actumve in familia administrabant l. 8. D. fam. herisc. l. 40. §. 7. de statu lib. & habetur ACTOR servus e familia opti-

mus in lege 37. D. de legat. 1. In primis memorantur ACTORES in fundis constituti Paul. rec. sent. 3. 6. 48. ACTORES tam rei rusticæ, quam rationibus fundo præfetti l. 31. D. de adim. leg. prædiorum, & fundorum l. 16. C. de procur. l. ult. C. quod cum eo l. 3. C. Theod. de itin. mun. & ACTOR quidem fundi, vel prædii instructi, veluti pars erat, & legato prædii instructi continebatur l. 12. §. 38. D. de instr. & instrum. Præterea & urbanos habebant servos ACTORES pecuniarum l. 7. C. mandati tam mutuis dandis, quam exigendis, & recipiendis pecuniis præpositos l. 5. §. 3. D. de dol. mal. & met. l. 19. C. de solut. Erant & ACTORES publici, sive servi, sive liberti, quorum mentio fit apud Tacit. Annal. 2. 30. & Plin. Epist. 3. 19. de quib. vide Thomas. in Plin. Epist. 7. 18.

ACTORES etiam liberi homines appellantur, veluti ACTORES civitatum l. 26. cum l. 27. D. ad SC. Trebel. l. 74. de procur. l. 8. de pollicit. collegii, qui & syndici dicuntur l. 1. §. 1. D. quod cujus. Univ. Nom. ACTORES similiter corporum, decuriarum, municipum, societatum l. 3. §. 4. de bon. poss. universitatum l. 10. §. 4. de in jus voc. ACTORES, vel procuratores loci, seu civitatis l. 6. C. Theod. de decurion. Sunt & ACTORES principum rerum l. 7. l. 12. in fin. C. Theod. de desertor. privatarum l. 9. C. ubi caus. fisc. rei privatæ l. 2. C. Theod. de act. & proc. & cond. dominicæ l. 3. C. Theod. de his qui cond. prop. item ACTORES, sive procuratores prædiorum fiscalium Tit. C. de conductorib. & procur. sive actor.

Sunt porro ACTORES, qui a tutoribus, curatoribusve litium causa decreto prætoris constituuntur §. ult. Inst. de cur. l. 30.

§. *pen. D. de negot. gest. l. 24. de adm. & peric. tut.* Eos ab agendo dictos probabilius est, quam, ut Theophil. tradit, quod apud acta constituentur.

Actores seditionis, & tumultus ait pro auctores Paul. *l. 38. §. 2. D. de pæn. Dux, & actor rerum illarum. Cic. pro Sextio. 38.*

ACTUARIUS est, qui acta, actionesque calamo præpropere describit, & descripta recitat Sen. *Epist. 33.* Vox actuarii vice fungitur. Partem officii illius attingit Suet. *in Jul. Cæs. c. 55.* Hi initio plerumque servi publici, quales memorantur *l. 18. D. de adop. & l. 2. rem pupil. salv. fore.* Sed postea servos huic muneri adhiberi vetuerunt Arcad. & Honor. *Imp. l. 3. C. de tabular. scrib. logogr.* Alii sunt **ACTUARII**, quorum mentio fit *l. 5. l. 16. pr. & §. 1. C. de erogat. milit. annon. l. 9. C. de numerar. & actuar.* Ex quibus locis patet, proprie dictos esse **ACTUARIOS**, qui annonam a susceptoribus acceperint, dato pitacio, in quo continebatur, quantum accepissent, eamque postea erogaverint militibus. Unde tot erant actuarii, quot numeri milites *d. l. 5.*

Actuarii limites dicuntur apud Hygin. *lib. 1. de limit. const.* nec non **ACTUARII** pali, suo quisque numero inscripti, inter centenos vicenos pedes defixi. Vide sequi. voc. **ACTUS**.

Actuarie naves, quæ non ad belli usum, sed voluptatis causa sunt paratæ *l. 2. D. de captiv. & posth. de quibus ex instituto egit Baysius de re navali.*

ACTUS quidem generale est verbum, sive verbis, sive re quid agitur, ut in stipulatione, vel numeratione *l. 19. D. de V. S. testamenti factione l. 31. §. ult. D. qui testam. fac.* **ACTUS** legitimi in *l. 77. de R. J.* ut eman-

cipatio, acceptilatio, hereditatis aditio, servi optio, datio tutoris. *Actus* ex lege habitus, i. e. secundum præscriptum legis peractus *l. 12. D. de appell.* sed **ACTUS** a verbis separatur in *l. 5. D. ratam rem hab.* ubi non tantum verbis, sed etiam actu ratum haberi traditur.

Actus pro administratione, veluti procuratoris *l. 3. pr. D. ratam rem haberi.* **ACTUS** publici *l. 1. C. in quib. caus. tut. vel cur.* Hinc phrasæ **ACTUM** administrare *l. 1. §. 7. D. Si is qui testam. agere l. 41. §. 13. de fideic. libér. gerere l. 99. fin. de V. S. IN ACTU* esse *l. 5. §. 3. de jur. immun. habere servum l. 12. de liber. legat. ACTUS* rationem reddere *d. l. 41. AB ACTU* removeri *l. 51. De solut.*

Actus servitus prædii rustici, quam sciti definiunt jus eundi, agendi jumentum, vel vehiculum *l. 1. D. de serv. præd. rust. pr. J. de servit. l. 1. de adm. legat.* Ab itinere autem eo differt, quod iter est, quo quis pedes, vel eques commovere potest. **ACTUS** vero non modo jus eundi, sed & agendi vel jumentum, vel vehiculum *d. l. 1.* quod de trusatili, manualique vehiculo, quod propelli, adducique solet, non autem de vehundo, vel curru juncto jumentis trahendo, quod in *via*, vel *vehundi* jure præter actum continetur, intelligendum esse ostendit Bynkershoek *Observ. IV. c. 7.* Quapropter cum viæ latitudo ex XII. Tabb. esset octo pedum in porrecto *l. 8. D. de serv. præd. rust. ACTUS* finis minimus constitutus in latitudinem pedes quatuor juxta Varronem *lib. 4.* quocum convenit Paulus apud Fest. in v. **ACTUS**, quem definit, iter inter vicinos quatuor pedum latum, & Isidor. *orig. 18. c. ult.* qui viam ait, capere duos **ACTUS** tam-

tametsi deinceps non amplius, ut itineris, & viæ, latitudo actus manserit certa lege eadem, sed arbitrio, vel conventionione, & pacto uerit definita *l. 13. §. 2. D. de servit. prædior. rust.* ita ut adhuc ACTUS diceretur, etiam si propter loci angustiam jumentum duntaxat duci posset, nec vehiculi agendi jus esset.

ACTUS etiam est spatium in agris, quem tritariani dividi Euth. *lib. 2. geom.* auctor est, in MINIMUM, in QUADRATUM, in DUPLICATUM. ACTUS minimus quatuor tantum pedibus in latitudine, & centum viginti in longitudine protenditur, cui consentit Varro *c. l. a quo aberrat Isidor. Orig. 15. c. 15.* eandem tamen divisionem faciens. Quadratus ACTUS omni latere centum viginti pedibus concluditur Varro *de re rust. 10.* & Plin. *Hist. nat. 18. 3.* DUPLICATUS, quem Isidorus *jugerum* facere scribit, quod longitudine CCXL pedum, latitudine CXX constet; cui quidem explicationi minime contradicit Varro, eo quod dixerit actum duodecim decuriis finiri, & *jugerum* dictum junctis duobus quadratis, siquidem ex Quinctilian. *Inst. l. c. ult.* constet, jugeri mensuram esse CCXL longitudinis pedes, dimidioque in latitudine patere, ut observat Heinecc. Ab hoc ACTU ACTUARIi limites, & pali, de quibus supra.

ACUCULA (aliis acuncula, item acucla, & acicula) capitis, i. e. acus crinalis *l. 1. & 2. C. Theod. de repud. & ibi Jac. Gothofr.*

ACULEUS. Translate aculei auctoritatis *l. 4. §. 7. C. de hæret. indignationis l. 1. D. de sum. Trin.* ACULEI sunt motus pruni *c. 15. caus. 32. qu. 6.*

ACUMINENSE, vel cumintense monasterium in *l. 8. §. 6.*

C. de sum. Trin. & ibi Cujac. observ. & Gothofr. in not.

ACUS in *l. 25. §. 10. D. de aur. arg. legat.* quo crinium compago retinetur Isid. *Etym. 19. 30.* crinibus distinguendis, Tertul. *de Pœnit. 11.* Figat acus tortas, sustineatque comas Martial. *Epigr. 14. 24. v. Corn. van Bynkerk. observ. 5. 7.*

AD præp. terminum ad quem ratione temporis sæpe indicat *l. 29. §. 7. D. ad leg. Jul. de adult.* sic ad diem constituitur obligatio, veluti usque ad Calendas dare spondes? *l. 44. D. de O. & A.* Ad diem aliquid dari dicitur *l. 34. D. de hered. inst. promitti l. 77. D. de V. O.* AD DIEM, pro die Constituta *l. 5. D. de peric. & com. rei vend.* ubi *ad diem* tollere vinum. Eodem sensu AD tempus in *l. 4. §. ult. D. de precar. & alibi passim.* AD conditionem, i. e. donec existat conditio *l. 4. D. de servit.*

Aliquando est terminus, ad quem ratione loci, vel personæ, e. g. aditum AD se præstat *l. 19. D. de in jus voc.* AD littus maris accedere *l. 4. pr. D. de D. R.*

AD pro apud, e. g. ad aliquem testari, vel protestari *l. 7. v. ut facilius D. de incend. ruin.*

AD pro adversus, vel contra, ut appellationem AD aliquem facere, i. e. adversus quem appellare *l. 1. D. an per al. caus. appell. ita Gell. lib. 18. c. 4.* AD sophistas utebatur eo.

AD pro penes, e. g. remaneat AD heredes *l. 41. §. 10. D. de leg. 3.*

AD pro post, Julianus *l. 18. §. ult. D. de manum. testam.* Ubi ad annum liber esto, ita accipi potest, post annum, quam moriar, liber esto.

AD pro præter *c. 6. §. adhæc X. de elect.* ubi: *adhæc* pro præter hæc: ita Hor. *l. epist. 19. ad hæc*

hæc ego naribus uti fornido.

AD pro circa, ut. *c. adhæc. 4. X. de religios. dom.* Aliquando adverbialiter, & continuative ponitur **AD** *DKÆC*, ut in *l. 1. §. 1. C. de ann. except.*

AD pro prope, vel juxta. **AD** parietem communem *l. 13. pr. D. de serv. præd. rust.*

AD idem quod pro *l. 3. D. de vacat. & excus. mun. & in pr. Decretal.* ubi **AD** communem utilitatem.

AD pro ob, vel propter *l. 45. D. de negot. gest.* ubi **AD** honores pro propter honores, & *l. un. C. de superind.* ubi ad solas præfecture litteras pro ob solas. **AD** præsens pro inpræsentiarum *c. 6. caus. 2. qu. 2.*

AD pro secundum. Unde ad instar *l. 4. C. unde vi*, pro quo **AD** similitudinem reperimus in *l. 35. §. 8. D. ex quib. caus. maj. 25. an.*

AD pro in: Ut **AD** irritum revocare, i. e. in irritum *l. 7. C. de restit. milit.* **AD** utilitates pro in utilitates *l. 16. C. de præd. & al. reb. min.* Et Suet. *Domit. c. 7.* ad summam ubertatem vini edixit, i. e. in summa vini ubertate.

AD manus esse dicunt, quasi apud manus, vel in manibus, ut facile promi possit *l. 19. §. 5. D. ad SC. Vellei.* **AD** porro in descriptione officiorum adhibetur. Ut **AD** Cyathos pro pincerna Suet. *Jul. 48.* Et apud Catul. *Epigr. 10.* **AD** lecticam homines sunt lecticarii.

AD in jure nostro auctorem, quem alius notis sive redarguit, sive illustravit, denotat: ac proinde his verbis: **AD** Plautium, **AD** Massurium Sabinum, notæ ad eos juris auctores scriptæ significantur *pr. Inst. de hered. inst.* Servii autem Sulpicii **AD** Quint. Scævola notas reprehensa Scævolæ capita vocat Gell. *4. 2.*

AB præpositio composita cum dictionibus a consonante incipientibus mutat **D** in consonantem eam, quæ mox sequitur. In Pandectis tamen Florentinis semper reperiuntur præpositiones integræ: quod & antiquos observasse ex numismatis, & monumentis litterarum marmoribus incisis etiam hodie videmus. Itaque in codicibus illis archetypis legitur adcreasco, adfero &c. non accresco, asfero.

ADÆRARE *l. 19. C. de erog. mil. an.* ubi: sed etsi milites **ADÆRARI** sibi velint aimonas, i. e. ad æris pretium redigi, facta specierum æstimatione. Ita in *l. 15. eod.* Hinc **ADÆRATA** in *l. un. C. de collat. don.* & **ADÆRATIO** æstimatio specierum in ære *l. 13. C. de erog. mil. an. l. 4. C. de mil. vest.*

ADAM novissimus interpretatur Christus, Clement. *un. de summ. Trin.* ex Paul. *Rom. 5.*

ADAMAS inter merces ex solo barbarico, unde vectigalia solvuntur *l. 16. §. 7. D. de publican.* De eo plura Plin. *hist. nat. 12. 19.*

ADAMIANI vocati, quod Adæ imitentur nuditatem. Unde & nudi orant, & nudi inter se mares, femineque conveniunt *c. 29. §. 13. caus. 24. qu. 3.*

ADCRESCERE dicitur alicui res, cum ei, qui jam partem habet, accedit, atque adjungitur. Sic **ADCRESCERE** dicuntur bona in *l. 42. §. 1. D. de bon. libert. dominium l. 35. ad leg. Aquil.* pars legato *l. 2. quod legat. portio hereditatis l. 43. ad SC. Trebell.* usufructus *Tit. D. de usufr. adfresco.* Hinc **JUS ADCRESCENDI**, quo portio deficiens alteri, qui partem agnovit, vel usufructus personæ conjunctæ acquiritur *d. tit. & l. 3. §. ult. D. de bonor. poss.* **ADCRESCIT** etiam per alluvionem *l. 1. C. de alluv. & palud.*

AD

ADDICERE rem alicui significat, eam illius juris facere, vel ipsi tradere; sic addicere dicitur venditor emtori *l. 8. l. 7. §. 6. D. pro emr. l. 12. §. 4. mandati.*

Addicere in diem est, rem penes emptorem collocare hac lege, nisi quis intra certum diem meliorem conditionem attulerit *l. 1. D. de in diem add.* Et fundus ita venditus **IN DIEM ADDICI** *l. 2. eod.* & **ADDICTUS** dicitur *in l. 9. D. de aqua l. 41. de R. V. l. 11. §. 10. quod vi aut clam.* Lex quoque ipsa venditionis **IN DIEM ADDICTIO** dicitur *Tit. D. de in diem add. l. 2. §. 4. pro empt. l. ult. de jure fisci.* Quomodo ea concipi solita sit, cernitur *in l. 1. de in diem addict. l. 3. D. quib. mod. pign.* Ipsa autem vel ita fit, ut contractus aliquo meliorem conditionem adferente rescindatur, seu recedatur ab emptione, ut ait *l. 4. pr. de R. V. seu discendatur*, ut est *in l. 2. de in d. add.* quam **DD.** conditionem resolutivam vocant, vel ea lege, ut nemine plus offerente emptio venditio perficiatur *d. l. 2.* quæ suspensiva conditio adpellatur a prudentibus nostris.

Addici bona libertatum servandarum causa dicuntur *in tit. Inst. de eo cui lib. caus. l. 2. l. 4. §. 2. D. de fideic. lib. §. ult. Inst. per quas pers. cuiq. adquir.* quod sic intelligendum est, ut cui heres non exstat, ejus bona cuivis, qui se æs alienum soluturum caveat, libertatum servandarum causa attribuantur, quæ alias cum ipsis servis etiam, quibus testamento libertas esset data, venire oportet. **ADDICERE** porro est adjudicare *l. 15. §. 6. D. ubi ADDICTUM pignus.* Ita **ADDICERE** litem *in 12. Tab. ubi post meridiem præsentii litem ADDICITO* apud Gell. *lib. 7. c. 2. ADDICI* quoque dice-

bantur, qui, quod indicatum facere non possent, nexi in servitutem creditorum veniebant, cuius rei exemplum perhibet Valer. Max. 6. 1. & Cic. *pro Flacco* ubi iste cum iudicatum non faceret, addictus Hermippo, & ab hoc ductus est.

Addici etiam aliquis dicitur alienæ potestati, & quidem patriæ *in l. 3. §. 4. D. de lib. exhib.*

Addicere est damnare. Ita **ADDICERE** pœnæ, aut servituti Fest. **ADDICERE** supplicio *l. 24. C. de appell. metallo l. 2. C. de sepulcr. viol. morti Cic. Off. 3. 10.*

Addici denique dicebatur iudex, arbiterve, qui ex formula prætoris dabatur *l. 39. l. 46. l. 86. D. de judic.* Et ita **ADDICTUS** iudex actioni arbitrariæ *l. 4. de eo quod cert. loc. familiæ herciscundæ* iudicio arbitri *l. 30. fam. ercisc. de hereditate dividunda l. 59. §. ult. ad SC. Trebel.* sic **ADDICTUS** pro additus legendum *in l. 7. C. 16. C. famil. hercisc. C. §. 1. J. de off. jud.* Et hoc quidem ita est, ubi de iudice, vel arbitro a prætore dato sermo fit, non autem de arbitro ex compromisso, qui non **ADDICI**, verum eligi, & sumi, adiri que dicitur, ut post Cujacium observat Heinec.

Denique in augurali scientia **ADDIXISSE** dicuntur aves, cuius oppositum vide supra **ABDICERE**.

ADDITAMENTUM ædium *in l. 91. §. 5. D. de legat. 3. navis in l. 242. pr. de R. S. usurarum, i. e. incrementum l. 70. §. 1. de legat. 2. l. 23. C. de usur. dotis l. 26. §. 2. D. de pact. dor. ubi portio DOTIS ADDITAMENTI causa data.*

ADDUCERE ad effectum. *l. 8. C. de execut. rei jud. Res in cri-*

crimen **ADDUCTA** est, i. e. in criminationem venit.

Adduci pro moveri *l. 10. §. fin. D. de fideic. libert.* Sed **ADDUCERE** pro manus injicere *in l. 7. qui sine manu. ad lib.* non legitur, verum **abducere**.

ADEMPTIO. vide **ADIMERE**.

ADESSE est advocacionem præbere *in l. 6. D. de postul. & alibi passim.* Et Ovid. *art. amat.* 3. 351. ubi jus qui profitebitur, **AD SIT**. Cui contrarium est **abesse**, i. e. denegare patrocinium Cic. *pro Sylla.* 3. **ADESSE** quis fure quoque causæ dicitur *l. 67. D. de procur. l. 29. pr. de inoff. test.*

ADFATUS. vide **AFFATUS**.

ADFECTIONE sensu minus laudabili sumitur *in l. 2. §. ult. D. si quis caut. l. 5. pr. D. ex quib. caus. maj.* Sic **ADFECTIONE** nuptias apud Paul. *rec. sent.* 2. 19. 9. **ADFECTIONE** per ancillam ad dominam *eod.* 2. 26. 16. Et ita Torent. *Herut.* 2. 3. 60. ad dominas qui adfectant vias. **ADFECTIONE** gloriam *in l. 11. §. 5. D. de pær. & tutelam §. 5. J. de excus. l. 18. §. ult. D. ad leg. Corn. de fals.* In sensum meliori dicuntur **Adi**, veram non simulatam **ADFECTIONE** philosophiam *in l. 1. §. 1. D. de Just. & jur.* Mundiciem non affluentiam **ADFECTIONE** Corn. Nep. *in Attico c. 20.*

ADFECTIONE, & **ADFECTIONE**. vide **Affectio**.

ADFICTIONE pro adoptione apud Papiam, & Gloss. Isidori. **ADFICTIONE** Caii *Inst.* 1. 4. 1. ubi : quod etiam de adoptivis, hoc est **ADFICTIONE** iustum est observari. Sed hoc est glossema Aniani, qui & alibi barbaro hoc vocabulo utitur in interpretamento *l. 2. C. Theod. de le-*

git. hered. ut observat Heineccius post Cujac. *obs.* 7. 15.

ADFINES dicuntur, qui proximos agros possident *in l. 12. D. fin. reg.* ubi demonstratio **ADFINIUM** novos fines inter fundos constituere debere dicitur. Et hic **ADFINES** possidiores commodius ac terminos, seu fines intelligi merito sentit Heineccius, quinquam **ADFINES** quoque confines agri dicantur, ceu alias recte observavit Cujacius *in Paull. lib. 3. resp. Tom. 6. op. p. 519.* Et priori illo sensu ait Sallust. *in Jugurt.* 41. Ut quisque potentiori **ADFINIS** erat, sedibus pellebatur.

Adfines etiam sunt viro uxoris cognati, & uxori cognati viri, dicti ab eo, quod duæ cognationes, quæ diversæ inter se sunt, per nuptias copulantur, & altera ad alterius cognationis finem accedit *l. 4. §. 3. D. de grad. & adfin.* **ADFINIUM** specialia nomina vide-lis *in l. 1. §. ult. D. de postul. l. 17. Cod. de nupt. §. 6. J. eod.* **ADFINITATIS** autem contrahendæ causæ fit ex nuptiis, quamquam & sponalibus contrahatur *l. 8. D. de condict. caus. dat.* Quin & ex servilibus cognationibus contingit *l. 14. §. 3. in fin. de ritu nupt.* Sed & conjuges inter adfines esse dicuntur ex lictorum sententia *l. 5. C. de her. inst. & Paul. rec. sent. l. 12. 2. ubi ei etiam veluti indigno auferri hereditatem dicitur, qui ADFINEM, vel cognatum, cui ipse ab intestato successurus erat, testamentum facere prohibuit &c.* Neque heic est, quod legatur adgnatum pro **ADFINEM**, ceu visum est Schultingio *in Jurispr. vet. Antej. p. 477.* Sed potius conjuges intelligendos esse, qui ex Edicto unde vir & uxor ad successionem vocati sunt, ostendit. Corn. van Bynkersh. *Observ.* 5. 6. Immo &

& sponsus; spontaque adfines sunt l. 8. D. de cond. caus. dat. l. 38. §. 1. de usur. ADFINITATE cui iunctum esse l. 22. D. de procur. ADFINITATES l. 3. §. 1. de postul. ADFINITAS soluto matrimonio non manet l. 8. D. de condit. caus. dat. l. 2. §. 1. de postul. & divortia sunt adfinitatum discidia, ait Cic. pro Cluent. 67. quod ex instituto probavit Heinecc. in Comm. ad leg. Jul. & Pap. 2. 17. 2. ubi ex ea veterum sententia interpretatus est l. 2. C. Theod. de incest. nupt. & d. l. 3. §. 1. de postul. : quanquam ADFINITATIS etiam extincte veneratione a quarundam nuptiis abstinendum sit §. 6. Inst. de nupt. ubi verba notanda : si fuerit nurus, aut privigna tua, & §. 7. ubi : quod & ipsum dissoluta demum adfinitate procedit. Et quamvis secundum leges adfinitas proprie ex copula legitima contingat, tamen illegitima copula extra conjugium itidem quamdam veluti adfinitatem cum Ruprata, & huius cum illius consanguineis, atque impedimentum matrimonii inducit c. 6. & 10. X. de eo, qui cognov. Quot sunt autem genera adfinitatis, & qualiter ipsa insurgunt, item usque ad quem gradum in singulis generis prohibeatur matrimonium, vide Hostiens. in Summa dicto tit..

ADFINITUS, A, U M. Hæc constitutio adfinitum modum (usurarum) excedit, ait l. 17. pr. D. de usur. Idem ergo ADFINITUM, si Florentinam lectionem servemus, ac DEFINITUM Cujac. observ. 19. 8. hic legit ADFINITUM, idque interpretatur ad summum rectius alibi, puta ad African. l. 64. de V.O. ad definitum modum. Quod & Corn. Van. Bynkersh. observ. 6. 19. probat, ut & Heinecc. hoc verbo.

ADFIRMARE quid dicitur actor l. 3. §. 12. D. ad exhib. venditor de mancipio, quod venum habet l. 18. pr. de adilit. edict. Credere adfirmationi l. 5. §. 6. D. de re milit.

ADFIRMATORES, qui idoneos esse tutores in iure adfirmant, fidejussorum vicem sustinere ait l. 4. fin. D. de fidej. tut. His similes sunt, quos vulgo certificatores vocamus. Mandator quoque velut ADFIRMATOR esse dicitur l. 13. de minor.

ADFIXA dicuntur Paull. l. 18. §. ult. & Pomp. l. 21. D. de fundo instruct. vel instrum. leg. Ulp. l. 17. pr. de act. emt. quæcunque ædibus infixæ, inædificataque sunt, vel illigatæ : qualia esse videntur, quæ aliorum sine damno rei adfixæ, vel eius, cui adfixa est, applicari nequeunt.

ADGNASCI est agnatum fieri l. 10. l. 23. D. de adopt. ADGNASCI tamen plerumque dicitur de eo, qui agnascendo fit suus heres d. l. 10. & Ulp. 23. 3. ait, Agnascitur suus heres aut ADGNASCENDO, aut adoptando, aut in manum conveniendo, aut in locum sui heredis succedendo, vel ut nepos, mortuo filio, vel emancipato. Ex quo apparet, agnasci specialissimo quoque sensu dici de liberis, qui nascuntur sui heredes. Et ita ADGNASCI dicuntur sui heredes patri l. 3. §. ult. D. de agnosc. & al. lib. l. 2. §. 11. ad SC. Tertul. Et sic quidem factum ante testamentum ADGNASCENDO rumpunt Cic. de orat. l. 57. ait, num quis ex testamento, quod paterfamilias ante fecit, quam ei filius natus est, hereditatem petit? Nemo. Quia constet, ADGNASCENDO rumpi testamentum. Nec ii tantum, qui vivo patre eduntur, sed & qui post mortem ejus eduntur, ADGNASCI dicuntur l. 3. pr. l. 6.

l. 6. pr. l. 13. D. de injust. rupt. irrit. l. 33. §. 1. de testam. mil. Ex dicta autem *l. 6.* cernitur, aliud esse, si quis succedendo in locum sui heredis suus heres ipse fit, ac ita **ADGNASCITUR**, de quo ait Ulp. citato loco, quod **QUASI ADGNASCI** dicitur in *l. 13. D. de injust. rupt. irr.* aliud, si quis remoto suo herede fit quidem proximus heres, succeditque ab intestato, nec tamen ut suus: quod evenit nepoti, cujus pater ab avo exheredatus herede extraneo instituto sub conditione, qua pendente, post mortem avi pater moritur, deinde nepos ante conceptus nascitur, huic, omittente extraneo, deferatur hereditas non tanquam suo, sed ut proximo ab intestato venienti. Plane si & ipse in potestate avi fuisset, tunc ut suus succederet, quo enim alio jure heres esset, cum sine dubio non fit **ADGNATUS** avo *l. 7. si tab. testam. nullæ ext.*

Ab **ADGNASCI** est **ADGNATIO**, & quidem filii *l. 1. C. de ord. jud. posthumi, vel posthumæ l. 22. D. de lib. & posthum. l. 24. §. 11. de fideic. libert. sui heredis l. 43. pr. de vulg. & pup. sub. & QUASI ADGNATIO d. l. 13. de injust. rupt. irr.*

ADGNATI auctore Cajo *l. 7. D. de legit. tut.* sunt, qui per virilis sexus personas cognitione juncti sunt, quasi a patre cognati, veluti frater eodem patre natus, fratris filius, neposve ex eo, &c. sed ab *adgnascendo* magis dici volunt Menag. *Amœn. jur. 39.* & Heinecc. quibus minus placet etymologia Caji, cujus in *Inst. libro 2. tit. 8. §. 3.* paulo aliis verbis **ADGNATI** definiuntur, quod sint per virilem sexum defuncto propinquitate juncti. Quales esse ibidem ait consanguineos fratres, sive ex eadem ma-

tre, sive ex diversis genitos, item patruum, i. e. fratrem patris, & fratres patruales, i. e. de singulis germanis natos. Inter feminas vero solam sororem consanguineam **ADGNATAM**, & germano suo defuncto ab intestato ei adgnationis jure succedere. Reliquas vero feminas, hoc est amitam, patris sororem, vel fratris sororem masculis propinquis adgnationis jure non succedere. At in collatione legum Mosaic. & Rom. *tit. 15. §. 2. ex Caji Inst. lib. 3.* hæc verba referuntur: Vocantur autem **ADGNATI**, qui legitima cognitione juncti sunt. Legitima autem cognatio hæc est, quæ per virilis sexus personas conjungitur. Ita qui eodem patre nati sunt, fratres **ADGNATI** sibi sunt, qui etiam consanguinei vocantur, nec requiritur, an matrem eandem habuerint. Item patruus fratris filio, & invicem is illi **ADGNATUS** est. Eodem numero sunt fratres patruales inter se, id est, qui ex duobus fratribus generati sunt: quos plerique etiam consobrinos vocant &c. Illam vero Caji definitionem, non has posteriores Justinianus in suas Institutiones transcripsit sub titulo *de legit. agn. tut. ADGNATORUM* utique nomen ex XII. Tab. manasse Paullus indicat in *l. ult. §. 2. D. de grad. & adfin.* qui ibidem **ADGNATOS** esse ait per patrem cognatos ex eadem familia. Qui autem per feminas tantum conjungantur, cognatos nominari: additque, inter **ADGNATOS**, & cognatos hoc interesse, quod inter genus, & speciem. Nam qui **ADGNATUS** sit, & cognatum esse, non utique autem, qui cognatus sit, & **ADGNATUM** esse; Alterum enim civile, alterum naturale nomen esse. Idem *lib. 4. sent. tit. 8. §. 14.* eandem adgnatorum, & cognatorum differentiam tradit, ut & Modesti.

destinus in l. 5. pr. D. unde legit. Ulpianus lib. regul. tit. 26. §. 1. ADGNATOS interpretatur cognatos virilis sexus per mares descendentes ejusdem familiæ; quam ipse tuetur definitionem paulo aliis verbis tit. 11. §. 4. & utrobique addit ejusdem familiæ, ut excluderet emancipatos, qui tametsi sint a patre cognati virilis sexus, & per virilem sexum descendentes, tamen inter ADGNATOS non censentur, quia non sunt amplius in familia l. 195. §. 2. D. de V. S. ADGNATI esse designant familia mutata l. 3. pr. D. de capit. minus. Non autem natiuitate solum fiebant ADGNATI: Nam & qui adoptabatur, iisdem fiebat ADGNATUS, quibus pater ejus adoptivus fait, & legitimam eorum hereditatem habebat, vel ipsi ejus l. 2. §. 3. D. de suis, & legit. Natiuitate ADGNATI sunt duobus modis, uno, qui vivo patrifamilias conjunguntur, altero, qui patre mortuo nati sunt, quos appellant communi nomine posthumos suos. Filius, qui vivo patre natus est, ADGNATUS dici non potest, cum AGNATI ex latere donum duntaxat attingant l. 7. Unde liberi, ideoque enatus, vel filius dicebatur non ADGNATUS. At posthumus suus filius dici non potest, nullus enim est sine patre, ut nec pater sine filio. Quia tamen patrefamilias mortuo ejus familia omnino non extinguitur, ideo qui filius esse non poterat, ADGNATUS efficitur d. l. 3. de injust. rupt. irr. & patri, hoc est paternæ familiæ, adgnasci dicitur. Illud igitur quæsitum est, An hic AGNATUS appellari proximus, & cum suis heredibus numerari possit? Et posse quidem respondit Pompon. his verbis: *filius patri ADGNATUS proximus est l. 12. de suis, & legit.* Recentiores qui-

dam, cum hæc non considerarent, addere huic Pomponii responso negationem contra omnium exemplarium fidem non dubitarunt. Non recte; vult enim Pompon. filium patri agnatum, hoc est post patris mortem natum testamentum rumpere, & heredem patris proximum esse. Nec alio sensu proximiores ex agnatis suis dicuntur l. 10. D. de grad. & adfn. sui heredes adgnascuntur l. 3. §. fin. de liberis agnosc. siquidem ex ADGNATIS omnibus nulli sunt iis adgnatis proximiores, qui patri adgnasci dicuntur, h. e. posthumis suis. Nec est, quod quis objiciat, quam ut liberi repudient bonorum possessionem sui heredes, eandem illos quasi legitimos habere incipere, & consequenter recte inter ADGNATOS etiam suos heredes posse numerari, idque Ulpianum sibi voluisse l. 2. pr. unde legitimi. Illius enim responsi sententia est, liberos duplici jure ad parentum intestatorum hereditates admitti, nimirum vel suo, & legitimo jure simul, vel legitimo solo. Proinde si a suo jure recefferint, quod fieri repudiando solet, superest illis jus legitimum: quo jure præferri rursus ceteris legitimis, hoc est ADGNATIS in repudiata successione consueverunt, non suo quidem, hoc est proprio, sive innato jure, sed jure legitimo l. ult. pr. de bon. damn. Liberi igitur sui heredes sunt, & legitimi simul, non ADGNATI: ADGNATI autem legitimi sunt, non sui, iis exceptis, qui patri adgnasci dicuntur; sui enim aut nascuntur, aut adgnascuntur. Hactenus Kahl voce ADGNATI. Et stare quidem possunt, quod ipse voce ADGNATI ex Vulteio addit, quod ADGNATI quoad successionem sunt vel sui, vel agnati, vel agnati tantum, si per

per suos **ADGNATOS** adhuc intelligit posthumos, ut supra, a quo tamen eo recedere videtur, quod subicit, sui, & **ADGNATI** sunt agnati descendentes, i. e. qui defuncto sunt in linea descendente, atque olim in ipsius potestate, & quidem gradu proximo. Ita nemo suus heres, pergit ille, quin sit agnatus: quod quidem a sententia dictæ l. 7. *D. unde liberi* abludit, ut & ab eo, quod ipse superius posuit. Ut autem vir doctus sibi constaret, dicere potuisset: **ADGNATI** alii sui heredes, veluti posthumi, qui sui agnascuntur, de quibus supra, alii nec sui, & qui agnati tantum sunt, veluti a latere juncti. At qui olim in potestate defuncti fuerunt, hi quatenus nemo eos in successione præveniret, ut d. l. 7. ait, sui quidem heredes, non **ADGNATI** sunt. Quoad **ADGNATOS** transversos, seu collaterales, eorum ordo per legem Voconiam cæpit esse duplex, ita ut alii essent consanguinei, alii **AGNATI** tantum; & ut, cum olim post suos vocarentur ad successionem agnati, post dictam legem vocarentur post suos agnati illi, quorum hæc erat qualitas, ut dicerentur consanguinei, atque si hi non essent, tum demum vocarentur agnati ceteri, quisque tamen suo ordine l. 1. & 2. *D. de suis & legit.* Hinc consanguinitas dicitur esse species agnationis in §. 4. *Inst. de success. cogn.* Omnes consanguinei ex lege Voconia sunt **ADGNATI**, non etiam omnes **ADGNATI** sunt consanguinei. Hodie **ADGNATORUM**, & cognatorum differentia sublata est *Auth. post fratres C. de legit. hered.*

Adgnati, quando de furiosis agitur, curatorum loco ponuntur l. 12. *D. de curat. fur. l. 2. C. cod.* unde adagium, quod in

homines stultos dicitur *ad agnatos, & gentiles.*

Adgnata etiam gregis, vel armenti dicuntur, quæ ex pecoribus nascuntur, & gregi accedunt l. 68. §. 2. *D. de usufr.* Eodemque sensu **ADGNATA** ex mancipiis l. 41. §. 10. *de legat. 3.* **ADGNATUS** fœtus, vel partus l. 1. §. 11. *si is qui testam. lib.*

ADGNOSCERE præter vulgarem significationem ponitur pro sustinere, sibi, suscipere. Sic **ADGNOSCERE** æs alienum l. 35. §. 1. *D. de hered. inst. ci. baria l. 11. §. 1. ad exhib. damnum l. 54. pr. loc. cond. impenfas apud Paul. rec. sent. 5. 10. 12. munus, vel munera, seu iis fungi l. 3. §. 6. l. 9. de munerib. officium l. ult. ult. ad municip. onus æris alieni l. 35. §. 1. de hered. inst. onus hereditatis l. 88. §. 2. de legat. 2. onus alimentorum l. 15. pr. de alim. & cib. leg. periculum l. 13. ad municip. pensitationes publicas l. ult. C. sine censu & reliqu. pænam l. 55. D. pro socio, sumptum litis l. 5. §. 12. commodati, tributa l. 1. C. sine censu & reliqu. & tributiones l. ult. §. 23. D. de muner. & hon. usuras l. 7. §. 12. de admin. & per. rer. vectigal publicum l. 2. §. 16. de hered. vel act. vend. **ADGNOSCERE** pro admittere, addere, amplecti. Sic **ADGNOSCERE** bona l. 6. §. 3. *D. ad SC. Trebell. hereditatem l. 18. solut. matrim. partes institutionum l. 41. §. 4. de vulg. & pup. suis. portionem sibi datam l. 10. §. 5. de bon. poss. contra tab. successionem l. 88. de adquir. vel omit. hered.* Denique **ADGNOSCERE**, & repudiare adversantur l. 2. *cod.**

Adgnosce pro accipere. Sic **ADGNOSCERE** legatum l. 12. *de inoff. test.* partem eius rei, quæ legata est, apud Paul.

rec. sent. 3. 6. 12. quod sibi reli-
ctum est l. 92. *de condit. & de-
monstr.* bonorum possessionem l. 3.
§. 15. *de carbon. edit.* l. 1. §. 2.
de bon. poss. sec. tab.

Adgnosce pro probare, vel
comprobare, aut sequi. Sic AD-
GNOSCERE iudicium defuncti
l. 8. §. 10. l. 23. §. 1. l. 32. §.
1. *De inoff. test.* voluntatem l.
45. *de fideic. libert.* Sic AD-
GNOSCERE tutelam filio de-
latam pater videtur, sive gessit,
sive gerenti filio consensit, sive
omnino tutelam attigit, non e-
tiam si monuit solum l. 7. *de tut.*

Adgnosce porro pro fieri,
vel recognoscere, item adquiesce-
re in qua re. Sic ADGNOSCE-
RE bonam fidem l. 9. §. 6. *de
admin. & per. tut.* fidem cautio-
nis l. 4. C. *de non numerat. pec.*
debitum l. 46. *pr. de admin. &
per. tut.* filium l. 6. *de his qui
sui,* fugitivum servum l. 1. §. 8.
de fugitiv. honorem l. 5. §. ult.
de iure immun. instrumentum l.
11. *de except. liberos Rubr. de
agnosc. & alend. lib.* Sueton.
Aug. 65. Dicuntur porro AD-
GNOSCI nepotes l. 5. C. *de
nupt. noxus servus* l. 3. §. 7. D.
ad exhib. partus l. 1. §. 4. *de a-
gnosc. & alend. lib.* pietas l. 3.
C. *de patr. pot. sententia* l. 10. §.
ult. D. *quand. appel. signa* l. 17.
testam. quæadm. aper. socius l.
63. §. 4. 8. *pro socio.*

Adgnosce tandem pro cognos-
cere, vel intelligere. Sic AGNI-
TA fraude l. 32. §. D. *de admin.
& per. tut.*

ADGREDI provocare, inva-
dere l. 1. §. 11. D. *si quadr. paup.*
cum ferro l. 28. §. 10. *de pæn.*
adgredi Collegam l. 1. §. 9. *de
magistr. conven. accusationem* l. 2.
§. 1. *ad L. jul. de adult.*

ADGRESSOR, qui alterum
invadit l. 1. §. 35. D. *ad SC. Si-
lan.* ADGRESSORES etiam
vocantur prædones, & raptores l.

Tom. I.

3. §. 3. *de incend. ruin. nauf.* &
Paull. *rec. sent. lib. 5. t. 3. §. 4.*
Hinc

ADGRESSURA latronum l.
6. C. *de pign. act.* Quo verbo &
Apulejus *de asin. aur.* 7. usus est,
immo & Zeno Veronens. *de Resur-
rect.* ubi: confitetur AGGRES-
SURÆ tempus.

ADGRESSUS idem, quod ad-
gressura in l. 17. §. 7. D. *ad SC.
Trebel.*

ADHÆRENTIA membro gra-
maria l. 52. §. 7. D. *de legat. 3.*
Quæ religiosis adherent l. 43. *de
R. V.*

ADHIBERE est adungere in
l. 236. D. *de V. S.* ibi: quia eo
nomine omne continetur, quod
ADHIBITUM, ejus, cui adhi-
bitum esset, naturam mutet. Ad-
hibere heredem fratri l. 85. D. *de
hered. inst.* adhibere fraudem ver-
bis l. 43. §. 3. *de furt.*

Adhibere pro accipere, admit-
tere l. fin. §. 4. *nautæ caup. &
stab.* ibi: culpæ scilicet suæ im-
putaturus, qui tales ADHIBUE-
RIT. ADHIBERE ad actum
aliquem pro convocare, citareve
in l. 39. D. *de adopt.* ibi: AD-
HIBITIS etiam qui contradi-
cerent, i. e. qui læderentur con-
firmatione adoptionis; quo sensu
utitur sæpe Cicero.

Adhibere reiterare interpretatus
est Darnasus Pont. c. 25. *caus. 1.
qu. 7.* ubi: necesse est, medicinam
adhibere, qua infixata sanetur ma-
cula, id est, reiterari necesse est,
quod legitime actum, aut collatum
minime probatur. De qua medici-
na adhibenda etiam sermo est in
C. 18. *caus. 1. qu. 1.* ita quidem
Kahl. ex Prat. At ibi medicinam
adhibere non est eam reiterare, sed
id reiterare, quod legitime actum,
aut collatum minime probatur,
nempe manus impositionem.

ADHIBERI dicitur is, cujus
nomen stipulationi inferitur, vel
adjicitur, ut loquitur l. 98. §. 5.

C

D.

D. de solut. Sic ADHIBERI, qui stipulentur *l. 33. solut. matrim.*

Varios porro verbi adhibere significatus in sequentibus phrasibus nota. Ut ADHIBERE aggerem, vel aliam munitionem in *l. 1. §. 7. ne quid in flum. pub. amicor. l. 21. de usur. auctoritatem l. 2. de auct. & conf. tut. cautionem l. 1. furti adv. naut. concubinam l. ult. §. ult. de divort. consilium l. 15. §. ult. de manum. vind. curam l. 3. §. 4. de off. pref. vigil. custodes l. 14. de off. Pres. diligentiam l. 11. de peric. & comm. rei vend. distinctionem l. 11. de his, quæ ut indign. l. 95. §. 5. de solut. dolum l. 17. solut. matrim. l. 5. C. de inutil. stip. duas partes decurionum l. 3. D. de decret. ab ord. fac. fidejussores l. 10. l. 14. §. 8. quod met. caus. l. 16. ut legat. seu fideic. fidem l. 1. pr. de quæst. interpretationem l. 5. de incend. ruin. naufr. manum l. 9. pr. quod met. caus. medicum l. 31. §. 12. de Ædilit. edict. mensorem l. 1. §. 1. l. 3. §. 4. Si mens. fals. mod. metum l. 10. l. 14. §. 3. 5. 8. quod met. caus. modum, & operam l. 137. §. 3. de V. O. moram l. 17. de peric. & comm. mulierem ad satisfaciendum l. 8. §. 1. qui satisd. cog. nautas l. 1. §. 1. de exercit. act. l. 1. furti adv. naut. obstetrices l. 1. §. 4. 5. de ventr. insp. patronos l. 12. de publ. jud. pœnam l. 1. §. 3. de ventr. insp. preces l. 2. §. ult. de procur. Paul. rcc. sent. 5. 6. 12. quæstionem l. 1. §. 5. de quæst. rationem l. 2. §. 2. qui pet. tut. remedium l. 1. §. 13. de nov. op. nunc. l. 27. §. 3. de R. V. rescissionem l. 3. §. 5. de bon. poss. cont. tab. testes l. 14. l. 15. pr. de testib. ad testimonium d. l. 15. ad scribenda testamenta l. 3. l. 5. C. de his qui sibi adscrib. in*

causis *l. 1. §. 1. D. de testib. tormenta l. 18. §. 2. de quæst. tutorem l. 1. pr. quod fals. tut. verbera l. 16. §. 20. de pœn. vim l. 1. §. 20. de SC. Silan.*

ADHIBITIO convivii: Cai. Inst. 1. 1. 2.

ADHUC huc usque. Sic ADHUC tutor *l. 16. de tut. & ration.* cui opponitur quondam tutor.

Adhuc pro nihilominus, ut ADHUC erit dicendum *l. 14. §. 2. de alim. & cib. leg.*

Adhuc pervenire, i. e. eo, huc, vel adhuc *l. 1. pr. de pecul.* nisi forte legendum sit adhoc, vel elisa propositione HUC. Insolitum, ac fere sine exemplo esse talem huius adverbii usum observat Hein.

ADJACENS possessio *l. 41. §. 6. de legat. 3. prædium l. 1. §. 2. de incend. ruin.* quasi iuxta jacens, & adhærens.

ADJICERE & ADJECTUM. Est adjicere idem, quod adjungere, addere, sic Insulæ dotali ADJECTUM horreum *l. 78. de V. S. ADJECTUS* heres est coheres *l. 7. l. 32. de vulg. & pup. subst.* ADJECTA filiæ persona experiri *l. 7. de pact.* ADJICI etiam dicitur conditio hereditati, vel legato *l. 14. D. de cond. inst. possessio l. 16. de A. R. D. tempus in testamento l. 17. de R. J. usuræ sorti l. 24. pr. de legat. 3. ADJICERE pro adaugere. Sic ADJICERE pretium *l. 19. de ind. addict.* pretio decem, vel quina *l. 17. eod.* Sed & ADJICERE absolute ponitur pro pluris liceri in *l. 7. eod.* ADJECTUM, i. e. adactum PRETIUM *l. 19. eod.* ADJICI porro dicitur is, cujus persona non adquirendæ obligationis, sed solutionis causa stipulatione comprehenditur. Quod fit, quum quis sibi, aut Titio stipulatur. Quem A d-*

JECTUM obligationi sive in constituto, sive in assumptione, petitionem non habere constat *l. 7. D. de pec. const.* Sed in hoc tantum **ADJICITUR**, ut ei utiliter tolli possit *l. 10. l. 95. §. 5. l. 98. §. 5. de solut. l. 56. §. 2. l. ult. §. ult. de V. O.* Libertus tamen operarum nomine ita jurando *patrono aut Lucio Titio*, solvere huic non potest, ut a patrono liberetur *l. 10. §. 1. de oper. libert.* Sed si libertatis causa pecuniam promittat libertus egenti **PATRONO**, AUT **TITIO**, omni modo **ADJECTIO** Titii valet, ut huic solvi possit *l. 12. eod.*

ADJICERE pro admovere, vel adigere. Sic adjectus culter, i. e. adactus *l. 11. D. ad Leg. Aquil.* **ADJICERE** telum, Cæf. *de Bel. Gal. 21.*

ADJECTAMENTUM. **ADJECTAMENTO** rei quid dicitur esse, quod illa carere potest, quoque illius pars non est *l. 242. de V. S.* ubi artemo magis adjectamento, quam pars navis esse dicitur.

ADJECTIO quelibet adiunctio in negotiis. Hinc sine ulla **ADJECTIONE** *l. 7. §. ult. D. de stipul. serv.* **ADJECTIO** absentis *l. 126. §. 2. de V. O.* alterius materiae *l. 35. §. 2. de contrah. empt. diei l. 15. de damn. infect.* domicilii *l. 11. de senator.* Denotat in specie conditionem adscriptam *l. ult. D. de manum. test.* Immo & omnem clausulam *l. 13. pr. de hered. inst. l. 30. §. 1. de legat. 1. l. 192. de V. S.* **ADJECTIO** pro additamento, & incremento ad primum pretium *l. 15. l. 17. de in d. addict.* **ADJECTIO** prima, secunda, tertia *l. 11. eod.* quæ **ADJECTIO** fieri dicitur *in l. 17. & 19. eod.* facta vero *admitti*, vel *recipi* dicitur *l. 4. §. 1. l. 10. eod.* **ADJECTIO** domini *in l. 3. D. de usufrucap.* idem est, quod domini

ADEPTIO apud Ulp. *fragm. 19. 8. & lisd. Orig. 5. 25.* **ADJECTIONE** familiarum, cuius meminit Tacit. *Hist. 1. 78.* facultatem accipi concessam extraneis, ut se in familia Romanorum inferrent, & adicerent, hoc est, ut iis, qui vellent, concederetur civitas Romana, dum in alicujus civis nomen, gentemque transferrent, tradit Connan. *lib. 2. c. 7.*

ADIGERE arbitrium pro agere ad arbitrium Cic. *pro Rosc.* ibi: Quæ cum ita sint, cur non arbitrium pro socio **ADGERIS**. Etiam dicitur **ADIGERE arbitrium**, idem Cic. *de Off. 3.* ibi: Itaque Calpurnius quum demolitus esset, cognovissetque Clodium ædes postea proscriptisse, quam esset ab Auguribus demoliri iussus, arbitrium illum adegit. **ADIGERE** jurejurando *l. 6. pr. D. de jure patron. l. 31. qui & a quib. manum.* quod alibi est **ADIGERE** ad jurandum *l. 15. De jure patron. vel ADIGERE* ad iusjurandum *l. 5. C. de reb. cred.* vel per ellipticam locutionem adigere iusjurandum *l. ult. pr. D. qui, & a quib. man.* cuius locutionis exempla videtis apud Liv. 43. 15. Cæf. *de Bell. Civ. 1. 76.* & 2. 18. ubi: Provinciam omnem in sua, & Pompeii verba iusjurandum adigebat.

ADIK'IA. Paull. apud Paria-
torem LL. Mosaic. & Rom. tit. 2. §. 5. Generaliter dicitur injuria, omne quod non jure fit. Specialiter alia est contumelia, quam Græci *adixia* vocant: nam quum Prætor noster adversum nos pronunciaret, injuriam nos accepisse dicimus. Unde adparet, non verum esse, quod Labeo putabat, apud Prætorem injuriam *υβρις* duntaxat significare. Sed hunc locum mendosum esse omnes fatentur. Nam contumelia non est *adixia*, sed *υβρις*. Hinc pro *adixia* rescribit Salmas. *de modo usus.*

usur. c. 17. Contra textum verborum traiectione sanare studet Herald. *Observ. & Emend. c. 46.* Denique aliqua omissa, & ex *pr. Inst. de injur.* supplenda esse monet Pithoeus in *not. ad Pariat. ibid.* & Schulting. *Jurispr. vet. antejust. p. 738.* Sed amplectitur Heinecc. emendationem Barthii *advers. 30. 20.* qui totum illum locum ita restituit: Generaliter injuria dicitur omne, quod non jure fit. Specialiter alia est *contumelia* (id est ex geminationis lege *alia & contumelia alia*) quam Græci *ἐπίτιμα* vocant. Præcedens enim *alia* etiam sequens manifeste postulat: & sic sensus omnino plenus, & perspicuus est.

ADIMERE, vulgata hujus verbi in jure significatio, quod est remove, tollere, privare, sive id jure fiat, ut cum quis dicitur peculium filio, vel servo *l. 45. D. de pecul. l. 1. §. 1. de in rem vers.* item legatum adimere *vubr. de adim. leg.* vel ut cum fiscus bona adimere dicitur *l. 5. C. de sentent. pass.* sive injuria quis adimat, ut cum res vi ADDEPTA dicitur *l. 31. de act. emt.* Hinc ADDEPTIO, quod verbum sæpe quoque occurrit in legibus nostris.

ADIMPLERE contractum *pr. Inst. de empt. & vend.* creditores, & libertates in *l. ult. C. de testam. manum.* item curatorem *l. 43. D. §. un. de admin. & pec. tut. fidem §. ult. Inst. de fideic. her.* ADIMPLERE venditionem dicitur emptor *l. 57. pr. de contr. empr.*

ADIPISCI pro quo aliquando *apisci*, de quo infra, est consequi, seu obtinere. Sic ADIPISCI dominium *l. 8. C. de bon. auet. jud. justam causam l. 7. C. de acquir. & ret. poss.* ADIPISCI passively dici in *Inst. §. 4. de legat.* observat Heinecc. sed verba: *Quæ adipisci non potest* abesse a

plerisque MSSC. nec a Theophilo exprimi. Neque tamen sine exemplo esse, deponentia passively usurpari, citatque Plaut. *Trinumm. 2. 2. v. 88.* ubi: non ætate, verum ingenio ADIPISCITUR sapientia.

ADIRE hereditatem dicitur de herede non suo, sed extraneo, qui expresse verbis, vel tacite, seu facto aliquo bona se mortui adprehendere, hereditatem amplecti, ad eam se accedere, eamque ad se pertinere velle testatur. Si verbis, seu expresse, tunc stricte est ADIRE. Si tacite seu facto tunc dicitur pro herede se gerere *§. 5. Inst. de hered. qual. & diff.* Quam additionem a gestione pro herede videmus ex parte separatam in *l. 25. §. 7. l. 51. D. de acquir. hered.* Sui autem proprie non ADIRE, sed se immiscere dicuntur. Ideoque hæc separantur in *l. 3. §. ult. junct. l. 4. D. quib. ex caus. in poss. eat. l. 7. §. 9. D. de minor.* Qui autem adit hereditatem, vel pro herede se gerit, is in eandem sententiam & subire hereditatem dicitur a Paulo in *l. 181. D. de R. J.* Immo & obire dixit Cicero *Agrar. 1. 3.* Similiter veteres usurpant phrasen ADIRE bona *l. 1. C. de testam. milit.* ADIRE nomen, ut Vellej. 2. 60. de Octavio loquens, quem Cæsar testamento adoptarat, nomenque suum ferre jusserat. Immo & ADIRE testamentum, ut Ambros. in *psalm. 118.* Conf. Cujac. *observ. 7. 18.*

ADIRE porro significat accedere, ut eum dicimus, ADIRE arbitrum *l. 21. §. 8. D. de recept. arbitr. competentem judicem l. 5. §. 2. 3. 4. 5. de adpell. rec.* consules *l. 50. de cond. & dem.* hos quorum de re notio est *l. 5. §. 16. ut in possess. leg. caus.* & similes phrasen passim. Aliquando ADIRE, & sine addito, est adire magistratum, ut in *l. 10. §. 4. de*

4. *de excus. l. 14. pr. depositi l. 4. §. 3. ne vis fiat ei.* ADIBATUR vero magistratus vel pro Tribunali, vel per libellum *l. 5. §. 16. ut in poss. leg. caus. l. 2. C. quemadm. testam. aper.* Sed & Princeps per libellum ADIBATUR *l. 33. D. de re judic. Tacit. Annal. 4. 39.* Et ita ADEUNTES accipe apud Senec. *de tranquill. an. 3.* Elegans quoque loquutio, in jus ADITUMERIT *l. 6. D. de ser. l. 12. §. 4. de liberal. caus. & Cic. in Verr. 2. 23.* Quum ad Prætozem in jus ADIISSENT. Ex quibus in Epitome Livii lib. 86. ubi vulgo: *litigatores, a quibus adhibebantur, vadimonia Romam deferre jussit, emendandum esse, litigatores, a quibus ADIBATUR, movet Brissl.*

ADITIO hereditatis *l. 45. pr. D. de acquir. vel om. hered. l. 22. de minor. l. 1. §. 1. de bon. poss. contr. tab.* ADITIO prætoris *l. 1. §. 2. de nov. op. nunc.*

ADITUS est accessus *l. 10. D. de serv. præd. urb. seu transeundi jus, ut in l. 15. §. 1. de usu & usufr.* Hinc ADITUM ad se præstare *l. 19. de in jus voc.* ADITUM in hortum per domum habere *l. 91. §. 5. de legat. 3.* ADITUS est jus adeundi per domum, vel hortum vicinum *l. 41. de serv. præd. urb.* ADITUS & iter à via separantur *l. 1. §. ult. si usufr. pet.* ADITUS ad sepulchra *l. 5. de sepulchr.* ADITUS domus est anterior pars, sive introitus *l. 13. §. 7. de usufr. & quemadm.* ADITUS judicialis *l. 15. C. de judic. sed & dicitur aditus iudex l. 16. C. famil. hercisc.* Prætor vel Præses *l. 7. cod. l. 5. C. quomod. & quand. jud.* ibi ADITUS per obreptionem.

ADJUDICARE est iudicio alicui quid tribuere. Sic adjudicantur fisco bona *l. 39. pr. D.*

de jure fisci, emolumenta l. 16. §. ult. de his, quæ ut indign. ADJUDICATUR per sententiam hypotheca l. 16. §. 5. de pign. & hypoth. pars l. 18. §. 5. de damn. inf. pars dotis l. 50. §. ult. ad SC. Trebell. servus adversario l. 34. §. 1. l. 35. de evict. ADJUDICARE causam alicui est secundum aliquem judicare Cic. *de orat. 2.* Sed adjudicare iudex dicitur proprie, cum in tribus iudiciis familiæ herciscundæ, communi dividundo, & finium regundorum alicui quid addicit, quod quidem eo effectu fit, ut rei dominium statim is nanciscatur *§. ult. Inst. de off. jud. quum aliis casibus jus non det sententia, sed declarat l. 8. §. 4. de serv. vind.* Hinc Ulp. *fragm. 19. 2.* singularum rerum dominiâ nobis adquiruntur mancipatione, traditione, usucapione, in jure cessione, ADJUDICATIONE. Et *§. 16.* tria illa iudicia, quibus fit ADJUDICATIO, hujusque effectum modo dictum memorat. Et hinc ADJUDICATIONEM traditioni, & usucapioni ut modum acquirendi comparari animadvertimus *l. 6. §. 3. D. de statu lib.* Proprie ergo, ut solet, loquitur Papinianus, dum arbitrum dividundæ hereditatis adjudicationes fecisse ait *l. 78. pr. de hered. inst.* quemadmodum & in *l. 3. C. communi divid. agri uni ex Sociis, & in l. 18. pr. C. famil. hercisc.* res uni ex coheredibus ADJUDICARI proprie dicuntur.

ADJUNCTIONES pro accessionibus Paull. *rec. sent. 3. 6. 49.* ibi: Adjunctiones, quas fundo legato testator ex diversis emtionibus adplicaverat, legatario cedere placuit.

ADJUNCERE, & adjungi pro addere, & addi. Sic adjungitur coheres *l. 34. §. ult. D. de jur. codicill. curator l. 3. §. 4. & §. ult. de admin. & per. tut.*

tabula parieti *l. 41. §. 3. de legat. 1.*

ADJUTOR tutelæ, quem solet Prætor permittere tutoribus constituere, qui non possunt sufficere administrationi, ita tamen ut cum periculo suo constituent *l. 13. §. un. D. de tut. idem & actor appellatur §. fin. Inst. de Curat.* Sunt & adjutores, qui magistratibus vel qualicunque fungentibus officio levandi laboris gratia dabantur, ut vel valetudine impeditis, vel multitudine negotiorum obrutis opem ferrent *l. 10. C. de numerar. l. 3. de divers. off. & Notitia Imperii passim.* Hinc adjutores commentariensium *l. 4. C. de custod. & exhib. reor. corniculariorum l. ult. D. de jur. immun. Ducum l. 18. §. 5. C. de re mil. magistri officiorum l. 5. C. de princ. ag. primicerii tribunorum notariorum in Notit. quæ subicitur Novellæ 4. Quæstoris l. ult. C. de prox. sac. scr. urbani officii apud Symmach. lib. 1. epist. 22. & hi *Boetii* vel *Boethii* vocantur *l. ult. C. de Tabular. Scrib.**

ADJUTRIX vocata erat legio prima, cujus meminere Imp. in *l. ult. C. de apparitor. præf. præ. l. ult. de castr. pecul.* in qua Adjutrice nostra Reipublicæ, pro Adjutrice nostræ est legendum.

ADJUVARE dicitur, quodcumque nobis prodest. Sic adjuvari exceptione *l. 2. §. 3. D. si quis caut. replicatione l. 2. D. de except. rei jud. Lex ADJUVANDA interpretatione l. 64. pr. de cond. & dem. ADJUTA negotia l. 65. §. 2. de cond. indeb. adjuvari auxilio l. 6. pr. D. l. 13. C. ad SC. Vellei.*

ADL. nota juris, quæ, Magnone interprete, significat *ad locum*. Etenim, observante Corn. Van Bynkersh. *obs. 5. 15.* veteres Icti libros suos in titulos, & hos in *locos*, quos hodie paragraphos

adpellamus, distinguebant. Sic *sequenti loco* est in sequente paragrapho *l. 8. pr. D. de inoff. test. & quo loco* est quo eodem paragrapho *l. 30. §. 7. ad leg. falsc.* Quin eodem modo eleganter interpretatur versus Juvenalis *sat. 6. v. 244.* Principium, atque *Locos* Celso dicere paratæ. Quam ergo nos hodie adlegaremus *l. 122. §. 1. de V.O.* eam ita veteres laudabant *Scævola lib. 28. D. ADL. vel AD LOCUM Calliachus.*

ADLECTI. vide ALLEGI.

ADMETIRI dicimur ea, quæ pondere, & mensura constant, ut oleum metretis, vinum amphoris, frumentum modis *l. 35. §. 5. D. de contr. emt. ADMENSUM* etiam vinum Brisson. ait dici passive in *l. 36. D. de locat.* ubi tamen vox illa non cum nominativo *vinum* construi, sed absolute posita videri posset. Et quod in *l. 1. §. 1. de peric. & com. rei vend.* legitur, priusquam *admetiatur vinum*, referri potius debet active ad emptorem, quam passive ad vinum. In Caton. equidem *de re rust. 148.* legimus, quod *admensum* erit, pro eo Dominus resolutio. Et in *c. 154.* vinum emptoribus sine molestia hoc modo *admetiri* debet, nisi, pro *debet*, malis legere *debes*, cum dixerit ante: vinum emptoribus quomodo *admetiariis*. Sane apud Non. 6. 90. verbo *numcrum* legimus: de iis, quæ non numerantur, sed *admetiuntur*.

ADMINICULUM est, quod *adjuvatur l. 5. C. de probat.* Talia sunt adminicula æquitatis *l. ult. C. de his qui propt. met. jud. appellationis l. 10. de appell. & alia passim in U. C.* Hinc *adminiculari* in *c. 3. X. de success. ab int.* ubi testes vehementer *adminiculantes* dicuntur *adjuvare*.

ADMINISTRANS pro Rectore provincie *l. 5. vers. administrans*

nistrantem C. de metas.

ADMINISTRARE pro aliis distribuere, impartiri, & distribuere in l. 10. D. de inoff. l. 3. C. ad leg. falcid. Est & gerere, eurare. Sic ADMINISTRARE actiones l. 9. D. de edend. actum l. 1. §. 7. qui test. fac. poss. annonam l. 21. §. 2. de acceptil. argentariam l. 19. §. 1. de judic. bona l. 5. §. 2. de Carbon. edict. curam l. 3. §. 3. de susp. tut. fideicommissum l. 3. C. ad leg. falcid. magistratum l. 25. D. ad municip. munera l. 14. §. 3. de mun. & honor. negotia l. 6. §. 12. de negot. gest. officium l. 46. de contrah. empr. patrimonium l. 60. §. ult. pro. soc. provinciam l. 7. §. 1. de interd. & releg. rationem, vel rationes l. 28. §. 9. de liberat. leg. l. 9. de edend. rem civitatis, vel fisci l. 17. §. 7. de usur. §. 1. Inst. de excus. tut. rem publicam l. 35. §. 8. ex quib. caus. mai. societatem l. 16. pro soc. tutelam, vel curam §. 5. Inst. de excusat. tut. & alibi passim.

ADMINISTRATIO, gestio, veluti actus l. 28. §. 7. D. de liber. legat. honoris l. 24. ad municip. muneris l. 14. de mun. & hon. & passim illorum negotiorum, de quibus supra. ADMINISTRATIONES reddere in l. 1. C. de tut. vel cur. ADMINISTRATIONIS appellatione apud Canonistas continentur officia Ecclesiastica. Ita: ADMINISTRATIONES sunt gubernacula provinciarum in l. 36. 155. 160. C. Theod. de decurion. Qui neque ex ADMINISTRATIONIBUS sunt, & tamen ut perfectissimi delitescunt l. 6. C. Th. de bon. proscr.

ADMINISTRATORES rerum pupilli l. 13. §. 1. D. de tut. civitatum l. 12. C. de transact. rerum civitatis l. ult. D. quod cuiuscunq. univ. Hi sunt, qui

civitatis negotia gerunt Tit. D. & C. de admin. rer. ad civit. Dictos quoque esse Curatores civitatum ait Brissenius, & ostendit Heinecc. ex Reinesii Inscriptionibus notantis, Curatorum civitatum aliis, atque aliis temporibus aliam, modo celsiorem, modo humiliorem functionem fuisse. Aliquando enim summe rerum praeerant, & ordines curiae gubernabant, simul pretia rerum venalium constituebant, & moderabantur (id vero alias Aedilium officium) ceu patet ex formula curationis civitatis apud Cassiodor. Var. 7. 12. Aliquando rebus immobilibus in patrimonio civitatum impositi, ut eas curarent, administrarent, redditus, & obventiones ex iis colligerent, & publicis necessitatibus impenderent, & hos vocari logistas graeco vocabulo, dicit Gordian. Aug. in l. 5. C. de mod. mult. id est ratiocinatores, quod putandis rationibus civitatis insisterent. Quum porro Curatori Vicentinorum apud Reines. Class. VI. 34. tribunal & adparitores tribuantur; inde colligit, habuisse illum aliquam jurisdictionem, & ius multandi, quod tamen legistis Gordianus ademerit.

ADMISSIO pro concessu. Sic ADMISSIO bonorum possessionis in l. ult. C. unde legis.

Admissionum officium in l. 2. C. de privil. eor. qui sac. pal. quod sub dispositione magistri officiorum ponitur in notis. Imp. Ab eo ADMISSIONALES, qui principem adoraturos admittebant l. ult. C. de div. off. Lamprid. in Alex. c. 4. Salutabatur vero quasi unus de senatoribus patente velo ADMISSIONALIBUS remotis, aut solis his, qui ministri ad fores fuerant. Hodie Camerarii vocantur. ADMISSIO NUM etiam magistrum legimus apud Vopiscum in Aureliano c. 12. Nimirum

A D M I S S I O N A L I U M quatuor erant decuriæ, quarum singulis qui præerant, P R O X I M I, vel illius *Decuriæ magistri* vocabantur. Qui vero omnibus decuriis præficebatur, is magistri A D M I S S I O N U M nomen κατ' ἐξοχην ferebat, ut notat Hein. ex Salmas. *not. ad script. Hist. Aug.* p. 481.

A D M I S S O R E S, criminum, delinquentes. Collat. Leg. Mos. & Rom. *tit. 6. §. 4.*

A D M I T T E R E, præter alias notas significationes, est recipere, & rei alicui, vel negotio locum dare. Ita *admittitur* aliquis in possessionem *l. 12. D. de vi, & vi arm.* Non *admittere* ingredi volentem in *l. 12. eod.* Prætor *admittit* agere volentem *l. 3. §. 2. Si quid in fraud. cred. A D M I T T I T U R* accusatio *l. 11. §. 1. de pæn. accusator l. 9. C. de legat. addictio l. 4. §. 5. D. de fideic. lib. adjectio l. 21. §. 7. ad municipal. cautio l. 5. §. ult. de Censib. cessio l. 5. C. qui bon. ced. compensatio l. 48. D. de R. V. crimen, seu ejus accusatio *l. 38. §. 5. ad L. Jul. de adult. custos l. 1. §. 6. de lib. agnosc. defensor l. 5. §. 3. de judic. solv. desiderium l. 35. §. ult. de pact. excusatio l. 15. D. de excus. tut. & sic porro de aliis passim. Sed & res hoc modo aliquid *admittere*, id est recipere dicuntur, veluti actionem, delictum *l. 5. pr. D. de obligat. & act. adfectionem l. 11. §. ult. D. de in diem addict. conditio pœnam l. 1. pr. D. de pæn. usuras actio l. 17. C. locati.***

Admittere pro committere, & perpetrare *l. 6. pr. D. de decur.* Sic *ADMITTITUR* cædes *l. 25. pr. D. de SC. Silan. capitale l. 27. §. 1. de pæn. crimen l. 38. pr. ex quib. caus. maj. delictum l. 2. §. 3. de priv. delict. dolus l. 9. de del. mal. & met. except. facinus l. 12. §. ult. de off. præf. flagitium*

l. 17. §. 1. de test. tut. fratus l. 7. de susp. tut. horumque singulorum species diversæ passim. Hinc admissores criminum, delinquentes Diocl. & Maximian. AA. apud Pariat. Leg. Mosaic. & Rom. tit. 6. §. 4. Ii alias & ADMITTENTES adpellantur l. 1. D. de term. mos. Hinc porro A D M I S S U M, i. e. delictum, crimen factum l. 2. D. de abig. l. 26. de pæn. A D M I S S A publicorum judiciorum l. 20. D. de acuf. admissa non debere esse impunita l. 95. pr. de solut.

Admittere pro agnoscere. Ita *A D M I T T I* dicuntur bona *l. 4. §. 17. D. de fideic. libert. bonorum possessio l. 3. §. 4. & §. ult. de bon. possess.* Sic & *A D M I T T E R E* sibi bonorum possessionem *l. 1. §. 12. de success. edict. & A D M I T T E R E* secundum tabulas *l. 2. §. 2. de bon. possess. sec. tab.*

Admittere ad aliquid est pati, vel concedere, ut aliquid fiat. Sic *A D M I T T I T U R* quis ad accusationem *l. 7. D. ad L. Corn. de fals. ad actionem l. 15. §. 24. de injur. aut ad aliud quidpiam passim. Et aliquando constituitur cum *EX*, si causa, cur quis admittendus sit, exprimitur, veluti quando quis *A D M I T T I* ex substitutione dicitur *l. 3. C. de hered. inst.* Aliquando cum *IN*, ut *A D M I T T I IN* interdictum *l. 12. D. quod vi aut cl. in possessionem l. 1. §. 12. de ventr. in possess. mit. in societatem l. 1. §. 1. D. de bon. libert.**

Admittere pro facere, ut quis *A D M I T T A T U R*. Sic scriptus heres hereditatem omittendo exheredatum in possessionem *A D M I T T I T* *l. 20. pr. & §. 1. D. de bon. possess. contr. tab.*

Admittere pro concedere, adprobare. Sic *A D M I T T I T* Julianus *l. 8. §. 3. D. de fidei. Jus.*

ADMITTIT hanc opinionem animus *l. 11. §. 3. ad L. falcid.* ADMITTIT ratio Paull. *rec. sent. 4. 9. 5.* verba id ADMITTUNT *l. 4. §. 13. D. de fideic. lib.* ADMITTENDUM est *l. 34. §. ult. de adquir. poss.* Quod ADMISSUM est *l. 11. pr. de dot. præleg.* ADMITTENDA sententia *l. 1. pr. de bon. posses. sec. tab.* Non ADMISSUM est *l. 98. §. ult. de solut.*

Admittere de coitu animalium cuiuscunque generis domesticorum. Sic admittere in equas asinum *l. 52. §. 20. D. de furt. & scriptores rei rusticæ, ut Pallad. mens. mart. c. 14. de asinis &c. 11. de tauris, Columell. 7. 2. de ovibus, Varr. de re rust. 2. 9. de canibus, & 3. 10. de anseribus, & 3. 9. de gallinis.* Et generatim Veneri ADMITTI dixit Columell. 6. 37. Hinc ADMISSARI equi apud eundem 6. 27. & Plin. *hist. nat. 28. 15.* & quod ADMISSURAM hic vocat, ut Varro 2. 4. & Columell. 6. 24. & 27. id admissus vocabulo exprimitur a Vegetio *art. veterinari. 4. 7.*

Alio sensu ADMITTERE equum legimus apud Cic. *lib. 2. de finib.* Nam etiam cum P. Decius se devoveret, & Equo ADMISSO in mediam aciem Latinorum irrueret &c. quod Budæus de equo consensio intelligit. Sed Majoranus *lib. 11. c. 7.* eum lapsum existimat: eo namque loco equum ADMISSUM pro concitato, & celeri accipi debere, satis demonstrat Val. Max. *lib. 5. c. 6.* de eo P. Decio scribens: Caput, inquit, suum pro Reip. salute devovit, ac protinus concitato equo in hostium agmen, patriæ salutem sibi mortem quærens irrupit. Quia ipsemet Cicero rem totam aperit, dum *lib. 3. de Nat. Deor.* loquitur in hæc verba: Rebantur enim fore, ut exercitus

Imperatorem equo incitato se in hostem immittentem persequeretur, &c. Ovid. *metam.*

utque movebat

Ipse amor, ADMISSO
Sequitur vestigia passu.

Admissum passum pro celeri, quasi se ipsum Apollo ad cursum acrius concitasset, dictum esse perspicis.

ADMODUM, penultima correpta, intendendi particula, quæ non modo adjectivis, verum etiam substantivis eleganter accedit, e. g. paucis ADMODUM in causis *l. 1. pr. D. quod cuiusq. univ. nom.* iniquum ADMODUM *l. un. C. nequis in sua caus. adolescens Cic. pro Rabir. 7.* ADMODUM puer Senec. *consol. ad Mart. 24.* Sed ADMODUM, huius vocis priore syllaba producta accentu acuto, exponitur per juxta modum, ut in *l. 9. fin. D. de usufr. *

ADMONENDI sumus, quæ formula idem significat, ac meminisse debemus, ut in *l. 6. §. ult. D. ut legat. vel fideicommiss. causss. l. 18. §. ult. D. si quis omiff. causss. & aliis locis.*

ADMONERE pro edicere, præcipere. Hinc *l. 2. C. quom. & quand. jud. sent. prof. deb.* Qui ADMONITI iudicio adesse noluerunt, i. e. ternis litteris commonefacti, uti est in *l. 8. C. cod. ADMONERE edicto l. 29. D. de relig. & sumt. fun. Sueton. Claud. 16. & 25. Tacit. annal. 1. 8. & 3. 6. Hist. 4. 45. ADMONERE rescripto l. 10. §. 1. D. de off. procons. Talia edicta MONITORIA, vel ADMONITORIA, Græcis παραγγελματα, vel παραγγελσεις adpellabantur. Vid. excerpt. Peiresc. p. 633. & Herodian. *hist. 2. 13.* Sive enim quid fieri vellent Principes, & magistratus, sive prohiberent, sive populum objurgandum, consolandumve existimarent, E-*

DICTIS MONERE dicebantur . Unde & Tertullianus adsuetus locutionibus Juridicis dictum Apostoli de vitanda *Πεδοφιλοσοφία* *Coloss. cap. 2. v. 8.* eleganter vocat Edictum Apostoli **PRÆMONITORIUM** *lib. de anima c. 3.* Inprimis vero **MONITORIA** dicebantur magistratuum edicta , quibus illi se leges exsequuturos , & quo ordine , quaque ratione id fieri debeat , præmonebant . Exemplum habes apud Plin. *lib. 5. Epist. 21. Hein.* **ADMONERE** , ut Non. Marcell. notat , interdum idein valet , quod coercere , & castigare . Sic Virgil. *Æneid. 10. v. 586.*

- - - - Pronus pendens in verbera , telo

ADMONUIT bijugas.

Columell. 2. c. 2. flagello **ADMONERE** , quemadmodum **ADMONERE** verberibus Senec. *de Clem. 1. 14.* Quomodo etiam in Valer. Max. *lib. 1. c. 1. & 6.* legendum putat Brissón. ubi admoneretur pro **ADMONERETUR** in quibusdam codicibus legitur . Sic & verbere moneri dixit Tacit. *Annal. 5. 9.* Quæ in verbo ludens Plaut. *Stich. act. 1. Scen. 2. v. 6.* Vos , inquit , monimentis commonefaciam bubulis . Ea vero loquutio a Græcis ducta est , qui in eadem sententia utuntur verbo *παραγγελλειν* . Aristoph. *in Vesp. κορυδαλὸς παραγγελλε. Θηιας* , flagris nos admonuit : Utuntur illa loquutione & juris auctores *in l. 6. §. 1. D. de agnosc. & al. lib.* Pigrescentes artus (animalium publicorum) innocuo titillo poterit admonere *l. 2. C. Th. de cursu publ.*

Admonere , edicto citare . Hinc *l. 2. C. quomod. & quand. jud. sentent. prof. deb.* Qui **ADMONITI** iudicio adesse noluerunt , id est ternis litteris *commonefacti* , uti est in *l. 8. C. eod.*

ADMONITIO υπομνησις *l.*

2. §. 7. D. de judic. l. ult. C. de duob. reis , ubi : ex libello **ADMONITIO** . Est & castigatio , & coercitio . Ut **ADMONITIO** fustium *in l. 7. D. de pæn. ADMONITIONE* notare Sueton. *Aug. 39.* ubi hæc adduntur verba : Lenissimum genus **ADMONITIONIS** fuit traditio coram pugillarum , quos taciti , & ibidem statim legerent . Ibi autem **ADMONITIO** intelligitur , quæ verbis fieret .

ADMONITOR *l. 7. C. Th. de executor.*

ADMOVERI probationi pro proxime abesse probatione , ac pene convictus esse *l. 1. §. 1. D. de question.* ubi verba ita se habent : Ad tormenta servorum ita demum deveniri oportet , quum suspectus est reus , & aliis argumentis ita *probationi* **ADMOVETUR** , ut sola confessio servorum deesse videatur . Hanc lectionem , quæ aliis obscura videtur , & duriuscula , defendit Heinecc. ex auctoritate Varronis , qui *in lib. 1. c. 13. de re rust.* scripsit : in primis culina videnda , ut sit **ADMOTA** , i. e. ut a cella villici non procul absit .

ADNEGATA pecunia . Vid. supra in **ABNEGARE** .

ADNEPOS , **ADNEPTIS** , Græci *διεγγονον διεγγονην* dicunt . Hi sunt abnepotis , vel abneptis filius , filia , pronepotis , vel proneptis nepos , neptis *l. 1. §. 5. l. ult. §. 7. de gradib. & adfin.*

ADNOTARE dicitur Præses , cum notat qua quemque damnatum poena dignum censeat , idque ad Imperantem rescribit *l. 1. D. quand. appell. l. 6. §. 1. de interd. & releg. l. 1. §. 3. nihil innov.* Ita Plin. *lib. 10. Epist. 97.* Fuerunt alii similis amentie , quos , quia Cives Romani erant , **ADNOTAVI** , in urbem remit-

tendos, Suet. in *Calig.* 27. Quum ad saginam ferarum muneris præparatarum carius pecudes compararentur, ex noxiis laniandos A D N O T A V I T.

A D N O T A T etiam Præses, qui in gravioribus criminibus absentem in reos accipit edicta proponens, quibus illi denunciatur, ut nisi intra annum adsit, ejus bona fisco addicantur, quæ interim obsignantur *l. 1. §. 1. l. ult. §. ult. D. de requir. vel abs. damn.* Eaque est A D N O T A T I O *l. 4. pr. eod.* Et A D N O T A T I requirendi dicuntur *l. 1. §. 2. eod. l. 1. §. 3. de jur. fisc.* Præsides autem, quos A D N O T A V E R A N T requirendos, edictis adesse jubebant. Sed & litteras ad magistratus loci, ubi consistebant rei, mittebant, ut eo modo publice per eos innotesceret, eos esse requirendos A D N O T A T O S. Interim vero bona obsignabantur, quæ intra annum recipiebant, post annum, si neque responderent, neque defenderentur in fiscum illa cogebantur *l. ult. §. ult. D. de requir. vel abs. damn.*

A d n o t a r e est quoque reprehendere, refellere, verbum istis familiare, qui ad diversæ sectæ Ictos notas scribebant Paull. *l. 82. §. 2. de legat. 2.* Aliquando est simpliciter notare, ut in *l. 28. D. de inoff. test.*

A d n o t a r e tandem ponitur pro adsignare, ut adnotare insulas in *l. 1. §. 3. D. de legat. 3.*

A D N O T A T I O præter adnotationem præsidis, de qua supra, dicitur pro nota *l. 82. §. 2. D. de legat. 2.* a Græcis interpretibus παρασημεσις vocatur, quæ, ut ait Theodorus, rectiora iis, quæ dicta sunt, comprehendit, & per compendium paucisque notat, quæ antiqua, & ab Imperatoribus significat esse, constat.

A d n o t a r i o alias subnotatio Principis ad libellum, seu preces privatorum, cujus mentio fit in *l. 9. D. ad Leg. Rhod. de jact.* etiam ubi non ipse princeps subscribit, ut apud Gruter Inscrip. p. 609. ubi subscriptionis Juventii Celsi tantum promagistri mentio fit. Quod observat Heinecc. ad Brissonium putantem, A D N O T A T I O N E M eo differre a referipto, & sanctione pragmatica, quod isti non his, princeps propria manu subscripserit. Quum potius certum sit, in eo discrimen fuisse inter A D N O T A T I O N E S, epistolas, & sanctiones pragmaticas, quod istæ ad privatos, illæ ad magistratus, hæ ad totas provincias, vel universitates, adnotationes ad singulorum preces scriptæ sint. Sanctionis autem pragmatice exemplum est in *l. 4. §. 5. D. de off. procons. epistolæ in l. 6. §. 3. eod.*

A d n o t a t i o alias etiam brevem, & privatam scripturam sine testibus factam significat, qua quis e. g. sibi debitorem adscribit *l. 5. l. 7. C. de prob. l. ult. de conven. fisc. debit.*

A D N O T A T U S censibus in *l. 16. C. de Episc. & Cler. idem est, qui in l. 20. C. eod. censibus adscriptus appellatur.*

A D N U M E R A R E pecuniam *l. 31. D. locat. vel alia, quæ numero constant l. 32. §. 3. de contrah. empr.*

A d n u m e r a r e pro in numerum referre, recensere. Sic Adnumerantur servi inter urbanos *l. 99. pr. D. de legat. 3.* & sic de rebus aliis passim.

Est quoque Adnumerare imputare, vel adscribere. Sic Adnumeratur quid culpæ *l. 9. l. 5. l. 25. §. 4. D. locat. vel imperitiæ l. 132. de R. J.*

A D O L E S C E N S, qui juvenis, & minor in *l. 27. D. de min. adultus in l. 20. §. 1. de liberat.*

legat. Theophilo autem in paraphr. *Inst.* ἀφελίξ, ο τὴν ἡβὴν ὑπερῶν-
 βασι, ἡττων δὲ τῶν εἰκοσι πέντε ἐνιαυ-
 τῶν i. e. ἀφελίξ, qui pubertatem
 excessit, minor autem 25. annis
 est. Et hunc numerum annorum
 statuit *l. 43. D. de minorib.* quem
 qui excessit juvenis alias existi-
 mari potest per *l. 69. §. 1. de le-
 gat. 3.* & ita ab Adolescente dif-
 fert. De hoc porro addit Theo-
 ph. *end. προισταὶ οἱ κηράτορες*,
 qui subest curatoribus. Et ita A-
 dolescentis curator *l. 16. D. de
 pign. act. l. 1. §. ult. quod jussu.*
 Ideoque a pueris, impuberibus,
 pupillisque separatur, qui tutori-
 bus subsunt *rubr. rem pap. vel
 adol. salu. l. 1. C. qui numer.
 tut. l. 1. C. quand. ex fact. tut.*
Censorin. de die nat. c. 14. Ado-
 lescentem a quarto decimo anno
 scribit: & hæc est masculorum
 pubertas *l. fin. C. quand. tut.
 esse def.* qua tutorum officium
 cessat curatoribus constitutis *l.
 23. §. 1. D. de admin. tut.* Ad-
 dit idem *Censorin. l. c.* Adolescen-
 tem dici ad trigessimum annum
 ab eo, quod ad id usque tempus
 adolescat. Neque tamen hoc sen-
 su, verum comparative, & con-
 templatione patris Paullus in *l.
 93. §. 3. D. de P. O.* Celsum fi-
 lium Adolescentem vocat. Omnes
 enim, ætate aliquo minores, a
 bonis scriptoribus Adolescentes ap-
 pellari observat Heinccc. ex Sal-
 lust. *Catilin. c. 49.* ubi Cātulus
 odio incensus dicitur, quod ex-
 trema ætate maximis honoribus
 usus ab adolescentulo Cæsare (quem
 tunc temporis annorum circiter
 triginta sex fuisse constat) victus
 discesserit. Et Corn. Nep. qui in
Attic. c. 8. & 16. Brutum qua-
 dragenarium adolescentem vocat.
 Similia exempla sunt apud Ovid.
de art. am. l. v. 182. Sueton.
Aug. c. 20. Plin. *I. Epist. 18.* Eu-
 trop. *9. c. 1.*

A D O L E S C E R E *l. 50. §. ult.*

D. de legat. 3. Est autem, ut Fe-
 stus tradit, ætate progredi. Ado-
 levit autem, qui pubes factus est
*l. 20. §. 1. D. de liberat. legat.
 l. 3. §. 10. D. de Carbon. edict.
 l. ult. D. si quis caut.* quod &
 de pupilla dicitur *l. 60. §. 4. D.
 de vit. nupt.*

A D O P T A R E in locum filii,
 & nepotis licebat *§. 1. Inst. de a-
 doption.* Qui autem in locum fi-
 lii adoptare vult, hunc plena sal-
 tem pubertate, id est 18. annis,
 qui vero in locum nepotis, hunc
 36. annis præcedere debet *§. 4.
 5. Inst. eod. tit.* & in hoc filii
 consensus requiritur, ne ei invi-
 tus heres adgnascatur *l. 5. l. 6.
 D. de adoption.* Filium sane e-
 mancipatum in locum nepotis A-
 doptatum legimus in *l. 1. §. 7.
 D. bon. posses. contr. tab.* & ne-
 potem in locum filii *l. 3. §. 3. l.
 13. §. 2. D. eod. tit.* Vid. in A-
 doptio.

A D O P T A T O R, qui adoptat
*l. 3. §. 12. D. de ventr. in posses.
 mitt.*

A D O P T A T U S pater *l. 14. D.
 de adoption.* non est pater adop-
 tans, sed ita dicitur ratione nepo-
 tis, cujus pater per adoptionem
 in aliam familiam transiit. Hein.

A D O P T I O, quam Gothi bar-
 bara Cæii interpretatione adfi-
 liationem vocabant, Romanis fuit
 actio solemnī, qua in locum fi-
 lii, vel nepotis adfiscitur, qui
 natura non est *pr. inst. de ad-
 opt. Vet. Glossar.* Adoptio ἄδω
 υἱοθεσία: Τεκνοποίησις, modus
 adfiscendi filios, & velut facien-
 di, quam græci ἀπποίησιν vocant,
 ἐκποίησιν appellant actum ejus,
 qui dat filium in adoptionem. A-
 doptio autem imitatur naturam
§. 4. Inst. de adopt. & inventa est
 in solatium eorum, qui liberos
 non habent, vel, uti eleganter
 Theophilus *pr. Inst. eod. sic το εκ
 της εὐσεως ελαττωμα η δυστυχια
 επιμαρτυρεται*, ad emolliendum natu-
 ram

re defectum, vel infortunium. Fa-
que duplex est, alia in specie di-
cta adoptio, cum filius familias
na adoptatur, ut ab unius in al-
terius patriam potestatem transeat,
vel in qua antea non fuit, & tunc
dicitur translatus, vel in qua an-
tea fuit, & dici potest redditus,
sicut in *l. 23. D. de lib. & posth.*
Ipsa autem apud prætorem, vel
proconsulem, vel quemlibet alium
magistratum, apud quem legis es-
set actio, fiebat, parente natura-
li filium mancipante, eo, quo Ju-
stinianus *l. ult. C. de adopt. per-*
stringit, ritu. Alia est, quæ Ad-
rogatio dicitur, qua aliquis, qui
in nullius patria potestate est, se
in potestate dat alterius, sive hic
pater non fuerit, sive antea fue-
rit, quo casu adrogatus is ipse
est, qui redditus dicitur in *d. l.*
23. D. de lib. & posth. Adroga-
tio autem sit auctoritate summi
imperantis, olim iussu populi in
comitiis curiatis legem de adoptio-
ne huiusmodi ferentis; Lege enim
XII. Tab. cautum erat: *De ca-*
pit. civis nisi per maximum co-
mitiatum ne ferunto; capite au-
tem erat deminutus adrogatus *l.*
3. pr. & §. 1. D. de capit. de-
min. Auctoritas quoque Pontificum
adhibebatur, quia adoptivus in
sacra adoptantis transibat Cic. *pro*
dom. c. 13. Rogationis autem so-
lemnis formula est apud Gell. *lib.*
5. cap. 9. eoque more usi sunt
ipsi Imperatores, veluti Augustus,
Suet. *Aug. c. 65.* & Claudius
Tac. *annal. lib. 12. cap. 25.* pri-
vati vero saltem ad Galbam us-
que Tac. *hist. 1. 14.* sed post-
quam principes paullatim omnia
legum, magistratuum, pontifi-
cum munia ad se traxerant, nul-
lo adversante, invaluit mos per
principis rescriptum adrogandi
jam tempore Caii *l. 21. D. de*
adopt. (ubi sane interpolationis
Triboniani nulla suspicio locum
habet, quia femina particeps non

erat comitorum) immo a tem-
poribus Galbæ, ut non abs re
conjectit Schulting. *jurispr. Antej.*
p. 589.

Adoptio stricto sic dicta in *per-*
fectam, & *imperfectam* a doctori-
bus solet distingui ex eo, quod
Justinianus patriam potestatem
tantum dedit ascendentibus, qui
adoptant descendentes, non adop-
tantibus extraneos *l. pen. C. de*
adopt. ita tamen ut hi non mi-
nus patri adoptivo ab intestato
succederent, ac illi §. 2. *Inst. d.*
r. cum antea contingeret, ut fi-
lius extraneo in adoptionem da-
tus nec de hereditate patris na-
turalis, cujus e familia per adop-
tionem excessisset, quidquam ca-
peret, nec patri adoptivo succe-
deret emancipatus, nisi quod SC.
Sabinianum iis relinqui jubebat
quartam hereditatis, qui essent
adoptati ex tribus maribus, iique
illam sibi non relictam actione fa-
miliæ herciscundæ petere possent
l. 10. §. 3. C. de adopt. §. 14.
Inst. de hered. quæ ab int. & ibi
Theophilus. Eum locum dum e-
mendant Alciat. *parerg. 6. 3.* Ræ-
vard. *de auctor. prud. c. 6.* & e
tribus maribus legi volunt, eum
plane pervertunt. Res clara est.
Heic enim agitur de ejus privile-
gio, qui tres mares filios suscepit
l. 122. C. Theod. de decur. cujus
jus hoc erat ex SC. Salviano, ut
uni ex iis in adoptionem dato,
sicut impuberi adrogato ex consti-
tutione Antonini quarta deferre-
tur omnium bonorum, & quidem
adoptatoris, ut recte post Cujac.
sentit Gothofr. *ad d. l. 10. C. de*
adopt. & arg. d. §. 14. Inst. non
autem patris naturalis, ceu vi-
sum est Heineccio *Elem. jur. civ.*
ad Inst. §. 186. in not. quasi ex
mente SC. Sabiniani tres istos
liberos, qui tam multum ex Le-
ge Papia, & SCo Tertulliano
parentibus prodesse, etiam in
hereditate patris naturalis benefi-
cio

cio quodam frui, nec illius per adoptionem exfortes fieri oporteret.

Obviæ autem sunt phrasæ in ADOPTIONEM dare, & dari l. 3. l. 4. l. 29. D. de adopt. in ADOPTIONE, vel in ADOPTIVA familia esse l. ult. §. 1. D. de legat. præst. l. 39. de bon. libert. in ADOPTIONEM habere l. 107. de verb. oblig. Plane Adoptionis iura emancipatione dissolvebantur, & finiebantur l. 1. §. 6. D. si tab. test. exstab. l. 55. de rit. nupt. l. 3. §. 2. D. de bon. poss. s. contr. tab.

ADOPTIVUS, a, ut adoptiva cognatio. coll. leg. Mos. & Rom. 6. 3. familia l. 3. §. 9. D. de bon. poss. cont. tab. ADOPTIVI liberi l. 1. §. 2. D. eod. ADOPTIVUS frater l. 3. und. cogn. ADOPTIVA mater non dicitur nisi improprie, quod femina, quamvis possit adoptare in solatium liberorum amissorum ex indulgentia principis §. 10. J. de adopt. tamen non habeat liberos in potestate. Vide supra art. Adoptio. Ceterum singulare admodum adoptionis exemplum est Valeriæ Augustæ sterilitatis causa, adeoque non in solatium liberorum amissorum adoptantis Candidianum. Lactant. de mort. persequit. cap. 50. Hein.

ADORARE antiqui interdum posuerunt pro agere. Unde & legati Adoratores dicuntur, qui mandata populi agebant. Fest. lib. 1. Usus in eadem significatione verbo adorare videtur in Octavio Minut. Felix: Etenim, inquit, nos exequias adoramus eadem tranquillitate, quia vivimus, hoc est, exequias celebramus, facimus. Ita ergo hanc legis XII. tab. apud Festum particulam restituas: Si Adorat furtum, quod nec manifestum est, duplionem luito.

Adorare est procumbendo ve-

nerari. Sic Adorare purpuram principis l. 3. C. Theod. de domestic. & protector. l. 6. C. de advoc. div. judic. l. 1. C. de comit. & schol. l. 7. C. qui mil. poss. l. 4. C. de consul. l. 1. C. de adparit. præf. præf. l. 1. C. de adparit. præf. urb. Ammian. Marcellin. lib. 21. cap. 9. Verum quum primitus visus adorandæ purpure datam sibi copiam advertisset. In Notitia quoque Imperii Romani crebro in officio Proconsulum princeps agentium in rebus recensetur, qui adorata porro clementia cum insignibus exibat. Talem autem honorem principi in salutatione exhiberi solitum Zonaras Tom. III. in Justiniano p. 54. indicat his verbis: Ἡδὴ δ' ἐρθῶντας ἐναντὶ τῶν κρατύντος οὐ Βελισσάριος πείθει τὸν Γελίμερα εἰς τοῦδαρος καταβαλεῖν ἑαυτὸν, καὶ οὕτως ἀπεινίσματα τῷ βασιλεὶ τὴν προσκύνησιν. οὐδ' ἐποιοεῖ τὸ προσπαττοῦμενον καταχρῶμενος δαχρυσι καὶ αὐτὸς δὲ Βελισσάριος προσκυνῶν εἰς ἑαυτὸν, ἐνδείκνυμενος τῷ Γελίμερι, ὅτι ὅχι, ὡς ἀρχαῖοι αὐτὸς ἐκείνος τὰ τοιαῦτα ποιῆσαι ἀπήχητο, ἀλλ' ὅτι ὅτω νομιμῶς προσκυνῆσθαι τῶν Ῥωμαίων τοὺς βασιλεῖς: Id est, quum jam ad Imperatorem perventum esset, Belisarius persuadet Gelimero, ut humi procumbat, & Imperatorem ADORET. Facit ille, ut jubebatur, lacrymis oppletus. Procumbit & ipse Belisarius, ut Gelimero ostenderet, eum id facere jussum, non ut captivum, sed quia moris sit, hoc modo ADORARI Imperatores Romanorum. Ex quo adparet, humi procumbere, & ad pedes principum provolvi solitos, quos illi salutationis officio dignabantur. Et, quod a pessimis principibus institutum, Alexandrum reliquisse Lampridius in Alexandro c. 18. his verbis testatur: Ipse ADORARI se vetuit, quum jam cœpisset Eliogabalus adorari more Regum Persarum, Julius Capitol. in Maximino Jun.

c. 2. Nam in salutationibus superbissimus erat, & manum porrigebat, & genua sibi osculari patiebatur, nonnumquam etiam pedes. Quod numquam passus est senior Maximinus, qui dicebat: *Dii prohibeant, ut quisquam ingenuorum pedibus meis osculum figat.* Atque hoc loquendi genus ab Augustino non uno loco usurpatur. Hæc Brissón.

Multa alia hic addita reperio ex Procopii *Anecdosis* p. 133. de discrimine Adorationis, & salutationis ex l. 1. C. de *silentiar.* de adorationis Deorum, de Elephantis adorationi adsuets, denique de adoratione Regum Persarum, seu *προσκύπτει*, quæ neque huc pertinent, & partim in vulgus nota, & ab ipso Brissónio de *Regn. Persar.* lib. 1. tam accurate exposita sunt, ut vel verbum adde- re supervacuum videretur. Quare omissa illa rerum vulgarium congerie, id tantum observo, male hic a Brissónio explicatum esse adorationis ritum. Pro regula enim fuit, quæ ad exceptionem pertinent, & principes Romanos procumbendo, more Persarum, adoratos tradit, quum non aliter adorentur, quam ut admissi ad id officium submoto capite, & admota ori manu, (quod proprie adorare est,) osculum in personam, vel imaginem eorum jacerent, vel purpuram oblatam oscularentur, ceu fufius eum ritum describunt Ammian. Marcellin. lib. XI. c. 5. p. 64. & Salmast. ad *Script. Hist. Aug.* p. 440. Ab hoc ritu discessere tantum quidem mali principes, qui non contenti illa civiliore adoratione, vel *προσκύπτειν*, vel manuum, genuum, pedumque oscula imperarunt civibus, veluti Eliogabalus, Lamprid. in *Alexandro.* cap. 18. Zenobia Palmyrena, Trebell. Pollio in *triginta tyranni.* cap. 30. Maximinus junior, Jul. Capitolin. in *Maximin.* cap. 2. Diocletianus, Eutrop. lib.

9. c. 16. Aurel. Viêt. in *Diocletian.* cap. 50. Zonar. *Annal.* Tom. II. p. 244. Nec mirum est, aliquid subinde novi moris accessisse in aula Constantinopolitana, quod in Justiniano inprimis iusto acrius infectatur Procopius. Hein.

ADORNARE opus l. ult. §. ult. D. de operib. publ.

ADPARATIO, ADPARATUS, ADPARERE, ADPARITOR, ADPELLATIO. Vide infra sub APP.

ADPELLERE, perfectum præteritum format *adpuli*. At apud Ulpianum tamen l. 1. §. 18. D. de aqua quotid. & astiv. Marcellus habet *adpulserit*: Marcellus autem ait, si quis jus habens pecoris adpellendi, plura pecora adpulserit. Cujus formæ exemplum ex alio idoneo auctore adhuc non allatum est, quamvis eam tamquam singularem, & antiquam notaverint Brissón. in *parerg. n.* 30. Voss. *Analog.* III. 28. & auctor libelli de Latinit. vet. Juriscons. apud Ducker. p. 368. HEIN.

Adpellere proprie navigia dicuntur ad littus, ripam, portum l. 3. D. de rer. divis. l. 1. C. de nautic. fœnor. Sed & pecora ad aquam ADPELLIMUS l. 4. D. de serv. rust. præd. l. 1. §. 2. D. de font. l. 1. §. 18. D. de aqua quotid. vel *Adpellere* pecus absolute dicimur l. 2. D. de riv. Unde *Adpellendi* servitus pro pecoris ad aquam adpulsu l. 6. §. ult. D. de servit. rust. præd.

ADPENDERE, & ADPENDI dicuntur res, quæ pondere constant l. 35. §. 5. D. de contr. emt. Hinc *Adpendere* merces l. 18. §. 12. D. de dol. Olim præcipue pecunia *Adpendi* solebat. Hinc *Adpendere* pro numerare frequentissimum fuit apud Hebræos, & Chaldaeos. Quod nondum ad eam *ακμην* perducta erat monetandi ars,

ut

ut omnium ejusdem generis num-
morum eadem esset quantitas Cor-
nut. *Schol. ad Pers. Sat. II. v.*
59. Vid. Genes. cap. 23. v. 16.
Jerem. cap. 32. v. 9. Jes. cap. 46.
v. 6. I. Reg. cap. 20. v. 39. Et
Romæ diutissime obtinuit, ut in
emancipationibus adhiberetur li-
bris Plin. hist. nat. 33. 3.
Demster. ad Rosin. Antiq. Rom.
7. 31. cujus antiqui ritus exstant
vestigia in l. 34. & l. 52. §. 15.
de jur. dos. ejusque originis sunt,
pendere pœnam, compensare,
pensio, expensum ferre, & simi-
lia. Hein.

Adpendere, secunda conjugatio-
ne, dicitur jus, quod in pen-
dente est *l. ult. §. ult. D. de SC.*
Tertul.

ADPENDIX institutionis pro
substituto *l. 35. pr. D. de adquir.*
& omitt. hered.

ADPETERE, & ADPLAU-
SUS. vide infra APP. . . AD-
PETERE *ad aliquem* inusitate
dixit Pompon. *l. 2. §. 42. D. de*
O. J. Alioquin per se eorum
scripta non talia existant, ut ea
AD omnes ADPETANT. Sed
quum & sine exemplo, & contra
analogiam sit loquutio *Hoc ad me*
ADPETIT, pro *hoc ego AD-*
PERTO, nemo dubitaverit, quin
mendosus sit locus, idoneum ha-
biturus sensum, si præpositio-
nem Ad extriveris. Ita Hein.
ex Bynkersh. *prætermiff. ad d. l.*
2. p. 72.

ADPETITÆ majestatis cri-
men *l. 2. C. Th. ne præter crim.*
majest.

ADPETITIO & ADPETI-
TUS. Nec enim patimur alie-
nam innocentiam, securitatemque
sine crimine damnabili adpetitio-
ne terreri *l. 1. C. Theod. de ca-*
lumniat. Ut ad incusantium ju-
rgia facilis adpetitu sit vita priva-
ta *l. 6. C. Theod. de numerar.*

ADPLICARE, ADPLICATIO,
ADPLICITUS. Vid. APP. . .

ADPLUMBARE est plumbo
divisas materias jungere. Hinc
adplumbatum dicitur, quod plum-
bo vinctum, & alio junctum, con-
nexumque est *l. 25. §. 5. D. de*
R. l. l. 17. §. 8. D. de act. emr.
ADPLUMBATA, & affixa in
l. 2. de sepulchro viol. ubi de sta-
tua adplumbata. Plumbo nimi-
rum liquefacto statuas figebant
Romani, in primis simulacra
Deorum, ne fugerent Arnob.
lib. 6. Interque omnes sinus, ait,
commissurarumque juncturas plumbum
ire sistusum, & salutare
moras signorum diuturnitatibus
commodare, Prudent. *adv. Sym-*
mach. l. v. 231. suffusa figunt
vestigia plumbo, ubi adde, quæ no-
tavit Jo. Weitz. in *not. p. 734.*
HEIN. Contrarium huic ver-
bum replumbatum legitur in *l.*
19. §. 3. l. 32. §. 1. D. de aur.
arg. leg.

ADPLUMBATURA est, qua
duæ ejusdem, vel diversi generis
res per dissimilem materiam, aut
non per se invicem, sed per quod-
dam interveniens coagmentantur,
vel conjunguntur, ut si vasi fi-
gulino ansa, & operculum argen-
teum, item si plumbo, glutine,
clavo, vel simili modo brachium
statuæ, navi tabula, asser asseri
jungatur. Adplumbatura, & ferri-
minatio sic differunt, quod hæc
per eandem materiam facit con-
fusionem, illa non idem efficit,
sed conjungit, & connectit tan-
tum, ait Paull. in *l. 2. 3. §. 4.*
D. de rei vindicat.

ADPONERE, & ADPRE-
HENDERE, ADPROBARE,
vide APP. . .

ADPOTÆ fistulæ in *l. 2. C.*
Theod. de aqueduct. sunt ad potan-
dum adnotæ. Nisi fortasse in ipsa
lege scribi debeat *admotis*, ut cui-
dam in mentem veniebat, Ita hæc
lege nonnullorum aviditas uteba-
tur majoribus fistulis, quam ex
largitate imperiali licebat.

ADPROMITTERE. Eo verbo Cicero in *or. pro Rosc. c. 9.* & passim usus est. Unde Adpromissores, qui pro alio fidem suam obstringunt, seque obligant *l. 5. §. 2. D. de V. O. l. 64. §. 4. D. solut. Matrim. l. 43. D. de solut.* quasi insuper, & præter alium promittentes. Festus Adpromissorem definit, qui, quod *quis* suo nomine promissit, idem pro altero quoque promittit. At an ferenda sit hæc Festi definitio, dubitat Heineccius. Num adpromissor, non id promittit pro altero, quod suo nomine promissit, sed quod alter suo nomine promissit, id & ipse pro altero promittit. Legendum ita suadet: qui quod *quis* suo nomine promissit, idem pro altero quoque promittit. Ex iis autem locis liquido constat, Adpromissorem cum fidejussore convenire. Quin, observante Hottomano, Cicero eum, qui pro alio se obligat, qui & ipse fidejussor est in *l. 1. §. 8. D. de O. & A. nusquam fidejussoris*, sed sponsoris potius, vel Adpromissoris nomine designat. Differentias autem, quas inter Adpromissorem, & fidejussorem Gæddæus notat ad *l. 150. D. de V. S.* non de Adpromissore in genere tenendas voluit, ceu visum est Calvino, sed de Adpromissore, quem vocat indemnitis, eo scil. qui dum idem promittit, quod alter promiserat, non tamen eo animo id agit, ut correus fiat, sed sponsor sit. Et hujusmodi Adpromissorem fidejussorem quidem esse, sed peculiarioria quedam, quæ in reliquos fidejussores non cadunt, occurrere ait idem Gæddæus. Nam primo potest sine mandato rei principalis a stipulatore assumi, quod in cæteris secus est. Deinde conditionalis hic potius debitor est, quam pure obligatus; nempe tenetur, si nihil, aut non totum a reo acceptum sit *l. 116. D. de V. O. l. 21. D. de solut.* & uti potuit

Tom. I.

beneficio ordinis ex natura conventionis. Tercio Adpromissor indemnitis a ceteris fidejussoribus in eo differt, quod reliqui fidejussores absolute alieno nomine obligantur, hic vero quasi pernixtim: quin etsi alienam obligationem suscipit, eique accedit, suo tamen, ac proprio nomine conditione eveniente obligatur. Denique per litis contestationem fidejussoris reus principalis non liberatur *l. 23. l. ult. C. de fidej. l. 18. §. fin. de const. pec.* ADPROMISSOR vero indemnitis, cum suo nomine obstrictus sit, litis contestatione reum etiam invitum quasi per delegationem & novationem liberat in ea parte, qua conditio tum extitit, vel lis suscepta fuerit *l. fin. v. sed etsi cum Seio D. de reb. cred. l. 2. C. si mat. indemn. prom. l. 11. D. de novat. l. 21. l. 23. D. de solut.*

ADPULSUS pecoris ad aquam, id est servitus pecus ad aquam adpellendi *l. 1. §. 1. D. de servit. præd. rustic. l. 14. §. ult. D. de alim. & cibariis legat.*

ADQUIESCERE pro quiescere, vel somnum capere *l. 26. D. de oper. lib.*

Adquiescere pro consentire, suffragari, concedere *l. 1. §. 4. D. de contr. & util. tut. act. l. 29. §. 1. de minor. l. 23. de excus.* Sic Adquiescere instrumento *l. 7. C. ad Leg. Cornel. de fals. judicatis l. 6. C. de excus. tut. officialibus l. 5. C. de jur. fisc. patri l. 21. §. 6. D. solut. matrim. sententiarum l. 5. C. de re judic. statutis l. 1. C. si pend. appellat. l. 1. C. de his, qui per mer.*

ADQUIRERE dicitur is, cui jus aliquod accedit. Sic Adquirere actionem *l. 16. §. 8. D. de liberal. caus. dominium rubr. tit. de A. R. D. dotem l. 7. de pact. possessionem rubr. tit. de A vel O. P. præscriptionem l. 1.*

D

C.

C. comm. de usuc. servitutem l. 1. §. 2. D. de V. O. & passim alia. Nota porro phrasēs, Adquirere in plenum l. 6. med. C. de bon. quæ lib. pleno jure l. 5. 6. de SCo Tertull.

AD R A D E R E nummos *l. un. C. Theod. si quis solid. circa exter. incid.* An Adrodere? Id sane occurrit in *l. 2. C. Theod. de ponderat.*

AD R E S P O N S U S. Nov. 25. *c. 1. vel divisim AD R E S P O N S U M l. 7. vers. serinii aucti ad responsum C. de palat. sacr. largit.* alias ἀποκρισις erat, qui negotia sacrarum Ecclesiarum gerebat Nov. Justinian. 6. *c. 2.* item qui deputatus est a magistro militum, ut quid opus sit a competenti iudice, in militēs fieri, responsum, i. e. ministerium ei exhibeat Nov. 24. *c. 4. & in Edict. 8. Just. & solet deputari a magistro militum eo, sub quo provincia illa est, auctore innotato interprete ad Julian. patric. const. 17. c. 62.* Sed & reliquos magistratus tales apocrisarios, vel Ad Responsum, hosque suos adjuutores habuisse, ex locis adductis patet.

AD R O G A R E, AD R O C A T I O, ET AD R O G A T O R, vide supra **A D O P T I O.**

A D S C E N D E N T E S, vide **A S C E N D E N T E S.**

A D S C I S C E R E, vel asciscere pro approbare, decernere, ut in *LL. XII. Tab. cum senatus populusque asciverit.* Adsciscere quasi attrahere, ut adsciscere mortem *l. 2. C. qui test. fac. poss.* Adsciscere, ait Paul. & Fest. est adungere, vel adsumere, e. g. Adsciscere socium *l. 65. §. 8. D. pro soc.* Sed proprium hoc est vocabulum adoptantibus, qui sibi filium, nepotem suum heredem adsciscere dicuntur *l. 48. §. ult. D. de adopt.*

A D S C R I B E R E pro adsigna-

re, veluti fideicommissum servo *l. 7. pr. D. de legat. 3. legatum alicui l. 4. de his, quæ pro non ser. servum colono l. 54. §. ult. locat.* Porro Adscribere sibi in testamento est sua manu, ejusve, qui in potestate, vel parte est, in testamento alieno quid scribere, quasi sibi a testatore attributum sit. *D. de his, qui sibi in test. adscribunt, l. 6. pr. l. 11. l. 18. D. ad L. Corn. de fals. l. 1. de his, quæ pro non ser.*

A D S C R I B E R E, addere in scripto. Sic Adscribitur aliquid codicillis, vel testamento *l. 1. §. ult. D. de his quæ in testam. instrumento l. 1. C. de dos. prom.* Et Adscribitur conditio *l. 78. §. 1. D. de cond. & dem. clausula l. 31. D. de rec. arbitr. vel aliud quodvis passim.*

Adscribere pro imputare *l. 40. §. 4. D. de statu lib.* Quo sensu alicui adscribitur damnum *l. 21. §. 2. D. de appellat.* itemque periculum *l. 11. pr. D. ad municipal.*

A D S C R I P T I, inquit Festus, dicebantur, qui in colonias nomina dedissent, ut essent coloni: quo sensu adscriptos colonis legimus apud Livium *lib. 4. c. 11.* Hinc Adscriptitii agricolæ dicti sunt certis agris sic attributi, ut iis adhærescerent, quasi possessionum ipsarum pars essent, bonaque omnia dominis prædiorum acquirerent, & simul cum iis alienarentur *l. 6. l. 20. l. 22. l. ult. C. de agric. & cens. quorum etiam conditio adscriptitia dicitur l. ult. C. de transact. l. ult. comm. utr. jud.* Justinianus Adscriptitium εναπογραφοῦν vocat Nov. 22. *c. 17.*

A D S C R I P T U M servum pro Adsignato dixit Paullus *l. 54. §. ult. D. locat. juncta l. 39. D. de pignov.*

A D S E C T A R I est frequenter sequi, & ad injuriam referri po-

potest, si tacite contra bonos mores id fiat *l. 15. §. 22. 23. D. de injur.* quo pertinet, quod Festus dicit de adfectata femina ignominie causa.

ADSENSUS, seu consensus commodatus *l. 20. C. de nupt. l. 11. §. 1. C. de oper. libert. l. 3. C. quom. & quand. jud.*

ADSEQUI, seu consequi donatum *l. 16. C. de iur. delib.* liberam testamenti factionem *l. 41. D. de oper. libert.*

ADSERERE, seu ferere arborea *l. 7. §. 3. D. de usufr. vitem* propter ridicam, Varro *de re rust. l. 26.*

Adserere, seu vindicare se in libertatem *l. 11. fin. D. de injuriis*, quo sensu simpliciter *adserere se* dixit Ovid. *amor. 3. eleg. 10.* Scilicet adserui iam me, fugique catenas. Ita similiter dicitur Adserere se ex libertinitate in ingenuitatem *l. 2. §. 1. D. si quis ingen. esse dic.* his contrarium est Adserere in servitutem aliquem, i. e. eum pro servo ex libertate in servitutem vindicare Liv. *lib. 3.* Sueton. *in Tib. c. 2.* Veteres in liberali causa Adserere manu dicebant, quum in libertatem injusta servitute oppressos vindicabant: quæ comicis familiaris est loentio, eaque Plautus in *Curcul. Act. 2. scen. 2. Pœnul. Act. 4. scen. ult. & Act. 5. scen. 2.* nec non in *Persa Act. 1. scen. 3.* & Terentius *Adelph. Act. 2. scen. 1.* usi sunt. Unde autem ducta sit hæc loquendi ratio, non satis liquet. Varro certe *lib. 5. de ling. lat.* ita explicat: *Conferere manum dicimur cum hoste; sic ex jure manu consentum vocare. Hinc adserere manu in libertatem, quumprehendimus.* Hæc ille. Festus vero *lib. 1.* ADSERERE manu manum admoveere interpretatur, quod ea quoque, quæ in terram demittuntur, adseri dicuntur. Idem *lib. 15.* ex quo-

ruandam sententia *fersorem* dictum aprehendendo significat, quia, quum is cuiquam adserat manum, ejus ex servitute in libertatem educendi gratia, vocetur adsertor, quum tamen Verrio Flacco verisimillimum videretur, a jungendo ita dictum, quod in libertatem eandem, qua & ipse fruitur, eum petat. Quod ipsi Festo absurdum videtur. Ut ut sit, alienæ libertatis vindicem adsertorem appellari, certissimum est *l. ult. C. de adsert. toll. & apud Paull. Recept. Sentent. V. 1. §. Quinctilian. Declam. CCCLXXXVIII. Martial. lib. 2. epigr. 1. Sueton. in Jul. c. 80. Tertullian. advers. Marcion. 1. cap. 23. Donat. in Terent. Adelph. 11. 1.* ADSERE se hereditati *l. 2. §. 1. D. si jugess. dic.* ADSERE causa *l. 1. C. ubi caus.*

ADSSERTIO. vide sub voce sequenti.

ADSERTOR adpellatur libertatis, præsertim alienæ, vindex *l. ult. C. de adsert. toll. Paull. rec. sent. 5. 1. 5.* Sed & eodem nomine venit etiam, qui a libertate in servitutem vindicat Liv. *d. lib. 3. c. 44.* Prioris illius adsertoris causa erat, quod is, cujus status vocabatur in dubium, videbatur ea de re per se agere non posse, sed per Adsertorem tantum: ne aliquin videretur servus egisse in dominum. Et ita a procuratore differebat Adsertor, ut hic suo, ille domini periculo litigaret, & satis præstaret judicio fisci, & res salvas fore, quas tenet is, qui servus dicitur *l. 1. & 2. Cod. Theod. de lib. caus.* ubi plur. Gothofr. & Jac. Cuj. *parat. Cod. lib. 7. tit. 27.* Et si defecerat in causa, tenebatur pœnali actione *l. 2. C. de adsert. toll.* quæ omnia cessant in procuratore, Gothofr. *ad l. 1. in pr. d. t.* Adsertionis hujus, & Adsertorem habendi necessitatis sublatæ causas vide in *d. tit. C.*

de adfert. toll. Quum porro petitio in servitutem iterari non posset *l. 4. l. 27. C. de liberal. caus.* ADSERTIO tamen in libertatem iterabatur bis, terque *l. 1. C. de adfert. toll.* Cic. *pro domo c. 29.* Hinc ADSERTIONIS secundæ meminit Quintilian. *Inst. V. 2. tertie* Imp. in *d. l. 1. pr. C. de adfert. toll.* Sunt qui & quartam, vel quintam causam repeti potuisse, putant cum scholiasta *Basil. lib. XXVIII. tit. 21. & Martial. Epigr. I. 53.* Sed rem illam non satis planam esse, docuit Noordkerk. *de Lege Petron. cap. 2. p. 46. 47. & p. 56. & seq.* Quum vero difficilimum esset, reperire adfertorem, qui alium suo periculo liberali causa manu adferere vellet, illas ambages sustulit Iustinianus *l. 1. l. 2. C. de adfert. toll. & facultatem* dedit hominibus ad libertatem provocantibus sive per se, sive per procuratorem causam agendi. Et hæc ipsa est ratio rubricæ Codicis *de adsertione toll.* HEIN.

ADSERTA causa, id est probata in *l. 2. C. Theod. de dilation.*

ADSERTORIÆ lites, de quibus modo *l. ult. C. d. t.*

ADSESSORES dicuntur, qui adsident iudici, seu a magistratu, vel præside in consilium adhibentur *l. 1. l. ult. D. de off. adfess.* non ut iudicent, sed ut approbaturi iudicis sententiam, quomodo salvator noster discipulis dicit *Sedebitis & vos super duodecim sedes, judicantes duodecim tribus Israël:* vide & *Jul. Firmic. Mathem. 2. c. 5.* Qui adseffores & consiliarii dicuntur in *l. pen. D. d. t. & juris peritos seu juris studiosos esse oportebat d. l. 1. eod.* quia si magistratus eorum consilio quid iniqui statuerant, non ipsi, sed adseffores tenebantur *l. 2. D. quod quisq. jur.*

ADSESSORIA libri erant de iis rebus scripti, quas agi viderant Jurisconsulti, cum adseffores essent; cuiusmodi libros a Puteolano scriptos citat Ulpian. *l. 12. D. de pact.* Sabinum etiam in adsefforio laudat idem in *l. 5. §. 8. de injur.* Vid. *Petr. Perrenon. Animadv. II. 11. & Ev. Otto in Papinian. c. 12. p. 236. & c. 14. p. 324.*

ADSESSURA, adsefforis munus, & functio *l. ult. D. de proren.*

ADSIDERE, officio adsefforis fungi *l. 2. l. 3. l. 5. D. de off. adf. & passim.*

ADSIDUE, frequenter. Sic adsidue solere *l. 5. D. de inoff. test. adsidue* ex urbe proficisci *l. 13. §. 1. de ann. leg.*

ADSIDUUS, frequens, continuus, quotidianus. Sic adsidue additiones *l. 12. pr. C. qui pot. in pign.* ADSIDUA est duplex stipulatio *l. 31. §. 20. de edil. edict.* paulatim hoc conversum in adsiduam jurisdictionem *§. 1. Inst. de fideic. her.* Quod verbum, etsi scribatur quoque assiduus, tamen ab adsidere, ut a residere residuus est. Vid. *Fabr. Thes. erud. schol.* ab eo utique diversum est grammaticè, & significatu verbum aliud assiduus in *XII. Tab.* de quo infra, verb. assiduus.

Adsdua jurisdictio in *§. 1. Inst. de fideicomm. hered.* pro perpetua extraordinariæ opposita. Vid. infra *Jurisdictio.*

Assiduus nomen proprium: *D. Trajanus Adsduo Severo* rescriptit *l. 5. pr. de pæn.*

ADSIGNARE, attribuere, dare, reddere. Ita assignari dicuntur agri modus *l. 5. pr. D. si mens. fals. mod.* ingenuitas *l. 8. C. de ingen. manumitt.* insula relegato, vel deportato *l. 1. §. 3. D. de offic. præf. urb. l. 7. pr. D. de interd. & releg.* jus *l. 1. §. ult.*

§. ult. *D. de agu. quotid. & est.* locus vicinus *l. 7. D. fin. regund.* nomen, vel nomina communium debitorum separatim, diversa singulis in solidum *l. ult. D. de distract. pign.* numerus per singula genera ferarum *l. 62. §. 1. D. de usuf.* opus *l. 1. §. ult. D. de pollicit.* pars *l. 22. §. 1. D. famil. heretic.* parentes *l. 22. C. de liberal. caus.* possessio *l. 3. C. ne uxor pro marit.* prædia *l. 39. §. 5. D. famil. heretic.* servi *l. 32. D. de pign.* unciae *l. 87. D. de hered. instit.*

Adsignare libertum est, testificari, cuius ex liberis libertum eum esse, pater velit *l. 107. D. de verb. signif.* Hinc assignator, & assignatio liberti *d. l. 3. l. 22. §. 8. D. de assign. lib.* Ex SCo Ruffino Claudianis temporibus factō patronus inter plures liberos potestati ipsius subiectos, hodie etiam emancipatos, potest libertos quasi dividere, & uni liberorum plures, vel omnes, vel pauciores, quam ceteris assignare *l. 1. D. de assignat. libert.* qua assignatione & bona liberti, non directo quidem, sed per consequentiam una cum liberto ad eum, uti is assignatus erat, transibant. Patronus autem non assignabat libertos nisi liberis suis, & his non nisi in potestate ipsius patroni constitutis (hodie etiam emancipatis) & nonnisi ex iustis nuptiis procreatis, aut certe inde nascituris, non etiam adoptivis. Assignatio autem ista fiebat quocumque modo, ut nulla sollemnitate verborum, aut voluntatis declarandæ opus esset. Sed & quocumque actu alio, quam testamentario fieri poterat: ergo & sine testamento inter vivos, & in testamento aliisque ultimis voluntatibus, sæpius tamen in testamento, vel codicillis, rarius inter vivos per epistolam, vel nuncium. Assignatio vero ista pecu-

liari iure sit, ut ita nec legatum proprie, nec fideicommissum, nec donatio, nec commodatum, sed peculiaris quædam exercendæ liberalitatis paternæ ratio videri possit *l. 1. l. 3. l. 6. l. 7. l. 8. l. 10. l. ult. D. de assign. libert.*

Ager quoque speciatim dicebatur assignari militibus *l. 15. §. 2. D. de rei vindic.* de quo Vid. infra art. ager.

Adsignare, una cum aliis signare, vel subscribere. Sic assignare instrumento *l. 20. D. de auct. & consens. tut. & cur.* subscribente & assignante domino *l. 116. §. 2. D. de verb. oblig.* Et ita assignare accipe in *l. 92. pr. D. de legat. 1. l. un. C. de solut. & liberat.* *ADSIGNATÆ res*, id est annulo obsignatæ. Sic in prisco lapide apud Gruter. *Inscript. p. 1081.* Huic donationi monumenti, sicut scriptum est, consenti, subscripsi, & assignavi. Vet. Glossarium *Επιγραφικόν*, *ADSIGNO* Perf. *Sat. v. v. 81.* *Adsigna Marce tabellas*, ubi Cornutus: *Adsigna*, id est, sigilla. Conf. Frid. Brummer. *Comment. ad leg. Cinc. c. 14.* ubi totam hanc inscriptionem a p. 209. edit. Paris. erudite illustrat.

ADSIMULARE, aliquid tum sonantius, ac simulare. *Adsimulare* donationem *l. 23. §. 2. C. mand. dolosa adsimulatio l. 24. C. de neg. gest.* *ADSIMULATA* provincialium tutela *l. un. C. Theod. de Irenarch.* Qui se Deo plenos adsimulant Paull. *5. sentent. 21.*

Adsimulare, pro insimulare, accusare. Ex longinquo si quis acciendus, non prius adsimulanti accommodetur adiensus, quam solemniter se vinxerit *l. 3. C. Th. de exhib. reis.* *Adsimulatio.* Insignibus Consularium adsimulatio *l. 5. C. Theod. de bonor. cedic.*

AD SISTERE idem, quod Cic. adesse, patrocinari, advocatum esse *l. 54. D. de R. V. l. 1. C. ut caus. post. pub. Plin. Epist. 10. 85.* Porro & Curator adfistere dicitur virgini injurias suas persequenti *l. 7. C. ad leg. jul. de adult.* Vid. Apul. *Apolog. p. 174.*

Adfistere etiam dicitur pro confirmare. Sic veritas allegationi, vel precibus adfistere dicitur *l. 1. C. si adv. dot. l. 5. C. si quis alteri, vel sibi.*

AD SOLET, pro solet, ut adsolet fieri *l. 12. D. ad SC. Turpill.* ut plerumque adsolet *l. 14. de inoff. test. & passim.* Vid. Phil. Paræi *Lexic. Critic. p. 45.*

AD SPECTUS. V. **A S P E C T U S.**

AD SPERGO, vel adspargo. **AD SPERNARI**, & adspernanter. v. inf. **A S P.**

AD SPERSUS macula *l. 9. C. de lib. caus. infamia* Cic. pro M. Coel. 10. Qui istius facti non modo suspicione, sed ne infamia quidem est adpersus. Hein.

AD SPIRARE ad fideicommissi petitionem *l. 11. C. de fideic. ad honores l. 7. §. ult. D. de interd. & releg. vel ad alia quavis, ut in l. 6. C. de leg. Cornel. de fals. l. 2. §. 9. D. de postul. rubr. C. de lib. 5. tit. 7. l. 3. C. de legit. hered. §. 13. Inst. de excus. tut. vel. cur.*

AD STIPULARI dicitur stipulanti stipulari, ut si petenti tibi decem a Mævio, ego eadem stipulor tibi dari: in quo quia mens est utriusque nostrum eadem, & idem quod tu, tibi cupio, & volo, ideo factum est, ut adstipulari dicatur pro assentiri ita, ut aliorum sententiæ suffragia veluti corrogentur ad alios in eandem sententiam rationibus, & argumentis adducendos. Quo sensu dixisse videtur Cic. *quest. acad.*

4. 21. *Stoicorum adstipulator Antiochus.*

AD STRICTIOR quæstio *l. un. C. Theod. ad leg. jul. majest. vel cruenta, ut Ammian. lib. 28. c. 1.*

AD STRINGERE, obligare ad quid, cogere, vel adigere. Ut adstringere fidem *l. 21. §. 6. D. ad municipal. se hereditariis actionibus l. 53. D. ad SC. Trebell. necessitate l. 13. C. de contrah. empt.* **AD STRINGENDÆ** obligationis causa *l. 99. D. de V. O.* **AD STRINGI** fideicommissio *l. 77. §. 3. de legat. 2. muneribus l. ult. §. 10. D. de mun. & hon. periculo l. 40. de adm. & peric. tut. precibus l. 55. §. 2. ad SC. Trebel.*

ADSTRUERE quid falso in *l. 20. C. de testam.* id est subijcere, adservere. **ADSTRUERE** veritatem in *l. 24. C. de probat.* id est probare.

AD SUMERE arbitrum *l. 7. §. 5. D. de recept. arb.* aliquem in collegium *l. 5. §. 12. D. de jur. immun. in consilium l. 30. pr. D. de excus. tut.* id est adsciscere,

Adsumere temeritatem *l. 1. C. Theod. de patrocin. vicor.*

Adsumere possessionem, id est apprehendere *l. 41. pr. D. de hered. pet.*

Adsumere pro intelligere. Eas calendas adsumemus *l. 41. pr. D. de verb. oblig.*

Adsumere quæstionem, id est, crimen animo in *l. 6. C. Theod. de bonis proscript.* ubi: *Excepta sola maiciatis quæstione, quam si quis sacrilego animo adsumit, iuste pœnam ad suos etiam posteros mittit.*

AD SUMP TIO pro demonstratione in *l. 48. §. 3. D. de hered. inst.* Et hanc quidem Marciani loquutionem vix ipso Cicerone defendit Duker. *de latin. ver. jurif. consultor. p. 354.* Nam & ille de orat.

2. 39. & *Topic. c. 2.* quæcumque a circumstantiis extra rem petuntur argumenta, foris adsumi dicit.

Sed & quod quis jactat, id est, quod falso sibi adrogat, id adsumptionis nomine venit, & ita intelligenda adsumptio originis in *l. 6. pr. D. ad municipal.* Verbo adsumere ita sæpe utuntur veteres *Cic. de Nat. D. 3. 36. si quidpiam nacti sumus fortuiti boni, aut depulimus mali, tunc nihil nostræ laudi adsumtum arbitratur.* Hein.

ADSUMTUS, sine exemplo, pro perfectus, & consummatus. Ita sane ADSUMPTIO actu pro consummato, & perfecto occurrit in *l. 225. D. de verb. signif.* Hæc quidem Brissonus. Vereor tamen, ut hic actus adsumptus intelligatur consummatus; videtur magis *inceptus* actus intelligendus, ceu ex verborum *d. l.* contextu adparet, ubi errorem non secundum propositionem solam, sed cum aliquo actu intelligi constare ait Tryphoninus. Vid. paulo supra ADSUMERE *questionem.*

ADTACTUS, us. SCo cavetur, ne usus sepulcrorum permutationibus polluat, id est, ne sepulcrum aliæ (alius) conversationis usum accipiat. *Paull. rec. sent. lib. 1. tit. 21. §. 12.* eandem sententiam ita exponit: Adtactu conversationis humanæ piaculum admitti.

ADTAMINARE servum christianum judaicis sacramentis *l. 5. C. Th. de contrah. empr. Capitolin. in Gordian. c. 27.* ut nihil, quod ad eorum fortunas pertinet, adtaminaret. *Victor. de Cesar. c. 16. Quæ imprudentiam regendæ conjugis adtaminavit.* Ambros. *de vestit. virgin. Semel mundo mortuæ, ne queso attigeris, ne adtaminaveris, quæ sunt istius sæculi:* Augustin. *de civitat. Dei*

lib. 12. Rabias canis facit hominem, quem forte adtaminaverit, contagione pestifera rabiosum. *Glos. Ilidori.* Attaminat, inquinat. *Gl. Attaminatus, νετισθεις.* Rem inadtaminatam dixit *Tertullian. de coron. mil.*

ADTEMPERIES *l. 2. C. Theod. de custod. reor.*

ADTENTARE, vel, uti sæpe Florentiæ legitur, ademptare, est insidias struere, præter jus & fas aliquid moliri. Sic attentare annonam *l. 6. pr. D. de extraord. crim.* honorem, ornamentaque *l. 15. §. 39. D. de injur. pudicitiam l. 15. §. 20. D. eod. tit.* Hinc adtemptatio, illicitum, sollicitatio *l. 5. C. Theod. de locat. fund. jur. emphyt. l. 26. C. Theod. de Episcop.*

ADTERERE *l. 10. pr. D. de jur. dot. l. 9. §. 3. D. Ufustr. quemadm. cav. ubi adtrivit vestimenta, & adrita vestis.* Metaphorice adtriti negotiationibus dicuntur, qui, dum negotiantur, pro lucro damnum inveniunt *l. 10. D. qui, & a quib. manum.*

ADTINERI matricula *l. 11. C. Th. de re milit.*

ADTINGERE bona *l. 1. §. fin. D. de separat. hereditatem l. 25. §. 12. D. de hered. per. id est, adire, se immiscere.*

ADTRIBUERE. ADTRIBUI imprimis dicuntur nomina, quæ, quia exactio, & solutio partium non minima incommoda habet, uni ex coheredibus assignantur *l. 3. D. famil. hercisc.* Hinc ADTRIBUTIO nominum apud *Cicer. ad Attic. lib. 16. Epist. 3.*

ADVENA, ait Pomponius in *l. 239. §. 4. D. de verb. signif.* est, is, quem Græci ἀπενος adpellant. Anselmus Cannariensis in *c. 2. epist. ad Ephes.* Advenæ dicuntur, qui, quum non sint indigenæ, morantur tamen in loco, ubi non sunt indigenæ.

ADVENIRE magistratui successor dicitur in *l. 17. D. de offic. præsid.*

ADVENTITIUS, A, UM, quod obvenit. Sic ADVENTITIA necessitatis sarcina *l. 5. C. de sacrosf. eccl.* ADVENTITIA pondera pro supervenientibus oneribus *l. 1. vers. si vero vel. socer C. de impon. lucrat. descript.* ADVENTITIA PECUNIA apud Cicer. *lib. 2. c. 21. de invent.* ADVENTITIÆ species *l. un. C. Th. de saccarv.* ADVENTITIUM in specie dicitur, quod filio familias extrinsecus, non per patrem obvenit *l. 28. D. de reb. auct. jud. possid.* Eodem sensu Adventitium jus *l. 16. D. de castrens. pecul. lucrum l. 41. D. de reg. jur. peculium.* Vide *peculium.* ADVENTITIA Dos, vide art. Dos.

ADVERSA fortuna *l. 8. D. de pollicit. medicamenta l. 3. D. de extraord. crim. pars,* quæ nobiscum litigat *l. 1. C. si adv. dor. tempestas l. 6. D. de leg. Rhod. valetudo l. 17. D. qui test. fac. voluntas testatoris, id est contraria l. 6. §. 2. D. de pecul. leg.*

ADVERSARI repugnare, refragari in *l. 6. §. 4. D. de pecul. leg.*

ADVERSARIA valetudo pro adversa in *l. 23. D. mand.*

ADVERSARIUS *l. 1. pr. D. de fer. est,* quocum nobis lis est.

ADVERSUS casus *l. 1. D. ex quib. caus. maj. eventus l. 3. §. 7. D. de contrar. tut. act.*

ADVERSUS pro contra *l. 102. D. de reg. jur. & passim.* Alias idem est ac *erga,* ut Festus notat *lib. 1. imo & Priscian. lib. 14. pr. 157.* Et ita accipitur in *l. 4. D. de suis & legit. hered. l. 3. §. 1. D. de appell. l. 5. D. de usucap.* Sic & apud Liv. *lib. 5. 37. Adversus Romanos nullum eis ius societatis, amicitiae erat.*

ADVERSUS aliquando etiam est secundum, juxta. Sic apud Ulp. *fragm. 20. 14. Adversus leges civitatis suæ testari, idem esse, ac secundum leges,* docuit Cujacius, cujus interpretationem exagitatam licet a Jo. Roberto recept. *lect. lib. 2. c. 32. tuentur Jan. a Costa ad pr. Inst. de testam. ordin. & Ant. Schulting. jurispr. vet. Anteq. p. 631. & p. 671.* Idem Ulp. *tit. 28. §. 1. bonorum possessionem adversus tabulas dicit, quæ in jure nostro secundum tabulas adpellatur. Hein.*

ADVIVERE *l. 28. §. 5. D. de libert. leg. l. 30. pr. D. de adim. leg.* Cum quo advixit sine querela, Gruter *Inscr. p. 1145. 8. & advivente eo p. 1115. 8. Vid. & l. 1. C. Theod. de legis. hered. & ibi Jacob. Gothofred. in not.*

ADULTER est, qui alienam matremfamilias corrumpit *l. 225. D. de verb. signif.* Hinc metaphoricè ADULTER monetæ, qui illam corrumpit *l. 4. C. de Episc. aud. Nequam & adulter nummus apud Apulei. de asin. aur. lib. 10. p. 243. ADULTER solidorum l. 2. C. de fals. mon. Vide adulterium.*

ADULTERARE omne omnino, quod sincerum est, corrumpere significat. Itaque non tantum mulierem, sed & rationes, & monetam adulterare, in jure legimus *l. 5. D. ad leg. Pomp. de parricid. l. 1. D. de serv. corrupt. Paul. sent. 5. 25. 1. l. 16. §. 9. D. de parricid.*

ADULTERATOR monetæ *l. 16. §. ult. D. de pæn.*

ADULTERINA scientia dicitur falsa, ut in *proem. D. §. discipuli, & adulterina moneta l. 1. C. de fals. mon. clavis apud Sallust. Jugurth. c. 12. Adulterinæ litteræ apud Apulei. lib. 4. de asin. aur. ADULTERINA signa vocat Fest. lib. 1. quæ sunt alie.*

alienis annulis facta, signum quoque adulterinum dicitur, quo ipse annulus dici potest adulterinus, ut in l. 30. pr. D. ad leg. Corn. de fals. ubi Modestinus ait: Qui signum adulterinum fecerit, sculperit. Adulterinæ stateræ l. 6. §. 1. D. de extraord. crim. ADULTERINUM testamentum l. 6. pr. D. ad leg. Corn. de fals.

ADULTERIUM, & RUPRUM promiscue sumuntur in Legge Julia de adulteriis l. 101. D. de verb. signif. l. 6. §. 1. l. 34. D. ad leg. Jul. de adul. Atque ita adulterium etiam virginis, ac viduæ corruptio dicitur in c. nemo 4. caus. 32. quest. 4. Alias adulterium a stupro ita differt, ut hoc in virginem, vel viduam, illud vero in nuptam committatur. Ac proinde ex mente Juris civilis intelligitur adulterium uxoris, sponse alienæ corruptio. Etenim ex femina æstimatur, non ex matre. Mas solutus cum alterius uxore rem habens, adulter est: & contra, mas uxoratus cum femina soluta rem habens, adulterium non committit, nec ut adulter punitur, ille vero punitur. At Theologis ex Matth. c. 5. v. 27. & c. 19. v. 9. sicut & canonistis, mas uxoratus etiam cum soluta femina rem habens adulterium committit, quia & hic conjugalitatis fides, & unitas duorum in carne una perfide violatur: quæ adulterio substantialia ipsis videntur, & sufficientia.

Ut apud veteres latinos adulterium, & stuprum promiscue sumi modo dictum est, similiter Græci modo promiscue usurpant vocabula φθορα, & μοιχεία, veluti Dionys. Halicarn. lib. 2. Antiqu. Rom. p. 96. Antholog. Græc. p. 621. modo & ita discernuntur, ut φθορα sit innuptiarum corruptio, μοιχεία adulterium in specie sic dictum, Philemon. p. 379. edit. Henr. Stephani in Comic. græc. sent.

Δει γὰρ τὸ ἀνδρὰ χρηστὸν πεφυκεναι - Μη παρ' αὐτοῦ φθέραντα χαλὰ μοιχόμενον: Vir namque frugi temperare sic sibi debet, alienus ut sit haud tantum modo ab adulterio, & ab inferendo virgini stupro. Joseph. lib. 2. contra Appion. c. 38. Επὶ μοιχείας μὲν ζημίας χρημάτων ἐπὶ φθορὰς δὲ γάμος νομοθετήσαντες: In adulterio multam pecuniariam, in corruptela connubium sanxerunt. Vid. Ducker de Latin. vet. I. Horum p. 122. seq. & Jo. Gutl. Hoffman. de Leg. Jul. de adulter. de quo etiam infra art. JULIA lex.

ADULTUS idem aliquando ac adolescens, ut in l. 43. §. 3. D. de procur. & passim. Sic Adultus factus pupillus dicitur l. ult. §. ult. D. ut in posses. legat. caus. & adulti curator l. 27. D. de adpell. ADULTA mulier l. 60. D. de jur. dot. virgo l. 7. C. ad leg. Jul. de adulter. uxor l. 36. D. de rit. nupt. Vetus glossar. Pupillus est nondum quatuordecim annos habens, pupilla vero nondum duodecim annos habens: Adultus quis dicitur ab hac ætate usque ad vicesimum quintum annum. Minor generaliter dicitur omnis, qui nondum hanc complevit ætatem. Aliud Glossar. Adultus dicitur ab ætate quatuordecim annorum usque vicesimum quintum annum. Eaque est adulta ætas l. 15. C. de excus. tut. l. 22. C. de pass. l. 6. C. ad Leg. Corn. de sicar. & apud Hirt. de bello Alexandr. c. 24. & Cic. in Verrin. V. c. 68. Add. l. ult. §. ult. D. de adpellat.

ADUATOS, impossibilis Ulp. l. 104. §. 1. D. de legat. l. 20. pr. D. de cond. inst.

ADVOCATI olim dicebantur, quicunque amico præsentiam suam commodabant, sive extra judicium, veluti ut testes essent, ut ex Varrone de re rust. 2. 7. vel

vel ut eorum præsidio tutus esset ab adversarii injuriis, ut ex Cic. *pro Cæcina* c. 8. Liv. *lib. 2. c. 25. & lib. 3. c. 47.* Tertullian. *de idolatr.* c. 23. adparet; & ita Advocatos jam pene nocturnos intellige apud Petron. *satyric.* c. 15. sive in judicio; Quemadmodum Ulpianus in *l. 1. §. 11. D. de extraord. cognit.* ADVOCATOS accipiendos ait omnes omnino, qui agendis causis quoquo studio operantur, quique advocacionem præbere dicuntur. Olim tamen inter advocatum, patronum, procuratorem, & cognitorem erat specifica differentia, quod ex his Asconii in *Q. Cæcil. divinat.* c. 4. optime conficitur: Qui defendit alterum in judicio, aut Patronus dicitur, si orator est, aut advocatus, si aut jus suggerit, aut præsentiam suam commodat amico, aut procurator. si negotium suscipit, aut cognitor, si præsentis causam novit, & sic tueretur, ut suam. Ita quidem Asconius. Advocatus autem ab advocando. Scilicet ambulabant Icti olim Romæ transverso foro, atque sic omnibus copiam sui faciebant. Si quis alterum in jus vocaverat, aut ad judicem secum duxerat invitum, advocabantur Icti plerumque, qui causam, si ipsi litigantes nollent, aut non possent, proponerent, defenderent, aut eis succurrerent. Vid. Cic. *orat.* 3. c. 35. Wurfell. *Jurispr. defin.* §. 144. in not.

Ab eo, qui causas privatorum defendit, differt advocatus publicus, qualis est ADVOCATUS fisci, de quo *l. 3. D. de his, quæ in test. delent.* l. 3. §. 9. l. 7. *D. de jur. fisc.* & tit. *C. de adv. fisc.* Eum primus instituerat Hadrianus, teste Spartiano *Hadr.* c. 60. Quale vero, & quam splendidum hoc fuerit officium, ostendit Ev. Otto in *Papinian.* c. 14. p. 310. seq. Interveniebatur autem

pro fisco in aula apud Comitem thesaurorum sacrarum largitionum, in provincia apud Procuratorem Cæsaris, & in urbe apud Præfectum ærarii. Vide Cujac. & Gothofr. ad *l. 4. C. de advoc. fisc.*

ADVOCATIO munus, & opera Advocati. Advocacionem instruere *l. 1. §. 1. D. de Leg. Corn. de fals. petere*, & postulare *l. 23. §. 4. D. ex quib. caus. maj.* & apud Cic. *ad famil. lib. 7. epist.* 11. Dati autem Advocati, vel patroni dicebantur advocacionem præbere *l. ult. pr. D. de inoff. test. præstare l. 6. §. 1. D. de postul. suscipere l. 9. §. 5. D. de off. procons.* Porro advocacione interdicare est alicui hujus muneris explicandi facultatem negare *l. 1. §. 12. D. de offic. præf. urb. & passim.* Quam pœnam Epicteto causidico irrogatam, quod incauto sermone virum omnibus probatum perstrinxisset, Symmach. *l. 5. Epist.* 19. & *lib. 9. Epist.* 28. refert, eumque illic togæ forensis honore privatum, hic cavere foro, & inconsulte lingue pretium tulisse ait. Præterea advocatio dicitur peti, & postulari *l. 23. §. 4. D. ex quib. caus. maj.* Cic. *ad Familiar. lib. 7. Epist.* 11. Ego omnibus, unde petitur, hoc consilium dedi, ut a singulis interregibus binas advocaciones postulent. Seneca in *Apoloc. sub. fin.* Tandem procedit Petronius, vetus convictor ejus, & postulat advocacionem, Seneca in *proem. lib. 3. Controv.* Tanta illi perturbatio fuit, ut advocacionem peteret. Seneca filius de ira *lib. 1. c. 16.* Deinde advocacionem sibi petit, ut excutiendæ veritatis spatium habeat. Postulantibus vero prætor, vel proconsul advocatos dabat, ut patet ex *l. 1. §. 4. D. de postul. l. 9. §. 5. D. de offic. procons.* Plin. *lib. 10. epist.* 3. Varenium, quem nuper adversus Bassum advocatum & postulaverant,

& acceperant. Idem *lib. 2. epist.* XI. se, & Cornelium Tacitum adesse provincialibus iustos, narrat. Ex quo lucem capit locus ille apud Ciceronem *lib. 2. de orat. c. 69.* de quodam Siculo, cui cum Scipio Prætor patronum causæ dedisset hospitem suum, hominem nobilem, sed admodum stultum: Quæso, inquit ille, Prætor, adversario meo da istum patronum: deinde neminem mihi dederis.

Advocatio pro numero, vel ordine advocatorum. Ita Advocatio Cæsariensis *l. 30. C. de pact. prætoriana l. 8. C. de advoc. divers. judic. togatorum* apud Cic. *pro Cæcin. c. 15.* Advocati autem illi Cæsarienses in iure nostro sunt celebres: nam ad eorum interrogationes non semel rescriptit Justinianus, ut adparet ex *l. 12. C. de legitim. hered. l. ult. C. de pact. & §. 11. Inst. de inutil. stip.*

ÆDES, veteribus in singulari ædis, observante Menagio *Amoen. jur. civ. c. 38.* & ante eum Vossio in *Etymol. h. v.* est ab antiquo *αἶος* lucus, quod etiam est mansio, habitatio, quod eadem notione usurpasse Pindarum, testis & Eustath. ad *Homer. Iliad. γ. p. 381. & Iliad. μ. p. 907.* quamvis id vocabulum semel dictum ipse referat Eustathius. Ædes ergo vel ædis est cella, cœnaculum, vel cubiculum. Quum ergo in templis una esse soleat sub eodem tecto mansio, reliqua ædificia plura cœnacula, ac cubicula plerumque comprehendebant: inde factum est, ut ædes in singulari numero pro templo, in plurativo pro privata domo plerumque usurpetur. Hinc ædis adpellatione ædes facta intelligenda est in *l. 1. §. 36. D. de pos.* in quam sententiam plerumque adiungitur adjectivum *sacra*, ut in *l. 5. D. ad leg. Jul. peculat.* quam & privatæ ædes ædis nomine in numero singulari

veniunt apud Plaut. *Curcul. 4. 1. v. 10. Asin. 1. 3. v. 67. & Gell. lib. 4. c. 9.* & ædes sacratissimæ in numero plurativo occurrunt in *l. 19. C. de usur.* Hein.

Ædium autem adpellatio tam ad rusticas, quam ad urbanas pertinet *l. 41. §. 5. D. de legat. 1.* & ad omnes species ædificii, in eo XII. Tabular. capite, quo de incendiariis agebatur, & in interdicto de cloacis *l. 1. pr. D. de cloac. l. 9. D. de inc. ruin. nauf.* Sed & in interdicto *uti possidetis* verba hæc Prætoris: *Uti eas* *ÆDES*, ad omnes res soli, quæ possideri possunt, interpretatione trahuntur *l. 1. pr. & §. ult. D. uti possid.* In usu tamen Urbana ædificia ædes, rustica Villas adpellari, ait Florentinus *l. 211. D. de verb. signif.* Quamquam & in censu Villas omnes ædes adpellatas esse Varro *de ling. lat. lib. 4. p. 38.* scribit.

Ædes porro duabus rebus constant *area*, seu *solo*, & superficie *l. 33. pr. D. de usurp.* Unde ædium pars esse dicitur solum *l. 49. pr. D. de rei vind.* Tamen si usufructus ædium legatus est, tunc usufructus in area non subsistit *§. 3. Inst. de usufr. l. 5. D. quib. mod. usufr. vel usufr. amitt.*

Ædium sunt, quæ perpetui usus causa parata sunt, licet aliquando tollantur. Stratura itaque loci alicujus ex tabulis factis, quæ æstate tollerentur, & hieme ponerentur, *Ædium* est *l. 242. §. ult. D. de verb. signif.* Prothyrum quoque, quod in ædibus fieri solet, ædium est *l. 242. §. 2. D. eod. tit.* nec non plumbum, quod in tegulis ponitur: aliter atque de eo dicendum sit, quo hypæthii tegendi causa poneretur *d. l. 242.* *ÆDIBUS* vero distractis vel legatis, ea esse ædium solemus dicere, quæ quasi pars ædium, vel propter ædes habentur, per-

petuique usus causa in ædificiis sunt, qualia sunt, quæ enumerantur in *l. 24. 15. 17. pr. §. 3. §. 7. sequ. l. 18. D. de act. emt.* ÆDIUM quoque habentur omnia, quæ iis connexa, juncta, fixa, vinetaque sunt *l. 41. §. 9. D. de legat. 1. l. 52. §. 7. D. de legat. 3. l. 59. D. de rei vind.* ÆDIUM tandem sunt de ædibus deposita tigna ea mente, ut reponantur *l. 83. §. 5. D. de verb. oblig.*

ÆDICULA, exiguum adytum. Sic incustoditæ ædiculæ in *l. 9. §. 1. D. ad leg. jul. de peculat.* Nimirum in majoribus templis plerique pacta, testamenta, immo & pecunias, & thesauros suos deponebant. De tabulis, & testamentis res patet ex *l. 3. D. de tab. exhib.* Ita & pecunias, & thesauros suos in templis abdiderat Severus, teste Herodiano *lib. 4. c. 4.* & in Pacis templum omnium opulentissimum, & egregie munitum universi ferme suas divitias tanquam in thesaurum congefserant. Idem *lib. 1. c. 14.* Plura ea de re dixit Lipsius *not. ad Tacit. lib. 1. annal. p. 17.* ubi & observat, ideo custodias adpositas esse templis, ne quis nocturnus Divum sacra, & opes templorum religioni creditas legeret. Juvenal. *sat. 14. v. 260.* Ærata multus in arca-Fiscus, & ad vigilem ponendi Castora nummi. Ibi *Vigilem Castora* adpellari ejus templum, ad quod militum dispositæ stationes exenbarint, tum inde Lipsius, tum alii interpretes observarunt. Add. Tertul. *de coron. milit. c. 11.* Jam ergo facile patet, quæ sint ÆDICULÆ incustoditæ, ex quibus aliquid suffurati amplius quam fures, minus quam sacrilegi puniebantur *d. l. 9. §. 1. D. ad leg. jul. peculat.* Hein.

ÆDICULÆ pro ædibus advocatorum, quas a metatorum

onere exemit Anastasius Imp. *l. 3. §. 2. l. 5. §. 2. C. de advoc. divers. judic.*

ÆDIFICARE, tanquam rarius, & suspectum verbum notat Brillonius in *pæverg. n. 55.* quem & Sciopp. *Lib. 1. suspect.* Lect. cap. 9. sequitur. Uterque notant *l. 60. §. 4. D. locat. & l. 10. §. ult. D. solut. matrim.* quasi utrobique ædificare pro edificare positum sit, quemadmodum alibi significare pro significare *l. 65. §. 3. D. ad SC. Trebell.* At nulla mihi visa editio, quæ vel utroque, vel alterutro loco id verbum habeat, aut in qua saltem in margine pro variante lectione ponatur. Priore enim loco omnes habent ædificare.

ÆDIFICARE, exstruere de novo. Ita Ædificare domum *l. 14. D. de verb. oblig. navem l. 5. de rei vind. opus l. 15. §. 7. D. quod vi aut cl. parietem l. 52. §. 13. D. pro soc. villam l. 60. §. 4. D. locat. immo & lectum l. 5. §. 1. D. de Suppell. leg.*

Ædificare in edicto de mortuo inferendo intelligitur non solum, qui novum opus molitur, verum is quoque, qui vult reficere *l. 1. §. pen. D. de mort. infer.*

ÆDIFICATIO videtur novum opus continere *l. 1. §. 12. D. de nov. op. nunc.*

ÆDIFICATOR in *l. 137. §. 3. D. de verb. oblig.*

ÆDIFICII portio sunt adhærentia muro armaria, vel adfixa *l. 52. §. 7. D. de legat. 3.* Ædificio enim inserta, & inclusa pars ejus esse existimantur *l. 38. §. ult. D. de act. emt.* Ædificiis alienis coarctata, quamdiu juncta manent, eorundem ædificiorum sunt *l. 59. D. de rei vind.*

ÆDILIS duo initio ex plebe constituti, qui (ut ait Pompon. in *l. 2. §. 21. D. de orig. jur.*) ædibus præessent, in quibus

his omnia scita sua plebs deferebat. Ibi pro *in quibus legit quibus*, idque interpretatur *per quos* Bynkersh. *in prætermiff. ad d. l. lidem ædes sacras, & publicas curabant*, ceu docet Dionys. Halicarn. *lib. 6.* & inde ædiles dictos tradit Varro *de ling. lat. lib. 4. c. 14.* Eas causas iudicabant, quas Tribuni, quibus adjutores erant, ipsi commississent, unde etiam iudices aliquando sunt dicti, Dion. Halic. *lib. 8. c. 35. & lib. 6. c. 90.* Et hi quidem fuerunt **ÆDILES** plebei. **ÆDILES** vero alii duo postea creati sunt *Curules* dicti a Sella Curuli, ut auctor est Plutarch. *in Mar.* Huic Sellæ, cujus recurvi erant pedes, insidentes magistratus munia sua explicabant. Hinc & in nummis vetustis hæc sella curulis est insigne ædilitatis curulis, ceu ostendit Ezech. Spanhem. *de us. & præst. numism.* quum ædiles plebeios in sellis vulgaribus adsidentes videamus in denariis Gentium Crepusiæ, Fannix, & Memmiæ apud Car. Patin. *de Famil. Rom. p. 96. 109. 172.* Penes hos ædiles erat annonæ, viarumque publicarum curatio, tutela urbis, ludorum institutio, de rebus venalibus, promercalibusque cognitio, & præcipue sacrarum Aedium cura Cicer. *Verrin. 7. 14.* Iisdem quoque demandata erat *ἐπιτοκῆ* in fornices, cauponas, & mulieres, quæ quæstum corpore faciebant, quæ nomina solebant apud Ædiles profiteri, Heinec. *Antiq. Rom. ad Inst. lib. 1. tit. 2.* De rebus hisce ad jurisdictionem suam pertinentibus ipsi quoque edicta proponebant: ad quæ adludit suo more Plautus *capt. act. 4. sc. 2. v. 44.* *Euge edictiones ædilitias habes.* Postea Julius Cæsar annonæ procurationem demandavit duobus aliis **ÆDILIBUS**, qui Cereales vocabantur, ceu nos docet Dio Cass. *hist. 43. p. 271.*

& Pompon. *in l. 2. §. 32. D. de orig. jur.* pro quibus perperam Prætores Cereales sibi fingunt Rosinus, & Alex. ab Alexandro, & Jan. Vinc. Gravina, quibus satisfecit Henr. Bern. Reinold. *Var. c. 3. p. 27.*

Erant & in municipiis **ÆDILES** *l. 12. D. de decur. l. 30. §. 1. D. locati.* ut plenius *lib. 3. Antiq. Select. c. 10.* comprobavit Bristonius.

ÆDILICIÆ actiones, quæ ex Ædilium edicto oriuntur contra venditores rerum vitiosarum, & eos, qui bestias feroces habent, ubi iter sit, veluti redhibitoria, & æstimatoria, quanti minoris, & actio, quod adversus dictum, promissumve sit *tit. C. de ædilit. act. l. 23. §. 5. l. 44. §. 1. & §. ult. l. 47. D. de ædilit. edict. l. 2. D. de divers. temp. præscr. l. 31. §. 5. D. de donat. int. vir. & ux.*

ÆDILITAS, vel, uti in vetustis Tertulliani codicibus teste Cujacio *observ. 14. 13.* legitur, Ædulitas, ipse Ædilium magistratus, & officium, Græcis *ἀγορανομία*, vel *ἀγορονομία*. Vid. *l. 17. D. de compens. l. 2. C. si serv. vel liberi. ad decur.*

ÆDILITIUM edictum. Ædiles enim, ut modo dictum est, edicta proponebant *§. 7. Inst. de jur. nat. gent. & civ. & tot. tit. D. de ædilit. edict.* Ceterum de quibus edicebant Ædiles, de iisdem & Prætores cognoscere consueverant, & illis deficientibus, causæ ad hos transferebantur. De qua concurrente Prætorum, ædiliumque jurisdictione differit Cujac. *Observ. 8. 38.* **ÆDILITIÆ** stipulationes sunt, quæ ad eandem causam pertinent, & ex Ædilium jurisdictione veniunt *l. 5. pr. D. de verb. oblig. §. 2. Inst. de divis. stip.* Hujusmodi est duplæ stipulatio, quæ ab Ædilium edicto venit *d. l. 5. pr. D. de V. O.*

ÆDIL-

ÆDITUUS §. 2. *Inst. & l. 1. D. de tutel. a tuendis ædibus* teste Gellio *lib. 12. c. 10.* dictus, *Æditimus olim : Quæ vocabula, ut & æditumus ejusdem originis esse, observat Varro lib. 6. de ling. lat. & etymon hoc inde eleganter probat Jo. Frid. Gronov. ad Gell. 7. 1. quod Lucretius lib. 6. v. 1273. ÆDITUOS vocet ædituentes. Ceterum idem ædituus videtur esse, qui Scævola hierophylacus in l. 20. §. ult. D. de ann. leg.*

ÆGER corpore *l. 27. C. de transact. ÆGRA* mulier pro tristi, & irata *l. 3. D. si quis aliqu. test. prohib. ÆGRA* valetudo *l. 13. D. ad municipal.*

ÆCRITUDO *l. 1. D. de decret. ab ord. fac. l. 5. §. 1. C. de tempor. & repar. adpel. l. un. §. 3. C. de latin. libert. toll.*

ÆLIA, gens dicta etiam Ailia, immo & Allia, cui ex monumentis Capitolinis colligit Patin. *de famil. Rom. numism. p. 6.* Anton. August. *de famil. Rom. p. 315.* ex eadem gente fuisse existimat P. Ælium Hadrianum Imp. quod tamen haud ita certum arbitratur Heineccius. Traditionem veterem de Æliæ gentis origine expressit Horat. *lib. 3. od. 17. Æli vetusto nobilis ab Lamo &c.* Vide Rupert. *not. ad Enchirid. Pompon. p. 346.*

Ælia Capitolina eo loco condita ab Hadriano Imp. ubi antea floruerat Hierosolyma, quamvis non eadem fuerint veteris urbis, novæque coloniae pomeria. Vid. Ptolem. *lib. 5. c. 16. & lib. 8. tab. Asæ. 4. Xiphilin. in Hadrian. Euseb. hist. eccl. lib. 4. c. 6. & auctorem Chronic. Alexandrini p. 597.* Ab hac dicti Capitulenses in *l. 8. §. 7. D. de censib. Colonia* fuit, sed quæ jus Italicum non habuit *l. 1. §. 6. D. de censib.* Vid. Bynkersh. *obs. lib. 5. c. 21. HEIN.*

Ælia Sentia Lex a Sext. Ælio Cato, vel Catulo, & C. Sentio Saturnino Coss. Augusti temporibus lata plura capita complectebatur, uti ex Ulp. *tit. 1. Regular. & tit. Inst. quib. ex caus. manum. nec non ex l. 15. D. de jur. patron. l. 7. 8. 21. 29. & ult. D. qui & a quib. manum. l. 1. C. qui manum. non. poss. l. 57. 60. 83. D. de hered. inst. l. 16. D. de manum. vind. l. 15. D. de jur. patr.* Significabatur hæc lex notis A. S. quæ tamen male explicatæ in libris notarum leguntur.

ÆLIUS. Sextus Ælius, & frater ejus P. Ælius maximam scientiam in profitendo habuerant, ut duo Ælii etiam Consules fuerint. Sext. Ælium etiam Ennius laudavit, & exstat illius liber, qui inscribitur *Tripartita*, qui liber veluti cunabula juris continet. *Tripartita* autem dicitur, quoniam Lege XII. Tabular. præposita, jungitur interpretatio, dein subtexitur legis actio. Ejusdem esse tres alii libri referuntur, quos tamen quidam negant ejusdem esse. Ita Pomponius *l. 2. §. 38. D. de orig. jur.* Et Sext. quidem Ælius Pætus Catus consul fuit anno V. C. 554. censor anno 558. *Liv. lib. 31. c. 7. lib. 33. c. 44. & lib. 35. c. 9.* Ejus tripartita non differunt a jure Æliano, de quo mox erit dicendum. Usus est iis Cic. *ad fam. lib. 7. epist. 22.* ubi tractat quæstionem: possitne heres, quod furtum antea factum esset, recte furti agere. Denique Ennii elogium, cujus Pomponius meminit, tale fuit, teste Cicerone de Orat. *lib. 1. c. 45.* Egregie cordatus homo Catus Ælius Sextus. Alter horum fratrum P. Ælius Pætus anno ab V. C. 551. ad consulatum, biennio post ad censuram pervenit, *Liv. lib. 30. c. 40. lib. 32. c. 7.* quam jam

an. 550. magister equitum fuisset C. Servilius Gemini Dictatoris, *Liv. lib. 30. c. 39.* Denique pestilentia periit an. 578. *Liv. lib. 41. c. 26.* H E I N. Ex eadem gente fuit Q. Ælius Tubero, qui sctus, & philosophus dicitur a Gellio *lib. 1. c. 22.* Meminit ejus Pomponius *l. 2. §. 40. D. de orig. jur.* a quo Stoicus, Panfæ auditor, & consul fuisse dicitur. Diversus ab hoc Q. Ælius Tubero, qui Ofilio operam dedit, fuit autem patricius, & transit a causis agendis ad jus civile: maxime postquam Q. Ligarium accusavit, nec obtinuit apud Julium Cæsarem. Is est Q. Ligarius, qui cum Africæ oram teneret, infirmum Tuberonem adplicare non permisit, nec aquam haurire: quo nomine eum accusavit, & Cicero defendit. Exstat ejus oratio pulcherrima, quæ inscribitur pro Q. Ligario. Tubero doctissimus quidem habitus est juris publici, & privati, & complures utriusque operis libros reliquit. Sermone etiam antiqui usus adfectavit scribere, & ideo parum libri ejus grati habentur. Ita Pomponius *l. 2. §. 46. D. de orig. jur.* Ipse libros reliquit de officio judicis Gell. *lib. 14. c. 2.* Historiarum vero libros, quos eidem tribuit Guill. Grot. *de vit. Hor. lib. 1. c. 12. §.* potius L. Tuberoni patri tribuendos esse, ex loco luculentissimo Ciceronis ad Quin. frat. *lib. 1. epist. 1.* probavit Voss. *de histor. lat. lib. 1. c. 12.* HEIN.

Ælius Gallus libros de verborum, quæ ad jus pertinent, significatione scripserat, ex quorum primo delibata est *l. 157. D. de verb. signif.* Citantur hi libri a Gell. *lib. 16. c. 5.* & Macrob. *lib. 6. Saturn. c. 8.* apud quos tamen vulgo Cæcilius Gallus scribitur. At Festus horum librorum primum, & secundum laudans in

verbo *pestilimtia* citat hoc titulo: Gallus Ælius *lib. 1.* significationum, quæ ad jus pertinent, & in voce *reus* & *salum*: *lib. 2.* signific. quæ ad jus pertin. similiter in voce *torrens*. Vid. infra sub art. Gallus.

Ælius Marcianus; Ex hujus Institutionum libris 16. regularum 5, & de adpellationibus 2. totidem publicorum judiciorum, seu de publicis judiciis, & ex libris singularibus de delatoribus, ad hypothecariam formulam, ad SC. Turpilianum complura in pandectis capita desumpta sunt. Ælius hic Marcianus & sub Severo, & Caracalla floruit, & Alexandri Severi tempora attigit. Nam & Caracallam Divum vocat *l. 11. §. 3. 4. D. de muner. & hon. & Alexander imp. ad eum videtur rescriptisse l. 4. C. ne de stat. defunct.* Jac. Gothofr. *de Cynotaph. p. 330.* Diversus ergo ab eo fuit Ælio Marciano, (non Aurelio, uti est in Collat. Leg. Moisaic. & Rom. *sir. 3. §. 3.*) ad quem Bæticæ proconsulem rescriptit Antoninus Pius *§. 2. Inst. & l. 2. D. de his, qui sui vel al. jur.* Præter libros hic laudatos noster reliquit Eigestorum libros 7. & notas ad Papiniani libros 2. de adulteriis, quas non illustrationis, sed reprehensionis causa eum edidisse post Franc. Raguellum ad *l. 1. C. de ver. jur. enucl.* observavit Ev. Otto in *Papiniano c. 13. §. 6. & 9.* HEIN.

Q. ÆLIUS TUBERO. Vide supra art. ÆLIA sub. fin.

ÆLIANUM JUS a Sex. Ælio Pæto Cato, (de quo supra in art. Sext. Ælius) nomen tulit. Pompon. *l. 2. §. 7. D. de orig. jur.* Augescente civitate, quia deerant quædam genera agendi, non post multum temporis spatium Sext. Ælius alias actiones composuit, & librum populo dedit, qui

qui adpellatur Jus Ælianum. At si alios vetres auctores adhibemus in consilium, Ælius hunc librum non supplendarum actionum, sed interpretandarum notarum, quibus formulas novas post jus Flavianum excogitatas scripserant, adornaverat Cic. *pro Muren.* c. 11. Ut ut sit, re ipsa illud jus Ælianum differre non videtur a Sext. Ælii Tripartitis, in quibus Legibus XII. Tabularum, earumque interpretationi *subtexebatur legis actio*, ut ait Pompon. *d. l. 2. §. 38. D. de orig. jur.* Nec diversa videtur Lex Ælia apud Cicer. *Topic.* c. 2. ubi absurde legimus *Lex Ælia Sentia*, qualis Ciceronis temporibus nulla exstitit. Henr. Cardin. Noris *Cenotaph. Pisan. diss.* 3. c. 9. p. 423. HEIN.

ÆMILIUS MACER jurisconsultus duos de re militari libros, totidem publicorum iudiciorum, totidem de officio præsidis, item ad legem vicesimariam hereditatum, & de adpellationibus scripserat, unde plurima legum capita sumta, quæ Ulpiano posteriore fuisse argumento est, quod in *l. 5. D. qui satisf. cog.* & in *l. 86. ad leg. Falcid.* eum laudat: itemque quod Alexandrum Imp. suum vocat *l. 1. D. de adpellat.* Unde non in scite colligit Pancirol. *Var. lect.* 1. 79. ad hunc ipsum Æmilium rescripisse Alexandrum Imp. *l. 3. C. de calumn.* HEIN.

ÆMILIUS Papinianus. Eum libellos egisse. & præfecturam prætorianam gessisse sub Antonino Caracalla, adparet ex *l. 12. D. de distract. pign.* l. 40. *D. de reb. cred.* Eiusdem mentio etiam est in *l. 12. l. 23. C. de legat.* l. 16. l. 30. *C. de fideic.* Insigne elogium ei inscripsit Zosimus *lib. 2. c. 9. histor.* Vid. Ev. Otton. in *Papinian*.

ÆNEUM FRUMENTUM,

certa Carthaginiensium pensio, cui certa corpora erant obnoxia *l. un. C. Theod. de frum. Carthag.* De huius vocis origine sententias varias recenset Jac. Gothofr. in *Commentar.* At reliquis verosimilior Heineccio videtur illa Cironii, qui *observ. jur. can.* 4. 3. ÆNEUM dictum esse putat hoc frumentum a tabulis æneis, in quibus quid, quantumque ab unoquoque præstandum, perscriptum fuerat. Falium enim tabularum ænearum, seu titularum ænearum mentio est in *l. 5. C. Theod. de annon. Civ. HEIN.*

ÆNIGMA scriptoribus nostris vocatur, quidquid obscurum est. Ita Justinianus nihil ab ænigmate discrepare ait nudum jus Quiritum *l. un. C. de nudo iur. Quirit. toll.* Et Papinianum in *l. 54. D. ad SC. Trebell.* rem in *ambiguitate* proponere, conqueritur Imperator *Novell.* 108. *pr. siglorum compendiosa ænigmata* *l. 1. §. 13. C. de vet. iur. enucl.*

ÆNUM, cuius mentio est in *l. 12. §. 18. l. 10. §. 3. D. de instract. vel instrum. leg.* l. 10. §. 2. *D. locat.* l. 38. §. ult. *D. de act. emt.* nihil aliud est, quam *ahenum*. Nam aspirationem aliquando euphonice causâ elidebant, quam vegetioris soni gratia inseuerant veteres, teste *Gell. lib. 2. c. 3. HEIN.*

ÆQUABILITAS servanda *l. 4. C. comm. divid.*

ÆQUALE idem, quod par. Æquale conjugium in *l. 10. C. Theod. de collegiis.* ubi quædam Jac. Gothofr. & viri Docti ad *Sueton. Vespas. c. 11.*

ÆQUALITER, pariter in *l. 15. §. 17. 18. D. de damn. inf. l. ult. C. si tut. vel curat. non gess.*

ÆQUANIMITAS, animus adquiescens æqualitati in adgnosendis tributis *l. un. C. Theod. si per obrept.*

ÆQU-

ÆQUINOCTII utriusque fit mentio in *l. 1. §. 32. D. de aqua quotid. l. 1. §. 8. D. ne quid in fl. p.*

ÆQUIPARARE. Ubi autem æquiparant famosa judicia, id est, ubi paria sunt. Sic apud Virgil. *eclog. 5. v. 15. Nec calamis solum æquiparas, sed voce magistrum. Sueton. in Aug. c. 94.* Adeo in paucis diebus adolevit, ut non æquipararet modo matricem, verum etiam obtegeret.

ÆQUITAS est qualitas id assequendi, quod bonum, conveniensque est in jure constituendo, interpretando, adplicando. Ipsi autem *naturalis* epitheton plerumque adjicitur. Sic ex ea æquitate naturali dicuntur nepotes in filiorum locum succedere *l. 1. §. fin. D. de suis & legie.* Et ea introductum postliminium *l. 19. pr. D. de capt. & postl.* Igitur ea tribuitur juris dispositionibus, quæ rectæ rationi non repugnant. Hinc æquitas compensationis *l. 15. D. de his, quæ ut indign. conventionis l. 95. §. 4. D. de solut.* Æquitatem hoc edictum habet *l. 1. pr. D. de collation.* In jure interpretando, & adplicando æquitas intelligitur, cum dicitur æquitas arbitri *T. D. rem pupill. salv. jus redditentis l. 3. C. de edend. itemque præsidis l. 3. C. de edend.* Quin & ipsa jus temperare quodammodo videtur, ubi, ut ait Symmach. lib. 10. Epist. 5. alter jure, alter æquitate nititur. Etenim in æquitatis tractationem cadunt etiam ea, quæ juris sunt, ait M. Seneca lib. 2. *controv. 5.* Jus autem illud strictum audit, cui illa nec admiscetur, nec adhibetur; & ita juri stricto æquitas opponitur *l. 2. §. 5. D. de aqu. & aqu. pluvi.* vel juri simpliciter dicto. Ita Senec. lib. 7. *controv. 2.* Albutius non juris fecit illam questionem, sed æqui-

Tom. I.

tatis. Vide in voce proxime sequenti.

ÆQUUS, a, um, id est par. Æqua lance *l. 20. D. de re judic.* id est pariter.

Æquum, rectæ rationi consentaneum. Æquum est bonæ fidei emptori, alterius dolum non nocere *l. 37. D. de act. emt. vend.* & hoc sensu sæpius occurrit ea vox in jure nostro. Et sæpe æquum, & bonum junguntur *l. 1. l. 11. D. de just. & jur.* Sic jus boni, & æqui ars dicitur *l. 1. D. de just. & jur.* Quantum bonum æquum judici videbitur *l. 42. D. de Edilit. edict.* significatur vero his verbis humanior, & benignior juris interpretatio, quæ græce *ἐπιεικής* dicitur. Nam plerumque si ad summam severitatem jus exigas, iniquum fiet. Et hoc est, quod veteres summum jus summam injuriam esse dicebant. Adhibendum igitur æquitatis laxamentum, quæ quum in omnibus quidem, maxime tamen in jure spectatur *l. 90. D. de reg. jur.* Unde a Cicerone *Top. c. 2.* æquitas constituta his dicitur, qui ejusdem civitatis sunt. A quo & Ser. Sulpicius vel eo præcipue nomine laudatur, quod jus civile ab æquitate numquam sejunxerit. Denique æquitatē postulante a legis verbis, & a solemnibus receditur. Et in hoc genere perniciosè plerumque sub auctoritate juris sententiæ errari, ait Celsus *l. 91. §. 3. D. de verb. oblig. Cicer. pro Cæcin. c. 18. sequ.* Si contra verbis & literis, & ut dici solet, summo jure contenditur, solent ejusmodi iniquitati æqui & boni nomen, dignitatemque opponere. Sic & *l. 17. D. de injust. rupt.* Licet subtilitas juris refragari videtur, attamen voluntas testatoris ex bono & Æquo tuebitur. Sallust. in Jugurth. c. 35. Fitreus ex bono

E

æquo-

æquoque magis, quam ex iure gentium Quinctilian. *lib. 4.* Est aliquid æquum, sed prohibitum iure, ut libertas testamentorum. Æquum esse videtur, sed alio iure utimur *l. 6. §. 1. D. pro soc.*

Æquo animo *l. 10. v. si quis C. de metat.*

AER. Unde aeris servitus, de qua Papinian. *in respons. tit. 18.* De servitute luminis, vel aeris similiter constitutum est, ut inter privatorum fabricas X. pedes, inter publicas XV. dimittantur secundum Legem Theodosii *lib. 14. sub tit. de adific. privat.* ubi tamen hodie talis titulus nullus existat in Codice Theodosiano. Intelligi vero servitutem, ne liberi aeris usus cui a vicino intercipiatur, res ipsa docet. HEIN.

ÆRAMEN in *l. 13. C. de oper. publ.* scribere oportet, ubi Codices quidam ornamenta, alii instrumenta habent, quorum utrumque vitiosum esse ostendit *l. 37. C. Theod. eod. tit.* ex quo hoc amplius patet, Tribonianum tres libras in sex mutasse: mire etiam deformavit *l. 14. eod. tit.* ut adparet ex *l. 40. C. Theod. eod. tit.* Ceterum Æramen Æramentum dictum a Paulo *recept. sent. lib. 3. tit. 6. §. 44. & §. 56. & D. Gregorio lib. 12. epist. 30.* immo & a Plinio *hist. nat. lib. 15. c. 1. c. 8. & lib. 35. c. 15. & Vincentio Lirinensi Commonitor. p. m. 308.* nihil aliud est, quam ornamentum ex ære. Glossæ antiquæ Æramentum, χαλκωμα. Vid. Jac. Gothofr. *ad C. Theod. & Schulting. Jurispr. vet. antejuss. p. 365.* sequi. HEIN.

ÆRARIUM proprie δημοσιον, pecunia reipublicæ usibus destinata: ac proinde Ærarium a fisco adhuc Plinii temporibus distinguebatur, ceu patet ex *Panegy. c. 42.* Et ita accipi videtur phrasis, Ad ærarium profiteri in *l. 9. §. 6. D. ad leg. jul. pecul. item-*

que vocabulum magistratus *Ærarii præfectus* in *l. 15. §. ult. D. de jur. fisc.* At gliscente principum potentia, publicæque, ac privata omnia trahente, fere confundi cœperunt fiscus, & ærarium Glossa τραπεζον fiscus, ÆRARIUM. Et hinc Dio Cassius *lib. 53. p. 511.* vix liquere ait, quid inter principis, & publicum intersit ærarium. Et Marcianus ictus ærarium, & fiscum tamquam synonyma videtur usurpare *l. 1. §. 5. D. de leg. Corn. de fals. nec non Paulus l. 13. pr. D. de jur. fisc.* quamvis ibi posterius vocabulum a Triboniani manu esse, ostenderit Heineccius in *Comm. ad leg. jul. & pap. lib. 3. c. 5. §. 2. p. 402.* Facile ergo jam redditur ratio, cur fisco ex constitutione Antonini Caracallæ vindicentur caduca Ulpian. *fragm. tit. 17. §. 11.* quæ olim in ærarium incidebant Tacit. *Annal. 3. 25. Plin. lib. 2. Epist. 16. lib. 4. Epist. 12. panegy. c. 42. l. 15. §. 3. D. de jur. fisc.* HEIN.

ÆRATA arca *l. 19. §. 5. D. locat. & apud Juven. sat. 14. v. 259.* ÆRATA multus in arca-Fiscus.

ÆREUM horologium *l. 12. §. 23. D. de instr. vel inst. Vas l. 12. §. 10. D. eod. tit.* AERÆ tabulæ *l. 8. D. de leg. jul. pecul.*

ÆRO. Ita legendum in *l. 31. D. locat. pro Keronibus, peronibus, centonibus, bevonibus*, quæ vocabula ibi habent alij. ÆRO enim αερο τε αερειν est vas sportei genus, portando quid idoneum, de quo Voss. & Martin. in *Etymol. Turneb. advers. 24. 2. & 27. 10. & 30. 5.* Unde Græci reddiderunt *cophinos.* Cuiac. *observ. 7. 39.* Bynkersh. *observ. 8. 6.* HEIN.

ÆROSUS, ut ærofa pecunia *l. 102. pr. D. de solut. id est cui plurimum æris admixtum est.* Ita hanc vocem primo a se restitutam interpretatur Coras. *lib. 1.*

miscell. c. 9. n. 5. eumque sequitur Dionys. Gothotr. *ad. d. l.* Vid. & Bynkersh. *observ. 3. 4.* HEIN.

Æs. Eo nomine omne numorum sive aureorum, sive argenteorum genus significat *l. 159. D. de verb. signif.* Quæ loquendi ratio inde fluxit, quod veteres primum æreis numis nota pecudum a Ser. Tullio signatis usi sunt, auctore Plin. *lib. 18. hist. nat. c. 3.* Pecunia enim, ut Volusius Mæcianus in libro de *Asse* scribit, primum in ære erat, postea vero & in argento fieri cœpit: ita ut omnis numus argenteus ex numo æris potestatem haberet. Et Plin. *hist. nat. lib. 33. c. 3.* Populus Romanus ne argento quidem signato ante Pyrrhum regem devictum usus est. Libralis, (unde etiam nunc libella dicitur) & dupondius adpendebatur assis. Quare *æris* gravis pœna dicta, & adhuc *expensa* in rationibus dicuntur, item *impendere*, & *adpendere*. Quin militum stipendiorum, hoc est stipis ponderandæ pensatores *libripendes* dicuntur. Qua consuetudine in his emtionibus, quæ mancipi sunt, etiam nunc libra interponitur. Servius Rex primus signavit æs. Antea rudi usos Romæ Romæus tradit. Signatum est nota pecudum. Unde pecunia appellata: Hæc ille. Totum hunc, similesque veterum scriptorum locos erudite illustravit Jac. Perizonius in insigni libello de *ære gravi*, qui prodiit Lugd. Bat. 1713. HEIN.

Æs alienum habere dicitur, & qui aureos debet, & qui corium forma publica percusum, quale apud Lacedæmonios fuit, vel aliud quid quodlibet, quod usum pecuniæ numeratæ præstat. Ita Senec. *lib. 5. de benef. c. 14.* Adpellatur autem æs alienum, quod nos aliis debemus, æs suum, quod

alii nobis debent *l. 23. §. pen. D. de verb. signif. l. 5. §. 10. D. de iur. dor. Æris alieni loco in ineunda legis Falcidiæ ratione, quæ habeantur ex l. 36. §. 2. & l. 39. D. ad leg. falcid.* petendum est. Idem vocabulum sæpe tam late accipitur, ut & dotem, & donationem propter nuptias complectatur, uti *l. 27. C. de administr. & peric. tut.* interpretatur Cujac. in *recit. ad tit. C. de pred. & al. reb. min.* Æs ALIENUM contrahere *l. 27. D. pro soc. tacere l. 18. §. ult. D. de castr. pecul. suscipere l. 32. pr. D. ad SC. Vellei.* deducere *l. 125. D. de verb. signif. expedire l. 5. §. 9. D. de reb. cred. ÆRE alieno liberari l. 50. pr. D. de don. int. vir. & ux.* ÆRIS alieni pudor Paul. sent. *lib. 5. tit. 12. §. 1.*

PER ÆS, & libram §. 1. *Inst. de test. ord. Cai. lib. 1. apud Bæth. Comm. in Topic. Cic. lib. 3. Ulp. fragm. tit. 20. §. 2. & 9. Cic. lib. 1. de legib.* Festus in verbo *nexum*, id est per emancipationem, seu imaginariam venditionem. De hujus solenni ritu dixit Briffon. *lib. 1. select. antiquit. c. 8. & lib. 6. de formul. c. 63. p. 488. Horat. lib. 2. Epist. ult.* Si proprium est, quod quis libra mercatur, & ære. Ovil. *Pont. 4. 15.* restituente Jo. Frid. Gronovio *lib. 2. observ. c. 1. p. 218. Teque mee caussam, servatoremque salutis, Meque tuum librum novit, & ære minus.* Conferri merentur, quæ de hoc loco differuntur in *Epist. claror. viror. Tom. 2. p. 547.*

Æs pro assibus dixisse antiquos, Varro de *ling. lat. monet.* Unde mille ÆRIS legatum dixerunt, quomodo apud Liv. *lib. 4. c. 60. & lib. 5. c. 12.* mille æris interpretari conveniens est.

Æs separatum ab aurichalco *l. 14. l. 19. D. de contr. emt.*

ÆRIS fodinæ l. 13. §. 5. D. de usuf.

ÆSTAS incipit ab æquinoctio verno, & finitur æquinoctio autumnali l. 1. §. 32. D. de aqua quotid. & æst. add. & l. 1. §. 8. D. ne quid in flum. publ. Quod inde descendit æstivum plerumque, id est quo per solam æstatem uti expedit. Sic dicitur æstiva aqua, æstiva vestimenta, saltus æstivus, quorum etiam mentio fit l. 67. D. de legat. 3. castra item ÆSTIVA l. 1. §. 3. D. de aqu. quot. & æst.

ÆSTIMARE statuere causâ cognita. Ita Æstimat is, cujus notio est l. 15. §. 1. l. 16. §. 1. D. de aliment. legat. l. 1. C. si adv. solut. & passim, iudex l. 39. D. de adoption. præses l. 11. C. de excus. rur.

Æstimare, taxare. Ita Æstimandum quid adfectu, non pretio l. 36. D. de bon. libert. ÆSTIMATIONE quid datur l. 11. D. de fund. dot. & accipitur l. 10. C. de jur. dot. Res ab actore ÆSTIMATUR l. 5. §. 1. D. ne qui cum qui in jus voc.

ÆSTIMATIO iudicis l. 1. §. 6. D. de postul. præsidis l. 2. §. 1. D. de oper. publ. principis l. 191. D. de reg. jur. id est arbitrium.

Æstimatio alias est taxatio. Ita Æstimationem recipiunt opera l. 26. §. 12. D. de cond. indeb. Et notandæ phrasæ: Æstimatio fit l. 20. D. except. rei jud. habetur l. 17. D. fam. hercisc. præstat l. 1. §. 13. D. de vi & vi arm. sufficitur l. 40. pr. D. de manum. testam. deducitur §. 13. Inst. de action. quæ locutio similis est illi, rationes deducere, de qua fusiùs Jo. Frid. Gronovius observ. II. 10. p. 283. seq. In æstimationem venit l. 17. §. ult. D. pro soc. ÆSTIMATIO litis, de qua sub art. Lis. Nullam æstimationem recipit

liberum corpus l. ult. D. de his qui effud.

ÆSTIMATORIA actio duplicem habet intellectum. Interdum enim hoc nomine ea actio significatur, quæ de æstimate proponitur, veluti quum res æstimata vendenda data est. Nam quum de nomine contracti negotii dubitetur, venditio, an locatio, an mandatum sit, tollendæ dubitationis gratia ÆSTIMATORIA præscriptis verbis actio datur l. 1. D. de æstimator. §. 28. Inst. de action. & ibi Theophil.

Interdum ÆSTIMATORIA accipitur Quanti minoris actio, quæ intra annum ex Ædiliû edicto datur l. 18. l. 43. §. 6. l. 44. §. ult. l. 48. §. 2. D. de Ædilit. edict. Et hæc actio significatur in l. 32. D. de evict. l. 31. §. 16. D. de Ædilit. edict. l. 25. §. 1. D. de except. rei jud.

ÆSTIVA aqua. Vide aqua.

ÆTAS, generale nomen est, non solum ad personas, sed ad res, temporaque pertinens, ut ex subjectis adparebit.

Ætas autem in personis ea est, quæ infantiam, pueritiam, pubertatem, juventutem, senectutem continet. Servius Tullius, quum classes census faciendi gratia institueret, pueros existimavit, qui minores essent annis 17: atque inde ab anno decimo octavo, quod idoneos jam esse reipublicæ arbitraretur, milites scripsit, eosque ad annum quadragesimum sextum juniores adpellavit, auctore Gell. lib. 10. c. 28. Eademque discrimina pueritiæ, nimirum juvenis, & senectæ perstrinxit Ulpianus in l. 8. §. 10. D. de transfact. Ætatis varios gradus recensent Censorin. lib. de die natal. c. 14. Clemens Alex. Stromat. lib. 6. p. 685. Pollux Onomast. lib. 2. segm. 4. & seq. Macrob. somn. scipion. lib. 1. c. 6. Moschop. in libro περί σκεδών, & in lib. qui

qui ἐκλογὴ νόμων ἀττικῶν inscribitur.

Ætas infantis in *l. 55. D. de usufr.* in septimum usque annum porrigitur, ut adparet ex *l. 18. C. de jur. deliber.* *l. 1. §. 2. D. de administ. tut.* *ÆTAS* puerilis memoratur *l. 204. D. de verb. signif.*

Ætas pupillaris usque ad decimum quartum annum excurrit *l. 38. D. de minor.* *l. 16. D. de jur. fisc.* Eam Justinianus in *Nov. 72. primam* *ÆΤΑΤΕΜ* vocat, eam vero, quæ usque ad vicesimum quintum annum excurrit, *secundam* adpellat.

Pupillarem *ÆΤΑΤΕΜ* sequitur *pubes* *ÆΤΑΣ* *l. 41. §. pen. D. de vulg. & pupil. subst. l. 2. C. arbit. tut.* Cujusmodi ætas dicitur prope pubertatem *l. 17. D. de excus.* id est, quæ non multum a pubere ætate abest *l. 14. D. de SC. Silan.*

Post eam occurrit *adulta*, de qua supra dictum est, & *prætextata* *ÆΤΑΣ*, cujus in *l. 5. §. ult. D. de lib. exhib.* & apud Gellium *lib. 1. c. 13.* fit mentio. Nam usque ad decimum septimum annum ingenui pueri prætextata induebantur, quam post id temporis toga virili mutabant. Ita quidem Brissonius: At non eadem est de anno, quo toga virilis sumebatur, sententia. Nam Henr. Vales. in excerpt. *Peiresc. p. 71.* id anno ætatis decimo quarto factum existimat, motus auctoritate Nicolai Damasceni, qui *p. 477.* Augustum annos circiter quatuordecim natum in forum descendisse, posita prætextata, togam puram indutum fuisse, quod virilis tirocinii argumento est, scribit. Quæ sententia placet etiam Octav. Ferrario *de re vestiar. lib. 2. c. 1.* Sigonius contra *de judic. Rom. lib. 3. c. 19.* togam datam putat exacto anno 15 & ineunte 16. Grucchi *de Comit. 2. 3.*

initio anni 17. quæ sententia uti viris eruditissimis Scaligero, Pamelio, Salmasio, Manutio, ita & Brissonio nostro se probavit. At Henr. Cardinal. Norisius *de Cenograph. Pisan. Diff. 2. p. 114. sequ.* luculentissimis veterum testimoniis demonstravit, Romanos, libera adhuc Republica, & sub primis Cæsaribus expleto decimo quinto anno, & inito decimo sexto virilem togam accepisse, fasus tamen Imperatores, qui quilibet sibi licere putaverint, modo celerius, modo tardius eam filiis dedisse. *HEIN.*

Has porro ætates *minor* *ÆΤΑΣ* amplectitur *l. 25. D. de minor.* Eaque est ætas, cui subveniri solet *l. 1. C. si sep. in integr. restit. & imperfecta* *ÆΤΑΣ* *l. 3. C. Theod. de sponsal.* Hanc excipit *justa* *ÆΤΑΣ*, quæ vicesimo quinto anno inchoatur *l. 2. §. 1. D. de vacat. mun.* quæ & *legitima* adpellatur, ut adparet ex *l. ult. C. de his qui ven. ætat.* Adpellatur & *perfecta* *ÆΤΑΣ* *l. 25. §. 1. D. de probat. l. 7. C. si alien. res pign. & robusta* *ÆΤΑΣ* in *l. 15. §. 6. D. ad leg. jul. de adulter.* & a Quintiliano *declam. 338.* propterea quod tunc virilis vigor completur *l. 2. fin. D. de min. Firmata* *ÆΤΑΣ* in *l. un. C. Theod. de his qui ven. ætat.* Virgil. *eclog. 4. v. 37.* Hinc ubi jam *firmata virum te fecerit ætas.*

Sed enim alia fit nonnumquam, ita suadente mente testantium, *justæ legitimæque* *ÆΤΑΤΙΣ* interpretatio, uti exponitur in *l. 50. fin. D. de legat. 3.* Quin etiam *justa* *ÆΤΑΣ* in *l. 8. D. de condit. caus. dat.* pro pubere accipienda est, quæ nuptiis jure contrahendis præfinita est. Sux porro ætatis fieri intelligimus eos, qui 25. annum attigerunt, si non contraria voluntas testatoris arguetur *l. 27. D. de*

*negot. gest. l. 50. §. ult. D. de legat. 3. At in l. 3. C. de test. iur. sue ætatis factus dicitur, qui pupillarem excessit: quemadmodum ÆTATIS senium mentio fit l. 13. D. de tutel. Porro aliquis dicitur intra quandam ætatem esse, vel eam egressus in l. 39. pr. D. de minor. Iusta legitima ætas. Vide infra voce iustus, legitim. Tribuitur & aliis rebus ætas, ut ædificiis in l. 16. C. de oper. publ. l. 58. D. de legat. 1. ubi alii textum sollicitant, & pro ætatibus ædificiorum rescribunt *quantitatibus*, vel *qualitatibus*, quæ lectio & in editiones quasdam irrepsit. Alii, servata lectione Florentina, *ædificiorum ætatibus examinatis*, vocabulum illud de quantitate, seu amplitudine interpretantur. Cujac. *observ. 6. 3. & 13. 38.* At vulgarem istius notionem erudite tuentur Guil. Forner. *select. 1. 2. & Ev. Otto in Papinian. c. 6. §. 3. p. 60. seq. & in præf. Tom. 3. thesaur. iur. p. 3.* ubi ostendit, ad futuram ædium durationem respicere Papinianum, secundum quam ædium pretium intendi, minuive consuevisse, ex Vitruv. *lib. 2. c. 8.* HEIN.*

ÆTATEM temporis in l. 26. §. 12. D. de *condict. indeb.* pro opportunitate plerique accipiunt, quo referunt locum Ovid. *Fastor. 1. v. 151. Omnia tunc florent, tunc est nova temporis ætas.* Sed utrobique ætatem temporis non differre a tempore putat Hein. maxime quum in d. l. 26. §. 12. opportunitas postea seorsim exprimitur.

Ætatis venia impetrata dicitur, quum a principe ætatis gratia fit ad rerum suarum administrationem consequendam *tit. C. de his, qui ven. ætat. l. 1. C. de adpell.* Constantinus Imp. ætatem, qua venia illa impetrari solet, in masculis vicesimo, in feminis de-

cimo octavo circumscribit in l. un. pr. C. *Theod. de his qui ven. ætat.* Adde Constantin. Harmenopol. *lib. 1. tit. 12. §. 22.*

ÆTERNA Urbs, Roma l. 1. C. de *suar. l. 10. fin. C. de metat.* Symmach. *lib. 10. epist. 26. 31. 38. & 70. & lib. 3. epist. 55.* Quam adpellationem Prosper Aquitanicus libro *de promiss. & præd. c. 7.* exagitat.

Æterna sedes, sepulcrum l. 40. D. de *religios.*

ÆTERNABILIS domus, id est domus Augusta l. 5. C. *Theod. de locat. fund. iur. enphyt. urbs*, id est Roma l. 3. C. *Theod. de conlat. donat.*

ÆTERNITATEM suam sæpe jactant Imperatores l. 160. C. *Theod. de decur. l. 3. C. Theod. de fabricens. l. 2. C. Just. eod.* Eodem elogio illis blanditur Symmach. *lib. 10. epist. 16. 18. 21. 51. & 54.* qui & perennitatem illis attribuit *lib. 10. epist. 5. 13. 20. & 37.* quam & ipsi sibi adrogare non dubitant l. 8. C. *Theod. de indulg. crimin.*

ÆTERNUM pro perpetuo in l. 6. fin. C. unde vi. l. 70. D. *pro soc. l. 4. C. de off. Comit. orient.* ubi: Æterna deportatio, recordatio, in æternum coitio societatis.

ÆTHALES, vel AITHALES in l. 24. D. de *leg. Corn. de fals.* genuinum est, & gentile nomen, Ἀιθαῖων meminit Stephanus in Ἀιθαῖν, & in notis Lucas Holstenius. Qui ipse recte observat, Nicol. Heinsum pro Italis, quod est apud Ovid. *ex ponto lib. 2. eleg. 3.* optime restituisse Æthalis pari prorsus ratione, qua in l. 9. D. de *leg. Rhod. pro Italia* rescribi posse Æthalia, in libello ad d. l. observavit Heineccius. Add. Bynkersh. *observ. 3. 8. p. 164.* HEIN.

ÆTIANI ab Aetio sunt vocati, iidemque Eunomiani ab Eu-

Eunomio quodam Dialectico Aetii discipulo, ex cuius nomine magis innotuerunt, dissimilem Patri asserentes Filium, & Filio Spiritum Sanctum &c. c. 39. §. 38. *caus. 24. quæst. 3.* Vide infra *Eunomiani*.

ÆVITAS, vocabulum decemvirale, quo in Legibus XII. Tabular. usi sunt teste Gell. *lib. 20. c. 1. Si morbus ÆVITAS vel vitium escit.* Accipitur pro ætate, & quidem senili, ac decrepita. Usi sunt eodem vocabulo antiquo Cicer. *de legib. lib. 3. c. 3.* Arnob. *lib. 5. adv. gent. p. 161.* & Apulei. *de philof. nat. p. 8.* HEIN.

ÆVUM passura simulacra, pro non duraturis *l. 12. C. Theod. de pagan.* quum tamen alias, quæ diutissime durant, ætatem ferre dicantur. HEIN.

AFANTICUS. Afantici fundi in *l. 3. C. Theod. de consistor.* iidem sunt qui in *l. 3. C. Theod. de exact.* defecti, vastati, fenei, jejuni dicuntur. Proinde non male Jac. Gothofr. vocabulum illud derivat ab ἀφαντος, quod evanidum significat, observatque, & Collumellam *de arbor. c. 17.* arbores vocare *evanidas*.

AFFATUS, vel ADFATUS divinos, sacros, augustos vocant Impp. sua rescripta *l. 6. C. de natural. lib. 1. 6. C. de divers. rescript. l. 14. C. de religios.* Sic & affatus perennitatis in *l. 8. C. Theod. de indulg. crim.*

AFFECTATUS error *l. 4. C. de incest. & inutil. nupt.*

AFFECTIO, propensio. Affectio honesta, & inhonesta *l. 5. D. de donat.* Quæ ad affectionem debitoris pertinent, ministeria *l. 6. C. de pign. sunt servi*, quos diligit dominus, aut in deliciis habet *l. 6. §. ult. D. de oper. serv.* Rebus uxoris maritus affectionem debere dicitur

in *l. 2. C. qui dari tur.*

Affectio pro intentione animi *l. 1. §. 3. D. de adquir. posses.*

AFFECTUS pro intentione animi. Ita affectus animi *l. 17. D. de jur. codicill. contrahentium l. 55. D. de oblig. & act.* Eo sensu furiosi, & pupilli adfectu carere dicuntur, quia doli capaces non habentur *l. 1. §. 6. D. ne vis fiat ei, qui in posses.*

Affectus pro pietate, amore, caritate in *l. 28. §. 3. D. de liberat. legat. & passim.*

Affectus plurative significat liberos, parentes, conjugem, cognatos, & adfines, ut in *l. 26. C. Theod. de decurion.* Jul. Capitolin. in *M. Antonin. c. 29.* Et Antoninus quidem non est satis motus defectione Cassii, nec in ejus affectus sæviit. Vulcat. Gallic. in *Avid. Cass.* Nec in ejus liberos, aut affectus sæviit. Eodem modo necessitudines pro necessariis dixit Sueton. *Aug. c. 17.*

AFFECTUM beneficium id dicitur, ad quod quis ex præsentatione jus habet *c. si capitulo 5. de concess. præbend. in 6.*

ADFINIS. vide supra ADFINES.

AFFLIGERE, vel, ut Florentiæ legitur, adfligere, male afficere. Sic Affligere damno *l. 28. pr. D. de liberat.* ADFLIGI infamia *l. 25. C. ad leg. jul. de adult. valetudine l. 3. C. qui morb. se excus.*

Affligere cui pretium, pro condemnare quem ad pretium restituendum in *l. 30. de negot. gest.* Quam loquutionem lētis propriam videri, similemque huic esse: infligere cui usuras in *l. 3. §. 4. D. ubi pupill. educ. l. 11. pr. l. 17. §. 3. D. de judic.* notat. Heinec.

AFRICA provincia, cujus fit mentio in *l. ult. §. 20. D. de muner. & honor.* quam proconsules regebant, ut ex *l. 5.*

§. 1. *D. de jur. immun. adparet.*
 AFRICANUS alias Africus.
 Ita Africae res l. 3. §. 4. *D. de administ. tut.* AFRICUM
 frumentum l. 50. §. 1. *D. mandat.*

AFRICANUS (Sex. Cæcilius) Ictus eorum, qui Antoninorum ætatem illustrarunt, facile princeps. Eundem enim esse Africanum cum Sex. Cæcilio, qui in l. 3. §. 4. *D. de agnosc. part.* & apud Gell. lib. 11. c. 15. laudatur, luculenter probavit Cujac. lib. 7. obs. c. 2. Secta fuit Sabinianus, & Juliano addictissimus, at & tam obscurus, ut apud Glossatores in proverbium abierit illud *Africani lex est*, id est difficilis. Scripsit libros 9. *questionum*, (nam l. 3. *D. de agnosc. part.* ubi Liber XX. *questionum* laudatur, in mendo videtur cubare) & *Epistolarum* libros 20. HEIN.

AFUIT, & AFUERIT, pro abfuit, & abfuerit in l. 11. *D. de tutor. & cur. dat.* l. 13. *D. ad municipal.* l. 14. *D. de auct. & conf. tut. vel cur.* l. 17. §. 3. *D. de usu.*

AGAILOCHUM. Vid. ALCHELUCIA.

AGAPÆ dicuntur convivia, ad quæ convocantur fratres pietatis, religionisque ergo in c. 1. *dist.* 43. Nam ἀγαπᾶν apud Plutarch. in *Numa*, & Æschinum libentissime recipere apud Aristot. lib. 2. *Oecon.* nutrire significat. Unde in libris Concilior. ἀγάπας ποιεῖν est convivia pauperibus dare. Ἀγαπᾶν Christianorum mentio est in Judæ Epist.

AGASO, quasi ἀγαλῶν, servus agendis jumentis destinatus l. ult. *D. si quadrup. paup.* & hinc non accensendus servis urbanis, quos pater familias circum se ipse sui cultus causa habet l. 60. §. 1. *D. de legat.* 3. im: o ne fundi quidem instrumento,

quia id circa non immittitur in fundum l. 35. §. 3. *D. de hered. inst.*

AGENTES in rebus, de quibus exstat *tir. lib.* 12. C. dictos quoque Veredarios, sic ætate sua Hieronymus *ad Abdian.* c. 1. adpellatos esse tradit, qui veteribus *frumentarii* dicebantur. De his frumentariis egit Salmast. *ad script. rei Aug.* Eos res novas nunciassse Cæsaribus, dictos ideo ἀγγελιαφόρος, γραμματικοφόρος, ac proinde simul præfuisse rei vehiculariæ, & transevehendæ annonæ militaris curam habuisse. Præterea si quid turbidi esset in provinciis, vel si magistratus non facerent officium, id omne retulisse ad principem, qui pleraque nova per frumentarios accipiebat. Spartian. in *Hadr.* c. 11. Quum ergo horum officia postea in AGENTES in rebus translata fuerint, non mirum est, eadem omnia inter horum officia recenseri. Hi igitur, (ut Turnebus *tom.* 2. *adversar. lib.* 13. c. 10. explicat) erant in militia Palatina, & veluti armata, i. e. in rebus, & actu reipublicæ, quod per provincias speciebus annonariis, quæ fisco, aut urbibus præstabantur ex canone, aut indictione convehendis importandisque præfessent, ut canoni Romano, canoni Alexandrino, frumento militari, atque eorum etiam officiorum annonis, quæ in Palatino erant comitatu. Itaque Hieronymus eos interpretatur *προφορος frumentarios*, & *veredarios*. Etsi autem erant in Palatinis officiis (ut indicat Ambrosius in Epist. ad Marcell. his verbis: Palatina omnia officia, hoc est, memoriales, AGENTES in rebus, apparitores diverforum Comitum &c.) tamen munus eorum etiam in provinciis erat, cum & in Imperatoris aula frumentationibus, & annonis præfessent, & in provincia eandem rem

rem curarent. Quin & a Palatinis in Theod. C. distinguuntur his verbis : Quicumque inter *agentes in rebus*, vel inter Palatinos militiæ sacramenta sortiti sunt. Idem (ut Hadrian. Vales. *ad Ammian. Marcell. p. 35. ex Libanio, Prisco, aliisque sæculi quarti scriptoribus observat*) edicta, nomina Consulium, victorias Augustorum provincialibus nunciabant, dicti inde *αγγελιστοί*. Idem in provinciis positi, ut dictum est, explorabant, scrutabanturque, si quod adversus principem netarium consilium iniretur, atque hos proprie ait *curiosos* dictos, vel *πυρραγας*. Hujus autem *agentium* militiæ varii fuerant gradus, varique genera. Alii enim erant *tribuni scholarum*, alii *primicerii*, alii *senatores*, *ducenarii*, *centenarii*, *hiarchi*, *circitores*, *equites*, *tirones*. Sic quidam eorum *curiosi*, quidam *principes agentium in rebus* dicebantur. *Princeps* autem de schola *agentium in rebus* officio præsidium, procons. vicariorum, ducum deputabatur *l. un. C. in quib. caus. milit. fori præf. uti non poss.* Conf. Cujac. *com. ad lib. XII. Cod. Just. tit. 11. 20. 21. 22. Tom. 2. Op. p. 906. 926. 929. & 933.*

AGER, ait Varro *lib. 4. ling. lat.* ab agendo nomen accipit, quasi in quam terram homines quid agebant, & unde vicissim quid agebant fructus causa. Quintilian. *lib. 1. inst. or. c. 6.* hanc etymologiam carpit, aitque, agrum ex voce græca duci. Ergo saltem vox græca *αγρος* est ab *αγειν*, quod est agere, arare, vertere, quia semper aliquid in agro fructus capiendi causa fit, & agitur, vel certe agi potest. Gædd. *ad l. 27. num. 7. & ad l. 115. n. 8. de Verb. signif.*

Ager, ait idem Gædd. *ad d. l. 27. n. 6. 8. 12.* plerisque linguæ latinæ autoribus (Ictis raro) ge-

neratim sumitur, continetque & arvum, arbuſtum, vinetum, plantarium, pomaria, oliveta, salicta, loca venatoria, aucupatoria, piscinam, villam, vivaria, alvearia, immo non unum aliquem agrum, sed universum territorium (*αγορα*) urbi circumjectum, sub quo & flumina, lacus, saltus, nemora, montes, ac similia, adeoque omne, quod circa quamlibet urbem, civitatem, oppidum, coloniam, municipium est, sive horti sint, sive ædificia, sive præta, sive pagi, sive viæ publicæ, & si quæ sunt alia; vulgo territorium, seu comitatum quidam districtum vocant. Et hoc sensu apud Livium sæpe legitur.

At Jureconsultis vocem proprie strictèque sumentibus AGER definitur locus ruri sine ædificio *l. 211. D. de verb. signif.* vel locus sine villa *l. 27. D. eod. tit.* Veteres plane in Legibus scribendis agros, loca, ædificia conjungebant, ut ex Lege Thoria, & Servilia, & Ciceron. *de leg. agrar.* adparet. Locus sine ædificio in Urbe area, rure autem ager adpellatur *d. l. 211. D. eod. tit.* Deinde hujus vocis notioni specificæ inest, quod ait Javolenus in *l. 115. D. eod. tit.* his verbis: Ager est, si species fundi ad usum hominis comparatur.

Ager enim, ut ait Gædd. *ad d. l. colitur*, & fructuum causa habetur. Fundus autem est quælibet soli species etiam inculta, & nulli usui destinata, in qua aliquid fundari potest. Denique hoc ex eodem Javoleno *d. l. 115.* est addendum: Possessio ab agro juris proprietate distat: quidquid enim adprehendimus, ejus proprietas ad nos non pertinet, aut nec potest, pertinere, hoc possessionem adpellamus. Possessio ergo *usus*, AGER proprietas loci est. Ad quæ verba Gæddus: Poss-

Possessio est fundus, in quo dominium possessionis (jus & usus possessionis), non autem dominium proprietatis habemus. Ager est fundus, in quo dominium proprietatis habemus.

Agrum in SCo Silaniano contineri etiam appellatione testi, voluit Justinianus Imp. dum servus clamantem dominum exaudire potuerit l. 12. C. de his quib. ut indign.

Ager assignatus militibus l. 15. §. 2. D. de rei vind. quales etiam possessiones veteranis in præmia assignatæ l. 11. pr. D. de evict. & apud Ciceron. Philipp. V. cap. 19. & ad Familiar. lib. 11. epist. 20. 21. Sicul. Flacc. de condit. agror. p. 17. & Frontin. de qualitat. agror. p. 38. seq. Hygin. lib. 2. de limitib. p. 206. Divisi & assignati sunt agri, qui veteranis, aliisque personis per centurias certo modo adscripti, aut dati sunt. Assignantur autem agri per centurias, & jugera. Centuria erat jugerum CC. vel CCL. jugerum vero in longitudinem pedes CCXL. in latitudinem CXX. continebat, teste Columella de re rustica. V. 1. Ceterum assignatorum agrorum limites versus orientem, & occidentem *decumani*, versus meridiem, & septentrionem *cardines* dicebantur. H E I N.

Ager arcifinius, limitatus, fararius, occupatorius, purus, vestigialis. De his omnibus vide suis locis.

Agri delati vi fluminis passim memorantur, ut l. 11. §. ult. D. de aqu. & aqu. pluv.

Ager incultus est cultura vacuus l. 7. C. de bon. proscript.

AGERE, verbum latissime patet, & tritissima significatione facere, & gerere significat: quam & subtilis quedam inter hæc verba differentia intercedit. *Actum* enim generaliter dicitur sine verbis, ut stipulatione, si-

ve re, ut numeratione pecuniæ, quid agatur. *Gestum* rem sine verbis gestam demonstrat l. 19. D. de verb. signif. Inde hæc tria plerumque in eadem ratione cumulative acta, facta, gesta que l. 2. §. 1. D. de curat. bon. dand. AGERE negotium l. 24. D. de procur. id est gerere. Agere male, & nihil l. un. §. ult. D. quand. dies usufr. leg.

Agere lege l. 123. D. de reg. jur. est negotium eo ritu expedire, quem lex instituit; & ita lege agere etiam lictores dicebantur, ceu ostendit Schulting. Jurispr. antejus. p. 85. 602. sequ. Tamen lege agere, vel quo alio jure agere separantur in l. 3. D. de offic. præt. ut ibi lege agere dici videatur de actionibus, quæ in jure certis formulis proponendæ, ac impetrandæ erant; & alio jure agere, pertinere ad actus voluntariæ jurisdictionis similiter apud eum Magistratum rite explicandos, apud quem est legis actio.

Agere cum populo est, ut Festus exponit, populum ad concilium, aut concilia vocare, vel, ut Gell. lib. 13. c. 14. rogare populum, quod suffragiis suis aut jubeat, aut vetet.

Agere & conveniri opponuntur Rubr. C. ubi agere, vel conven. Et ita: Agere quis dicitur per conditionem l. 15. §. 1. D. de condit. indeb. AGERE actionem l. 39. §. 1. D. de procur. actione l. 22. D. de liberal. caus. iudicio l. 2. §. 25. D. de vi bon. rapt. adpellationem l. 13. C. de procurat.

Agere etiam videtur, qui excipit l. 1. pr. D. de edend. l. 1. D. de except. In exceptione enim, quod ad probationem attinet, actoris partibus reus fungitur l. 19. D. de probat. Nec tamen actionis nomine exceptio continetur l. 8. fin. D. de verb. signif.

Agere porro videtur, qui damni infecti, vel legatorum sibi satisfieri desiderat *l. 20. D. rem rat. hab.* Actionum enim vicem prætoriarum stipulationes repræsentant, actionumve instar obtinere dicuntur *l. 37. D. de oblig. & act. l. 10. §. 1. D. de compens. l. 1. §. 2. D. de præst. stipul.*

Agere de falso, id est accusare *l. 30. §. fin. D. de inoff. test.* Multo magis quis agere dicitur, quando accusat testamentum inofficiosum *l. 30. §. ult. D. eod. tit. vel suspectum tutorem l. 3. D. de adpellat. recip.*

Agere causam alienam *l. 11. §. 11. D. de extraord. cogn. suam, seu propriam l. 38. §. ult. D. de jure fise.* id est orare, quod de reo etiam dicitur *l. 1. C. quor. adpell.* Acta vero causa aliquando est perorata, vel finita, veluti quando *acta* causa dicitur pronunciatum: aliquando quæ in foro agitur, quamvis nondum perfecta sit *l. 16. §. ult. D. de vacat. & excus. mun. l. 16. §. 3. D. de pign. & hypoth. l. 4. D. judic. solv.*

Agere libellos principis *l. 12. D. de distract. pign.* est scrinio- rum, vel libellorum magistrum esse, de quo Papiniani honore legendus Ev. Otto in *Papiniano*. HEIN.

Agere, degere, morari, versari. Sic *Agere* in civitate provincie *l. 12. D. de publ. jud. in comiteatu l. 1. D. de re milit. in fuga l. 50. §. 1. D. de acquir. posses. in furore l. 8. D. de his qui sui vel alien. jur. in reatu l. 25. D. de pæn. in magistratu l. 8. D. de accus.* Haud absimili notione dicitur quis agere ætatem *l. 74. §. 1. D. ad SC. Trebell. annum l. 3. D. de jure immun. diem supremum anni l. 1. D. de manum.*

Agere pro regere. Sic *Agere*

rem publicam *l. 35. §. 8. D. ex quib. caus. maj.* Et eo sensu accipienda est loquutio Pomponii: *Agi jure & consuetudine, id est regi l. 2. §. 3. D. de orig. jur.* Iterum, inquit, *cæpit populus Rom. incerto magis jure, ac consuetudine agi, quam per latam legem.* Ita enim ibi legendum esse, docet Bynkersh. in prætermis- sione quia & §. 1. scripserit Pomponius, *sine lege certa, sine jure certo agere instituit.* Ita & Alcon. Prædian. in *Verr. 2. 32.* suæ cujusque civitatis legibus agebantur. *Agere* tutelam *l. 5. §. 12. D. de reb. eor. qui sub. tut.* id est administrare.

Agere, ante se pellere, & ut Paullus apud Festum exponit, *minuere.* Idem Fest. Agasones, equos agentes, id est *minuentes.* Cui verbo barbari ei notam inuri non patiuntur Aufonius, & Apuleius, quorum uterque eodem usus est, ille epigr. 67. de *bucula* Myronis, hic *lib. 3. de asin. aur. p. 141.* Atque ut id antiquitus receptum credamus, mover Nævii veteris comici poetæ auctoritas, ex quo idem Festus *lib. 13.* hæc verba citat: *Sequimini præminate, nisi aliquod mendum subest.* Et ita verbum agere accipiendum *l. 9. D. de serv. & passim.* Quamvis vero præcipue agi dicantur, quæ animalia sunt *l. 235. D. de verb. signif.* tamen vehiculum non minus, quam jumentum agitur *l. 1. D. de servit. præd. rust. & in describenda actus servitute junguntur agendi, eundi l. 1. §. 21. D. ne quid in loc. publ.*

Notandæ porro phrasæ e jure nostro. *Agere* iudicium *l. 28. §. 1. D. de stipulat. serv. mensuram l. 2. D. de mens. fals. mod. pœnitentiam l. 25. §. ult. D. de adquir. vel omitt. her. respectum, id est judicare, mensurare, eum esse quem pœnitet, considerare.*

Denique AGERE aquam, id est ducere *l. 1. §. 5. D. de riv.* Unde actor pro eo, qui aquam ducit *l. 1. §. 16. D. de aqu. quorid.* AGERE avem, id est excitare *l. ult. §. 3. D. quod vi aut cl.* Agere quem in exilium Paull. *sent. V. 15. §. 5.* Agere rates *l. 1. pr. D. ut in flum. pub. nav.*

Ab AGENDO sunt acta, actio, actor, actus, & agmen, de quibus vide suis locis.

AGERIUS AULUS nomen fictum, quo in formulis utebantur isti veteres, uti & Numidii, Nigidii exemplo philosophorum, quibus Theon, & Dion frequenter in ore erant. Exempla supersunt in formulis, quæ proponuntur *§. 2. Inst. quib. mod. toll. obl. l. 18. §. 1. D. de acceptil. l. 41. §. 2. D. de usur. & apud pariatorem Leg. Mos. & Rom. tit. 2. §. 6. extr.* In scholis jureconsulti libentius utebantur nominibus C. Seius, L. Titius, Mevius, Sempronius, Mevia, Titia, Sempronia, ceu jam Plutarch. in *Quæst. Rom. p. 271.* observavit. HEIN.

AGGER. De Nili aggeribus non rumpendis tit. est C. Justin. Græce *χωματια* vocabantur *l. 10. D. de extraord. crim. & de iis Joseph. lib. 2. Antiq. jud. c. 9.* Eos autem per peryphrasin Cic. vocat moles oppositas fluctibus. Hinc aggerem sive naturalem, sive manufactum reponere, vel restituere *l. 2. §. 5. l. 13. §. ult. D. de aqu. & aqu. pluv.*

AGGEREM significare etiam viam lapidibus stratam, Isidorus scribit *lib. 15. etym. c. ult.* Et sane id verbum pro via publica, vel regali usurpari videmus in *l. 5. C. Th. de itin. mun. l. 2. C. Theod. ne quid. in palat. Rubr. tit. C. Theod. de milit. agg. non rump.* Ita AGGER viæ apud Virgil. *Æn. 5. v. 273.* itinerarius agger apud Amm. Marcell. *lib. 19. c. 6.* AGGER pu-

blicus apud Sulpic. Sever. in *vi-ta Martini lib. 3.* & Bedam in Martyrol. IV. *Id. Octob.* Sidon. Apollinar. *carm. 24.* Antiquus tibi ne teratur agger Prudent. *contra Symmach. II. v. 1051.* Et ne iacta viæ spargantur in aggere grana. Addantur Turneb. *Adversar. XI. 6.* Bergier de viis *I. 17.* Ever. Otto de tutela viar. *II. 4. p. 359.*

AGGREGARE, aut, ut rectius in Florentino, aggregare; Adgregari muneribus *l. ult. §. 6. D. de mun. & hon. peculio l. 8. D. de cast. pecul.* AGGREGANDÆ vires *l. 27. §. 2. D. de fidej.*

AGITARE in *l. 1. C. de curs. publ. & l. 2. C. de spectac.* est ad currendum incitare. Hinc agitando munus *l. 7. C. Th. de scenicis.* Vetus Inscriptio. Hinc agitavit in quatuor stabulis. Lamprid. *Commod. c. 8.* Noluit etiam in circo quadrigas agitare. Ita & agitare mulas *l. 30. §. 2. D. locat.*

Agitare causam *l. 19. fin. D. de adpell. exceptionem l. 20. pr. D. de adpell. iudicium l. 4. §. ult. D. de noxal. act.* id est agere.

Agitare pecuniam *l. 4. §. 2. D. de fidejuf. tut.* id est administrare, agere.

Agitare pro cogitare in *l. 38. §. 1. D. de testam. imilit. l. 45. pr. de act. ems.*

AGITARI quoque dicitur quæstio *l. 18. D. mand. l. 35. pr. D. de mort. caus. don. & species (facti nempe, quæ in quæstionem venit) l. 11. D. de damn. infest.* Eodem sensu agitur absolute positum legimus *l. 41. §. 4. D. de legat. 1. l. 41. §. 4. D. qui pot. in pign. & passim.*

AGITATOR, qui in circensibus ludis bigas, trigas, quadrigas agitabat. *l. 4. pr. D. de his qui nos.* qui agitando munus exercet, ut loquitur *l. 2. C. de spe-*

Speſtae. Aurigarius adpellatur a Sueton. in *Neron.* c. 5. Vid. quæ diſſeruit Joſ. Scaliger *ad Manil. lib. 5. Aſtron.* v. 76. *ſequ.*

AGMEN quaſi azimen dicitur, obſervante Servio ad Virgil. *Æn.* 1. v. 186. AGMEN aquæ *l. 6. C. de ſervit. & aqu.* aquarum Virgil. *Georg. lib. 1. v. 322.* Impletum agmen (ſc. fiſci patronorum) *l. 8. C. de advoc. di-verſ. judic.* id eſt impletus numerus.

Agmen judiciale *l. 6. C. de arbit.* ibi reſcribendum eſſe *examen*, putat Rittershuſ. *lib. 5. diſſerent.* 10. idque argumento *c. 4. decretal. de arbit.*

AGMINALES equi, qui exercitum ſequuntur impedimentorum tranſvehendorum cauſſa *l. ult. §. 21. D. de mun. & hon. ii & paraceredi dicti l. 3. C. Theod. de curſ. publ.* Vide infra hac voce.

AGNATI. Vid. ſupra *adgnati.*

AGNINÆ, & caprinæ pelles apud Ulp. *l. 25. §. 8. D. de aur. arg. legat.*

AGNOITÆ, & Tritheitæ a Theodoſianis exorti ſunt, ex quibus AGNOITÆ ab ignorantia dicti, quia ad preverſitatem, a qua exorti ſunt, id adſciant, quod Chriſti divinitas ignoret futura, quæ ſunt ſubſcripta de die & hora noviſſima, non recordantes Chriſti perſonam in Eſaia loquentis, *Dies judicii in corde meo c. 39. §. 67. cauſſ. 24. quæſt. 3.*

AGNOMEN habetur apud Cic. *lib. de invent.* itemque in *§. 29. Inſt. de legat.* quamvis non in omnibus editionibus, quod & in *l. 4. C. de teſtam.*, unde ille §. deſumptus eſt, legitur. Illud cognominis genus eſt, quod ob inſignem rem aliquam nomini adſignatur.

Agrotopos. Ita in *l. 43. §. 1. D. de legat. 2.* legunt non pauci,

inter quos Cujac. *ad Reſp. Mo-deſt. lib. 10.* qui tamen antea lectionem Florentinam *αγροτοπος* ſervaverat, & Bynkersh. *obſerv. VI. 9.* Eſt autem *αγρος* genus plantæ, vel fruticis apibus gratiſſimum. A Gaza redditur *vitex* apud Ariſtot. *lib. 2. anim.*

AGNUS. Eo nomine continentur, qui minores anniculis ſunt *l. 60. pr. D. de legat. 3.* Sane quamdiu agnorum ſint numero, ex uſu cujuſque loci ſumendum eſſe Marcianus definiit. Nam in quibuſdam locis, inquit, ovium numero eſſe videntur, quum ad conſuram venerint *l. 65. fin. D. de legat. 3.* Niſi ergo alius demonſtretur vocabuli uſus, ovibus legatis, agni non continentur, niſi annales ſint, teſte Paulo *ſent. lib. 3. tit. 6. §. 74.*

Αγωνία, genus oneris publici, cujus mentio fit in *l. 4. verſ. valeat C. de diſcuſſ.* At in Græco textu verba ita ſcripta repiuntur: *αγωνία ητοι παρατομπία*, quibus verbis tranſmiſſibilia ſignificantur. HEIN.

AGONOTHETÆ in *l. ult. §. 17. D. de mun. & hon. l. ult. C. Theod. de expenſ. ludor.* dicuntur, qui certamini præerant, qui, teſte Hieron. *contra Jovinian.* proponebant præmium, & invitabant ad curſum. Denique, ut Tertullian. in libro *de fuga in perſequut.* loquitur, ad eos arbitrium certaminis pertinebat. Idem Tertull. in libro *ad marty.* c. 3. *Bonum agonem, ait, ſubituri eſtis, in quo agonothetes Deus vivus eſt.* Inde *αγωνοθετης* in *l. 10. D. de pollicit.* idem eſt, quod ludis præſidere *l. 6. D. de ann. legat.* Et *αγωνοθετης* ipſum conſtituendi, deſignandique certaminis munus adpellatur *l. 209 §. 7. D. de fam. l. herciſc.*

AGONOTHETICÆ poſſeſſiones in *l. 5. C. de diverſ. præd. urban. & ruſt.*

rust. templor. seu fundi, qui sunt agonotheici juris, ut loquitur *l. ult. C. de fund. parvum.* id est deputati suntibus sacrorum certaminum, ut interpretatur Dionys. Gothofred. *ad d. l. ult. C. de fund. parvum.*

Αγοραία dicuntur forensia, & publica instrumenta *Nov. 42. 52. 73. 117. 142.* diversa ab *ἰδιοχείρισ*, quorum fit mentio in *l. 11. C. qui potior. in pign.*

Αγορανομος, Aedilis coloniarum, vel municipii. Discreta fuisse Athenis τῶν ἀγορανομῶν & τῶν ἀγρονόμων officia certum est. At quamvis & in Municipiis hos magistratus distinctos fuisse existimet Cujac. *observ. 22. 31.* promiscue tamen his vocabulis usas esse colonias, & municipia, demonstravit Ev. Otto *de Aedil. Colon. & Municip. c. 4. §. 4. p. 121.* ubi & rationem, cur posterius vocabulum rarius fuerit, hanc reddit, quod solae Athenae κατ' ἐξοχὴν dictae fuerint ἀγο, quemadmodum Roma sibi urbis nomen tanquam proprium vindicavit. HEIN. art. *Aediles.*

AGRARIA lex de terminis motis *l. 3. D. de term. mot.* lata dicitur a Caio Caesare, per quem aut C. Julius, aut Caligula intelligi potest. Sane Caii Julii Caesaris leges agrariae, quarum Suetonius *Jul. c. 20.* Vellei. *lib. 2. c. 44.* Dio Cassius *lib. 38.* meminerunt, ab hac, cujus in *d. l. 3. D. de term. mot.* mentio fit, diversae sunt. Addamus, & Nervae Caesaris legem agrariam eundem memorare Callistratum *d. l. 3. §. 2.* Add. Ulr. Obrecht. *diff. de leg. agrar. c. 4. & 5.* HEIN.

AGRARIAE viae, quae in agris sunt, aut in agros ducunt *l. 2. §. 22. D. ne quid in loc. publ.*

AGRARIENSES naves *l. un. C. Theod. de lusor. Danub.* sic dictae, quod agrarias exercerent,

id est in vigiliis, & specula essent. Vid. Marcellin. *lib. 4. c. 3.* ibique Valesium, & Jac. Gothofr. *Commentar. ad d. l. un.*

AGRATICUM est, quod pro concesso agro penditur in *l. 11. C. Theod. de veteran.* & ibi Gothofred. Add. Du Fresne *Glossar. voc. Agrarium.*

AGRESTIA loca, agri ruf. *l. 4. C. de malef. & mathem.*

AGRICOLAE, qui & agricultores, & agricolatores dicuntur. Est generale nomen eorum, qui agros colunt. Specialia vero nomina sunt illa, quod Agriculorum quidam sunt adscriptitii, alii coloni conditionales, alii inquilini, alii originarii, alii simpliciiter coloni usurpantur. Ad eos pertinet totus titulus *Codicis de agricolis, & censuris, & colonis*, quem erudite illustravit Cujacius.

AGRIMENSORES, qui ab Ulpiano *l. 8. §. 1. D. fin. reg. & tit. D. si mens. fals. mod. mensores*, alias vero & Agrimensores adpellantur *l. 3. C. fin. regund.* erant viri in geometria, & aliis mathematicis scientiis probe exercitati, quorum disciplina sub Augusto diligenter excolta, insequentiumque Principum favore diutissime floruit *Var. 3. 52.* auctoresque illius Siculus Flaccus, Julius Frontinus, Aggenus Urbicus, Simplicius, Hyginus, & alii, quorum & hodie ingens inter doctos pretium est, in magna dignatione habiti sunt, sicut ex sollemni illo testimonio apud Cassiodor. *Var. III. 52.* constat.

Horum aliorumque veterum rei agrariae scriptorum libros, & fragmenta cum eruditissimis suis, & Nic. Rigaltii notis, & observationibus, glossariis, & antiquitatibus agrariis, edidit Guil. Goeffius *Amstelod. 1674. in 4.* Ceterum in antiquitatibus agrar. *c. 4.* non modo agrimensoforum officium, qua-

quatenus a iudicis officio differabat, accurate exsequitur laudatus Gæsius, sed & p. 31. varia eorum nomina colligit. Vocantur autem in vetustis monumentis finitores, mensores, mensores agrorum, mensores agris limitandis, metiendis, metitores, metatores, & decempedatores, limitatores, rectores, censitores, inspectores, agentes, artifices, professores, miniisteriales imperatorum, arbitri. De eorum dignitate Honorius, & Theodosius Augusti *l. un. C. de menfor. Primicerius menforum, biennio expleto, agentis in rebus militis militiam sortiatur.* HEIN.

AGRIPPINENSES in Germania inferiori Italici juris sunt, ait Celsus in *l. fin. §. 2. D. de censib.* Colonia autem Agrippinensis vulgo Agrippina hodiernum notissima est.

ÆNEM vid. æneum.

AIO verbum, veteris juris erat, quo actiones personales intendebantur. Nonius interpretatur *dico*. Hinc nata illa forensis formula A. T. M. D. O. id est, aio te mihi dare oportere, ut Valer. Prob. scribit.

AIT, & AIUNT in legibus citandis frequenter veniunt *l. 11. pr. D. de divort. l. 1. §. 1. D. de edilic. edit.* Et illud AIT, inquit, similiaque aliquando abundare ex *l. 3. D. si pars hered. pet.* & fortassis etiam ex *l. 66. pr. D. solut. matrim.* patet. Vid. Bynkersh. *observ.* 3. 22.

AIXA græcis est injuria, quæ corpori infertur. Id vocabulum pro *adixia*, quod apud auctorem Collat. Leg. Mos. & Rom. tit. 2. §. 5. legitur, reponit Salmas. *ad jus Attic. & Rom. c. 7. & de mod. usur. c. 17.* Sed ea emendatione nihil opus esse, ostendit Heinecc. Vid. supra voc. *adixia*.

Αἰματῖα. Vide hæmatisa.

Αἰρεσις. Eo vocabulo usus est Modestinus *l. 6. §. 2. D. de excus.* ubi ait: Est autem & numerus rhetorum in unaquaque civitate, qui vacationem munerum habent, καὶ αἰρεσις τινὲς προσκείμενοι τῷ νόμῳ, id est & conditiones quædam lege propositæ, ut sensus sit, rhetores quidem vacationem munerum habere, sed conditionibus quibusdam lege propositis, ut interpretatur Cujac. *ad d. l.* Sic sane & Theophilus *§. 2. Inst. de his qui sui vel al. iur. καλῇ αἰρεσει πλεῖστοι* dixit, pro bonis conditionibus vendere. Et *§. 10. & sequ. Inst. de hered. inst. κληρονομ. ὑπο ἀδυνατων αἰρεσιν.* heres sub impossibili conditione; *ὑπο πολλὰς αἰρεσεις* sub pluribus conditionibus *§. 23. Inst. de legat. αἰρεσιν ἔχει ἐν εὐταῖς* tacitam habet conditionem, & *§. 32. legatum αἰρετικῶς*, id est *conditionaliter, αἰρετικὸν conditionale* relinquere. HEIN.

AITHALES Vid. AETHALES.

ALA in *l. 1. D. de his, qui not. infam.* est exercitus pars; inprimis equitum ordines ita dicti, quod dexteram, sinistramque legionis tanquam alæ tegerent Gell. *lib. 16. c. 4. Veget. de re milit. lib. 2. c. 1.* Alarum præfectus est apud Suet. *in Tib. c. 30. Idem in Claud. c. 15. Equestræ militiam ita ordinavit, ut post cohortem Alam, post alam tribunatum legionis daret.* ALA funditorum. Valer. Max. *lib. 2. c. 2.*

ALABARCHA, & Alabarchia. Vid. infra *arabarcha*.

ALABASTRITES in *l. 23. §. 10. D. de aur. arg. mund.* pro quo Florentiæ legitur, *veluti labatio*, & in quibusdam codicibus additur *riscus*, ut adeo ex *labatio* id est *labavio* & *riscus* facile potuerit nasci vocabulum Alabastrites. Attamen ne hoc quidem in-

neptum. Alabastrum enim & alabastrites, id est onyx, servandis unguentis maxime videbatur idoneum teste Plinio *Hist. nat.* 36. 7. Quin vasa unguentaria etiam, quæ non erant ex alabastrite, eo nomine veniebant. Vid. Jul. Pollux. *onomastic. lib.* 6. c. 2. Hinc χρυσά αλαβαστρα *auræa alabastra* apud Theocrit. *Idyll.* 15. v. 114. HEIN.

ALANICUS dictus est Justinianus in pr. proœm. *Inst.* nec non in lapide apud Tournefort. *Epist.* 17. p. 103. ab Alanis populis devictis: Hi autem, gens origine Asiatica, ultra Caucasum in Iberiæ finibus sedes constituerant, teste Procop. *de bell. Persic.* 2. 29. & *bell. Gothic.* 4. 5. Pars deinde cum Vandalis migravit in Hispaniam, ac postea in Africam trajecit, ubi cum illis in unam veluti gentem coaluit. Procop. *de bell. Vandal.* 1. 5. Quare exciso Vandalorum regno non modo Vandalici, sed & Alanici cognomen fuisse Justinianus. HEIN.

ALARES milites, qui cohortalibus junguntur *l.* 4. *C. Theod. de veteran.*

ALBARIUS, qui tecta facit, tectoria inducit, cisternas hiat Tertull. *de idolatr.* c. 8. & ita adpellatur in *l.* 2. *C. Theod. de excus. artif.* In *l.* 1. *C. Just. eod. tit.* dicitur Albinus, quod eodem videtur redire. Vetus glossarium Κοιραντες dealbator, albinus, tector. Vid. infra *tector.* HEIN.

ALBESCENTE cælo, id est prima luce *l.* 25. §. ult. *D. de lib. & posthum.* Virgil. *Æn.* 4. v. 586. Ut primum albescere lucem Vidit.

ALBINUS. Vid. ALBARIUS.

ALBUM tabula, in qua prætores edicta sua, quæ omnibus innotescerent, actionesque, & interdictiones proponebant *l.* 2. §. 10.

D. de orig. jur. l. 7. l. 9. *D. de jurisd.* Hefychius σανίδας λευκάς vocat. Album autem dicta ea tabula, vel quia albis litteris erat notata, juxta Theophilum §. 12. *Inst. de act. & Glossar. vet. græcum*, vel quod ipsa dealbata esset juxta aliud vetus glossarium. Et huic opinioni favere magis videtur locus Plauti in *Persa act.* 1. sc. 2. ubi ait: Si id fiat, ne isti faxim numquam adpareant, qui hic albo pariete aliena oppugnant bona. Scilicet in albo propositas habebant actiones, ut ex *l.* 1. *C. de interd.* liquet.

Hinc ALBUM corrumpere, mutare, radere, tollere apud Paul. sent. *lib.* 1. tit. 13. §. 3. *sequ.* & ALBI corrupti actio proposita adversus eum, qui album corruptit.

Album quoque adpellatur tabula, in qua decurionum nomina secundum cujusque ordinem scribuntur *Tit. D. de albo scrib.* l. 10. *D. de decur.* l. ult. §. 11. *D. de mun. & hon.* l. 5. l. 9. l. 67. *C. de decurion.* Vocatur curiæ album in *l.* 45. *C. de decur.* Ut autem albo quis adscribi dicitur, ita contra & ab albo eximi in *l.* 3. *C. de decur.*

ALCHELUCIA est in Florentino & in quibusdam pandectarum editionibus, ubi refertur inter species ad vectigal pertinentes *l.* 16. §. 7. *D. de publican.* Sed suspectum plerisque est illud vocabulum, quod proinde a Taurellio uncis inclusum animadvertimus. Scribendum plerique existimant αγαλλοχίον *αγαλλοχον*, idque interpretantur xylaloen, seu lignum aloes, quod ex India & Arabia defertur, quodque odoratum, & gustu adstringens esse tradit Dioscorid. *lib.* 1. c. 21. HEIN.

ALEA lusus tesserarum. Aleam ludere *l.* 26. *D. de injur.* Suet. in *Aug.* c. 71. ALEA luditur *l.* 1.

l. 1. §. 2. D. de aleat. in alea gestum l. 19. §. 4. D. de probat. in alea lusum l. 1. pr. l. ult. §. ult. D. de aleat. Si in alea rem vendam, ut ludant l. 2. §. 1. D. quar. rer. act. non dat. Vetitæ legibus aleæ Hor. lib. 3. cæm.

Alea pro fortuna, vel eventu incerto. Alea emi dicitur, quum ipsum incertum rei venit, veluti si jactum retis, vel pantheram ab aucupe, vel missilium captum quis emat *l. 7. junct. l. 11. D. de hered. vel act. vend.* Sic & in *l. 5. pr. D. de naut. foen.* in aleæ speciem cadere dicitur, quod ex dubio, incerto, & fortuito eventu pendet.

ALEATOR *Tit. D. de aleator.* qui alea ludendo bonas horas consumit. Add. *l. 225. D. de verb. signif.* De aleatoribus est eruditissima commentatio Petr. Pantoi. de Ayala recusa in *Thefsaur. jur. civ. Tom. IV. p. 905. seq.*

ALERE. Ali radicibus dicitur arbor *l. 6. §. ult. D. de arb. furr. cas.* Singularis vero est loquutio, ali lege, vel consuetudine, quæ habetur *l. 2. §. 3. D. de orig. jur.* Sed Muretus, Marcius, & Bynkersh. legendum putant **AGI.**

ALEXANDRIA Urbs Ægypti ab Alexandro M. condita, sedes olim Ægypti Regum, postea Præfectorum Augustalium, & Juridicorum Alexandr. civitatis. In jure nostro vocatur Urbs Ægypti clarissima, fertilissima, ac splendidissima *l. 1. C. de offic. juridic. Alex. l. 13. pr. C. de advoc. divers. judic. l. 1. C. de privat. carcer.*

ALEXANDRINI principales in *l. 56. C. de decur.* summates ordinis Alexandrini dicuntur in *l. 57. C. eod. tit.* Observandum autem est, Ægyptiorum rerum novarum studiosissimorum tam suspecta Romanis fuisse inge-

Tom. I.

nia, ut iis magistratus gerere per leges plane non liceret. Isidor. *Pelusiote. lib. 1. epist. 489.* Ac proinde ne Alexandrini quidem publicum consilium, uti aliæ civitates, habebant, sed solis magistratibus Romanis jus dicentibus obtemperabant, ceu patet ex Dion. Cass. *lib. 55. p. 455.* Primus Severus collegium decurionum ibi esse permisit, de quo Spartian. in *Sever. c. 17.* & Dio *l. c.* Et hi sunt illi principales Alexandrini, & ordinis Alexandrini summates, inter quos *primus curiæ* erat, de quo *d. l. 56. C. HEIN.*

ALFENUS Varus Ictus Ser. Sulpicii auditor *l. 2. §. 44. D. de orig. jur. Horatius lib. 1. serm. sat. 3.* quemdam perstringit hujus nominis virum. Ad quem locum verus interpres: Alfenius, ait, Cremonensis, abjecta sutrina, quam in municipio suo exercuerat, Romam venit, Marcoque Sulpicio jurisconsulto usus, sua scientia ad tantam dignitatem pervenit, ut consulatum gereret, & publico funere esseretur. Sed hunc Alfenum a nostro diversum fuisse luculenter probavit Ev. Otto in *Alfeno Varo*, qui in *Tom. V. Thesauri juris* prodit. Ac plane nostrum quadraginta Digestorum libros scripsisse ex Indice Pandectis Florentinis præfixo adparet: unde plurima in pandectas capita translata sunt, quæ Paulus in epitomen contraxit. Hinc illæ in *l. 30. & l. 31. D. locati* inscriptiones: *Alfenus lib. 3. & 5. Digestorum a Paulo epitomatorum.* Hunc rerum antiquarum non incuriosum ait Gell. *lib. 6. c. 5.* & ejus Digestorum librum 34. *conjectaneorum* item librum citat. At de his *conjectaneis* elegans est conjectura Bynkershœkii *observ. 8. 1.* ea non fuisse opus Alfeni, sed Auficii Namusæ, quem decem Servi

F

Sul-

Sulpicii discipulorum, adeoque & Alteni scripta in 140. libros digressisse scribit Pomponius *l. 2. §. 44. D. de Orig. jur.*

ALGIDUS mons, cuius mentio est in *l. 2. §. 24. D. de orig. jur.* ubi Pomponius: Virginius recens cæde, madensque adhuc filiae cruore ad commilitones contigit, qui universi de Algido, ubi tunc belli gerendi causa legiones erant, relictis ducibus pristinis, signa in Aventinum transtulerunt. At & ALGIDUM erat oppidum, in cuius agro eo tempore Romanorum exercitus ab Æquis cæsus fuerat. Neque ab ALGIDO, sed a Vercilio monte tunc exercitus Romam venit, ut auctor est Liv. *lib. 3. De oppido* mentio est apud Strabon. *lib. 5.* Situm autem erat inter Tusculum, & Albanum montem. Mons sane Algidus erat eadem regione *12.* millibus passuum ab urbe distans. Vid. Eutrop. *l. 15.* Horatius *od. 21. 6. gelidum*, & *3. od. 23. 9. nivalem* vocat: rationem nominis quasi explicans, quia ab *algendo* dictus est.

ALIAS pro aliquando. ALIAS videbitur possessione dominium intervertisse: ALIAS contra *l. 20. D. de acquir. vel amitt. posses.* Nonnumquam pro *alio casu*. Non ALIAS tenebitur iste libertus *l. 1. §. 2. D. si is, qui testam. lib. esse iuss.* Denique pro *aliter*, ut ALIAS, si alii *l. 8. §. ult. D. de pecul. legat.*

ALICULA, vel Allicula in *l. 23. §. 2. D. de aur. arg. mund.* non toga brevis puerilis, ceu putavit Cujacius *obs. 10. 18.* Sed chlamys, quæ pueris seminudis injiciebatur, ceu docuit Octav. Ferrar. *de re vestiariar. Rom. part. 2. lib. 3. c. 1. p. 92.* Hinc facile patet, cur αλιξ Hefychio sit χιτων χρισόδοτος tunica manicata, & cur indecorus visus sit hic

habitus, si eo grandiores uterentur. Gell. *Noct. Att. 7. 12.* HEIN. ALICULA autem est ab *ala*, quæ & axilla dicitur, concavitas sub brachiis.

ALIENARE est dominium in alium transferre. Itaque alienatum non videtur, quod adhuc in bonis venditoris manet *l. 67. pr. D. de verb. signif.*

ALIENATIO, aiunt Imperatores *l. 1. C. de fund. dot.* est omnis actus, per quem dominium transfertur. Senec. *de benef. 5. 10.* definit rei suæ, jurisque sibi in alium translationem. Ut ALIENATIO ab *abalienatione* differat. Vid. in ABALIENATIO.

ALIENATIONE tamen prohibita plenius testantis voluntatem, legisque mentem interpretantur, ut non tantum venditiones, sed & oppignorationes, servitutumque cessiones prohibita intelligantur *l. ult. C. de reb. al. non alien.* Et ita in lege Julia de fundo dotali, itemque in titulis D. & C. *de reb. eor. qui sub. tut. & de præd. minor.* plenissime interpretantur.

Alienare etiam videtur, qui patitur usufructui, nec non, qui non utendo amisit servitutem *l. 28. D. de verb. signif. l. 3. D. de fund. dot.*

Plane in edicto, quo cavetur, ne qua alienatio iudicii mutandi causa fiat, alienare intelligitur etiam, qui alienam rem vendiderit, sed heredem instituendo, vel legando, si quis alienet, aut venditori suo redhibeat rem, edictum cessat, nisi propter hoc ipsum redhibuerit, alias non redhibiturus *l. 8. in fin. l. 9. D. de alien. judic. met. caus.* Quin etiam ad possessionis translationem hoc edictum pertinet *l. 4. §. 2. D. eod. tit.* Sed qui tantum possessionem omittit, alienare non intelligitur *l. 4. §. 1. D. eod. tit.*

Quum

Quum vero alienam extra familiam testator summum veluit, alienatio intelligitur, si quis, extraneo instituto herede, deceaserit *l. 69. §. 3. D. de legat. 2.* vel si extraneo is fundus legetur *l. 114. §. pen. D. de legat. 1.*

Alienare utique, quod ad creditores fraudandos attinet, non intelligitur, qui occasione adquirendi non utitur *l. 6. D. quæ in fraud. cred. l. 28. pr. D. de verb. signif.* ALIENATIO enim est, cum patrimonium diminuitur, non quum non adquiritur. Nec tamen pupillus, qui sine decreto alienare non potest, delatam sibi hereditatem, vel legatum sine Prætoris auctoritate recte repudiat, quia ne spem quidem juris deteriore facere potest. Generaliter autem alienatione interdicta voluntaria tantum interdicta intelligitur, non etiam ea, quæ causam juris habet necessariam *l. 1. D. de fund. dot. l. 2. §. 1. D. reb. eor. l. 13. l. 14. D. famil. hercisc. l. 114. §. 14. D. de legat. 1. l. 69. §. 1. D. de legat. 2.*

Alienare alicujus mentem medicamento *l. 15. D. de injur.*

Alienatio ab abalienatione quo differat. Vide art. *abalienatio*.

ALIENIGENUS, vel Alienigena in alieno territorio, vel sub aliena jurisdictione natus *l. 1. C. de emancip. lib.* ALIENIGENI Barbari *l. 2. C. quæ res export. non deb.*

ALIENIUS tempus, comparative dicitur in *l. 6. C. quand. provoc. non est neces.*

ALIENUS & proprius opponuntur. Alienæ ædes *l. 9. pr. D. de donat. &* ita passim de re qualibet. Sed & alienum quandoque absolute ponitur. Sic in alieno facere, & in suo opponuntur *l. 15. §. 2. D. de damn. infest.* ALIENUM est, quod com-

mune est. *pr. Inst. de vi bonor. raptor.*

Aliena loqui, id est abhorrentia *l. 4. §. 1. D. quod. met. caus.* ALIENUS a vi *l. 9. §. 28. D. quod met. caus.* id est procul.

Alenus pro altero, vel alio *l. 3. pr. D. de rei vind. Cujac. obs. 5. 35.* Ita hoc vocabulum accipitur etiam *l. 3. §. 7. D. de lib. hom. exhib. l. 5. D. de duob. reis.*

Aliena res dicitur, quæ abitura sperantur *l. ult. §. ult. C. commun. de legat.*

Alienus, id est supposititius *l. 4. C. de hered. instir.*

ALI, id est reliqui *l. 1. C. Theod. de annon.*

Alii pro alius. Alii in locum successerunt *l. 159. §. 2. D. de reg. jur.* Ita uni pro unius in *l. 1. 12. fin. D. de bon. poss. sec. tab.*

ALIMENTARIi dicuntur, quibus alimenta relicta sunt *l. 8. §. 3. & §. 24. D. de transfest.* ALIMENTARIi pueri, & puellæ memorantur a Jul. Capitolino in vita Antonini Pii. c. 8. & in inscriptionibus passim. Vid. Ruben. *Elect. 2. 36.* Reines. ad *Inscr. 6. 24.* Eos, easque Roma primum vidit sub Nerva Imp. Gruter. *Inscr. p. 440. 6.* postea id institutum provexit Trajanus Plin. *Epist. 7. 10.* Grut. *p. 1028. 5. & 1084. 7.* eoque pertinet nummus apud Vaillant *Num. Imp. p. 47.* ALIMENTARIis illis incrementa liberalitatis adject Hadrianus, Spartian. in Hadr. quem locum ex *l. 14. §. 1. D. de alim. & cib. legat.* de annis plenæ pubertatis interpretatur Edm. Merrill. *Observ. III. 29.* De Antonino etiam Pio, & M. Aurelio Antonino res nota est ex Jul. Capitolini testimoniis, ex quibus etiam intelligimus, hunc novas

instituisse *puellas Faustianas*, quas ne nuui quidem præternitunt. Cura horum alimentariorum erat penes *Quæstores pecuniæ alimentariæ*, vel *arcæ publicæ alimentorum*, ut discimus ex Grutero *Inscr. p. 69. 6. p. 386. 4. p. 397. 2.* Reines. *Inscr. 6. 24.* Quin in iisdem lapidibus memorantur curatores alimentorum *p. 435. 8.* & procuratores alimentorum *p. 402. 4.*

Alimentariam legem pro frumentaria, vel de frumento plebi dividendo dixit Cælius *ad Cic. lib. 8. epist. 6.* & alimentaria causa est in *l. 8. §. 21. de transact.* ALIMENTARIA ratio *l. 4. §. 3. D. ad leg. jul. pecul. HEIN.*

ALIMENTORUM adpellatione cibaria, & vestiarius, & habitatio contineatur, quia sine his ali corpus non potest: cetera, quæ ad disciplinam pertinent, nisi aliud testatorem sensisse probetur, non continentur *l. 6. 7. 17. §. ult. D. de alim. legat. l. 8. §. 12. D. de transact.* Angustior vero est *diariorum*, vel *cibariorum* adpellatio. His enim legatis neque habitatio, neque vestiarius, neque calcearium debetur, quoniam de cibo tantum testator fenserit *l. 21. D. de alim. legat.* Nec enim diaria aliud, quam diurna cibaria sonant.

At latius accipitur vocabulum, quoties leges de alimentis ex naturali æquitate a parentibus præstandis loquuntur. Tunc enim &, quæ ad disciplinam pertinent, comprehendit *l. 4. D. ubi pupil. educ. l. 6. §. 5. D. de Carbon. edict.* Immo & ministeriorum tunc haberi rationem patet ex *l. 4. §. 1. D. de ventr. in posses. mitt.* HEIN. Ceterum notandæ loquutiones ALIMENTA constituere *l. 2. D. de fer. decernere*, & statuere *l. 2. l. 3. D. ubi*

pupil. educ. præstare rubr. C. de al. præst.

ALIMONIA, æ. in *l. 1. §. pen. D. extraord. cogn.* ALIMONIÆ quæstus dixit Plaut. *Pers. 1. 2. 1.* eademque forina eo vocabulo usi sunt Macrobi. Apulei. Prudent. alique cadentis latinitatis auctores. Sed crebrius istis ALIMONIA plurative neutraliter usurpatur, ut in *l. 4. D. de agnosc. & al. lib. l. 73. §. ult. D. de jur. dot.* Glossæ veteres τροφικόν alimonium. Ad ALIMONIA προς τα εφοδια. Vid. Car. Labæi *obs. & emend. in synops. Basilic. p. 95.*

ALIOQUIN, pro ceteroquin usus est Arrius Menander: ALIOQUIN si & relinquat litem, vel transigat, retinendus est *l. 4. §. 8. fin. D. de re milit.* Frustra ergo hic χριστον exercet Tabor, vel quisquis hic notulam hanc addidit: *Alioquin, pro quin d. l. 4. nisi forte RETINENDUS ibi significat prohibendum, abstinendum, vel repellendum.* Quasi unquam id verbum eam notionem admittat. HEIN.

ALIPHANA. Vid. *Nyphanus.*

ALICUANTI pro aliquot. Si non omnes, possunt tamen aliquanti cognosci *l. 31. C. Theod. de Episc.* Et quia aliquanti amplius, quam meruerant, occuparunt *l. 9. C. Theod. de censitor.* Tertull. *adv. Marcion. 31. 10.* ALICUANTIS enim indignis conveniet uti. HEIN.

ALICUATENUS, quodammodo, ex parte in *l. 10. D. de stat. hom. l. 5. §. ult. D. de obl. & act.*

ALICUID pro aliquod, ut ALICUID jus *l. 19. D. de damn. inf. mancipium l. 36. D. de bon. liberr. impendium l. 63. §. 7. D. ad SC. Trebell. emolumentum l. 12. §. 4. D. de religio-*

ligios. Si quid sacerdotium nacti l. pen. D. de vacat. muner.

ALIQUELIBET, pro quilibet. Omnes seu conchylio leguli, seu ex aliquolibet corpore mercatores *l. 9. C. Theod. de iusfira. conlect.*

ALIUO, loci *l. 1. D. de serv. export.* Tunc ut aliquo pluris patres haberent, placuit, duos ex numero patrum constitui *l. 2. §. 26. D. de orig. jur.*

ALIUOT. Post aliquot annos, dixit Pomponius *l. 2. §. 28. D. de orig. jur.* quum tamen centum anni elapsi essent. Similia exempla collegit Rupert. *ad Enchirid. Pomponii cap. 14. p. 216.*

ALITARCHIA munus ad editionem ludorum pertinens in Syria prima, quod ad curam Comitum orientis pertinere vult *l. 1. C. de offic. com. or.* Alitarcharum autem magistratuum mentio est in *l. ult. C. Theod. de expens. lud. l. 12. C. Theod. de jur. fisc. l. 2. C. de cupress.* Vid. Jac. Gothofr. *comm. ad d. l. ult. Reines. inscr. class. §. 6.* Sic & Asiarchæ ludorum editionem incubuisse, indicio est, quod qui Eusebio *lib. 4. Hist. Eccles. c. 15.* Asiarcha vocatur, is a Rufino vertitur *Munerarius*. Ac plane Asiarchas munera dedisse populo, adparet ex Act. Apostol. *cap. 19. v. 31.*

ALITER pro contra. Si aliter factum erit *l. 4. §. 1. D. de verb. oblig.* id est, si ita factum non erit, ut exponit *l. 137. §. 7. D. cod. tit.*

ALIUBI, pro alibi, vel allicubi. Nam si ea non esset, quæ aliubi nuptias non facile posset invenire *l. 64. §. 1. D. de cond. & dem. Varro de re rust. 1. 44.* Ut ex eodem semine aliubi cum decimo redeat, aliubi cum quinto Plin. *lib. 9. c. 54.* Aquatilia genera aliubi, atque aliubi meliora. **HEIN.**

ALIUS, diversus. **ALIA** causa est, id est diversa *l. 14. D. solut. matrim.* Est etiam alter. Actionem alia aliam consumit *l. 130. D. de reg. jur.* Nota porro alii pro alius in casu secundo in *l. 156. §. 2. D. de reg. jur.* Sic & uni pro unius dixit Ulp. *l. 1. fin. D. de honor. posses. sec. tab.* Quin sepe hac forma usus esse veteres, jam e veteribus Priscianus, & e recentioribus Scip. Gentil. *parerg. 1. 7. & Voil. de anal. 2. 3. & 4. 6.*

Alius pro alienus. Aliam, id est alienam causam defendere *l. 7. §. 1. D. ad leg. jul. mai.*

ALLECTI. Vid. **ALLEGI**, **ALLECTIO**.

ALLEGARE res alienum *l. 5. §. 14. D. de reb. eor. causas l. 4. §. 2. D. ad leg. jul. de adult. errorem l. 38. §. 7. D. cod. tit. exceptionem l. 21. D. de usur. excusationes l. 13. D. mand. mandatum l. 25. §. ult. D. de minor. privilegia l. 5. D. de judic. valetudinem l. 9. D. de procur. Singularis vero est loquutio. Allegare ex servitute in ingenuitatem, pro ad ingenuitatem proclamare *l. 27. §. 7. D. de liberal. caus.**

Hinc **ALLEGATIO**, & **ALLEGATIONES** tot. tit. *C. §. tut. vel cur. fals. alleg. Alias.*

ALLEGATIO est rescriptum. Gesta, quibus & huiusmodi allegatio inserta *l. 37. C. Theod. de heret.* Gesta allegationis, Augustinus de eadem re, de qua lex illa agens *lib. 2. contra lit. Periliani cap. 92. num. 202. & cap. 97. n. 209.* Vid. & *lib. 1. contra epist. Parmeniani lib. 1. sub. fin. cap. 12. 2.*

ALLEGATIONIS officium *l. 11. C. Theod.*, idem ac *allectio-*nis officium, sive susceptionis, de quo infra art. **ALLECTI** &c.

ALLECTIONIS honor in *l. 10. C. Theod. de prer. & quest.*

est beneficium principis, quando cui nondum functo prætura consulares codicilli dabantur, ut non cogeretur præturam suscipere. Symmach. *lib. 7. epist. 95.* Dynamium dignum esse prædico, qui nostro ordini copuletur: sed abjicienda est prærogativa militiæ, ut beneficio adlectionis utatur. Jul. Capitolin. in *Pertinace*, c. 6. Quum Commodus adlectionibus innumeris prætorios admisisset, SCum Pertinax fecit, iussitque eos, qui præturas non gessissent, sed adlectiones acceperant, post eos esse, qui vere prætores fuissent. Hein. ALLECTIONIS officium, sive susceptionis munus, uti inutavit Tribonianus in *l. 4. C. de susceptor.* id est susceptorum reddituum fiscalium, quos *allectos* vocant.

ALLEGI in collegium *l. 5. §. 12. D. de jur. immun. in corporibus l. 5. §. ult. D. eod. tit. in curiam, in ordinem l. 6. D. de mun. & hon. l. 3. §. 2. D. de decur.* ALLECTI etiam dicebantur logographi, qui suscipiebant tributa fiscalia *l. 12. 13. C. Theod. de susceptor. præp. & arc. & ibi Jac. Gothofred.*

ALLIGARE se hereditati, id est se obligare *l. 78. D. de adquir. vel omitt. hered.*

Αλληλεγχοι, rei, qui simul mutuo fidejusserunt, ac proinde inter se gaudent beneficio divisionis, tanquam αλληεγγυως υπεσθοναι Nov. 99. c. 1. Et αλληεγγυον apud Zonar. *Tom. 3. annal. p. 179.* vocatum legimus, quod Basilii Porphyrogeneta inveniit iniquissimum, ubi decrevit, tributum pauperum, qui periissent, a locupletibus exigere. HEIN.

Αλληεληγευσια, pactum de mutua successione maxime conjugum. Quale pactum inter paganos inuile esse tum ex *l. 19. C. de pact.* constat, tum e Constantino Harmenop. *lib. 1. tit. 9.*

n. 29. sequ. & tit. 16. n. 6. Vid. Cujac. Obs. lib. 16. c. 39. & ad lib. 6. Respons. Papin. p. 70. HEIN.

ALLUVIO (accessionis naturalis species) est incrementum latens, quum quid paullatim, & ut Constantin. Harmonopul. *lib. 2. tit. 1.* loquitur, κατὰ βραχὺ, καὶ ἀετταίσθηται a flumine fundo alieno adjicitur, ut intelligi non possit, quo uno impetu ager occupatur *§. 20. Inst. de rev. divis. l. 7. §. 1. D. de adquir. rev. dom. l. 24. §. 2. D. de legat. 1.* Itaque ab inundatione, qua uno impetu ager occupatur, alluvio diversam causam habet *l. 23. D. quib. mod. ususfr. vel us. amitt.* Porro Cic. de orat. 1. 38. ALLUVIONEM separat a circumlutione, & hanc Festus *lib. 3.* jus esse prædiorum scribit. Eam ita describit Lucanus *lib. 6. v. 277.* Illos terra fugit dominos, his rura coloni accedunt, donante Pado.

Alluvio, quandoque vocantur etiam recessus subsidentis fluminis, veluti in *l. 30. §. 3. D. de adquir. rev. dom.*

ALMA, id est sancta, & nutriens, quandoque est illustris, ut Alma urbs *l. un. C. ne negot. milit.*

ALTARE dicitur, quasi alta ara, in qua Sacerdos incensum adolebat. Altaria de Christianis *l. 27. C. Th. de Episc.* Altaria metaphorice sibi vindicant Imp. in *l. ult. C. Th. de locat. fund. jur. emphyt. l. ult. C. Th. de velat.*

ALTER, proxime sequens, secundus. Altera die, id est postridie *l. 7. §. 1. D. solut. matrim.* Alterum diem, id est biduum *l. 1. §. 12. D. quand. appell. vel secundum diem l. 2. D. eod. tit.*

Alterum obligat, id est alterutrum, seu alterum e duobus *l. 34. §. 6. D. de jurejur.*

Addiderat hic Tabor, quod ALTER dicitur etiam tertius, sive unus ex tribus, & idem fere quod alius in *l. 12. pr. D. de bon. poss. contr. tab.* At in hac *l. 12. pr.* ALTER non est tertius, sed unus ex duobus. Interim verum omnino est, ALTERUM aliquando esse tertium, idque jam Donatus ad Terent. *Andr. Act. 1. scen. 1. v. 50.* notavit. Sic apud Virgilium ALTER ab undecimo annus, non est duodecimus tertius: & unus & ALTER non sunt duo, sed plures Perizon. *Animadv. Hist. c. 7. p. 283.* At quoties huic significationi locus est, toties alter conjungitur cum alio numero. Quod autem absolute positum, idem sit ac *utrumque*, ceu sibi persuasit Jac. Gothofred. *Animadv. jur. civ. c. 16. p. 79.* nec adducta ab eo exempla probant, nec aliunde ea notio tam liquido potest demonstrari, ut credere liceat, in *l. 40. C. de hered. instit.* ALTERUM semissem esse utrumque. Et quis queso, ita scriberet, duos fieri semisses, & utroque æquis partibus inter heredem primum & substitutum dividi? Quasi vero non & brevius & accuratius scribi potuisset, assem inter utrumque æquis partibus dividi, vel substitutum æque ac heredem semissem hereditatis capere. Hein.

Alterum pro alio in l. 12. fin. de bon. poss. contr. tab. l. 2. C. Theod. de pistor. Hæc notioprehenditur etiam in *l. 12. pr. D. de captiv. & postl.* ubi Salmaf. *Jur. Attic. & R. c. 26. p. 576.* male rescripsit ad *exteros*, pro ad alteros. Sane & veteres alter accipiunt pro *aliis*, veluti Plaut. in *Trucul. 1. 2. v. 59. Mil. glor. 2. 3. v. 17. Hor. lib. 2. epist. ult. Juven. sat. 3. quin & Tibullus, Propert.* alique melioris notæ scriptores. HEIN. Tertul-

lian. *de cult. fem. c. 2.* Extinguamus nos, ut ALTERI pereant.

Alterum tantum, id est aliud tantundem *l. 9. pr. D. de usur. l. 9. §. 5. D. de publican. & passim.* Add. Plaut. *Epidem. 3. 4. v. 81. & Bacchid. 5. 2. v. 65. Cic. Topic. c. 23.* Idem est *tantum alterum l. 15. §. 2. D. ad municip. & tantum aliud in l. 7. C. de jur. fisc.*

ALTERCATUR, passive, *§. ult. Inst. de except.* scilicet a veterem alterco. Terent. *Andr. act. 4. sc. 1.* Scio cum patre altercanti dudum. HEIN.

ALTERIUS, pro quo Brissonius ALTERIUS jus rescribi posse notat in *l. 9. pr. D. de liberal. caus.* ubi hæc verba leguntur: Non debet alterius collusionem, aut inertia alterius corrumpi. Legi etiam posse ALTERIUS, ut est in Codicibus quibusdam; & tunc alteri in casu generandi dici potuisse ait Brissonius, sicut alii, & uni dixerunt veteres. Sane alterius pro alterius jus scribere prisca moris fuit, quo coalescentibus in unum exterioribus dictionum antecedentium, & sequentium primis syllabis, unum plerumque verbum duorum viceungebatur: Sic *cujus* pro cui jus in *l. 163. D. reg. jur.* ejus pro ejus jus in *l. 6. §. 2. D. arbor. furt. cæs.* ubi ista notavit Dionys. Gothofred.

ALTERNATIO pro disjunctione in *l. 7. §. 4. D. de injur. l. 9. pr. D. de serv. corrupt.* Alternata conditione *l. 8. §. 4. D. de cond. institut.* Usurpatur etiam improprie pro complexione, & ambarum rerum conjunctione Ulpian. *l. 9. D. de serv. corrupt.* Qui cum extraneo agit, sive receperit, sive corruperit, agere potest: qui cum socio, sine ALTERNATIONE, id est Extraneus utroque casu tenetur,

socius hoc uno duntaxat, si corrupit.

ALTERNIS annis *l. 16. §. 2. D. famil. hercisc.* mensibus *l. 44. D. de manum. testam.* diebus *l. 1. §. 22. D. de aqu. quotid.*

ALTERUTER pro altero dictum videtur in *l. 53. D. mand.* De ALTERUTRO edictum memoratur in *l. un. §. 3. C. de rei uxor. act.* & in *l. ult. C. Theod. de testam.* quo cautum fuerat, ut uxor, cui quid supremo mariti iudicio relictum esset, vel dotem eligeret, vel pro ea legatum caperet, utriusque vero capax non esset. Qua in re cum deterior esset uxor, quam aliorum creditorum conditio, edictum istud sustulit Justinian. *d. l. un. §. 3.* & uxorem hoc casu ad utrumque admisit. Vid. Cujac. *Observ. lib. 3. c. 16.*

HEIN.
ALTIORES, & humiliores *l. 3. §. 5. D. eod. tit. sc. dignitate.* ALTIOR, & inferior dignitas *l. 49. D. de rit. nupt.*

ALTIVS tollendi jus duplici ratione competere potest, jure scilicet naturali, & jure servitutis. Jure naturali licet unicuique ædificare, tollereque etiam in infinitum *l. 8. C. de servit. & aqu. l. 24. D. de servit. præd. urb.* modo tamen forma, & status antiquorum ædificiorum custodiatur *l. 11. D. eod. tit.* & legitimum spatium a vicina insula intermittatur *l. fin. D. fin. regund. l. 14. D. de serv. præd. urb.* Isto modo actio de jure altius tollendi non erit confessoria, sed negatoria. Sed interdum licet altius tollere jure servitutis, id tunc evenit, cum certa forma ædificiorum præstituta, supra quam altius tollere non licet, qualem olim apud Romanos tum jure augurali, quo facilius de cælo servari posset, tum prin-

cipum Constitutionibus fuisse, ostendit Wurfel in *jurispr. definit. §. 262. in not.* Si jam vicinus mihi concesserit jus altius tollendi, sive adversus formam antiquam ædificiorum, sive cedens beneficio prohibendi ipsi a lege concessio, tunc servitus erit altius tollendi; nam vicinus cogitur pati. Et erit isto casu actio confessoria, per quam mihi servitutem deberi intendo, & altius tollere potero, non quidem jure libertatis, sed impositiæ servitutis *l. 1. l. 11. D. de servit. præd. urb.* Huic contraria est Servitus ALTIVS non tollendi, vel ne altius tollatur domus *l. 21. D. eod. tit.* Sunt qui hanc servitutem cum servitute, ne luminibus officiatur, convenire credunt, decepti verbis Pauli in *l. 4. D. de servit.* (Cum autem, inquit, Servitus, ne luminibus officiatur, hoc maxime adepti videmur, ne jus sit vicino invitis nobis altius ædificare, atque ita minuere lumina ædificiorum nostrorum.) Ergo licebit ædificando prospectum, & aëris liberum cursum impedire. Propius verum est, omnibus his servitutibus distinctam ab invicem naturam esse, servitutemque altius non tollendi adeo late patere, ut quamlibet rationem altius ædificandi, quemlibet effectum excludat. Wurf. *c. l.*

ALTUS, A, UM. Alto se præcipitare *l. 7. D. ad leg. Corn. de sicar.*

Altus, profundus. Alte fodere *l. 14. §. ult. D. de damn. inf.*

Altus, pro ALTIVS in *l. 1. §. 7. D. si mul. calumn. caus. in posses. l. 1. §. 2. D. de tutel. & rat. distr.*

ALVEUS apum *l. 10. D. de instr. vel instr.* quo apes concluduntur *l. 5. §. 5. D. de adquir. rer. dom.* ALVEUS fluminis,

nis, alveo mutato *l. 3. §. 2. D. de aqu. quotid.*

ALUMNUS, qui alitur *l. 1. §. 10. D. de SC. Silan. l. 1. C. de pact. conv. & aliis locis.*
ALUMNOS in *l. 8. pr. D. de pign. & l. 1. C. quæ res pign. oblig.* plerique interpretantur filios ex concubina susceptos. Sic etiam accipiunt *alumnæ* in *l. 16. §. 1. D. de his, quæ ut indign. l. 30. pr. D. de adim. & transf. leg.* Nonius **ALUMNUM** accipit etiam eum, qui nutrit, quod Valla reprehendit.

AMA. Vide infra **HAMA**.

AMANDARE, relegare, deportare in *l. 3. C. de adpell.*

AMANUENSIS servus, qui notis vel litteris orationem excipit. Suet. in *Neron. c. 44. & in Tito. c. 3.* Paull. *sent. 3. 6. 70.* servos amanuenses accipit omnes, qui domino in urbe ad manum essent, quæ vocabuli notio tunc pene vulgaris fuit. **HEIN.**

AMARE adv. ab amarus. Non amare hoc jus tractandum *l. 28. D. de don. int. vir. & ux.* Non amare ab eo exigendum *l. 18. pr. D. de edil. edict.*

AMARUM. Ne quid amarum in creditoribus consequamur *l. 2. C. de præ. pign.*

AMATOR accipitur in malam partem in *l. 1. §. ult. D. de serv. corr.* Quo sensu Plaut. non modo hoc vocabulo usus est in *Asin. extr.* Surge **AMATOR**, dominum. Sed & diminutivum *Amatorculus* finxit in *Pænulo Aët.* *1. scen. 2. v. 17.* Donatus in *Terent. Andr. Aët. 1. scen. 1. v. 49.* differentiam **AMATORIS** & *amantis* ita expressit: **AMATOR** fingere potest: *Amans* vere amat. **HEIN.**

AMATORIUM poculum in *l. 38. §. 5. D. de pæn. amatorium* medicamentum apud Suet. in *Calig. c. 1.* **AMATORIUM** absolute dixit. Quintilian. *Inst.*

lib. 7. c. 3. & 8. & lib. 27. c. 8. Huic contraria *odii potio* fingitur ab ipso *Declam. 14.* De eo vid. Constantin. Harmenop. *lib. ult. c. 10. §. 8.* *Siud. in verb. μαγεία, γοητεία, & φαρμακεία.*

AMBAGES ambiguitatibus opponuntur in *l. ult. §. 5. C. de furt.* sunt circuitus sermonis. Causa non multis anbagibus innotata *l. 14. §. 1. C. de compens.*

AMBEDERE et circummedere: Ambedit agrum flumen *l. 38. D. de adquir. rr. dom.* ubi Vulgata *abolevit* habet. Tacit. *annal. 15. 5. 4.* Vis locustarum ambederat quidquid terbidum, aut frondosum. Plaut. Uoris suæ dotem ambedit. Eaden forma autem ambedere, ac ambire, quasi circumire. Vid. *Ambitus*.

AMBIGERE æ proprietate domus *l. 19. C. æ rei vind.* de finibus Ter. in *Heaut. 3. 1.* id est, contendere disceptare. Non ambigitur *l. 1 C. de condict. indeb.* id est, non dubitatur.

AMBIGUUM incept, dubium, æquivocum ut in *l. 66. D. de judic.* In **AMBIGUO** *l. 16. D. ad SC. Trebell.* **AMBIGUE** loqui *l. 125. D. de verb. signif.* Add. *17. D. de suppell. leg. l. 3. D. de reb. dub.*

AMBITIO, gratiam aucupandi studium. Sic fortiri eos oportebit, ne aliquam ambitionis, vel gratiæ supicionem prætor subeat *l. 24. §. 27. D. de fideic. libert.*

Ambitio pro prænatione, & asiduitate *l. 3. C. de exsequut. rei jud. l. 3. C. si tui vel. cur. fals. alleg. l. 1. §. 4. D. de postul.* Græci *προς κερειν* dicunt. Vid. Labb. *obs. & errad. in synops. Basil. p. 171.*

AMBITIOSI decreta, per ambitionem vel gratiam expressa *l. ult. C. de decre. decur.* **AM-**

AMBITIOSA diligentia, id est, adfectata *l. 13. pr. D. de usur.* **AMBITIOSE** tristis, id est cum adfectione *Martial. pref. lib. 1. epigr.* **AMBITIOSÆ** pulchritudinis scorum, Justin. *hist. lib. 30. c. 3.*

AMBITIOSE, id est gratiose, favorabiliter *l. 65. §. 2. D. ad SC. Trebell. l. 12. C. de transact.*

AMBITUS, ut Varr. *lib. 4. de ling. lat.* tribit, iter est, quod circumuendo teritur. Nam ambitus circuitus est. Atque ita appellatum in XII. Tab. spatium illud, quod inter vicinas ædes intercedere necesse erat.

Ambitus honorum dicitur, quod candidati circumire populum, & preñare solent, & cuius reprimendi causa lata lex julia est *tit. D. ad L. jul. de ambit.* Vid. **JULIA** lex *di. ambitu.*

AMBO. Si ambo decesserint *l. 32. §. 14. D. de don. int. vir. & ux.*

AMBULARE, aliud est, quam ire. Nam qui spatia fecit, & in vestigia sua reflectit, ambulat. It vero, qui porro & ulterius pergit. Quapropter & in itineris definitione hæc verba separantur *l. 1. D. de servit. præd. rust.* Alias **AMBULARE** idem est, ac ire, ut apud Plaut Curcul. *5. 2. Ambula in jus. N. Non eo.*

Ambulare metaphorice de his, quæ in jure consistunt, usurpantur, & ambuare dicitur, quidquid per multos transit. Sic ambulare dicitur actio *l. 7. §. 1. D. de caput. minut. possessio per multos c. 25. §. 8. D. de hered. pet. actio l. 15. D. de minor. obligato l. 7. D. de cap. minut. stipulatio l. 25. §. 2. D. de usufr.*

Ambulare aquis passibus dicuntur, quæ ejusdem juris sunt *l. 20. v. simplicis C. de don. ant. nups.* **AMBUAT** hereditas per

legitimum tramitem, id est, ad heredes legitimos devolvitur *l. 7. §. 9. C. de curat. furios.* **HEIN.**

AMBULARIS, **E. AMBULARIS** cursus, quem plane tollit Leo Imp. *l. 22. C. de curs. publ.* nihil aliud videtur, quam onus equorum possessoribus incumbens, ut suo quisque ordine transvehendos homines curaret. Sed Cujacio *ad d. l. 22.* magis placet librorum quorundam scriptura, in quibus vocatur cursus *clabularis*, id est cursus vehiculorum, quod vid. infra in **Clabularis**. **HEIN.**

AMBULATORIA porticus est porticus deambulationibus destinata *l. 8. §. 1. D. si serv. vind.*

AMBULATORIUM, quod per plures transit. Sic **AMBULATORIA** actio *l. ult. C. de fure.* Vel quod subinde mutatur, ut **AMBULATORIA** conditio *l. 34. pr. D. de statu lib. potestas legis l. 10. D. de fund. dot. voluntas testatoris l. 4. D. de adim. leg.*

AMETHYSTI in *l. 19. §. 17. D. de aur. arg. leg.* geminae sunt purpureae, permixto violaceo colore, leniter quasdam flammulas fundentes. Causa autem nominis hujus est, quod sit in purpura illarum quiddam non ex toto igneum, sed vini coloris habens, ut Plin. *lib. 37. c. 9. & Isidor. lib. 4. etym. c. 10.*

AMICA per *εὐφραιτισμός* dicebatur, quæ cum eo, cui uxor non esset, corpus miscebat, paulo honestiore vocabulo dicta concubina *l. 144. D. de verb. signif.* Titiae, amicæ meæ, cum qua sine mendacio vixi, auri pondo quinque dari volo: est legandi formula in *l. 35. pr. D. de aur. arg. leg.* Idem vocabulum simili *εὐφραιτισμός* aliquando pro meretrice accipi, observavit Voss. *Inst. orat. lib. 4. c. 10.*

AMICABILIS transactio l. ult. §. ult. C. de legis. hered.

AMICALIS affectio l. 10. §. 7. D. mand.

AMICIRE. Vestimenta induendi, præcingendi, amiciendi, internendi, iniciendi, incubandive causâ parata sunt l. 23. §. 1. D. de aur. arg. leg.

AMICITIA paterna aliquid amplius est, quam benevolentia in l. 44. D. de negot. gest. Unde & Aristot. inter εὐφροίας, καὶ φιλίας distinguit. Cujac. in l. 213. fin. D. de verb. signif.

AMICOS adpellare debemus non levi notitia conjunctos, sed quibus fuerint jura cum patrefamilias honestis familiaritatis quæsitâ rationibus l. 223. D. de verb. signif. Ex amicis facile fieri possunt inimici l. 4. D. de testam. iur.

Amicos ab Imperatoribus in scriptis vocatos legimus non tantum præfectum Urbi, ut in l. ult. D. de offic. præf. vigil. sed & præfectos annonæ l. 4. C. de inutil. stipul. proconsules l. 1. C. Hermog. ex delict. defunct. correctores l. 4. C. de jur. & fact. ign. præfectos augustales Ægypti, Plin. lib. 10. Epist. 23. præfectos prætorio l. 1. C. de sentent. pass. immo & jurisconsultos l. 17. D. de jur. patron. Erant nimirum amici Cæsarum eorumdem administri primarii, & interioris admissionis consilarii l. 1. §. 3. D. de adpell. l. 1. C. si manc. ita veniet. etiam si non semper in comitatu, & contubernio principum essent. Unde lucem capiunt verba judæorum ad Pilatum: Si hunc absolvas, non es amicus Cæsaris, Joan. 19. v. 12. Plura de amicis Cæsar. eorumque diversis ordinibus, (e-runt enim primæ vel secundæ, vel tertiæ admissionis, vel loci) nec non de libertis August. qui in marmoribus vocantur a cura

amicorum, erudite differuit Glau-d. Salmas. Script. Hist. Aug. p. 47. seq. & p. 307. seq. HEIN.

AMINEUM, cujus mentio fit l. ult. D. de trit. vin. ol. idem quod postea falernum, itemque Cæcubum dictum, ceu observat Macrob. Saturn. lib. 3. c. ult. Nam ut AMINEA regio est vitifera Campaniæ, ita Cæcubum est oppidum campaniæ vino nobile. Unde nescio, an sit suffragandum Servio, qui ad illa Virgilii Georg. 2. v. 97. Sunt & Amineæ vites, fortissima vina, hoc vinum Amineum, quasi sine minio, vel rubore, dictum esse contendit Plin. lib. 54. Principatus inquit datur AMINÆIS propter firmitatem, senio quoque proficientem. HEIN.

AMISSIO animæ pro supplicio extremo §. 11. Inst. de publ. judic. civitatis pro exilio l. 2. pr. l. 5. pr. D. de capit. minut. ordinis Paul. Sent. 5. 4. 11.

AMITA est soror patris l. 10. §. 14. D. de grad. & adfin. AMITA magna est avi paterni soror d. l. 10. §. 14. AMITA major est proavi soror, patris vel matris amita magna, & ut Festus lib. 11. scribit, avi & aviæ amita, quæ & proamita adpellatur l. 1. §. ult. l. ult. §. 7. D. de grad. & adfin. AMITA maxima, abavi soror, patris vel matris amita major d. l. ult. §. 6. quæ & ahamita dicitur in l. 3. l. ult. §. 7. eod. tit. Atavi vero soror proprio nomine caret d. l. ult. §. 7.

AMITINI & AMITINÆ, qui, quæve ex fratre vel sorore propagantur l. 10. §. 14. D. eod. tit. l. 5. C. commun. de success. &, ut Nonius definit, fratrum maris, & feminae filii, vel ut Paull. sent. lib. 4. tit. 11. §. 4. amitæ filius, filia. Possunt tamen & hi confusis appellationibus in-

inter se consobrini appellari. Donat. in *Ter.* Cum de fratre natus est alter, & alter ex sorore, consobrini, cum ex fratribus patruales. Ac Cic. *pro Lig. c. 4.* Ne cum hoc C. Broccho avunculo suo, ne cum ejus filio consobrino suo.

AMITTERE rem videtur, qui adversus nullum ejus persequendæ actionem habet *l. 14. in fin. D. de verb. signif.* Contra amittere rem non videntur, quorum ea propria non fuit *l. 83. D. de reg. jur.* non ea tamen minus periculo eorum AMITTI potest. In damnis autem ex lege Aquilia æstimandis AMISSISSE dicimur, quod aut consequi potuimus, aut erogare cogimur *l. 33. in fin. D. ad leg. aquil.* In edicto vero vi bonorum raptorum AMISSA dicuntur ea, quæ corrupta alicui relinquuntur, scissa fortassis, vel fracta *l. 4. §. 9. D. de vi bon. rapt.* Alibi traditur, AMISSUM non intelligi, quod alteri ablatum non est *l. 20. D. ex quib. caus. maj.*

Amittere dicimur actionem *l. 46. §. 5. D. de furr. beneficium l. 13. §. 2. D. de nov. op. nunc. bonorum possessionem l. 3. §. 6. D. de bonor. poss. cont. tab. civitatem l. 1. §. 3. D. de legat. 3. custodiam l. 12. D. de custod. & exhib. reor. dignitatem l. 27. D. de rit. nupt. dominium l. 1. §. 5. D. si is qui test. lib. & alia quævis sparsim. Sed & res inanimata amittere quid dicitur. Sic ager propria forma AMISSA in *l. 7. §. 5. D. de adquir. rer. dom.**

AMITTI vero aliquid solet bello *l. 19. D. de capt. & postl. casu l. 7. D. de edend. culpa l. 29. §. 1. D. de evict. furto l. 1. D. de distr. pign. incendio l. 44. D. de adquir. rer. dom. non utendo l. 2. D. de via publ. repudiatione l. 13. pr. D. de ad-*

quir. vel omist. hered. sponte l. 29. §. 1. D. de evict.

Singularis est verbi AMITTERE notio transitiva, ut idem sit facere, ut res amittatur, vel perimere rem *l. 6. l. 7. D. de capis. minut.* Et ita fortassis accipiendum est hoc verbum in *l. 15. §. 7. D. de usufr.* Vid. Bynkersh. *obs. 1. II. p. 36. HEIN.*

AMNIS rapidus *l. 1. C. de alluvion.*

AMOENÆ deambulationes *l. 13. §. 4. D. de usufr.* AMOENIOR prospectus *l. 15. §. ult. D. de servit.*

AMOENITAS locorum *l. 7. C. de bon. proscript.* AMOENITATIS causâ interesse *l. 16. §. 1. D. quod vi aut clam. ubi Cujac. in Paullo p. 879.*

AMOMUM, cujus mentio est in *l. ult. §. 7. D. de publican.* Viri docti observarunt nobis hodie ignotum esse, veluti Guid. Panciroll. *de reb. depend. tit. II. p. 30.* Ab aliis enim pro cinamomo usurpatum esse, ab aliis pro pede columbino, ab aliis pro aliis herbis, & aromatibus. Id vero eo minus mirandum, quo luculentius ostendit Salmas. in *Exercit. Plinian. Tom. I. p. 401.* omne aroma sincerum, atque inculpatum veteribus dictum esse *αρωμον*, adeo ut & tus *αρωματων λιβανον*, vel *αρωμον* simpliciter diceretur. HEIN.

AMOTIO ordinis, pro ab ordine *l. 43. D. de injur.*

AMOVERE aliud est, quam rapere. Nam amoveri aliquid & sine vi potest: rapi autem sine vi non potest *l. 3. §. 5. D. de incend. ruin. naufr.* Ceterum amovere est contrectare, & furto subtrahere, surripereque *l. 2. D. ad leg. Corn. de fals. l. 3. §. 6. D. de tab. exhib.* Et tamen levius, & mitius est AMOVENDI, quam furandi verbum. Et quod

quod sui heredes, servi, uxores intercipiendi animo celaverint, interverterint, confunserint, ejus rei non furtum fecisse eos, sed amovisse dicimus, lenitate vocabuli rei turpitudinem mitigantes l. 71. §. 3. *sequ. D. de adquir. vel omitt. hered. l. 59. §. 1. D. de manum. testam. l. 6. C. de compens.* Hinc AMOTARUM rerum actio inter conjuges prodita earum rerum nomine, quas divortii consilio alteruter surripuit. *tit. D. de act. rev. amot.* Hæc autem actio conditionis furtivæ vicem sustinet, turpitudine, & atrocitate facti verbi lenitate temperata.

Amovere pro loco movere, ut amovere terminos Paull. *sens. 1. 116. 1. junct. l. 2. D. de term. mot.*

Amovere a decurionatu l. 11. *D. de decur.* Amoveri denique dicitur dilatio l. 7. *C. de relig. & sumt. fun. filius l. 12. §. ult. D. de bon. posses. contr. tab. obscuritas l. 2. §. ult. D. fin. regund. præscriptio l. 3. C. de vestit. suspicio l. 27. D. de cond. instit. id est, summoveri.*

AMPHITAPA in l. 23. §. 2. *D. de aur. arg. leg.* sunt vestimenta utrinque villosa. Nam ut ait Hesychius *χιτων εκατεροθεν εχων μαλλας*, id est, Vestis utrinque villos habens, quod idem Nonius tradit. Varro in *Manio*: Alterum bene acceptum dormire super amphitapa bene molli. Polux *Onomast. X. segm. 38. αμφιταπητας* adpellat, & sic definit, *Αμφιταπητες οι εξ εκατερυ δασεις ταπητες δε οι εκ θατερυ*. Amphitapetes sunt ex utraque parte villosi, tapetes ex una tantum. Suidas: *Αμφιτατοι, ταπητες αμφιμαλλοι*. Amphitapi, tapetes utrinque villosi. Lucillii versus a viris doctis ita legitur *lib. 1. Satyr.* Psilæ, atque amphitapæ villis ingentibus molles. ubi *ψιλα*,

μαλλων δαπης, tapes villis nudus, sive glaber, quum amphitapa sit utrinque villosa. Idem Lucillius apud Nonium: Pluma, atque amphitapæ, atque aliud quid deliciarum.

AMPHITHEATRUM l. 3. *D. de oper. publ.* est locus ludis gladiatorii, & venationibus destinatus, figuram pene ovi referens. unde & amphitheatri nomen tulit, quasi qui ex duobus theatris compositus est. Isidor. *etymol. 18. 52.* De eo erudite scripsit Lipseus, qui & totum amphitheatrum, & singulas ejus partes æri incisas exhibuit. HEIN.

AMPHORA, vinarium vas l. 206. *D. de verb. signif. l. 35. §. 5. D. de contrah. emt.* AMPHORA autem, ut Columella lib. 20. c. 12. scribit, duas urnas, ut vero Volusius Mæcianus in libro *de asse*. & Festus lib. 15. octo & quadraginta sextarios capiebat, quam & Latini *quadrantal*, iisdem auctoribus, adpellarunt. Ex dolis autem in amphoras, & cados vina diffundebant, ut in his essent, donec usus causa promerentur.

AMPHORARIUM vinum in l. ult. *pr. D. de tritic. vin. ol.* quod in amphoras diffusum est l. 6. *D. eod. tit.* ad differentiam vini doliarii.

Αμφοτεροπολια δανεισαι dicebantur, qui pecuniam trajectitiam credebant sub usuris nauticis ob periculum non modo in itu, sed & in reditu navis susceptum. His opponebantur *ετεροπολια*, ubi quis ex portu uno in alterum periculum suscipiebat, non vero in reditum. Prioris exemplum est in l. 122. §. 1. *D. de verb. oblig. posterioris in l. 3. C. de naut. fœn. Vid. Franc. Stympan. jur. maritim. & naut. part. 4. c. 2. n. 33. sequ.*

AMPLECTI bonorum possessionem l. 7. *C. qui admit. he-*
re-

reditatem l. 41. D. de bon. libert. bonam fidem l. 1. C. si maj. fact. judicium defuncti l. 11. D. de inoff. test. fideicommissum l. 28. §. 12. D. de liberat. leg. jus successionis l. 2. C. si omiff. sit. legatum l. 5. pr. D. de legat. 2. optionem l. 28. pr. D. de verb. signif. voluntatem parentis l. 23. C. de fideic. id est agnoscere, adprobare, sequi.

Amplecti terram radicibus terra dicitur in l. 11. C. de rei vind.

AMPLEXARI pro amplecti dixerunt Imp. in l. 3. C. Theod. de præd. navic.

AMPLIARE, augere l. 7. §. ult. D. de usufr. & sparsim. *AMPLIARI* dignitatibus l. 12. D. de legat. Ampliandi voce utitur & Arnobius lib. 1. advers. gent. ubi lenociniis ampliare.

AMPLIATIO, vocabulum judiciale, quo judicium ob causæ obscuritatem differendum esse decernebant, Ascon. in Verr. 1. de prætura urbana: Ampliandi signum N. L. dabant, quo significabant, non liquere: unde ampliatio nascebatur. Immo non solum N. L. sed & *amplius* pronuntiabant Cic. in Bruto. c. 22. in Verr. 1. 23. Plura de his formulis dedit Brissou. in formul. v. 214. p. 454. Et eo pertinet l. 36. D. de re jud. ubi unus ex pluribus iudicibus jurasse dicitur, sibi de causâ liberali cognoscendi non liquere. HEIN.

AMPLIOR aquæ modus l. 1. §. 15. D. de aqu. quotid. id est major; ita passim. *AMPLIORES* fines l. 2. §. 6. D. pro emt. usufr. l. 8. C. de usufr. *AMPLIUS* pretium l. 77. §. 5. D. de legat. 2.

AMPLIORES pro plures in l. 65. pr. D. de legat. 2.

AMPLISSIMUS ordo, id est Senatus l. 2. §. 1. l. 30. pr. D. ad SC. Vellei. & sparsim. Itaque Senatus consulta Amplissi-

mi ordinis decreta, consultaque vocantur l. 2. pr. & §. 1. D. de his, quæ ut indign.

AMPLISSIMORUM titulo consules honorantur l. 50. D. de cond. & dem.

AMPLISSIMA etiam potestatem, & *AMPLISSIMOS* iudices in constitutionibus legimus l. 26. C. de adpell. l. 3. C. quand. prov. non est, quo elogio præfecti prætorio ornantur in l. ult. §. pen. C. de temp. adpell. quorum & præfectorum urbi amplissima sedes dicitur in l. 2. & 6. pr. C. de advoc. divers. judic. item amplissima præfectura in Novel. Theod. de postul. amplissimum præfecturæ iudicium l. 1. C. de sent. præf.

AMPLIUS pro magis in Constit. Justin. de var. & method. jur. doc.

Amplius solum, id est plus l. 102. §. ult. D. de solut. *AMPLIUS* quam semel l. 3. §. 13. D. de hom. lib. exhib.

Vocabulum *AMPLIUS* ad eum quoque pertinet, cui nihil debetur l. 82. D. de verb. signif. quacum jungenda l. 15. D. rem. rat. hab.

Amplius non peti, cautio fuit veteribus usitata l. 2. D. ut legat. non cav. l. 14. 15. 23. D. rem. rat. hab. Stipulatio autem plerumque ita plene concipiebatur: Non petiurum eum, cujus de ea re actio, petitio, persecutio esset, & ratum habituros omnes, ad quos ea res pertineret d. l. 23. D. rat. rem. hab. *AMPLIUS* autem peti, ut accipiendum sit, docet l. 15. D. rat. rem. hab. Verba enim hæc ita accipimus, si iudicio petitum sit, si in jus autem vocaverit duntaxat, & factis iudicio sistendi causâ acceperit, stipulatio non committitur. Sed de tota ista cautione ex instituto egit Brissou. l. 6. form. c. 88. & 184. p. 499. & p. 548.

Amplius pronunciare dicebantur prætores, quæritores, iudices gravitate rei commoti, quum eo, quod sibi de causa non liqueret, iudicium proferebant. Donatus ad illud Terent. *Eunuch.* 4. 3. v. 39. *liquet mihi dejerare.* Liqueat, ait, verbum est juris, quo utebantur iudices, quum *amplius* pronunciabant gravitate causæ moti. Hinc ampliati causam in Cic. *pro Cæcin.* c. 10. & in *Verr.* 3. c. 9. Liv. *lib.* 43. c. 2. Valer. Max. *lib.* 8. c. 1. & 16. Seneca, aliisque auctoribus crebro legimus. Ut plenius *lib.* 5. *de form.* c. 214. p. 454. comprobavit Briffon.

Hæc adjectio *hoc Amplius*, quam vim habeat, declarat Africanus in l. 108. §. 7. & 8. *D. de legat.* 1. & ea superiora repeti, ait Pompon. in l. 54. *D. de legat.* 3. Exempla peti possunt ex l. 77. *pr. D. de cond. & dem.* l. 27. *pr. l. 33. l. 34. l. 67. D. de legat.* 3. l. 18. §. 3. *D. de alim. & cibar. leg.*

Formulam, nisi quod in his amplius sit, exponit Cuiac. in *Africano tract.* 8. ad l. 61. §. 2. *D. de furt.*

Amplus, magnus l. 15. *D. de damn. infect.* *Ampla* domus l. 15. *D. de damn. infect.* legata l. 48. *D. de donat. int. vir. & ux.*

Amputatum jus proprietatis l. 13. *C. de pæn.* id est detractum.

Amurca est quidem sæx olei, teste Plin. *hist. nat.* 15. 6. Cum vero non constet id genus inter esculenta fuisse, plerique pro *amurca* in l. 3. §. 1. *D. de penu leg.* rescribendum censent *muria*. de qua vide suo loco HEIN.

An pro vel in l. 83. *D. de adquir. vel omitt. hered.* juxta Briffonium. At ibi *eam* legi potest. Immo una littera mutata

rescribere licet *am*, quo veteres uni pro *eam*, veluti Lucretius *lib.* 3. v. 447. ubi in veteribus codicibus legitur: Corpore qui nostro rarus magis *am* cohiberet. Maxime tamen placet divinatio Ansonii Popmæ *de usu antiqu. loquit. lib.* 1. c. 5. Ulpianus inquit *lib.* 18. *ad legem Julianam & Papiam: Si unam A M partem*, quo tamen loco suspicor illud *A M negligentia librarii repetitum* ex postrema syllaba præcedentis dictionis. HEIN. Vid. Cuiac. 3. *obs.* 7. & ad l. 31. *D. de usup.* & 3. *obs.* 38. Alias *An* pro *vel* poni certum in l. 128. *C. Theod. de decur.* Nullum gravi pulsatione Tribunus Dux ille, *An* Comes sit, curialem principalem contingat. In *C. Just.* legitur: *Dux ille, aut Comes sit.* Sed illud eleganter dictum, cuius exempla multa: unum hoc e multis. Martinius *Panegy. Julian.* c. 24. Duo *An* tria ferme e veterem memoria amicorum paria proferuntur. Sed hic alii legunt *aut tria.* Virgil. 1. v. 333. *An Phæbi soror.* Ibi Servius adnotat, anti-que dictum *An* pro *sive*. Valentiniani *Novella* 3. *homicidio casu, an voluntate facto.* Symmach. *lib.* 9. *eb.* 41. Fando *An* lectio- ne. Et *lib.* 8. *epist.* 51. Cervorum *An* aprorum. Vid. plura apud Juretum in *lib. Symmach.* 9. *epist.* 41.

Anabaptismus, piaculare crimen, & ultimo supplicio expiandum l. 2. *C. ne sanct. baptismo. iteret.*

Anachoretæ, uti Justinianus in *Nov.* 5. c. 3. definit, sunt, qui ex monachis in contemplatione, & perfectione degentes vitam remotam habent in hospitio, quos vocare anachoretas, id est, discedentes, & hesychastas, id est quiescentes consueverunt. Differunt autem Anachoretæ ab Eremitis, hi quippe sta-
tim

tim suo arbitrio, non factis prius in monasterio stipendiis, nec ex abbatis alicujus sententia, in eremum secedebant, illi vero non nisi abbatis licentia, nec ante annum trigessimum in monasterio exactum secessum faciebant, quem quidem habebant in cellis, quæ eis intra ipsius monasterii septa exstruebantur. Sulpic. Sev. *de monach. orient. Dial.* 2. Isidor. *de off. eccles. lib.* 2. c. 15. Synod. Agath. *can.* 38. HEIN.

ΑΝΑΔΕΜΑΤΑ in *l.* 26. *D. de aur. arg. leg.* sunt redimicula, quæ apud veteres erant inter ornamenta capitis. Vetus Glossarium: Redimicula ἀναδεματα & καθετηρες ἀναδεσμων Suidas μίτραν κεφαλῆς interpretatur. Merito retinenda lectio Florentina anademata, pro quo Alciato placuit *anadesmata*: quod vocabulum nequidem Græcum est. Vid. Ferrand. adducens *Explicat. lib.* 1. p. 543. Tomo II. *Thesaur. jur. civ.* HEIN.

Αναγραφή, descriptum, inventarium. ANAGRAPHIN instrumentorum facere in *l.* 15. *D. de reb. auct. jud. possid.* idem est, ac descriptum facere instrumentorum, vel eorum indicem, vel repertorium conficere.

Ανακρίσις, indagatio, exanimatio *leg.* 6. §. 1. *D. de custod. & exhibit. reor.* Ea autem fit, quum Prætor reos ad se cum elogiis, & notoriis missos ab Irenarchis examinat, & quasi recenset, veritate inque requirit, ut loquitur *l.* 14. *C. de accus. Sic in Act. Apostol.* c. 25. v. 26. Festus de Paulo, qui ex vinculis causam dicebat, ita loquitur: Propter quod produxi eum ad vos, & maxime ad te, Rex Agrippa, ut (ἀνακρίσεις γενομένης) inquisitione facta, habeam, quod scribam. Dio in M. Antonino *Philosopho lib.* 71. p. 804. τὰς τε πιστὰς, καὶ τὰς ἀνακρίσεις μὲν

κρῆτερον ποιεῖτο, πάντα ἁρῶν το δίκαιον ἀκριβῶν. In probationibus cognoscendis, examinibusque reorum longior erat, ut undecumque jus investigaret. Alios hujus verbi testes dabit Budæus in Comment. ling. Græcæ p. 132. quibus addo Isæum περὶ τῆ φιλοκτημονος κληρῶ, & περὶ τῶ κληρῶ τῶ Αἰσακῶν.

ANAPHORA, figura, qua a grammaticis excusantur orationes, in quibus relationes alio referuntur, quam supra scriptum est. Et ecce: Exemplo græci sermonis, apud quos omnes arborum species &c. *l.* 236. §. ult. *D. de verb. signif.* Mater & liberti, ex quibus illi damno, hi pœna plectuntur *l.* 2. *D. qui pet. tut.* vel a græco sermone, qui φορὰς adpellant fures. Multa dicuntur in jure ἀναφορικὰς, inquit Julianus in *l.* 8. pr. *D. de suis & legit. hered.* Vid. Ant. Augustin. *Emend. lib.* 4. c. 4. & Alciat. *de Verb. signif. lib.* 4. n. 14. HEIN.

Αναρῶν φωνή, vox inarticulata *l.* 7. §. 2. *D. de suppellect. legat.*

ANATHEMA in *c. debet* 106. *Caus. 11. quest. 3.* idem est ac excommunicatio. Alias anathema dicitur ipse separatus, excommunicatus. D. Hieronymus nos docet, Anathema verbum esse proprium Judæis, quo extremam detestationem significare solent. At ex usu scripturæ, & ecclesiastico est præcisio a corpore Christi, vel separatio a Deo. Et fieri anathema est præscindi ab eodem. Quæ auctoribus Ecclesiæ, hoc est summis ejus hierarchis, rectoribus, & pastoribus in contumaces, & suis jussionibus, ac moderationibus in rebelles competit. Aurh. *de eccl. tit. in prin.*

ANATOCISMUS, usuræ usurarum regulariter prohibita *leg. ult. Cod. de usur. rei jud. l.* 26. §. 1. *D. de condic. indeb.*

deb. Exceptio est in l. 58. §. ult. D. de admin. & peric. tut.

ANCEPS perjurium subire l.

4. pr. D. de in lit. jur. ANCEPS autem est aliquid, seu aliquis huc & illuc fluctuans, & dubius, in quam partem declinet secundum Isidor. lib. 10. etymol.

ANCILLA. Paul. sent. lib.

3. tit. 6. §. 69. Servis legatis ANCILLÆ quoque debentur, non autem servi legatis ancillis. Sed ancillarum adpellatione tam virgines (continentur) quam servorum (adpellatione) pueri continentur, his scilicet exceptis, quæ fiduciæ datæ sunt. Add. l. 81. D. de legat. 3.

ANCILLARIS vestis in l.

15. §. 15. D. de injur. est tunica brevior ad medium crus pertingens nulla adfuta instita, nec toga injecta, quo ipso a meretricibus distinguebantur.

ANCONES in l. 13. pr. D. de instr. & instr. dicuntur vasa in cubitum flexa, & angulos habentia, juxta Turneb. advers. 18. 23. Alias Ancones apud Vitruv. lib. 10. c. 13. sunt in cubitum flexi e ferro stipites, vel stili, vel regulæ, quorum in machinis hydraulicis usus erat. De iis quoque Turneb. advers. 2. 22. Et sane ab horum figura vasis illis potiori nomen hæsisse, probabile est. HEIN.

ANECLOGISTUS tutor, qui ab onere reddendarum rationum immunis esse jussus est a testatore l. 5. §. 7. D. de admin. & peric. tut. In Haloandrina ἀνελογιστος.

Ἀνελογιστος, inexcussus in l. 23. §. 2. D. de pecul. leg. ac proinde aneclogistus.

ANFRACTUS flexum viæ significat, verbumque erat XII. Tabular. l. 8. D. de serv. præd. rust. Varro de ling. lat. lib. 6. Anfractum est origine flexum ductum. I.

plici, dictum ab ambitu, & frangendo. Ab eo jubent leges viam in directo pedum octo esse, in antracto sexdecim, id est in flexu.

ANGARIA. Ita adpellant provinciales, militibusque impositam onerum vehendorum, bajulandorumque necessitatem l. 10.

§. 2. l. 11. D. de vacat. & excus. mun. Nam ut Suidas Tom.

1. p. 22. definit, ἀγγαρίαν Græci vocant ἀναγκήν οικουμένην, καὶ ἐκ βίας γενομένην δουλείαν, necessitatem invitis impositam, & ministerium vi extortum. Quod taise patrimoniorum munus, possessionibusve sine patrimoniis indictum, tradit Arcadius in l. ult.

§. 12. D. de mun. & honor. Angariarum, & parangariarum præstatio inter vectigalia, quæ regalia dicuntur, recensetur lib. feud.

2. tit. 56. Differentiam autem inter angarias, & parangarias vide apud Cujac. in præm. tit. C. de curs. publ. angar. & parang. Et definit ibi, quod sit angaria, qua cursus est publicus, parangaria in obliquum, id est, alio versum, & dicit utrumque onus a provincialibus exigi in transvectione armorum. Vide art. parangaria.

ANGARIARI dicuntur naves, quæ onerum vehendorum necessitate adstringantur in l. pen. D. de veteran.

ANGIPORTUS, vel Angiportum, cuius meminit Ulpianus in l. 59. D. de verb. signif. est iter compendiarium in oppido, angusta via, græcis στενωπός, legitimum nempe spatium, duorum sc. pedum cum semipede relictum inter insulas, seu portus, quod verbum veteribus erat domus, ceu observatur infra in voce portus. Non ergo angiportus dictus a portu, quatenus significat stationem navium, ceu ait Ulp. in d. l. 59. & Varro lib.

4. *de ling. lat.* Vide Menag. *A-*
mœnit. jur. civ. c. 39. p. 261.

ANGUILLARIUS lacus ,
id est , in quo anguillæ produ-
cuntur in *l. 69. D. de contrah.*
empt. in qua Florentina habet
ANGULARIUS quasi angula-
ris eadem forma , qua Gellius di-
cit Vulgarius pro vulgaris , &
nostri *peculiaris* pro *peculiaris* in
l. 54. §. ult. D. de doti except.
Priorem tamen lectionem magis
probat Guid. Pancirol. *Thesaur.*
var. lect. 2. 38. qui simul obser-
vat , & anguillis abundare hunc
lacum Sabatenen , de quo in di-
cta *l. 69.* Proculus loquitur , &
ad jus littus hodie quoque extare
oppidum *Anguillara* . Quum
tamen Rutiliam Pollam totum i-
stum lacum Sabatenen coëmis-
se probabile sit : veterem & Flo-
rentinam scripturam servandam e-
xistimat Bynkersh. *Obs. 6. 20.* &
partem illam a Rutilia eintam ,
vel diveruculum istud , quod sibi
illa suis numis comparaverit , a
forma nomen angularii habuisse ,
censet . At forte & ipsa illa pars
nomine totius lacus adpellari po-
tuit *lacus Anguillarius* , quo si-
gnificabatur sinus quidam , in quo
foli venditori jus piscandi erat .

ANGULUS loci *l. 1. §. 38.*
D. de vi, & vi arm.

ANGUSTARE aditum *l. 19.*
§. 5. D. locat.

ANGUSTIÆ locorum *l. 2.*
§. 7. D. testam. quemadm. aver.
temporis *l. 2. §. 8. D. si quis*
caution. verborum l. 6. C. de in-
stit. & substit.

ANGUSTUS legatarius , id
est mediocris , & qui usu parvæ
partiuncule domus contentus esse
possit *l. 22. §. 1. D. de usu.*

ANIANUS , vir spectabilis ,
& Alarici Gothorum Regis re-
ferendarius , vel ideo hic locum
suum deposcit , quod illi vulgo
tribuitur collectio Codicis Alari-
ciani ex Caio , Paullo , Codici-

busque Hermogeniano , & Theo-
dosiano compilati , & interpreta-
tio plerisque locis subjuncta . Si-
gebert. Geniblac. *de Eccles. script.*
c. 70 : Anianus vir spectabilis
jubente Alarico rege volumen u-
num de legibus Theodosii edidit ,
& monente Oruntio Episcopo li-
brum Joannis Chrysostomi in Mat-
theum de græco in latinum tran-
sulit . At ex auctoritate , seu com-
monitorio Breviario isti , seu
Codicis Alariciano præmisso pa-
tet , illud compositum esse jussu
Alarici Regis Tholosani an. 506.
ordinante illustri viro Goiarico
Comite : Aniani autem nullas in
eo opere partes fuisse , nisi quod
auctoritati illi , seu constitutioni
Alaricianæ tanquam referenda-
rius subscripserit . ANIANUS
V. S. hunc codicem legum juris , se-
cundum authenticum subscriptum ,
& in thesauris editum subscripsi
& edidi sub die 3. non. februarii
anno 22. regnante Domino nostro
Alarico Rege , & præceptione Do-
mini nostri , gloriosissimi Regis A-
larici , ordinante viro magnifico ,
& illustri Goiarico Comite . Ubi
verbum *edidi* , quod hic est pro-
mulgavi , vel recognovi , plerof-
que videtur decepisse , ut Ania-
num totius operis auctorem , vel
εργασιαστήν saltim fuisse , crede-
rent , ac proinde , quidquid in
illo peccatum esse animadverten-
rent , id omne ab Aniani manu
esse , dicerent . Vid. Oisfel. *not.*
ad Cai. instit. cit. de jur. nat.
gent. & civ. & cit. de libert. serv.
p. 1. & 4. 5. edit. Schulting. adeo-
que *Anianismi* ex criticis non mi-
nus frequenter audiantur , quam
Tribonianismi , vel emblemata
Triboniani . Vid. Jac. Gothofr.
prolegom. C. Theod. c. 5. p. 192.
sequ. HEIN.

ANIMÆ amissio , id est vi-
tæ *§. 3. Inst. de publ. judic.*
Plaut. *Amphitr. l. 1. 85.* & Sal-
lust. in *bell. Catilin. c. 20.*

ANIMADVERSIO pro jure gladii in *l. 1. §. ult. D. de offic. ejus, cui mand. jurisd.* Alias est poena sive publica *l. 7. §. 1. D. de injur.* ut est ANIMADVERSIO capitis, seu capitalis *l. 1. §. 18. D. de orig. jur. l. un. D. de crim. sive alia, veluti privata l. un. C. de emend. propinqu. & civilis, ut pecuniaria l. 131. §. 1. D. de verb. signif. prætorica l. 15. §. 28. D. de injur.*

Animadversio etiam sumitur pro censura Ecclesiastica in *C. fin. de except. in 6.*

ANIMADVERTERE, id est, punire *l. 11. l. 13. D. de offic. pref. ANIMADVERTERE* facinorosos homines *l. 3. D. de jurisd. in libertinum l. 7. §. 1. D. de bon. damn.* Animadverforum corpora *l. 1. D. de cadav. punit.* ANIMADVERTI autem dicitur de omnibus suppliciis, & pœnis, si pœnæ genus adjicitur *l. 11. §. ult. l. 12. D. de pœn.* At si simpliciter ponitur hoc verbum, tunc significat potissimum capite plecti, & quidem gladio, non securi, telo, fuste, laqueo *l. 8. §. 1. D. de pœn.* Hinc in *d. l. 8.* Scipio Gentilis de *jurisd.* 3. 2. pro ut gladio in eum animadvertatur, omisso gladii vocabulo, rescribi jubet, ut animadvertatur, quam tamen emendationem minus necessariam putat Heineccius, quum sæpe exprimere soleant boni auctores, quæ & non expressa subintelligerent. Additque ex eo intelligi, cur Papiniani percussorem, qui securi fuerat usus, increpans Caracalla dixerit: Gladio te exsequi oportui meum iustum, testibus Spartiano in *Caracalla c. 4.* & Xiphilino *lib. 77. p. 872.* Nam animadvertere in Papinianum iusserat Imperator. Quare male ejus increpationis rationem ex supplicii istius ignominia reddunt alii. Vid. Ev. Otto in *Papiniano*

c. 16. §. 8. p. 391. sequ.

Animadvertere pro observare, intelligere. Sic non ANIMADVERTO *l. 87. §. 1. D. ad Leg. falcid.* Est etiam rem, ejusque circumstantias accurate expendere, & causâ cognita, quid æquum, statuere: Et ita Prætor sese ANIMADVERSURUM dicit *l. 1. §. 1. D. de minor.* Et sic quoque animadvertere dicitur arbiter *l. 28. D. de probat.*

ANIMALES res, & quæ anima carent opponuntur *l. 1. §. 1. D. de rei vind.*

ANIMICIDAM seu ψυχοφθορα Apollinarem vocat Justinianus in *l. 5. §. 2. & l. 6. §. 4. C. de summ. Trinit.* quod divinitatem Christo loco animæ esse somniabat. Epiphan. *hæres. 77. Augustin. hæres. 53. HEIN.*

ANIMO possidet, qui adfectum possidendi habet, quique ea mente, & cogitatione est, ut possidere velit *l. 3. §. 3. D. de adquir. posses.* Contra animo possidere definit, qui adfectionem, & voluntatem possidendi dimittit *d. l. 3. §. 6.* Possessio facti, & animi esse dicitur *l. 1. §. 15. D. si is qui rest.* quia scilicet factum naturale desiderat, & animum possessoris.

Eodem sensu animum revertendi desiisse habere dicuntur animalia, quæ ex consuetudine abire, ac redire solent, quum consuetudinem revertendi dimiserunt *l. 5. §. 5. D. de adquir. rer. dom.*

Ex ANIMO accusare, & concludere opponuntur in *l. 3. D. ad leg. jul. de adult.* Non ex animo, sed extra *l. 1. C. si advers. del. l. 3. C. de adquir. posses. l. 17. §. 1. D. de edilit. edict.*

ANIMOSUS homo, qui ædes suas ad ornatum urbis excitat *l. 7. C. Theod. de præd. navicul.* Eodem sensu Symmachus

15. 5. *epist.* 59. de præparatoriis ad munus; Multum, inquit, rebus omnibus additurus, quas civium voluptati animoso impendio præparamus.

ANNALE tempus *l.* 2. §. 43. *D. ad SC. Terrull. decretum l.* 44. §. 4. *C. de Episc. & Cler.*

ANNALIA legata, id est annua *l. ult. C. eod. tit. interdicta l.* 1. §. ult. *D. de interd.*

ANNALIS actio, quæ intra annum datur, & anno finitur *l.* 1. §. 5. & §. ult. *D. quand. de pecul. act. bonorum possessio l.* 6. *D. ad SC. Terrull. exceptio tit. C. de ann. except. rescisso l.* 15. *C. de testam. manum.*

ANNALES sunt acta judicialia, quæ per annos digeri solebant. Hinc ANNALIBUS *negli.* Hac igitur lege sancimus, ut appellatio litigantium intra tempus jure præscriptum inscripta neatur annalibus, ut promissa relatio intra triginta dies legibus definitas ad sacra scrinia destinetur *l.* 65. *C. Theod. de appellat.*

ANNATÆ, quando in demortui Episcopi, aut Cœnobiarchæ locum novus substituitur successor, is Pontifici fructus anni integri ejus beneficii, in quod successit,olvere tenetur, quod vestigal annatam adpellant, quod unius & primi anni sit.

ANNICULUS amittitur, qui extremo anni die moritur *l.* 132. *D. de verb. signif.* id est trecentesimo sexagesimo quinto die, quia annum civiliter non ad momenta temporum, sed ad dies numeramus *l.* 6. *l.* 7. *D. de usuc. l. pen. D. de div. temp. præser.* Et ita accipiendus anniculus apud Ulp. reg. tit. 3. §. 3. Ceterum verba illa legis 132. de *V. S.* pertinent ad legem Ju-

liam & Papiam Poppeam, & quidem ad Caput de jure Quiritium ob liberos consequendo. De eo enim Lege Julia & Papia cautum fuerat: Latinus, cui ex Latina filius, filiave natus, natave, & anniculus anniculave factus, factave erit, jura Quiritium consequitur. Ita observat HEIN.

Ad agnos etiam, quippe quos anniculis minores esse oportet, hoc vocabulum refertur in *l.* 60. *pr. D. de legat. 3.*

ANNIVERSARIA conditio percipiendi redditus præstanda, id est singulis annis *l.* 21. §. ult. *D. de ann. legat.*

ANNOŃA pro pretio annuario. Minime æquum est, decuriones civibus suis frumentum vilius, quam annona exigit, vendere *l.* 3. *D. ad leg. jul. de ann. l.* 8. *D. ad municipal. l.* 5. *D. de administr. rer. ad civ. pertin. Liv. 26. 19.* Annona haud multum laxaverat. HEIN.

Annonæ nomine res omnes, quæ ad victum pertinent, completimur *subr. ad leg. jul. de annon.* Hinc annona æraria *l.* 34. 35. 36. *C. Theod. de erog. milit. annon. civica l.* 10. 11. *C. Theod. de ann. civ. & fun. grad. expeditionis l.* 4. *C. Theod. de exped. milit. fiscalis l.* 11. *C. Theod. de re milit. limitaneorum l.* 10. *C. Theod. de ann. & trib. militaris l.* 33. *C. Theod. de erog. milit. publica l.* 1. *D. de leg. jul. de ann. urbis l.* 5. §. 3. *D. de jur. immun.* Annona autem ab anno, quasi annua.

ANNOŃAS in Constitutionibus accipimus τὰς σιτῶναι, quæ militaribus palatinis officiis ex eorum, qui possessiones tenebant, collatione erogabantur *tot. tit. C. de annon. & tribur.* quæ & pannes civiles dicuntur in *l. ult. §. 2. C. de jur. dot.* Hinc annonæ divisio *l.* 1. §. 2. *D. de mun. & hon. præbitio l.* 11. *C. Theod.*
de

de re milit. Adjuvare annonam , & ei servire l. 7. §. 3. *D. de jur. immun.* Adtentare annonam , & vexare l. 6. pr. *D. de extraord. crim.*

ANNONARIA , absolute l. 1. *C. Th. de domest.* Annonaria causa , collatio , exactio , functio , necessitas , potestas , praefectura , praestatio , res , species , itemque annonaria alimenta , compendia in legibus nostris .

ANNONARIi praerant annonae militari . Eorum sit mentio l. 3. *C. Th. de numerar.*

ANNONARIS census , titulus l. 15. *C. de metall. & metallar.* l. 1. *C. de fid. & jur. hast.*

ANNONARIUS titulus l. 1. *C. de fid. instr.*

ANNOSUS , senex l. 3. *C. de decurion.*

ANNOTATIO , Vid. ADN.

ANNOTATORES l. 13. *C. Th. de susceptor.* erant rationibus obnoxii , qui scilicet inlatarum specierum breves conficiebant , Tabularii l. 2. *C. Th. eod. tit.*

ANNUA exceptio in l. 30. §. 5. *D. de pecul.* l. 15. §. 3. *D. quod vi aut cl. l. ult. C. quib. ex caus. major.* est annalis , seu quae intra annum datur . At in l. fin. *D. quond. de pecul. act.* ann. Annu exceptio est , qua dominus de peculio conventus post annum , quam servus alienatus manumissusve est , defenditur .

Annua lex , praetoris edictum appellatur . Cic. 1. *Verrin. c. 42.* Praetoris enim Imperium fuit annum pr. *Inst. de perp. & temp. act.*

Annum , quod in singulos annos percipitur , inprimis quod alimentorum causa praestatur l. 22. *D. de pact. dot.* l. 15. pr. l. 28. §. 6. & ult. l. 33. *D. de donat. int. vir. & ux.* Sic annua merces l. 7. §. 8. *D. solut. matrim.* pensio l. 12. §. 4. *D. quond. dies legat.*

Annua die dare , id est anno l. 1. *D. de dot. prel.* ut quadrima die , id est quarto anno l. 19. *D. de pact. dot.* Suet. Solvendis (legatis) annum diem definiit . Sic menstrua die apud Tertullian. in Apologet. cap. 39.

Annua , bima , trima die , id est tribus pensionibus , anno scilicet , biennio , triennio l. 19. l. 30. l. 49. *D. de legat.* 1. & quidem aequalibus , etsi adiectum non sit aequis pensionibus l. 3. *D. de ann. leg.* Ita saepe promittebatur dos , cui patet ex Cic. lib. 11. ad Attic. epist. 4. 23. & in iis , quae ex mutuo , emto , legato , aliisque causis debebantur , Cic. ad famul. lib. 2. epist. 8. l. 6. §. 1. *D. de contrah. emt.* Ceterum in reddenda dote , quae numero , mensura , & pondere constabat , is solvendi modus fuit legitimus , teste Ulp. tit. 6. §. 8. donec eum in annum mutavit Justinian. l. 1. §. 7. *C. de rei ux. act.*

ANNUERE , seu adnuere votis l. 5. *C. de adopt.* Annuere sine verbis l. 1. §. 2. *de verb. obl.* id est capitis signo adfirmare , concedere . Virgil. *Aeneid.* lib. 12. Annuit hic Juno , & mentem latata retorfit .

ANNULUS . vid. ANULUS

ANNUS trecentis sexaginta quinque diebus constat ex Juliani constitutione l. 4. §. 5. *D. de statu lib.* Suet. in Jul. c. 11. Hic enim Imperator Mathematico Sozygene rationem habuit spatii , intra quod sol circulum suum per zodiacum absolvere videtur , quod visum est 365. dierum & 6. horarum . Annus enim idem est , ac circulus . Virgil. *Georg.* 2. 401. Redit agricolis labor artus in orbem , Atque in se sua per vestigia volvitur annus . Indeque est quod Graecis dicatur *εναυτος* , quasi in se ipsum rediens , quae na-

tura circulo est. Atque hic proprie annus dicitur, nec nisi synecdoche est, quando Ovidius *Fastor.* 1. 149. & 151. ver. Tibullus *eleg.* 2. 4. autumnum, & Hor. *Ep.* 2. hyemem *annum* dicunt. Spatium autem illud est, quod vocamus annum solare; Romani annum magnū vocabant, auctore Censorino *de die natali* 119. vel etiam longum, ut apud Ovid. *metamorph.* 1. 273. Et ab hoc diversus est annus Lunar, qui parvus, vel brevis dicebatur Plin. 7. 48. quod erat spatium, quod luna duodecies circum suum per terram absolvit. Annus autem solaris hodie æquat 365. dies 5. horas, minutas 48. & secundas 36.

Annus autem in Legibus nostris vel naturaliter intelligitur, vel civiliter. Naturaliter, cum a momento ad momentum computamus, ut in *l. 132. D. de verb. signif.* Et hic in nuptiis exigitur Nov. 76. & 100. in pupillis & minoribus *l. ult. C. quand. tut. vel cur. esse desin.* in præscriptionibus actionum temporariarum *l. 6. D. de oblig. & act.* in Carboniani possessione *l. 1. C. de carbon. edict.* Sic: si cui legetur, quum quatuordecim annorum erit, is capiet, quum quatuordecim annos inpleverit *l. 49. pr. D. de legat. 1.* Civiliter vero, cum a die ad diem computatio ita fit, ut qui ad extremum anni diem pervenerit, annum absolvisse videatur, ut in *l. 134. D. de verb. signif.* atque hic exigitur in muneribus, & honoribus, si damnum injuria datum sit, & in testamenti factione *l. 5. D. qui testam. fac. poss.* in manumissione ex Lege Ælia Sentia *l. 1. D. de manum. in usufruptione l. 5. 7. D. de usurp.* in Lege Papia & Poppæa, ut supra dictum est in art. *anniculus*. In his & similibus dies inceptus pro completo ha-

betur. Si cui his verbis libertas relicta sit, *duodecimo anno liber esto*, in principio anni duodecimi liber erit. Duodecimus enim annus est, quum quantum liber ex duodecimo anno venerit, aut præterierit. Et qui duodecimo anno liber esse jubetur, omnibus duodecimi anni partibus liber esse jubetur *l. 41. D. de manum. testam.*

Annos etiam inchoatos plerumque pro plenis accipimus, nisi aliter conceptio verborum, vel loquentis voluntas suadeat *l. 1. D. de manum. l. 5. D. qui test. fac. l. 8. D. de mun. & honor. l. 3. D. de jur. immunit. l. 74. in fin. D. ad SC. Trebell.* nisi aliter conceptio verborum, vel loquentis voluntas suadeat. Ut quum quis aliquo anno dare damnatur, ei potestas est quolibet anni die dare *l. 50. D. de oblig. & act.* & qui hoc anno dari stipulatus sit, nisi omnibus anni partibus præteritis non recte petet *l. 42. D. de verb. oblig.* sed & si in annos decem dare damnatur, aut liber esse jussus est, novissimo ejus temporis die legatum debebitur, & libertas obtinet *l. 49. D. de cond. & demonstr.*

Annus deinde vel continuus, vel utilis in jure distinguitur. Continuus, qui vulgo, & naturaliter annus adpellatur, vel qui constat ex 365. diebus continuis. In eo dies ad numerum reputantur, prout continui effluerunt nullis ex his deductis eorum, quibus experiundi potestas non fuerit: Sic in usufruptionibus mobilium continuum tempus numeratur *l. 32. §. 1. D. de usurp.* Annum vero utilem dicimus, qui constat ex 365. diebus utilibus, his nempe quibus experiundi potestas fuit: & ita in annalibus actionibus, quæ annua præscriptione excluduntur, annum accipimus in jure nostro.

Vid.

Vid. l. 14. §. 1. quod met. caus. l. 1. §. 2. D. quind. de pecul. act. annal. l. 19. D. de minor. l. 1. pr. D. si is qui testam. lib. l. 6. D. de calumniat. l. ult. C. de temp. in integr. rest. §. 5. Inst. de action. Quod & Goveanus notat lib. 1. variar. lect. c. 10. p. 795. operum.

Hoc sermone POST AN-
NOS biennium significatur l. 17. in fin. D. de manum. testam. ut in diebus biduum intelligitur in l. 217. D. de verb. signif. Nam apud Latinos non minus, quam alias gentes pluralis numerus duorum significatione saepe contentus est. Grot. adnot. ad Levit. 5. 15.

Anni pars major, quæ sextum, septimumque mensem egreditur. Secus est in interdicto *utrubi*, ubi major anni pars non ad numerum dierum, mensiumve, quibus ipse annus constat, sed ad longius tempus possessionis refertur: qui majore, quam adversarius, anni parte possederit, vincit, qui minore, vincitur. Gædd. ad l. 156. D. de verb. signif. ubi Licinnius Rustinus ait: Majore parte anni possedisse quis intelligitur, etiam si duobus mensibus possederit, si modo adversarius ejus, aut paucioribus diebus, aut nullis possederit.

ANSA scyphi l. 20. D. de adquir. rer. dom. poculi l. 21. §. 4. D. de furt. Ansis vasa tenentur, & Aræ primo *Anse* dictæ sunt, quod teneantur a sacrificantibus. Varro.

ANSARIUM genus vectigalis, cujus mentio fit in l. 1. C. Hermog. de jur. fisc. ubi vocatur ansaria, quum in marmoribus *ansarium* adpellari, docuerit Cujac. obs. 14. 3. Pet. Burmannus de vectig. pop. Rom. c. 5. In inscriptione, inquit, apud Grut. p. 99. 6. hoc vectigal designari creditur, & adpellari *vectigal foriculiarii*

& *ansarii promercialium*: Difficile vero dictum est, unde hæc nomina *foriculiarii*, & *ansarii* deducta sunt. Verosimile est quidem, quod Guther. de off. dom. Aug. lib. 3. c. 17. conjicit, legendum esse *foriculavium*, (unde *fori culeari* efficietur,) & *ansarii*, & indicari vectigal frugum minutarum, vini, tritici, olei, quæ in foro, a culeis & vasibus ansatis, quibus fruges venum exponebantur, & Reinesium legisse *fori culearii*, notat Gudius ad inser. ut de culleis, quibus ex rure promercialia debebant, intelligatur, idque maxime de vino, & oleo verum esse, credimus, quod culleis semper conditum in forum deferabatur, ut venderetur. - - - Et ut hoc vectigal obscurius, ita non magis patet, quale fuerit *ansarium*, quod possit a vasis *ansatis*, quibus merces quædam, & præcipue vinum, si minori mensura venderetur, quam culeis in forum deferabatur, dictum videri: nam amphoris ansatis vinum fuisse conditum, neminem, ut probem, exacturum puto, quin sexcentis locis amphorarum, quibus etiam, ut culeis, ubertatis agrorum rationem iniisse, testantur rei rusticæ scriptores, mentio fiat. Hæc Burmannus, qui postea & Lazium in lapide legentem *Ansurii*, & Gutherium *ansarium* & ad arma promercialia, ab Ennio *jacula ansata* vocata, trahi posse existimantem, erudite retulit. HEIN.

ANSERES in l. 5. §. 6. D. adqu. rer. dom. Anserum pastores l. 66. D. de legat. 3. Vet. Glossar. Anserarius *χρηστικός*.

ANSITERIA, pro quo in l. 23. §. 2. D. de aur. arg. leg. legendum est *amphitapa*, de quo supra.

Ανταναχλασις, percussio, reflexus, reverberatio in l. 17.

§. 2. *D. servit. præd. urb.* Interdum dici potest, eum quoque, qui tollit ædificium, vel deprimit, luminibus officere, si forte κατ' ἀντανάλλασιν, vel pressura quadam lumen in eas ædes devolvatur.

ΑΝΤΑΡΟΧΑ. Vid. Αποχα.

ΑΝΤΕ Kalendas proximas dari qui stipulatus est, nihil differt ab eo, qui Kalendis stipulatur *l. 13. l. 56. D. de verb. obl.* Paullus in *l. 132. pr. D. de verb. signif.* postquam dixit anniculum amitti, qui extremo anni die moritur, addit: *Et consuetudo loquendi id ita esse declarat.*

ΑΝΤΕ ΔΙΕΜ ΔΕCΙΜΟΝ ΚΑΛΕΝΔΑΡΟΝ, ΠΟCΤ ΔΙΕΜ ΔΕCΙΜΟΝ ΚΑΛΕΝΔΑΡΟΝ: neque enim utro sermone undecim dies significantur. Sive autem hanc lectionem neque utro sermone cum Card. Norisio *Cenotaph. Pisan. diff. 2. c. 17. p. 345.* probes, sive cum Henr. Brenkmanno & hanc alteram lectionem admittas neutro sermone, sensus recte se habet. Anniculum recte dici, qui die anni extremo decesserit, quia & is, qui X. Kalendas decesserit, ante Kalendas decessisse dicatur. Quod ad loquutionem ipsam attinet, ejus sensus non obscurus est ante X. Kalendas, id est, antequam decimam Kalendarum præterierit, adeoque designatur ipsa dies decima, quæ Kalendas antecedit, non undecima. Quod tot veterum testimoniis probavit laudatus Norisius *ibid. p. 243.* HEIN.

ΑΝΤΕCΕΔΕΡΕ. Proximus est, cui nemo antecedit *l. 92. D. de verb. signif.* Holoander rescribit quem. ΑΝΤΕCΕΔΕΝS instrumentum *l. 23. C. de donat. tempus l. 58. §. 2. D. de adm. & peric. tut.* ΑΝΤΕCΕΔΕΝΤΕS creditores in ordine pignorum *l. 7. C. de oblig. & act.* ΑΝΤΕ-

CΕΔΕΝS tempus *l. 58. §. ult. D. de administ. tut.*

ΑΝΤΕCΕCΟΡ in *l. 55. D. de judic. l. 9. D. de reb. eor.* alias decessor.

ΑΝΤΕCΕCΟΡΕS Justinianus in Epistola pandectis præposita juris, ac Legum professores adpellat, qui ibidem & professores legitimæ scientiæ dicuntur. Vid. Cujac. *observ. 12. ult.* Non autem soli Legum Doctores Antecessores vocabantur, immo ne omnes quidem, sed pragmatici, uti vocantur *l. 9. §. 5. D. de pæn.* qui formulis potissimum scribendis operam dabant. Ex latino antecessor Græci effingebant ἀντικερασσας vel ἀντικηρασσας, quod solerent illo tempore NS. pro S. vel SS. pronunciare, veluti defensus, deprehensus μισσων pro defessus, depressus, missum. Et frequenter legimus in Florentina *vicenismus, tricenisimus, thesaurus.* HEIN. Vid. *l. 3. C. de veter. jur. enucl.* ubi Dorotheum, & Craticum antecessores vocat. Vox videtur efficta intentione Græcorum, apud quos προηγεισθαι per metaph. est præeundo, & docendo discipulum in alicujus artis penetralia. Isocrati ad Demon. est εισηγεισθαι νεωτερες.

ΑΝΤΕFΕΡΡΙ, clausulæ, cujus mentio fit in *c. quodam de præbend. in 6. & c. auctoritate de concess. præb. in 6.* vim explicat Felin. in *c. causam quæ, & c. capitis de rescript. in antiq.*

ΑΝΤΕCΤΑΡΙ, vetus XII. Tabularum verbum. Significat autem, in testimonium aliquem vocare. Quod hac formula fiebat: *Licet antestari?* & tactis auriculis, ita dicendo: Memento quod tu mihi in ista causa testis eris. Vetus glossarium Antestari μαρτυρησασθαι. Vid. Hor. *sermon. 1. 9. v. 74.* Plaut. in *pers. 4. 9. v. 10.* in *Pæn. 5. 4. v. 57.* *Asinar. 2. 4. v. 74.* *Curcul. 5.*

3. v. 23. Plin. *hist. nat.* 11. 45. Hoc autem verbum tam activa, quam passiva significatione protulisse veteres, Priscianus *lib.* 8. testatur, qui ex Livio hæc verba citat: Impubes neque libripens esse potest, neque antestatus, id est *προδιαμαρτυρασθῆναι*, seu *ad testimonium adhiberi*. ANTESTATI, qui testimonium vocantibus perhibebant. Apud Caium vero Inst. tit. 6. Antestatus dicitur, qui in mancipatione testimonii causa adhibetur.

ANTEVERTERE supplicium *l.* 2. *C. qui test. fac.*

ANTHIANUS (Furius) jurisconsultus, auctor librorum 5. ad Edictum, quorum tamen ex primo duntaxat fragmenta tria in pandecten relata sunt, puta *l.* 62. *D. de pact.* *l.* 40. *D. de dol. mal.* & *l.* 80. *D. de rei vind.* Itaque jam Triboniani temporibus non integrum opus, sed hoc tantum fragmentum videtur superfuisse. Nam in indice Florentino legitur *Ἀνθιωτοὶ Φωρεῖς Ἀνθιωτικοὶ μέγας Ἐδικτὴ βιβλίον πεντε*. Authi vel Furii Authiani pars Edictalium librorum quinque, non *μέγας Ἐδικτὴ βιβλία πεντε*, uti Taurellius edidit. Laur. Theodor. Gronov. *de emendat. Pandectar.* cap. 25. p. 81. Ex tribus, quæ exstant fragmentis, iisque satis brevibus, de ætate hujus Jurisconsulti nihil certi elicitur. HEIN.

ANTHROPOLATRA in *l.* 5. §. 2. & *l.* 6. §. 2. *C. de summ. trinit.* Anthropolatriam primis Christianis objecisse paganos Christum pro nudo homine habentes, constat ex Tertull. *apologet.* c. 21.

ANTHROPOMORPHITÆ dicti pro eo, quod simplicitate rustica Deum habere humana membra, quæ in divinis libris scripta sunt, arbitrarentur c. 39. §. 3. *caus.* 34. *quest.* 3.

Antædes in *l.* 14. §. 8. *D. de*

edilit. edict. sunt tonsillæ, id est, faucium inflammationes cum tumore. Antias autem est nonien tam morbo, quam particula accommodatum. Unde Plin. Tonsillæ in homine, in sue glandulæ. Ab Aristot. in 1. *de hist. animal.* *παρισσμία* vocantur. Vid. de his Paullum Aeginet. *l.* 6. c. 50.

ANTICHRESIS contrahitur, quum ita pignori domus, vel fundus opponitur, ut in usuras fructus creditor percipiat, aut locando, aut ipse percipiendo habitandoque *l.* 12. §. 1. *D. de pign.* *l.* 33. *D. de pignor. act.* ut in specie *l.* 14. & *l.* 17. *C. de usur.* vel ut in *l.* 6. *C. quod cum eo*, quum in usurarum vicem creditori facultas habitandi conceditur.

ANTICIPARE supremum iudicium consiliis *l.* 8. *pr. C. de inoff. donat.* Anticipata res *l.* 2. *C. de vectigal.* anticipatum tempus *l.* 6. *C. de feriis.*

ANTICUS dicitur Justinianus in *pr. Inst. proæm.* *l.* 3. *C. de vet. jur. enuch.* *l.* 1. *C. de offic. præf. præf. afr.* & alibi passim a devictis *Antif.* Refert enim Procop. *de bell. Goth.* 3. 40. sub Justiniano Antas, Sclavenorum accolæ, transito Istro, in Romanorum fines effusos, non sine clade insigni repressos esse. Addit idem scriptor, Antas demum perdomitos, novas trans Istrum sedes a Justiniano impenetrasse, ut Hunnos a depopulationibus prohiberent. Eadem autem fuisse videtur gens Antica cum Venedica: *Sunt enim Antæ & Sclavi populus unus: sed tamen colunt duas respublicas populares*, inquit idem Procop. *lib.* 3. c. 4. HEIN.

ANTIDICOMARITÆ appellati sunt pro eo, quod Mariæ virginitati contradicunt, asserentes eam post Christum natum viro suo fuisse commissam c. 39. *caus.* 24. *quest.* 3.

Ἀντιδωρον remuneratio l. 25. §. 11. D. de hered. per.

ANTIDOTUM in l. 5. pr. D. de per. leg. Græcis autem ἀντιδοτος masculino, & feminino genere, neutro ἀντιδοτον dicebatur, quasi dicas contra datum adjectivè. Hinc Caius in l. 35. §. 2. D. ANTIDOTI plurali numero dixit. Diof. lib. 3. c. 29. ο καρπος θανασιμων φαρμακιον εστιν ἀντιδοτος, semen lethalium venenorum antidotum est, id est adversatur venenis. Gell. lib. 14. c. 16. Hujus Regis (Mithridatis) antidotus celebratissima est, quæ Mithridatios vocatur. Serenus Sammonic. c. 62. Antidotus vero multis Mithridatica fertur Consociata modis.

ANTINOMIA, legum inter se pugna, qualem in corpore juris suis auspiciis confecto nullam exstare voluit, & si qua forte ex auctorum oscitatione irreperit, subtiliore interpretatione tolli iussit Justinianus l. 1. §. 8. C. de vet. jur. enuch. Voti ne damnatus sit, an non, cernunt viri docti, & adhuc sub iudice lis est. HEIN.

Αντιπαράστασις, argumenti genus, quo Jurisconsulti aliquando sententias suas duabus rationibus communire solent. Quemadmodum enim priorem εὑρισκον, ita posteriorem antiparastasin vocabant. Exemplum est in l. 17. D. de auct. tut. Hinc Paullus, ut probet, tutorem a prætore compelli non posse, ad auctoritatem interponendam, addit rationem, quia iniquum sit, tutorem cogi ad adprobandum id, quod fortasse non utile futurum sit pupillo: & hæc est εὑρασις. Deinde subjicit, si vel maxime actus iste pupillo utilis esset, pupillum tamen nihil damni facere, quatenus tutelæ iudicio consequi possit a tutore, quantum sibi ob eam rem absit, quod tutor au-

stor fieri noluerit, quantumque potuisset lucrari, si auctoritatem interposuisset, & hæc est antiparastasis. HEIN. Vid. & Cujac. obs. 25. 21. ubi plurimis exemplis id probat ex l. pen. D. de serv. export. l. 27. §. 4. D. ad SC. Tertull.

ANTIPHERNA in l. ult. C. de donat. ant. nupt. Cujac. lib. 5. obs. c. 4. Donatio, inquit, propter nuptias, est dos mariti, atque ideo, quæ donantur propter nuptias antipherna, id est tanquam ex altera parte doti respondentia vocantur. Ea in dotem a muliere plerumque redigebantur l. 5. verb. hoc observare C. de secund. nupt.

ANTIQUARI lex rogatione olim dicebatur, quæ non accipiebatur, sed improbatur, & rejiciebatur. Antiquare enim significat antiqua probare, &, ut Festus explicat, in morem pristinum reducere. Sic antiquatum editum in l. 5. C. de ædific. priv.

ANTIQUARI l. 2. C. Theod. de stud. urb. Rom. librarii sunt, seu librorum scriptores, & qui vetustos codices describunt. Antiquarii quatuor in scrinio memoriæ l. 10. de proxim. sac. servior. Augustin. de verb. Dom. serm. 44. Quemadmodum qui videt litteras in codice optime scripto, & non novit legere, laudat quidem antiquarii manum, admirans apicum pulchritudinem. Vetus Glossar. græcum antiquarium καλλιγραφον interpretatur. Add. Panciroll. de Clar. leg. interpret. l. 2. p. 10. HEIN. Isidorus lib. 6. orig. c. 14. Librarii autem, ait, iidem & antiquarii vocantur: Sed librarii sunt, qui & nova, & vetera scribunt. Antiquarii, qui tantummodo vetera, unde & nomen sumserunt. Aufon. ad Probum Epist. 16. init. oblata per antiquarios mora. Add. Sidonium lib. 9. epist. 16. & Cassiodo-

dorum *de divinis lectionib. c. 15.* & 30. ubi scite describit antiquarios. Hinc antiquaria *ars* Hieronymo *epist. ad Florentinum.*

ANTIQUI in *l. 3. D. si pars hered. pes.* qui sæpius veteres appellantur, ubi sermo est de maioribus.

ANTIQUIOR, majoris ætatis. Ut antiquior acceptilatio *l. 13. §. 9. de acceptil.* Alias antiquior est *cavio* in *l. 19. §. 7. D. capr. & postl.* Cicero antiquiorem ait Dejotaro fuisse laudem, & gloriam, quam regnum, & possessiones suas.

ANTIQUITAS in *§. 14. Inst. de hered. quæ ab intest. id est,* antiquum jus.

ANTIQUUS, A, UM. ANTIQUA actio ex LL. XII. Tab. descendens *l. 23. §. D. de R. V.*

ANTIQUUM JUS pro jure gentium, quod cum humano genere natura prodidit *l. 1. pr. D. de adquir. rer. dom.* ANTIQUUM jus etiam dicitur, quod ex LL. XII. Tabularum descendit *l. 23. §. 6. D. de rei vind.* sive antiqua lex, prudentia *l. 2. §. 1. D. de noxal. act. l. pen. fin. C. de constit. pecun.* & jus vetus *l. 1. D. de petit. hered.* At in *l. 29. §. 7. D. de lib. & postl.* ANTIQUUM jus accipi oportet, quod ante legem Vellejam obtinuit, quemadmodum in *l. 1. §. 9. & l. 2. §. 20. D. ad SC. Tertull.* ANTIQUUM jus est, quod SCum Tertullianum præcessit, & in *l. 29. fin. D. de legat. 2.* quod ante Legem Juliam, & Papiam observabatur: quomodo etiam accipiendum est apud Ulp. *tit. 1. §. 20. tit. 17. §. 2. & tit. 18. §. 1.* Enim vero in *l. 42. §. ult. D. de mort. caus. don.* jus ANTIQUUM est, quod Severi constitutionem præcessit, qua in mortis causa donationibus Falcidia

ducta est. Similiter ANTIQUUM jus in *l. 19. §. 3. D. de castr. pecul.* constitutiones Imperatorum circa peculium castrense factas antecessit, ut antiqua observatio *§. 1. Inst. per quas pers. nob. adquir.* quæ ante Justiniani constitutionem locum habuit. ANTIQUUM jus in *l. 18. C. de collat.* quod Anastasianam constitutionem præcessit, qua nova forma emancipationis faciendæ introducta est. Quæcumque ergo jura novis constitutionibus anteriora sunt, ea harum respectu jus ANTIQUUM vocari, e. g. in *l. 1. C. und. vir, & ux. respectu constitutionis novæ l. ult. C. Theod. de legit. hered.* recte observavit Cujacius. Add. *l. 17. C. de nupt. l. 6. C. de incest. & inut. nupt.* Denique ANTIQUUM jus in *l. 1. fin. D. si a parent. quis manum.* querelam inofficiosi testamenti significat.

ANTISTES simpliciter Episcopum significat in *l. 18. 22. pr. l. 25. §. 1. l. 28. §. 2. C. de Episc.* aliquando etiam sacerdotem *l. 1. C. Theod. ne sanct. baptism. iteret.* ANTISTES sacerdos dictus est, quod antestat: primus enim est ordine in Ecclesia *c. clericos l. §. 10. dist. 21.* Sed & liberalium studiorum dicuntur antistites *l. 1. C. de decret. decur. & locorum, vel urbis l. ult. §. 5. C. de curat. fur.* Antistites sapientiæ, Plin. *hist. nat. lib. 7. c. 1.*

ANTISTIUS Labeo, institutus a Trebatio, de quo vid. *l. 2. §. 4. D. de orig. jur.* Ejus mentio fit apud Suet. in *Aug. c. 54.* & Gell. *13. 10.* qui ejus libris, qui post mortem editi sunt, posteriorum nomen inditum esse scribit, eundemque commentarios ad XII. Tabulas composuisse ait *lib. 1. c. 12.* Ipsius quoque *liber 1. prætoris urbani* citatur in *l. 19. D. de verb. signif.* Reliquit, teste

ste Pomponio, libros CCCC. Quotannis enim sex menses secedebat, librisque conscribendis dabat operam, in quibus etiam fuere lib. 8. *περιθαρων*, libri prætoris peregrini saltim 30. l. 9. §. 4. D. de dol. mal. & liber epistolarum l. 30. D. 1. D. de usurp. & usuc. Hic equidem non gratus fuit Augusto ob præfactam in sententiis in senatu dicendis libertatem. At non ipse est, quem aspergit Horatius *satyr. 3. lib. 1. serm.* his verbis: *Labieno insanior inter Insanos dicatur*, ut tradit vetus interpres. A Labeone enim diversus fuit Labienus, insanus homo, qui ob istum animi morbum pro *Labieno Rabienus* dicebatur, & de quo lepida quædam narrat Seneca pater in *præf. libri 5. controuv.* HEIN. Vid. ATEIUS.

ANTONINUS Pius est cognominatus, inquit Jul. Capitolinus, vel quod focerum fessa jam ætate manu præsentem Senatu levaverit, vel quod eos, quos per malam valetudinem Hadrianus occidi iusserat, reservavit. Hic quum annos 24. imperasset, morbo periit, anno ætatis suæ 70. & quasi adolescens desideratus est. Antoninus Augustus Pius noster, ait Marcianus in l. 42. D. de fideic. libert. Aurelius Imperator Antoninus dicitur in l. 48. D. de condit. & dem. & Imperator Titus Antoninus in l. 55. §. 1. D. ad SC. Trebell. l. 3. D. de condit. indeb. & Divus Antoninus in l. 7. D. de in integr. rest. & l. 1. §. 5. D. de quæst. item Divus Pius Antoninus in l. 5. §. 2. D. de censib. & Imperator Antoninus Pius l. 13. §. 1. D. de alim. vel cib. leg. a Modestino vero *ΑΥΤΑΥΙΝΟΣ ΕΥΣΕΒΗΣ* l. 8. §. 1. D. de excus. Passim vero in libris nostris D. Pius vocatur, & quod rarum est, Antoninus nullo adjuncto in l. 57. D. de legat. 2. & Imperator

Antoninus, in l. 17. D. de stat. hom. Hujus singulari virtute & incredibili quadam pietate factum est, ut ad quamplurimos Imperii successores, nullo licet sanguinis vinculo junctos, nomen Antonini velut hereditarium transfiret. Quo nomine etiam Imperatores quosdam prænominis, cognominisque loco usos esse ex diversis antiquitatum monumentis constat. Si quidem post obitum Antonini Pii fuisse nomen Antoninorum tam amabile, testis est Ælius Lampridius, ut qui eo nomine non uteretur, mereri non videretur imperium. Hinc ANTONINI Imperatoris nomine in l. 12. D. de fideic. libert. Antoninus Caracalla exaudiendus est, qui & Divus Antoninus dicitur in ead. l. §. ult. & Antoninus Aug. in l. 32. pr. D. de don. int. vir. & ux. Fuit hic Antoninus Caracalla Septimii Severi Augusti filius. Observandum tamen est, patri aliquoties a Jureconsultis, qui ejus temporibus vixerunt, in ordine scripturæ anteponi, veluti in l. 9. D. de capt. & postlim. & apertius in l. 8. §. 1. D. de legation. ubi *Inpp. Antoninus, & Severus Augusti*. Add. l. 3. D. de cond. & indeb. l. 5. §. 2. D. de solut. l. ult. D. de excusat. l. 14. §. 4. D. ad SC. Trebell. & l. 15. §. 3. D. de re jud. aliter atque in l. ult. pr. & §. 12. D. de publican. l. 1. l. ult. D. de requir. & absolv. l. 33. §. 1. D. de cond. & dem. l. 3. l. 7. D. de min. l. 4. §. 1. D. de in lit. jur. Idem Imperator magnus Antoninus quandoque adpellatur l. 11. D. de adpell. l. ult. §. 11. D. de publican. quin & alias Divus Antoninus vocatur, ut in l. 96. D. de legat. 3. interdum Divus Magnus Antoninus, ut in l. ult. D. de veteran. & l. 9. D. de divers. temporal. Ad eum enim, non ad Pium, hanc Divi & Magni

gni adpellationem pertinere, planum facit *d. l. ult. D. de veteran.* in qua ita est: Divus Magnus Antoninus cum patre suo rescripsit, ut in *l. 1. D. de requir. & absolv. damn.* Divi Severi & Antonini Magni rescriptum est. Add. *l. 11. §. 3. D. de vacat. & excus. mun. juncta l. 6. D. de excus.* Nam quod illic Modestinus ait: Divus Magnus Antoninus cum patre rescripsit, hoc idem in *l. 6. D. de excus.* ex Ulpiano refert his verbis: Imperator noster cum patre rescripsit. De hoc itidem accipienda sunt verba Ulpiani in *l. 4. §. 5. vers. quædam. D. de offic. procons.* hæc: Imperator noster Antoninus Augustus. Et generaliter, quotiescumque apud eundem Ulpianum, & Paulum legimus, Imperator noster, toties Antoninum hunc demonstrari, sciendum est. Vide art. noster. De Magni autem cognomine hoc addit Heinecc. Observavit Ezech. Spanhem. in *Orb. Rom. exercit. 2. c. 4. p. 144.* illud in numis quoque eidem Caracallæ tribui. Nam, ut ait Aurel. Victor. *c. 37.* corpore Alexandri Macedonis inspecto, Magnum, atque Alexandrum se iusserrat adpellari. Conf. Herodian. *hist. 4. 17.* Attamen & ejus pater Severus jam antea non modo magni, sed maximi principis elogio sæpe ornatur, ut in *l. 78. §. 1. D. de legat. 2. l. 8. D. de vacat. & excus. mun. & l. 17. pr. D. de quest.* Alios Antoninos vid. in art. Marcus Aurel.

ANULUS. Anuli signatorii in *l. 74. D. de verb. signif.* quibus signa tabulis imprimebantur *l. 22. §. 2. & 5. qui test. fac.* Alii ornatus causa habebantur *l. 25. §. 10. D. de aur. arg. leg.* Et anulum sponsæ missum narrat Paulus in *l. 36. §. ult. D. de donat. int. vir. & ux.* de quo ritu vid. Kirchmann. *de anul. c.*

18. p. 185. Anulum quoque a moriente filiae custodiæ causa traditum proponit Papinian. *l. 77. §. 2. D. de legat. 2.* de quo more differit laudatus Kirchman. *c. 22. p. 259.* Anulos interdum arthæ nomine venditori datos, ostendunt *l. 11. §. 6. D. de act. emt. l. 5. §. pen. D. de inssitor.* Eo etiam pertinet *l. 17. D. de præscr. verb.* Vid. laud. Kirchman. *c. 15. p. 181.* Anuli quoniam inter ornamenta habentur *l. 25. §. 10. D. de aur. arg. leg.* quærebatur an auri adpellatione contineantur *l. 19. §. 7. de aur. arg. leg.* Quæ enim alio legatorum genere continentur, ea communi auri vocabulo, non venire, nec legato auri comprehendisciunt omnes. Sed valuit sententia Q. Saturnini, auri adpellatione contineri anulos aureos. HEIN.

ANULORUM aureorum jus olim non erat, quam Senatoribus, & equitibus, ut patet ex Dion. Cass. *lib. 48.* & Plin. *hist. nat. lib. 33. c. 2.* ait: Anuli distinxere alterum ordinem a plebe, ut semel cœperunt esse celebres, sicut tunica ab anulis Senatum tantum. At postea ingenti omnes aureos gestare cœperunt. Unde Asconius anulos aureos ingenuitatis signa adpellat. Proinde liberti, ut ingenuitatis munia, salvo patronorum jure, consequerentur, jus aureorum anulorum a principe impetrare solebant *l. 10. §. 3. D. de in jus voc. l. 44. D. de excus. tut.* Quod Plinius *lib. 23. hist. nat. c. 2.* perstringit his verbis: Passim ad ornamenta anulorum etiam servitute liberati transfiliunt. Atque hoc est jus aureorum anulorum *l. 1. l. 2. D. de jur. aur. anul.* quod χρυσαν δακτυλιον δικαιον adpellatur a Modestino in *l. 14. D. de excus. tut.*

ANUS obstetrix in *l. 3. §. 5. D.*

5. *D. de Carbon. edict.* id est vetula.

APAMEA. Apamea Bithyniæ colonia fuit Romanor. de qua in *l. 1. §. 10. de censib. l. ult. C. de divers. præd. Plin. lib. 5. c. ult.* inquit : Ithius in Bithynia Colonia Apamea. Cujac. 1. *obs.* 18.

APELLITÆ, quorum auctor Apelles fuit, qui creatorem Angelum nescio quem gloriosum superioris Dei faciens, Deum Legis Israel illum igneum affirmans dixit, & Christum non in veritate Deum, sed hominem in phantasia fuisse *c. 39. §. 11. caus. 24. quest. 3.*

APER minor in *l. 46. D. de edilit. edict.* ubi prohibitio, ne quis canem, vel minorem aprum, lupum, ursum, pantheram, leonem, ibi, ubi vulgo iter fit, habuisse velit. Quamvis vero hæc verba, quippe in Basilicis omissa, plerique post Charondam pro glossate habenda, expungendaque existiment, nulla tamen idonea ratio est, lituram inducendi his verbis, maxime quum verba in Basilicis *κατὰ ἀγρῶν* procul dubio ad aprum pertineant. Vid. Ev. Otto. *de tutel. viar. lib. 3. c. 1. p. 418.*

APERIRE, facere, ut quid pateat : Sic aperire codicillos *l. 3. §. 25. D. de SC. silan. epistolas l. 25. D. de legat. 2. testamentum l. 1. §. 5. D. ad leg. Corn. de fals.* **APERIRE** autem tabulas ille intelligitur, qui naturaliter aperit, sive signatæ sint, sive ligatæ, sed tantum naturaliter clausæ. Et ita in Edicto, quod Prætor aperiri tabulas vetat ante quæstionem de familia habitam, hoc verbum accipimus *l. 3. D. de SC. Silan. l. ult. D. de appell. recip.* Si in duobus exemplaribus scriptum sit testamentum, alterutro patefacto, apertæ sunt tabulæ. Sed etsi sua

natura patefactæ sunt, apertæ videbuntur. Quod si quis authenticum fecit, & exemplum, apertum utique censetur testamentum, si authenticum patefactum, non item, si exemplum *l. 10. pr. l. ult. D. testam. quemadm. aper.* Ceterum quo ritu aperiendæ fuerint tabulæ testamenti, docet Paul. *Sent. 4. 6. Ulp. & Cai. in l. 4. 6. 7. D. testam. quemadm. aper.*

Aperire parietem dicitur, qui fenestras, vel januas in eo facit *l. pen. & ult. fin. D. de servit. præd. urb.* **APERIRE** viam publicam est, eam ad veterem latitudinem, altitudinemque restituere in *l. 1. D. de via publ. APERTURE* puteum in domo *l. 24. §. ult. D. de dam. inf. sulcum l. 29. D. de servit. præd. rustic.*

APERTE, manifesto *l. 10. pr. D. de inoff. testam. & sparsum.*

APERTURA testamenti *l. 3. §. 20. D. de SC. Silan.* tabularum, codicillorum *l. 31. §. 1. D. de excus. l. 86. §. 1. D. de legat. 1.*

APERTUS, **A**, **U****M**. item de testamento, tabulis, codicillis, ut supra dictum est. Sed & aqua per apertum ducta dicitur in *l. 3. pr. D. de rivis*, nec non per canales opertos. **APERTUM** etiam est manifestum, ut apertum jus *l. 109. D. de condit. & dem.*

Apes. Harum fera natura est *§. 14. Inst. de rer. divis.* Apes alienas fumo facto fugare *l. 49. D. ad leg. aquil. exurere l. 27. §. 12. D. eod.*

APEX. Apices, pro scriptura, vel litteris. Sic **APICES** annotationis *l. 7. C. Theod. de petit. & ultro dæ. augusti l. 6. C. de advoc. divers. judic. celestes l. 5. C. de aquæd. divini l. 7. C. de episc. & sacri l. 3. C. ubi senat.* Alias **APEX** est cul-

culmen, ut apex potestatis *l. 6. C. Theod. de iis, qui administr. vel offic.*

APICES juris in *l. 29. §. 4. D. mand. veteribus res leves, minimique ponderis, ac pene contemnendas fuisse docuit Radulph. Forner. rer. quotid. 1. 19. HEIN.*

APISCI possessionem *l. 37. D. de pign. act. & alibi in D. quo verbo pro adipisci sæpe utitur Tacitus. Ut & Plaut. Epidic. 5. 2. 3. Rudent. prol. v. 17. Gell. 1. 24. Lucret. 1. v. 448.*

APOCHA in *l. ult. §. 2. D. de condict. indeb. & passim.* Vox græca latinitate donata, & cautionem pecuniæ solutæ significat, quæ a creditore debitori, probandæ solutionis causa, dari solet. Juxta vetus glossarium græcum Apocha eo differt ab acceptilatione, quod apocha non puram habet liberationem, ne extra controversiam positam, acceptilatio vero omni modo, & ab omni controversia liberat. Rursum acceptilatio omnino liberat, apocha non aliter quam si soluta sit pecunia. Quæ postrema verba sunt ex *l. 19. §. 1. D. de acceptil.* Adpellatur etiam pecuniæ solutæ professio in *l. 14. C. de solut. & alias cautio solutionis.* Apocha, inquit vetus Glossarium, cautio, quam creditor dat debitori solventi, qua profitetur se accepisse, hincque professio dicitur. Plerumque etiam securitas ab Impp. vocatur *l. 35. §. 2. C. de inoff. test. l. ult. si cert. pet. l. 1. C. de apoch. publ.* Cur autem apochæ securitatis nomen sit inductum, Cassiodorus explicat *lib. 11. Epist. 8. & Arrian. lib. 2. Epictet. c. 13.* Quemadmodum autem apocha solutionis probandæ causa datur a creditore, ita a debitore debitum agnoscere, & solutionem a se factam confitente, creditori præscriptionis impediendæ causa A

TAPOCHA datur *l. 18. C. de fid. instrum.* Ceterum APOCHÆ formula est in *l. 89. D. de solut. & alia similis procuratoris Cæsaris, qua is sibi satisfactum esse fatetur pro solo ad scalare sepulchri, integra superest in marmore apud Reines. inser. Class. 7. n. 16. HEIN.*

APOCHARE. Sciens inhibitam esse apochandi licentiam: ita ut ne præsentī, aut futuro, vel præterito sub hoc titulo nummus a provincialibus postuletur *l. 1. C. Theod. tribus. in ipso speciebus.* Commoda cogitantes urbis æternæ, vini speciem ita provinciales statuimus comportare, ut apochandi præsumptione damnata vina Romam portentur *l. 2. eod. tit.* APOCHARE autem his duabus legibus est mutare canonem, ut loquitur *l. 30. C. Theod. de annon. l. 5. C. Th. de canon. frum. urb. Rom.* Quasi in aliud vertere, fundere, & accipiendo pretium sic, aurum pro speciebus, apochas seu securitates emittere. Quod alias *aderare* dicitur, de quo supra.

Αποχωρῆς in *l. 6. C. de patr. pot.* est abdicatio liberorum, de qua vide in verbo abdicare.

APOCRISIARIUS Novell. 6. c. 2. vers. propterea sancimus Novell. 123. ubi Gothofred. Hoc nomen præcipue ferebant legati, vel nuncii Patriarcharum, Archiepiscoporum, & maxime Pontificis Romani ad comitatum, vel aulam principum, ut causas ecclesiarum suarum agerent, & de rebus talibus ad principem referrent d. Novel. 6. c. 2. Gregor. M. dialog. lib. 3. c. 36. De Apocrisariis his mentio est in *c. significasti 4. de elect. & c. septuaginta 12. dist. 16.* Eos, ex Romanæ ecclesiæ consuetudine, potissimum ex Diaconorum ordine fuitos esse, patet ex Alcuin. *de divin. offic. c. quid. signif. vesti-*
men-

ment. Denique & in monasteriis singulare fuit Apocrisiorum officium, ad quos ecclesiae thesauri pertinebat custodia. Udalric. *consuetud. Cluniae. lib. 3. c. 12.* HEIN.

ΑΠΟΚΡΟΣ domo profugus, advena, colonus adventitius in *l. 239. §. 5. D. de verb. signif.*

ΑΠΟΛΙΔΕΣ, extorres, deportati, nec in aliam admitti civitatem, item in opus publicum damnati, quasi sine civitate *l. 17. §. 1. D. de pœn. l. 1. §. 2. D. de legat. 3.*

ΑΠΟΛΛΙΝΑΡΙΣΤÆ ab Apollinare vocati sunt, dicentes Christum corpus tantummodo sine anima accepisse *c. 39. §. 44. caus. 24. quæst. 3.*

ΑΠΟΛΛΟΔΙΔΥΜÆΥΣ erat inter Deos, quibus Romani, ridiculo admodum instituto, jus liberorum dederant, eum in finem, ut capaces essent hereditatum. Pro Cass. *lb. 55. pr. De eo Ulp. tit. 22. §. 6.* Deos heredes instituere non possumus præter eos, quos SC. constitutionibus principum instituere concessum est, sicut Jovem Tarpejum, Apollinem Didymæum &c. De hoc Schulting. *jurispr. vet. antejust. p. 365.*

ΑΠΟΡΑCΙ in *l. 1. §. 1. D. de adpell.* Sententia, Dictum, responsum.

ΑΠΟΡΟΝ, perplexum *l. 88. pr. D. ad Leg. falcid. Gell. 9. 15.* inexplicabile vocat, quæ acceptio generalis est. At in dicta lege idem est, quod dialecticis *Λευδόμερον*, ubi, *quidquid constituas verum esse, falsum reperias.* Quod in ea ipsa luculento illustratur exemplo. HEIN.

ΑΠΟCΤΑΤΑ, Christianus religionis defector. Quum vero alii tormentorum metu deficerent, alii sua sponte religioni christianæ darent repudium, quos Leges etiam ecclesiasticæ accurate distin-

guebant. Concil. Eliberit. *can. 1. & 46.* Hoc discrimen etiam servant leges, quæ lapsis quidem, & errantibus subveniendum esse statuunt, apostatas vero publicatione bonorum, infamia, immo & exilio coerceri jubent *l. 1. 2. 3. 6. C. de apostat.* HEIN. Vid. & *c. pen. & ult. extr. cod. tit.*

ΑΠΟCΤΟΛΙ libelli sunt dimissorii, seu literæ, quæ ab eo, a quo adpellatum est, ad eum, qui de adpellatione cogniturus est, dantur testandæ adpellationis causa, qui scriptum habebant, a quo dati essent, id est quis, adversus quem, & a qua sententia adpellarit. Qui & dimissoriæ literæ dicuntur, quod per eas causæ ad eum, qui adpellatus est, dimittitur *l. 106. D. de verb. signif. l. un. D. de libelli dimiss.* Dicuntur & libelli adpellatorii *l. 1. fin. l. 5. §. ult. D. de adpell.* ΑΠΟCΤΟΛΙ autem reddi dicebantur *l. 9. D. de jur. fisc.*

ΑΠΟCΤΟΛΙCΙ, hoc sibi nomen ideo sumserunt, quod nihil possidentes proprium nequaquam recipiant eos, qui aliquo in hoc mundo utantur *c. 39. §. 18. caus. 24. quæst. 3.*

ΑΠΟCΤΟΛΑΓΗCΙCΜΟC & ΑΠΟCΤΟΛΑΓΗCΙC, Vid. infra *ant. profic.*

ΑΠΟΤΕΛΕCΜΑ differt ΑΠΟΤΕΛΕCΜΑ. Hoc enim est actus vel labor, quo aliquid perficitur. Illud ex opere facto corpus aliquod perfectum. Et tale ΑΠΟΤΕΛΕCΜΑ, vel opus intelligitur, quoties opus locatum conductum esse, dicitur *l. 35. §. 1. D. de verb. signif.* HEIN.

ΑΠΟΤΗΕCΑ, repositoryum, reconditorium, id est locus rebus quibuscumque ad tempus condendis idoneus, quæ & librorum erat *l. 5. §. 3. D. de his qui effud. vel deiec. l. 12. §. 34. D. de instr. vel instrum.* eorum nempe

pe qui commercii, aut alterius rei gratia habentur: Bibliotheca vero, quæ usus est, ceu observat Bynkers. *obs.* 3. 3. Sane apotheca erat & reconditorium vini *l.* 12. §. 9. *D. eod. tit. & olei*, ut patet ex Columell. *rei rust. lib.* 1. c. 6. & aliarum rerum: APOTHECÆ exhaustæ *l.* 40. *D. de statu lib.*

APOTHECARIJ in *l.* 12. §. 3. *C. de cohortal. princip. cornicul.* junguntur trapezitis geminarum, argentique, vestiumve venditoribus, quo Theodosius, & Valentin. AA. a provincialibus officiis removerat, *ut omnis honor, atque militia a contagione hujusmodi segregetur.* Ex quibus verbis patet, inter vilioris conditionis homines fuisse Apothecarios. Videntur ergo intelligi infitiores, qui res viliores in pergulis, & tabernis venum exponunt. HEIN.

APPARATIO, pro adparatu in *l.* 28. *D. de aur. arg. leg. quo vocabulo usus est Vitruv. de archit.* II. 8. *V.* 9. *VI.* 3. *VII.* 5. 6. auctor ad Heren. *lib.* 2. c. 4. inmo & ipse Cic. *de off. lib.* 2. c. 16. in laudanda, ait, magnificentia, & adparatione publicorum munera. HEIN.

APPARATUS scenicæ vestis, vel aulei *l.* 15. §. 5. *D. de usufr.* Usurpatur etiam hoc vocabulum de instrumento, quod in taberna habet servus *l.* 5. §. 13. *D. de tribut. act.*

APPARERE, vel adparere dicebantur magistratuum officiales, qui eis officii causâ præsto erant, veluti scribæ, lictores, præcones, & cetera ministeria. Cic. *pro Cluent.* c. 53. Quid sibi autem illi scribæ, quid lictores, quid ceteri, quos adparere huic quæstioni video, volunt? Quadrigarius apud Gell. *lib.* 2. *cap.* 2. Quod postquam lictor ille, qui adparebat, cito intellexit. Servius in *XII. Æneid.* v. 849. ad illum

Tom. 1.

versum, sævique in limine regii adparent: Adparent, inquit, id est, præsto sunt ad obsequium.

Apparere alias dicitur, quod exstat, quum perisse crederetur, vel qui antea absens se sistit. Sic Apparere dicuntur res, quæ in mare jactæ sunt *l.* 2. §. 7. *D. de leg. Rhod. servus l.* 39. §. 3. *D. de noxal. act.*

Apparere denique est manifestum esse. Si quis liber adparuit *l.* 29. *D. de liberal. caus.* Adparet ex rescripto *l.* 26. *D. de excus.*

APPARITIO præsidis, id est, apparitores ipsi, & adparitorum obsequium *l.* ult. §. ult. *D. quod met. caus. l.* 13. *C. de testam.* Suet. c. 9. de gramm. Orbilius primum adparituram fecit magistratibus.

APPARITORES in *l.* ult. §. ult. *D. quod. met. caus. & sparsim* ab adparendo, de quo modo dictum.

APPELLARE. Varias hujus verbi significationes ita perstringit Corn. Fronto *lib. de differ. voc.* Appellat vel a potentioris propter injuriam, vel invocat auxilium magistratus, vel quum pecuniam reposcit.

In jure autem nostro APPELLARE significat judicio convenire, & ad judicem vocare *l.* 16. *fin. D. de fidejuss. l.* 29. *D. de judic.* Et ita adpellatur debitor reus *l.* 15. §. 33. *D. de injur. l.* 16. §. ult. *de fidejuss.* Et hoc verbo eodem significatu utuntur Valer. Max. *lib.* 14. c. 8. & *lib.* 6. c. 2. Seneca *de benef. lib.* 1. c. 2. & *lib.* 2. c. 6. Quintil. *lib.* 5. *instit. or. c.* 11. Et ita sponsores appellare est apud Cic. *lib.* 1. *ad Attic. Epist.* 8. Sed & Sex. Alphius fœnerator, bona nomina non adpellando mala fieri, crebris sermonibus usurpare solebat. Columell. *de re rust.* 1. 7.

H

Sz-

Sæpe tamen verbum ADPEL-
LARE significat ab inferiore ju-
dice ad superiorem provocare,
veluti ad Imperatorem l. 39. l.
17. D. de min. vel sine præpo-
sitione ad, ut adpellare princi-
pem l. 8. §. ult. D. de vacat.
Et excus. mun. magistratum l.
ult. D. quis, Et a quo adpel. Et
ADPELLATUR a iudice l.
28. D. de tut. Et cur. dat. ad-
versus aliquem l. 6. D. de appel.
recip. adv. sententiam l. 18. D. de
accus. de sententia l. 4. C. de
liberal. caus. ADPELLANDI
legitimi dies. Vid. art. LEGI-
TIMI.

Denique APPELLARE est
blanda oratione pudicitiam atten-
tare l. 15. §. 15. Et 20. D. de
injur. Quintil. Inst. or. lib. 4. c.
1. Uxor marito dixit, adpella-
tam se de stupro a Tribuno. Val-
ter. Max. lib. 6. c. 1. Senec. lib.
2. controuv.

APPELLATIO pro nomi-
ne adpellativo, quod a nomine
proprio distinguitur. Quintil. Inst.
1. 4. Nomen est, quo homo
propria discriminatione pronun-
ciatur, ut Cato: Adpellatio com-
munis similium rerum enunciatio
specie nominis, ut homo, vir,
consul. Hinc Papin. in l. 24. D.
ad SC. Trebell. Si non sub ap-
pellatione heredum, sed propriis
nominibus expressis fideicommis-
sum relinquatur. Vid. Ev. Otto
in Papinian. c. 9. §. 3. p. 153.
HFIN.

Appellatio est ad superiorem
iudicem provocatio, quæ ini-
quitatis sententiæ querelam con-
tinet leg. 17. D. de minor. Et
ita: Adpellationem facere leg.
1. D. an per alium. interpone-
re leg. 1. §. 3. D. quand. ad-
pell. explicare, persequi leg. 24.
§. ult. l. 27. D. de adpell. AD-
PELLATIONIS causas age-
re leg. 7. D. eod. sit. vel red-
dere leg. un. D. si vend. adpell.

APPELLATIO autem dicitur
admitti l. 6. D. de adpell. reci-
pi vel non recipi l. un. pr. D.
nib. innov. pend. adpel. repudia-
ri l. 3. C. de adpel. nempe a ju-
dice, a quo adpellatur. At is, ad
quem adpellatur, dicitur de ad-
pellatione cognoscere l. 6. §. 1.
C. de adpel. ex ea cognoscere l.
20. D. de quest. vel dicere sen-
tentiam l. 18. §. 3. D. de mi-
nor. judicare l. 48. D. de cond.
Et demonst. pronunciare l. 102.
§. 1. D. de solut. & ipsa ab eo
vel iusta, vel injusta pronounciatur
l. 21. §. 2. D. de adpel.

Adpellationum tempora, id est
constituta ad adpellandum l. 1.
D. quand. adpell.

APPELLATOR, quid ad-
pellavit, vel ad iudicem provo-
cavit l. 1. pr. D. si pend. adpell.
l. 1. §. 7. D. quand. adpell. l.
6. §. 3. Et §. ult. l. 12. 17. 23.
31. 32. C. de adpell.

Appellator l. 1. 14. 15. 28. 56.
67. C. Theod. de appellat. l. 3.
C. Th. de repar. apell.

APPELLATORIUS libel-
lus l. 6. §. 6. C. de adpell. Vid.
supra art. Apostoli. Adpellatio-
num juvamen l. 5. §. 4. fin. C.
de temp. Et repar. adpell.

APPELLERE, APPEN-
DERE, APPENDIX. Vid. su-
pra APPELLERE, APPEN-
DERE, APPENDIX.

APPETERE, vel adpetere
bona l. 2. §. 42. D. de orig.
jur. ADPETERE quem judi-
cio leg. 14. §. 3. D. de bon. li-
bert. per calumniam l. 27. §. 5.
D. ad leg. jul. de adult. civili-
ter, vel criminaliter l. 2. C. de
offic. magistr. mil. id est provo-
care, convenire.

APPETERE ferro, id est
petere l. 6. §. ult. D. de SC.
Silan.

APPLAUSUS l. 18. pr. C.
de hæret.

APPLICARE, id est, na-
vem

venem adpellere, Per mare in Afiam adplicare *l. 4. §. 5. D. de offic. procons.*

Applicare pro adjungere. Sic Adplicare adjunctionem Paul. *sens. 3. 6. 49. fidejussorem obligationi leg. 16. §. 3. D. de fidejuss. fundum leg. 19. D. de in diem addict. peculium l. 8. §. 8. D. de pecul. leg. titulos l. 2. §. 1. D. de statu lib. unciam tenuiss, Voluf. Mæcian. de affe. nifuras l. 17. §. 7. D. de usur. quid alicui causæ leg. 13. §. 1. D. de statu lib. Quoscunque Vacnos publico inveneritis officio in complexum vestri ordinis ADPLICARE leg. 3. in fin. C. Theod. de naufrag. Conciliabulis eorum se applicaverit l. 1. C. Theod. de Judæis. Hygin. de limit. constituend. p. 165. inter Script. Rei agrar. W. Gællii. Quædam coloniarum propter aquarum commodum monti applicantur.*

APPLICARE pro adhibere. Ut Adplicare demonstrationem *l. 8. D. de aur. leg. exactores debitoribus leg. 41. §. ult. D. de fideic. libert. personam obligationi, & solutioni l. 56. §. 3. D. de verb. oblig. quæstiones l. 19. D. de quæstion. servum l. 45. §. 1. D. famil. hercisc. stipulationem l. 31. D. de oblig. & act.*

Applicare se ad honores, & munera *l. 2. pr. D. de jur. immun. pro iis studere.*

Applicare pro implicare. Sic adplicitus morbo *l. 7. D. ad SC. Trebell.*

APPLICATIO. Adplicationis jus obtinebat, quoties aliquis, qui Romam in exilium venerat, cui ibi exsulandi jus erat, se ad aliquem quasi patronum, adplicitusset. Ei enim tunc hic, quasi patronus, ab intestato jure adplicationis succedebat. Cic. *de orat. 1. 38.* Adluisse ad hoc jus videtur Terent. *Andr. 5. 4.* Tum illa egens forte adplicat primum

num ad Chrididis patrem se. Gro-nov. *obs. 1. 5. p. 84. HEIN.*

APPLICITUS hortus domui *l. 41. §. 1. D. de legat. 3. i. e. adjunctus. Ita adplicitum cubiculo hypocaustum dixit Plin. lib. 2. Epist. 17.*

APRARIA retia inter instrumenta venationis sunt *l. 22. pr. de instr. vel instr. leg. Paull. rec. sent. lib. 3. tit. 6. §. 45.*

APRONIANUM SC. omnibus civitatibus, quæ sub Imperio Pop. Romani sunt, restitui debere, & posse fideicommissam hereditatem, jubet *leg. 26. D. ad SC. Trebell.* Et hoc forte intelligi debet in *l. 1. D. de libert. univers.* Nomen autem habet non ab Apronio illo, qui Marci temporibus consulatum gessit, (hoc quippe jus jam ante viguisse, ex Salvio Juliano, qui libros suos saltim ante Marci imperium scripsit, notum fuisse patet ex *leg. 27. pr. D. ad SC. Trebell.*) sed potius ab Aproniano Consule, quem sub Hadriano facti anno 117. & 123. præferunt. Ita HEIN. ex Ant. Augustin. *de SCis. & Schultingio jurispr. vet. antejuss. p. 365.*

APSIS. Vid. ANSIS.

APTARE accommodare. Sic APTATUR casus *l. 20. §. 7. D. de lib. & postum. edictum l. 3. pr. D. de Carbon. edict. exceptio leg. 27. §. 8. D. de pact. fideicommissum l. 77. §. ult. D. ad SC. Trebell. interpretatio verbis l. 20 §. 6. D. de hered. per. stipulatio ad fideicommissa leg. 1. §. 2. D. ususfr. quemadm. cav.*

APTE parum scribit *l. 108. §. 14. D. de legat. 1.*

APTUS. Apti boves *leg. 12. §. 3. D. de usu, & habit. Ap-tum verbum l. 181. D. de verb. signif.*

APUD & penes differunt. APUD aliquem est, quod ab eo qualitercunque tenetur: PENES eum

est, quod quodammodo ab eo possidetur *l. 65. D. de verb. signif.* Sed hæc ut plurimum confunduntur *l. 1. pr. l. 3. §. 4. l. 4. D. de tab. exhib. l. 7. §. 10. D. de administ. & peric. tut.*

Apud aliquem obligari, id est alicui *l. 16. pr. l. 12. §. 3. l. 69. D. de fideiuf.*

Apud pro *A D* sæpe ponitur. Ita *A P U D* Acta *l. 17. D. de in jus voc.* *Apud* Imperatorem adpellare *l. 39. pr. D. de minor.* *Apud* heredem pervenire *l. 10. D. ad Leg. falcid.*

Apud pro *I N*. *Apud* ædem deponi *l. 5. §. ult. D. de depos.* *Apud* domicilium suum esse *l. 28. §. ult. D. de fideic. libert.* Simili notione legimus: *A P U D* Antiochiam thermæ in *l. 131. C. Theod. de decurion.* id est Antiochiæ.

Apud Julianum Marcellum scribere, vel notare, quum legis, ut in *l. 11. §. 1. & 5. D. de min.* notas significari accipe, quas is ad Julianum scripsit. At quum *A P U D* Alfenum, vel Melam Servium scribere legis, referri Servii sententiam scito, ut in *l. 65. §. 8. D. pro soc.* Nam plurima Servii Sulpicii auditores, quæ ab eo auditione acceperant, in scriptis suis retulere *l. 12. pr. & §. 9. D. de instr. & instrum. leg.*

Apud Julianum leg. 39. §. 1. *D. de legat. 1. l. 3. D. ex quib. caus. in posses.* Plautium leg. 28. §. 3. *D. de donat. int. viv. & ux.* Vitellium leg. 10. §. 5. *D. quib. mod. ususfr.* Marcellum *l. 11. §. 7. D. de injur.* Id est in scriptis Juliani, Plautii &c. Ita *Apud* veteres *l. 140. §. 1. D. de verb. signif.*

A P U L E N S I S colonia *l. 1. §. 9. D. de censib.*

A Q U A æstiva, quæ æstate tantum ducitur, licet & hieme duci possit, quæ plenius, & la-

tius explicantur in *l. 6. D. de aqu. quorid. & in l. 1. §. 8. D. ne quid. in flum. publ. calida l. 1. §. 13. D. de aqu. quorid. diurna*, quæ interdiu ducitur *l. 10. D. quemadm. servit. amitt. frigida l. 1. §. 13. D. de aqu. quorid. nocturna*, quæ noctu tantum ducitur *d. l. 10. perennis*, quæ perpetuo fluit, & ab illis separatur, quæ arescunt *l. 1. §. 5. D. de aqu. quorid. pluvia*, quæ de coelo cadit, & imbre excrefcit *rit. de aqua, & aqu. pluv.* cui opponitur viva aqua in *l. 1. §. 1. D. de font.* *A Q U A* profluens, seu fluens *l. 2. D. de rev. divis. l. 2. §. 1. D. de aqu. pluv. putealis*, quæ opponitur perenni *l. 1. §. 5. D. de aqu. quor. & æstiv.* quotidiana seu cottidiana, qua quis quotidie uti possit, si velit, quæque duci adfidue possit, vel æstivo tempore, vel hiberno, etsi aliquo temporis momento aliquando ducta non est *l. 1. §. 3. sequ. D. de aqu. quorid. & æstiv.* Sed etsi alternis horis, vel una hora quotidie duci possit, quotidiana servitus dicitur *l. 7. D. quemadm. servit. amitt.* *A Q U A* salientes, quæ ex tubulis, & fistulis erumpunt *l. 79. fin. D. de verb. signif.* Et ita *salientes* accipe in *l. 15. D. de æst. emt. vend.* Saliebant autem vel cantharis, vel rostris personarum leg. 41. §. 9. *D. de legat. 1. l. 17. §. 8. D. de æst. emt.* Nam juxta vetus glossar. Petron. voce *Marsyæ*, *Marsyæ*, inquit, erant *personæ*, seu sigilla, ex quorum rostris, aut alia corporis parte aqua salire solet, varie efficta. *Aqua* venalis in quibusdam regionibus *l. 1. l. 14. D. de adim. legat.* *Aqua* Viva opponitur conceptæ ex imbribus leg. 1. §. 1. *D. de font.* *A Q U A* controversia insulam subvertit *l. 24. §. 5. D. de damn. infect.* Unde eam loquutionem im-

impetum aquæ denotare existimant. Aquæ usus personalis est *l. 21. D. de usu & habit.*

Interdictum de AQUA quotidiana, & æstiva ei datur, qui aquam, quam anno proximo duxit, ducere prohibetur, dummodo jure uti se putet, aut sine vitio eodem duxerit. Est prohibitorium, & restitutorium, pertinetque ad aquam non modo, quæ agris, verum etiam quæ nobis, urbanisque prædiis usui sit *l. 2. & passim D. de aqu. quor. & æstiv.*

Interdictum de AQUA de castello ducendo datur habenti jus auctoritate publica ducendi aquam de castello, id est, divi-diculo aquarum publico: quod tamen non ad possessionem, sed ad tuendum jus aquæ pertinet magis, quam Princeps adsignavit, atque de jure, non de facto est. Vid. *l. 1. §. 38. & seq. D. eod. tit.*

Actio de AQUA pluviali arcenda descendit ex LL. XII. Tab. ceu patet ex *l. 21. D. de statu lib.* Pompon. in *l. 22. §. 1. D. de aqua & aqu. pluv.* Sed etsi fructuarius opus fecerit, per quod aqua pluvia alicui noceat, erit quidem actio legitima cum domino proprietatis, an vero utilis in fructuarius actio aquæ pluvie arcendæ sit danda, quæsitum est; & magis est, ut detur. Hæc quidem Pompon. Si ergo facis aliquod opus in fundo tuo, per quod aqua pluvialis nocere potest fundo vicini tui, datur huic contra te actio aquæ pluvie arcendæ, per quam tuis expensis opus teneris destruere, & damnum contingens refarcire. Si vero possideas opus ab alio factum, teneris patientiam præstare, ut destruat *arg. l. 1. & 2. §. 3. in fin. & l. 6. §. 7. vers. si quis alius D. eod. tit.* Hæc autem actio locum habet in damno nondum facto,

opere tamen jam facto, ex quo damnum timetur *l. 1. §. 1. D. eod. tit.* totiesque locum habet, quoties manufacto opere agro aqua nocitura est, i. e. cum quis manifestaverit, quo aliter fluere quam natura solet, si forte nutando (alias immittendo) eam aut majorem fecerit, aut citationem, vel rapidiorem, aut vehementiorem, aut si comprimendo redundare fecerit eam. Nam si natura aqua noceat, ea actione non continetur *d. l. 1. §. 1.* Item sciendum est, hanc actionem alias locum non habere, quam si aqua pluvia agro noceat. Ceterum si ædificio, vel oppido noceat, cessat actio ista: agi autem ita poterit, *jus non esse, stillicidia, flumina immittere d. l. 1. §. 17.* De eo opere, quod agri colendi causa aratro sit, Q. Mucius ait non competere actionem aquæ pluvie arcendæ *d. l. §. 3.* Nec ea tenetur nisi is, qui in suo opus facit. Quare si quis in publico opus faciat, hæc actio cessat, sibi que imputare debet is, qui damni infecti cautione sibi non prospexit: si tamen in privato opus factum sit, & publicum interveniat, de toto agi posse aquæ pluvie arcendæ, Labeo ait *l. 3. §. 3. D. eod. tit.* Sciendum autem, hanc actionem non in rem, sed personalem esse *l. 6. D. eod. tit.* Verumtamen cum ante susceptum judicium possessorem sequatur, oportet eam in rem scriptam censer *l. 12. l. 16. D. eod. tit.*

Aqua profluens separatur a fluminibus *§. & quidem Inst. de rer. divis.* Videturque tantum a flumine differre, quantum pars a toto. Flumen enim est, quod integrum fluminis usum præbet, velut navigandi, piscandi, lavandi. Aqua profluens est pars ejus quantumvis tenuis, quæ non integrum fluminis usum præstat,

sed potandi, & abluendi tantum. Ex quibus intelligi debet, aquam profluentem nihil aliud esse, quam fluminis Cic. *de offic.* Ex quo sunt illa communia, non prohibere aquam profluentem, pati ignem ab igne capere: ubi tamen *aqua profluente* legendum videtur.

AQUÆ DUCTUS, jus aquam ducendi per fundum alienum l. 1. D. *de servit. præd. rust.* Vulgo autem fistulis aqua ducebatur: lapide vero strato ita demum, si convenerat: Tollebatur porro, & trahebatur aliquando aqua per rotam leg. 40. fin. D. *de contrah. emt.* l. 2. D. *commun. prædior.* Et dividebatur aqua mensuris, digitis videlicet, unciiis, & modulis l. 5. D. *de aqu. quotid.* & apud Frontin. lib. *de aquæduct.* Vocatur etiam servitus AQUÆ DUCENDÆ in l. 9. D. *de serv. præd. rust.* immo & aquæ ductio in leg. 10. D. *de aqu. & aqu. pluv.* Vetus Glossar. Græcum. Aquæ ductus, τὸ ἐλκεῖν μὲν ὕδωρ δι' ἀλλοτρίῳ ἀγρῷ, ducere aquam per alienum agrum.

AQUÆ HAUSTUS l. 1. l. 2. §. 1. D. *de servit. rust. præd.* Hæc servitus vocatur etiam aquæ hauriendæ, jusque hauriendi l. 9. l. 3. §. 3. D. *cod. tit.*

AQUÆ ITER idem, quod aquæ ductus l. 21. D. *de servit. præd. rust.* Item aquæ jus l. 47. 49. D. *de contrah. emt.* id est aquæ ducendæ jus, ut est in l. 25. D. *de servit. præd. rust.*

AQUÆ SULCI in agris aquæ e rivis educendæ caussa fiebant, qui ἐλκεις græce adpellantur l. 1. §. 5. l. 20. D. *de aqu. & aqu. pluv.* Columell. *de re rust. lib. 2. c. 8.* & Fest. Pomp. lib. 5.

AQUA ET IGNIS accipitur nova nupta l. 66. §. ult. D. *de don. int. vir. & ux. de quo ritu* Dion. Halicarn. lib. 2. p. 100.

& Euripid. *phœniss. v. 345.* Rona autem ignis e foco, in titione, ex felice arbore, Aqua in aquali de puro fonte petebatur per puerum felicissimum, vel puellam, quæ intererat nuptiis. Varro apud Servium *ad Æneid. 4. v. 167.* & Non. Marcell. c. 2. n. 874. utrumque vero elementum & in limine ædium tangebant novi conjuges, & aqua imprimis pedes lavabant. Serv. *ibid.* Varro *de ling. lat. lib. 4.* Ceterum varias ejus ritus rationes reddunt veteres, & in his Plutarch. *Quest. Rom. 1.* Festus voce *aqua.* Lactant. *Inst. divin. 2. 18.* Plerisque tamen in eo convenit, iis symbolis uti voluisse Romanos, quod illis elementis maxime vita humana contineatur, & quod ignis maris, aqua feminæ imaginem in generatione præ se ferat. De eo ritu fusius ipse Brissonius *de rit. nupt. p. 78.* Anton. Hotmann. *de vet. rit. nupt. 18. p. 188.* Cujac. *obs. lib. 11. c. 2.* Lomeier. *de lustrat. vet. c. 20. p. 197. seq.* Fernand. Aduens. *Explic. lib. 1. p. 531. Tom. 3. Thesaur. jur.*

AQUÆ ET IGNIS INTERDICTIO populi scito fiebat, eo consilio, ut interdictus relicta civitate in aliam se conferre cogeretur. Quo facto jus civitatis Romanæ amittebat, simul ac alterius civitatis civis esset factus. Cic. *pro domo c. 30.* ait: *Qui erant rerum capitalium condemnati, non prius hanc civitatem amittebant, quam erant in eam recepti, quo vertendi, hoc est, mutandi soli caussa venerant. Id autem ut esset faciendum, non ademptione civitatis, sed relictis, & aquæ, & ignis interdictione faciebant.* Ex juris enim publici Romanorum principiis nemo poterat duarum pluriumve civitatum civis esse, ac proinde Romanam civitatem amittebat, quisquis se inter alte-

terius cives adoptari passus erat. Idem *ibid.* c. 81. & Corn. Nep. *in Attic.* c. 3. At postea Augustus, suasu Liviae, interdictos, non ubicumque vellent, vagari passus est, sed in insulam aliquam deportavit, ne quid moliri possent contra rempublicam. Dio Cass. *lib.* 55. p. 562. & *lib.* 56. p. 586. Tacit. *Annal.* 6. 30. Hinc aquæ & ignis interdictio, & deportatio conjunguntur, ut *in l. 1. C. de repud.* & *l. 24. D. de donat.* Quamobrem manifestus est eorum error, qui deportationem aquæ & ignis interdictiōni surrogatam esse existimant. HEIN.

AQUAGIUM *in l. 3. §. 5. D. de aqu. quod. l. 15. D. de servit. præd. rust.* id est ductus aquæ, ut Festus *lib.* 1. interpretatur. Immo & Glossa Cyrilli, Aquagium *ὕδαγμα*. HEIN.

AQUARIi adpellantur aquarum Custodes, quos græci *ὕδαρχαι* vocant *leg. pen. Cod. de aquæd.* & apud Frontin. *de aquæd.* At AQUARIi servi *in l. 12. §. 42. D. de instr. vel instr. leg.* sunt servi, qui aquam in usum balneorum, hortorumve curabant. Atque istis balneorum aquariis plerumque amorum internuntiis uti solebant. Hinc Festo Aquarii uti impudicarum mulierum sordidi affectæ: Et Juvenal: Veniet conductus aquarius.

Alias AQUARIi *in c. 39. §. 22. caus. 24. quæst. 3.* sunt, qui aquam solam offerunt in calice sacramenti. vid. *infra art. Batrachitæ.*

AQUILEIA *in l. pen. §. 1. D. locat.* ampla civitas, & nobilis colonia, ad quam profluentes Natisonem cum Turro Plinius memoravit. Nomen Julianus *orat. 2. de gestis Constantii*, ab aquilæ augurio, quum conderetur, compositum dixit, Isaac. Vossius ad Melam, ab aquarum copia quasi Aquilegiā adpellatam. Ipsa ha-

bet Patriarchatum, & celebre emporium fuisse ex *d. l. pen. D. locat.* at maxime ex Herodian. *lib.* 8. c. 2. & præfat. *Novelle 29.* item ex Ausonio *de clavis urbibus* intelligimus.

AQUILEX aquam colligens. Varro *de Quinquatribus*: Tuscus AQUILEX. Unde AQUILICIA festa dicebantur, quibus Jovi pro aqua e cælo elicienda sacra faciebant, quorum Tertullian. *in apologet.* c. 40. meminit. Idem *adversus Marcionem*: nec statim AQUILICEM, & agricolam se Deus repromisit. Ex quo patet AQUILICES *in l. ult. D. de jur. immunit.* eos dici, qui aquæ eliciendæ, & inveniendæ rationem monstrant, ut apud Plin. *lib. X. Epist. 46.* qui a græcis *ὕδαρχοι* & *ὕδαρχται* vocantur, quorum Cassianus *lib. 2. γεωπονικῶν* meminit. Nec mihi quidem liquet, quod ait Ill. Heineccius, non confundendos fuisse Aquilices, & Aquileges. Quod illi sicciore anno rei divinæ procuratione aquas cælo eliciebant, unde ipse Jupiter Elicius, & dies festi Aquilicia; quod vero hi erant aquarum indagatores, qui fontes, venasque aquarum investigabant, quasque in apricum producebant. Quæ tamen vocabula haud ita accurate veteribus distingui solita esse ipse fatetur: quod sane ex ipso Tertulliani loco *ad Marcionem* jam laudato patet. Adi omnino Menag. *Amæn. jur. civ. c. 41.*

AQUILINUS, servi nomen *l. 19. §. ult. D. de fideic. libert.*

AQUILLIA lex Plebiscitum est de damno injuria dato *leg. 1. & tot. tit. D. & Inst. de Lege Aquil.* nomen sortita ea Lex ab Aquillio, sed a quonam? Qui varias circa hoc conjecturas desiderat, adeat Heineccium *Antiq. Rom. lib. 4. tit. 3. §. 4.* cui præterea probabile videtur L. Aquilium Gallum esse, qui anno

V. C. 572. tribunus plebis, anno vero 577. Prætor Siciliæ fuit, ergo multa ætate superior illi C. Aquilio Gallo, de quo mox dicendum. Ex illo autem plebiscito nata est *actio Legis Aquillæ*. Et persequitur hæc lex damnum ab homine libero datum injuria, dolo nempe aut culpa datum §. 3. *Inst. ad Leg. Aquil.* & proprie id, quod corporis corruptione, & per corpus illatum §. *ult. Inst. cod. tit.* & tunc quidem directæ est actio, *Utilis* vero est, id est, ex ratione & sententia legis datur, si non corpore at corpori tamen damnum illatum. In factum denique datur ex ea Lege actio, si nec corpore, nec corpori nocitum, damnum tamen datum sit *d. §. ult. Inst.* & tunc prætoriam est, cum alias sit civilis actio. Ejus autem Legis tria erant capita, quorum primum pertinebat ad servos, servas, quadrupedesque pecudes occisos: tertium ad reliqua omnia damna in his, & reliquis rebus facta §. 13. *Inst. l. 27. §. 6. D. ad Leg. Aquil.* Ex primo æstimatur res, quanti intra annum plurimi fuerit, ex tertio, quanti intra mensem *l. 21. pr. D. §. 14. Inst. de Leg. Aquil.* Secundum caput, in quo Claud. Chifflet. *Eor. quæ de jur. part. 1. p. 441. sequ.* de servo corrupto actum fuisse putat, in usu esse negat Justinianus §. 12. *Inst. cod. tit.* idque jam tempore Ulpiani in defuetudinem abiisse oportet, si genuina sunt verba *l. 27. §. 4. D. cod. tit.*

AQUILLIANA stipulatio, in quam omnes omnino obligationes quacumque ex causâ proficiscentes novandi causâ deducuntur, ut sic in verborum obligationem translate acceptilatione perimi possint. Cujus verba referuntur in *l. 18. §. 1. D. de acceptilat. §. 3. Inst. quib. mod. toll.*

oblig. Ejus igitur hæc est natura, & indoles, ceu discimus ex vet. Glossar. græco: Interrogabat ita: Faterisne, te mihi debere tantum ex hac, vel illa causâ? Adfirmante illo, nova a debitore fiebat interrogatio creditori: *Quod tibi me debere fassus sum ex hac, vel illa causâ, habesne acceptum?* Respondebat hic: *habeo acceptum, & perinde ac si solum acceptum.* Itaque per priora verba sit obligatio verborum, firmans priorem obligationem, per posteriora acceptilatio, seu imaginaria acceptio, liberans debitorem. Ceterum inventa ideo est hæc stipulatio, quod nihil tam naturale videretur, quam quo quid colligatum, eo & dissolvatur modo *l. 37. D. de reg. jur.* ac proinde verborum obligatio, cum verbis solemnibus esset concepta, & verbis solemnibus solvenda fuerit. Hujus stipulationis mentio etiam est in *l. 2. 4. 5. l. 9. §. 2. l. 15. D. de transact. l. 3. 4. 15. 32. 40. C. cod. tit. l. 38. D. de dol. mal.*

AQUILLIUS GALLUS Jurisconsultus, Ciceroni familiaris, ad quem pro Quinctilio sæpe convertitur oratio, a quo formula inventa est instituendorum posthumorum, quæ in *l. 29. D. de lib. & postum.* exponitur. Hic est, de quo Plin. *lib. 17. c. 1. C.* Aquillius eques Romanus domo sua clarior, quam juris civilis scientia. Citatur Galli nomine *l. pen. D. de legat. 1. l. 7. §. 4. D. quod vi aut cl.* Ab eo est Aquilliana stipulatio, de qua modo diximus. De hoc plura, & accuratiora dixit Heineccius in singulari oratione. Vid. infra art. GALLUS C. Aquillius.

AQUIMINALIA legimus in *l. 3. D. de suppellect. leg.* & apud Paull. *sent. lib. 3. tit. 6. §. 56.* Potius scribendum esse Aquimanalialia, censent Scaliger ad.

Festum p. 78. & Cujac. *observ.* X. 13. 17. ab *aqua* & *manu*. Fuit enim trulla aquam manibus ante cibum lavandis subministrans. Glossa Philoxeni *νεριβον, vulturem aquimanile*. Attamen & altera forna *aquiminale* suis non destituitur auctoribus. Scribitur etiam *aquemanile*, & probat C. Du-Fresne in *gloss. med. latin.*

AQUIMINARIUM in l. 19. §. 12. & l. 21. §. ult. D. de aur. arg. leg. propter escam parari, & escario argento cedere dicitur. Ideoque quum alteri argentum potiorum, alteri escarium legatum esset, *aquiminarium* escario cedere, Cassius respondit d. l. 21. §. ult. pro quo *aquiminarium* legit Cujac. 10. *obs.* c. 13. & 17. Forte utraque lectio probari potest, quemadmodum in proxime præcedenti vocabulo, cum quo hoc eandem habere videtur significationem, ac derivationem, ab *aqua* scilicet, & *manu*. Nec infrequens est mutatio litteræ A in I in vocabulis a *manu* descendentibus, qualia sunt *cominus*, *eminus*, *adminiculum*.

AQUITANIA l. 11. D. de custod. & exhib. reor. l. 2. C. de municip. & origin.

ARA salutis βωμος ελεως pro securitate, vel jure asyli accipitur l. 3. pr. C. de his, qui ad eccles. confug. ubi Imperatores edicunt, ut pateant summa Dei templa timentibus, nec sola altaria, & oratorium templi circumjectum, quod ecclesias quadripartito parietum septu concludit, ad tuitionem confugientium sint proposita, sed usque ad extremas fores ecclesiæ, quas oratum gestiens populus primum ingreditur, confugientibus ara salutis sit. Nimirum ante id tempus Theodosii, & annum Æræ Dionys. 431. sola interior pars templi, quam Græci θυιασθηριον vocant, ubi altare erat, jure

asyli gaudebat. Chrysost. *Homil. in Eutrop. Tom. 3. p. 768.* At evenit postea, teste Socrate *Hist. Eccl. lib. 7. cap. 33.* ut præpotentis cujusdam viri servi barbari inumanem domini sevitiæ veriti Constantinopoli ad Ecclesiam confugerent, & in θυιασθηριον gladiis armati proflirent, nullisque cleri, cui sacra tacturo impedimento erant, precibus moveri se paterentur, ut inde exirent. Immo per aliquot dies stricto gladio minantes omnibus, & quibus exire jubebantur, demum unum clericum occiderunt, alterum vulnerarunt, ad extremum sibi ipsis mortem consciverunt. Id ne postea contingeret, jus asyli non modo ad reliquas ecclesiæ partes, id est ad narthecem, vel ευκτηριον ναον, qui hic vocatur *oratorium*, sed & ad atrium usque ad primam, per quam populus oraturus ingreditur, ecclesiam, januam potulerunt Cæsares. Vid. Jac. Gothofr. *Comm. in C. Theod. Tom. 3. p. 369.* Similes sunt constitutiones tum synodi Toletanæ can. 37. qu. 4. *causs.* 35. & Pontificum can. 17. qu. 4. *causs.* 17. tum Clotharii Francorum regis in *Decretione* §. 13. apud Steph. Baluz. *Capitular. Tom. 1. p. 21.* HEIN.

ARABARCHES, vel potius ALABARCHES dicebatur supremus Judæorum Alexandriæ magistratus, plerumque Judæus, at aliquando tamen & non Judæus. Ad hunc Magistratum pertinent loci sub voce sequenti adducti. De eo videndi Fullerus *Miscellan. Sacr. VI. 16.* Turneb. *Adversar. XXVII. 25.* Capell. *Hist. Apostol. pag. 118.* & Basnag. *Hist. Judæor. lib. 7. c. 7. §. 19. p. 178. Tom. 7.* qui & contra Henr. Valesium (Not. ad *Euseb. Hist. Eccles. lib. 2. c. 5. p. 24.*) ostendit, non per risum, & contumeliam confectum hoc dignita-

tis vocabulum, sed admodum honorabile habitum fuisse HEIN.

ARABARCHIA, vectigal per Ægyptum, & Augustaneam institutum *l. 9. C. de vectig. & commiss.* Cuiac. rescribit Alabarchia, ostenditque, fuisse vectigal pro translatione pecorum pendendum, αρα της αλαρχης, a quo eodem modo id vectigal nomen accepisse existimat, ac a scribendo *scriptura*, per quem itidem vectigal pro pascuo pendendum intelligitur. Contra Bulerger de *Vectigal. c. 16.* legendum putat αλαβαρχιαν quasi *vectigalis pro sale pendendi curationem*. Plane αλαβαρχης est apud Joseph. *Antiq. Jud. XVIII. 8. XX. 5. & 7.* Arabarches in plerisque codicibus Ciceronis *ad Attic. lib. 2. epist. 17. & Juvenal. sat. 1. v. 130.* quamvis & apud hos viri docti legere malint *alabarches*. Add. Voss. *etym. p. 16.* HEIN.

ARABIAE scholares, qui Beryti liberalibus studiis, & maxime jurisprudentiæ operam dabant, rescriptum impetrabant a Diocletiano, & Maximiano, quo illis cavebatur, ne ante annum ætatis viceſimum quintum a studiis avocarentur *l. 1. C. qui. atar. vel profess. se excus.* HEIN.

ARABICI nuncupati, eo quod in arabica extorti sunt, dicentes animam cum corpore mori, atque in novissimo utrumque resurgere *c. 39. §. 68. causſ. 24. quæſt. 3.*

ARABICUS onyx, inter species ad vectigal pertinentes, refertur a Marciano *l. 16. §. 7. D. de publican.* Lapis & alabaſtri ſimilis, qui in montibus Arabiæ nascitur, & ex quo olim vasa potoria, & unguentaria fiebant. Plin. *hiſt. nat. 37. 7.* qui & observat, errare eos, qui id genus lapidum in ſolis Arabiæ montibus, nec usquam alibi, nasci tradiderint, quum in Ger-

mania vasa potoria, & postea pedes lectorum, sellæ, quæ inde confecta miraculo fuisse, tradiderit Cornelius Nepos. Meminit iste & onychis Indici, lapideinque a colore, quem unguibus humanis similem habet, nomen tulisse docet. Add. Pancirol. *Thesaur. var. lect. II. 110. Jurispr. Rom. & Attic. Tom. 2. p. 1220.* HEIN.

ARATORES servi. ARATORII boves, ARATORIUM instrumentum in *l. 7. C. quæ res pign. oblig. poss.*

ARATORIA. Quid in vineis, olivis, aratoriis, vascuis, sylvis fuerit inventum *l. 7. Ccd. Theod. de decurion. de bonis proſcript.* Similiter dicit Claudius in *Cos. Theod. v. 79.* quæ gleba favere frugibus.

ARATRUM in civitatem duci dicitur in *l. 21. D. quib. mod. usufr. amit.* quando funditus evertitur, & solo æquatur. Senec. *de clement. 1. extr.* Aratrum vetustis urbibus inducere. Adde Hor. *Carm. lib. 1. od. 16. v. 18. & sequ.* Quemadmodum enim vomere utebantur in condendis urbibus, designandisque pomœriis, a qua curvatura, quam urbem vocabant veteres, urbs nomen accepit. Plutarch. *in vit. Romul. p. 23. & quæſt. Rom. 25.* Dion. Halicarn. *lib. 1. p. 75. l. 237. §. 6. D. de verb. signif.* ita & aratrum inducebant urbibus, quas funditus evertere vellent. Coel. Rhodigin. *Lect. antiq. lib. 26. c. 5.* nihil eſſe tam naturale existimantes, quam eodem modo quidque dissolvi, quo colligatum est *l. 35. D. de reg. iur.* Adde Pet. Fabri *lib. 1. semestr. c. 8.* HEIN.

ARABITA, vocabulum nihili, & quod tamen ad jurisprudentiam pertinuisse creditur. Auctor enim est Optatus Milevitanus *de ſibiſm. Donatiſt. lib. 1.* Imperatorem ad Donatistarum quorundam adpellationem rescripsisse:

ARBITA furoris audacia. Hinc Cuiac. *observ.* 4. 20. illud *Arbita* non pro dictione habet, sed pro notis seu siglis, arguteque interpretatur *a re bene iudicata temere appellasti furoris audacia*. Sed lubrica admodum est illa notarum interpretatio, & Cuiaciana illa tanto incertior, quanto minus codices manuscripti adducunt, in quibus, ipso fatente Cuiacio, non *arbisa*, sed *orbisa* legitur, ex quo recentiores editores maiore specie exculpunt sententiam: *O rabida furoris audacia!* HEIN.

ARBITER iudicem datum, additumque a prætore plerumque significat, ut in *l. 19. §. 1. D. comman. divid. l. 24. D. de pos. junct. l. 7. D. de negot. gest. l. 1. D. de pact. dor. l. 6. C. de reb. cred. l. 2. C. de sentent. interlocut. l. 5. C. de distr. pign.* Vetus Glossar. *χαυριδικας*, pedaneus iudex, arbiter. A iudice tamen separatur arbiter datus in *l. 7. pr. D. ad Leg. jul. repetund. l. 15. pr. D. de re jud. & apud Gell. lib. 20. c. 1.* Quin hoc controversum apud veteres consultos Cicero *pro Murena c. 12.* scribit, iudicem, an arbitrum dici oporteret. Inde in formularum notis apud Valerium Probum *T. I. A. P. V. D.* id est: *Tantum iudicem arbitrumve postulo, uti des.* Quorum verborum illa ex Cicerone *pro Rosc. c. 6.* differentia colligi potest, quod qui bonæ fidei iudiciis vel arbitrariis dabatur, Arbiter, qui stricti iuris, Iudex dicebatur. Quod Festi comprobatur interpretatio, qui arbitrum inde dici ait, quod totius rei habeat facultatem, ac arbitrium. Nam in arbitriis quum & hoc actionum natura, & clausula: *Ex bona fide*, vel *quantum æquius melius sit dari*, verba indulgerent, solutius æquitatem sequi permittebatur: contra quam in strictis iudiciis, qui-

bus addictus iudex angustissimæ formulae, a quo discedere vel latum unguem non poterat, cancellis circumscriptam habebat potestatem. Hoc discrimen Seneca *lib. 3. de benef. c. 7.* perspicue declarat: Quæcumque, ait, in cognitionem cadunt, comprehendî possunt, & non dare infinitam potestatem iudici. Ideo melior videtur conditio causæ bonæ, si ad iudicem, quam si ad arbitrum mittatur, quia illum formula includit, & certos, quos non excedât, terminos ponit. Hujus libera, & nullis adstricta vinculis religio, & detrudere aliquid potest, & adicere, & sententiam suam, non prout lex, aut iustitia suadet, sed prout humanitas, aut misericordia impellit, regere. Hæc Seneca. Inde observare possumus, Arbitros in his potissimum iudiciis nominari, quæ *ex bona fide* descendunt, veluti Arbiter communi dividundo in *l. 31. D. de usu & usufr. legat. seu bonis dividundis datus in l. 3. C. comm. divid. divisionis l. 26. §. 1. D. de pact. dotal.* Quo alludens auctor *Queruli*: Exponie, ait, thesaurum, divisio celebretur, quoniam præsto est arbiter. Eiusdem generis est arbiter dotis recuperandæ in *l. 48. D. de solut. qui de dote cognoscit l. 1. D. de pact. dor.* Quo refertenda sunt hæc Tertuliani verba *lib. 2. ad uxorem c. 5.* Sustinent, quarum dote subiectione nominis mercedem silentii faciant, scilicet apud arbitrum speculatorem litigaturi. Nam olim rei uxoriæ actio bonæ fidei iudiciis adnumerabatur *§. 29. Inst. de action. Cic. de offic. lib. 3. c. 17.* ARBITER familiæ herciscundæ in *l. 1. pr. D. de dot. collar. qui & arbiter dividundæ hereditatis appellatur in l. 18. C. famil. hercisc.* Eo etiam pertinent Arbitri funerariæ *l. 15. §. 7. D. de reli-*

religios. pro socio l. 38. pr. D. pro soc. tutelæ l. ult. §. ult. D. de adpell.

Sed & iudices in stricti juris judiciis dati arbitri dicebantur. Tales sunt arbiter aquæ pluvie arcendæ in *l. 24. pr. D. de aqu. & aqu. pluv.* & apud Cic. in *Topic. c. 9.* arbiter finium regundorum, de quo paullo post, arbiter quod metus causa in *l. 14. §. 4. D. quod met. caus.*

Datur & in his causis A R B I T R I, quæ arbitrato boni viri æstimandæ, ac definiendæ sunt *l. 12. D. de legat. 3.* Veluti ad determinandam viam, latitudinemque actus, vel itineris statuendam *l. 19. §. 1. 2. D. de servit. præd. rust.* Item si inter vicinos de altitudine ædificiorum sit controversia *l. 11. §. ult. D. de servit. urb. præd.* ad fidejussores etiam probandos *l. 9. l. 10. D. qui satisfd. cog.* quos fidejussorum vires æstimare, ait *l. 6. pr. C. de advoc. divers. jud.* Arbiter quoque falcidiæ ad ineundam bonorum quantitatem, quum legi Falcidiæ locus est, dicebatur *l. 12. D. ad Leg. falcid.* Arbiter & a Prætoris de rationibus excutiendis inter heredem, & servum dabatur computationis ineundæ, rationumque excutiendarum, examinandarumque causa *l. 37. D. de fideicom. libert.* Nihil aliud autem hic significat Arbiter, quam virum bonum a prætoris electum, cuius arbitrio rationes computantur *l. 47. §. 2. D. eod. tit.* Arbiter & de alimentis patroni datur arbitraturus, quantum sit in facultatibus *l. 5. §. ult. D. de agnosc. & al. lib.* nec non inter fructuarium, & proprietarium de refectioe ædium: & ut sacra testâ habeantur, arbiter datur *l. 7. §. 2. D. de usufr.* Arbitrum porro dat Prætor, cuius interventu tribuuntur merces *l. 7. D. de tributor. act.* Sed & quum Ma-

gistratus in possessionem fideicommissi servandi, ventrisque causa miserunt, Arbitrum dant ad definiendum, quantum deminui oporteat, distrahendaque ea, quæ mora deteriora futura sunt *l. 1. §. 25. D. de ventr. in posses. miss.* Præterea ad exsequutionem iudicati arbiter datur *l. 15. pr. D. de re jud.* ut & ad restituendum fideicommissum *l. 8. D. de confess.* Quin etiam in revocatoria actione arbiter intervenit *l. 8. D. que in fraud. credit.* Postremo & in controversia finium de modo agrorum arbiter, vel ex conventionione litigatorum, vel prætoris datione sumebatur *l. 7. D. fin. regund. l. 44. D. de recept. qui arbitr. rec.* Terent. *Heaur. Act. 3. scen. 1.* Vicini nostri hic ambigunt de finibus: me cepere arbitrum. Sic Q. Fabium Labeonem arbitrum Nolanis, & Neapolitanis de finibus, seu finium constituendorum a senatu datum, Cicero *de offic. lib. 1. c. 10.* & Valer. Max. *lib. 7. c. 3.* memorant. Idem Cicero *de legib. l. 21.* Nec Mamilia lege singuli, sed ex XII. tres arbitri fines regemus. Et in *Topic. c. 10.* Si in urbe de finibus controversia est, quia fines magis agrorum videntur esse, quam urbis, finibus regundis adigere arbitrum non possis. Ubi Boethius: Arbitros finium regundorum, ait esse, qui finalia litigia discernunt, & quum est orta de finibus contentio, eorum dirimatur arbitrio. Suetonius etiam in *Othone c. 4.* cuidam de parte finium cum vicino litiganti adhibitus arbiter totum agrum redemit. Inde eleganter Tertullian. *lib. de Pallio c. 2.* Jordanem annem finium arbitrum dixit, quippe qui agros determinat. Ad hos utique finium regundorum arbitros vetus Glossarium respexit in illo corrupto loco, in quo est: *Arbares scoda-*

ses lib. de offic. proconf. οἱ περὶ τῶν ὁρῶν διαγρῶσαντες δικασταί. *Arbaves scodates in libro 1. de offic. Proconf. sunt iudices de finibus cognoscetes*. Nam quod aliquibus in mentem venire posset, illic *arvales sodales* reponendum, frustra est, propterea quod *arvales* illi XII. fratres nihil cum finalibus jurgiis commune habebant. Tantum pro frugibus sacra publica faciebant, ut fruges ferant arva, & a ferendo, & arvis *arvales* dicebantur, quemadmodum Varro lib. 4. de ling. lat. scribit. Ita Briffonius. At Heinemann. *arbaves scodates* in glossario isto manifesto *arvales sodales* esse sentit. Illos vero finales diremisse controversias, idem ostendit in *voc. arvales* fratres. Arbitros etiam ad æstimandas possessiones post bellum civile datos, Cæsar de bello civ. lib. 3. c. 1. narrat.

Arbiter vero alius est compromissarius, in quem scilicet litigatores pœna adjecta compromittunt. Cujusmodi arbiter ex *compromisso sumtus judex* definitur l. 82. D. de judic. & ex *compromisso addictus* l. 1. C. de recept. arbitr. Dicuntur & RECEPTI ARBITRI ab eo, quod arbitrium recipiant *est*. D. de recept. & *qui arbitr. recep.* Propterea quod, ut Justinianus ait, ex recepto, hoc est ex compromisso causas terminandas suscipiunt l. 12. C. de judic. Unde & compromissarii adpellantur l. 5. §. ult. C. de recept. arbitr.

Sunt & ARBITRI electi, qui ex judicis jussu, exsequutore negotii imminente, a litigatoribus eliguntur l. pen. C. de pact.

Est etiam ARBITRORUM aliud genus, in quorum arbitratum quid confertur l. 76. 77. D. pro soc.

Arbiter dicitur *adigi*, pro adiri ad arbitrium sumendum Cic. de Offic. lib. 3. cap. 17. Arbitrum

illum adegit, quidquid sibi dare facere oporteret ex fide bona. Idem in Topic. cap. 10. Finibus regundis arbitrum adigere dixit. Et pro Rosc. c. 9. Quæquum ita sint, cur non arbitrum pro socio adegeris Q. Roscium, quæro. Singularis hæc loquutio, & hinc a paucis intellecta est. Plerique etiam loci, ubi illa occurrit, ita corrupti sunt, ut modo *adiri*, modo *adji*ci pro *adigi* legamus. Restituit illam Cujac. obs. 5. lib. 4. c. 15. Ceterum & Senecæ addendum testimonium, qui Epist. 55. Eam, inquit, partem ad te perferam, quæ in lite est, te arbitrum adigimus. HEIN.

Arbitrum adire l. 21. §. 8. D. de recept. Quæ phrasis arbitris veluti propria est: Immo inde nomen acceperunt, quod a partibus adirentur. Ire enim veteribus *betere*, qua forma usi sunt Pacuvius, & Varro apud Nonium, vel *bitere*. Plaut. Mercat. act. 2. sc. 3. v. 127. *Ad Portum ne bitas*. Quemadmodum ergo a *biso* vel *beto* est *perbitere*, pro perire apud eundem Nonium, *interbitere* pro interire, apud Plaut. Mostell. 5. 1. v. 47. ita & *adbitere* fuit *adire*: & inde euphoniæ causa, ARBITER quasi *adbitere*, ut *arcesso* pro *accesso*, quia a partibus aditur. HEIN.

ARBITRALIS forma l. 5. pr. c. de recept. arbitr. sententia l. 4. §. 5. c. cod.

ARBITRARI, æstimare modum l. 7. D. de quæst. restitui l. 35. §. 1. D. de rei vind. quod factum est l. 13. §. 1. D. de usufr. id est æstimare. ARBITRARI passive. Ulpianus l. 12. §. 5. D. de religios. sumtus funeris arbitratur pro facultatibus. Ita & in l. 27. §. 4. D. de rec. arb. l. 13. §. 1. D. de usufr. Vid. Voss. de analog. 3. 6. Bynkers. obs. 1. 25.

ARBITRARIA actio l. 3. §. 1. D. de usur. seu ex arbitrio pendens §. 31. Inst. de action. In hu-

hujusmodi autem actionibus, nisi intercessione judicis reus rem auctori restituat, vel exhibeat, vel solvat, vel servum dedat, καταδικάζεται παντός, in solidum condemnatur, inquit Theophilus in §. 31. *Inst. de act.* Itaque primo arbiter rem jubebat restituere, & quantum, vel quomodo restituendum, solvendum, dedendumve esset, definiebat, isque, qui parebat, eo obsequio effugere condemnationem poterat. Sin dictis minus audiens esset reus, in majus, vel amplius quid condemnabatur, veluti in actione, quod metus causa intra annum in quadrupulum l. 14. §. 1. *D. quod met. caus.* vel in tantum, in quantum actor in litem juraverit, vel in solidum. Formula autem committendi litem arbitrio judicis hæc fere erat. *Noque ea res arbitrio judicis restituatur, dedatur, exhibeatur.*

Arbitraria ex stipulatu actio fit, quum alio, quam in quo sibi dari quis stipulatus fuerat, loco agitur l. 2. l. 4. §. 1. l. 7. l. ult. *D. de eo quod cert. loc.* Tunc enim arbitrio judicis tanti lis æstimatur, quanti vel auctoris, vel rei inter sit, cam pecuniam loco constituto solvi: plenissimumque hic est officium judicis, quod quantitati contractus non subservit, sed vel augere, vel minuere condemnationem propter loci utilitatem potest, quum ejus æstimationis tota ratio arbitrio ejus committatur l. 2. §. ult. l. 8. *D. de eo quod. cert. loc.* l. 1. *C. ubi conven. qui cert. loc.* §. 31. *Inst. de act.* Sic & actio *quod metus causa* Arbitraria adpellatur l. 14. §. 4. *D. quod met. caus. & d.* §. 31. *Inst. de act.* quod arbitrio judicis, qui de ea re cognoscit, restitutio comprehenditur. Is enim rei restituendæ facultatem usque ad sententiam reo tribuit. Quod nisi restitutio fiat, in quadrupulum condemnatio sequitur. Et generaliter

quæcumque alia stricta judicia ita reddebantur, ut rei restitutio, deductio, exhibitio officio judicis committatur, ea Arbitraria dicuntur l. 9. *D. de doct. mal.* §. 31. *Inst. de act.*

ARBITRARIAS pœnas homines vocant, quæ non lege definitæ, sed arbitrio judicis relictæ sunt. At jure Romano multas quidem, non autem pœnas, arbitrio judicis relictas esse, tradunt Ulpian. l. 131. §. 1. *D. de verb. signif.* & Paull. l. 244. *D. eod. tit.* Hein.

ARBITRATU boni viri usurum, fructurum Fructuaris cavens, ut adsolet, hoc significat, non deteriorem se causam usufructus facturum, ceteraque facturum, quæ in re sua faceret, denique ita usurum, quemadmodum bonus paterfamilias uti debet l. 1. §. 3. *D. usufr. quemadm. cav. l.* 15. *fin. D. us. & habit.*

Arbitratu judicis l. 10. *D. quod met. caus. l. 5. §. ult. D. depos. i. ei* ut judex æstimaverit in arbitrario judicio metus causa, de quo in art. arbitraria actio.

Arbitratu illius: Verba hæc sæpe conventionibus adjiciebantur l. 43. *D. de verb. oblig. l. ult. C. de contr. empt.* eaque jus significant, & in servum non cadunt l. 68. *D. de verb. signif.* servus quippe de facto quidem arbitrari potest, non autem de jure. Sæpe quæ facti sunt, & servis conceduntur, quæ juris, negantur l. 10. *D. de capit. minur.* HEIN.

ARBITRIUM in Florentina plerumque arbitrium scribitur, ut in Gloss. Isidori ubi: *Arbitrium, Collectio arbitrorum, id est, ipsa consensus.* Ita & apud Gruter. *infer.* non semel legi observat HEIN.

Quemadmodum autem arbitri & judices, ita Arbitria & judicia differunt, ut Cicero *pro Rosc. c.* 4. & 5. exponit. Arbitria tamen di-

dicuntur non solum ea iudicia, quæ in bonum, & æquum concipi, & ex bona fide reddi solebant, sed & ea, quæ Arbitraria dicta esse supra vidimus; Sed & eorum faciendorum, quibus arbitrium dari etiam supra scriptum est, dicebatur arbitrium.

Hinc A R B I T R I U M officium arbitri circa ea, quæ in iudicio versantur, formulæque minime continentur *l. 31. §. 13. D. de edilit. edict. l. 34. §. pen. & ult. solut. matrim. & aliis locis.*

Arbitrium aquæ pluviae arcendæ l. 23. §. ult. D. de aqu. & aqu. pluvi. communi dividundo l. 47. D. fam. hercisc. familiæ herciscundæ d. l. 47. communium parietum Vitruv. lib. 2. c. 8. rei uxoriæ Cic. de off. 3. 15. tutelæ rubr. C. arbit. tut. de his vide sub voc. arbit.

Arbitrium boni viri l. 41. D. ususfr. quemadm. cav. iudicis l. 8. D. de eo quod cert. loc. boni iudicis l. 3. §. 13. D. commod. iudicantis l. 45. §. 10. D. de jur. fisc. præsidis provinciæ l. 1. C. de nupt. In arbitrio, & in iudicio esse res dicitur l. 47. D. famil. hercisc.

Arbitrium, pro decisione Imperatoris l. 4. pr. C. de recept. arbitr.

Arbitrium recipere, vel suscipere l. 3. l. 4. D. de recept. arbitr. Recepisse autem arbitrium videtur, qui iudicis partes suscepit, finemque se sua sententia impositurum controversis. Et hæc pertinent ad arbitrum compromissarium, seu receptum, de quo supra.

Arbitrium etiam arbitratum significat l. 4. D. ususfr. quemadm. cav. Et ita in arbitrio alicujus esse quid dicitur l. 1. D. naut. caup. stab. quod in mera ejus voluntate positum est, quod significatur his verbis: si libuerit, si voluerit. Quo pertinent arbitrio suo uti l. 10. D. de vi, & vi arm. arbitrio bonæ voluntatis l. 10. C.

*quemod. & quand. Arbitrio suo, & sponte sua l. 49. D. fam. hercisc. sui arbitrii esse l. 22. D. de vir. nupt. in arbitrio ejus ponere l. 1. C. si maj. fact. ad arbitrium suum, id est pro arbitrio suo l. 42. D. de jur. dot. quæ omnia pertinent ad arbitrium liberum, & plane solutum. Aliud est Arbitrium, quod dicitur boni viri, quodque his verbis exprimi intelligitur: Si arbitratus fueris: Si justum putaveris: si comprobaveris: si tibi videtur: *εαν δοκιμασῃς l. 75. D. de legat. 3. l. 41. §. 4. l. 46. D. de fideic. libert. l. 3. §. 3. 4. D. de ann. leg. Ubiunque autem in arbitrium sive iudicis, sive alterius quid confertur, pro arbitrio viri boni hoc habendum, & quasi viro bono commissum, accipiendum est l. 17. §. 5. D. de injur. l. 30. D. de oper. libert. l. 6. D. pro soc. l. 1. pr. D. de legat. 2. Idque in conditionibus bonæ fidei iudiciis adscriptis maxime locum habens l. 22. §. ult. D. de reg. jur. l. 77. 78. D. pro soc. Ita quod operum faciendorum lege comprehendere solebat, ut arbitrio alicujus opus fieret, adprobareturve, ad boni viri arbitrium referebatur l. 25. D. locat.**

A R B O R nomen est generale, & ejus appellatione continentur vites *l. 1. §. 3. D. de arbor. cad. l. 3. §. 1. D. de arbor. furtim cas. hederæ item, arundines, & salicium d. l. §. 1. 2. stirps quoque oleæ arbor recte dicitur d. l. 3. §. ult. At arbor nulla proprie dicitur, quæ radicem non conceperit d. l. 3. §. 5. Nec arboris numero habetur, quod adeo tenerum est, ut herbæ loco sit l. 4. D. cod. Et arbor quoque recte dicitur, quæ subversa a radicibus etiam nunc reponi potest, aut ita translata est, ut reponi possit d. l. 3. §. 6. Dejectæ autem arbores lignorum appellatione continebantur, nisi aliud testator senserit*

l. 55. §. 2. *fin. D. de legat. 3.*

Arbor pro malo navis in l. 3.

l. 6. *D. de leg. Rhod. Silius*

Ital. lib. 3. v. 131. Pendentibus
arbore nautis.

A R B O R E S aliæ sunt frugife-
ræ l. 13. §. 4. *D. de usufr. aliæ*
non, veluti cupressi l. 16. §. 1.
D. quod vi aut cl.

Arbores cæduæ & cremizles in
l. 7. §. 12. *D. solut. matrim. de*
quibus suis locis, ut & de Arbo-
re, quæ sycaminon, vel syntaminon
vocatur.

Arbores terminales apud Paull.
§. *sent. 22. 2. quæ pro terminis,*
& finibus observantur: quales o-
lim habebantur *Antemissæ, & Pe-*
regrinæ, quæ & finales adpellantur,
de quib. Sic. Flaccus *de condit. a-*
gror. p. 4. & Aggen. Urb. de li-
mit. agr. p. 45. Frontin. p. 40.
Ut vero Arbores *peregrinæ* sunt,
quæ alias in ea regione non repe-
riuntur, & studio in limitibus, &
finibus agrorum ponuntur, ne vul-
gares credantur, ita *Antemissæ* di-
cuntur, quas nonnulli ante fun-
dos suos ita servant intactas, ut
nec frondem, nec lignum, nec
cremium cædant, idque eo con-
silio, ut magnitudine antistent ce-
teras, & observationem finium
præstent. Nic. Rigalt. *Gloss. agro-*
mens. p. 291. Unde & intactæ vo-
cantur a Siculo Flacco p. 7. 8.
itemque *omissæ* p. 8. HEIN.

Interdictum de A R B O R I B U S
cædendis duo capita habet: primum
ut arbores ædibus alienis impen-
dentes adimantur: Secundum ut
agro vel ruri alterius impendentes
succidantur: quorum duorum ca-
pitum, ut Ulpianus inquit, dif-
ferentia hæc est. Si quidem arbor
ædibus impendeat, succidi eam
præcipitur. Si vero agro impen-
deat, tantum usque ad quindecim
pedes a terra coerceri. Et hoc in-
terdictum prohibitorium est. Si au-
tem arbores ædibus alienis impen-
deant, utrum totas jubeat prætor

adimi, an vero id solum, quod
supra exstiterit? Rutilus ait a iti-
pite excidendas: idque plerisque
videtur verius. Et nisi adimeret
dominus arborem, Labeo ait,
permittit ei, cui arbor officit, si
velit, succidere eam, lignaque
curtare, ut est textus in l. *un.*
§. 2. *D. de arbor. cæd.* Non so-
lum autem domino ædium, sed
etiam ei, qui usumfructum habet,
competit hoc interdictum d. l.
un. §. 4. Illud tamen observandum
est, non antea recte conveniri
dominum hoc judicio, quam ubi
admonitus, ut adimat, recusavit
adinere. Quamobrem Bartholus
hujus admonitionis probandæ gra-
tia consulit, instrumentum esse scri-
bendum. Vid. d. l. *un.* §. 6.

Interdictum de A R B O R I B U S
collucandis & subluvandis. Sublu-
care autem est compefcere luxu-
riem ramorum, quod usque ad
15. pedes, ut fiat, definitum est ve-
luti subtus lucem mittere. Collu-
care vero est vel superiores ramos
lumini officientes succidere, vel
ipsam arborem ex stirpe penitus
excindere. Cujac. *Ad Paull. sent.*
lib. 5. tit. 6. §. *arbor.*

A R B U S T U M in l. 27. §. 7.
D. ad Leg. Aquil. est locus arbo-
ribus confitus. At in l. 3. §. *ult.*
D. de termin. mot. Arbustum op-
ponitur arbori finali, & denotat
novellam arborem eo loco pro
vetere plantatam, eo consilio, ut
facies loci obscurandarum fina-
lium quæstionum causâ mutetur.
Quam notavit significationem Ili-
dor. *etym. 17. 6.* De aliis vero
notionibus videndus Taubman. *ad*
Virgil. p. 10. HEIN.

A R C A in qua numi condun-
tur l. 34. §. 4. l. 51. *D. de legat.*
1. & multis aliis locis. In arca
etiam instrumenta, & cautiones de-
bitorum l. 64. *D. de legat. 3.*

Arca porro frumentaria, & olea-
ria in l. 1. §. 2. *D. de mun. &*
honor. vinaria l. 3. C. Theod. de
calc.

calc. col. Quibus locis per *arcas* non receptacula vini, olei, iramenti, sed pecunias his rebus coëmensis destinatas intelligi monet Heinecc.

Arca fiscalis in *l. 4. c. de mun.* in quam nimirum tributa inferebantur, ceu patet ex *Nov. 128.* non procul ab initio. *Arca* sublimium potestatum in *l. 6. C. Theod. de indulg. deb.* amplissimæ præfecturæ *l. 16. 17. C. Theod. cod. tit. prætoriana Nov. Valentinian. de fisciis.*

Provinciæ, quæ nec transvectioni publicæ, nec arcæ aliquod compendium deterre possent, officiorum annonas præstabant *l. 19. C. Theod. de erog. milit. annon.* Hæc verba videntur intelligenda de *Arca* præfectoria, seu sublimium Potestatum, in quam species interebantur, non ad horrea publica, seu fiscalia, militibus erogantæ, sed ad usus, necessitatesque Præfectorum prætorio pertinentes. Vid. de *arca* præfect. prætor. Synesium *Epist. 127.*

ARCÆ ratio *l. 10. c. de suscept. prepos. & arcar.* Quibus in locis etiam per *arcas* ipsi proveniunt intelliguntur, quæ figura etiamnum in usu est, ut apud Italos, Germanosque, quibus *Cassa* idem sonat; quod utique verbum leviter mutatum, eodemque significatu Galli habent.

Arce lapideæ mortui condendi caussa structæ meminit *l. 7. §. ult. D. de relig. & symt. fun.* Vocabulum hoc significatu est apud Gruter. *Inscript. p. 460. 3.* ubi aliquis arcem suam rosis quotannis coronari præcipit, nec non *p. 482. 2. p. 754. 16. p. 1056. 1. p. 1060. 1. & apud Reines. inser. Class. 20. n. 446.* Ceterum veteres magnificiebant arcas lapideas ex assio lapide factas, quippe cuius ea erat natura, ut cadaver illi illatum statim combureret, consumeretque. Unde & Sarcophagi nomen accepit. De Aulo

Tom. I.

lapide Vid. *Pan. hist. nat. 37. 17. Dioscorid. lib. 5. c. 99.* De arcis vero, & sarcophagis ex eo lapide contextis Cujac. *21. obs. 13. HEIN.*

ARCARIUS servus *l. 41. §. ult. D. de fideic. libert. & Paul. 3. sent. 6. 72.* est dispensator, quem arcæ suæ præfecit Dominus, ut acceptorum, & expensorum redderet rationes. Vid. Turneb. *adversar. 28. 5. & Laur. Pignor. de serv. p. 159. HEIN.*

Diversus ab hoc Arcarius, vel *susceptor*, qui & *arca custos*, *aurique illari susceptor* in *l. 32. C. Theod. de suscept. prepos. & arcar. l. ult. C. eod. tit.* Glossar. antiq. *Arcarius υποδεκτης χρυσου, ο επι της δημοσιας τραπεζης.* Arcarii erant, qui redditus domui principis debitos a colonis rei private accipiebant *l. 11. C. Theod. de jur. fisc. l. 14. C. Th. de susceptor.* quæ leges eadem sunt. Macarius *homilia 16. §. 11. in fin. p. 253. Edit. Lips. Pritii. εχει δε και φοβον & τω φοβαμεν τα ποιη. & πνευματα*, metum vero habent, non tamen eum, qualis est eorum, qui extimescunt malos spiritus. Hic autem nonnulli legunt, *εχει δε και φοβον & των Αρχιων*, &c. Et *p. 254. 255. ως οι εγκεχερισμενοι Αρχις επαρ οτιτος, η δημορον βασιλικον παντα επαρ οτιτος, η δημορον βασιλικον παντα των χρονον εν μεριμνη εισι, μηπως αρχ προσαρτωση τω βασιλει*, & sicut ii, quibus gerendæ præfecturæ, aut custodiendi thesauri regii cura commissa est, numquam curis vacant, ne quo pacto regem offendant: ubi pro *αρχας* Brissonius legit *αρχας*.

Sane & Arcarii coloniarum, & municipiorum, de quibus egit Reines. *3. Var. 16. & ad Inscr. p. 431.* Eorum curæ credita erat *arca municipii*, vel *coloniae*: & talis procul dubio Erastus æconomus urbis a Paulo Apost. latino interprete

Ar.

Arcarius *Corinthi* vocatur in *Epist. ad Rom. c. 16. v. 23.* HEIN.

ARCERA, genus vehiculi arcæ simile, unde & nomen habuit juxta Varronem *de ling. lat. lib. 4.* In LL. XII. Tab. scriptum erat: *Si morbus, avitasve vitium aſcit, jumentum dato, ſi nolet, arceram ne ſternito.* Ad quæ verba Gellius *lib. 20. c. 1.* ſi homo in jus vocatus, morbo, aut ætate ager, ad ingrediendum invalidus eſt, arcera non ſternitur, ſed ipſe auferitur, & jumento imponitur, atque ita ad prætorem in comitium nova funeris facie efferitur. Plura vide apud Non. 1. 270.

ARCERE aquam eſt curare, ne inſuat *l. 1. §. 7. l. 9. D. de aqu. & aqu. plu. Feſtus lib. 1.* arcere, inquit, eſt continere. Unde arcus in ædificiis dictus, qui ſe ipſum continet.

Arcere, pro prohibere, interdiceret, vetare. Ita arcentur Collegia illicita *Sco l. 1. §. 1. D. de colleg. & corp.* Arcetur quis a poſſeſſione *l. 5. C. de poſſul.* Arcetur tempeſtas *l. 12. §. 16. D. de inſtr. vel inſtr. incendium l. 1. D. de offic. præſid.*

ARCESSERE vulgo ſcribunt accerſere: Alii, veluti Agrætiſ, ita utrumque verbum diſtinguunt, ut *accerſere* ſit vocare, *arceſſere* accuſare. Aliiſ, inter quos Papiannus Grammaticus, *accerſere* eſt vocare, *arceſſere* ſubmovere, vel repellere. Aus. Popma *de diſſerent. verb. p. 4.* Sed ſatis certum eſt, *Arceſſere* ſolum latinum eſſe, & modo ſignificare *vocare*, modo *accuſare*, nunquam autem *cobibere*, vel *repellere*, ceu jam e veteribus Grammaticis Velius Longus obſervavit. Hein. Vid. quæ ex ipſo ſupra notata ſunt ſub verbo *Accerſere*.

ΑΡΧΕΡΟΤΑ inter reliquos, qui muneribus perſonalibus in coloniis, & municipiis adſtringuntur, recensentur a Arcadio Cha-

riſto *l. 18. §. 12. D. de mun. & honor.* quos archivii in urbibus cuſtodes fuiſſe, oſtendit Reines. *Vriar. 3. 16.* HEIN.

ARCHIATRI in *l. 6. 9. 10. C. de profeſſ. & med. l. un. C. de comitib. archiatr.* & in plerique veterum locis. Eo nomine vocantur non ſolum principum medici, quorum fidei, & peritiæ Imperatorum ſalus tuenda committitur, quique in eorum comitatu medicinam faciunt, quos ARCHIATROS noſtri palatii vocant Imperatores *l. 8. C. de metat. & epidemic.* quibus ob medendi curam a comitatu ſacri palatii diſcedere non licuiſſe, oſtendit *l. 2. C. quib. non obſcitur*, ſed & in omnibus civitatibus paullo celebrioribus erant Archiatri, qui reliquorum medicorum ſcholæ, vel collegio præſent, & horum controverſias, & contentiones componerent, ceu patet ex *d. l. 9. C. de profeſſ. & med.* Eo ſpectant verba Cathodori *Var. 6. 19.* Ut inter ſalutis magiſtros ſolus haberis eximius, & omnes judicio tuo cedant, qui ſe ambitu mutue contentionis excruciant. Eſto arbiter artis egregiæ, eorumque diſtingue conſiſtus, quos judicare ſolus ſolebat adſectus. In ipſis agros curas, ſi non contentiones noxias prudenter abſcondiſ. Magnum munus eſt, ſubditos habere prudentes, & inter illos honorabilem fieri, quos reverentur ceteri. De iis quædam haud vulgaria habes apud Menag. *Amoen. jur. civ. c. 35.* HEIN.

ARCHIATRIA, dignitas archiatri in *l. 1. C. Theod. de profeſſor. & med.*

ARCHIDIACONUS eſt poſt Episcopum Vicarius, ad quem in omnibus in clero omnis cura pertinet *c. 1. de offic. archidiacon.*

Vide amplius in DIACONUS.

ARCHIEPISCOPORUM adpellatione, ut notiffimam ſignificationem præmittam, continentur Patriarchæ

chæ alii præter privilegiatos. Nam Archiepiscopus intelligitur Patriarcha in *l. 14. c. de SS. Eccles.* & in Nov. 131. pr. ubi de Archiepiscopo Constantinopolitano loquitur.

Vide amplius in *Episcopus*.

ARCHIEROSYNAL *l. 10. C. Theod. de decurion. l. 19. C. Theod. de crog. milit.* Priori lege Christianis id munus imponi prohibetur, quod ad archiereon curam templa, & templorum solemnia pertineant. Erant αρχιερεῖς summi pontifices, qui reliquis sacerdotibus, sacrisque per aliquam provinciam præerant, quorum officium multis verbis in Epistolis suis passim describit Julianus Imperator, ex eoque, & aliis vetustis monumentis Jac. Gothofred. *Comment. in C. Theod. Tom. 4. p. 547. sequ.* HEIN.

ARCHIGERONTES in *l. 6. C. de episc. & cler.* ubi nonnisi Christiani eo munere ornari jubentur. Nimirum Alexandria olim curia carebat ante Severum Imperatorem, teste Spartiano in *Severo c. 17.* Curiam deinde nati decuriones vocabant γεροντες, & senatum γερονσιαν. Quinque primos vero, vel principales archigerontas, id est *summates Alexandrinos*, ceu vocantur in *l. 57. D. de decur.* Adde supra Alexandrini. HEIN.

ARCHIGUBERNUS in *l. 46. D. ad SC. Trebell.* Classis præfectum sonat, gubernatorem classis primum. Alii principem gubernatorum explicant, & omnium gubernatorum primum ab αρχος & κυβερνητης.

ARCHIMANDRITA in *l. 7. §. 2. C. de summ. trinit.* est Abbas, vel præfectus monasterii, apud græcos a græco μακνδρᾶ spelunca, quod olim eremite in speluncis, & cavernis delitescerent. Evagr. *hist. eccl. 1. 13.* Eodem exemplo & monialium præfectas Archimandritissas dictas, reperimus. Vid. Pet. Pithœi *Gloss.*

obscur. verbor. Juliani, voce Archimandritissa.

ARCHIMIMUS in *l. 25. §. 1. D. de oper. libert.* quod nomen vetus interpret Horatii in *lib. 1. serm. sat. 6.* tribuit saltatori cuidam, qui Lepos vocabatur.

ARCHITECTUS *l. ult. D. de jur. immun. leg. 1. 2. 3. C. Theod. de excus. artif.*

ARCHIUM, vel **ARCHIVUM** *l. 9. §. 6. D. de pæn.* Edicit Justinianus in *Nov. 15. c. 5. §. 2.* ut in civitatibus aliquod ædificium publicum definiatur, in quo conveniat, defensores acta reponere, & designetur aliquis ex provincia, qui ea custodiat, ut incorrupta maneant, celeriterque ab iis inveniantur, qui ea desiderant, & ut aliquid apud eos **ARCHIVUM** sit. Idem *Novell. 74. c. 4. §. 2.* chartam reponi iubens ἐν τοῖς ἐκκλησιαστικαῖς ἀρχαῖς, in archiis ecclesiæ, addit, τὰς ἐν τῷ εὐαγγελίῳ κειμηλίοφυλακίῳ, hoc est, in sacro loco, ubi vasa servantur. At apud Pausan. *lib. 10. c. 4.* ubi: εἰγε νομοῦσαι τις πόλιν, καὶ τὰς οἰς γε ἐκ ἀρχαῖς, & γυμνασίῳ ἐστίν. si urbem eam adpellare par fuerit, in qua Cives nec ἀρχαῖς, nec gymnasium habent. Αρχαῖς illi auctori manifesto est senaculum, curia, prætorium, ceu observat Heinecc. qui & addit: Quemadmodum & dium & divum, odeum vel odivum, museum, & musivum habent veteres, ceu ostendunt Salmas. *ad script. hist. Aug. p. 318.* Is. Voss. *ad Pompon. Mel. 3. 3. 95.* Ducker. *de latin. jurisc. p. 444.* ita nihil impedit, quominus & archium, & archeum, & archivum scribamus.

ARCHONTES olim summi Atheniensium magistratus, postquam ibi regnari desitum fuerat, unde & eorum nominibus annos in fastis signabant, quemadmodum

Romani Consulum paribus. Cic. de *Fato* c. 9. At postea idem nomen tulerunt decuriones, & duumviri civitatum. Sic apud Modestinum ἀρχοντες τῶν πόλεων sunt duumviri civitatum. Et hi quoque magistratus annui erant, ceu patet ex l. 48. D. de judic.

ARCIFINIUS ager, ut Frontinus in libro de agror. qualis. p. 38. scribit, qui nulla mensura continetur, & paullo post: Nam ager arcifinius, sicut ait Varro, ab arcendis hestibus est appellatus. Accurata vero est Isidor. lib. 17. orig. c. 13. definitio, si emendetur: ARCIFINIUS ager, inquit, dicitur, quia certis linearum mensuris (non) continetur, arcenturque ADFINES (vulgo legitur fines) ejus objectu fluminum, montium, arborum. Ita recte hunc locum restituit Gæsius in Indice ad script. rei agrar. voce Ager arcifinius. Nimirum si quando agri modus universus, & indivisus civitati attribuebatur, ita ut tantum extremitates mensura comprehenderentur, ager talis dicebatur adsignatus. Sin divideretur privatis possessoribus per centurias, & jugera, certisque singulae possessiones limitibus, qui versus orientem, & occidentem decumani, versus meridiem, & septentrionem cardines vocabantur, includerentur, ager limitatus erat. Denique si quisque sine adsignatione occuparet tantum agri, quantum colere posse sibi videretur, ager is erat arcifinius, quod arcebat adfines. Is ergo fines mensoria ratione comprehensos non habet, ac proinde nulla mensura comprehenditur a Frontino de agr. qual. p. 38. eandemque ob causam solutus vocatur a Siculo Flacco p. 3. quia ejus fines deprehendi non possunt. Dicitur ergo & occupatorius, non quod a victore populo occupatus sit, quod etymologiae duntaxat causa attulisse videntur ve-

teres, sed quod tantum quisque occupavit pro habitu, quantum in spe colendi haberet. Non mirum est, pro vera rei descriptione meras adlusiones etymologicas hic attulisse Brissonium, quum ne doctissimus quidem Grotius de jur. bell. & pac. lib. 2. c. 3. §. 16. illud agrorum discrimen satis perspectum habuerit, observante Jo. Frid. Gronovio in notis. HEIN.

ARCTA mulier l. 14. §. 7. D. de edilst. elict. ARCTA annona est gravior, & cujus non magna ubertas est l. 17. D. de compens. & apud Suet. in Tib. c. 8.

ARCTARE, vel, uti Florentia legitur, artare, in arcum cogere. Arctare tempus l. 2. D. de re judic. Se arctare, id est, in angustias se conicere l. 2. §. 8. D. si quis caut. Arctari dicitur poena tempore l. 8. §. 7. D. de poen.

ARCUARIUS l. 6. D. de jur. immun. A plerisque accipitur pro opifice, vel architecto, qui arcus exstruit. HEIN.

ARCUA, pro arca minore, quæ relicto argento legato non cedit l. 53. D. de legat. 3. Arcula pro loculo, seu sarcophago l. 39. D. de religiosis. & sum. fun.

ARCUS Nonio Marcell. omnis suspensus fornix dicitur. Arcus autem ducendæ aquæ causa olim fiebant, ut ostendit l. 2. l. 11. D. de aqu. & aqu. pluv. De his Plin. lib. 10. Epist. 46. Frontin. lib. 1. de aqued. urb. Rom. Vide & Lips. de Magnit. Rom. c. 11. & Paul. Aringh. Rom. subterr. Tom. 1. lib. 2. c. 1. §. 25. HEIN.

ARDERE dicitur domus l. 40. §. 1. D. de condit. indeb. frumentum l. 3. §. 7. D. de in rem. vers. stramenta l. 44. §. 3. D. ad Leg. aquil.

ARDINIENSIS panis sordid-

didus *l. 5. C. Theod. de annon. civic.* ubi Jac. Gothofredus. Tales quos Plato Comicus in *Nocte longa* (Comœdiæ nomen est) *χιλικίους cilicios* vocavit, & in *Alexandro*, *αγελαικός*, gregales, *Alexis φαίς* fuscus. Vide Athenæum *lib. 3. c. 15.* Πλατῶν δ' ο καμυδοτοίος ἐν νυκτὶ μακρὰ τῆς μεγάλης αἰτῆς, καὶ ρυπαρὸς χιλικίους ονομαζει. Plato vero Comicus in *nocte longa* magnos panes, & sordidos cilicios vocat. Theocrito *Idyl. 24. in fin.* est αἰτῆς Δωρικῆς, quem ita describit: ἀτφάλεως κερδοσκοπὸν ἀνδρᾶ κοτίσσαι, qui facile etiam tollirem satiare posset. Vide Heinsium in *Lection. Theocrit. cap. 25.* ibique Glosfam Apollonii. Ejusmodi erant *panes cibarii* apud Romanos, quibus viliores vesciebantur rustici. Cicero *Tusculan. v. 34.* Ptolemæo peragranti Aegyptum, comitibus non consequutis, cum cibarius in casa panis datus esset, nihil visum est illo pane jucundius. Consule *Clavem Ciceron.* Ernesti *voc. cibarius.* Nonius *cap. 2. num. 188.* cibarium neutro genere dictum tradit, de pane sordido, aut alio indigno. Isidorus *origin. lib. 20. c. 1.* cibarius est, qui ad cibum servis datur, nec delicatus. Apuleius *Metamorph. lib. 6. p. 110.* Sed ante pedes ejus residens humilis, & pane cibario contenta. Vide etiam Hieronym. *Epist. ad Paulinum.* Talis panis fuit etiam *cumanus*, cuius meminit Lucilius *lib. 25.* apud Nonium *cap. 5. voc. acerosum n. 97.*

AREA in urbe dicitur locus sine ædificio *l. 212. D. de verb. signif. Varro lib. 4. de ling. lat.* Ubi frumenta secta terantur, & arescant, *areæ*. Propter horum similitudinem loca in urbe pura *areæ*. At plerumque hoc verbum sic a Consultis accipitur, ut significet solum, cui ædes imponuntur, & quod depositis ædibus ma-

net. Unde ædificii pars *area* statuitur *l. 20. §. 2. D. de serv. præd. urb.* Ad arcum redacta *ædes l. 10. §. 1. D. quib. mod. usufr. amitt.*

Sed & AREAM, ut Fest. *lib. 1.* indicat, adpellabant, in quam collecta ex omni tecto pluvia descendebat, quomodo accipimus in *l. 2. 20. §. 3. & §. 6. D. de serv. præd. urb.* Si *area* ab utralibet parte ædium sit *l. 1. §. 8. D. de cloac.* Hæc ita in prædiis urbanis. In rusticis vero prædiis *area* locus erat, qui terendis frugibus, lecyminibusque exprimendis deserviebant *l. 14. §. ult. D. de alim. & cib. leg. 1. ult. §. ult. C. de servit.* Unde *messum & arcavum tempore* dixit Scævola in *l. 15. §. 1. D. de alim. & cib. leg.*

ARELATÆ fit mentio in *l. 13. pr. D. de inst. act.* Cassiodor. *Varian. 8.* scribit: Civitas est supra undas Rhodani constituta, quæ in orientis prospectum tabulatum pontem per fluminis dorsa transmittit. Aufon. *Pande*, duplex *Arelate*, tuos, blanda hospita portus Gallula Roma *Arelas*. Idem *Epist. ad Paulinum*: Atque duplex *Arelas*.

ARENA, in Florentina sæpe harena, vulgari significatione pro Sabulo in *l. 6. §. 1. D. de serv. præd. rust.* Priori autem modo juxta Servium in *Æneid. 1. v. 176.* ab *ariditate*, posteriore vero ab *harando*, ut in fabricis videmus, derivatur. Superiorem tamen etymologiam magis probat.

Arena etiam ea pars theatri dicebatur, in qua gladiatorum, bestiarumque pugne exhibebantur, & edebantur *l. 36. §. ult. D. de rei vind. l. 1. §. 6. D. de postul.* Erat hæc ima, & concava theatri pars, quam Amm. Marcellin. *lib. 29. amphitheatralem caveam*, & quia gladiatorii ludi ibi edebantur, *Martiam* adpellat. Ovid. *trist.*

lib. 4. eleg. 5. & Martial. lib. 1. epigr. 11. nec non sanguineum humum idem Martial. lib. 2. Epigr. 75. tristem Statius Papin. lib. 2. silv. infamem Prudent. lib. 10. contra Symmach. Ludus matutinus est apud Reines. Inscr. Class. 5. 50. Class. 1. 15. 17. & Grut. p. 335. 2. & 3. Vid. Lips. in Amphitheatr.

ARENARIUM, qui in arenam depugnandi causa prodierunt, vel qui se in arenam ad depugnandas bestias dederunt *l. 21. §. 2. D. de test. l. 38. D. de oper. lib. 2.* Quamvis vero infames haberentur tam desperatae audaciae homines, qui vitam ultro ad cultum locabant, multoque magis, qui ob crimen ad bestias fuerant damnati, erant tamen, qui non mercedis, sed virtutis causa ad amphitheatralem illam *ἄγωνα* descendebant, qualis ille Carphorus laudatus a Martiale de Spectaculis *Epigr. 15. 23. & 27.* HEIN.

ARENIFODINAE in *leg. 13. §. 5. D. de usufr. sunt loca, ex quibus arena effoditur leg. 7. §. 14. D. solut. matrim.* **ARENARIAS** vocavit Varro *de re rust. lib. 1. c. 2.* Cajus in *l. 13. D. de publican. & Cic. pro Cluent. c. 13.*

ARESCERE dicuntur arbores *l. 4. §. 1. D. de cens.*

ARESCUS *ἀρεσκουσά* *Blanda*, in iure nomen est ancillae *l. 15. 16. D. de stat. hom. Gell. lib. 9. c. 4.*

ARETHUSA in *l. 75. §. 4. D. de verb. obl.* etiam nomen ancillae, sed deductum a fonte Arethusa prope Syracusas, ex eoque Jurisconsultus in *l. 65. §. 4. D. de legat. 3. & §. 1. Inst. de lege Aquil.* vel ab Arethusa Dianae comite, de qua Virgil. *Georg. 4. v. 344.* Et tandem positus velox Arethusa sagittis. HEIN.

ARGENTARE *25. Paul. 5.*

sent. 25. 5. pro obducere argento. Falsi poena coercetur, qui sciens dolo malo in fraudem alicujus aë inauraverit, argentarit. Eodem sensu *argentatus*, dixit Liv. *lib. 9. c. 40. inargentatus Plin. lib. 21. c. 2. & Paull. l. 3. D. de supplect. legat.*

ARGENTARIA, ipsa argentarii negotiatio; sic argentariae officium *l. pen. D. de edend.*

ARGENTARIUM, seu argentariae mensae exercitores, mensularii erant, qui in foro tabernas & mensas suas positas habebant, apud quas sœnebres pecuniae deponebantur, quod per partes erogabant, & collocabant, quarum probatio scriptura, codicibusque eorum continebatur *l. 4. §. 1. l. 9. §. 1. l. 10. §. 1. D. de edend.* Hi utiles se omnibus contractibus exhibebant: nam & mutuas pecunias dabant, & fidejubebant pro aliis, & constituebant, & minorem monetam pro argento permuebant *Novell. 4. sub fin. & Nov. 136.* Per eos etiam venditiones fiebant *l. 18. D. de petit. hered. nec non auctiones, Quinctil. lib. 11. c. 1.* Unde argentarii usus necessarius esse dicitur *l. 8. D. de positi.* Singulorum autem rationes argentarii conficiebant, omniaque, quae apud se gerebantur, in codices accurate referebant, qui idcirco edere postulantibus cgebantur *l. 4. 6. 9. §. 1. l. 10. D. de edend.* Vid. infra art. expensilatio. Argentarii porro a Justiniano *ἀργυροπράται* vocantur in *Nov. 135. pref.* item & argentii distractores in *l. ult. C. de pign. l. pen. §. ult. C. de constit. pec. l. un. C. negot. ne milit.* item argenti venditores, & pecuniarum *l. 12. C. de cohortal.*

ARGENTARIUM, in quo argentum reponitur *l. 19. §. 8. D. de aur. arg. leg.*

ARGENTARIUS coactor in *l. 40. §. ult. D. de statu lib. & Ar.*

Argentarie coactiones apud Suet. in Vesp. c. 1. Venit Horatii interpres lib. 1. ferm. sat. 6. Coactores, ait, mercenarii erant eorum, qui habebant argentariam. Argentarii, qui habent summam rerum venalium. Coactores etiam dicuntur Argentarii in auctionibus, quia pecunias erogant (lege corrogant) qui & collectarii nominantur.

ARGENTI FODINÆ l. 3. §. ult. de reb. eor.

ARGENTUM. Huius, aurive adpellatione tam factum, quam infectum continetur l. 78. §. 4. D. de legat. 3. Proinde quum aurum vel argentum legatur, & vasa aurea, argenteave, & omne omnino sive factum, sive infectum argentum, non tamen signatam pecuniam legato contineri placuit l. 9. pr. & §. ult. l. 27. §. 1. D. de aur. arg. leg.

Argenti adpellatione nec supellex venit, nisi argenti numero a testatore habita est l. 19. §. 3. & §. 9. D. de aur. arg. leg. Itaque argentum accipimus id omne, quod ita ex argento est, ut neque supellectilis instrumento cedat, neque proprio alicui, & speciali generi adscribi possit. Auctor ad Herenn. lib. 4. c. 51. Perspicit, ait, argentum, quod erat expositum, visit, triclinium stratum probat, argentum quoque vult. Et ita quoque accipiendum est in l. 4. pr. D. de legat. 1. l. 2. D. de legat. 2. l. 22. pr. D. de manum. test. l. 1. l. 3. §. 1. & §. ult. D. de supell. leg. argentum mensale vocat Vopisc. in Claud. c. 10. sic: Argentum ad ministerium præbere l. 5. §. 13. D. commod.

FACTUM porro ARGENTUM, quod nomen usurpatur in l. 27. D. de adquir. ver. dom. Mucius definiebat, vas argenteum videri esse. Ulpianus vero recte ita definiri posse ait, quod neque in massa, neque in lamina, neque in signato, neque in supellectili, ne-

que in mundo, neque in ornamentis esset l. 7. pr. & §. ult. D. de aur. arg. leg. Itaque a signato factum separatur. Isidorus lib. 16. etym. definit, quod est in vasis, & signis. Proinde argento, aurove facto & gemmas aureis annulis inclusas, & cymbia argentea cristis aureis illigata, & aurea emblemata, quæ in lapidibus, absidibusque argenteis sint, & replumbari possunt, adnumerari, si ea argenti numero testator habuerit, Paullus scribit in l. 32. D. de aur. arg. leg. Denique auro vel argento facto id continetur, ex quo auro argenteove aliquid effectum est, sive id suæ, sive alterius usonis causa paratum sit, quod in supellectilis nomen non cadit l. 19. §. 9. leg. 17. §. 4. D. eod. FACTI autem argenti plures sunt species, prout variis usibus subservit. Est argentum escarium, potorium, viatorium, balneare. Escario argento legato, quod & escale adpellatur in l. 8. D. de supell. leg. id debetur, quod ad epulandum testator in ministerio habuit, id est, ad esum & potum l. 19. §. ult. & §. 12. D. de aur. arg. leg. Omnia itaque vasa propter escam parata, quæ non coquinatorii instrumenti sunt, legato cedent. Sed & ea, in quibus & potabat, & edebat testator, continebuntur l. 32. §. 3. D. eod. tit. In Argento potorio non id tantum, in quo bibi possit, sed & quod ad preparationem bibendi comparatum est l. 21. D. eod. tit. Viatorium vero argentum, & balneare dicimus, quo in itinere, & balneo quis uti consuevit l. ult. pr. & §. 1. D. eod. tit.

INFECTI ARGENTI adpellatio, ait Ulpianus, rudem materiam continet, id est, non factum l. 19. §. 11. D. eod. tit. Infectum enim argentum est rude, & in opera nulla coniectum argen-

tum, & in massa constitutum, quemadmodum Arnob. *lib. 6. adv. gent. p. 200.* loquitur, & *l. fin. C. de pos. l. 19. §. 2. D. de furt.* Hoc & grave alias adpellatur, ut Serv. *in 6. En. v. 862.* & Isidor. *etym. lib. 16. c. 17.* scribunt. Ceterum & factum argentum, si fractum, & collisum sit, infecto continetur. Nam factum argentum id videtur, quo commodè uti possumus *l. 27. §. 3. D. de aur. arg. leg.* Vid. sub infectus.

Argentum muliebre *l. 12. §. ult. D. de instr. vel instr. leg.*

Argentum pusulatum in *l. 31. D. locat.* ut in P. Florentinis scriptum est. Nam apud Suet. *in Neron. c. 44.* & Martial. *l. 7. epigr. 85.* Pusulatum scribitur. Per id, ut quidam interpretantur, intelligitur argentum purum, putum, & quod multo igne excoctum pusulos, seu tuberculos collegerit. Promiscue autem veteres dixisse *postula, pusula*, & *pusula* ex Cujacio 7. Observ. 39. & Bynkersh. 8. observ. 4. notat HEIN.

Est & aliud ARGENTI genus, quod signatum adpellatur, quod scilicet aliqua forma est expressum, veluti Philippi, & numismata *l. 27. §. 4. sub fin. D. de aur. arg. leg.* Eo & aurei continentur per *l. 19. §. 3. D. de furt.*

Ceterum tria illa argenti genera perspicue complectitur Livius *lib. 34. c. 6.* Secundo die, ait, aurum, argentumque factum, infectum, & signatum. Infecti argenti fuit pondo decem, & octo millia. Facti vasa multa omnis generis. Signati argenti octoginta quatuor millia fuere Atticorum.

ARGUERE, reum postulare, judicare, convincere significat *l. 197. D. de verb. signif. l. 3. §. 13. D. de SC. Silan.* Arguere adulterii *l. 37. D. ad Leg. jul. de adul. dolum l. 13. C. de transact.* factum *l. ult. D. si ventr. nom.*

metum *l. 6. C. de his quæ vel. Arguitur ingratus libertus l. 4. D. de obsequ. par. & paron. prævaricatio l. un. C. de sent. adv.*

ARGUMENTUM, ut Cic. *in partitionib. c. 2.* definit, est probabile inventum ad faciendam fidem, vel ut idem *in Topic. c. 2.* ratio, quæ dubiæ rei facit fidem, vel, ut Quincil. *lib. 5. c. 10.* ratio probationem præstans qua colligitur aliud per aliud, & quæ, quod est dubium, per id, quod dubium non est, confirmat. Sic Argumenta rei, qua de agitur, dicere, id est, signa & notas *l. 3. pr. D. ad exhib.*

ARGUTUS & acutum hominem, & convictum facinorum significat, ut Priscianus *lib. 10.* interpretatur. Unde joci causam arripuit Plautus *in pseudol. 2. 4. v. 56.* Quærenti namque *ecquid argutus est:* respondet CH. ex insperato: *Malorum facinorum sepiissime.* ARGUTO pectine dicere Arcad. & Honor. *l. 4. C. de vestib. &c.* id est tenui.

ARIANI ab Ario dicti *l. 6. pr. C. de heret.* De his vide Epiphanium 2. *Tom. heres. 69.* Vid. Arriani.

ARICIA, primum a Romæ excessu oppidum, in via Appia situm. Horat. *in lib. 1. sat. 5. pr.* Egrestium magna me excepit Aricia, Roma hospitio modico. Reponendam eam vocem in §. 9. *Inst. de obligat. quæ ex delict.* cum Cujacio censet Wissenbachius *ad tit. D. de furt.* ubi alias legitur *in aciem* equum perduxit, infami mendo, judice Wissenbachio *d. l. Conf. locum Valerii Max. lib. 8. c. 2. extr.* Sec nec infame hoc mendum est, nec necessaria Cujacii, & Wissenbachii emendatio. Nam quamvis nota illa sit historia, quam præter Valer. Maximum & Symmachus *lib. 7. Epist. 69.* retulit: non tamen sequitur, ut vel Triboniano hæc scribenti, vel Caio, ex cuius

jus fragmentis *l. 54. D. de furt.* magna ejus §. pars descripta est, notum non fuerit aliud exemplum hominis furti usus damnaati, quod equum gestandi causa sibi commodatum in aciem produxit. Sane & Theophilus non legit *Aviciam*, sed *in aciem*, verutque *εἰς πᾶσι-ταξιν*, & multo magis furti reus est, qui equum gestandi causa sibi commodatum in aciem, ubi majus amittendi periculum est, quam qui *Ariciam* usque commodatum in proximum montem perduxit. HEIN.

ARIDI fructus *Nov. 32. c. 1. Varro de re rust. lib. 1. c. 13. Fructus aridi, ut est faba, fenum.* Illis opponuntur fructus humidi, quales vinum, & oleum. B. Augustin. Epist. 122. Fructus aridos diripiunt, humidos fundunt. HEIN.

ARIOLOS. vid. Hariolus.

ARISTO. vid. in SALVIUS.

ARMA, quod ad interdictum de vi & vi armata attinet, sunt omnia tela, hoc est fustes, & lapides, non solum gladii, hastæ, frameæ, id est, romphææ *l. 3. §. 1. D. de vi, & vi arm.* Cic. *pro Cæcin. c. 21.* in interpretatione istius interdicti: Armatos quos jure adpellare possumus? Opinor eos, qui scutis, telisque parati ornati sunt. Quid igitur si glebis, aut saxis, aut fustibus aliquem præcipitem de fundo dent? &c. Sed & in Lege Julia de vi publica Armatos intelligere debemus non utique eos, qui tela habuerunt, sed etiam quid aliud, quod nocere potest *l. 9. D. ad leg. jul. de vi publ.* ARMORUM quædam partes enumerantur in *l. 13. §. ult. D. de re milit.* ubi & ARMORUM custodis fit mentio, ut & in *l. ult. D. de jur. immun.*

ARMENTA dicuntur teste Sipontino, quæ ad instruendum aliquid pertinent. Sic Armenta navis *l. 3. §. 1. D. de rei*

vind. vel alia in *l. 3. §. 2. D. de supell. leg.* Sed & pro Armamentario accipitur armamentum in *Nov. 85. c. 1.*

ARMARI navis dicitur, quæ armamentis necessariis instruitur *l. 1. §. 7. D. de exercit. act.* Et contra exarmari dicitur, quæ armamentis suis spoliatur *l. 2. §. 1. D. Ad leg. Rhod.*

ARMARIUM *l. 30. pr. D. de adquir. poss. l. 19. §. 2. D. de judic.* Vetus Glossarium: Armarium est locus, ubi quarumcumque artium instrumenta ponuntur. Sic armaria librorum, aut vestium, aut armamentorum causa parata *l. 3. §. 2. D. de supell. leg.*

ARMATUS. ARMATA manus, Vid. *Manus militiæ*, Vid. *Militia. vis, rubr. D. de vi, & vi arm.* Ejus interpretationem pete ex *l. 3. §. 1. D. eod. tit.*

ARMENIA duplex est prima, & secunda *l. 5. C. de offic. magistr. milit.* Prima vocatur minor, Leuco Syria Græcis, Ararat Hæbreis. Secunda vocatur major, Hæbreis Aram, teste Aria Montano. Vid. Gothofr. *ad d. l. 5.*

ARMENTA dicuntur majorum animalium, quemadmodum minorum grex *l. 12. §. 3. D. de usu, & habit.* Ita a grege, & equitio separantur *l. 1. §. ult. D. de rei vind.* Quare etiam armento legato boves, non etiam greges ovium, & caprarum continentur *l. 81. §. ult. D. de legat. 3.* Boves utique magis armentorum, quam jumentorum nomine adpellantur *l. 89. D. de verb. signif.* Servius tamen in *lib. 3. Georg. v. 286.* Armenta, definit, eorum esse, & boum, quod hæc animalia apta sint armis, ut scutis boum coria, equi prælio. Quam opinionem tueretur ipse iterum in *lib. 3. v. 540. Æneid.* & addit: *Armenta quoque dicta sunt majora animalia, quæ arationi congrua sunt.*

Et:

Et ab *arando* quasi *aramentum* dici armentum, probabilius videtur, quam ab *armis*.

ARMILLÆ enumerantur inter muliebria ornamenta in *l. 25. §. 10. D. de aur. arg. leg.* Armillæ autem & viriolæ sunt ornamenta manuum, quæ *φελαια, κλαυια, περιχειρια*. Vid. Cujac. 20. *obs.* 17. in *fin.* Festus *lib. 1.* Armillæ, inquit, erant ex auro, quas viri militares ab Imperatoribus donati gerebant, dictæ, quod antiqui humeros cum brachiis *armos* vocabant. Unde & arma ab his dependentia sunt vocata.

ARMUS eo significatu, quem ex Festo modo vidimus, accipitur in *c. un. circa med. verbis Principis unctio, de Sacra unct.*

ARNOLDISTÆ. Horum mentio est in *c. 15. decretal. de heret.* & in *authent. Gazarof. C. de heret. & Menich.* Vid. art. *Patareni.*

AROMA indicum species est ad vestigal pertinenens *l. 16. §. 7. D. de publican.* Aromata in *l. pen. D. de usufr. ear. rer.* sunt herbarum fructus, odoris, & saporis grati, quibus utimur ad excelsiendum ventriculum, vel ad appetentiam provocandam.

ARPAGONES in *l. 11. §. 21. D. de instr. vel instr. leg.* Vid. Harpago.

ARRA, vel **ARRHA** dicitur, quod emptionis nomine datur, ut evidentius probari possit, convenisse de pretio *l. 35. D. de contrah. emt. l. 16. C. de fid. instrum.* Sic Arræ nomine datur anulus in *l. 5. §. 15. D. de instit. act.* aut pecunia *l. ult. D. de lege commiss.* Dicitur autem arrha a græco verbo *αρραγες*, quod firmum significat. Veteres arrhabonem adpellabant, ut Varro *lib. 4. de ling. lat.* notat. Nec vero in argumentum modo contractæ venditionis, sed & sponsaliorum nomine arrhæ dantur *l. 38. pr. D. de rit. nupt.* Vetus Glossarium.

Arra est non solum sponsio conjugalis, sed pro qualibet promissa re data, ut compleatur. Hunc autem arrharum usum in sponsalibus antiquissimum esse, jam alii ostenderunt, & in his Cujac. 11. *Observ.* 17. & Gronov. *not.* ad Gell. 17. 2. HEIN.

ARRHALE pactum, in quo arrha intercessit *l. 3. C. de act. emt.*

ARRIANI ab Arrio Alexandrino Presbytero orti sunt, qui coeternum Patri Filium non agnoscens diversas in Trinitate essentias asseruit, contra illud, quo ait Dominus *Ego & Pater unum sumus c. 39. §. 42. caus. 24. quæst. 3.*

ARRIANUS Ictus citatur a Paullo in *l. 5. D. de grad. & l. 47. D. de oblig. & act.* nec non ab Ulpiano in *l. 19. D. de her. inst.* in qua Pomponius ei antepositur, & in *l. 1. §. 4. D. quod legat.*

ARRIUS Menander Ictus liberos quatuor *militarium*, seu de *re militari* scripserat, ex quibus aliquot in pandectis capita sumta sunt. Citatur is ab Æmilio Macro in *l. 1. D. de veteran. & mil. succes. & l. 14. D. de poen.* Et a Marciano *l. 13. §. 5. D. de re milit.* Menandri etiam Arrii consiliarii meminit Ulp. *l. 11. §. 2. D. de minor.*

ARROGANTIA in violandis legibus, i. e. temeritas *l. un. C. de priv. carcer.*

ARROGATIO, & arrogare. Vide Adrogatio.

ARROSIA ægrotatio, quam *αροσια, αρει, αρσο* subtiliter distinguit Paull. *l. 5. D. de ædilit. edict.* HEIN.

ARS liberalis *l. 4. §. ult. D. de decr. ab ord. fac.* Ovidius *ingenius* non semel vocat.

ARTES ludicræ, quæ, ut Seneca interpretatur, ad voluptatem oculorum, aut aurium tendunt, qualem facere intelliguntur saltatores gesticulatores.

gesticulatores, niini, pantomimi, histriones, & alii id genus, non item athletæ, designatores, similesque leg. 1. leg. 3. l. 4. D. de his qui nos. infam. Cicero referente B. Augustino de civ. Dei lib. 2. c. 13. Quum artem ludicram, scenamque totam in probro ducerent. Sic Aesopum, Rosciumque ludicræ artis peritissimos vocat Valer. Max. lib. 8. c. 10. Idem ejusdem libri c. 7. Quapropter non ludicra ars Roscium, sed Roscius ludicram artem condemnavit. Et ita artes ludicras accipere debemus, de quibus Columella in præm. Quintilian. de causis. corr. eloqu. III. 6. & Plin. in panegy. c. 46. Artem ludicram facere l. 37. pr. D. de oper. libert. l. 14. D. de poen.

Artes aliæ sunt vetitæ, de quibus l. 7. D. de extr. ord. crim. aliæ laudabiles, ut ars æqui, & boni l. 1. §. 1. D. de just. & jur. fabrica l. 19. fin. D. de instr. vel instr. leg. geometriæ l. 2. C. de malef. & mathem.

ARS, & ARTES pro dolo l. un. C. de his qui ad stat. conf. l. un. pr. C. de suffrag. l. C. solut. matrim.

Ἀρτάβω meminit Justinianus Edict. 13. c. 6. ARTABA autem mensura apud Ægyptios modios quinque capiens, auctore B. Hieronymo lib. 2. comment. in Esaiam c. 5. Fuit & mensuræ Persicæ medimnum Atticum, & præterea tres chœnices capientis, idem nomen, ut Herodot. lib. 1. & Pollux. lib. 14. Onomast. c. 23. & Suid. in verba ἀρτάβη tradunt.

ARTAXAT, cujus mentio fit in l. 4. C. de commerc. & mercat. fuit Urbs Armeniæ, de qua Strabo, & Plutarchus in Lucullo, qui præter Dionem, & Tacitum, Artaxata plurali numero dixerunt. At in d. l. 4. C. Artaxatam singulari legimus.

ARTEMIO est velum navis minus majori adpensum l. 242. pr. D. de verb. signif. & ibi Cujac. Adde de artemione Jo. Brodæi miscell. l. 6. 10. c. 19. ubi simul notat Alexandrum ab Alex. Genial. dierv. lib. 1. c. 25. per artemonem intelligentem trochleæ genus, cujus meminit Vitruvius Archit. lib. 9. c. 3. Dictum ab ἀρτων suspendo, quod veluti alterius veli adpendix est, & ex altero velo pendet. Hoc sensu ἀρταγειν τὸν ἀρτεμόνα, solvere artemonem, dixit Lucas Act. Apost. c. 27. v. 40. HEIN.

ARTICULATA vox l. 10. C. qui test. fac. poss.

ARTICULATE loqui l. 29. pr. C. de testam.

ARTICULEIANI SC. sententia exponitur in l. 51. §. 7. D. de fideic. libert. Id forte ab Articuleio Pæto Consule factum, qui cum Trajano una Consulatum gessit.

ARTICULUS non pro particula tantum, id est præpositione, conjunctione, ut articulus sum in l. 4. D. de cond. & dem. sed & pro quolibet verbo ponitur. Sic verbum est articulus vocatur in l. 34. §. 1. D. de aur. arg. leg. articulus quisquis in l. 29. D. de hered. inst. Quin etiam pro clausula, & oratione sumitur, ut in l. 27. §. 2. D. ad SC. Trebell. Detracto hoc articulo, Quisquis mihi heres erit, & pro casu & specie facti l. 12. D. de legib. l. 9. D. de stat. hom. aut specie unius generis, Ut in duos articulos divisio deducitur l. 1. pr. D. de rer. divis.

In ARTICULO pro in continenti l. 2. C. de offic. comis. sacr. palat.

Articulus denique pro interloquutione accipitur in l. 5. C. quor. adpel. non rec. ubi Græci verba: Ab articulo adpellare verterunt κατὰ ῥαλλάδας, ab inter-

locutione. Quo sensu & in *l. 1. l. 3. l. 13. C. Theod. cod. tit.* id vocabulum accipi, observarunt Cujac. *12. obs. 6.* & Jac. Gothofr. *ad Cod. Theod. Tom. 4. p. 295.* HEIN.

ARTIFEX homo *l. 43. pr. D. de contrab. emt.* ARTIFICES servi, qui aliquod artificium callent, & in aliquo officio versantur *l. ult. pr. D. de op. serv. l. 12. §. 42. D. de instr. vel instr. leg.* quibus ibi opponuntur mediastini, qui nullam certam artem exercent, sed in mediis ædibus præsto, & ad obsequia quæque parati sunt. Festus: Artifices dicti, quod scientiam suam per artes exercent, sive quod apte opera inter se artent, qua ex causa etiam artes adpellatæ sunt.

ARTIFICIUM servi ab officio separatur *l. 65. §. 1. D. de legat. 3.* nec non ab operis, ut in *l. 11. §. 1. D. ad exhib. Add. l. 26. §. 12. D. de cond. indeb.*

Artificium ab officio non mutatur. Et ideo si læticarius legatus sit, & is postea coquus fiat, legatum non exstinguitur *leg. 65. §. 1. D. de legat. 3.* Et si quis textorem ostiarum fecerit non ad aliud *artificium*, sed ad alium *usum* transulisse servum videtur *l. 61. D. de legat. 3.* ARTIFICIUM, veluti grammaticam docere *l. 71. pr. D. pro soc.*

Artificium pro commento, fraude, & machinatione *l. 15. §. ult. D. de excus.*

ARTUS tabescentes atro sanguine *l. 1. C. de emend. servor.*

ARVALES FRATRES numero XII. qui pro frugibus, & anni ubertate sacra faciebant, & semel in anno ambarvali sacrificio lustrabant agros, prodigiaque arborum fulmine tactarum procurabant. Iidem vero & de terminis motis cognoscebant *l. 14. C. Theod. de pagar. sacrif. & templ.* Glossar.

vetus: Arvales sodales *οἱ περὶ πόρον ἀργυροπλάστες*. Cujus rei ratio, quod Terminum in Deorum numerum retulisset Romana superstitio. Cujac. *10. obs. 34.* Ulr. Obrecht. *Diss. de Termino Deo.* Frustra ergo hos sacerdotes finales controversias diremisse negat Brissolinus in art. *Arbiter*: nec magis cognitio de finibus ab eorum sacerdotio aliena fuit, quam a munere pontificum cognitio de sepulcris, vel ab officio fecialium disceptatio de fœderibus. HEIN.

ARUNDINETUM locus, ubi arundo provenit *l. 9. §. 7. D. de usufr.*

ARUNDO cædua in *leg. 40. §. 1. D. de contrab. emt.* Arundine utebantur ad palos *l. 9. §. 7. D. de usufr.* & pro ligno in Ægypto *l. 55. §. 5. D. de legat. 3.* Arundines porro arbores dici observamus *l. 3. §. 1. D. de arb. furs. cels.*

ARUSPEX. Vid. HARUSPEX.

ARVUM ager, in quo sationes fiunt *l. 4. pr. D. de censib.* Varro *de re rust. lib. 1. c. 19.* arvum adpellari tradit, quod aratum. nec satum est, similique modo Festus: Arvum dicimus agrum nec dum satum.

As erat quidquid ad *μνοῦδα*, atque unitatis rationem poterat reduci, quasi *εἰς*. Fluxit *assis* vox a Doribus, Siculis, & Tarentinis, a quibus & ipsum gravis ponderis numum, & plerasque rei pecuniariæ adpellationes Romani acceperant. Nam ex Dorico *ας* Tarentini, & Siculi fecerunt *as*. Inde Romani utrumque vocabulum *Æs*, & *As* habuerunt. Quorum vocabulorum eadem erat significatio, quia primus *As* ex ære fuerat percussus. Conf. Scalig. in *Lib. de ling. l. 1. 4. p. 69.* Hinc Romani omne totum *asserem* vocabant, idque dividebant in duodecim uncias, quasi id demum esset pertectum

clum, quod XII. partibus, vel uncis constaret. Habent autem & hae partes propria nomina ab *uncia* inque ad *assē*, puta haec: *Un- cia*, sextans, quadrans, triens, quincunx, semis, septuagx, bes, dodrans, dextans, deunx, as *l. 13. §. ult. l. 50. §. ult. D. de heret. inst.* Atque ex *assē* heres institutus intelligebatur ex solida hereditate *l. 7. D. de cond. & demonst.* & ex *assē* dicebatur auferre hereditas, quae tota auferebatur *l. 2. pr. D. de his, quae ut indign.* Quin modo ex *assē*, id est ex toto, ac solidum modo *ex parte* legatum dicitur deberi *l. 1. §. 11. D. ut legator. caus.* Et ex *assē* vel *pro parte* quis dicitur possidere *l. 15. §. 1. D. qui sacist. cog.* Eademque figura *Columella de re rustica 2. 3.* dixit: In *assē* heri octo menses, & dies decem, id est, subductis & computatis omnibus diebus. Porro actio ex *assē*, id est, in solidum dari dicitur in *l. ult. princ. D. de donation.* Ex *assē* impendium reddere, *Plin. lib. 1. Epist. 15.* Ex *assē* satisfacere *l. 5. §. 11. D. ut in posses. legat. caus.* satisfacere *l. 1. §. 1. D. de Separat. vende- re l. 9. pr. D. quib. mod. pign. vindicare l. 40. §. ult. D. de legat. 3.* Hereditatis autem partes iis designabant noninibus, quibus *assis* partes designari modo vidimus, ut infra ex articularis nomina illa exhibentibus apparebit. Sed & omne quodlibet noninibus illarum *assis* partium notabant *l. 76. D. pro soc.* Ita enim & fundum dividebant, quemadmodum *bessem*, & *trientem* fundi animadvertimus in *l. 39. §. 2. D. de evict.* nec non *quadrantes*, & *semissem* fundi in *l. 8. D. de rei vind.* Et pretii quoque *bessem* dixit *Ulpian. l. 12. §. 8. D. mand.* Ufuras etiam *assis* partibus distinguebant, ut sub voce *usuræ* videre est.

Ascēpus loqui, id est obscure; quod vitium vocis est in *l. 9. D. de Aedil. Edict.*

ASCENDENTES Jurisconsulti vocant parentes, majoresque nostros, a quibus geniti, & procreati sumus, ut contra **DESCENDENTES** eos, qui ex nobis prognati sunt *l. ult. D. de rit. nupt.*

ASCETERIUM, monasterium *l. 33. C. de episc. & cler.* quasi locus exercitationi virtutis, & disciplinae destinatus. Nam & ipsi monachi *Ascetæ* dicti, quod eorum vita jugis esset exercitatio, variis distincta officiis lectionis, orationis, & manuum operis. *Origen. adv. Cels. lib. 7. p. 264.* Simili figura & moniales *ascetriæ* dictæ, quæ in funeribus psallebant *l. 45. 48. C. de Episc. & cler. HEIN.*

ASCLEPIADES in *l. 34. D. de jur. fisc. l. 2. C. si cert. per.*

ASCODROGITÆ in *l. 5. C. de heret. l. 65. C. Theod. cod.* hæretici fuere, qui utrem inflatum in sua ecclesia positum, ac coopertum veneratione prosequerantur, & circa eum lascivientes, more bacchantium, discurrebant, auctore *Philastrio Brix.* *Episcopo in Hæres. catalogo c. 75.* Iidem ab *Augustino de hæres. c. 62.* **ASCITÆ** vocantur ab *ασχος uter*, quem perhibebantur inflatum, & apertum circumire bacchantes. Abusos eos dicto *Servatoris Matth. 9. v. 17.* & in *Galatia* potissimum bacchatos esse, præter *Philastrium* refert auctor *prædestinati.* Vid. *Jo. Alb. Fabric. not. ad Philastr. ibid. p. 143.*

ASIA, provincia, quæ proconsulari imperio regebatur *l. 6. §. 1. D. de custod. & exhib. reor. l. ult. §. 9. D. de censib.* Ea, quemadmodum *Cicero pro Flacco c. 27.* tradit, constabat ex *Phrygia*, *Mysia*, *Caria*, *Lydia.* Et pars quidem est *Asiæ* juxta fines ampliores latissime patentis apud *Melam lib.*

lib. 1. c. 1. & 2. & Herodian. lib. 6. c. 2.

ASIANI pro Asiaticis *l. 4. §. 5. D. de offic. procons. ASIANA* diœcesis in *l. 5. O. de metallar.*

ASIARCHA, qui sacerdotio totius Asiæ fungebatur *leg. ult. C. Theod. de expens. ludicr.* Vid. supra art. ALITARCHIA *sub fin.*

ASIARCHIUM hoc ipsum est Asiæ provinciæ sacerdotium, ejus mentio fit *l. 8. pr. D. de vacat. & excus. mun.*

ΑΣΙΩΝΟΣ loqui dicitur, ejus vox absque intellectu, & significatione est *l. 9. D. de edil. edil.*

ASINUS machinarius quid significet, vide infra in art. Machinarius. Asina molendaria est in *l. 18. §. 2. D. de instr. vel instr. leg.*

ASPARGO. Ulpianus in *l. 4. §. 2. D. de lege Rhod. si vicenum ait, merces duorum fuerint, & alterius aspargine decem esse cœperint*, id est περιχυσματος ut glossarium vetus, id est Lexicon B. Germani, interpretatur. Aspargi nequidem legitur Florentiæ, sed alibi tantum non ubique adaspergo scribitur, quia omnia composita a verbo spargo A in E mutare solent. HEIN. Utuntur hac voce & Virgil. *lib. 8. Æneid. v. 534. Ovid. metamorph. lib. 3. v. 683. Plin. lib. 36. cap. 22. Sil. Ital. lib. 4. & 14.*

ASPECTU, & ex aspectu *l. 2. D. de feriis l. 23. D. de minor. id est, inspectione, ut loquitur Justinian. pr. Inst. quib. mod. tur. fin. Sic in l. 3. C. si minor se major. Si alterius conveniendi causa minor ætate majorem te adspectu probare liberaverit. Sed & adspectus auri est in l. 32. §. 1. D. de aur. arg. leg. Adspectus publicus in l. 2. C. de edif. priv.*

ASPER numus. Vide, quæ adducta sunt in art. Numus, ex quibus constat, veteribus quidem nu-

mos quosdam ASPEROS dictos fuisse, quanvis veteres, an novi, recensque cusi eo nomine venerint, nondum satis explicatum videatur Heineccio, qui addit ab hoc verbo non dici aspraturam, sed hujus vocis aliam videri originem. Habebant enim, ait, Græci recentiores, & hodie adhuc habent monetam minuiorem argenteam, quam a colore aspram, id est albam vocant, a voce ασπρος, quæ nova Græcorum dialecto album significat. Car. Du-Fresne glossar. lat. *Tom. 1. p. 354.* Quod ergo ab iis, qui pro minore moneta solidos sibi comparabant, collybi loco addendum erat, aspratura vocabatur. Glossar. vetus *aspratura, κολλυβος.*

ASPERITAS dominorum §. ult. *Inst. de his, qui sui, vel al. jur. quæstionis l. 15. §. 1. D. de quæst.*

ASPERNANTER quem habere *l. 6. §. 3. C. de postulando.*

ASPERNARI pro recusare *l. 1. pr. D. quod quisque jur. Non aspernat prætor consilium l. 8. D. de collation.*

ASSERERE, ASSERTOR, & similia, vid. in adserere.

ASSIDUUS juxta Festum, pro locuplete, quasi multorum assium, & est ab assè dando. Quatenus vero a sedendo derivatur, aliam habet significationem, quam vide in verbo Adsiduus. Vid. Sospit. *lib. 1. Inst. Grammat. Gell. Noct. Attic. lib. 16. c. 10.* Eo sensu Plaut. *Amphitr. I. 1. v. 18.* Hoc magis miser est divitis servus. Noctesque, diesque assiduo satis superque est, Quis dicto, factoque adest opus, quietus ne sis. Dubium an eodem sensu *urbani* Assidui dicantur ab eodem in *Trinumm. 1. 2. v. 165.* Quum vero opulentiores, & assidui cives in classes referrentur, eoque separarentur a proletariis, & capite census, facile patet, cur orator, vel poeta *classicus*

cus, *assiduusque* scriptor, non proletarius Gellio *lib. 11. cap. 8.* idem sit, ac præclarus, & eximius. HEIN.

ASSIGNARE. Vid. assignare.

ASSISI dicuntur beneficiarii, qui tamen canonici non sunt, serviuntque ecclesiæ *c. pen. de cler. non resd. in antiq.* Sic autem dicuntur quali assidui. Eisdem & Mansionarios vocari adnotat *ibid.* Bernardus.

ASSURIUS sermo pro assyrio *l. 1. §. ult. D. de verb. oblig.*

ASTROLOGUS in *l. 15. §. 13. D. de injur.*

ASTURIA plerumque pro docto, & calliditate ponitur *l. 3. C. de tempor. & repar. appell. uti & attute l. 2. C. de legib.* Aliquando tamen & pro prudentia sumi, jam observavit B. Augustinus Epist. 29. HEIN.

ASTURUS in *l. 1. D. de via publ.* quæ ex Papiniani *αστυρις* singulari sumta est, ii significantur, qui ædilitatem in municipiis gerunt, ad quos etiam viarum cura pertinet. Vid. sub voce Ædilis.

ASYLUM *l. 17. §. 12. D. de edict. edict. Serv. in 8. Æneid. v. 342.* interpretatur *Templum misericordie, unde nullus posset abduci.* Liv. *lib. 35. c. 5.* Ubi & in sano, lucoque ea religione, & eo jure sancto, quo sunt templa, quæ ASYLA græci adpellant. Cadmum dum Thebas conderet, primum ferunt asyllum instituisse, quo per fugientes sive servi, sive liberi ab omni pœna tuti essent, indeque trahi non possent. Alii tamen prognatos Herculis primos asyllum Athenis aperuisse dicunt: Cum enim Hercules e terris commigrasset, nepotes ejus, eos forte timentes, quos avus vexaverat, Athenis asyllum collocarunt, unde neminem per vim extrahi fas esset, ut Servius in *2. & 8. Æneid.* tradit, eum Statii locum citans *2. Theb.* Fama est

defectos acie post busta numinis, Herculeos sedem fundasse nepotes. Sic sacrasse loco commune animantibus ægris confugium. Horum exemplo Romulus, & alii multi asyllum aperuere. Romulus, ut quam ocyssime urbem conditam civibus repletet, ampliaretque, sacrum quendam locum inter collem, & capitolium aperuit, ad quem quisquis, quamlibet scelestus, confugiens, non tantum ab omni pœna tutus esset, verum etiam civitate donaretur. Auctores sunt hujus rei locupletissimi Livius in *1. ab urb. cond.* Dionys. Halicarnas. *2. Antiquit. Roman.* Plutarch. in *Romulo*, & Strabo *lib. 5. Geogr.* commemoratque Virgil. in *8. Æneid.* inquit: Huic lucum ingentem, quem Romulus acer asyllum retulit, & gelida monstrat sub rupe luperca. Et Ovid. *4. Fastor.* Romulus ut saxo lucum circumdedit alto, Quilibet huc, inquit, confuge, tutus eris. Cum vero hæ asylorum impunitates malefaciendi ansam iniquis hominibus præstarent, Tiberium Cæsarem, ne impunita essent crimina, eas abrogasse legimus: quem tamen Junoni Samiæ, & Æsculapii delubro veterem immunitatis morem restituisse, prodit historia. Justa certe asylorum auctoritas ea quondam fuit, ut magis affectis injuria, & potentiorum formidine oppressis, quam scele-ratis hominibus serviret. Nam & Thesei sepulcrum apud Athenienses, quemadmodum Plutarchus in Theseo scribit, servis, atque humilioribus fortuna hominibus, & potentiorum opes formidantibus, asyllum constitutum est: nec delictis voluntariis veteres refugium esse aras putaverunt. Coras. *Miscell. lib. 5. c. 23.* Ferrand. *Adduens. lib. 2. explic. c. 4. circa fin.*

ATAVIA abavi, vel abaviæ mater *l. ult. §. 16. D. de gradib. & adfin.*

ATAVUS abavi, vel abavæ pater, proavi, vel proaviæ avus, avi, aviæ proavus, patris, vel matris abavus *d. l. ult. §. 16.*

ATEIUS CAPITO maximæ auctoritatis Ictus, qui & consul fuit *l. 2. §. 47. D. de orig. jur. l. 29. D. de rit. nupt.* Tacitus *lib. 1. ann. c. 76. 77.* de eo scribit: Capito Ateius, de quo memoravi, principem in Civitate locum studiis civilibus adsequutus, sed avo centurione, Sullano patre prætorio. Consulatum ei acceleraverat Augustus, ut Labeonem Antistium, iisdem artibus præcellentem, dignatione ejus Magistratus anteiret &c. Fuit certe ad obsequium principum non sine adulationis reprehensione pronus, quo famam suam maculasse, dehonestasseque dicitur. Id adeo ex eo intelligitur, quod Tiberio vetante, L. Fanii, equitis Romani nomen inter reos recipi, quum is magistratus postularetur, quod effigiem principis ad usum promiscuum argenti vertisset, nosse hic Ateius, quemadmodum Tacitus *Annal. 3. 70.* memorie prodidit, per libertatis speciem Imperatori blandiens, non debere patribus jus de reo cognoscendi, statuendique eripi, censuit, nec tantum facinus impunitum relinquendum. Auctor est Suetonius *de illustr. grammat. c. 22.* a Pomponio Marcello Tiberium in oratione reprehensum, adfirmante vero Capitone, verbum, de quo questio erat, & Latinum esse, & si non esset, futurum certe, dixisse Marcellum: *Jam mentitur Capito. Tu enim Cesar, civitatem potes dare hominibus, verbis non potes.* Itaque quum se totum Principum servitio inancipasset, Antistium Labeonem arguebat. Ei rei testimonio est, quod Gell. *lib. 13. c. 12.* scriptum reliquit: *In quadam Epistola Ateii Capitonis legimus, Labeonem Antistium legum, atque morum populi Romani, jurisque ci-*

vilis doctura adprime fuisse. Sed agitabat, inquit, hominem libertas quadam nimia, atque vecors, usque adeo, ut Augusto jam principe, & rempublicam obtinente, ratum tamen, pensumque nihil haberet, nisi quod justum, sanctumque esse, in Romanis antiquitatibus legisset. Vide supra de Labeone sub voce ANTISTIVS. Sane Ateius divini humanique juris peritissimus fuit, teste Macrobio, qui *lib. 6. Saturnal. c. 13.* pontificii juris inter primos peritum vocat. Argumento sunt ejus libri. Gellius enim *lib. 1. c. 6.* verba quedam ejus ex quinto librorum, quos de jure pontificio composuerat, citat. Festus quoque librum sextum pontificalem, Macrobius vero *lib. 3. c. 10.* librum ejus de jure sacerdotum laudat. Collectaneorum idem (an conjectaneorum) libros scripserat. *Collectanea* adpellantur apud Gell. *lib. 2. c. 24.* ex iisque librum 8. qui de judiciis publicis inscriptus erat, idem Gellius *lib. 4. c. 14.* citat. At *lib. 20. c. 2.* & apud Non. Marcellum in voce *Sirinices*, conjectanea adpellantur. Ejus quoque Epistolas Gellius *lib. 13. c. 12.* laudat. Scripserat de officio Senatoris, teste eodem Gellio *lib. 2. c. 20.* Citatur & a Plinio *hist. nat. 14. 13.* sed apud eum *lib. 2. c. 24.* corruptum ejus nomen est. Citatur & nomine Capitonis Ateii a Festo in verbis *Porcam, Propudianus, Reus promittendi, & Rustila.* Rursus Ateii Capitonis nomine a Proculo in *l. 13. §. 1. D. de servit. urb. præd.* & Ateii nomine in *l. 79. §. ult. D. de jur. dot. & l. 30. §. ult. D. de legat. 3. Add. l. 39. §. ult. D. de aur. arg. leg. & l. 2. §. 4. D. de aqu. & aqu. pluvi.* De ejus consulatu addit Heineccius ex *l. 2. §. 27. D. de orig. jur.* Labeonem oblatum sibi consulatum ideo adspersum esse, quia non ordinarius, sed suspectus Consul designandus esset, atque

atque inde colligi posse videri, Capitonem ordinarium fuisse, eamque indignationis causam habuisse Labeonem, quod Capitone deterioris conditionis esse iuberetur. At Fastos Capitonis nomen nusquam proferre. Quod enim Muræus in *not. ad d. l. 2. §. 47.* Capitonis consulatum reperiisse sibi videtur in Fastis *an. V. C. 764.* in eo magnopere ille falsus est. Eo enim fasces quidem retulit Capito quidem collega Germanico Cæsare, non autem noister, sed Fonteius Capito. Dicendum ergo potius, Ateium Capitonem non ordinarium, sed suffectum fuisse, & quidem ex Kalend. Jul. anni ab V. C. 758. Nam iis mentibus illum Consulem cum C. Vibio Postumo laudat marmor apud Gruter. *inscr. p. 997. n. 9. & aliud pag. 1082. 2.* Vid. Perizon. *animadv. hist. c. 1. p. 19.* Almeloveen *Fast. consul. p. 66.* Ita HEIN.

ATER sanguis *l. un. C. de emend. serv.* ubi homicidii rei esse iubentur domini, qui labescentes servi artus atro sanguine permixta sanie defluentes pene in ipsis cruciatibus adegerint vitani relinquere sævitia immanium barbarorum.

ATHLETÆ, qui virtutis gratia palæstra exercentur *l. 4. D. de his qui not. infam.* Athletæ iudiciorum vocantur advocati in Justiniani Constitution. *omnem reip. ad antecess. §. 6.*

ATILIA lex (non Attilia) jubebat mulieribus, pupillisve non habentibus tutores dari a Præto- re, & maiore parte Tribunorum plebis, quos Tutores Atilianos vocabant. Ulpian. *fragm. 11. 18. & rubr. tit. Inst. de Atilian. tut.*

ATILICINUS non levis iuris auctor, cujus plures in libris nostris exstant sententiæ, quæ a posterioribus jurisconsultis, nullo neque libro, neque libri indice adscripto, laudantur. Is alias Procu-

Tom. I.

lo antepositur, ut in *l. 27. D. de pact.* alias postponitur, ut in *l. 5. D. de servit. præd. rust. & l. 21. §. 9. D. de rec. arb.* Itaque uter utro antiquior fuerit, dubium est. Verum omnem dubitationem ipse Pomponius eximit, qui Atulicinium citat in *l. 48. D. de legat. 1.* Ac fortassis is est, qui Proculum per litteras consulit in *l. 17. D. de pact. dotat.* Ex hoc Cæsaris ad Statilium Taurum rescriptum refertur in *l. 35. D. de servit. præd. rust.*

Idem plerumque vel Proculi, vel Nervæ sententiis suffragatus est, ex eoque colligunt viri docti, eum Proculianorum partibus ad- dictissimum fuisse. HEIN.

ATINIA lege cavebatur, ut ne res furtiva usucaperetur, nisi in potestatem ejus, cui subrepta esset, reversa fuisset *l. 4. §. 6. l. 33. pr. D. de usucap. l. 215. D. de verb. signif.*

Plebiscitum autem fuit teste Gel- lio *lib. 8. c. 17.* Legem hanc singulari commentario illustravit vir non indoctus, sed Cujacio iniquis- simus Hadr. Pulvæus, quem li- bellum recusum novimus in *The- saur. jur. civ. Tom. 4. p. 327.* HEIN.

ATNEPOS, vel, ut in Pan- dectis Florentinis varie scribitur, Adnepos, adneptis. Hi sunt ab- nepotis, vel abneptis filius, filia, pronepotis, vel proneptis nepos, nep- tis, nepotis, vel neptis pronepos, proneptis, filii filiæve abnepos, abneptis *l. 1. §. quinto, & l. ult. §. 16. D. de grad. & adfin.*

ATORNATI dicuntur procurato- res apud acta constituti in *c. un. §. 3. de stat. regul. in 6.* sed in codice, quem præ manibus habeo, ibi lege Adornati. Sane apud Du- Fresne in *glos. med. & infim. la- tin.* Atornare est instruere, adornare.

ATQUE pro ac si *l. 61. pr. v. sed si tutor D. de administ. tut.*

ATQUI pro atqui *l. 78. §. pen. D. de legat. 3. l. 19. D. de ne-*

505. *gest. l. 56. D. ad SC. Trebell. in Pand. Florent.*

ATRIENSES servi, qui atrium observabant, & custodiebant *l. 15. §. 1. D. de usufr. l. 203. D. de verb. signif.* Hi & atriarum dicuntur in *l. 1. §. 5. D. naut. caup. & Stat.*

ATROCITAS facinoris, vel sceleris *l. 257. pr. D. de reg. jur. verborum l. 4. C. de obsequ. patr.* In atrocitate non debet patria potestas consistere *l. 5. D. ad Leg. Pompei. de parricid.*

ATROCITER tractare *l. 2. §. ult. D. de his, qui sui.*

ATROX abactor *Collat. leg. Mos. & Rom. tit. 11. §. 2. crimen l. 27. §. 1. D. de minor. injuria §. 9. Inst. de injur. persona & famosa l. 3. §. 1. D. de offic. pref. vigil.*

ATTENDERE, advertere in *l. fin. D. de testib.*

ATTENTARE. Vid. supra adtentare.

ATTESTARI, pro testimonium denunciare. Attestari vicinos, Paull. 2. *sent. 26. 3.*

ATTESTATIO est testimonii denunciatio in *l. 3. §. 1. C. de jur. dom. impetr.*

ATINGERE quis dicitur bona, qui se iis immiscet, eaque adprehendit *l. 1. §. ult. D. de separat. Eodem sensu Attingere hereditatem l. 25. §. 12. D. de adquir. hered.*

Attingere pro accipere, subire, fuscipere. Sic Attingere pecuniam *l. 20. §. 14. D. de hered. pet. tutelam l. 7. §. 1. D. de tutel.*

Attingere quem cognatione *l. 5. §. 12. D. de injur. metropolim l. 4. §. 6. D. de offic. proconf.* Singulares loquutiones sunt: Attingat hoc ejus personam *l. 86. D. de legat. 1.* ATTINGI suspitione credis, vel conscientia *l. 1. §. 30. D. de SC. Silan. vinculis patrie potestatis l. 4. fin. C. de pact. conv.*

ATYPUS in Florentinis legitur *l. 19. §. ult. D. de Aedilit. edict.* In aliis editionibus atypus. Prior lectio firmatur testimonio Gellii *lib. 4. c. 2.* ubi itidem junguntur balbus & atypus, isque locus eo est notatu dignior, quod desumptus est e loco Caelii Sabini ad *Edictum Aedilitium*. Glossa vetus apud Scalig. in *lection. Aufonian. 2. 9.* ΑΤΤΥΒΟΣ, μογιλαλος, μογγος, ατυπος, ut facile pateat, ita adpellari eum, qui verba profert minus articulata, ut intelligi ab audientibus nequeat. Vid. Ducker. de *Latin. vet. jurisconsult.* p. 404. HEIN.

AVARITIA præcept *l. 3. C. de naut. foen.* Avaritiæ cupido *l. 3. §. 3. C. commun. de legat.* Hoc vitium πασης πονηρίας προιμιον τε και περας, omnis nequitiae principium, & terminum vocat Justin. *Nov. 8. pr. §. 1.*

AUCEPS, Aucupes servi *l. 90. §. 1. D. de legat. 3.* Aucupibus rescriptum *l. 16. D. de servit. præd. rust.*

AUCTIO, pretii in subhastationibus adjectio. Auctionem facere, Cic. in *Verr. 2. 19.* Auctionis diem obire, id est, die, quo auctio proscripta, & proposita est, adesse. Cic. *pro Rosc. c. 8.* Auctione emere *l. 2. §. 8. D. pro emt. sub auctione licitari l. 5. C. de fid. hast. fisc.*

AUCTIONALIA, rationes super auctione confectæ *l. 1. §. 3. D. de tut. & rat. distr.* Auctionariæ tabulae apud Cic. in *Catil. 2. c. 8.* Basilica τραπεζητικας λογους, mensarias rationes interpretantur, idecirco, ut quidem existimat Briffonius, quod apud argentarios licitationes, auctionesque fieri, & adjectiones admitti solerent, quarum probatio eorum codicibus continebatur.

AUCTOR. Ita scribendum, non autor, vel author, est enim ab augendo. Et eam scribendi rationem ex marmoribus, numis, &

codicibus vetustissimis confirmat Cellar. *orthograph.* p. 91. AUCTORES in jure nostro dicuntur, a quibus jus in nos transit, & a quibus causam habemus, sive sint venditores, ut in l. 4. §. ult. l. 55. §. ult. D. de act. emt. l. 28. l. 61. pr. l. 64. §. 2. D. de evict. & aliis locis, sive ii sint, quorum heredes sumus, ut in l. 1. C. Hermogen. de succes. Bona, quæ quum moveretur AUCTOR tuus, ejus fuerunt, solemniter petis: ubi auctor Consultationis veteris male reponit actor. Vid. Schulting. *jurisp. vet. Antejustin.* p. 716. Ita & interpretes Paulli 1. Sent. 3. 4. Actio de exsecutione judicatarum rerum non solum ipsi AUCTORI, qui egit, competit, sed & heredi similiter debetur. Et hi sunt primi auctores. Nam secundi auctores dicebantur, qui pro evictione fidejubebant l. 4. pr. D. de evict. qui βαβαιοται a Justiniano vocantur in Novell. 4. c. 2. & venditionis firmatores a Juliano Patricio. Ut vero auctor, ita & auctrix dicitur l. 16. C. de evict. Horum auctorum alii boni, locupletes, idonei, alii mali dicebantur. Hinc eo sensu auctor adesse dicitur ad agendam causam l. C. de peric. & commod. rei vend. itemque defugere, vel auctoritatem defugere, si nolit emptoris defensionem causæ suscipere l. 13. D. de verb. oblig. l. 30. §. ult. de evict. Auctorem laudare dicitur emtor l. 6. §. 5. D. de act. emt. eique denunciare l. 53. §. ult. D. de evict.

Auctor, id est suavor, impulsor, sic auctor cædis l. 7. C. de his quib. ut indign. auctor servo delinquentis l. 3. D. de noxal. act. Antoninus oratione in senatu habita auctor fuisse Senatui dicitur censendi in l. 32. pr. D. de don. int. vir. & ux.

Auctores quoque dicebantur, qui mulieribus propter sexus in-

firmitatem dabantur, sine quibus nec ullam quidem rem privatam agere poterant, ut ait Liv. lib. 34. c. 2. Add. Cic. Top. c. 11. & Senec. lib. 2. controuv.

Auctores juris adpellantur jurisconsulti l. 39. D. de act. emt. l. 32. D. de usur. & alibi passim. Sic Gell. lib. 2. c. 10. Servius Sulpicius juris civilis auctor. Et Aggen. Urbic. in Coram. Frontin. p. 57. Cassius Longinus prudentissimus juris auctor. Inde prudentibus auctoritas tribuitur l. 24. D. de hered. insit. Et Proculum non levern juris auctoritatem vocant divi fratres in l. 17. D. de jur. patron. Idem auctores sine vocabulo adjecto vocantur l. 1. §. 3. D. de usufr. aderesc. l. 2. §. 13. D. de orig. jur. sive diversæ Scholæ auctores §. 2. Inst. de emt. vend. id est Jurisconsulti Proculi partibus additi.

Auctor præterea adpellatur is, cujus autoritate quid sit, geritur, contrahitur. Sic quid fieri dicitur auctore judice l. 137. D. de reg. jur. Prætor vel Præside l. 1. C. de pred. min. l. 1. §. 9. D. quod legator. tutore, veluti ad litem l. 27. pr. D. de testam. tut. Ac plane auctorem fieri idem est, ac dicere, probare se id, quod agitur l. 3. D. de auctorit. & cons. tut. Nec enim præsentia corporis sufficit ad auctoritatem, si tutor vel somno, vel morbo oppressus taceat, vel invitatus retineatur l. 1. §. ult. D. eod. tit. Nec multum interest, abfuerit tutor, quum negotium gereretur, an præsens ignoraverit, quale esset, quod contraheretur l. 15. D. eod. Atque ita Prætorum, tutorumque auctoritatem accipimus tit. D. & C. de auctorit. tut. & l. 8. D. de transact. eaque auctoritas accomodari, interponi, & intervenire dicitur.

Auctor pro petitore accipitur in Papiniani resp. tit. 32. auctorem cujusunque negotii, id est petito-

tem adversarium suum interpellare debere. HEIN.

AUCTORAMENTUM sacramentum, quo se obstringebant illi, qui se ad ludum gladiatorum locabant, vendebantve quoque, se dira quævis subire, *uri, vinciri, ferroque necari*, & ista vel *invitos pati* velle, spondebant. Hæc enim atrocis istius sacramenti verba servavit Senec. Epist. 37. Hinc auctoramento rogatus ad gladium apud Auctorem Coll. Leg. Mos. & Rom. tit. 4. §. 3. Suet. in Tib. c. 7. Quinctilian. declam. 9. Ad sacramentum militare id vocabulum transfertur l. 1. C. Theod. de quæst. ubi illud auctoramentum militis dicitur.

AUCTORARI, auctorem fieri, auctoritatemque accomodare, & interponere significat l. 4. D. de auct. tut. l. 9. D. de co, quod fals. tut. auct.

AUCTORATI etiam dicebantur, teste Acrone in Hor. lib. 7. form. sat. 7. qui, intercedente auctoramento, vel sacramento ad ludum se vendiderant, uti & auctoratio gladiatorum venditio erat. Quinctil. Declam. 302. quæ inscribitur *Auctoratus ad sepeliendum patrem*: Quidam, ait, ut patrem sepeliret, auctoravit se. Senec. in Apoc. Claudii: Sed & proximo munere inter noxios auctoratos. Liv. lib. 7. Eo enim pignore veluti auctoratum sibi proditorem ratus est. Sic auctoratus depugnandi causa apud auctor. Coll. leg. Mos. & Rom. tit. 9. §. 2. De his auctoratis vid. Lips. 2. Saturn. 3. & 5. & Schulting. Jurispr. vet. antej. p. 746. ubi auctoratos a Julico Firmico Materno lib. 3. Math. c. 7. & lib. 4. c. 15. & auctores dictos esse, quod ipsi essent auctores venditionis suæ facti, observat post Salmas. ad Trebell. Pollion. Gallien. c. 12. HEIN.

AUCTORITAS pro jure domini in XII. Tab. Nam tabula

3. cautum fuerat, ut *adversus hostem* (peregrinum) *æterna auctoritas* esset. Cic. de offic. 1. 12. & Tab. 6. *Ut usus auctoritas fundi biennium, ceterarum rerum annuus usus esset*. Idem Topic. c. 4. Ita etiam in Lege Atinia: *Quod subreptum erit, ejus rei æterna auctoritas esto*.

Auctoritas actio pro evictione, ut Venuleius interpretatur l. ult. D. de evict. quam græci *βεβαιωσως dixit* vocant, ut Pollux lib. 8. Segm. 34. scribit. Sic apud Pauli. 2. Sent. 17. 3. Res emta mancipatione, & traditione perfecta, si evincatur, auctoritatis venditor duplo tenus obligatur. Et auctoritatem præstare dixit Cic. pro Cluent. promittere Senec. lib. 4. nat. quæst. defugere Plaut. pænul. Act. 1. Sc. 1.

Auctoritatis Instrumenta, quibus origo rerum, & probatio juris nostri continetur, quæ vulgo titulos acquisitionum adpellamus l. ult. D. de pign. act. auctoritatis tabellas Senec. 4. Controv. 22. Tertull. de præscript. adv. hæret. Habes origines firmas ab ipsis auctoribus, quorum res fuit.

Auctoritas pro jussu, & voluntate superiorum. Sic Ex auctoritate apud Gruter. Inscr. p. 222. 1. & p. 247. 6. 7. Hinc auctoritas Augusti l. 7. §. 47. D. de orig. jur. judicis l. 2. C. de rescind. vend. magistratuum l. 3. §. 1. D. de reb. eor. patrum l. 2. §. 12. D. de orig. jur. præsidis l. 2. C. si propt. publ.

Auctoritas porro tribuitur omnibus, quæ vel publicis auspiciis, vel rite, & ex legum præscripto fiunt. Hinc auctoritas contractus l. 1. C. Si antiquior. decreti l. 50. D. ad SC. Trebell. juris l. 6. C. de rer. permut. legum l. 3. C. de pagan. rei judicæ l. 27. D. de inoff. test. Senatus-consulti l. 15. §. 1. D. ad leg. Cornel. de fals. sententiæ l. 18. D. de accus.

Auctoritas etiam perscribi dicebatur pro Senatus-consultis, quum ob id, quod iis quis intercessisset, eorum, qui adtuerant, nomina conscribebantur, ut ex Cic. *lib. 8. ad Famil. epist. 8. & lib. 8. de Or. c. 2.* patet.

Auctoritas magistratum pro literis, & edictis, quæ publicis locis proponunt, aliquid jubentes, vetantesve *l. ult. C. de fabricens. l. 20. C. de aqued.* Sic & in Casiodoro aliquoties, & in Beatorum passionibus, ut vocant, hoc verbum accipitur. Denique & eruditio in sua arte auctoritatem tribui animadvertimus. Sic auctoritas Hippocratis *l. 12. D. de Stat. hom. prudentum l. 7. D. de just. & jur. Tiberonis l. 7. D. de suppellect. legat.*

AUCTUMNUS adjectivè. Auctumnis tætibz decerpendis in *l. 11. C. Theod. de feriis Auson. Eidyll. 8.* Mordeat auctumnas frigus subtile pruinas. Gell. *lib. 9. c. 7.* Quodam tempestatis auctumnæ die. Vid. Jo. Frid. Gronov. *3. observ. 24. p. 668. HEIN.*

AUCUPARI & aucupium *l. 3. §. 1. D. de adquir. rev. dom. l. 9. §. 3. D. de usufr.*

AUCUPATIO, captatio verborum *l. 1. C. de formul. & impetr. act. subl.* Aucupia verborum dixit Cic. *pro Cecina c. 23. & verborum aucupes lib. 1. orat. c. 55. HEIN.*

AUDACIA furoris *l. 7. C. unde vi.*

AUDACIOR factus *l. 1. §. 1. D. si is qui testam. lib.*

AUDENTER *l. 29. §. 14. D. de lib. & postum.*

AUDIANI hæretici in *l. 5. C. de heret. qui & Odiani, Epiphian. 3. tom. 1. heres. 70. Add. Theod. 4. bist. 10.*

AUDIENTIA, quæ Episcopis tribuitur *sic. C. de Episc. aud. nulla fuit cognitio sine ulla exsequendi potestate, quo sensu*

accipi id verbum videtur in *l. 1. C. de jurisd. l. un. C. ne lic. possent. & l. 7. C. de ordin. jud. Sotom. Hist. Eccles. lib. 1. c. 9. eis εργων τα κρινόμενα παρα των επισκοπων αγειν της αρχοντας, και της διακονουμενς αυτοις στρατιδας, i. e. Judicata ab Episcopis ad effectum perducere magistratus, & qui illis ministrent, milites. HEIN.*

AUDIRE. Audire dicto, i. e. obtemperans *l. 1. §. 3. D. si quis omiff. caus. vest.*

Audire iudex, præfectus urbi, præses dicitur, qui cognoscit. Hinc audire causam *l. 26. D. de appell. crimina l. 6. D. de accus. custodias l. 12. D. de publ. jud. mulierem propitiis auribus l. 23. D. de jur. dot. querelas l. 12. §. ult. D. de re milit. reum l. 1. D. de fur. balt. AUDIRE non oportet ignaviam prætendentes l. 78. §. 2. D. de legat. 2. i. e. eorum dicta non admitti debent.*

AUDITIO. Sub tuæ sedis auditione *l. 32. C. Theod. de navicular. Vid. & l. 28. C. Theod. de cohortal.*

AUDITOR in *c. super questione 27. de offic. & pot. jud. deleg.* a iudice separatur, causæ quippe audiendæ, ut de ea referat, non autem definiendæ commissus.

AUDITORES pro discipulis in *l. 2. §. 42. D. de orig. jur. l. 1. §. 6. D. de aqu. plu. Seneca lib. 9. Controvers. 2.* Initio contumeliæ causâ a deridentibus discipuli Latronis auditores vocabantur: deinde in usu verbum esse cœpit, & promiscue poni pro discipulo aulitor. Addatur Cujac. *obs. 27. c. 4. HEIN.*

AUDITORIUM, locus, in quo causæ agebantur *leg. 1. D. an. per al. caus. appell. l. 1. §. ult. D. ne de stat. defunct. Αρχιαιτηριον vocatur Act. Apost. c. 25. v. 23.* sic majus auditorium est iudicium superius *leg. 54. D. de*

sent. & re jud. Auditorium recipere, i. e. causæ cognitionem *l. 41. D. de recept. arb.* Auditorium sacrum in *l. ult. §. 2. C. de temp. adpell.* id est auditorium principis, ut in *l. 18. §. 1. D. de min. l. 22. D. ad SC. Trebell.*

Auditorium locus acroasibus scholasticis destinatus *l. ult. C. Theod. l. 1. C. Justin. de stud. liberal.*

AVE, vel HAVE formula, qua rescripta vel auspicabantur, vel finiebant, e. g. Have Anthemi carissime nobis *l. 2. C. Theod. de offic. rect. prov.* Similis est inscriptio *l. 9. C. de adpell. & l. 11. C. de excus.* quam ex vetere codice M^SC. ita restituit Cujac. *1. observ. 15.* Habe Crispine, carissime nobis. Habe pro have, uti bibere pro vivere. Propria Imperatoribus fuisse videtur hæc salutandi formula, ceu innuit etiam Mamertin. in *panegy. c. 29.* Pontifices Romani eodem exemplo bullis suis subicere solebant, Bene valete, quod Leo PP. IX. in monogramina contraxit, ceu ostenderunt Mabillon. *de re diplom. 2. 14. & Heinecc. de sigill. l. 12. 4. p. 144. HEIN.*

AVEHERE *l. 4. §. ult. D. de peric. & comm. rei vend.*

AVELLERE *l. 17. de fund. dot. l. 3. §. 9. D. de statu lib. Paul. 5. sent. 2. §. l. 1. D. de term. mot.*

AVENA pro herbis inutilibus una cum frumento cælo humido provenientius *leg. 27. §. 14. D. ad leg. Aquil.* Si lolium, aut avenam in alienam segetem injecerit. In *l. 15. §. 2. D. locat. herbarum segetes corrumpentium* nomine venit. Ceterum notum est, lolium, & avenam conjungi etiam a Virgilio *Georg. 1. v. 151.* Interque nitentia culta, Infelix lolium, & steriles dominantur avenæ.

AVERSIO, Aversione veni-

re dicitur, quod confuse, & universaliter, sive pretio insimul dicto, non in singulas res constituto venit, ut Caius loquitur in *l. 35. §. 5. sequ. D. de contrah. emt.* seu confuse universis rebus venditis constituto pretio, ut in *l. 36. D. de Ædilit. edict.* Aversione vinum venisse accipe, quum omne, quantumcumque fuit, uno pretio venit, non in singulas amphoras, vel metretas certo pretio constituto. Sic & in *l. 62. fin. D. de contr. emt.* Aversione locatum opus, id est uno pretio, non in singulas operas, ut Javolenus loquitur *l. 51. §. ult. D. locat.* Unde in *l. 36. D. eod.* Aversione locatum opus opponitur ei, quod ita conductum est, ut in pedes, mensurasque præstetur. Ita in *l. ult. §. ult. D. de leg. Rhod.* ubi: Aversione navem conductam, & pro numero impositarum amphorarum mercedem constitutam, distinguit Paullus. Eodem modo accipe & in *l. 1. §. 15. D. de exercit. act.* De hoc autem vocabulo Iſtis proprio vid. Ant. Augustin. 3. *Emend. 6.* Cujac. 8. *observ. 15.* Connan. 7. *Comment. 10. 6.* Turneb. 30. *adversar. 37.* Raevard. 2. *var. 7.* Ducker. *de latin. ver. jurisc. p. 437.*

AVERTA in *l. 12. C. de curs. publ. l. 47. 48. C. Theod. eod. tit.* quid significet, explicat Græcus interpres apud Budæum in *adnot. ad l. eos. 27. D. ad Leg. Cornel. de fals.* Αβερτα, ait ille, τέτρεσι το υπομοχαλον, οπερ επιφερονται κατα τη νωτα, εσι και αυτο εξακοντα λιτρων, καλειται δε αβερτα εκ της αποσπρεσται. Averta, id est, ferculum ansatum, quod ferunt in dorso. Est & ipsum sexaginta librarum, & ab avertendo nomen accepit. Usus eo vocabulo jam est vetus interpres Horat. *lib. 1. sat. 6. v. 106.* ubi explicaturus, quid mantica sit, pera, inquit, mantica, averta: adeo-

deoque falluntur, qui avertam pro genere vehiculi habent HEIN.

AVERTARIUS equus, cui id onus, vel ferculum imponitur l. 22. C. Theod. de curs. publ.

AVERTERE onus. Tertull. lib. 5. adv. Marcion. si nullum omnino onus avertisti, vel adulterasti. Unde oneris averſi actio in l. 31. D. locat. Avertere hereditatem dixit Cic. lib. 12. ad famil. Epist. 25. & lib. 13. Epist. 29. Aversa, id est subtracta in leg. 2. §. 3. D. si is, qui test. lib.

AVERSA fella l. 1. §. 5. D. de postul.

AUFERRE, interdum est alieni juris rem, invito ignoranteve eo, qui eam habet, tenet, possidet, tollere. Sic auferre furto rem l. 3. C. de possid. clam rem commodatam l. 59. D. eod. & dicitur plerumque de rebus mobilibus, quæ anima carent l. 17. D. de evict. Auferre tamen aprum, dixit Proculus in l. 55. D. de adquir. ver. dom.

Auferre pro nancisci, consequi, recuperare, veluti agendo l. 12. §. 7. D. de evict. per adpellationem l. 57. §. ult. D. de admin. & peric. tut. per bonorum possessionem l. 35. D. de vulg. & pupill. subst. ab intestato l. 12. pr. D. de inust. rupt. irrit. ex testamento l. 43. D. de hered. per. evictione l. 38. §. 6. D. de verb. obl. falcidia l. 10. D. de dot. præleg.

AUFIDIUS NAMUSA. Vid. voc. Namusa.

AUFIDIUS TUCCA ex Servii auditorum numero fuit, ut Namusa leg. 2. §. 44. D. de orig. jur.

AUFUGERE aliquem pro ab aliquo fugere l. 1. C. ubi quis de curial. vel cohortal.

AUGERE. Augere quid æstimationem l. 7. §. 5. D. de don. int. vir. & ux. crimen l. 6. §.

1. D. de re milit. dotem §. 3. Inst. de donat. pretium l. 12. C. de act. emt. Augetur societas l. 26. D. pro socio.

AUGMENTUM dicitur, quod rei accedit l. 20. §. 3. D. de hered. per.

Hinc ad augmentum dare l. 9. §. ult. D. de administ. & peric. tut. AUGMENTUM dotis l. 31. §. ult. solut. matrim. fœnoris, & fructuum leg. 44. §. ult. D. ad SC. Trebell. tœtuum, & partuum l. 3. pr. D. de instr. leg. fundi l. 8. pr. D. de legat. 1. hereditatis l. 26. D. de hered. per. patrimonii l. 10. C. arbit. tut.

Augmentum pro adjectione pretii l. 4. C. de fid. & jur. bast. fiscal. In l. 9. §. ult. D. de admin. & peric. tut. nonnullæ editiones habent augmentum, quam formam & in quibusdam codicibus Palladii de re rust. Decembr. tit. 6. & Febr. tit. 25. observarunt viri docti. Sed quum Florentiæ & ibi legatur augmentum, non est, quod de analogia istius vocis disputemus. Ducker. de Latinis. vet. Juriscons. p. 411. Obiter tamen monendum, id vocabulum & in Varron. lib. 4. de ling. lat. reperisse sibi visum Scaligerum in Conjectim. p. 48. ubi pro augmentum legi jubet augmentum. HEIN.

AUGURES ab avium garritu dicti sunt. Eos consuli prohibet l. 5. C. de malef. & mathem.

AUGUSTA principis uxor l. 30. D. de legib. Quamvis autem Pulcheria, quæ Augusta cognominatur in l. ult. C. Theod. de lustr. collat. non fuerit Augusti conjux, sed soror, solebant tamen principes & aliis illustribus feminis Augustæ domui cognatione, vel adfinitate junctis Augustarum titulum concedere, veluti matribus, sororibus, confobrinis, quamvis domo Augusta enuptis l. 12. pr. D. de senator.

Exempla ex historicis, geminis, numis collegerunt Paul. Alex. *Maſſeus in gemm. antiq. p. 43.* & Ezech. Spanhem. *de uſ. & præſt. numiſm. Tom. 3. p. 270.* Immo & repudiatas aliquando ab Imperatoribus Auguſtarum cognomen retinuiſſe, demonſtravit Phil. a Turre de ann. Imper. Marci Aurel. Anton. *Hein.*

Auguſta domus rubr. C. de priv. vil. dom. Auguſt. id eſt Imperatoria. Auguſta fortuna pro ipſo Imperatore in *l. ult. C. de judic.*

AUGUSTALIANUM iudicium in *l. ult. C. Theod. de pætrocin. viar.* id eſt auguſtalis præſecti.

AUGUSTALITAS *l. II. C. Theod. de cenſit. peræquat. i. e.* dignitas auguſtalianum.

AUGUSTANA colonia in *l. I. §. I. D. de cenſib.* ubi Haloander legit *Auguſtiniana.*

AUGUSTALIS præſectus *rubr. tit. D. de offic. præſ. Aug.* id eſt præſectus Ægypti, ut eſt in *l. I. D. eod. tit.* qui & Auguſtalis absolute adpellatur *l. 57. §. 9. C. de decurion.* Vid. infra ſub. art. præſectus.

AUGUSTALES vicarii *l. 2. C. qui per mer. judic.* Erant & alii Auguſtales diverſiſſimi ab illis Ægypti præſectis. Hi enim, qui & Sodales Auguſtales dicebantur, erant ſacerdotes in honorem Auguſti inſtituti a Tiberio in urbe XXV. ex viris primariis, in municipiis quaterni, ſeni, & aliquando plures. Tacit. *Annal. I. 54. Hiſt. 2. 95. Grut. Inſcr. p. 149. 5. & p. 249. 5.* Alicubi & totum corpus Auguſtalianum in decurias ſuas erat deſcriptum, Grut. *p. 1088. 12. & p. 326. 8.* in quod & feminæ recipiebantur. Lipſ. *ad Tacit. Annal. I. pag. 14. 25.* Grut. *p. 1088. 1. 12. p. 417. 4.* Præerat toti corpori Magiſter Auguſtalis, Grut. *p. 1088. 5. & p. 149. 5.* Reineſ. *ad inſcr. p. 186.*

qui æque ac ipſi Auguſtales e decurionibus lecti. Noriſ. *Cenotaph. Piſan. p. 78.* Hi vero non ſolum ſacra faciebant, ſed & aliquando jus dicebant, & curam viarum gerebant, Grut. *p. 421. 7. p. 152. 3. p. 149. 5.* non quidem tanquam Auguſtales, ſed tanquam magiſtratus, quia ſæpe tali dignitate una cum ſacerdotio iſto fungebantur, ceu contra Reineſium probavit laudatus Noriſ. *Cenotaph. Piſan. I. 6. p. 77. ſequi.* qui & docuit, non perpetuum fuiſſe hoc Auguſtalianum ſacerdotium, ſed temporarium. Unde II. Auguſtalis adpellatur L. Cancrinius apud Gruter. *p. 19. 6.* Denique obſervandum, & collegia quædam ſuos habuiſſe *Auguſtales, Mag. Auguſtales, Seviros Auguſtales, & Priores,* de quibus Reineſ. *ad inſcr. p. 29.* HEIN. Auguſtalis Sevir iudex municipalis erat, a Decurionibus factus, ut ex *l. 5. & l. 59. C. de decurionib.* junctis epitaphiis, quæ Mediolorani exſtant, *Fauſto VI. vir Auguſtalis, qui inter primos Auguſtales a Decurionibus Auguſtalis factus eſt.*

AUGUSTUS. Eo cognomine, qua ratione, quaque de cauſa ornatus fuerit Octavius Cæſar, docet Dion. *lib. 53.* cujus verba ex G. Xylanſtri verſione hæc ſunt: Sed poſteaquam ea, quæ pollicitus fuit, reiſſa perfecit, ibi demum Auguſtus a Senatu, populoque adpellatus eſt. Etenim cum ſtatuifſent peculiari quodam cognomento inſignire, ac alii alia referrent, ac probarent, Cæſar quamvis Romuli nomen vehementer adpetere, tamen cum ſentiret, hinc ſe ſuſpectum adſectati regni fieri, eo amiſſo, Auguſtus quaſi hominis natura amplior ipſe cognominatus eſt. Auguſta enim ea, quæ honore digniſſima, ac ſanctiſſima ſunt, dicuntur, ideoque *σεβαστος* Græci Auguſtum interpretati ſunt, quaſi venerandum dicas. Add. Suet. *in Aug. c. 7. Ovid. Lib. 1. Faſt.*

v. 609. *sequ.* Pausan. in Laconic. lib. 3. c. 11. A Divo Augusto lata est Lex Julia de adulter. teste l. 1. D. ad leg. jul. de adul. Ejus libri, quos de vita sua conscripserat, citantur in l. 1. D. de cad. punit. Eum enim vitam suam triginta libris Contabriticotenus bello, nec ultra exposuisse, testatur Sueton. in Aug. c. 85.

AUGUSTUM privilegium in l. un. §. 14. C. de caduc. toll. nihil aliud est, quam quod legem Imperii vocant Alexander Imperator l. 3. C. de testam. id est Lex regia, quæ de Imperio principum lata est, & qua eis, & in eos omne suum imperium, ac potestatem populus contulisse dicitur l. 1. pr. D. de const. princip. & §. 6. Inst. de jur. nat. gen. & civ. HEIN.

AVIA patris, vel matris mater l. 34. D. de negot. gest.

AVIARIA l. 66. D. de legat. 3. caveæ, quibus aves concludimus.

AVIDIUS Cassius l. 60. D. de pact.

AVIS. Avibus legatis, & anseres, & gallinæ, & phasani, & aviaria debentur l. 66. D. de legat. 3. quæ Lex integrrior exstat in Paul. 3. sent. 6. 76. Quum enim hic adjecisset: *An autem phasianarii, & pastores anserum, (simul debeantur) voluntatis questio est.* Tribonianus, & socii ita reflexerunt hæc verba: *Phasianarii autem, & pastores anserum non continentur, nisi id testator expressit.* Quasi vero voluisse nihil potuerit testator, nisi quod verbis expressit. HEIN.

AVITUM, ab avo, vel avia profectum. Avitæ res l. 30. §. ult. D. de ex. rei jud. AVITA lex l. un. C. Theod. de bon. co. dicill.

AULA, pars ædium l. 1. C. de his quib. ut indign.

AULÆUM, Scenæ adparatus

l. 15. §. 5. D. de usufr. Donatus præf. ad Terent. Aulæa, ait, in scena sternuntur, quod pilius ornatus erat, ex Attalica regia Romanam usque perlatus, pro quibus siparia posterior ætas accepit. Ac plane aulæa ab aula Attali Regis Asiæ, in qua primum inventa sunt vela ingentia, nomen traxisse Servius in 3. Georg. 5. v. 25. tradit. Lucret. lib. 2. Sic tibi tolluntur festis aulæa theatris, Surgere signa vides.

AULAZANUS l. 3. de condit. insest.

AULUS CASCELLIUS, Q. Mucii Volusii auditor, qui quaestoria dignitate contentus consulatum adspersatus est, quum ei ab Augusto offerretur. Is librum unum Bene dictorum scripsit. Auditor Pomponius l. 2. §. 45. D. de orig. jur. Cujus loci indicio nendum, quod Plinii codicibus, tam in auditoris, quam præceptoris edendo nomine, tenacissime hæret, detexit Briffon. Hic enim quod apud illum lib. 8. hist. nat. c. 11. scriptum est: *Apud nos Volcatium nobilem, qui Casellium jus civile docuit, canis a grassatore defendit, reponit, Volusium, qui Cascellium jus civile docuit.* Additque, Castellium hunc acerrimum rei publicæ libertatis adsertorem, & vindicem fuisse, quo nomine debitis a Valerio Maximo laudibus adfectus fuit lib. 6. c. 2. in hæc verba: Aulus Cascellius vir juris civilis scientia clarus, quam periculose contumax! Nullius enim aut gratia, aut auctoritate compelli potuit, ut de aliqua earum rerum, quas triumviri dederant, formulam componeret, hoc animi indicio victoriarum beneficia extra ordinem legum ponens. Idem quum multa de temporibus Cæsaris liberius loqueretur, amicique, ne id faceret, monerent, duas res, quæ hominibus amarissimæ videantur, magnam sibi li-

licentiam præbere, respondit, senectutem, & orbitatem. Ita Valerius. Eiusdem summam iuris peritiam commendavit Horatius in *art. poet.* v. 371. Ad eum enim pertinet, quod ait, Nec scit, quantum Cascellius Aulus... Ad quæ verba vetus interpret: *Cascellius*, ait, *jurisperitus fuit, & sapiens, ut Gellius testatur*. Cascellius porro littera L. geminata adpellatur in l. 158. *D. de verb. signif. & sparsim in legibus nostris.*

AULUS OFILIUS in Servii Sulpicii auditoribus nominatur l. 2. §. 44. *D. de orig. jur.* Ut ibidem refertur, libros de iure plurimos scripsit, veluti de *legibus vicissimæ, de iurisdictione*. Item Edictum Prætoris primus diligenter composuit. Præterea libros *iuris partiti* complures, quorum secundus, & quintus citantur in l. 55. §. 1. *D. de legat.* 3. Eiusdem liber 16. actionum laudatur in l. 3. §. 5. & §. 8. *D. de penu leg.* Citatur & Ofilius ad Atticum in l. 234. §. ult. *D. de verb. signif.* Idem non modo a Cicerone laudatur, sed & C. Julio Cæsari fuit familiarissimus, quamvis honores non ambiverit, sed in equestri ordine consenuerit l. 2. §. 44. *D. de orig. jur.* Cæsaris auspiciis eum primum edictum prætorium composuisse, idque opus tanquam edictum aliquod perpetuum publica auctoritate receptum esse, tradit Henr. Dodvell. *Prælect. Cambd.* p. 780. sed nihil eorum, quæ Cæsar de iure civili in ordinem redigendo cogitavit, exitum habuisse, consilia omnia satis illius principis turbantibus, satis notum est ex Sueton. *Cæs. c.* 44. Præterea tota illa res veterum testimonio destituitur, nullumque, nisi in Dodvelli ingenio præsidium reperit. De libro Ofilii ad Atticum legendus est Menag. *amænit. jur. civ. c.* 42.

AVOCARE . pro abducere .

Sic avocare aquam l. 26. *D. de damn. infest. hereditatem l. ult. D. de his quæ in test. del. hominem l. 36. D. de noxal. act. pignora l. 6. C. de oblig. & act. possessionem l. 2. pr. D. de act. emr.* AVOCARI ab officio l. 24. §. ult. *D. de judic. a signis l. 3. §. ult. D. de testib.* AVOCARE cui rem pro ab aliquo l. 1. §. 11. *D. ad leg. falcid. l. 36. D. de noxal. act. l. ult. D. de his, quæ in test. del.*

AVOLARE, & revolare dicuntur aves mansuefactæ l. 5. §. 5. *D. de adquir. rer. dom.*

AURA communis, id est aer communis l. 23. *C. de pæn.*

AURARIUS canon in l. 10. *C. de excus. mun.* præstatio fuit a mercatoribus conferri solita, quæ & Auraria pensitatio vocatur in l. 2. *C. de fund. patrim.* præstatio l. un. *C. Theod. de annon. & trib. functio leg.* 13. 19. *C. Theod. de lustr. coll. ratio l. 29. C. Theod. de suscep. præpos.* Item Aurum mercatoribus indictum l. 6. *C. Theod. de lustr. coll. negotiatorum collatio l. ult. C. Theod. de excus. artif.* Et hoc fortassis est aurum negotiatorium apud Lamprid. in *Alexand. c.* 33. a quo id aurum Romæ remissum refert. Aurarius susceptor l. 1. *C. de apoch. publ.* qui aurum collatum suscipit.

AURELIUS ARCADIVS CHARISIUS magister libellorum librum singularem de officio præfecti prætorio scripserat, item librum singularem de muneribus, & honoribus, itemque alium de testibus, ex quibus aliquot in pandectas capita translata sunt. Is Herennium Modestinum citat in l. ult. §. 16. *D. de mun. & honor.* Vixit non sub Caro, & Carino, uti credidit Guid. Pancirol. *var. lect. l.* 79. p. 161. sed saltem post Constantinum. Meminit enim præfectorum prætorio, a quibus ad-

adpellare non liceat l. un. §. 1. *D. de offic. præf. Præs.* Id vero privilegiatur a Constantino M. eos accepisse anno deinum 331. ex l. 16. *C. Theod. de adpelt.* notum esse observat HEIN.

AURFUS numus l. 159. *D. de verb. signif.* l. 52. §. 13. *D. de fur.* Aurea pecunia l. 35. *D. de pact.* Aurei l. 37. §. 1. *D. de pecul.* quo nomine & argentei signati comprehenduntur l. 19. §. 3. *D. de furt.*

Aureus græcis χρυσός, quem idem valere ac Solidum intelligimus ex collatione l. 5. §. 6. *D. de his, qui effud.* cum §. 1. *Inst. de oblig. quæ ex quas. delict.* & ex l. 47. *D. de manum. test.* cum l. 8. in fin. & l. 7. *D. de inoff. test.* l. 31. *D. de min.* & l. 2. *C. de fidej.* Sed & quod in Socrat. lib. 4. c. 34. ογδοηκοντα χρυσός, in octoginta solidos vertit Cassiodor. lib. 8. hist. tripart. 8. 13. & 12. 2. Idem fecit in vertenda ad Callipem Epistola, quæ a Socrate lib. 7. c. 25. refertur. Et aureos solidos dixit Apuleius lib. 9. de asin. aur. p. 225. & lib. 10. p. 242. Uterque viginti quinque denarios, seu centum sestertios numos valebat, ut Dio lib. 55. p. 556. tradit. Quem Dionis locum Zonaras Tom. 2. p. 167. referens: Δυναται δὲ, αἰτ, παρὰ Ῥωμαίοις αἱ ἑἰκοσι καὶ πέντε δραχμαὶ χρυσὸν νομισμα ἐν παρὰ δὲ τοῖς ἑλλήσιν εἰκοσι δραχμῶν, ὡς Δίων φησι, τὸ χρυσὸν ἀλλάττεται νομισμα. Valent autem apud Romanos vicenæ & quinæ drachmæ unum aureum numum, ut Dio scribit. Apud Græcos autem xx. drachmis unus aureus permutatur: Hæc Brisson. Addit Heinecc.: AUREORUM jam Plinius hist. nat. 38. 3. meminit. Solidorum ante Constantini M. tempora mentionem usquam fieri, negant Car. Du-Fresno in dissert. de Imperat. Constantinop. numis. n. 86. & Ev. Otto

de Tutel. viar. 3. 1. p. 424. Quod de vocabulo solidus absolute posito fortassis accipiendum fuerit. Nam solidos aureos bis dixisse Apuleium, jam Brissonius notavit. Hinc vix dubitandum videtur, quin quoties in edicto prætoris, & antiquiorum Istorum fragmentis occurrunt solidi, Tribonianus, ejusve socii id vocabulum substituerint pro centum sestertium, ut leges sui temporis rei numariæ attemperarent. Ceterum non eundem semper fuisse solidi valorem, omnes agnoscunt rei numinariæ paullo peritiores. Ante Constantini M. tempora 48. aurei efficiebant libram auri: ab iis temporibus promiscue accepti aureus, & solidus, teste Ant. Augustino Emend. 2. 9. illiusque internus valor multum imminutus est, ut ex multorum sententia sub Constantino M. solidi 84, sub Valentiniano 72. in librum auri computarentur. At Jo. Frid. Gronovius de pecun. vet. 4. 13. evicit, Constantinum M. pro aureis cudisse solidos quaternorum scriptulorum, seu 24. siliquarum, quales 72. libram, & sex uncias auri complectebantur. Itaque tunc aureus a solido discrepavit proportionem fescupla. Unde idem vir doctus probat emendationem Panciroli, & Savoti, qui in l. 1. *C. Theod. de ponderat.* pro VII. solidis sex, & pro XIV. duodecim rescribunt.

AURICHALCUM vas leg. 45. *D. de contrab. emt.* Festus: Aurichalcum quidam putant ex ære, & auro, sive quod colorem habeat aureum. Orichalcum sane dicitur, quod in montosis locis invenitur: mons enim græce ὄρος adpellatur. Vetus Horatii Interpres in art. poet. v. 202. ad hæc verba: Tibia non, ut nunc, orichalco vincto: Orichalcum, inquit, dictum æs montanum, quod in montibus colligitur, vel aurichal-

curn

cium quasi *es auri*. Heineccius observat, verum nomen fuisse *ορεν αλχορ* orichalcum, quod vulgus in *aurichalcum*, hybridem mutasse videtur, quia promiscua pene veteribus fuit AV, & O pronuntiatio, e. g. *plostrum*, & *plaustrum* olla, & aula. Ceterum sive hæc vulgi persuasio, qua orichalcum ex auro, & ære constat esse putabatur, sive metalli istius raritas (nam suo tempore dudum non reperiri, conqueritur Plin. lib. 34. c. 2.) tantum illi pretium conciliavit, ut Serv. ad Æneid. 11. illud omnibus metallis pretiosius fuisse, testetur. Unde phrasis *orichalco contra carum* apud Plaut. *Pseudol. act. 2. sc. 3. v. 22.* Idem in *Milit. glorioso*. Ego istos milites orichalco contra comparem.

AURICULARIS morbus *l. 2. C. qui morb. se excus.* Idem vocabulum legit Heineccius in *l. 1. §. 3. D. de extraord. cognit.* ubi sic fluere ait verba: Qui alicujus partis corporis, vel certi doloris sanitatem pollicentur, utpote si *auricularis* (scilicet doloris) si fistulæ, vel dentium, Ubi alii Auricularium legunt. medicum nempe intelligentes, qui aurium doloribus medetur.

AURIFEX *l. 34. D. de aur. arg. leg.* qui & annulos facere dicitur in *l. 2. D. locat.* Aurifices specierum, solidorum *l. 7. C. de palatin. sacr. largit.*

AURIFODINA *l. 1. pr. D. de aur. arg. leg.*

AURILEGULI in *l. 9. C. Theod. de metall. & metallar.* Ita dicebantur, qui metalla scrutabantur. De iis Jac. Gothofr. *Comm. in Cod. Theod. Tom. 3. p. 499.* Ipsi leges has ferunt conditiones, primo ne in Sardiniam aurileguli Galli transferrentur *l. 12. C. Theod. eod. tit.* Deinde, ut certum canonem fisco pendant, puta in singulos annos pro terra-

rum varietate in ballucam, vel octonos scrupulos, vel septenos *l. 4. 12. C. Theod. eod.* Denique ut, quod collegissent auri, id fisco venum offerrent *l. 3. C. Theod. l. 1. C. Justin. eod. tit.*

AURIS. Judicis aures *proprietie*, vel, ut alii legunt, *proprie* in *l. 33. D. de jur. dot.*

AURUM coctum *l. 1. Cod. Theod. de aur. pond.* comparativum *l. 3. Cod. Theod. de milit. vest. publicum l. un. C. de auct. publ. proscr. sacram. largitionum, & privatarum l. 48. C. Theod. de curs. publ.*

Aurum factum in *l. 32. §. 1. D. de aur. arg. leg.* ex quo nimirum aliquid effectum, veluti vasa aurea, emblemata, signa, aurum muliebre &c. quæ his rebus sunt similia *l. 27. §. 4. D. eod.* quibusque, ut Servius ait, commodè uti possumus *d. l. 27. §. 3. D. eod.* infectum, quod testatoris ita factum est, ut eo, quod ad rem factum est, non possis uti sine refectione *l. 27. §. 4. D. eod.* Auri massa *l. 5. C. de suscept. præpos. & arc.* Aurum signatum, quo legato legatum videtur, quod ejus aliqua forma est expressum, veluti quæ Philippi sunt, itemque numismata, & similia *l. 27. §. 3. D. de aur. arg. leg.*

Aurum coronarium, glebale, lustrale, oblatitium, abizium. Vid. his vocabulis.

AUSPICIA juris *l. 8. pr. C. de jur. codicill.*

AUSUS protervus *l. 14. §. 1. Cod. de SS. Eccles.* temerarius *Auth. agricultores, quæ res pign.*

AVT. Vox ista interdum distinctivæ, interdum subordinativæ orationis est *leg. 124. D. de verb. signif.* De hujus particulæ vi adde *l. 13. §. 3. D. de reb. dub. l. 53. D. de verb. signif. l. pen. C. eod. tit.*

AUTEM præter notissimas signifi-

gnificationes, quæ ab iis, qui de particulis latinæ linguæ scripserunt, diligenter notatæ, atque expolitæ sunt, aliquando in veterum lectorum fragmentis pene o-ciorum est, & tantum qualicum-que connexioni subtervit, e. g. Fuit autem inprimis jurisperitus l. 2. §. 36. *D. de orig. jur.* HEIN.

AUTHENTICA habitatio est coenatio, in qua paterfamilias habitare solet. Julian. *ad Novell.* 130. cap. 9. v. 541. pars principalis ædium l. 2. *C. de metat.* primaria habitatio l. 6. §. 5. *de offic. præsid.* Add. *Novell.* 134. cap. 1. *Novell.* 17. cap. 10. Gothofred. *ad Novell.* 120. cap. 9.

AUTHENTICÆ. Consecrant cum Irnerius, tum alii quidam ex *Novellis* certas positiones juris novissimi, quibus ipsis Codicis legibus derogatum esse observarent. Addiderant alii similes quasdam periochas ex legibus potissimum utriusque Friderici Imperatoris. Has omnes sub titulo AUTHENTICARUM Codici inseruit nescio quis, ut eo facilius reperirent studiosi, quid novis legibus mutatum sit: quamvis nonnunquam a Novellarum sensu aberrasse earum auctores, res ipsa loquatur. De authenticarum erroribus, auctoribusque videndus est Jo. Strauchius in *Irnerio non errante*, & inter quos acris ea de re contentio fuit, Alb. Arn. Pagenstecher *Sicilim. Manipul.* 3. & in *Irnerio injuria vapulante*, ac A. Corn. van Bynkershoek *de auctore, auctoribusque Authenticarum*, Hein. *hist. jur. Rom. lib.* 1. §. 420.

AUTHENTICUM est, quod vulgo originale dicimus l. 2. *D. de fid. instr. l. ult. D. quemadm. test. aper.* Quod inde ducitur, describiturque, *exemplum*, seu *index* latinis, barbaris *copia*, & *transsumtum* adpellatur. AUTHENTICUM proprie esse observat Heinccius, quod certum habet auctorem, ac proinde auctoritatem

habet. Cic. *ad Attic. lib.* 9. *Epist.* 14. *Atqui cum loqui quidam avdētikos narrant*, & lib. 10. *epist.* 9. Id enim *avdētikos* nunciabatur. Talia erant instrumenta non promiscue omnia, quorum de auctore constabat, sed sollemniter confecta, subscriptaque, & signata. Hinc Authenticæ tabule l. 4. §. ult. *D. fam. ercisc. rationes l. 8. D. eod. tit. probatorix l. pen. C. de divers. off.*

AVDĒTIKAI etiam dicebantur Imperatorum constitutiones semel rite promulgatæ. Atque inde *Novellæ* a recentioribus dictæ Authenticæ. Car. Labb. *Novelli. Const. Imp. X. p.* 89. HEIN.

AUTOGRAPHUM, ita in *Novell.* 49. c. 2. in *fin. pr.* itidem pro authentico accipitur, eique opponitur *apographum*.

AUTOMATARIA in l. 41. §. 11. *D. de legat. 1.* sunt opera mechanica arte ita constructa, ut suapte vi sine cujusquam impulsione moveantur, vertantur, agitentur. Hieronym. In pneumaticis usquam, ait, in sublimi automaton, id est, spontalem ex sphaera concava. Sueton. in *Claud. cap.* 44. Si automaton, aut pegma, vel aliud tale celsisset.

AUTOPRACTORUM im-petratio l. 4. *C. Theod. ne conlationis translat.* Est, ut quis sponte tributa inferat, sic ut a compulfore compelli, exigi, ut ceteri, non possit. Studium spontaneæ devotionis eleganter vocat l. 34. *C. Theod. de annon. & tribut.* 'Αυτοπραγία Græcis, actio spontanea. Inter stoica dogmata apud Laërtium lib. 7. in *Zenone*, p. 511. *Edit. Steph. ελευθερία ἐστὶν ἐξήκιστα αυτοπραγίας: δούλεια, σερ- σις αυτοπραγίας.* Libertas potestas est per se agendi, servitus autem privatio arbitrii sui, & voluntatis. 'Αυτοπρακτος. *Spontanea.* Sponte autem fit, quod sine alterius interventu, vel ope fit.

ΑΥΤΟΚΑΤΑΚΡΙΤΟΣ, suapte judicio dam-

damnatus *l. 7. C. Theod. de falsa moneta*, si quidem ipse se dignum condemnatione iudicavit.

Ἀυτοφύες apud Ulpianum *l. 70. pr. D. de legat. 3.* non solum est, quod sponte nascitur, sed & quod tale, sicut natum est, manet, nec arte vel mutatum, vel perfectum est. Hoc ipsa verba exigunt: Si cui lana legetur, id legatum videtur, quod tinctum non est, sed *αυτοφύες*. Ceterum notum est, ab Ulpiano manifesto hic dissensisse Paullum, qui *3. sent. 6. 82. Lana*, inquit, *legata*, sive succida, sive lota sit, sive pectinata, sive versicoloria legato cedit. Et ita Paullus etiam philosophatur in *l. 32. §. 6. D. de aur. arg. leg. HEIN.*

Αυτοφύων. *Επ' αυτοφύων* deprehendi dicuntur fures manifesti *l. 3. pr. D. de furr.*

AUTOR. Vid. AUCTOR.

AUTUMNUS. Vid. AUTUMNUS.

AVUNCULUS frater matris *l. ult. §. 8. D. de grad. & adfin.* Juxta Festum traxit adpellationem ab eo, quod æque tertius a me, ac avus est, sed non ejusdem juris. Ideoque facta denominatio est. Sive Avunculus adpellatur, quod avi locum obtineat, & proximitate tueatur sororis filium.

Avunculus magnus est aviæ frater, mihiq; is avunculus magnus est, qui patri meo, vel matri meæ est avunculus *l. 1. §. 6. l. ult. §. 18. v. avunculus. D. de grad. & adf.*

Avunculus major, & proaviæ frater patris, vel matris avunculus magnus *l. ult. §. 16. D. eod. tit.* seu aviæ tam paternæ, quam maternæ avunculus Paul. *4. sent. 11. §. 5.* vocat proavunculum. At Pers. sat. 6. *Major avunculus exit*, ubi Cornutus scholiastes: *Major avunculus*, inquit, *aviæ frater.*

Conf. Suet. in *Aug. c. 7. & in Claud. c. 3.*

Avunculus maximus est abaviæ frater, patris, vel matris avunculus major *d. l. ult.* Idem & abavunculus in *leg. 3. pr. D. eod. tit.*

A V U S est patris, vel matris pater *l. ult. §. 13. D. de grad. & adfin.*

AUXARIA pensatio, nonnulli legunt in *l. 2. C. de fund. patrim.* idque vocabulum interpretantur pensationem, quæ pro nemoribus ex saltibus præstanda erat, quod ibi frequentes aves. Vid. Isidor. *etym. 17. 6.* sed aliæ pleræque editiones habent auraria. HEIN. Probabilius sane in ea lege frumentariæ pensationi *auraria* opponitur.

AUXILIA adpellabantur ex foederatis, amicisque populis in exercitu conscriptæ cohortes *l. 2. §. 1. D. de his qui not. inf.* Festus: Auxiliares dicuntur in bello socii Romanorum, exterarum nationum. Vocantur & auxiliares cunei in *leg. 1. C. Theod. de tiron.* opponunturque legionibus in *l. 22. C. Theod. de erog. mil. annon.* Quomodo vero differant, docet Veget. *de re milit. lib. 2. c. 1.* his verbis: Ipsi pedites in duas divisi sunt partes, hoc est in auxilia, & Legiones. Sed auxilia a sociis, vel foederatis gentibus mittebantur. Romana autem virtus præcipue in Legionum ordinatione præpollet. In auxiliis minor, in legionibus longe amplior consuevit militum numerus adscribi. Et *cap. 2.* Quid inter Legiones, & auxilia interesse videatur, expediam. Auxiliares conducuntur ad prælium ex diversis locis, ex diversis numeris venientes, nec disciplina inter se, nec notitia, nec adfectione consentiunt, alia instituta, alius est inter eos usus armorum: Legio autem pro-

propriis cohortibus plena quam uno animo, parique consensu castra munit, &c. Sed & inter auxilia, & Socios rursus quasdam differentias adnotavit Lipsius *lib. 1. de milit. Rom. lib. 1. Dial. 7.* Et notat Heineccius permultum interesse inter *auxilia*, qualia erant tempore reipublicæ, quæ descripsit Lipsius, & qualia sub Imperatoribus, maxime sæculo quarto, quæ nobis ob oculos posuit Vegetius, quocum conferendus Claud. Salmas. *de milit. Rom.* HEIN.

AUXILIUM ætatis *l. ult. D. de succes. adpellationis l. ult. §. 1. D. de adpell. constitutionum l. 26. pr. D. de fideic. lib. divisionis l. 10. §. 1. D. de fidei. exceptionis l. 94. §. ult. D. de solut. restitutionis in integrum l. 26. §. 9. D. ex quib. caus. maj. juris l. 2. de usur. & fruct. leg. prætoris l. 67. D. de procurat. provocandi l. 1. §. 3. D. a quib. adpell. Senatus-consulti l. 7. §. 1. D. ad SC. Maced.*

Auxilium ordinarium, extraordinarium. Vide suis locis.

AZZALUM, de quo Plin. *lib. 34. c. 14. idem ac ferrum indicum*, quod inter species vestigalis est in *l. 16. §. 17. D. de publican. & a Guid. Pancirolo de reb. deperd. l. 13. inter res deperditas refertur.* At hodieque superesse, & in pretio haberi istud ferrum, seu chalybem, quæ ex India in proximas Asiæ regiones, & nostris temporibus defertur ex Jo. Bapt. Tavernier *Itin. Pers. lib. 5. c. 12. erudite colligit Bynkersh. Observ. 4. §. HEIN.*

B

B Hæc littera sæpe in Pandectis nostris ponitur pro V. Ut nobis pro novis in *l. 2. D. de const. princ. in conbibio pro in convivio l. 4. D. de alent. beneno*

pro veneno *l. 3. §. 3. D. de ædilit. edict.* quæ observatio aliquando usui esse potest in restituenda vera lectione, ubi fortassis præteritum pro futuro, e. g. *obligaveris pro obligaberis* ponitur. Exemplum habes in Bynkersh. *2. obs. 11.* Et monet Heineccius, hanc permutationem sæpe in inscriptionibus occurrere.

BABYLONICA, quæ equis infernebantur, & Babylonicæ pelles memorantur in *l. 25. §. 3. D. de aur. arg. leg. l. ult. §. 7. D. de publican.* Sunt autem, notante Heineccio, aliæ Babylonicæ pelles, quæ olim & Parthicæ, de quibus Is, Voss. *ad Catulli epithalam. Thetis. & Pel. v. 190.* Unde & qui eas vel præparabant, vel vendebant, Partisarii vocabantur *l. 7. C. de excus. mun. vid. Reines. inscr. 10. 8.* Et his pellibus equos & hodie sternunt, exornantque populi orientales. Alia peristromata Babylonica *πολυμυτα*, acui picta, vel ingeniose texta. Nam, ut Plinius *lib. 8. c. 48.* docet, colores diversos picturæ inferere, Babylon instituit, Plaut. *in Sicco Act. 2. sc. 2. v. 54.* Quum Babylonica peristrommata, consuetaque tapetia advexit.

BACCCHARI circa sana *leg. 1. §. 10. D. de ædilit. edict.* Baccchata muliere servili amore *§. ult. Inst. de success. subl.*

BAFIA loca, in quibus fucabatur, seu tingebatur purpura *l. 1. C. Theod. de murileg.* Vid. infra BAPHIA.

BAJULARE dicuntur, qui ferunt suo corpore *l. 235. D. de verb. signif.* Festus: Bajulos dicebant antiqui, quos nunc dicimus operarios: unde adhuc bajulari dicitur. Bajuli autem dicti a Baiis oppido Campaniæ, in quo propter confluentium advenarum multitudinem, ob aquas calidas in ejus agro existentes, & ad voluptatem, & ad curandos morbos

bos commodissimas magna erat hujusmodi hominum gerulorum copia. Vid. Gell. *lib. 5. cap. 3.*

BALAA M ariolus. De ejus asina loquente vid. c. *nos. si competente caus. 2. qu. 7.*

BALARITENA in Nov. 31. c. 1. §. 3. Belabirena in *l. ult. C. de offic. magistr. Novell. 31. cap. 1. §. 3.* & utrobique Gothofred. not.

BALANI *l. 55. §. 1. D. de legat. 3. & l. 167. D. de verb. signif.* quamvis in posteriore textu a nucleis separentur, tamen ita palmarum nuclei adpellantur, auctore Suida *Tom. I. pag. 412.* Balanos autem in Phœnice Syriaque palmæ fructus populari nomine adpellari, Plinius *lib. 13. c. 4.* tradit. Observatque Heineccius, vocabulum esse origine phœnicium, ejus hebraicam compositionem ex vocibus in *queru* significantibus ex Vossii *etymol. T. 1. op. p. 71.* exponit.

Βαλαντιστομοί in Nov. 13. c. 4. *pr.* vocantur cingulorum incisores, uti vetus Inrerpres vertit, id est crumenisecæ.

BALBUS, qui in pronuncian-do litteras, vel syllabas integras extierit, ac proinde male loquitur, ut intelligi facile non possit. Hinc junguntur *Balbi*, & *blasi*, & *atypi*, iique, qui tardius loquuntur in *l. 10. §. ult. D. de edil. edil.*

BALUTIENS lingua *l. 15. in fin. C. de testam.*

BALINEUM pro balneo. In Florentino bis scribitur. Valineum, pro balineum in *l. 13. §. ult. D. de usufr. itemque semel in l. 14. §. 2. D. de impens. in rem dot.* Contra posterius reperitur in *l. ult. §. 1. D. de aur. arg. mund. l. 3. §. ult. D. de off. præs. vig.* & aliis locis. Quæ forma est Græcorum βαλανεον. Quum tamen & aliquoties Bal-

neum, & Balneas legamus. Vid. infra *Balnea.*

BALLISTARIUM in *l. ult. D. de jur. immunit. & Βαλισταριον ταγμα* in *Novell. 85. c. 2.* Ad exemplum autem scripturæ pendentiarum in Vetere Glossario Ballistra scriptum est, & vertitur σφενδον, μαχανον. Ballistæ autem sunt machinæ, seu tormenta bellica, quæ suo more accurate descripsit Lipsius *lib. 3. Poliorcet. dialog. 3.* Græcis dicebantur βαλλιστραι, απο τη βαλλειν, a jaculando: ex quo satis patet Ballista, vel Ballistra cum duplici L. scribendum esse, non Balista. Qui hæc tormenta conficiebant, dicebantur Ballistarii, Ballistrarii, & nota litterarum perinutatione in *d. l. ult. D. de jur. immunit. Vallistrarii.* Uti vero illi tempore Justiniani certum ταγμα, seu ordinem constituebant, ita Collegium Ballistiariorum, & Ferrariorum reperimus in marmore apud Reines. *inscr. class. X. 6.*

BALLUCA in *l. 1. & 2. C. de metallar.* est aurum nondum purgatum, neque adhuc in massam redactum. Græce Chrysammos dictum, vel, ut apud Pollucem, χρυστις ψαμμος quasi arena aurea. Neque est ballucæ verbum latinum, sed hispanum, Plin. *lib. 33. nat. hist.* Hispani, inquit, aurum, quod minutum est, balucam vocant. Justin. in *d. leg. 1. C. de metallar.* Octonos, inquit, scrupulos in baluca. Et *dist. l. 2. eod. tit.* sensus est: Quod si metallarii conduxerunt a Principe auritodinam aliquot auri libris, puta centum, id debere esse purgatum, quod solvendum est. Quod si voluerit solvere in baluca, debere pendere pro singulis libris quatuordecim uncias, h. e. pro interrimonto, & spurcitia duas ultra duodecim.

BALNEA, & BALNEAS
ut

ut ceteri latini auctores, ita & iureconfulti promittunt dicunt l. 50. *D. ad leg. aquil. l. 35. §. ult. l. 91. §. 4. D. de legat. 3. l. 17. fin. D. de instr. vel instr. leg. l. 30. §. 1. D. locat.* Et in Pandectis Florentinis sepe balneum ut supra dictum est. Dicuntur & Balnearia l. 13. *D. de serv. præd. urb. & apud Senec. de tranquill. cap. 9. & lib. 3. natural. quæst. c. 24.*

BALNEARE argentum leg. ult. §. 1. *D. de aur. arg. leg.* quo mulier in balneo uti consuevit.

BALNEARII fures. Vid. sub art. Fur.

BALNEARIUM instrumentum, quo legato balneatorem ipsum contineri ait Marcianus in l. 17. §. ult. *D. de instr. vel instrum. leg. furtum l. ult. D. de fur. baln.*

BALNEATOR, qui balnea præbet l. 4. §. 4. *D. de his qui not. infam.* Balneator etiam servus, qui balnei usibus deservit l. 17. fin. *D. de instr. vel instrum. l. 15. §. 1. D. de usufr.*

BANNA, ORUM, seu proclamationes sponsi, & sponsæ in Ecclesiis fieri solitæ cap. 27. *pr. Decretal. de sponsal. c. ult. pr. qui matrim. accusar. c. ult. de clandestin. despons.*

BAPHIA officinæ erant infectorum, qui vestibus e muriæ, & cocco tingendi operam dabant l. 2. l. pen. *C. de muril. l. ult. C. de vestib. olober.* Huiusmodi multa Baphia & in orientis, & in occidentis partibus Imperatores habebant, quæ sub dispositione Comitum Sacrarum Largitionum in *Notit. Imperii Romani* ponuntur. De Baphiis Phœnices vid. Strab. lib. 16. Præponebantur iis procuratores, ut eadem *Notitia c. 74.* ostendit. Lampridius in *Alexand. c. 40. Ita ut Alexandrina purpura hodieque dicatur, quæ vulgo Probianæ dicitur: id circo,*

Tom. I.

quod Aurelius Probus Baphiis præpositus, id genus muris reperisset. Ipsi unctores vocantur Baphiei, vel bapui in l. 2. *C. de muril.* Procuratoris vero his officinis præfecti meminit etiam Euseb. *hist. eccles. lib. 7. c. 32.* putata Dorothei, eunuchi, viri doctissimi, & hebraicarum etiam litterarum peritissimi, postea Antiochenæ ecclesiæ presbyteri, demum martyris.

BAPTISMA. In Codice nostro titulus existat, *Ne sanctum baptisma iteretur.* Ibi enim Inpp. Valentin. Valens, & Gratianus l. 1. d. 1. eorum detestantur, ac condemnant errorem, qui Apostolorum præcepta calcantes, Christiani nominis sacramenta sortitos alio rursus baptismo non purificant, sed incessant lavacri nomine polluentes. Hinc baptismum repetentes sacerdotio privari d. l. 1. hæretici, qui orthodoxos ad id sacrilegium pellerint, vel ultimo supplicio, vel exilio, aliisque pœnis plecti iubentur l. 2. l. 3. *C. eod. tit.* Nata primum hæc lis de lapsis rebaptizandis sæculo III. S. Cypriano una cum Firmiliano Capadoce, & Dionysio Alexandrino anabaptismum probante, damnante illum Stephano Romano Pontifice. Unde turbæ, quas referunt Euseb. lib. 7. c. 7. & passim in Epistolis Cyprianus. Viguerunt postea eadem lites natis Novati & Donatistarum schismatibus, & ne hodie quidem, ceu satis notum est, dererbuere. HEIN.

BARBA. Eam demittere alterius infamandi causa injuriæ species l. 15. §. 27. *D. de injur.* De ea Hotoman. de *barba, & coma*, Cujac. 6. *Obs. 5.* Guid. Pancirol. 2. *var. lect. 118.*

BARBARI in Impp. constitutionibus sunt, quicumque Romanorum Imperio non parent l. 26. *C. de epis. & cler.* aliisque locis. Aliquando tamen Barbari, qui-

quicumque vel Græca, vel Latina lingua non utuntur. Talis enim videtur Barbaræ notionis testator in *l. 28. §. 3. C. de episc. & cler.* Vid. & *Nov. 117. c. 4.* ubi *subjecti reip. nostræ Barbari*, & *§. 1. proæm. Inst.* ubi: *Barbaricæ gentes sub iuga nostræ redactæ*. Ita & Græciæ Barbarias memorat Tertullianus de *veland. virg. c. 2.* Per Græciam & quasdam Barbarias ejus plures ecclesiæ virgines suas abscondunt. Est & sub hoc cælo institutum istud alicubi, ne quis gentilitati græcanicæ, aut barbaricæ consuetudinem illam adscribat. Ibi Rigalt. in *obs. ad Tertull.* Barbarias, inquit, Græciæ dixit extra Græciam regiones quasdam, sed adpositas Græciæ, quibuscum fuere Græcorum negotia, seu bella. Hor. *Græcia Barbaria lento collisa duello*. Tales regiones erant Illyricum, Thracia, Chersonesus, Pontus, non Macedonia, quippe & origine, & lingua Græcanica.

BARBARICARII in *l. 1. C. de excus. artif. l. 7. C. de palat. sacr. larg.* cassidas, & bucculas tegebant, & deaurabant, ut patet ex *l. 1. C. Theod. de fabricens.* Donatus in *Æneid. 11. v. 777.* Barbaricarii dicuntur exprimentes ex auro, & coloratis filis hominum formas, & diversorum animalium specierum imitatum subtilitate veritatem. Et verosimile esse ait Heinemann. Phrygas κατ' ἐξοχὴν dictos esse Barbaros, quoniam illi omnes gentes arte illa adeo superarent, ut inde & Phrygiones dicerentur, qui acupingerent, eosdem Barbaricarium nomen tulisse. Barbariorum autem vocabulum, quod occurrit in *Notis. Imperii c. 62.* qua parte de officio Magistrum officiorum per Orientem agitur, perperam pro Barbaricarium legitur. Nec minus manifesto corruptum esse

videtur Branbaricariorum, quæ vox nihili est.

BARBARICUM Græcis ἡ βαρβαρος pro Barbarico solo in *l. 2. C. de commerc. l. 1. C. quæ res expil. non deb. l. ult. C. de Eun. & apud Amin. Marcell. lib. 18. c. 2.* eadem forma dicitur, ac *hosticum* pro terra hostili, *pacatum* pro terra pacata, *Geticum*, *Celticum*, *Noricum*, *Vindelicum*, *Illyricum* pro regione *Getarum*, *Celtarum*, *Noricorum*, *Vindeliciorum*, *Illyriorum*, ceu ex *Gronov. 2. obs. 3. p. 233.* notat HEIN.

BARBARICUS idem, ac barbarus. Sic Incestus barbaricæ immanitatis ritus vocatur in *leg. 32. C. Greg. de nupt. Barbarica feritas l. 20. pr. C. de postl. revers.*

BASIS collocandorum vasorum causa paratæ *l. 100. §. 3. D. de legat. 3.* Basibus struclibus adfixæ statux *l. 245. D. de verb. signif.*

BASILICA in *l. 83. §. 5. l. 137. §. 6. D. de verb. obl. ædes publicæ ad jus potissimum dicendum, negotiandumque magnifice exstructæ.* Primam Romæ Basilicam Cato exstruxit, teste auctore de *vir. illustr. c. 47.* quæ Porcia adpellata est. Aliam Julius Cæsar, quæ Julia dicta, cujus Plinius *lib. V. Epist. ult. & Inscrip. apud Gruter. p. 171. & Suet. in Calig. c. 35.* meminere. Opiniæ etiam Basilicæ Varro *lib. 4. de ling. lat.* meminit. Fuere & aliæ Romæ Basilicæ, ut ex Victore, aliisque constat, quas, quod a proposito longius hic fermo recedat, non enumero. Statius *Papin. lib. 1. silv. 1. v. 29.* Regiam vertit hoc versu: Illic belligeri sublimis regia Paulli. Basilica thermarum est in *l. 3. C. Theod. de pact. Sed in l. 32. §. 4. D. de aur. arg. leg. in Basilica ar-*

argentum muliebri fuisse, refer-
tur, quod negotiandi causa pro-
poneretur.

Basilica, vel libri βασιλικων, corpus juris Græcum sæculo IX. compositum, publicatumque sub initium sequentis, ut in foris Imperii Orientalis pro norma judican-
di esset. Nomen consequutum est a Basilio Macedone Imp. qui pri-
mum anno 838. ediderat προχει-
ρον των νομων, quod nonnulli qua-
draginta titulis constabat. Jos.
Mar. Suarez. *Notit. Basil.* §. 3.
Locupletavit deinde hanc pater-
nam collectionem Leo *σορος*,
qui eandem sub titulo διαταξεων
βασιλικων promulgavit anno Æræ
Christi 886. Suarez *ibid.* §. 10.
Denique & Constantinus Porphyro-
geneta opus paternum, fraternum-
que sub incudem revocavit, &
universum Basilicorum opus pu-
blicavit sub initium sæculi deci-
mi: Suarez *ibid.* §. 12. *seq.* Uni-
versum opus in 60 libros divi-
sum, ac proinde & εξηκονταβιβλον
dictum præter pauca, quæ non-
dum reperta sunt, cum versione
latina, glossisque satis amplis, &
jam aliquoties laudata Suarefii
notitia, splendidissimis typis edi-
dit Car. Hannib. Fabrott. *Parif.*
1647. fol. vol. 7. HEIN.

BASILIDIANI a Basilide
appellati, qui inter reliquis blas-
phemias Jesum passum abnegavit
c. 39. §. 4. *caus.* 24. *quest.* 3.

BASILISCUS fuit tyrannus
sub Imperatore Zenone, de quo
accipiendam putant l. 16. C. de
sacro sanct. Eccles. Hujus meminit
Suidas: & vide de eo Nicephor.
Procop. & Zonaram. Meminit &
Basilisci hujus Cujac. *observ. lib.*
3. *cap.* 19. Vid. omnino Gotho-
fred. *not. ad d. l.* 16.

BASTAGA in l. 8. C. de co-
hortal. ita rectius ac Vastaga, ut
est in l. 11. C. Theod. eod. tit.
nota litterarum V & B. permu-
tatione. Est autem απο του βαττα-

ζειν a portando, significatque onus
possessorum, & colonorum quæ-
vis necessaria in procinctu in
castra transvehendi. Unde Bastaga-
rii, quibus id oneris incumbit
l. 4. 8. C. de muril. l. 4. 11. C.
Theod. eod. Bastagam autem pri-
vatam sub dispositione Comitis
largitionum privatarum divinæ Do-
mus, Præpositos vero Bastagarum
sub dispositione comitis sacrarum
largitionum collocat *Notitia Imp.*
Orient. c. 74.

BASTERNA in l. 12. §.
4. C. de edific. privat. alias Ba-
sternæ sunt ambulacra, vel exe-
dræ, ex quibus prospectus esse
potest. Unde & Græci in l. 1. D.
de serv. præd. urb. protecta Ba-
sternas, projectæ, & maniana sola-
ria interpretantur. Aliis auctori-
bus est genus vehiculi gestatorii
muliebris, vel lecticæ undique
tectæ, & clausæ, quod accuratissi-
me post Cujac. 13. *obs.* 30. de-
scripsit Jo. Scheffer. de re vehio.
vet. lib. 2. c. 6. HEIN.

BATRACHITÆ, genus hæ-
reticorum in l. 5. C. de hæret.
& manich. iidem fortassis, quos
Epiphan. in hæresib. hydracitas,
quasi aquarios appellat, quum Ba-
trachitæ απο της βατραχης α τανα
dicti. Hoc autem nomine aquarios,
de quibus supra, derisorie adpel-
latos fuisse probabile est.

BEARE, prodesse. Unde na-
turaliter bonæ ex eo dicuntur, quod
beant, hoc est, beatos faciunt. Bea-
re vero est prodesse l. 49. D. de
verb. signif. ubi videndi inter-
pretes. HEIN.

BEATISSIMI μακαριστοι vo-
cantur Patriarchæ, Archiepiscopi, &
Episcopi a Justiniano in *Novell.*
123. c. 3. & in Epistola ad Joann.
Papam §. 5. tit. C. de summi. tri-
nit. Addantur B. Augustini Episto-
la 11. 76. 139. HEIN.

BEATITUDO. Constantinus
A. dixit: Magis magisque conve-
teranis nris beatitudinem augere
L 3 de-

debeo, quam minuere *l. 2. C. Theod. de veteran. que est l. 1. C. Justin. eod. tit.*

BEGUARDI, & BEGUI-NÆ viri, & mulieres damnati in *c. 1. Clementin. de religios. domib. c. 3. clement. de heret.* Dicuntur & viri Beguini, vel Bizochi in *extr. Joan. XXII. c. un. de religios. dom.* Beguini autem, seu Beguendi vocabulum derivatum volunt ab Anglo saxonico *beg-gen*, quod est mendicare. De origine Beguardorum librum scripsit Petr. Coens. Adde Sanderi *hæres. 160. & 161.*

BELISARIUS, quo duce Africa fuit a Vandalis recuperata *l. 2. §. 13. C. de off. pref. prat.*

BELLE, BELLISIME, eleganter, elegantissime *l. 5. §. 9. D. de nov. op. nunc. l. 7. §. 3. D. quod vi, aut cl. Belle queri potest l. 2. §. ult. D. de suis & legitim. tractari potest l. 2. D. ad SC. Turpil.*

BELLI appellatio accipitur dupliciter, scilicet pro ipso conflictu, ut in *l. 18. D. de excus. tut. & pro tempore militiæ, ut in pr. Inst. eod. tit.*

BELLUM civile *l. 1. D. de censib.* intelligitur bellum Pescennii Nigri, a quo stetit Byzantium, & Antiochia, quas etiam victor Severus male mulcavit, & auctore Herodiano, Perinthiis, qui a se steterant, adjudicavit Byzantios partis adverte, & eadem ratione Laodicenis Antiochenos, quibus præterea cum advenisse multa Spartianus scribit, privilegia scil. omnia, ut Byzantinis.

BENE credere *l. 12. §. 13. D. mand. id est absque ullo periculo, & damni metu, cui contrarium est male credere apud Plant. in Pœn. act. 3. sc. 2.*

BENEDICERE est laudare, & gratias agere, bene precari, quod in dandi, accusandique casu effertur *ex τὴν ἀγαγῶνται*. Si-

gnificat etiam in ordinem cooptare, & probare, & consecrare, & ordinare *cap. 1. de supplend. neglig. prelat.* Hujus benedictionis effectum tradit Panorm. in *d. c. 1. vers. quero an alium, & vers. preced.* Accipitur etiam pro consecratione, & confirmatione nuptiarum, de qua in *can. seriatim 12. dist. 32.* Benedictionis quoque adpellatione heredis institutio continebatur veteri Testamento, cujus rei exemplum est in *cap. 27. Genes. & in Jacobi benedictione, quod & adnotavit Bald. in præm. Decretalium.*

BENEDICTORUM liber *l. 2. §. 45. D. de orig. jur.* De hoc Cascellii libro Bynkersh. in *prætermis. ad Pompon. p. 81.* Ego, inquit, putem, eum librum præter ea, quæ ad jurisprudentiam pertinebant, fuisse completum elegantiores sententias, præcipue ad eloquentiam comparatas. Nam hac arte valuisse Cascellium Pomponius significat, dum ait, Cascellium Trebatio eloquentiorem fuisse. Ipse, ut auguror, Themidi austeræ alioquin, & horridæ blandiores musas conjunxit, ac jurisprudentiæ admisit flores, & eleganter dicta ex aliorum scriptis, præsertim orationibus, quo nomine & *aurea* veteres adpellabant. Ita sane verbo Benedicta usos esse veteres, Bynkershoek eo loco variis testimoniis Senecæ Rhetoris *lib. 1. controuv. 4. auctoris de corrupt. eloqu. c. 34. Quintilianii lib. 6. Inst. or. c. 4. probat, & ex capite 3. ejusdem libri ostendit, & Ciceronis existisse Libros 3 urbane dictorum. HEIN.*

BENEFICIALIS causa dicitur, sive agatur de dignitate, vel personatu, officio, præbenda, vel beneficio, Archid. in *cap. si gratiose &c. si propter De election. in 6.* Beneficium hic accipe spirituale,

BENEFICIARIII dicebantur, qui beneficio magistratum, vel ipsorum Principum a militaribus laboribus, ac muneribus immunes erant, quum tamen interea caperent stipendium. De iis plura habent Reines. *in epist.* 23. *ad Rupert.* p. 82. & *ad inser.* p. 524. Salmas. *ad script. rei aug.* p. 4. Nomen adsumebant ab eo, cujus beneficio illam immunitatem fuerant consequuti, veluti Beneficiarii Aug. apud Gruter. *inser.* p. 458. 4. Centuriones beneficii Tiberii apud Suet. *in Tib.* c. 12. Beneficiarii præf. præt. apud Gruter. p. 415. 2. & p. 1111. 4. item legati consularis apud eundem p. 51. 4. denique consulis apud eundem. p. 7. 4. p. 90. 10. p. 1005. 2. Diversi ab his quos Polyb. *lib.* 6. c. 28. vocat τῆς ἐλευθερίας στρατευομενὸς τῇ τῶν ὑπατῶν χάριτι, qui ultro in gratiam consulis militant. Ceterum istud beneficium ratum non fuisse, nisi simul ac in urbem venirent, apud ærarium profiterentur, ostendit Is. Casaub. *ad Suet. Tib.* c. 12. Quum vero ii Beneficiarii plerumque in urbe, vel in provinciis magistratum, vel ducum, quorum beneficio immunitatem illam obtinuerant, comitatu essent, factum inde est, ut Beneficiarii sequiore ævo dicerentur Magistratum officiales, adiutores, adparitores, Plin. *lib.* 10. *Epist.* 18. & 20. l. 5. l. 7. C. Theod. *de cohort. princ.* HEIN.

BENEFICIUM. Beneficii, ac nuda voluntatis esse dicuntur, quæ non jure perfecto, sed ex iustitia attributrice debentur *leg.* 17. §. 3. *D. commod.* græcis εὐποία εὐεργεσία. Beneficio adfici hominem, hominis interest.

Beneficium aliquando in jure nostro privilegium significat, & ita est, quod conceditur certæ alicui personæ, vel rei, aut certo collegio, certæque universitati. Sic

Divus Hadrianus cuidam *speciali* Beneficio præstitit §. 6. *Inst. de her. qual.* Beneficiis Augusta gratiosa Colonia l. 1. §. 1. *D. de censib.* Et ita ab eo differt.

Beneficium, quod hodie vocant *legis*; Est enim hoc, quod vel causarum, vel personarum generi cohæret. Priori casu *generale* Beneficium vocari solet, veluti restitutionis in integrum, inventarii, ordinis, divisionis, cedendarum actionum, excussionis, cessionis, de quibus Vid. suis locis. Posteriori casu *speciale* dicitur beneficium, qualia sunt quæ mulieribus, studiosis, fisco, collegiis, & corporibus dantur, quæ & nunquam *jura singularia*, & improprie *privilegia* adpellantur. Cujac. *obs. lib.* 15. c. 8.

Beneficium non pro merito, & beneficio, sed etiam simpliciter pro facti occasione, immo etiam delicto accipitur in l. 46. pr. *D. de furt.*, ubi res abesse beneficio furis dicitur, & l. 40. §. 1. *D. de damn. infect.* ubi damnum alicujus beneficio contigisse legimus. Addit quis alium locum ex l. 27. *C. de inoff. test.* in qua memorantur *liberti perperim*, & *non bene merentes*, maximisque beneficiis suum patronum adsequuti: ubi & Jac. Guther. *de offic. dom. Aug. lib.* 1. c. 37. id vocabulum in sensu sequiore accipi putaverat. Sed ostendit Duckerus *de lat. vet. Iter.* p. 374. eo in loco particulam negativam e præcedentibus ita repeti posse, ut liberti illi *non adsequuti patronum maximis beneficiis* dicantur. In l. 40. §. 1. *D. de damn. infect.* pro beneficio Bynkersh. 4. obs. 10. rescribendum esse conjicit *pene vitio*. Alii utrumque locum per ironiam, vel antiphrasin explicare malunt cum glossa. Alii similem loquutionem reperire sibi videntur in marmore apud Gruter. *inser.* p. 687. 5. ubi mater in luctu esse dicitur

Beneficio novercæ. Sed quemadmodum duriusculum est adverbium istud *pene*: & jurisconsulti in re seria non solent ironice loqui: ita in lapide Gruteriano *Beneficio* manifesto est *veneficio*. Singularis ergo, & Ulpiani propria videtur illa loquutio, ceu recte observavit Ducker. HEIN.

Beneficium Ecclesiasticum, id est canonicatus², vel præbenda *c. ex multis. §. constitutus qu.* 3. & alibi sæpissime. Non potest licite sine institutione canonica obtineri cap. 1. de *reg. jur. lib. 6. ext. cap. si quis deinceps* 16. ou. 7. *Beneficium* autem Ecclesiasticum juxta summam Angelicam aliud est *religiosum*, aliud *seculare*. Illud rursus est vel simplex, ut *canonicatus regularis*, vel duplex, quod porro est vel *Abbatia*, vel *Prioratus* sine jurisdictione, vel habens jurisdictionem. *Seculare* autem est vel summum *papatus*, vel majus *episcopatus*, vel minus seu simplex, ut *canonicatus*, *capellania*, *advocatura*.

BENEMERITI. Palatinis, & benemeritis suis salutem Constantinus l. 1. *C. Theod. de privileg. cor. qui in sacr. palat.* Lampridius in *Alexand. Severo c. 16.* Si de re militari tractaret, adhibebat milites veteres, & senes, ac benemeritos. Omnibus *benemeritis* veteranis, quam volunt, patriam danius l. 8. *C. Theod. de veteran.*

BENEVOLENTIA pro humanitate, & benignitate l. 53. *pr. D. de adquir. vel omit. her.*

BENIGNUM, æquum, bonum significat l. 49. *D. de edil. dict.* & passim. Eoque sensu *Benigne*, & *Benignitas* in legibus nostris.

BERONES In l. 31. *D. locat.* ubi de tritico separato *Beronibus*. Sed dubia admodum est hujus vocabuli lectio. In quibus-

dam codicibus est *eronibus*, alii edere maluerunt *heronibus*, alii *peronibus*, alii *centonibus*. Sed manifestum est, ibi rescribendum *eronibus*. Vid. Supra Sub ÆRO. HEIN.

BERYLLUS, sive (ut in Florentina est, ubi V pro B. more veterum sæpe ponitur) *Veryllus*, *βηρυλλος* in l. ult. §. 7. *D. de publican.* Gemina est in India nascens, quæ a gentis suæ lingua nomen habet, viriditate similis smaragdo, sed cum pallore, ut *Plin. lib. 37. c. 5.* Solin. in *polyhist. c. 53.* & *Isidor. lib. 16. etymol. c. 7.* scribunt.

BERYTUS urbs Syrophœnicæ, quam metropolitano nomine, ac dignitate exornarunt Imperatores Theodosius, & *Valentinianus rubr. C. de metrop. Beryt.* Celebris fuit legum studiis *Berytensis colonia Augusti beneficio gratiosa* in l. 1. *D. de censib.* Jam Gregorius Thaumaturgus, qui anno 248 ad Episcopatum Neocæsariensem evectus est, se juvenem ait, *Berytum* missum esse, tanquam ad των νομων Ρωμαικων παιδευτηριον, *legum Romanarum gymnasium.* Vid. ejus *panegy.* *Origen. p. 57.* Et ea quidem schola a Diocletiani temporibus per aliquot sæcula excelssime floruit, ceu patet ex l. 1. *C. qui et. vel prof. excus.* *Zachariæ Mitylen. libro de opific. mundi p. 164.* Non. *Dionys. lib. 41. extr. vetere geographo a Jac. Gothofredo* primum edito p. 256. *edit. Gronov. &* qui hujus scholæ incrementa non sine livore vidit, *Libanio orat. 26.* De petulantia studioforum in tironibus initiandis videnda *const. omnem reip. §. 9. ad Antecessor.* De infero vero urbis pulcherrimæ interitu primum per aliquot terræ motus, deinde per incendium præter *Agathiam* legi merentur epigrammata elegantissima in *Anthologia lib. 1. c. 86.* De ju-

jure metropolitano Beryti multo accuratius egit Henr. Norisius de *Epoch. Syromaced. diff.* 4. c. 3. H E I N.

BES octo duodecimas, seu uncias assis significat, ut Volusius Martianus in *libro de asse* tradit. Festus: *Bes adpellatus est, quod bis triens sit*, quamvis dura compositio fiat besis ex triente. Besis uncie octo sunt, trientis quatuor. Varro *lib. 5. de ling. lat.* BES veteribus DES demtro triente. Bes autem dicebatur non solum hereditatis, ut in *l. 6. C. de hered. act. l. 7. C. de bon. auct. jud. possit.* sed & pretii *l. 12. §. 3. D. mand. & usuræ* beses sunt in *l. pen. C. de usur.*

Βεσαλον (Theoph. *tjt. de rer. divis.*) tigni adpellatione continetur. Besalium apud Charisium testam, seu laterem notat *l. 1. de tign. junct.* in glossis laterculum. Cuiac. *lib. 9. observ. c. 26.* aliis pessulum male. In Basilica *ad leg. 19. §. 1. de servit. præd. urb.* ex figlino opere ἀπο βεσαλον est Græce.

BESTIÆ dicuntur, quæ natura feræ sunt *l. 1. §. 10. D. si quadrup. paup.* veluti ursi, leones, pantheræ *l. 2. §. 1. D. ad leg. Aquil.* Ulpianus ad edictum prætoris de postulando: Bestias, inquit, accipere debemus ex feritate magis, quam ex animalis genere *l. 1. §. 6. D. de postul.* Elephantes plane & Camelos *bestiarum* numero esse, Ulpian. *19. regul. §. 1.* tradit. Et revera eorum natura fera est. Quia tamen collo, dorsove domantur, & iumentorum operam præstant, ideo in Lege Aquilia *Quadrupedum* adpellatione continentur *d. leg. 2. §. ult. D. ad leg. aquil.* Bestiarum autem aliæ sunt marinæ, aliæ terrestres *l. 44. D. de adquir. rer. dom.* quamvis alibi & piscibus, & avibus opponuntur *§. 12. Inst. de rer. divis.* Ad Besti-

as damnari *l. 6. pr. D. ad leg. jul. pecul. dari l. un. C. Theod. ad leg. fab.* pronunciari apud Tertull. *lib. de resurr. carn. c. 16.* Item bestiis obijci *l. 9. pr. D. ad Leg. Pomp. de parricid. sub. jci l. 12. C. de pen.* Et ita besti- arum damnationem accipe in *l. 6. pr. D. ad leg. jul. pecul.* Est autem hoc supplicium, quo ple- rumque Christianos sub impiis Im- peratoribus adfectos, historiarum monumenta loquuntur. Eusebius *lib. 8. hist. eccles. c. 7.* attigit his verbis latine versis: Post verbe- ra certamen cum bestiis, huma- num sanguinem lambere adsuets, & in eo certamine incursum pardo- rum, & urforum immanium, aprorum etiam, & taurorum, quos admoto igne, & candenti ferro adversus illos incitabant. Cete- rum qui bestiis obiciebantur, ii ad stipitem alligabantur, ut ex Vopisco in *Aurelianus. c. 37.* & ex *Passionibus Martyrum* liquet. At- que hoc immani spectaculo popu- lus Romanus oculos suos pascere diu sustinuit, quod acriter B. Cy- prianus in *Epist. 103.* & Pruden- tius *lib. 1. & 2. contra Symmach.* reprehendunt. His utique comitem se addit Salvianus Massiliensis, qui æque in cruenta hæc specta- cula *lib. 6.* invehitur, quæ ad extremum a Principibus Christia- nis abolita fuere, ut in *Commen- tar. ad d. l. Dominico* docuit Brissonius noster.

Ad BESTIAS etiam dari dicebantur, qui citra damnatio- nem cum bestiis depugnandi caus- sa in arenam immittebantur *leg. 11. §. 1. & §. ult. D. ad leg. Cornel. de scar. & ad id operas suas locabant l. 1. §. 6. D. ad SC. Tertul.* Et hos Bestiarios la- tini vocabant Cic. *contra Varin. c. 17.* & *pro Sestio c. 64.* Senec. *lib. 2. de benef. c. 10.* De hujus- modi hominibus ita B. Cyprianus *Epist. 1. ad Donat.* Quis illud,

oro te , quale est , ubi se feris obijciunt , quos nemo damnavit ad bestias ? Ætate integra , honesta satis forma , veste pretiosa viventes in ultroneum funus ornantur , malis suis miseri etiam gloriantur , pugnant ad bestias non crimine , sed furore .

BIARCHI in *l. 3. C. de agent. in reb. l. ult. C. de offic. præf. præ. Afric.* officiales fuere ex schola agentium in rebus . Unde Biarchia in *l. 1. C. de offic. magistr. offic.* In hanc enim scholam agentium in rebus recepti primo equites , mox centuriones , tum Biarchi . Hinc centenarii , ducenarii que gradatim fiebant , donec ad principum gradum ascenderent , id est , primi officiorum magistratuum crearentur . De iis Guid. Panciroli . *ad notit. Imp. orient. c. 64. p. 104. qui & c. 40. p. 70.* observat , Biarchos dictos , qui in Legione annonam curabant . HEIN. BIARCHIA eorum munus in Constantini Imp. rescripto *l. 1. C. de offic. magistr. offic.*

BIBLIOTHECA alias locum significat , alias armarium . Sicut dicimus , *eboream Bibliothecam* emisit , & armaria pleraque Bibliothecam adpellant *l. 52. §. 7. D. de legat. 3.* Festus : Bibliothecæ & apud Græcos , & apud Latinos tam librorum magnus per se numerus , quam locus ipse , in quo libri collocati sunt , adpellantur . Tales Bibliothecæ parietibus inhærentes *l. 41. §. 9. D. de legat. 1.* Si mihi Bibliothecam vendideris *l. 50. D. de contrah. emt.* ubi Bibliotheca significat librorum numerum cum armaris , quia statim additur : *Si decuriones Campani locum mihi vendidissent , in quo eam ponerem .* Libri , & Bibliothecæ , id est , armaria separantur etiam in *l. 12. §. 34. D. de instr. vel instrum. leg. & apud Paull. 3. sent. 6. §. 1.* ubi instructo fundo legato libri quoque , &

Bibliothecæ , quæ in eodem fundo sunt , legato contineri dicuntur .

BIDENTES in *l. 8. pr. D. de instr. vel instrum. leg. Ovid. lib. 4. fast. v. 927.* durum bidentem cum sarcula , & vomere *ruris opes* adpellat . Glebam sane versis bidentibus frangendam monet Virgil. *Georg. lib. 2. v. 400.* Bidente pastinari solum vineæ , præcipit Plin. *hist. nat. 17. 21.* Vetus Glossarium , Bicens , & Bidentis , δικελλα . Sunt ergo bidentes his locis rastra , vel ligones duobus dentibus instructi , quibus terram , glebas duriores frangendo , reddebant cultiorem . Alias & Oves , quæ per ætatem duos dentes eminentiores habent , Bidentes dictas esse , ex Gell. *lib. 16. c. 6.* satis constat .

BIDUUM , & alterum diem pro eodem ponit Ulp. in *l. 2. §. 11. D. quand. adpell.* Biduum bissexti pro uno die habetur *l. 98. pr. D. de verb. signif. l. 3. §. 4. D. de minor.*

BIENNALES metæ *l. 17. C. de administr. tut.*

BIGAMUS , vel DICAMUS Hoc vocabulum binas denotat nuptias . Et significat eum , qui secundas ipse contraxit nuptias *c. 3. 4. de bigam. vel viduam* , aut repudiatam in matrimonio habuit *c. 4. 5. eod. tit.* etsi de facto tantum eam uxorem duxerit *c. ult. de bigam.* quatenus vidua illa a priori marito cognita fuerat *d. c. 5.* qui stupratam ab alio uxorem habuit *c. 2. dist. 33.* At non est Bigamus , qui alii desponsatam duxit *d. c. 5. de bigam.* vel qui plures habuit concubinas *cap. 6. eod. tit.* Quanquam qui virginitatem pollicitam violavit , etiam inter bigamos habeatur *c. 24. caus. 37. quæst. 1.* Bigami autem ad sacerdotium promoveri non possunt . De his vide , quæ notavit Tiraqu. in *l. 1. connub. gl. 1. part. 1. n. 45.* Gothofr. *ad rubr. C. de secund.*

cund. nupt. & ad c. 1. Nov. 123. Vid. intra Binubus.

BIMA die, id est, altero anno l. 3. D. de ann. leg. Vid. supra in voce annua. Ita & Rimam æstimationem accipimus, quæ pro biennio fit l. 6. D. de usufr. leg.

BINÆ ædes l. 10. 36. P. de serv. præd. urb. nuptiæ l. 1. D. de his, qui not. infam. uxores l. 3. C. de incest. nupt. Bina sponsalia l. 1. D. de his qui not. inf.

BINUBUS δευτερογαμος, etiam de viro, qui ad secunda vota transit, usurpatur. Nov. 22. c. 28. Ita & Salomonem Regem multinubum vocavit B. Hieronym. adv. Jovinian. lib. 1. c. 15. HEIN.

Βιροκλυται, officiales quidam a vi prohibenda vocabantur, quorum mentio fit in Novell. Const. VIII. c. 13. & Nov. 128. c. 23.

BIROTA, vel HIROTUM l. 8. C. Theod. de curs. publ. Statuimus rhedæ mille pondo tantum superponi, BIROTÆ ducenta. Et in l. 9. C. Theod. eod. tit. Nec passim rhedarium tractorias, vel evectiones Birotum faciat. Est vehiculum dictum a binis rotis διτροχον, cui tres mulæ jungi solebant. De eo plura Jo. Scheffer. de re vehicul. lib. 2. c. 9. p. 135. HEIN.

BIS consule Læio apud pariatorem Leg. Mos. & Rom. tit. 1. §. 11. Quod licet sæpe ita in veteribus libris occurrat, non tamen in notatione temporis satis latine dici, putat Pet. Pith. in notis ad h. l. HEIN.

BISPELLIO. Vid. Vispellio.

BISSEXTUM in l. 98. D. de verb. signif. & l. 3. §. 3. D. de minor. diem significat, qui quarto quoque anno intercalatur. Isidor. 6. orig. c. 17. Bissextus, ait, est post quatuor annos unus dies adiectus. Crescit enim per singulos menses quarta pars assis. At ubi quarto anno assis compleveris, bissextilem annum facit. Dicitur autem Bissextus,

quia bis sexies ductus assis facit, quod est unus dies. Utrumque illum diem pro uno haberi, utroque loco ex Pandeclis adducto traditur. Quod vero scribit Isidorus, id ex parte verum, ex parte falsum est. Nam Bisexti quidem ab eo prodita definitio recta est, notatio vero vitiosa. Inde enim Bisexto nomen, quod, quo anno intercalamus, bis sextum Kalend. Mart. computamus. Bissextum autem non alium, quam ipsum Julium Cæsarem patrem ciem, ab eoque auctore originem ducit. Is enim, quemadmodum Macrobius l. Saturn. 14. tradit, ad numerum solis, qui diebus trecentis sexaginta quinque, & quadrante cursum conficit, annum direxit, ut dies, quibus sol zodiacum lustrat, annum efficerent: at ne quadrans deesset, statuit, ut quarto quoque anno unus intercalaretur dies, eo scilicet mense, ac loco, quo etiam apud veteres mensis intercalabatur, id est, ante quinque ultimos mensis februarii dies. Idque bissextum censuit nominandum. Quod & Censorinus de die nat. c. 20. de eodem Cæsare confirmat his verbis: Præterea pro quadrante diei, qui annum verum suppleturus videbatur, instituit, ut peracto quadrienni circuitu dies unus, ubi mensis quondam solebat, per Terminalia intercalaretur: quod nunc Bissexturn vocant. Quæ quum ita se habeant, mirum est, quod Ausonius in quintum annum Bissexturn rejicit, quum quarto quoque anno contingat. Verba ejus Eidyll. 14. v. 12. sunt hujusmodi: Quadrantemque diei, quinto qui protinus anno, Mense Numæ extremo, nomen capit Embolimai. Qua in re labi eum, & errare, quidam adfirmare ausi sunt. Non vero fallitur ille, hoc siquidem sensit, quadrantem illum diei, qui quadriennio collectus unum diem efficit, in Bissexturn cogi quinto quoque anno incipientem,

te, plane non exacto anno. Quod ex Macrobio defendi potest. Hic enim de vitio a sacerdotibus circa intercalarem diem post excessum Julii Cæsaris commisso tractans: Nam quum, ait, oporteret diem, qui ex quadrantibus confit, quarto quoque anno confecto, & antequam quintus inciperet intercalari, illi, quarto non peracto, sed incipiente intercalabant. Hic error sex & triginta annis permansit, quibus annis intercalati sunt dies duodecim, quum debuerint intercalari novem. Sed hunc quoque errorem sero deprehensum correxit Augustus, qui annos duodecim sine intercalari die transigi iussit: ut illi tres dies, qui per annos triginta & sex vitio sacerdotalis festinationis excreverant, sequentibus annis duodecim, nullo die intercalato devorarentur. Post hoc unum diem, secundum ordinationem Cæsaris, quinto quoque incipiente anno intercalari iussit. Hæc Macrobius. Vulgi autem sermone tritum de infausito Bissexti omine proverbium a paganis, quorum animos ea superstitio occupabat, ortum videtur. Quod Ammian. Marcell. docet, qui lib. 26. c. 1. de Valentiniano ad imperii culmen evecto loquens: Nec videri, ait, die secundo, nec prodire in medium voluit Bissexturn vitans februarii mensis, tunc illucescens, quod aliquoties rei Romanæ fuisse cognorat infestum. Et paulo post de Bissexto sentiens: Eiapso, inquit. die parum, apto ad inchoandam rerum magnitudinem, ut quidam existimant. Adde Macrobi. *Satur.* 1. 13. Immo non solum diem istum, sed & totum annum, in quem Bissextus incidebat, & infestum esse existimabant, adeo ut Augustinus *Epist.* 119. ad *Januarium*. rideat eos, qui superstitiose dicere solebant: Non plantem hoc anno vineam, quia Bissextus est.

BITHYNIARCHIA, Modestinus in *l. 6. §. 14. D. de excus.* Εθες ιεροσυνήοιται Απαρχια, Βιθυνιαρχια, Καππαδοκαρχια περιχει αλειτρυρησιαν απο επιτροπων, τετεςιν, εως αν αρχη: Provinciæ alicujus sacerdotium, puta Asiarchia, Bithyniarchia, Cappadocarchia tribuit immunitatem a tutelis, hoc est, quoad illud summum sacerdotium durat. Ita vertit Hein.

BLACHERNÆ, Constantinopoleos suburbium, in quo portus, cujus meminit Cedrenus *p. 412.* novum palatium, & splendidissimum templum beatæ Mariæ Virgini a Pulcheria Imperante Marciano Imp. teste Zonara *Tom. 3. p. 38.* consecratum. Ejus mentio fit in *l. 18. C. de SS. Eccles.* & *Novell.* 159. *pref.* De suburbio, temploque a Leone Imp. ibi ædificato, & ab Andronico seniore restituto, passim disserit Nicephor. Callist. in *hist. eccl. pref. ad Andronic.* *p. 30. lib. 14. c. 2. lib. 4. c. 24. & lib. 18. cap. 38.* HEIN.

BLADUM Accursio in *l. visticum 94. D. de verb. oblig.* generale nomen est ad omne, quod in arca teritur: cujus sententiam probat Bartol. in *l. 1. §. de eo opere. D. de aqu. & aqu. plu.* Hac voce usus est Pontifex Rom. in cap. *ex multiplici de Decimis, in antiq.* Legumina hac voce non contineri liquido constat. Unde si lege municipali vetantur blada provincia exportari, legumina exportans non mulctabitur, neque tenetur. Sane in eo genere regionis consuetudo loquendi inspicienda est, & statuentium mens.

BLÆSUS Jurisconsultus citatur in *l. 31. D. de usu, & usufr. leg.* Ait ibi vel Labeo, vel Javolenus. BLÆSUS ait, Trebatium respondisse. Sed inter varias lectiones notari videmus, alios pro Blæso ibi legere Celsum. Ex mea sententia jurisconsultum illum, quisquis

quis fuerit, Trebatium audivisse, vel saltem commercium cum eo habuisse oportet. Quod cum de Celso dici nequeat, ei ego lectioni parum tribuerim. Passim eorum temporum monumenta memorant Blætos, vel Blætos, nec inepta est divinatio Jo. Bertrandi *de jurisperis. lib. 2. c. 27.* intelligentis Junium Blæsum, quem Africa præfuisse, refert Tacit. *Ann. 3. c. 35.* quamvis & hæc tantum sit divinatio. HEIN.

Blæsus balbo, & atypo, eique qui tardius loquitur, jungitur ab Ulpiano *l. 10. §. ult. D. de edict. edict. Martial. lib. 10. epigr. 67.* Os blæsum tibi, debilisque lingua est. De hoc linguæ vitio differit Coel. Rhodig. in antiqu. lect. *lib. 7. c. 22.* HEIN.

BLANDIRI sibi dicuntur, qui in sua causa sibi quid vani persuadent *l. 3. §. 2. D. de admin. & peric. tut. & sparsim.*

BLASPHEMARE dicuntur, qui per caput Dei, aliave membra jurant. N. Constitutio 79. *et c. de tires, &c.* si quis per capillum 22. qu. 1. ubi de pœna blasphemiae.

BLATTA, *serica in l. ult. C. Theod. de murileg.* quæ & sericoblatta, vel serica blatta dicitur in *l. 10. C. de murileg. & l. 13. C. Theod. eod. tit.* est purpuræ genus, cujus fit mentio in *l. 1. C. quæ res vend. non poss. Eutropius lib. 7. c. 9.* Neroneis rebus aureis piscatum, quæ blatteis funibus extraxerit, scribit. Unde passim *Blattosericum* apud Vopisc. in *Aurelian. c. 45.* & Blattea tunica apud Gregor. Turonens. *lib. 2. c. 38.* Inde.

BLATTIARIi in *l. 2. C. Theod. de excus. artif.* qui purpura sericum tingunt. Nec dubitandum, quin Blattiarrii rescribendum sit pro *bractearii* in *l. 1. C. Just. eod. tit.* De blatta serica, & blattiariis plura dabit Sal-

mas. in *hist. aug. p. 388. & seq. & p. 397.* HEIN.

BODONES, BOTTONES, BOTONTONES, BOTONTINI, tumuli ad denotandos agrorum fines congesti. Legitur hoc vocabulum apud Paull. *5. sent. 22. 2.* dummodo verba ista a Paulli, ac non potius ab Aniani manu sunt: *Qui terminos effodiunt, vel exarant, arboresque terminales everrunt, vel qui convellunt* BODONES. Ubi Schultingius *p. 504.* Credo, hæc esse ab Aniani manu, non a Paulo, qui an sciverit, quid essent Bodones, valde dubitem. Verbum hoc est posterioris ævi, & notat tumores ex terra congesti ad agrorum fines, ut docet Car. Du-Fresne in *gloss. r. med. & infim. latin.* Utuntur sane tali vocabulo scriptores rei agrariæ, sed nullus sæculo quarto, ut videtur, antiquior. Faustus & Valerius apud Goes. *p. 306.* In limitibus vero, ubi maiores terminos constituimus, monticellos plantavimus de terra, quos BOTONTINOS adpellavimus. Marcus Baro de *cas. litter. p. 237.* In trivio tres Botontinos. Apud alium *p. 266.* Botontini terræ, & *p. 267.* Botontones finales. In veteri figura *p. 277.* Bottones legimus. At nec apud Frontinum, nec apud quemquam alium paulo vetustiore simile occurrit vocabulum, quamvis & Frontinus *p. 12.* describit tumores terræ, qui pro finibus sint. Fuerit itaque vocabulum technicum, & agrimenforibus proprium, sed recentioribus, quodque Paulo vix notum esse potuit. HEIN.

BOETHI, Βοηδοι in *l. ult. C. de tabul. scribi.* iidem, qui latine magistratum adjuutores dicuntur. Vid. supra adjutor.

BOMBYCINÆ vestis fit mentio in *l. 23. §. 1. D. de aur. arg. leg. Isidor. lib. 19. c. 22.* Bombycina vestis a bombyce vermiculo, qui longissima ex se fila generat, quorum

rum textura Bombycinum dicitur, conficiturque in Insula Coo.

BOMBYCINÆ vestis meminere Paulus lib. 3. sent. tit. & Ulpian. l. 25. §. 1. *D. de aur. arg. mund.*

BONA aut *naturaliter*, aut *civiliter* dicuntur. Naturaliter bona dicuntur ex eo, quod beent, id est beatos faciant l. 49. *D. de verb. signif.* Unde & beatos Latini vocant divites, ac locupletes. Plaut. in *Pseudol. act.* 1. sc. 2. Bonam ego, quam beatam esse, primum dici mando. Senec. lib. 3. contr. Iulfolens malum est beata uxor. Quum immensum pondus auri orba attulerit, quid aliud quam beatæ serviomus! Idem *Epist.* de Sabino divite homine: Nunquam vidi hominem beatum indecentius. Secundum hæc bona dici non possunt, quæ plus incommodi, quam comodi habent l. 83. *D. de verb. signif.* Proinde bona intelliguntur cuiusque, quæ subducto ære alieno supersunt l. 39. §. 1. *D. eod. tit.* Eaque ratione Bona ab *hereditate* separantur l. 82. *D. de legat. 3. l. 16. §. 1. D. ad SC. Trebell.* multumque interest *hereditatis*, an bonorum ususfructus legetur. Usufructu enim bonorum legato, æs alienum ex omnibus bonis deducendum est l. 96. *D. ad leg. falcid. l. ult. D. de usu, & usufr. leg.* At hereditatis adpellatio & onera continet. Bonorum etiam parte legata funeris impensa, manumissorumque pretium ex medio deducitur, aliter atque si hereditatis pars legata sit l. 8. §. ult. cum l. sequ. *D. de legat. 2. & l. 26. §. ult. D. de legat. 1.* Concludamus ergo, *naturaliter* id bonorum cuiusque intelligi, quod æri alieno superest l. 11. *D. de jur. fisc.* CIVILITER vero BONA universitatem successionis significant, qua in jus demortui succeditur, suscipiturque ejus rei commodum, & incommodum l. 3. *de bon. poss. v. l. 14. §. ult. D. ad SC. Trebell.* Ut quum Bono-

rum *possessionem* dicimus, idem hic valet Bonorum adpellatio, quod & *hereditatis*, jusque successionis, non etiam singulare demonstrat l. 208. *D. de verb. signif.* Est enim juris magis, quam corporis possessio l. 3. §. 1. *D. de bon. posses.* eaque de causâ bonorum possessio juris nomen esse dicitur, sicut & hereditas l. 119. *D. de verb. signif.* Et hoc sensu BONA *adire*, & *adgnosce*, pro hereditatem adire dicunt lcti, sicut sub his vocibus comprobatur est. Sic & bonis se immiscere l. 91. *D. de acquir. vel omitt. hered.* abstinere l. 44. *D. de re judic.* In Bonis habere olim dicebantur, qui pleno jure, id est, ex jure Quiritium domini facti non erant, puta quibus neque mancipata res, neque in jure cessa, nec statuto ad usucapionem tempore ab his possessa erat, ut Ulp. fragm. *tit.* 1. §. 16. *tit.* 19. §. 1. seq. explicat. Vid. infra Bonitarium. Alias latius dicimus aliquid in bonis esse, a quo multum differt ex bonis esse. Nam in bonis id esse dicitur, quod dominii nostri, vel quasi dominii est. Ex bonis vero, quidquid ex substantia nostra est, etiam si commodatum tantum, vel depositum, vel pignoratium sit l. 2. §. 22. *D. de vi bon. rapt.* In bonis ergo esse dicimus, quod in patrimonio nostro aliqua ratione est l. 1. *D. de rei. divis. l. 25. §. 4. D. quæ in fraud. cred.* Ita res per vim alienata in bonis esse dicitur ejus, qui vim passus est l. 9. §. 7. *D. quod mer. caus.* Et servus domino non defendente ductus, in bonis ejus esse, qui duxit l. 26. §. ult. *D. de noxal. act. l. 2. §. ult. D. si ex nox. caus.* In rebus etiam venditoris res vendita est, antequam ab eo emptori tradita sit l. 8. §. 12. *D. quib. mod. pign. §. 3. Inst. de emt. vend.* In bonis autem nostris computantur non solum, quæ dominii nostri sunt, sed & quæ bona fi-

fide a nobis possidentur vel superficiaria sunt. Æque si quid in actionibus, persequutionibus, petitionibusque est, bonis adnumeratur *leg. 49. §. 1. D. de verb. signif. l. ult. D. de usu, & usufr. leg.* Princeps itaque, bona concedendo, videtur & obligationes concedere *l. 21. D. de verb. signif.* Plane injuriarum actio in bonis nostris non computatur, antequam litem contestamur *l. 28. de injur.* Penales vero actiones sive legitimæ, sive honorariæ, exceptis popularibus, in bonis actoris computantur *l. 32. D. ad leg. falcid.* Ex populari enim causâ nemo ante litis contestationem creditoris loco recte esse dicitur *l. 12. D. de verb. signif.* Dos etiam in bonis mariti esse dicitur, constante matrimonio *l. 21. §. 4. D. ad municipal. l. 7. §. ult. l. 75. D. de jur. dot.* Denique rem in bonis nostris habere intelligimur, quoties possidentes exceptionem, aut amittentes ad recuperandam eam actionem habemus *l. 52. D. de acquir. rer. dom.* Substitutio, quæ nondum competit, hereditas item non adita extra bona sunt *l. 41. D. de acqu. rer. dom. l. 63. §. 1. D. ad leg. falcid.* In bonis etiam nostris non est, quod evincitur *l. 190. D. de reg. jur.* Servitutes nec in bonis sunt, nec extra bona *l. 1. D. de usu, & usufr. leg.*

Plane in Edicto, quo prætor in possessionem mittit legatarios, bonorum appellatione non tantum res, quarum proprietas ad heredes pertinet, continentur, sed & agri vectigales, & quæ pignori data sunt, & quæ bona fide possidentur *l. 5. §. 6. D. ut in posses. legat.* Similique modo in his verbis prætoris: *Si dolo malo ejus, qui liber esse jussus erit, post mortem domini, ante aditam hereditatem IN BONIS quæ ejus fuerunt, qui cum liberum esse jussisset, factum es-*

se dicetur, plenus bonorum causam pro utilitate omni accipiemus, ut & pignoratæ res, & commodatæ, & alienæ bona fide possenti comprehendantur *l. 1. pr. & §. 10. D. si is qui test. lib.*

In BONIS etiam esse dicitur, qui in eorum possessionem missus est *l. pen. D. ut in posses. legat. caus. & ita Cic. 110. 13. ad famul. Epist. 30.*

Bona cedere, interdicere, & bonorum cessio, interdictio. vid. suis locis.

Bonorum emtor dicebatur, qui a creditoribus bona debitoris distrahentibus emerat, in quem omnes, quæ venditionem bonorum passo, vel in eum competeabant, actiones transterebantur, utilibusque & agebat, & conveniebatur, ceu honorarius successor, actionibus. Theophil. in tit. Inst. de success. subi. quæ sibi. per bon. vend. Vid. infra emtor. Interdictum Quorum bonorum. Vid. Quorum.

Bonorum interdictio per prætorem fit moribus. Aliqua lege fieri dicitur, sed cepit a moribus primum, deinde translata est in 12. tab. *l. 1. D. de cur. fur. M. Tullius in Catoe Majore*, Ut quemadmodum, inquit, nostro more rem male gerentibus patriis bonis interdici solet. Fit autem his verbis: Quando tua bona paterna, avitæque nequitia tua disperdis, liberosque tuos ad egestatem perducis, ob eam rem tibi ea re, commercioque interdicio.

Bonorum possessio (vocabulum prætorium) est jus persequendi, retinendique patrimonii, sive rei, quæ cuiusque, quum moritur, fuit. Ita Ulpianus in *l. 3. §. 2. D. de bonor. posses.* sed quum paullo obscurior ea sit definitio: rectius cum Heineccio *lib. 3. antiq. Rom. rit. 10. §. 2.* dixeris, esse hereditatem personis quibusdam jure civili inhabilibus (malim dicere, quibus leges negabant) edicto, arbitrioque prætoris delatum, unde & Græci eam sæpius vocant *παιτωριαν διαδοχην* vel ut in glossis est *υπαρχοντω* δι.

δικαιοσύνη. Dixit autem *arbitrioque*: Nam in pratoris fuisse potestate, velletne bonorum possessionem dare, nec ne, satis evincunt exempla, quibus prator bonorum possessionem certis personis negavit, quas tamen edicto suo non exceperat. Sane Q. Metellus Prætor Veriliæ lenoni bonorum Prætorii possessionem secundum tabulas dare recusabat, tantum quod leno esset. Val. Max. 7. 7. 7. Nonnumquam tamen & Consules intercedebant. Sic quum Genucius, Matris magnæ Gallus ab En. Oreite prætor bonorum possessionem secundum tabulas impetrasset, Mamercus Æmilius Lepidus Cos. prætoriam jurisdictionem abrogare non dubitavit, non aliam ab causam, quam quia Genucius amputatis genitalibus nec Vir esset, nec mulier. Val. Max. 7. 6. 7. Quanquam autem prætoria hæc bonorum possessio commoda, & incommoda hereditaria, itemque dominium rerum, quæ in his bonis essent, tribueret. l. 1. D. de bon. poss. re ipsa dabat prætor *hereditatem*, non tamen verbis, sed mutato nomine, dabat nempe *bonorum possessionem* quasi hoc pacto non videretur jus civile evertere. Differt autem hæc prætoria bonorum possessio ab ea, quæ dicitur possessio bonorum. Possessionem tamen bonorum converso verborum ordine dixit Macer in l. 4. §. ult. D. de offic. ejus, cui mand. jurisd. Nec hanc subtilem verborum structuram observavit Paullus in l. 35. D. de oblig. & act. Adde Cic. pro Cluent. c. 60. Sed & interdum simpliciter *possessio* adpellatur l. 12. D. de Carb. edict. l. 77. §. 33. D. de legat. 2.

Sunt autem bonorum possessiones aliæ ordinariæ a prætore introductæ l. 3. §. ult. D. de carb. edict. aliæ extraordinariæ, quæ ex Legibus, SC. Constitutionibus Principum, vel Jure novo descendunt §. 3. Inst. de bonor. posses.

de quibus consulendus est Cujac. 11. obs. 14. ORDINARIÆ vel *edictales* erant, ubi nulla opus erat causæ cognitione l. 30. §. 1. D. de acquir. hered. l. 1. §. 1. D. si tab. null. extr. vel *decretales*, quæ cognitionem, decretumque desiderabant l. 1. §. 7. de success. edict. l. 2. §. 1. D. quis ord. in success. serv. l. 2. §. 11. D. ad SC. Tertull. Utraque vel *ex testamento* dabatur, vel *ab intestato*. Si ex testamento, tum vel *contra*, vel secundum *tabulas* erat.

Bonorum possessio contra tabulas, id est contra testamentum, sive contra *signum*, Græcis *ἐκ τῆς πρώτης* erat omnium prima, de qua edixerat prætor, unde & *ex prima parte*, vel *ex primo edicto* bonorum possessio hæc dari dicebatur l. 4. & 12. D. de edict. carbon. l. 2. D. de bon. libert. Talis est, quæ liberis emancipatis, patronoque præterito datur l. 6. §. 1. l. 19. de bon. poss. contr. tab.

BONORUM POSSESSIO secundum tabulas, & secundum voluntatem dabat Prætor iis, quibus, licet testamento scriptis heredibus, subtilitas aliqua juris civilis obstabat. Quod si enim eorum, quibus *contra tabulas* competat, aut esset, aut peteret nemo, Prætor scriptos heredes admitterebat, dummodo testamentum non minus quam septem testium civium Romanorum signis esset signatum, Ulp. fragm. 27. 6. Alias, juris civilis subtilitate, interpretatione scilicet prudentum, hereditas denegabatur heredi scripto, quod non esset per mancipationis ritum delata. De quo vid. Thomas. Diff. de sensu legis decemvir. testam. §. 13. & sequ. Et huic subtilitati prætor occurrebat dando bonorum possessionem secundum tabulas.

Admodum utriusque *contra & secundum tabulas* BONORUM POSSESSIONIS, si sine scriptis testamentum conditum esset, *secundum*, vel

vel *contra* nuncupationem bonorum possessio dabatur *l. ult. C. de bon. poss. sec. tab. l. 1. C. de bon. posses. consr. tab. l. ult. C. de codicill.*

Bonorum possessiones ab intestato, si tabulae nullae existerent, dabantur ius habentibus legitimum, vel etiam non habentibus propter capitis deminutionem, quae enumerantur in §. 1. *sequ. Inst. de bon. posses. & pandectarum lib. 38.*

Bonorum possessio ex edicto D. Adriani tollendo datur alicui volenti succedere in bonis alicujus ex testamento, in quo institutus, vel inscriptus est, ex eo quod ostendit testamentum non cancellatum, nec abolitum, nec in aliqua parte sui abrasum *leg. fin. C. de edict. D. Adriani tollend.*

Bonorum possessio iuris ordinanda gratia, quae in hoc accipitur, ut institui, & ordinari iudicium de hereditate possit *l. 8. pr. D. de inoff. test.* Sunt & bonorum possessiones cum re, & sine re, de quib. *Ulp. fragm. tit. 28. §. 13.* Hinc

Bonorum possessores heredum loco sunt *l. 117. D. de reg. jur.* & in omnibus vice heredum habentur *l. 2. de bon. posses. Add. l. 4. §. 21. de fideic. lib.*

BONITARIUM DOMINIUM legitimo, seu *Quiritario* opponit Theophil. *ad §. 4. Inst. de liber. rin.* Sed satis notum est, Justinianum in *l. un. C. de nud. jur. Quiritium*, toll. sustulisse hoc discrimen, nullamque esse differentiam pati voluisse inter dominos, apud quos vel nudum ex *iure Quiritium* nomen, vel tantum in *bonis* reperiretur, denique sanxisse, ut plenissimus & legitimus quisque esset dominus, sive servi, sive aliarum rerum ad se pertinentium. Vid. supra in bonis *habere.*

BONITAS agri *l. 25. D. de serv. praed. rust. & ceterarum rerum passim.*

BONUS, A, U M utile. Unde

BONUM publicum pro utilitate publica *l. 1. D. de usurp. & usuc.* Quo bonum est, pro quae utilitas est *l. 13. in fin. D. ad SC. Vellei.*

Bonum porro, & aequum in libris nostris conjungi solent. Ac plane in iure civili quidquid utile est, idem & aequum habetur, propterea quod ad civium utilitatem omne ius referendum est, ut & ipsa juris civilis tradita a Cicerone in Topic. c. 2. definitio docet. *Add. l. 6. §. ult. D. de jur. dot. l. 16. D. de cond. & dem.* quo loco aequum, & bonum scripti juris rationi opponitur. Vid. supra in voce aequum. Notae porro sunt loquutiones, *pro bono aestimare l. 13. D. de ann. legat.* boni consulare *l. 12. D. de jur. dot.* id est bonum judicare, ut interpretatur *Quintil. Inst. Or. lib. 1. c. 10.* Bona causa *l. 63. §. ult. D. de evict. i. e. utilis*, cui opponitur *mal. l. 55. D. de evict.*

Bonum consilium & malum l. 1. §. 3. D. de serv. corrupt. Bonis conditionibus emere *l. 54. D. de edilit. edict.* Bonus dolus, vii. infra dolus: Bona fides, gratia, opinio: item Bonus iudex, vir, BONI mores, BONUM nomen, venenum. Vid. infra his vocibus.

Uti inter bonos agere oportet. De hac formula vide art. inter.

BONOSIANI e Bonoso quodam Episcopo exorti produntur, qui Christum Dei filium adoptivum, non proprium asserunt *c. 39. caus. 24. quest. 3.*

BONUSCULA. Uno tamen petitorio singulorum bonuscula jubemus adscribi *l. 29. C. Theod. de petitionib. Sidonius lib. 9. epist. 6.* Retractare quantum de bonusculis avitis, paternisque sumtuositas domesticæ charybdis abligurisset. Ita recula, sive rescula apud Salvianum non semel Donatum in *v. Virgilii*, Ivonem *epist. 91. 101.* in Capitularibus *lib. 7. c. 192.*

BORBORIANI, qui & *Borboritæ* dicuntur in *l. 5. l. 10. l. pen. C. de heret. & manich.* Hos vitiis implicatos sæculi, & malis concupiscentiis servientes, non sperasse iudicium futurum, sed potius carnalem concupiscentiam laudasse, Philastrius in *Hæres. catalog. c. 63.* scribit. Vid. & Epiphani. *hæres. 26. p. 3. 852.*

BOS. Boves magis armentorum, quam jumentorum generis adpellantur *l. 89. D. de verb. signif.* Et alibi Boves plane negantur jumentorum adpellatione contineri, & in pecorum potius numero esse dicuntur *l. 38. §. 6. D. de adilit. edict.* Boves tamen occurrunt aratorii *l. 1. C. quæ res pign. l. 1. C. Theod. de curs. publ. cursui publico destinati l. 1. l. 53. C. Theod. & domiti l. 6. D. de instr. vel instrum. leg.*

BOSTREA in *Leonis Constit. l. 4. C. de nat. lib.* (Sic enim ibidem *Bostreæ* non *Nestreæ* legendum) civitas Arabiæ, Marcellin. *lib. 14.* & de ea vide Strabon. *lib. 16.*

BOTRUS Græca vox. Nam & græcis *βοτρος* dicitur, significatque uvam, racemum: quo sensu accipitur in *c. cum omne §. illud vero de consecr. dist. 2.* Botrus expressius significat uvarum grana *d. §. illud vero.*

BOTTO'NES, **BOTTON'ONES**, & **BOTONTINI**. Vid. supra **BODONES**.

Βαλνται in *l. 12. D. de tut. & cur. dat.* sunt Decuriones Ant. Aug. *ibid.* interprete. Add. Cujac. ad *l. 1. D. de excus.*

BRABEUTAS Græci vocabant certaminum designatores, uti Ulpianus scribit in *l. 4. §. 1. D. de his, qui not. infam.* Quemadmodum enim, qui scenicis præerant ludis. Agonotheiæ, ita qui gymniciis certaminibus præerant, Brabeutæ vocabantur: Pollux *Onomastic. lib. 3. cap. 161.* Ἄλλα τοῖς μυσικοῖς κριταὶ καὶ θηται ταῖς

δε γυμνικοῖς ἐφεστῆτι βραβεύται, ὡς βραβεύας Πλατὼν καλεῖ. Sed in musicis quidam ludis iudices sedent, Gymnicis vero præsunt Brabeutæ, quos & Brabeas Plato adpellat. Moschopulus ἐν συλλογῇ Ἀττικῶν ὀνοματῶν. Βραβεῖς, καὶ βραβεύται οἱ διδισκῆται τῶ ἀγῶνες, οἱ τὰ ἀθλα δίδοντες, ἀφ' ὧ βραβεύον τὸ ἀθλόν. Brabeis vel Brabeutæ certaminum præsidēs, qui præmia distribuunt. Unde & Brabeum vocatur tale præmium.

BRACARI in *l. un. C. de excus. artif. qui in l. 2. C. Theod. eod. tit.* vocantur Blattarii, de quibus vid. supra sub Blattea *sefrica. HEIN.*

BRACTEARII in *l. 1. C. de excus. artif. qui Bracteatores vocantur a Julio Firmico lib. 8. mathes. c. 19.* Idem Firmicus *lib. 4. c. 15. lib. 8. c. 26.* eosdem vocat Bractearios: & satis patet, eos aurum in bracteas duxisse. Sed jam paullo ante, sub voce *Bracarius*, monui in *l. 1. C. de excus. artif. nec bractearios, nec bracarios, sed blattarios occurrere. HEIN.*

BREPHOTROPHIUM *l. 19. C. de SS. Eccles. Nov. III. c. 1.* Domus, in qua infantes expositi, aut egeni alebantur. Unde Brephotrophi, qui curam earum domuum gerebant. *Nov. III. c. 1.*

BREVIARIÆ rationes *l. ult. D. de pecul. leg. Breviarium rationum: Suet. in Galb. c. 12. Breviarium Imperii. Idem in Aug. c. ult.*

BREVIATOR, brevium scriptor *Novell. 105. c. 2. §. 4.* Paullo alio sensu Justinum historicum Trogi Pompeii breviatorem, id est epitomatores vocat Paull. Oros. *hist. lib. 1. c. 8. HEIN.*

BREVIS vel *E* in *l. 3. C. Theod. de debit. fisci. & l. 2. C. Theod. de excus. artif.* est tabula exigua, in qua & nomina debitorum, & privata quæque negotia adnotantur. Et ita Breves, seu Brevia accipe in *l. 5. C. de conven. fisci.*

fisc. debit. l. 1. C. de exact. tribus.

l. 9. C. de erogat. milit. annon.

BREVES quadrimestriui *l. 1. C. de apuch. publ. l. 4. C. de canon. largis. tit. Vid. intra quadrimestriui.*

Breves officii palatini *l. 2. C. Theod. de incorpor. Censuum quoque Breves dixit Symmach. lib. 10. Epist. 60. Lamprid. in Alexand. c. 28. Notarium, qui falsum caulie Breve in Consilio Imperatoris retulisset. Optatus Afer de schism. Donatist. lib. 1. Brevis auri, & argenti sedenti Cæciliano, sicut delegatum a Menturio fuerat, traditur adhibitis testibus. Cautiones porro debitorum, & Breves dixit auctor hist. miscell. lib. 16. cap. 29. D. Hieronym. in Epist. ad Florentin. Quæso, ut meos libros, quos me non habere Brevis subditus edocebit, librarum manu in charta scribi jubeas.*

Brevi manu. Vid. infra art. manus.

BREVICULUM. Hanc vocem pro periculo, vel pariculo in rubr. tituli *C. de sentent. ex. peric. recit. intrudunt Guil. Budarus in l. ult. D. de Senat. & Ferrand. Adduens. lib. 2. expl. c. 13. De eo infra sub periculum videbimus. HEIN.*

BRITANNIÆ præses *l. 2. §. 4. D. de vulg. & pup. subst.*

BRITANNICA Classis *l. 46. D. ad SC. Trebell.*

BRUNDESIVM *l. 3. §. ult. D. de act. emt. l. 1. §. 12. D. de exec. act. BRENTESIUM scribitur in l. 122. §. 1. D. de verb. oblig. Festus Brundisium vocat.*

BRUTUS juris auctor *l. 2. §. 39. D. de orig. jur. Cic. lib. 7. ad famil. epist. 22. Marci Brutii libri de jure civili laudantur ab eodem pro Cluent. c. 51. Add. l. 68. D. de usufr. l. 13. D. de in diem addict. l. 4. D. de Capriv. l. 3. §. 3. D. de adquir. posses. vid. Marcus.*

Tom. I.

BURROSTIS inter mala venena, veluti cicutam, salainandram, aconitum, pituocampas, mandragoram, & cantharidas enumerat Marcianus *l. 3. §. 3. D. ad leg. Cornel. de sicar. Eit cantharidum species corpus maxime inflammans, & adurens, de qua Plin. lib. 30. c. 3. & Guid. Paucirol. Var. lect. lib. 2. c. 130. p. 1243. Tom. 2. jurispr. Rom. Arist. HEIN.*

BUBULCUS tam qui bobus arat in rundo, quam qui boves ejus fundi pascit *l. 18. §. 6. D. de instr. vel instrum. leg.*

BUCCELLÆ mundæ *l. 5. C. Theod. de annon. civ. sunt panes mundi. Vid. infra Mundus.*

BUCCELLATUM genus panis bis cocti *l. 1. C. de erogat. milit. Ammian. Marcellin. lib. 17. c. 17. (Vales. 8.) Frumentum ad usum diurnitatem excoctum ita adpellari scribit, quo milites pasci in castris solebant. Spartian. in Pescennino c. 10. Idem Pistoris seque expeditionem prohibuit, Buccellato jubens milites, & omnes contentos esse. Paulinus, & Therasius in Epist. Augustini 36. De buccellato Christianæ expeditionis, in cujus procinctu quotidie ad frugalitatis annonam militamus, panes quinque tibi misimus.*

BUCCINATOR in *l. ult. D. de jur. immun. est, qui in exercitu buccina canit. Hunc classicum cecinisse, Imperatore præse, & quum in militem capitaliter animadvertebatur, Veget. lib. 2. c. 22. scribit.*

BUCCULÆ buccarum tegumenta significant *l. 1. C. Theod. de fabricens. & apud Apulei. in asin. aur. lib. 6. p. 182. Unde bucculatum fructores l. ult. D. de jur. immun. Cassidis, seu galeæ eam partem fuisse, ostendit Juven. Sat. 10. v. 134. his verbis. Truncis adfixa trophæis-Lorica, & fra-*

sta de casside Buccula pendens. Ve-

lus

M

tus Glossar. S. Germani Buccula, *παραγυρα* Dis. Spartian. in Maximin. jun. c. 3. Fecit gemmatas galeas, fecit & bucculas. Hinc & Bucculae in mechanica apud Vitruvium lib. 10. cap. 15. regulæ quædam dictæ, quæ in catapultis dextra, & sinistra ad canalem, in quo telum, affigi solitæ, quarum opera missile dextra & sinistra, ne in ipsa epitoxide vacillaret, continebatur. Buccula Cupidinis apud Apuleium Metamorph. lib. 6. p. 111. est bucca pusilla. Jupiter prensa Cupidinis buccula, manumque ad os suum relata consuaviat. Consule Du Fresnoie in Gloss. voc. *buccula*, qui existimat, bucculam non fuisse cassidis partem, quæ demissa buccam tegat, sed umbræ clypei, seu scuti partem eminentiorem. Idem buccularum structores clypeorum confectores interpretatur.

BUCELLARIJ, vel BUCCELLARIJ in *l. ult. C. ad leg. jul. de vi publ.* sunt, quicumque alicujus panem, vel buccellam comedunt, & apud illum morantur, speciatim stationarii milites. Vetus Glossarium: Adsecla buccellarius. Vid. Cujac. in 2. feud. 7. Carolus Labb. ad gloss. verb. jur. p. 193. ex Basilicor. lib. 9. tit. 18. primus græca hæc extulit: *Βυκελλαριοι λεγονται οι παραμενοντες στρατιωται. Εκ δε τη βυκκα ονοματος, ο εστιν ο αρτος εκληθησαν Βυκελλαριοι οι των αρτων τιμωρ εσθιοντες επ αυτω τω αρτω το παραμενον αυτοι. Buccellarii dicuntur stationarii milites. Ex vocabulo autem BUCCA, quod est panis, Buccellarii adpellantur, qui panem alterius edunt in hoc, ut moventur apud eum, Quamvis ergo fieri poterit, ut quidam talibus buccellariis ad latrocinia uterentur, ac proinde eos sibi e gallo græcis potissimum, & Isauris graffatoribus eximiis deligerent: nolum tamen ideo statnere cum Jac. Nic. Loentli miscell. ephill. 9. 3.*

buccellarios pro latronibus, & ficiariis ubique accipiendos. Plerumque tuere adseclæ, scurræ domesticæ, corporis custodes, ceu pluribus demonstravit Cl. Salmas. ad script. hist. aug. p. 197. 238. 321. & 419. HEIN.

BULLÆ aureæ meminere Pontifices Clem. un. in fin. de jurciur. & cap. presentium. §. test. de testib.

BURDONES in *l. 49. D. de legat. 3.* Isidor. lib. 9. etymol. c. 1. ex equo & asina natum Burdonem adpellari scribit. Et hoc ipso differunt a mulis, qui ex asino, & equa nascebantur. Isid. orig. lib. 12. c. 2. Quemadmodum vero lecticis gestandis homines, ita ferendis basternis Burdones adhibebantur, sicuti contra Gothofredum demonstravit Jo. Scheffer. de re vehicul. lib. 2. c. 2. p. 116. HEIN.

BURGJ, quorum mentio sit in *l. 2. §. 4. C. de offic. pref. prat. Afr. l. pen. C. de fund. rei priv.* Paul. Oros. lib. 7. Crebra, inquit, per limites habitacula instituta Burgos vulgo vocabant. Luitprand. de reb. per Europ. gest. lib. 3. c. 2. de Burgundionibus agens: Et quoniam ipsi domorum congregationem, quæ muro non clauditur, Burgum vocant, Burgundiones, quod est Burgo expulsi, a Romanis adpellati sunt. Isidor. orig. lib. 9. c. 4. Burgarii a Burgis dicti, quia crebra per limites constituta habitacula Burgos dicunt. Unde & Burgundionum genti inhæsit nomen, quos quondam, subacta Germania, Romani per Castra disposuerunt. Hæc Isidorus. Sed non est illud omittendum, quæ dicuntur Castra in *l. 4. C. de offic. judic. milit. & l. 4. de offic. magistr. offic.* burges adpellari in *l. 2. §. 4. de offic. pref. prat. Afric.* Vegetius lib. 4. Castellum parvum *Burgum* vocat.

BUSTORUM religio *l. 5. C. Theod. de sepulcr. visl.* Bustum autem in XII. Tab. græcis *τομ βον* mo-

monumentum, & sepulcrum videtur interpretari Cicero *lib. 2. de legib.* cui videtur consentire Festus *lib. 2.* Bustum, ait, proprie dicitur locus, in quo mortuus est combustus, & sepultus, diciturque bustum quasi bene usum, ubi vero combustus quis tantummodo, alibi vero est sepultus, is locus ab urendo ustrina vocatur, sed modo bustum, eo quod sepelitur, sepulcrum vocamus. Servius ad *Virgil. Æn. 11. v. 850.* Bustum, inquit, hoc loco sepulcrum. Huc pertinet illa Lucani *lib. 4. v. 815.* nullo contextus Curio busto.

BYRRHI in *l. 2. C. Theod. quæ quemque habit.* Vopisc. in *Carina c. 20.* Donati sunt ab *Atrebatibus byrri petiti, donati byrri Canusini.* Fuit genus vestis, pallium puta, vel lacerna, a colore rufo dicta *τορρε*. Unde rectius byrrhus, vel byrrus, quam birrus scribitur. De byrrhis plura collegit Casaub. *ad script. vet. aug.* HEIN.

BYSACIUM, Africae campus, & Byzacenus campus apud Plin. *lib. 18. c. 15.* Hinc in *l. 1. C. de offic. pref. pref. Afr.* Byzacena provincia.

BYSSINUM opus in *l. ult. §. 7. D. de publican.* & linum byssinum apud Plin. *lib. 3. c. 1.* Byssum autem ligni genus esse apud Indos candidissimum, & mollissimum, Pollux *lib. 7. onomast. c. 17.* & Isidor. *lib. 19. c. 27.* scribunt. In Ægypto quoque Byssum quamaxime natum ex *Ezech. c. 27.* Hieronymique *commentariis* intelligimus. Aretas in *Apocal. Joan.* byssum interpretatur corticem arboris Indicæ in linum redactum. Hic addit Heineccius, byssum non solum in India, & Ægypto, sed & apud Hebreos, immo & in Achaia ad Elim natum, & feminas ibi parando hoc lino maximum quæstum fecisse, testes sunt Plin. *lib. 19. c. 1.* & Pausan. *lib. 5. in Eliac. c. 5. p. 384.* Conf. Bochart. *Geogr. Sacr. lib. 3. c. 4. p. 156. Tomo 1. op.* At quid va-

sa Byssina, quorum ineminit Paul. 3. *Sent. 6. 67.* Quid enim linum ac vasa? Hinc buxina pro busina rescribi jubent Bynkersh. 4. *obs. 6.* & Schulting. in *Jurispr. vet. antejuss. p. 371.* quæ conjecturæ ob facilem permutationem litterarum *u* & *y* nec non *x* & *ss.* multo probabilior est, quam Cujacii in not. ad Paul. *l. c.* & Cl. Salmasii *ad jus Attic. C. R. c. 23.* vasa murrhina, vel crystallina intelligentium. Immo dici posset, veteribus vere fuisse vasa byssina. Fila enim byssina sparteis funibus fuisse firmiora, tradit Paullinus in *Jambo* ad Cyth. *v. 779.* Contexta bysso vestis irruptam fidem signat, valente stamine. - Nam fila byssi fortiora & sparteis feruntur esse funibus. Quidni ergo æque parari potuerint vasa byssina, ac sparteæ? Sed hoc tamen pro certo non affirmari. HEIN.

C.

C Littera condemnationis nota in tabellis iudicialibus, quemadmodum Ascon. Pædian. in *Divination. c. 7.* indicat, ubi ait: In divinationibus, & aliis causis majoribus universi iudices in cistam tabulas simul conjiciebant suas, easque insculptas litteras habentes A. absolutionis, C. condemnationis, quum de alicujus capite agebatur, N. L. ampliationis. His enim litteris significabant *Non liquet.* Hæc Pædianus. In crimine tamen perduellionis binæ distribuebantur tabulæ, in quibus ex Lege Cælia L erat nota liberationis, D. nota damnationis, aliquando & tertia, per quam multa reo irrogabatur. Cæsar *de bell. civ. lib. 3. c. 83.* Ex ante dictis patet, cur C. tristis littera vocetur a Cicerone in *Milon. c. 6.*

C. & G. sæpe promiscue usurpantur, ut notat Servius ad Georg. *lib. 1. v. 194.* Hinc in Libris nostris Gaius pro Caius, qua forma

ina fere constanter utuntur Graeci, quibus Capi sunt *καίς*, etiam in libris sacris, veluti in *Epist. ad Rom. c. 16, v. 23. & 1. Cor. 14. HEIN.*

C. & Q. promiscue fere adhibebantur a veteribus. Hinc cum & quum, cottidie, & quotidie, cocus, & coquus, unde notissimus Ciceronis locus, quo in coqui alium iussit: Ego quoque (id est eoque) tibi iure favebo. Tu quoque aderas huic causae, Menag. *amæn. jur. c. 31. pag. 186.* Hinc illa scribendi ratio in pandectis Florentinis fere ubique observatur. HEIN.

C. littera inversa apud Volusium Macianum in *libell. de ass. distrib.* nota est Sicilici.

CABALLARIS cursus, quidam legunt in *l. pen. C. de curs. publ.* Sed alii rectius *clabularis*. Vid. art. clabularis.

CABALLATIO, munus alendi equos publicos *leg. 34. C. Theod. de erog. milit.* ubi videndus Jac. Gothofr. in *comm.*

CABALLI fere semper equi onerarii, & parum generosi vocantur *απο τε καβαλλειν*, quod Doribus idem ac *καταβαλλειν*, adeoque ab oneribus injectis. Et tales sunt *caballi*, qui in pistriano sunt *l. 15. D. de instr. vel instrum. leg.*

CACABUS, vel CACCA-BUS, Etiam graeci duplici β scribunt, & Vasis ad coquendum comparatis adnumeratur *leg. 19. §. 12. D. de aur. arg. leg.* Ex quo Ulpiani loco patet, eo demum processisse Romanorum luxuriam, ut & vasa coquinaria argentea haberent, de quo luxu jam Calvus orator questus est, teste Plin. *lib. 23. hist. nat. c. 11.* ut vix fidem mereatur Lampridius, qui c. 19. ejus rei originem Eliogabalo tribuit. HEIN.

Κακονδειαν a reliquis vitiis, quæ Graecis *κακος, ποτος, αψυ-*

ς vocant, subtiliter distinguit Paullus *l. 5. D. de Aedilis. edict.* quod verbum ibi verti videmus vitiositatem, sed proprie, teste Aristotele, est illa morositatis species, quando quis in malam partem omnia rapit. HEIN.

CADAVER spoliare *l. 3. §. 7. D. de sepulcr. viol.* De cadaveribus punitorum est *tit. D.* quæ ab Ulpiano, Marciano, & Paullo corpora adpellantur *l. 1. 2. 3. D. eod. tit.* Cadaver autem a cadendo ductum putat Tertull. *de resurr. carn.* Servius in *8. Aen. v. 264.* Cadaver est corpus nondum sepultum, quod caret honore sepulturæ.

CADERE in acie, id est occumbere *leg. 35. §. ult. D. ex quib. caus. maj.*

Cadere causa est litem, vel causam perdere *l. 95. §. pen. D. de solut. Cic. lib. 1. de or. cap. 36.* rem amittere interpretatur Insti-
nianus in *§. 33. Inst. de action.*

Eodem modo cadere formula in veterum libris dicitur, qui non, ut oportuit, actionem instituit. Vid. Senec. *Epist. 49. Quintil. Declam. 350.* Non ignoro, ait, esse frequentem huiusmodi in iudiciis, minoribus duntaxat, contentionem, ut petitor excidisse formula, & ut aliter, quam potuerit, agere dicatur.

Cadere in aliquem pro ipsi inesse, vel ad eum pertinere. Sic non cadere aliquid dicitur in infantem *l. 22. D. de furt.* Cadit in aliquem nomen *l. 164. D. de verb. signif. obligatio l. 22. D. de reg. jur. poena l. 12. §. 4. D. de accus. scientia l. 2. §. ult. D. quis ord. in bon. posses.* Cadunt in aliquem verba *l. 107. D. de verb. signif.*

Cadere in aliquid dicitur, quod ejus naturam adsumit. Ita cadit aliquid in alex speciem *l. 5. D. de naut. fœn. in crimine doli l. 1. §. 5. D. de oblig. & act.*

Nota etiam loquutiones: Ca-
de-

dere in edictum l. 20. *D. de liboral. caus.* in causam commissi l. ult. §. 10. *D. de publican.* id est, fisco committi, Cadere in casum l. pen. *C. de delator.*

CADUCA glans, quæ ex arbore cecidit l. 30. §. ult. *D. de verb. signif.*

Caduca bona generaliter adpellantur, quæ ex aliqua causa in fiscum cadunt l. 3. *D. de his que in test. del.* Isidor. *etymol. lib. 5. c. 25.* Caduca, ait, inde dicuntur, quia eis heredes ceciderunt. In glossa veteris, & novi Testamenti *Caduca bona* definiuntur res damnatorum, facultatesque, quæ successorem legitimum non habent, & quibus nemo succedit heres. Caducarius quicumque sit heres in bona alicujus, qui heredem non habet. Calliodor. *var. lib. 5. c. 24. & lib. 6. c. 8.* caduca bona pro *vacantibus* dixit.

Caduca etiam legata dicuntur, quæ a legatariis ceciderunt. Nam, ut Ulpian. 17. *fragm. 1.* scribit, quod quis sibi relictum ito, ut jure civili capere possit, aliqua deinde causa non ceperit, proprie id **CADUCUM** adpellatur, quia is videlicet ceciderit ab eo. Justiniano vero interprete *Caduca* ea legata olim accipiebantur, quæ post mortem testatoris ante apertas tabulas mortuo legatario deficiebant: Quasi *Caduca* vero, aut in causa *Caduci* erant ea, quæ vivis testatoribus deficiebant, ideo quod vel legatarii premorerentur, vel conditio, sub qua relicta essent, vivo adhuc testatore deficeret l. un. §. 2. *sequ. C. de caduc. toll. & Confis. tanta §. 6. D. de confirm. Digest.* Addamus hic & illa ex relatione Symmachi apud Ambros. *lib. 5. Epist.* sumta verba: Quod nomen accipiet ablatio facultatum, quas nulla Lex, nullus casus facit *caducas*? *Caduci* nomen sane in Lege *Papia* propria, & singularis vis est, atque notio, quam

quidem Ulpianus in *fragm. tit. 17.* Quod quis, inquit, tibi testamento relictum, ita ut jure civili capere possit, aliqua ex causa deinde non ceperit, *caducum* adpellatur, veluti ceciderit ab eo, v. g. si Cælibi, vel Latino Juniano Legatum fuerit, nec intra dies centum vel Cælebs legi paruerit, vel Latinus jus Quiritium consequutus fuerit, aut si ex parte heres scriptus, vel legatarius ante apertas tabulas decesserit, vel peregrinus factus sit. His verbis Ulpianus totam hanc de *caducis* legem *Papiam* breviter perstringit. Justinianus vero l. un. *C. de caduc. toll.* antiquæ loquutionis significationem, & proprietatem diligentius exponit. Ait enim, veteres ea, quæ testamento relicta ab initio non consistebant, veluti quæ legabantur ei, qui jam tum in rebus humanis non erat, dixisse pro non scriptis haberi. Quæ post testamentum factum, vivo adhuc testatore deficerent, veluti quia legatarius, vel heres interea moreretur, ea in causa *caduci* esse. *Caduca* vero specialiter adpellata esse, quæ jam mortuo testatore primum deficiebant, veluti si post ejus mortem legatarius, vel heres moreretur ante aditam hereditatem. Sed quæ in causa *caduci* alioquin esse dicebantur, poterant etiam dici *caduca*, & æque ad hanc legem *Papiam* pertinent, non tamen ea quæ pro non scriptis habentur. Certe in hac lege proprie *caducum* adpellatur, quod quis communi quidem jure civili capere potuisset, sed ex aliqua singulari causa per legem *Papiam* capere prohibetur, & eo veluti excidit, quod recidit ad fiscum. Est & alia generalior in hoc argumento significatio hujus verbi, quum omnia bona vacantia, quæ in fiscum recidunt, appellantur *caduca* d. l. 3. *de his, quæ in test. del. l. 9. D. ad SC. Silan. 20. D. de test. hered.*

Caduca dos vocabatur, quæ in causam illiciti, vel aliqua lege improbatu matrimonii dabatur *l. 38. §. pen. l. 66. D. de vit. nupt.*

CADUCARIA lex, Julia dicitur, quæ caducorum jus introduxit apud Ulp. *tit. 28. §. 7.* Est ea Lex Julia & Papia Poppæa, cujus postrema pars de caducis præcepit. HEIN. Vid. infra Julia lex *caducar.*

CADUCORUM LIBRARI vocabantur, qui caduca, sive hereditates essent, sive legata in rationes, & indices referebant *l. ult. D. de jur. inimmun.* HEIN.

CADUS, vas vinarium urnas, vel amphoram atticam capiens Jul. Pollux. *lib. 10. c. 20.* Ant. Augustin. *emend. lib. 2. c. 11.* Unde & pro certa mensura accipitur. Priore sensu sumit Ulp. *l. 15. §. 6. D. de usufr. ubi cæpas, Cados, & amphoras* distinguit, nec non Proculus *l. pen. D. de tritic. vin. & ol.* ubi vino legato & amphoras, & cados, in quibus diffusa servantur, legata esse, docet. HEIN.

CÆCUS, id est, utroque lumine orbatus *l. 1. §. 5. D. de postul. l. 6. D. de judic.* Cæcum parietem in *l. 40. D. de serv. præd. urb.* non communem legendum putat Cujac. *obs. 1. 31.* quam lectionem minime necessariam notat Heinecc. quum procul dubio ostendere voluerit Paullus, ne socium quidem posse in communi pariete, socio prohibente, fenestras aperire.

CÆDERE arborem *l. 13. §. 3. D. quod vi aut cl.*

CÆDERE, verberare. Cædere flagellis *l. 23. §. ult. D. de usufr. fustibus l. 1. D. de veteran. loris l. 27. §. 17. D. ad leg. aquil. pugn. virgis l. 27. §. 17. D. eod. tit. ad necem Collat. leg. Mos. & Rom. tit. 2. §. 7.*

CÆDERE, occidere. Jure cæsus *l. 9. C. ad leg. jul. de adult.*

CÆDES crimen grave *l. 1. C. de his qui accus. non poss.* Cædes auctori vis inferendæ imputatur *l. 6. ad leg. jul. de vi publ.*

CÆDUA sylva est, ut quidam putant, quæ in hoc habetur, ut caderetur. Servius eam esse, quæ succisa rursus ex stirpibus, aut radicibus renascitur *l. 30. D. de verb. signif.*

CÆLATA vasa *l. 6. D. de rei vind.*

CÆLATURA poculorum *l. 13. D. de condit. furt.*

CÆLEBS apud Ulp. *tit. 14. §. 1. αἰῶνος*, qui uxorem nunquam habuit, ut loquitur Mitio Terentianus in *Adelph. 1. 1. v. 19.* Festus: cælibem dictum existimant, quod dignam cælo vitam agat. Sic Cælibes in *l. 1. C. de infirm. pæn. cælib.*

CÆLESTE vocant Imperatores, quidquid a se profectum, ut Cælesse oraculum *l. 10. C. de SS. Eccles.* pro principis indulgentia, vel rescripto. HEIN.

CÆLESTUS Salinensis in Africa summa religione cultus, cujus meminit Ulp. *fragm. tit. 20. §. 6. Jul. Capitolin. in Pertinace c. 4.* Deinde Procos. *Asia factus est, in quo procensulatu multas seditiones perpessus dicitur varicinationibus earum, quæ de templo CÆLESTI emergunt.* Quæ scriptura si recta est, consequens est, utrumque sexum hujusmodi numini priscum errorem adsignasse. Ut enim Cælestum Deum, ita & Cælestem Deum Pænos coluisse, invenio. Auctores locupletes habemus Ammian. Marcellin. *lib. 22. c. 13.* & Apulei. *c. 24.* Ambrosium etiam, cujus verba ipsa ex epistola contra relationem Symmachi adponam: *Unde Phrygii vates, & semper Romanis in-visa non æque Carthagini numina, quam Cælestem Afri, Mithram Persæ, plebique Tenebris colunt pro diversitate nominis,*

non pro numinis varietate. Trebell. *Pellio de triginta Tyrann. c. 29.* *Asii Celsum Imperatorem adpellaverant populo Deæ Cælestis ornatum.* D. Augustin. *lib. 2. de Civitate Dei c. 4.* Ludis turpissimis, qui Divi Deabusque exhibebantur, oblectantur Cælesti virginī, & Berecynthiæ matri Deorum. Quod & Græci auctores perspicue comprobant, feminino genere *οὐρανίαν* hanc Deam adpellantes, ut Herodiam *lib. 5. c. 6.* cuius verborum latina interpretatio hæc est: *Aliunt vero, illud Uranie simulacrum a Didone Phœnissa positum esse, quo tempore antiquum Carthaginensem, dissecato corio, edificaverit.* Hanc *Asii Uraniam* vocant, Phœnices *Astroarchen*, Lunam esse adfirmant. Xiphilin. in *Elagabalō*: *τὴν σελήνην τὴν τῶν Καρχηδονίων ἐτελεῖατο: Cælestem Carthaginensem sibi designavit.* Fit & ab aliquot aliis auctoribus huius numinis mentio, sed ita ut dubium nomen relinquant. Jul. Capitolin. in *Macrino c. 3.* *Vates Cælestis apud Carthaginem, quæ Deo repleta solebat vera canere sub Antonino Pio.* Prosper *lib. 1. de promissis & predictis c. 38.* *Apud Africanam Carthagini Cælestis inesse ferebant templum nimis amplitum omnium Deorum suorum ædiis vallatum.* Salvian. Massiliens. *lib. 6. de iudicio Dei habent quippe intra muros patrios intestinum scelus.* CÆLESTEM illum scilicet astrorum Demonem. Ex quo loco adductus crediderim, Cælestem potius, quam Cælestum Deum istum adpellatum, eoque Saturni patrem significari, qui Cælius a Macrobio Saturn. *lib. 1. c. 8.* vocatur. Illis Briffonii Heinæc. addit hæc: Cælestis illa, Carthagine culta, omnia fere Dearum nomina tulit: est enim modo *Venus Cælestis*, vel *Urania* apud Reines. *Insc. I. 287. V. 12.* & Herodian. *V. 15.* Tertull. *apolog. c. 24.* modo Diana apud

Reines. *p. 104.* Eadem alibi *Urania*, alibi *Luna*, alibi *Astarte*, & apud Syros, & Phœnices *Melecheth*. seu Regina Coeli dicta, cui docuit Selden. *d. Dignis Syris 2.* quocum jungendus Schulting. in *Jurispr. antejus. p. 637.* qui & simulacrum huius Deæ in Severi, & Caracallæ Imp. numis occurrere, observat. Quod ad jus nostrum attinet, Deæ huius mentionem ideo fecit Ulpianus, quod illa Salinis in Africa culta, (ad alia enim ejus templa id privilegium pertinuisse non videtur) inter ea numina tuit, quibus, ridiculo invento, jus liberorum a Romanis datum fuerat, ut hereditates in solidum capere possent. Dio Cass. *lib. 55. init. p. 540.* & Ulp. *d. tit. 22. §. 6.*

CÆLIBATUS subr. *C. de infirm. pen. calib.* & apud Suet. in *Claud. c. 16. & 26.* Huius poenæ legibus Papia & Poppæa inductæ infirmantur ab Imp. *l. 1. & 2. C. de infirm. poen. calib.*

CÆLICOLÆ *l. 12. C. de jud. sunt*, qui solem, lunam, & reliquam Cæli militiam colunt, & adorant. Pacius in *Analys. C. ad d. tit. n. 22.* Justinianus *d. l. 12.* Cælicolarum nomen inauditum esse ait, novamque superstitionem, ac proinde perperam Cujacius huc refert, quæ Judæis exprobrat Juvenal. *Satyr. 14. v. 97.* Nil præter nubes, & CÆLI numen adorant, nec non versum Petronianum *fragm. p. 683.* *Judeus licet, & porcinum numen adores, Et Cæli summas advocet auricular.* Præterquam enim quod viri docti in ultimo versiculo legendum esse *cilli*, non *cæli* jam pridem docuerunt; hi poëtæ profecto notare non potuerunt sectam, quæ sæculo Christiano sexto adhuc nova, ac pene inaudita erat. Diversas vitæ doctorum de illa sententias expendunt Jac. Gothofredus *ad l. 19. C. Theod. de Jud.*

Jo. Andr. Schmidius singulari differtatione *de caliculis*, & Ittigius *Hist. Schism. Donatist.* §. 163. sequ. Ut rem paullo accuratius exponamus, Justinianus hos homines conjungit cum Judæis, ad quos procul dubio originem suam referebant. Ipsum nomen argumento est, eos Deum sub nomine *schamajim* vel solem, & sidera coluisse. Frid. Spanhem. *Introd. major. in Hist. eccles. sacr.* 5. p. 518. Quod facile fieri potuit, quia judæi etiam sapientiores soli, & stellis rerum omnium scientiam tribuunt, ceu ex Mosis Maimonid. *More nevoch.* part. 2. cap. 5. & ipsis Rabbīnorum scriptis docuit Jo. Alb. Fabric. *ad philastr.* p. 23. Vere ergo fuerunt illi Judæi semichristiani, quos Helio-agnostos vocat Philastrius *de hæres.* c. 10. De iis enim ille: *Helio-agnosti, qui & Deivitiaci* (vox nihili, pro qua Cotelerius reposuit *Heliaetici*) *dicuntur solem adorantes, atque dicentes, solem scire omnia, quæ Dei sunt: homines enim etiam non alium, quam solem illuminare, solemque eis præbere omnia nutrimenta.* Semichristianos sane illos fuisse, vel ex eo adparet, quod Augustinus *Epist.* 163. *sub fin.* refert, *Majorem calicolarum novi apud Donatistas baptismi auctorem instituisse, & multos illo sacrilegio deduxisse.* Ex quo loco, quem primum Cujac. *in paratit.* C. p. 45. Tom. 2. op. observavit, simul discimus, ejus sectæ antistitem Majorem dictum, æque ac apud Judæos l. 3. C. *de jud. & calic.* Justinianus d. l. 12. etiam ædificiorum, quæ nescio cujus novi dogmatis conventus habent, mentio, quæ Christianorum ecclesiis vindicari, ipsosque istos errores pœnis coerceri jubet, nisi ad Dei cultum, venerationemque Christianam reverterantur. HEIN.

CÆLITUS, id est a principe

l. 10. C. *de metat.* l. 2. C. *de castrens. & minister.*

CÆLIUS SABINUS Iustus Cassio Longino successit, plurimumque temporibus Vespasiani potuit l. 2. §. ult. D. *de orig. jur.* Ejus librum, quem *de Edicto Ædilitium Curulium* composuerat, citat Gell. lib. 4. c. 2. ubi tamen perperam Cæcilius adpellatur. Ex eo libro sumta, vero simile est, ea, de quibus laudatur in l. 14. §. 1. l. 17. l. 20. l. 38. §. 7. §. 11. & l. ult. D. *de Ædilit. edict.* Hæc Briss. Addit HEIN. Cælius hic Sabinus Cos. ab Othone Imp. designatus in Kal. Jan. an. ab V. C. 821. eum honorem & volente victore Vespasiano gessit. Tacit. *hist. lib. 2. c. 77.* qui eodem die, quo ille magistratum inibat, imperium auspicabatur. A Cælio, non a Massurio Sabino nomen tulisse Sabinianos, suspicatus est Jac. Gothofr. *in Manual. jur.* p. 29. idque omnino verosimillimum est. Sectæ enim nominibus hominum, non diversæ, sed ejusdem ætatis distingui solent. Syncroni vero fuerunt non Massurius, & Proculus, nec Cassius, & Pegasus, sed Proculus, & Cassius, Pegasus & Sabinus. Quin antiquiora nomina *διακριτικά* non fuisse Proculeianorum, & Sabinianorum, sed Cassianorum, & Proculeianorum ipse innuit Pomponius l. 2. §. ult. D. *de orig. juris.*

CÆLUM pro aëre jurisconsulti dicunt l. 1. D. *de adquir. rer. dom.* & multis aliis locis. Servius in illud Virgil. lib. 1. Georg. v. 51. *Varium cæli prædicere morem.* Ait Cæli, id est, aeris. Lucretius: In hoc cælo, qui dicitur aër: Junilius Afer *Comment. in Genes.* Post irradiatum, ait, sideribus cælum, post impletum volatilibus aerem, qui ob vicinium Cæli nomen meruit. Sic accipe gravitatem cæli apud Tacit. *Annal. lib. 2. cap. 85.* duritiam

tiani apud eundem *lib. 13. Annal. provincias gravioris cæli apud Sueton. in Tiber. cap. 35. itemque cælum agri l. 13. §. 6. D. de usufr.*

CÆMENTITIUS ex cæmento *l. 57. D. locat. Rivus cæmentitius l. 3. §. 1. D. de riv. Cæmentitii parietes apud Vitruv. Archit. lib. 2. cap. 8.*

CÆMENTUM, vel, uti in Florentinis est, Cementum, vocantur lapides, & saxa inordinata, quæ ideo quadratis opponuntur. Vitruv. *Archit. 2. 8. Non. Marcellus: Cæmenta lapides non magni modi, quibus ædificia confurgunt.* Quæ cæmenta in structuris interdum calce, & arena, interdum luto solo illita fuisse, Liv. *lib. 21. c. 11. ostendit. Hoc vocabulum occurrit in l. 6. §. ult. l. 39. D. de rei vind. l. 17. §. 6. D. de act. emt. HEIN.*

CÆNA, CÆNUM, vid. COENA, COENUM.

CÆRIMONIÆ sunt externi in sacris, ritus moreque *c. non est §. his itaque & dist. 16. quest. 7. can. in nov. c. 45. dist. c. qui sincera.* Paulo alio significato cærimoniam definivit Christian. Wolffius *Jur. nat. part. 2. §. 422.* Signa eorum, quorum in esequutione propositi alicujus meminisse debemus. Quem cærimonie significatum ad alios quoque actus ultra religiosos extendit.

CÆSAR hoc nomen jam ante Julium Cæsarem inditum fuerat Scipioni Africano, ab elephanto in prælio occiso, qui Lingua Maurorum *Cæs* dicitur, vel quia mortua matre cæso ventre sit natus, vel cum magnis crinibus sit utero matris effusus, vel quod Cæsios oculos habuerit. Secundant illarum rationem de Caio Julio Cæsare adfert Moschopolus sub voce *Καίσαρ*. Quidquid ei rei sit, hoc nomen ad reliquos deinceps principes inanavit, ut Cæsar nunc Imperatorem significet *l. 3. D.*

de offic. præf. vigil. & ipse Hadrianus Cæsar adpelletur l. 20. §. 6. D. de hered. petis. Postea hoc nomen Imperatoribus designatis, & futuris Imperii successoribus tribui solebat. Quo nomine primum adpellatum Lucina: Aelium Verum, Spartianus *in ejus vita cap. 1. tradit: Huic, ait, naturalis pater fuit L. Aelius Verus, qui ab Herodiano adoptatus, primus Cæsar est dictus.* Unde ab Augusto Cæsar interdum separatur *l. 7. C. de malef. & mathem. ibi: In comitatu, inquit, meo, & Cæsaris, & apud Spartianum, Julium Capitolin. Lampridium, & in Inscriptionibus sæpe.* Sic potest intelligi *l. 6. §. ult. D. de jur. fisc.*

CÆSARIANI pro officialibus Cæsaris *l. 9. C. de pæn. proscr. l. 5. de jur. fisc. & rubr. C. de Cæsarianis in C. Theod. l. 2. C. Th. de bon. vacant. Usurpat & hoc nomen Arrian. lib. 3. Epictet. cap. 24. & lib. 4. cap. ult. Cæsariana metalla l. 6. §. ult. D. ad leg. jul. pecular. prædia l. ult. D. de offic. procur. Cæsar.*

CÆSARIENSIS colonia in Palæstina *l. 1. §. ult. D. de cens. l. ult. D. eod. tit. Nov. 103. præf. Fuit & Cæsarea Cappadociæ gentis caput. Unde Cæsarienses advocati §. ult. Inst. quib. alien. lic. §. 5. Inst. de inutil. nupt.*

Cæsariensis advocatio l. ult. C. de pact. & Cæsariana l. 12. C. de legit. hered.

Cæsariensis civitas Mauritanie provincie l. 2. §. 1. D. de off. præf. præf. Afr.

CÆSPES, vid. CESPES.

CAINANI inde sunt adpellati, quoniam Cain adorant *c. 29. §. 14. caus. 24. qu. 4. Isidor. etym. lib. 8. c. 5. post Tertullianum lib. de præscr. advers. hæret. ubi ait: Magnificant enim Cain quasi ex quadam potenti virtute*

tute conceptum, quæ in ipso operata sit.

CALUS. vid. GAIUS.

CALAINUS, vel ut in aliis codicibus Callimus in *l. ult. §. 7. D. de publican.* inter lapides recensetur. Callais, inquit Plin. *hist. nat.* 37. 8 est semina viride palens, chrysoprasio similis, at minus pretiosa. A Callais est adjectum Callainus, quod lapidem notat in alvo artitis nascentem ex eo genere, qui zaphirsus appellatur, & quo lapillo, teste eodem Plinio *lib. 36. c. 21.* nihil est tenerius. Add. Guid. Pancirol. *lib. 2. c. 110. var. lect.* HEIN.

CALAMITATEM, ut Dominatus in *Ter. Eunuch. act. 1. sc. 1.* tradit, rustici grandinem appellant, quod comminuit calamum, ac segetem. Generaliter vero pro quolibet adverso casu, ac detrimento, pro qualibet clade, & jactura calamitatis nomen usurpatur *l. ult. C. de usufr.* Sic & capitum deminutionem maximam, & ipsam mortem calamitatis nomine venire animadvertimus *l. 5. §. 2. D. de stat. hom.* Hinc Calamitosa tempestatis vis *l. 15. §. 1. D. locat.* Calamitosi in *l. 19. D. de Offic. pref.* sunt numerosi, malis, calamitatibusque prægravati, ceu exponit Nonius. Et ager hujusmodi calamitatibus obnoxius calamitosus dicitur a Catone *de re rust. cap. 1. & 35.* & Cicerone *Agrar.*

CALAMUS, non legitur hoc vocabulum in *l. ult. §. 7. D. de publican.* sed Calainus, de quo supra.

CALANTICA, uti Florentiæ legitur, aliis Calautica in *l. 27. §. 10. D. de aur. arg. leg.* inter ornamenta muliebria occurrunt. Nonius tegmen id esse muliebre, quod capiti innectitur, tradit, citatque illud Ciceronis in Clodium: *Tunc cum vincuntur pedes fasciis, quum calauticam ca-*

piti accommodaret. Aufon. in *perioch. Olyss. Homeri lib. 5.* Ino calauticam capiti suo ademtam accommodat. Servius in *Æneid. 9. v. 616.* ad hæc verba. Et habent redimicula mitræ. Pilea, ait, virorum sunt, mitræ feminarum, quas calautica adpellant. Plane in vetusto Glossario calautica εἶδος ζώνης definitur.

CALATA Comitia: In iis in pace & ocio olim facta testamentata, tradit Justinianus *§. 1. Inst. de testam. ordin.* Calata autem comitia, ut tradit Gell. *lib. 15. c. 27.* erant, quæ pro collegio Pontificum habebantur, aut Regis sacrorum, aut Flaminum inauguranderum causa. Quorum alia curiata erant, alia centuriata. Illa per licitorem curiatim calari, id est convocari solebant, hæc per cornicinem. Addit, iisdem comitiis in concione populi, & sacrorum detestationem, & testamenta feri consuevisse. Adde Theophili paraphras. *ad d. §. 1.*

CALAUTICA. Vid. supra CALANTICA.

CALCARE uvam *l. 25. D. de act. emt. Ovid. lib. 2. metam. v. 26.* Stabat & augustinus calcatis sordibus uvis. Uvas autem torculari calcari, monet Cato *de re rust. c. 112.*

CALCARIA *l. 8. §. 10. D. de pec.* Calcaria fornax apud Plin. *lib. 17. c. 3.* Tertullian. *de carn. Christi c. 6.* De calcaria in calcariam. Alia autem est fornax calcaria, aliæ Calcariæ, in quas damnati nocentes, quam pœnam damnationi in metalla comparat Callistratus *d. l. 8. D. de pan.* Sunt enim hæc lapidiniæ, ex quibus calx eruitur, ut sulphurariæ, ex quibus sulphur. HEIN.

CALCARIENSES *l. 37. C. Theod. de decurion.* qui obstricti erant excœctioni calcis.

CALCEARIUM, vel, ut Florentiæ legitur, Calciarium, eadem

dem forma dicitur, qua Vestiarium in *l. 8. §. 12. D. de transact.* pro eo quod ad pedum tegumenta comparanda, vel ad calceatum alicui relictum est. *Add. l. 21. D. de alim. & cibarij. relict.* & *Suet. in Nesp. c. 8.* petentes constitui sibi aliquid CALCEARI nomine.

CALCEATUM coerrare debere Præfectum vigilum, ait *l. 3. §. 3. D. de præf. vig.* Calceatum cothurnis dixit *Plin. hist. nat. lib. 7. c. 10.* Nimirum, ut notat Heinecc. calceati incedebant, qui ad rem gerendam instructi, ac veluti in procinctu erant. Ex quo facile patet, quid sibi velint illa *Pauli Apostoli in Epist. ad Eph. c. 6. v. 15.* Calceatis pedibus in preparationem evangelij Christi. Quem locum erudite interpretatur *Ant. Bynæus de calceis Hebræorum l. 5. pag. 62. sequ.* HEIN.

CALCEUS, vel CALCEAMENTUM non erat in genere vestium *l. 25. §. 4. D. de aur. arg. leg.* Neque enim tam tegebat, quam defendebat pedes. Quin ne usos quidem ordinarie calceis esse veteres, sed eosdem in procinctu tantum, & expeditione sumxisse, satis notum est. HEIN.

CALCITROSUS equus *l. 1. §. 4. D. si quadrup. paup.* Calcitronem vocat Cælius Sabinus apud *Gell. lib. 4. c. 2.* Constant. Harmenop. cum Theophilo λακτισσην vertunt. Calcitrosa iumenta *l. 4. §. 3. D. de Ædil. edict.*

CALCULATORES in *l. 7. §. 5. D. de oper. libert.* quos & Tabularios adpellatos ostendit *leg. 1. §. 6. D. de extraord. cognit.* Φηδισας vocat *Modestin. in l. 15. §. 5. D. de excus.* Hi numerandi, computandique artem docebant. Unde librariis notariis adiunguntur. *Martial. lib. 10. epigr. 62.* Nec calculator, nec notarius velox. *D. Augustin. lib. 4. contra Academ.* Quibus duobus re-

pertis nata est illa librariorum, & calculonum professio, velut quedam grammaticæ infantia. Ubi calculones, nisi mendosus est locus, pro calculatoribus ponuntur. Nam antiquitus pueri scribendi, & calculi ponendi artem simul docebantur, ut *Horat. lib. 1. epist. 1.* ostendit. Unde idem *lib. 1. sat. 1. v. 73.* de pueris: Qua pueri magnis a centurionibus orti, lævo suspensi loculos tabulamque lacerto ibant, octonis referentes idibus ara. Et *Juvenal. sat. 9. v. 40.* Ponatur calculus, adsint cum tabula pueri. *Julius Capitolinus in Pertinace c. 1.* Puer litteris elementariis, & calculo imbutus. Ex quo simul patet, cur *Ulpianus* Calculatores impuberibus ministeria præstare scribat *d. l. 7. §. 5. D. de oper. libert.*

CALCULUS pro computatione, ut cum calculus subduci *l. 8. D. de pos. & calculo subijci* quid dicitur *l. 11. §. 7. D. ad leg. falcid.* Et eo sensu accipe calculum in *l. 6. §. ult. D. de his qui not. infam. l. 29. D. de dol.* ubi calculum pro re pecuniaria dici vult *Brissson. Artemidor. lib. 2. cap. 5.* Φησον γαρ καλουμεν, ωσπερ λιθον τον επι δακτυλιος, ατωδη και των χρηµατων αριθµον. Calculum enim cum gemmam anulo inclusam, tum pecuniæ computationem adpellamus. *Quintilian. lib. 7. cap. 8.* Tutelæ præterea, in quo iudicio solet queri, an alia de re, quam de calculis cognosci oporteat? Idem *lib. 11. cap. 3.* Non dico de homicidio, sacrilegio, parricidio, sed de calculis certe, atque rationibus in lite.

Calculus judicialis pro sententia *leg. 12. C. de judic. & ita deteriorem calculum reportare l. 20. C. de adpellat.* meliorem calculum, verioreque sententiam reportare in *Novell. Theodesi. &*

Valent. ne duc. vel limitan. milit. calculo eripere l. 4. C. de auct. prest.

CALDA aqua pro calida apud Ulp. l. 19. §. 2. D. locat. Quum olim hæc forma minus frequens esset, adeo ut Varro lib. 7. de ling. lat. saltim dubitaret, an recte diceretur caldior, & caldissimus, Cæsar Augustus ob euphoniā prætulit caldus. Quinætilian. lib. 1. cap. 10. ejusque exemplo deinceps Horatius lib. 1. serm. sat. 3. v. 53. & comparativo caldior uti non dubitavit. HEIN.

CALEFACTIO balnei l. 35. §. ult. D. de legat. 3. therma-rum l. 1. D. eod. tit.

CALENDÆ prima cujusque mensis dies. Calendas autem in stipulationibus, & pecuniæ creditæ cautionibus primarum, proximarum, secundarum, tertiarum, futurarum adpellatione discerni consuevisse patet ex l. 7. §. 1. D. solut. matrim. ubi ex calendis novembribus primis, & l. 40. D. de reb. creditis dari calendis futuris, item l. 41. D. de verb. oblig. ubi Ulpianus: Qui calendis januariis stipulatur, si adjiciatur primis, vel proximis, & mox: Sed & si dicat secundis, vel tertiis, vel quibus aliis. Idem in l. 1. §. 3. D. eod. tit. Si ita interrogatus, intra Calendas quintas? Porro qui ante Calendas proximas stipulatur, similis est ei, qui Calendis stipulatur l. 13. D. de verb. oblig.

Ex Calendis Martiis ut plurimum locationes incipiebant, pensionesque inferebantur, ut patet ex l. 58. D. de usufr. & l. 7. §. 1. D. de solut. matrim. Eundem diem festum mulieribus fuisse, muneraque illis mitti solita, ostendit l. 31. §. 4. D. de don. int. vir. & ux. Vetus Horatii interpres ad lib. 3. od. 8. Solinus in polihylore: Romani in initio annum decem mensibus com-

putabant, a Martio auspicantes, adeo ut ejus die prima de aris Vestalibus ignem accenderent, mutarent veteribus virides laureas, senatus, & populus comitia agerent, matronæ servis suis cænas ponerent, sicuti Saturnalibus domini. Illæ ut honore promtius obsequium provocarent, hi quasi gratiam repensarent perfecti laboris. Quæ ille ex Macrobi. lib. 1. saturn. c. 12. sumsit. Unde scite Martial. lib. 5. epigr. 85. Martias Calendas saturnalia seminarum adpellat.

CALENDARIUM librum scænebris pecuniæ creditæ, seu codicem, in quem nomina debitorum referuntur, significat l. pen. D. de reb. cred. l. ult. D. de pecul. & aliis locis. Divitem illum putas, ait Senec. epist. 87. qui in omnibus provinciis arat, quia magnus illi Calendarii liber volvitur. Hoc autem nomen ex eo descendit, quod in calendis veteres scenerari solerent. Ideoque Calendarum nomine ejusmodi librorum paginis præposito, quæ deinde nomina fecissent, adscribere solebant. Hinc loquutiones Calendarium exercere leg. 41. §. 6. D. de legat. 3. & alibi passim. Calendarii actio l. 39. §. 14. D. de admin. & peric. tut. curatio l. ult. D. de muner. & honor. Calendario destinatæ pecuniæ, id est, nominibus faciendis l. 64. D. de legat. 3. Ex calendario nomina leg. 34. §. 1. D. eod. In nominibus omnis substantia calendarii. Calendario præpositus servus occurrit in l. 41. D. de reb. cred. Calendaria prælegare leg. 34. D. de legat. 3. Quo legato non solum nomina, sed & pecuniam, si qua a debitoribus exacta, calendario destinata est, comprehendi, traditur l. 62. D. de legat. 3.

CALIGATI milites l. 2. D. de his qui not. infam. Justinia

nianus in Nov. 74. cap. 4. §. 3. Στρατιώταις ενόπλις, ἢ οὐκ ὀπλι-
καί· ὡς καλεῖται, τῶν ἐν εὐτελε-
σίαις, καὶ ἀφανιστέροις· Milites arma-
tos, quos lex Caligatos adpellat,
id est, viliores, & obscuriores. Ita
autem dicti a Caliga, quæ fuit
calceamentum militum etiam gre-
gariorum, quod magnam pedum
partem muniebat, utebantur ta-
men illo & digniores, centurio-
nes, tribuni, duces, sed aureis,
argenteisque clavis distinctis, cen-
jam præter Briffonium in *Sclect. antiq. lib. 2. c. 5.* Lipsius obser-
vavit. Formam caligarum in co-
lunna Trajani, & arcu Constan-
tini M. adhuc superstitem æri
incisam dedit Anton. Bynæus de
calc. hebr. l. 6. §. p. 83.

CALIX. Calicem diatretum
memorat Ulpianus *l. 27. §. 29.*
*D. ad Leg. Aquil. ἀπο τοῦ δια-
τρηταί;* quod est excutere, vel
forare. Diatretarii autem vocan-
tur artifices, quorum industria con-
ficebantur ejusmodi calices leg.
un. C. de excus. artif. De his
egit Salmas. ad script. *Hist. Aug.*
p. 458.

CALLAINUS. Vid. Supra
CALAMUS.

CALLIDITAS fraudem,
machinationem, fallaciam, dolum
malum significat in *l. 2. D. de
proxen. l. 11. §. fin. D. ad exhib.*
l. 2. §. 5. D. de lib. hom. exhib.
l. 5. C. ad SC. Vellei. l. 1. §. 5.
D. de separ.

CALLIDUM commentum *l.*
9. D. de reb. eor. consilium leg.
*7. §. 11. D. de publician. in rem
act.* Callidis artibus leg. ult. *C.*
avor. adpel. non rec. seu calli-
de, ut est in *l. 31. D. de recept.*
arb. Callidos autem Cic. *de Nat.*
Dior. III. 10. adpellare se ait,
quorum tamquam manus opere,
sic animus usu concalluit. Simili-
terque Donatus in *Adelph. Ter.*
Act. 3. scen. 3. callidum eum di-

ci ait, qui callum sibi usu artis
induxerit.

CALLISTRATUS juris-
consultus libros sex cognitionum,
seu de cognitionibus scripserat.
Edictorum monitoriorum, seu E-
dicti monitorii, vel Edictum mo-
nitorium æque libros sex, De ju-
re Fisci & Populi libros quatuor
Institutionum libros tres, Quæstio-
num libros duos: Hunc Alexan-
dri in consilio fuisse Lampridius
in ejus principis vita *c. 58.* re-
fert. Verum illic in ratione tem-
porum tædæ lapsus est, qui Al-
fenum, Celsum, Proculum, A-
fricanum Ulpiano, & Paullo Pa-
piniani discipulis perniscet. Sane
quibus ille potissimum temporibus
vixerit, ex eo colligitur, quod in
l. 38. D. de legib. Imperator. in-
quit, *nosser Severus rescriptis,*
nec non in *l. 14. §. 4. D. de mu-
nerib.* Idque Imperator nosser Se-
verus Aug. rescriptis. At in *l. 3.*
§. ult. D. de offic. procur. Cæs.
Imperatores, inquit, *nostri Seve-
rus, & Antoninus.*

CALLITAS legitur in Flo-
rentinis *l. 29. §. 5. D. mandar.*
Sed Taurellus monuit, ibi alia,
correctoris procul dubio manu,
adscriptum esse calliditate: Ut
adeo scribentis hic procul dubio
error sit. Vid. Ducker. *de latin.*
vet. idior. p. 398. HEIN.

CALOPodium, ad cujus
scrinium sunt chartularii sex *l.*
26. §. 3. C. de sacrosanct. eccles.
Videtur autem calopodium heic
significare corpus, aut scholam pa-
latinorum nunciorum. Calopodos
enim dici boni, felicisque pedis
homines observat Cælius Rhodi-
gin. *lect. antiqu. lib. 11. c. 16.*

CALOR iracundiæ *l. 3. D. de
divort. l. 48. D. de reg. jur.* Ca-
lor inconsultis *l. 1. §. 5. D. ad
SC. Turpil. juvenilis l. 4. C. de
auct. præst. licitantis l. 9. D. de
publican.*

CALPHURNIÆ æu improbatissimæ feminæ fit mentio in *l. 1. D. de possul.* tametsi, ut Alciatus indicat, antiquiorum codicum lectio in ejus nomine vacillat: unde ipse arbitratur, de C. Afrania intelligendum.

CALVISIANA actio adpellatur, quæ patrono datur ad revocanda ea, quæ in fraudem ejus libertus alienavit *l. 16. §. 6. D. de hered. pet. l. 1. §. 11. l. 2. l. 3. §. 3. l. ult. D. si quid in fraud. patron.* Vetus Glossarium: Calvisiana actio est, per quam revocantur, quæ in fraudem patroni libertus alienavit.

CALVISIANUM SC. quo impar matrimonium improbatur, jubebaturque, non proficere ad capiendas hereditates, & legatas dotes, quæ potius caducæ fiebant. Ulpian. *fragm. tit. 16. §. 4.* ubi Calvitianum post alios viros doctos in mendo cubare observat Heinecc. Adde quæ ipse adversus lectionem Cujacii *Claudianum* rescribentis notavit in *Comm. ad Leg. Jul. & Pap. lib. 1. c. 3.*

CALVITAS in *l. 29. §. 5. D. mand.* ubi Haloander edidit, propter suam calvitatem plectatur. At Florentina *callitatem* habet, idque scribentis vitium correctum esse, repositumque *calliditatem*, jam supra monuit sub voce *Callitas*. HEIN.

CALVITUR, inquit Non. Marcell. est frustratur, tractum a calvis mimis, quod sunt omnibus frustratui. Eo vocabulo usi sunt Decemviri in XII. Tabulis: *Si calvitur, pedemve fruit, manum endo jacito*. Festus in verbo *fruere*. Id vocabulum explicans Caius *l. 233. pr. D. de verb. signif.* Si Calvitur, inquit, & moratur, & frustratur. Inde & calumniatores adpellati sunt, quia per fraudem, & frustrationem alios vexarent litibus. Inde & cavillatio dicta est. Hæc Caius: Ibi vero

manifesto pro & legendum est calvitur est (significat) moratur, frustratur. Eodem modo id verbum explicant Charisius, Priscianus, Isidorus, quorum loca attulit Menag. *amæn. jur. civ. c. 39. p. 265.* HEIN.

CALUMNIA, ut Non. Marcell. explicat, est malitiosa, & mendax infamatio. Beda *orthograph*: Calumnia, ait, est crimen falsum, quum nobis adversarius aut malum, quod non fecimus, objicit, aut bonum, quod fecisse probamur, in contrarium interpretari conatur. Cassiodor. in *ps. 117.* Calumniam esse scribit, commentum aliquod periculose facultatis objectum.

Imprimis, si a sciente aliquis vel actione, vel accusatione calumniosa vexetur, hæc calumnia est. Nam in pecuniariis causis æque, atque in criminibus calumnia intervenit, atque adeo Calumniæ actio olim reis absolutis adversus improbos litigatores, & eos, qui temere petierant, dabatur, quæ eos decima parte litis multabat, ut Justinianus, & Theophilus scribunt in *§. 1. Inst. de pæn. tem. litig.* Ita per calumniam petere, & desiderare, ut cautio interponatur, id est, cautionem nullo jure, & vexandi adversarii causa postulare *l. 3. §. 1. D. ut in posses. legat. l. 1. fin. l. 8. D. de præst. stipul.*

Calumnia strictius accepta etiam est crimen ejus, qui, ut alteri negotium facebat, vel non facebat, pecuniam accipit, vel depascitur. Sic calumniæ causa negotium cui facere, vel non facere *l. 1. D. de calumniat.*

Porro ita vocatur accusatorum malitia, qui falsa crimina intendunt, ut in *l. 1. §. 3. D. de SC. Turpil.* Cic. *ad fam. lib. 8. Epist. 8.* Caium Sempronium Rutum calumniam maximo plausu tulisse, scribit, ubi intelligi accusa-

culatorem, qui iudicio publico victus, & per calumniam accusatorem instituisse iudicatus erat eadem plane figura, qua *suffragiorum puncta ferre*, & *tribum ferre* veteres dicebant, quod adversus Manutium notat Brissomus, cui suffragatur Jo. Frid. Gronovius in *notis* a Grævio editis, & in *adnot. ad Senec. lib. 2. controv. p. 407.* ostendit, idem esse ferre calumniam, ac calumniæ periculum non evitare, ut in *l. 14. §. 2. D. ad Leg. jul. de adult.* vel calumniam notari, ut in *l. 4. D. de accus.* Et sane eam significationem totius epistolæ materia manifesto postulat. H E I N.

Calumnia etiam est quævis veritas, qua alteruter litigantium adversarium suum circumvenire conatur. Sic dicitur quis *de calumnia* jurare *l. 3. §. 3. D. de damn. infect.* iusjurandum *de calumnia l. 34. §. 7. D. de iurejur. l. ult. D. de fideic.* Paullus in *l. 110. §. ult. D. de reg. jur.* Mulieribus tunc succurrendum est, non ut facilius calumnientur, sed ut defendantur.

Calumnia, & nimis callida, seu malitiosa juris interpretatio a Cicerone *lib. 1. de offic. c. 10.* conjunguntur. Et ita Paullus *l. 19. D. ad exhib.* non oportere ait, ius civile calumniari, nec verba capitari. Unde Cic. *lib. 2. ad Heren. c. 10.* Calumniatoris officium esse, ait, verba & litteras sequi. Idem *pro Cæcina c. 18.* scriptum sequi calumniatoris esse, bonique iudicis, voluntatem scriptoris auctoritatemque defendere.

CALUMNIARI est falsa crimina intendere in *l. 1. §. 1. D. ad SC. Turpil.* Est etiam improbe litigari, ut in *l. 39. §. 1. D. de lib. caus. l. 5. §. 1. D. ne quis cum qui in ius voc. l. 4. §. 4. D. de his, qui not. infam.* denique per fraudem, aut versutiam quid agere, ut in *d. l. 110. §. ult. D. de reg. jur.*

CALUMNIATOR, ait Isidor. *origin. lib. 10.* falsi criminis accusator a calvendo, id est frustrando, & decipiendo dictus. Est quidem calumniator, tum qui per fraudem, & frustrationem aliquid in iudicio facit *l. 233. pr. D. de verb. signif.* tum qui sciens dolo malo alicui innoxio crimen intendit *l. 1. §. 1. D. ad SC. Turpil.* tum qui ut negotium cui faciat, vel non faciat, pecuniam accipit, vel depeciscitur *l. 1. D. de calumniat.* tum denique qui ius civile interpretatione pervertit *c. 18.* verbaque captat. Cic. *pro Cæcina.* Ut vero Calumniator, ita & Calumniatrix dicitur *l. 1. §. 14. D. de ventr. in posses. mit.*

CALUMNIOSE *l. 8. D. de stipul. pret.*

CALUMNIOSUS. D. Augustinus *Serm. 24.* Jam ille calumniosus, qui vult alteri facere causam, & qui tollere ab illo vel pro compositione gaudet. Et Paull. *1. sent. 5. 1.* Calumniosum dicit, qui sciens, prudensque per fraudem negotium alicui comparat. Quo vocabulo eodem sensu ipse usus est *1. sent. 5. 2.* isque locus eodem modo relatus est in pandectas *l. 3. ad S. C. Turpil.* Nulla igitur ratione quidam pro *calumnioso calumniatore* reponendum, censuere. Calumniosissimum caput *l. 8. C. de calumn.*

CALUMNIOSUM etiam dicitur, quidquid fit fraudulenter, & per calumniam. Sic calumniosa accusatio *l. 14. §. 7. D. de bon. libert. actio l. 6. c. de admin. tut. adnotatio l. 82. §. ult. D. de legat. 3.* Calumniosis criminibus infectari innocentes *l. 6. §. 2. D. de offic. pres.*

CALX pro lapide igne soluto *l. 1. §. 1. D. de sign. junct. l. 12. D. de usufr.* Alias Calx pro calcaneo, ut cum calce petere, vel percutere dicitur equus *l. 1. §. 1. D. si quadrup. paup. & calcem*

cem rejicere mula *l. ult. D. eod. rit.*

CAMELARIUS, cui camelorum cura mandatur *l. ult. §. 11. D. de muner. & hon.*

CAMELASIA, sive camelaria inter munera civilia personalia numeratur *l. 1. l. ult. §. 11. D. de mun. & hon.* Nam animi provisione, & corporalis laboris intentione hoc munus absque ullo gerentis sumtu, ac detrimento sustinebatur, propterea quod ratione habita & alimentorum, & camelorum certa pecunia camelariis dari debebat. Usurpat hoc Camelasiæ nomen Ammian. Marcell. *lib. 17. c. 5.* De hoc vocabulo, ejusque varia interpretatione consuli merentur Cujac. 9. *obs.* 9. Turneb. 21. *adversar.* 28. Ducker. *de latin. vet. lect.* p. 418. HEIN.

CAMELI inter pecudes, & bestias quasi mixti sunt. Nam & jumentorum operam præstant, & natura eorum fera est *l. 2. §. 1. D. ad Leg. Aquil.* Ac plane Camelos, ut Plin. *lib. 8. c. 18.* refert, inter armenta pascit oriens, omnesque jumentorum in iis terris dorso funguntur. Ulpianus tamen *fragm. rit. 19. §. 1.* Camelos, quamvis collo dorsove domentur, nec mancipi habitos scribit, quoniam bestiarum numero fuerint.

CAMERA figulino opere facta *l. 19. §. 1. D. de serv. præd. urb.*

CAMERATA arca occurrit in *l. 19. §. 5. D. locat.* ubi pro arcam cameratam Florentina habet arcam aratam. Forte arcameratam cum scriptum esset in codice, ubi litteræ CAM, juxta notissimum scribendi modum, ceteris grandiores, repetitionis vim haberent, id librarii cujusdam incuria effluxit, qui litteram E in A mutavit, ut ex aratam parte designatis vocabuli aliud vocabulum aratam conficeret. Ac plane priorem

lectionem materia citatæ legis manifestello requirit; Quam arca camerata id est curvata (camerum enim Festo est curvum) id genus arcae potuerit esse, quam tollendi facultatem Dominus ædium impediverit angustando aditum. Convenientius quidem huic lectioni foret, quod ait Alex. Scous, qui aream cameratam definit vehiculum contestum, quo matronæ, & valetudinarii gestantur.

CAMPANIÆ fit mentio in *l. 2. & 7. C. Theod. de indulg. deb.* Campanus municeps *l. 1. D. ad municipal.* Campani decuriones *l. 50. D. de contrah. emt.*

CAMPANUS lctus citatur in *l. 47. D. de oper. liberr. 1.34. D. de fideic. libert.* Sunt qui hunc Canipanum e Cocceiorum familia fuisse contendunt, eo quod ad Cocceium Campanum rescriptisse leguntur Severus, & Antoninus Impp. *l. 29. D. ad SC. Trebell. & §. 3. Inst. quib. mod. test. inf.* Sed ab eo diversum esse lctum nostrum, & hunc jam Hadriani, & Antonini Pii temporibus floruisse, docet Menag. *Aman. jur. civ. c. 37.* HEIN.

CAMPUS jaculatorius *l. 9. §. ult. D. ad leg. aquil.* Martius *l. 39. §. ult. D. de legat. 1.* publicus *l. 2. §. 9. D. ne quid in loc. publ.*

CAMUM in *l. 0. D. de trit. vin. ol. leg.* Hieronym. Mercurialis 5. *var. 8.* putat esse potionis genus ex variis rebus commixtæ, perinde ac cerevisiæ, non absimilis fabaiæ, potioni quæ in Illyrico ex hordeo, & frumento fiebat. Ammian. 26. De Camo ex instituto agit Cujac. 9. *obs.* 30. ubi ex Apicio docet, camum fuisse loram. Locus Apicii est *lib. 3. c. 2.* Sed ibi non legitur, camum defrutum immittatur, quod Romani loram vocant, quemadmodum verba Apicii citat Cujacius, sed caricarum defrutum mittas, quod Ro-

CAN

mani colorem vocant. Nihil ergo hic locus ad *canum*, & *loram* facit, inanetque incertum, quale potus genus fuerit *canum*. Alii in *d. l. 9.* Carenum legendum putant, quod fervendo parte caret. Grot. *Flor. spars.*

CANALIS pro fistula, vel caverna subterranea, per quam vel aqua, vel sordes ducuntur *l. 15. D. de act. emt.* At ita sæpe adpellantur etiam viæ publicæ, non *παροδοι*, quæ in aliam regiã viam veluti influunt, sed ipsæ regiæ, & militares, ad quas sitæ civitates, quas pervias vocare solet Ammian. Marcellin. *l. 2. C. Theod. de curios. l. 15. C. de curs. publ.* Synodus Sardic. *can. 21. εν ταις παροδοις ητοι καναλιω in viis regiis, vel in canali.* Athanas. *apologes. 2. p. 597. οι εν τω καναλιω της Ιταλιας, qui in canali Italiae.* Ubi sane *καναλιων της Ιταλιας*, & via regia Italiae, quales erant Appia, Aurelia, & similes, maxime vero celebris illa, quæ Aquileja Byzantium, atque inde Nicomediam usque ducebat. Pleraque hæc observavit Jac. Gothofr. in *comm. ad d. l. 2. C. Theod. de curios. & Car. Du-Fresne in gloss. lat. T. 1. p. 731.* qui tamen *παροδον* perperam pro diverticulo, vel via transversa accipiunt, ceu notavit Innoc. Ciron. *obs. jur. can. 214.* HEIN.

CANCELLARE testamentum *l. 15. §. 1. D. de testam. milit. chirographum l. 24. D. de probat. tabulas cautionis leg. 82. §. ult. D. de furt. id est, delere, quod transversis veluti cancellis, seu lineis cancellatim ductis fieri solet.*

CANCELLARIUS *leg. 3. §. 8. C. de adfess. l. 1. §. ult. C. de off. præf. præf. Afr. Constantin. M. l. 1. C. Theod. de agent. in reb.* Quod circa scrinia nostra, & cancellarios, & largitionales, & officiales comitum rerum

Tom. I.

CAN

193

privatarum. Sic & Cancellarium Præpositi, dixit Cassiodor. *l. var. 35.* Cancellarios provinciarum, & qui cancellos principis agebant *c. 12. A cancellis* autem eos nomen traxisse, idem *11. Var. 6.* docet his verbis: Respice, quo nomine nuncuperis. Latere non potest, quod inter cancellos egeris. Tenes quippe lucidas fores, claustra patentia, fenestratas januas. Ex quo loco, & sequentibus verbis adparet, intra cancellos undique conspicuum cancellarium stetisse. Unde munus, dignitasque ejus *cancellorum officium* vocatur ab eodem Cassiod. *l. 12. Var. 27.* Cancellarium autem ad responsa sua principem elegeris, ejusque fidei consistorii secreta commissis, per eum ad principis aures supplicum desideria perlata, per eum accessisse, qui principi præsentandus erat, iustique principis expedisse, idem Cassiodorus passim ostendit. Vetus Glossarium: Cancellarius est, qui habet officium, scripta, responsaque Imperatoris, atque mandata inspicere, & male scripta cancellare, & bene scripta signare.

CANCELLUS ædium singulari numero *l. 9. D. quod vi aut clam.* Cancelli in ædibus *l. 41. §. 10. D. de legat. 2.* Septa sunt ex rectis, obliquis, transversis lignis contexta, & compacta, plagulis, seu foraminibus invicem distincta. Fenestratas januas Cassiod. *11. var. 6.* adpellat. Erant enim cancelli januarum translucentes, & ex lignis reticulatim compositis compositæ, quibus interius vela prætensa erant, ut inumbrarentur, si opus videretur. Hinc cancelli, & vela junguntur in *d. l. 41. §. 10. D. de legat.* Plura de cancellis, eaque haud vulgaria notavit Cl. Salmas. *ad script. hist. aug. p. 483.* HEIN.

CANDELABRUM supellectili adnumeratur *leg. 3. D. de su-*

N

su-

supellect. leg. Candelabro inclusum sigillum *l. 6. D. ad exhib.*

CANDIDATUS olim libera republica, & postea initio principatus dicebatur, quicumque magistratum petebat, a toga candida, qua indutus populum prensabat. Polyb. *lib. 10. c. 4.* Eo sensu accipiuntur candidati in *l. 21. C. Th. de præst. & quæst. & l. 22. eod. tit.* ubi & ipse ordo Senatorius Ordo Candidatus vocatur. HEIN.

Postea eo nomine venerunt *questores CANDIDATI*, vel *Candidati principis*, qui solis libris principalibus in Senatu legendis vacabant *l. 1. D. de offic. quæst.* Per eos rationes principum in Senatu recitatas docuit Brissot. *Antiq. Rom. l. 17. p. 19.* De Quæstoribus his Candidatis vide apud Reines. *inscr. II. 26. VI. 4.* Gruter. *inscr. p. 427. 2.* Dio Cass. *LV I. p. 617.* Tacit. *Annal. 16. c. 27.* Suet. *in Tib. c. 6.* Divus Hieronym. *in vita S. Hilariensis*: Constantii Imperatoris Candidati rutilans coma.

Candidatus, us pro prætura in *leg. 21. C. Theod. de præst. & quæst.* ubi: Qui per singulos annos ad candidatum, atque honores possunt.

CANIS inter pecudes non est *l. 2. §. ult. l. 29. §. 6. D. ad leg. aquil.*

CANNABIS in *l. 1. §. 12. D. de exercit. act.* Cannaba a Palladio *lib. 3. de re rust. c. 5.* & a Gellio *lib. 17. c. 3.* cannabum vocatur. HEIN.

CANON, præstatio quælibet annua, sive specierum, sive pecuniæ. Sic Canon anniversarius *l. 16. C. de jud. aurarius leg. 10. C. de extr. mun. delegationis l. 13. C. de extraord. & for. d. mun. civilis leg. 5. C. de div. præd. emphyteuticus leg. 3. C. de jur. emphyt. metallicus leg. 2. C. de metallar. fundorum privatorum*

*l. 19. C. Theod. de exact. nauti Justin. edict. 13. rei privatæ l. 7. C. de his quæ ex publ. collat. Senatorius leg. 5. C. Theod. de præd. senator. suarius Novell. Majoriani de indulg. reliqu. vestium leg. 1. C. de milit. test. titularum omnium leg. 16. C. Theod. de bon. proscr. At præcipue notandus Canon frumentarius urbis Romæ, uti est in rubr. C. de canon. frum. de quo Lamprid. in Eliogabal. c. 27. & Spartianus in Sever. c. 8. Adpellatur & canon urbicarius *leg. 2. 3. C. de can. frum. urb. R. & canon urbanus leg. 26. C. Theod. de nauticular. Porro Canon Vinarius*, qui & arca vinaria in *l. 11. C. de suscept.* cui suscipiendo constituti erant susceptores *d. l. v.* subiecti Rationali vinorum, qui sub dispositione viri illustris Præfecti Urbi erat. *Notit. Imp. Occid. p. 15.**

Canon græce, latine regula nuncupatur *c. 1. dist. 3.*

CANONIA in *c. 9. de constitutionib.* ut Panorm. definit, est jus spirituale, proveniens eo ipso, quod aliquis recipitur in canonicum, & ibi quod distet a præbenda: vid. infra *præbenda*. Canonica est nomen tituli, & juris. Vid. Innocent. in *d. c. 9.* Alias dicitur Canonicatus.

CANONICÆ in *Nov. 59.* sunt monachæ, ut constat ex *2. Nicensæ c. 20. & epist. Basiliæ propter Θεοδωσαν την κανονικην.* Gothof. ad *Nov. 59. c. 2.*

CANONICARIUS, annuorum canonum exactor adpellatur in *Nov. 30. c. 7. §. 1:* Vid. Cujac. *3. obs. 14.* & Ant. Augustin. in *explic. obscur. vocab. in Novellis sub voce Canonicarius.* HEIN.

CANONICI in *c. 9. de constitut.* sunt clerici juxta regulas canonicas communem vitam agentes ab aliis clericis distincti, qui extra vitam communem vivunt. Sunt-

Suntque canonici cum in Cathedralibus Ecclesiis, tum in parochialibus, quæ inde dictæ sunt collegiatae. Sed insequentibus factum est, ut in Ecclesiis Cathedralibus, & Collegiatis plurimi abjecta vita communi, bonisque divisis seorsim habitarent. Quam licentiam ubique perrumpentem, ut restringerent episcopi, voto paupertatis constringendos esse crediderunt, adhuc in communi vita, præcipue in monasteriis, viventes. Inde duplex Canoniorum ratio inducta est, *Secularium*, qui abjecta vita communi sine votis ullis canonicum vivendi usum secundum quid continuarunt, & *Regularium*, qui sub Præposito suo vitam communem, voto paupertatis adstricti, retinuerunt, sibi que nomen Augustinianorum peculiare induerunt. Atque hi propius ad monachorum statum effecti sunt. Utrisque quidem *regula*, sed secularibus laxior, regularibus vero durior præscripta, propiusque accedens ad Coenobialium, seu monachorum rationem. Quamquam autem Canonici dicti videantur a græco canone, quod regulam significat, & regulæ sint adstricti monachi omnes, non tamen qui monachus est, ideo canonicus audit, sed a monacho distat vel ipse regularis canonicus. Vid. infra art. Canonici regulares. Etiam Collegii ratio inter utrosque regulares nempe, & seculares canonicos retenta, quod Capitulum vocant, proprio instructum sigillo, eoque publico, & authentico *cap. 2. de fide instrum. in antiq.* Constituunt vero canonici vel unum corpus cum Episcopo capite suo *cap. 4. de his, quæ sunt a prælato sine cons. in antiq.* cuius senatus ecclesiasticus sunt, vel separatum corpus, postquam vitam communem abjecerunt *c. 8. de cler. non res. in antiq.* Uti vero monasteria

Benedictinorum olim suos habuerunt Præpositos, qui proximam post Abbates exercebant potestatem, ita in Ecclesiis Cathedralibus proximam post episcopum, in Collegiatis vero, & Monasteriis primam habuit potestatem Præpositus, quem etiam regulares retinuerunt. Amplissimum gessit Magistratum, & Prælaturam geilit illustrem. Bona omnia capituli fideliter, & sollicitè administrabat iuramento adstrictus, atque iura, & privilegia capituli defendebat. Ut statuta capituli servarentur, & officium divinum rite fieret a Canonicis, curabat, alioquin interdicebat, suspendebat, excommunicabat Canonicos, excessusque leves corripiebat. In choro, capitulo, & processionibus primum tenebat locum. Distributiones quotidianas, aliasque obventiones libere inter canonicos dividebat. Penes capitulum ejus electio erat, nec alius quam presbyter, & qui prudentia, & merito vitæ clarescebat eligendus *cap. 3. Decreti dist. 60.*

Decanos præterea more monastico, ad quem olim compositi canonici, acceperunt, inspectionem penitentiorem exercentes in canonicorum mores, & vitam post Præpositum: præsertim cum hic sæpe ob curam patrimonii capitularis abesse cogeretur, nec eidem vacare posset. Immo hæc *cura interior* tandem privative in eos translata, Præpositis administrationi externæ unice intentis. Unde hodie Decanus speciale caput Capituli est, illud congregat, cum eo deliberat, nec præpositus, nisi vocatus, ei interest amplius. Vid. Bonifacii VIII. Diploma de anno 1301. Eligitur a capitulo, ab Episcopo confirmatus, & sollemni more confirmatus investitur.

Præter Præpositos, & Decanos statu prælatorum gaudentes adhuc alii prælati in dignitate constituti.

sututi in Collegiis Canoniorum Cathedralibus deprehenduntur ex more antiquo, ut Archidiaconi, Archipresbyteri, Primicerii, seu Præcentores, Sacrificæ, Custodes, & Scholastici.

Reliquorum Canoniorum confortium non quoscumque, sed eos demum admittit, qui tum doctrinis animum excoluerunt, tum vitam puriorem, honestatemque morum sequuntur. Olim iuniores Canonici in scholis Capitulorum, quæ adhuc hodie supersunt, instituebantur ex præcepto Concilii Aquisgranensis, sicuti monasteria quoque scholas publicas habuerunt. His præerat *Magister Scholarum*, vel *Scholasticus*, quod officium denuo reducendum summo opere curaverunt Pontifices *cap. 1. & 3. de magistr. in antiq.* Absoluto studiorum cursu iunior canonici a scholastico examinandus, & cum *testimonio habilitatis* præsentandus erat Capitulo, ut *emanciparetur*, qua *emancipatione* tamen non indigebant Magistri, Baccalarei, & Licentiatii. Hodie sufficere *triennii academici testimonium*, & eo exhibito, *emancipationis documentum* a Decano tradi, notissimum est, adeo ut, eo omisso, ad possessionem præbendæ, & capituli iura pervenire nequeat.

Præterea ex statutis capitulorum certa ætas recipiendis desideratur, annus vigesimus, vel vigesimus primus completus. Ætatis tamen ratio non habetur in gradibus academicis insignitis ex Constitut. Cardin. Blandæ legati Martini V. per Allemanniam.

Quoad statum, statuta capitulorum in Ecclesiis Cathedralibus desiderant nonnumquam nobilitatem, & quidem avitam, vel quoad omnes, vel quoad certum numerum, quod non absolute reprobatur Pontifex in *cap. 37. de præbend. in antiq.* In Germania

hoc institutum vel hanc rationem habet, quod ex gremio Capituli eligendi Episcopi, & Archiepiscopi, Principes, & Electores Imperii, in quibus decus natalium primum occupat locum. Atque hæc nobilitas avita per genealogias iuramento confirmandas probanda. Præterea in Germania, Galliaque tantum indigenæ admittendi, non extranei, quod & rationibus iuris conforme est *c. 14. de offic. judic. ordin. in antiq.*

Quoad vitam, & honestatem plura inculcat *tit. de vita & honest. cleric.* plura ipsa qualitas clericalis, qua canonici præditi sunt, postulat. Huc pertinent, quæ in ipsis ordinandis observantur, cum canonici clerici sint ad ordines suscipiendos obligati, adeo ut in capitulo vocem non habeant, qui nequidem ordinem subdiaconatus susceperunt. Præterea singulis præbendis ordo certus adscriptus, quem eis gaudentes suscipere tenentur, cum sint presbyteri, diaconi, subdiaconi. Hanc ob rem canonicis incumbunt officia clericalia *propria, & communia*. Illa tere unice in missa sese exserunt, præcipue sollempni, in qua diaconorum, & subdiaconorum officia quoque occurrunt. Canonici presbyteri missæ officium etiam privatum peragunt. Communia vero in officio precum, & horarum canonicarum consistunt. Ivo Carnot. *epist. 218.* Ad hoc, ait, instituta est clericalis militia, ut psalmodiæ, & hymnodicæ quotidianum Deo offerat sacrificium. Illud autem precum officium quæritur in recitatione breviarii, iis incumbente, qui horis canonicis interesse impediuntur. Canonicarum vero horarum officium in cantu quotidiano horis præscripto agendo consistit. Idem peragitur in choro, qui clericis tantum patet, non laicis, nisi communicantibus.

Quem

Quem in finem stationem in choro Canonicus juxta ordinem receptionis habet. Unde definitio recentior orta, quod Canonicus sit Clericus, qui habet *stallum* in choro, & vocem in capitulo, illud quidem propter officium precum, & horarum canonicarum, hoc vero propter jus collegii, in quod cooptatus est. Emolumenta capitularium, seu canonicorum præter beneficia, quibus ut ceteri clerici augeri possunt, alia dicuntur *presentiæ*, alia *præbendæ*. Illa distribuuntur tantum præsentibus, & iis, qui intersunt sacris, & piis actionibus, qualia sunt anniversaria, mortuaria, & alia similia. Etenim, præbendis licet singulis assignatis, emolumenta tamen quædam ex fundationibus, & legatis majorum ad certum diem sunt præstanda, & dividenda inter eos, qui officio præscripto intersunt. Debentur ut plurimum ex præpositura, cui ab antiquo cura patrimonii sacri incubuit. Atque omnibus Canonicis, claustrali anno absoluto incumbit *ordinaria residentiæ*, quæ tamen ad certum anni spatium per statuta capitulorum restricta est. Ipsum anni capitularis initium in statutis capitulorum pariter determinatum est, juxta quæ etiam commoda præbendæ pro *deservitiis* habentur. Sed etiam residentiæ duplex vel vera, vel ficta. Ficta est, quæ interpretatione juris pro præsentia, & residentia habetur, absentibus, & non residentibus ex justis causis proficua. Hac fruuntur, qui sunt in servitio Episcopi, vel principis, multo magis pontificis ejus familiares existentes *c. 7. cap. 14. c. 15. de cleric. non resid. in antiq.* Vulgo *beneficium a latere* horum immunitatem vocant. Eadem etiam fruuntur studiorum gratia absentes, modo hanc facultatem a capitulo impetraverint, nec fucum fecerint: Qui Ecclesiæ causa

absunt, vel ab Ecclesia, aut Episcopo ad negotia Ecclesiæ expedienda aliquo missi sunt: Qui peregrinationes religiosas suscipiunt, visitantes imprimis limina Petri, aut Sepulcrum Christi. Evocati ad Comitata, Synodos, Dietas provinciales: Qui ob morbum vel valetudinem beneficio adesse nequeunt: Denique qui alia causa de causa abesse coguntur. Sane ad effectum lucrandi fructus præbendæ sufficit residentia statuto desiderata, & certo tempore circumscripta: Aut ad *distributiones quotidianas*, & *presentiarum* lucra quoque percipienda continua desideratur residentia, & præsentia in choro, & officio, quippe quæ absentibus denegantur *cap. consuetudinem de cleric. non resid. in 6.* Sunt vero, quorum residentia Vicariorum ope suppletur, qui absentium vicem in choro gerunt, & rem divinam nomine eorum expediunt, quamquam alias jus ecclesiasticum tales desideret Canonicos, qui per se ministerium sacrum peragere queant; *c. 3. & 4. de cleric. non resid. in antiq.* Hi igitur in Canonicorum collegiis introducti sunt, & quidem *perpetui*, quibus titulo *vicariæ* assignati sunt certi redditus instar beneficiorum censendi, adeo ut non possint pro lubitu revocari, aut removeri *cap. 27. de rescript. in antiq.* De præbenda, qua fruuntur Canonici vid. art. Præbenda. Ceterum ad vitæ honestatem, & clericale decorum, quibus Canonici etiam sæculares adstringuntur, pertinent, quod clausa jubentur deferre vestimenta nimia brevitate, vel longitudine non notanda *c. 15. de vit. & honest. cleric.* & reliquo cultu, moribusque sæculum nimis redolentibus abstinere debent. Vid. *cap. 2. 5. 7. 14. 15. cod. tit.* Cœlibatum quoque ut servant notissimi juris est. Ab illis vero omnibus officiis, &

qualitatibus excepti sunt Canonici honoris causa assumpti laici . De Canonico Capitulo Vid. art. Capitulum .

Canonici capitulares , seu capitulares sunt , qui votum habent in capitulo , quo jure non utitur , qui ne quidem subdiaconus ordinatus est .

Canonici Domicellares olim vocabantur in quibusdam Ecclesiis , qui nullum ordinem susceperunt .

Canonici ad effectum sunt , quibus Pontifex nudum canonicorum titulum contulit absque praebenda , ut nempe dignitatem possidere possint , si quae eis conferatur in Ecclesia Cathedrali .

Canonici expectantes , seu sub expectatione praebendae erant , qui dum praebendam expectarent , titulo , & dignitate canonicorum condecorati erant , votum in capitulo , & sedem in choro habentes .

Canonici foranei , qui non ipsi , sed per vicarium , ut supra dictum est , Ecclesiae serviunt . Ab his differunt , qui ipsi deserviunt ecclesiam , qui residentes dicuntur .

Canonici hereditarii sunt laici , quibus titulum , & dignitatem Canonici honoris causa contulit Ecclesia Cathedralis .

Canonicorum vero honoris causa assumptorum alii sunt clerici , alii laici . Illi in Ecclesia diversa ab ea , in qua serviunt vi dignitatis , quam in hacce habent , canonici sunt . Canonici porro *ad effectum* videri possunt Canonici honoris causa assumpti . Aliquando etiam capitulum hunc titulum alicui viro in ecclesia dignitate , natalibus , aut pietate claro confert , qui tamen titulo ad praebendam caret : quae cooptatio spiritualis nonnisi magnis de causis suscipi debet . At plerumque honoris causa habentur Canonici emeriti , qui annos viginti , & amplius Ec-

clesiae servierunt , qui titulo beneficii deposito Canonicatum tamen ad honores , ordinem inter capitulares , sedemque in choro , & quaedam aliquando emolumenta retinent .

Canonici jubilares , qui post ministerium quinquaginta annorum pro praesentibus reputantur , praesentiae emolumenta pergunt accipere .

Canonici laici plerumque sunt honoris causa , & hereditarii , de quibus paullo ante est dictum .

Canonici majores , qui majoribus praebendis sunt instructi , ubi praebendae majores a minoribus separantur , quibus qui frumntur minores canonici dicuntur . Alias .

Canonici in minoribus dicuntur , qui nullam adhuc ordinationem sacram susceperunt , nec proinde votum in capitulo , aut sedem in choro habent , quos *domicellarios* olim dictos fuisse vidimus paullo ante .

Canonici regulares , qui juxta primævum institutum vitam communem retinuerunt , hi plerumque D. Augustini regulam sequuntur . Parum equidem distat canonicorum regularium status a monachorum statu . Illi tamen cum clerici sint , praecipuam habent vocationem ut animas fidelium curent , ob quam & beneficia possidere possunt , monachorum vero praecipua vocatio est , ut propriam sanctimoniam promoveant . Hoc sane Canonicis regularibus , & monachis commune est , quod nec testari , nec testamento capere possint , eisque succedat capitulum .

Canonici seculares aliquando dicuntur ad differentiam Canonicorum regularium , & solent adpellari simpliciter Canonici .

Aliquando seculares canonici adpellantur laici , qui honoris causa sunt assumpti , hereditarii ad differentiam clericorum .

Canonici ad succurrendum dicebantur, qui in articulo mortis canonici creabantur, ut precum capitularium participes essent.

Canonici tertiarii, qui tertia tantum parte Præbendæ fruebantur, quemadmodum alii semissem tantum capiunt.

CANONICUS, A, UM, quod ad Canonem, seu præstationem annuam pertinet. Ita Canonici equi *leg. 3. C. de equor. collat.* Canonica indictio *leg. 1. C. de prox. sac. scrip. inlatio l. 40. C. de episc. & cler. pensitatio l. 2. C. de lucr. advoc. præbitio l. 14. C. Theod. de navicular.* Canonice species, vestes *leg. 1. C. Theod. de exact.* Canonici tituli, *l. 36. C. Theod. de annon. & tribut* Canonicum solatium *Nov. Theod. & Valent. de relev. adier. vel don. posses.* Canonici tituli, & superindictitii opponuntur *l. 36. C. Theod. de annona.*

CANTABRARIUS *leg. 2. C. Theod. de collegiat.* est vexillifer, dictus a genere vexillorum, quod Cantabrum vocatur a Tertull. *Apologet. c. 16. adv. Marcion. lib. 1. c. 12.* Minuc. Felix in *Octav. c. 29.* De ejus vocis origine disputant Hadr. Turneb. 15. *advers. 10.* Cujac. 11. *obs. 20.* Lips. *epist. quæst. 1. 9.* Sed ita ut rem non expediunt. Plerique *labara* legunt pro *cantabris*. Sed & violenta est hæc emendatio, nec vera, quum Tertulliani, & Minuccii ætas *labara* nondum viderit; a Constantino M. demum inventa, nec verosimile est, tot diversorum auctorum locos eodem modo corrupisse librariorum. HEIN.

CANTATUM. Hoc toto jure cantatum est, ut scripturam prolator affirmet *l. un. C. Theod. si cert. per. de chirograph.* Vide & *l. ult. de pignor.* Sua sunt lætis *αἰνῶτα*, carmina, id est regulæ, axiomata. Sic usu fori re-

ceptas sententias, carmina, seu cantilenas fori dicere possis.

CANTHARIDUM fit mentio *l. 3. §. 3. D. ad Leg. Cornel. de scar.* Cantharidis venena dixit Tertullian. *lib. 1. adv. Marcion. cap. 14.*

CANTHARUS ludicra quædam facies huius videtur, & ad arbitrium efficta, ex cujus rostro aqua salire solebat *l. 41. §. 11. D. de legat. 1. junct. l. 17. §. 9. D. de act. emt.* Auson. *Epist. Eidyll. 17.* Harum, ait, verticalium variis coagmentis species mille formarum, elephantus, bellua, aut aper, bestia, aper volans, mirmillo in armis subsidens, venator, & latrans canis. Quin & turris, & cantharus, & alia hujusmodi innumeralium figurarum, quæ alio scientius variegat. In vetusto Epigram. Urbis Romæ versus habentur hujuscemodi: Perdiderat laticum longevæ incuria cursus, Quos modo nunc pleno *Cantharus* ore vomit. Eucherius in *libro Regum*: Lutres, ait, conchæ, vel *Canthari* aquarii.

CANTICUM Paul. 5. *sens. 4. 15.* Qui carmen famosum in injuriam alicujus, vel alia quælibet *cantica*, quo agnoscitur posuit, composuerit. Quamvis Cujacius hæc tanquam spuria editionibus suis ejecerit, ea tamen interpolata potius, quam spuria credidit Schulting. HEIN.

CAPACITATIS privilegium, & modus. Et donatio maritalis ante tempus criminis, ac reatus conlata in uxorem observanda est, tanquam si maritos eis natura, non poena subduxerit, *capacitatis* privilegio videlicet, & modo inspecto (id est quantum uxor per leges decimarias capere ex bonis mariti possit). Et mox, in quantum capere potuit *l. 1. C. Theod. de bon. proscript.* **CAPACITAS** eodem sensu apud Græcos

lib. 12. ad l. Jul. & Pap. in l. 55. D. de legat. 2. unde & solidi Capacitas apud Ulpian. *fragm. tit. 16. §. 1. Vide quæ dixit plenius Jac. Gothofred. ad c. 12. l. jul. de maritand. ordin.*

CAPAX culpæ, doli *l. 1. §. 6. D. ne vis fiat ei, injuriæ faciendæ l. 3. D. de reg. jur. consilii leg. 8. §. ult. D. de adqu. vel omitt. her. obligationis l. 12. D. de stipul. serv. solutionis l. 98. §. 7. de solut.*

Capax portionis *l. 8. C. comm. id est qui portionem ex testamento capere potest. Hinc CAPACITAS legatarii l. 55. §. 1. D. de legat. 3. solidi rubr. tit. 17. fragm. Ulp.*

Capaces fluvii naves *l. 11. §. 12. D. de exerc. Capacitati alicui parata vasa Paul. 3. sent. 6. 8. 6.*

CAPELLA Bernhardo juris canonici glossulario *cap. concedimus de consecr. dist. 1.* dicitur oratorium non consecratum. Papias dictum putat *capellam* quasi *capiens λαον*, id est *populum*, vel *capiens laudem*. Alii derivant a græco *καπηλειον* taberna, cujusmodi mercatores in nundinis utebantur. Alii a pellibus caprinis, quibus hujusmodi septa operiebantur. Capellæ sane dicebantur conditoria, in quibus asservabantur reliquiæ sanctorum. Horum causa a potentioribus oratoria exstruebantur privata, quibus hæc conditoria includebantur, quæ nomen capellarum acceperunt, ut plenius explicuit Just. Henn. Boehmerus *Tom. 3. tit. de capell. monach. §. 2. seq.* Nam præter portatiles capellas, seu conditoria illa reliquiarum SS. quas potentiores secum duxerunt, ut ubique rem divinam facere possent, fixas iidem quoque habuere Capellas in suis prædiis sacrorum extraordinariorum causa, quas auctoritate Episcopi exstructas, & adhibitis reliquiis

consecratas altaribus instruxerunt, eisque proprius Sacerdos, Capellanus dictus, missæ celebrandæ, Sacrorumque domesticorum, & privatorum causa præficitur. Propria Monachi quæ habuerunt oratoria, Capellas quoque dixerunt, quæ pedetentim in amplissimas mutatae Ecclesias. In his propria sacra exercent monachi, & moniales, propriis etiam instructi sacerdotibus, & confessionariis. De capellis Vid. *c. intelleximus de oper. nov. nunc. c. & in capella de privil. c. 1. de capell. monach. c. non fuit extr. de jur. patron. tot. ferme caus. 16. & tit. Decretal. de jur. patron.*

CAPENATI piscatores *l. 4. D. de rer. divis.*

CAPERERE cum effectu accipitur. Capere enim dicitur, qui sic accipit, ut habeat. Ideoque non videtur quis capere, quod erit restitutus, seu, quod ei necesse est, alii restituere *l. 71. D. de verb. signif. l. 51. D. de reg. jur. Quo pertinent l. 43. D. de legat. 2. l. 1. §. 1. l. 1. §. 2. si quis aliq. test. prohib. l. 4. quib. mod. usufr. amitt. l. 57. ad Leg. falcid.* Cepisse plane videtur aliquis, quamvis alii adquisiverit *l. 140. de verb. signif.* Capere ex testamento nihil videtur, qui tantum erogat, quantum accepit *l. 122. in fin. D. de legat. 1.* Nec videtur cepisse, qui per exceptionem a petitione removetur *l. 13. De reg. jur.* Hinc capiendi jus *l. 2. §. 2. l. 1. §. 1. l. 13. §. 7. D. de jur. fisc.* Non capienti reddere, id est, ei, qui capere non potest, restituere *leg. 42. D. de jur. fisc.*

In Edicto de Calumniatoribus pecuniam cepisse videtur, qui obligatione liberatus est *l. 2. D. de calumniat.* quo referenda est *l. 115. de reg. jur.* ut ex inscriptione adparet. Id quod confirmatur *l. 22. §. ult. ad leg. falcid. l. 18.*

l. 18. §. 1. l. 31. §. ult. de mors. caus. don.

Capere alimenta ex prædiis l. 4. 11. D. de al. vel cib. leg. a- quam leg. 19. D. de serv. urb. præd.

Capere arbitrum dicuntur, qui eum sumunt, & eligunt. Plaut. Trucul. 2. sc. pen. Terent. Heaut. 2. sc. 1. judicem Plaut. mostell. 3. scen. 1. Donatus in illud Hecyræ Act. 4. scen. 1. Quum illum generum cepimus, adnotat. Ut arbitrum capere dicimus, id est, eligere. Virgilius: ante locum capies oculis. Sic arbiter captus, id est sumtus, in Argumento Amphitruonis Plaut.

Capere conditiones, i. e. admittere l. 4. C. de don. quæ sub mod. dignitatem i. e. sustinere l. 6. C. de mun. & hon. Item res capere dicitur restitutionem l. 9. §. 4. de minor.

Capere dignitatem honoris, id est, sustinere l. 6. D. de mun. & honor.

Capere dolum, i. e. doli capacitatem esse l. 15. de lib. caus.

Capere feras, & volucres dicuntur venatores l. 3. D. de adq. rev. dom. l. 11. §. ult. D. de act. ems.

Capere fructus, i. e. percipere l. 20. D. de adq. possess. intellectum l. 1. §. 3. D. eod. tit. id est ejus ætatis esse, in qua quis intelligit, quid agat. Contra Captu carere est apud Paull. 5. Sent. 4. 2.

Capere intellectum l. 1. §. 3. D. de adq. possess. quod de iis dicitur, qui ejus ætatis sunt, ut intelligant, quid agant.

Capere pignus l. 88. D. de pignor. act. itemque pignori capere l. 15. §. 2. D. de re jud.

Capere etiam est usu adquirere, & suum facere l. 48. §. 1. D. de adq. rev. dom. Hinc usufructu, quæ & domini capio l. 18. §. 1. D. de damn. inf. & longa

possessione capio l. 18. §. 1. de damn. inf. immo & capio nullo adjuncto leg. 36. D. de adq. posses.

Capere, in captivitatem redigere: Captus ab hostibus l. 6. D. de statu l. Capta ab hostibus loca l. 39. D. de religiof.

CAPPI etiam interdum significat fraudari, & decipi l. 21. D. ex quib. caus. major. Sic Captus minor pro circumscripto l. 3. §. 4. D. de minor. Si quid dolo malo captus, fraudatusve est l. 36. D. de pecul. In nullo captus l. 36. D. de pignorat. act. Non capitur, qui jus publicum sequitur l. 116. §. 1. D. de reg. jur.

Capi, orbari. Captus luminibus leg. 1. §. 5. D. de postul. mente leg. 17. D. qui test. fac. poss.

Singularis vero locutio est, Capiti æstimari, dici, indulgeri, interpretari, opinari, id est, er- dexteras, quæ admodum familiaris est Tertulliano. Vid. Apolog. c. 17. lib. 1. de cult. fem. c. 2. de anima c. 13. de pudicit. c. 1. de spectat. c. 3. de præscr. adv. her. c. 44.

CAPESSERE honorem l. 1 C. de serv. ad lib. Capeffendi, i. e. hereditates, & legata capiendi, conditio omnibus sit eadem l. 1. C. de infirm. pæn. cel. lib. HEIN.

CAPILLI. Capillos submit- tendo potest quis facere injuriam l. 15. §. 27. l. 39. D. de injur

Capilli indici in l. ult. §. 7. D. de publican. inter spec. vesti- gales recensentur. Guid. Pan- rol. 2. var. lect. 110. Lapillos e- gi mavult. Sed lapillos, & gen- mas jam ante recensuit juriscan- sultus, ac proinde capillos inli- cos pro pilis certorum anima- lium, quos India submittebat, accipere mavult Bynkersh. 4. obs. 5. HEIN.

CAPIO, **NIS** pro usufru-
pione *l. 35. D. de acqu. posses.*
Dominii capio *l. 18. §. 1. D. de*
damn. infect. Pignoris capio *l.*
15. §. 4. D. de re jud. posses-
ionis capio l. 4. §. ult. D. pro
emt. l. 26. D. de usurp. & usuc.
Mortis causa Catio, vid. art.
Mortis causis.

CAPITAL, facinus capitale,
& capitis poena luendum signi-
ficat, Festo auctore. Sic Capi-
tal admittere *l. 5. §. 6. D. de*
re milit. Plaut. *Menach. 1. sc.*
1. tametsi capital fecerit, & in
Mercat. capital facio. Capital e-
rit *l. ult. §. 1. D. de term. mor.*
Cic. de legib. 2. 8. & de invent.
2. Plura de hac voce dabit Car-
rio *Emendat. 1. 3.*

CAPITALIS, **E.** Capitalis
accusatio *l. 1. §. 13. D. ad SC.*
Turpil. animadversio l. 5. C. de
jurisd. omn. jud. actio l. 5. D.
si ex nox. causis. causa l. 2. §. 1.
D. de jur. fisc. coercitio l. 200.
de V. S. fraus, quam adminisse
dicitur, qui tale aliquid admisit,
propter quod capite puniendus sit
l. 1. leg. 23. §. 2. D. de Aedil.
Edict. Capitalis poena l. 2. §. ult.
D. de poen. Capitale crimen l.
15. D. de donat. iudicium leg.
31. D. de pos. maleficium l. 8. de
queston. periculum l. 1. §. spor-
ulas 6. C. de Praef. Praet. Afr.
supplicium l. 8. C. ad leg. Cor-
nd. de sicar.

Capitalis videtur omnis causa
exstimationis l. 103. D. de verb.
signif. Unde Cic. pro Roscio c. 6.
tupia, & famosa iudicia summe
exstimationis, & pene dixerim,
capitis vocat. Sed & in Verrin.
2. 40. jungit caput, exstimation-
emque. Et lib. 1. de off. c. 12.
capitis, & fame certamen. Secun-
dum quae in l. 1. §. 6. de postul.
Capitali crimine damnatum acci-
per debemus, qui eo crimine
damnatus sit, cuius poena existi-
mationem ledit, ac minuit. Sic

& capitis minutionem pro existi-
mationis minutione dixit Tertul-
lian. *de spectac. c. 12.* quum ait:
Damnabit ignominia, & capitis
minutione.

Tamen aliquando **CAPITA-**
LE mortem, vel amissionem ci-
vitatatis significat *leg. 103. D. de*
verb. signif. Capitalia iudicia, ut
Paullus, sunt, ex quibus poena
mors, aut exilium est, hoc est,
aquae & ignis interdictio. Per has
enim poenas eximitur caput & ci-
vitate. *Non capitalia sunt, ex qui-*
bus pecuniaria, aut in corpus
aliqua coercitio poena est leg. 2.
D. de publ. jud. Et Ulpianus:
Rei capitalis condemnatum acci-
pere debemus, qui morte, exsi-
lione coercitus est *leg. 4. D. si*
quis caur. in jud. sist. Add. l. 2.
D. de poen. l. 10. D. de jur. pa-
tron. Et ita in ea parte edicti,
qua patronus, qui libertum capitis
accusavit, ab ejus bonorum pos-
sessione repellitur, is demum vi-
detur capitis accusasse, qui tali
iudicio adpetit, cuius poena aut
supplicium (ultimum scilicet)
habuit, aut exilium, quod sit
vice deportationis, ubi civitas a-
mittitur *l. 14. §. 3. D. bon. li-*
ber. Capitis accusationem Labeo
etiam existimabat, cuius poena
mors, aut exilium esset *l. 10.*
D. de jur. patron. Quo sensu in
leg. 53. §. 1. D. de fideicomm.
libert. l. 10. §. 10. D. de in jus
voc. l. 5. §. 23. D. de agnosce. &
al. lib. l. 22. D. de his, quae ut
indign. l. ult. D. de bon. libert.
haec verba accipimus.

Capitales inimicitiae, quum quis
odio capitali ab aliquo distinet l.
8. l. 14. §. ult. de procur. Capi-
tales minae l. 7. C. de his, quae
ut indign.

Capitalis, atque temonis necessi-
tas in l. 12. C. de excus. mun.
Vid. infra capitulum.

CAPITATIO, census capi-
tis *l. ult. §. pen. D. de mun. &*

honor. & passim. Κεφαλήτιον vocat Zonaras in Leone Isaur. Vid. art. Caput. Eam vero aliam humanam, aliam animalium constituit l. ult. C. Theod. de const. don. Nam & animales fuisse publicas functiones æque ac terrenas ostendit l. 23. C. de agric. & cens. quam terrenam, sive animale[m] descriptionem adpellat eadem l. ult. Illam utique capitationem sola rusticana plebs, extra muros posita, pensitabat l. 1. C. ut rustic. ad null. obseq. Plebs vero urbana minime in censibus, pro Capitatione sua, conveniebatur, sed ab ea immunis habebatur l. 1. C. de capit. civ. cens. exim. Et quidem in hac rusticanorum capitatione, quum antea per singulos viros, per binas vero mulieres, capitis norma censeretur, Impp. Gratianus, Valentinianus, & Theodosius hoc ita moderati sunt, ut binis, ac ternis viris, mulieribus autem quaternis unius pendendi capitis munus injungeretur l. 10. C. de agric. & cens. Pro modo autem capitationis annuarias species quotannis tribus pensionibus illatas fuisse, docet l. 15. C. Th. de annon. & trib. Capitatio autem predii occurrit in l. 9. C. de act. emt. l. ult. C. Th. sine cens. & reliq. Salvian. Massiliens. lib. 6. de Dei judiciis: Ut quum ab his possessio abcesserit, CAPITATIO non discedat. Sic & in l. ult. C. Theod. de patroc. vic. functiones omnes, quas metropolitane debent, & publici vici, pro antiqua capitationis vice debent. Porro Capitatio, & Jugatio quandoque disjunguntur, ut pro Jugatione, vel Capitatione in l. 9. C. de agric. & cens. l. 11. C. Th. de exact. l. 1. C. Theod. ne quid publ. leat. Quemadmodum & separantur Juga, & Capita in l. 6. C. Theod. de const. don. Pro Capitibus, seu Jugis suis l. 2. C. Theod. de protostaf. Alias juga, &

capita coniunguntur, ut in l. 1. C. Theod. de impon. lucr. descript. & jugum capitatio in l. 1. C. Theod. de immun. conced. Unde Συγκαταλήτων in Nov. 17. cap. 8. Capitatio plebeia l. 36. C. Theod. D. de decurion.

CAPITIUM in l. 27. D. de aur. arg. legat. inter muliebria ornamenta ponitur. Ac proprie Capitium dicitur vestimenti cuiusdam foramen, per quod caput transmittebatur. Hieronymus Epist. 128. ad Fabiolam describens vestem sacerdotalem megnil. Exod. 28. v. 4. & 31. In superiore, inquit, parte, que collo inducitur, aperta est illa tunica, quod vulgo Capitium vocant. Adeoque a capite nomen habet istud foramen, quod per illud immittitur. Capitium illud in sacerdotali habitu eleganter descripsit Braun. de Vest. Sacerd. Hebr. lib. 2. c. 5. §. 15. p. 560. & 578. ubi totum illud vestimentum, ipsumque capitium æri incisum exhibuit. Ab illo ergo foramine totum postea vestimentum illud muliebre apud Romanos Capitii nomen accepit. Hæc Heineccius, cui nimis contorta videtur Varronis lib. 4. de ling. lat. etymologia, ducta ab eo quod capit pectus, id est, indutu comprehendit.

CAPITOLIUM. De hoc vid. Rycquim in libello elegante de Capitolio. In iure autem nostro frequentissimum est hoc conditionis exemplum: Si in Capitolium ascenderit l. 7. l. 29. D. de condit. & dem. vel non ascenderit l. 17. §. 1. D. de manum. test. Clivus Capitolinus. Vid. infra Clivus.

CAPITU. De annonis, & Capitu est rubr. tit. C. De quorum verborum significato vide infra art. Caput in fine.

CAPITULARIA in l. 14. Theod. de extraord. & sordid. mun. id est, capitularia functio, onus scilicet

scilicet tironum, seu capitum exigendorum.

CAPITULARIUM adpellant Impp. remonariam functionem, quam in sordidis muneribus ponunt *l. 14. 15. 18. C. Theod. de extraord. & sordid. mun.* Vetus Glossarium: Tributum Capitulare *επιμετρεαυ πορος*. Atque inde Capitularii, qui & remonarii in *l. 2. C. de privil. eor. qui in Sacr. pal. milit.* Capitularii *honororum, ac tabernariorum* apud Casiodor. 10. *Var. 28.* Sane apud Symmach. *lib. 9. epist. 10.* Capitulani, an Capitularii scribendum sit, aliorum esto iudicio.

Capitulenses in *l. ult. §. 7. D. de censib.* aliis sunt ab Ælia Capitolina, de qua supra, aliis a Capitulo oppido, cuius meminit Plin. *lib. 3. c. 5.*

CAPITULUM idem, quod Capitularium. Quemadmodum emendanda est *l. 12. C. de excus. mun.* ubi vulgo capitalis, atque remonis necessitas pro capituli, atque remonis.

Capitulum, cuius mentio est in *c. ex parte De his quæ sunt a maj. part. cap. & alibi*, est collegium Canonicorum Cathedralium Ecclesiarum, & est veluti Senatus quidam Ecclesiæ. Sed & religiosorum ordinum conventus capitula deinceps dicti sunt.

Capitulum est collegium clericorum in Ecclesia Cathedrali, vel Collegiali. Est etiam conventualium sub Abbate potiora expeditum *cap. 6. de his, quæ sunt a prælat.* Sed & commendatores provinciales capitulis propriis, & commendatoribus collectis sunt instructi. Status autem Capituli Cathedralis Ecclesiæ est duplex, alius sede vacante, alius sede plena, vel non vacante. Sede etiam secundum quid vacante regimen Ecclesiasticum ex jure communi redit ad capitulum, quod Episcopus antea cum ejus

concurſu exercuerat *cap. un. de major. & obed. in 6. c. 9. de hæret. c. 14. de major. & obed. in antiq.* Tenetur tamen intra octo dies vicarium constituere *Concil. Trident. sess. 24. de reform. c. 16.* Est quidem capituli regimen in Ecclesiasticis, & Temporalibus duntaxat Vicarium, adeoque limitatum, ut nihil innovare, nec statum dioeceseos mutare queat. Quo circa quæ per unionem ei innexa, in pristinam libertatem restituere, aut de libertatibus, vel juribus dioeceseos quid statuere, vel dispo- nere, aut bona Ecclesiastica alienare, vel unionem beneficiorum facere nequit, nisi ad collationem Capituli spectent *c. 1. c. fin. ne sede vacante innov. in antiq.* Neque in collatione præbendarum capitulum fungitur vice Episcopi *c. 2. ne sede vacante in antiq.* Nec in illud transeunt functiones personales ad dignitatem singularem Episcopi restrictæ. Quocirca nec delegationes papales Episcopo sub nomine officii factæ, quæ morte non expirant, continuari possunt a Capitulo, Barbosa *de canon. c. 42.* nec quæ Episcopo ut sedis apostolicæ Delegato propria sunt, sibi vindicare possent. Vid. *Concil. Trident. sess. 6. de reform. c. 3. item sess. 7. de reform. c. 14. conf. c. 9. de hæret. in antiq.* ibi tamquam a sedis apostolicæ delegatis.

Sede non vacante duplici Capitulum Canonicorum considerari potest respectu, vel ut separatim corpus sub Decano sine Episcopo qua tali, vel ut coadunatum cum ipso. Priori respectu Capitulum est corpus *mediatum* sub jurisdictione Episcopi *cap. 13. de offic. judic. ordin. in antiq.* Hinc a facto capituli gravante adpellatur ad ipsum episcopum, si vel maxime hic ei ut canonicus intertuerit *cap. 11. de adpellat. in 6.* Ad concilia provincialia, æque
ut

ut mediati prælati, vocandum, in quibus per nuncios, seu deputatos comparet *cap. fin. De his, quæ fiunt a prælato*. Præcedentiam in corpore habet præ reliquis prælatis mediatis, Episcopi visitationi subiacet, exemplo reliquorum Collegiorum Ecclesiasticorum *Concil. Trident. sess. 6. de reform. c. 4.* Conventus agit alicubi suo jure, etiam sine consensu Episcopi, quo casu a Decano convocatur. Dantur utique Capitula tam Cathedralium quam Collegiatarum Ecclesiarum *exempta*, immediate sedi papali subjecta, exemplo ordinum monasticorum tali libertate gaudentium: qua quidem salva Episcopis tantum concessum est, capitula nullis obstantibus exemptionibus visitare, corrigere, & emendare *Concil. Trident. sess. 6. de reform. c. 4.* extra visitationem contra aliquem ex exemptis capitulis, vel ex officio, vel ad instantiam procedere, sed concurrentibus duobus deputatis a capitulo initio cujuslibet anni eligendis *sess. 25. de reform. c. 6.* Capitulis injunctum, ut Episcopis eum honorem tribuant, qui eorum dignitati par est, eisque in choro, & in capitulo, in processionibus, & aliis actibus publicis primam sedem, & locum, quem ipsi elegerint, & præcipuam omnium rerum agendarum auctoritatem concedant. Quatenus vero capitulum in consortium cum Episcopo coadunatum est, & sic unum corpus cum eo constituit, sunt utique capitulares membra, & fratres Episcopi *cap. 4. de his quæ fiunt a prælato in antiq.* ex quibus senatus Ecclesiasticus componitur *sess. 24. Concil. Trident. c. 12. in fin. ibi*: ut merito Ecclesiæ Senatus dici possit. Idemque est substitutus in locum antiqui presbyterii. Unde dimidia pars capituli ex presbyteris, altera ex diaconis, & subdiaconis constare

debet *tit. c. 12. Concil. Trident.* Hac sub unione Episcopus, & Capitulum Ecclesiæ, seu totam dioecesin, ejusque clerum repræsentare dicuntur, ut, quidquid Episcopus cum capitulo facit, Ecclesia ipsa, quatenus ut particularis res publica concipitur, immediate fecisse, intelligatur. Unde conficitur, ut in causis arduis, & magni momenti, quæ statim dioeceseos publicum, vel salutem communem Ecclesiæ concernunt, *consilium*, vel *consensum* capituli adhibere debeat Episcopus, ita tamen ut hoc, non illud sit necessarium. Quocirca ante omnia respiciendum est ad consuetudinem, quæ determinat, quando *consilium capituli* requirendum sit *c. 3. de consuet. in 6. c. ne sede vacante in 6.* Quando autem consensus capituli necessarius sit, dependet ex determinatione vel juris communis, vel capitulationum, quæ hunc in finem præcipue electo præscribuntur. De jure communi consensus capituli desideratur in collationibus beneficiorum, quæ conjunctim ab Episcopo, & Capitulo fieri debent *cap. 1. eod. tit. in antiq. in alienationibus rerum Ecclesiasticarum c. 52. Caus. 12. q. 2. c. 1. 2. 3. 7. 8. 9. ne sed. vac. in antiq. c. 1. de reb. eccles. alien. vel nov. in uniendis beneficiis, & ecclesiis c. 8. 9. de his quæ fiunt a præl. clem. 2. de reb. eccles. non alien. in contractibus nomine ecclesiæ ineundis, ut ecclesia simpliciter inde obligetur in interdicto ecclesiarum decernendo c. 2. de his quæ fiunt a major. part. cap. in antiq.* Consilium vero duntaxat desideratur in instituendis, & destituendis clericis *cap. 6. de his quæ fiunt a prælato*, nisi de consuetudine aliud introductum *cap. 3. de consuet. in antiq.* Denique in statutis condendis consilium ejus haud negligendum *cap. 5. de his quæ*

quæ fiunt a præl. Ubi autem consensus Capituli necessarius est, convocandum est capitulum ab Episcopo, qui deliberanda proponit, vota exquirat, & juxta ea concludit Concil. Trident. *sess. 24. de reform. c. 6.* Eo respectu Canonici Capitulares vocantur. Præpositus regulariter non vocandus, nisi præbenda canoniculi gaudeat, qua etiam gaudere potest ipse Episcopus, & hoc respectu etiam votum in capitulo habet *cap. 15. de concess. præbend. in antiq. c. 11. de adpell. in 6.* Negotium ad deliberandum ab Episcopo propositum capitulariter exequiendum, & sic deliberandum in ipso collegio *cap. 4. de his, quæ fiunt a majori part. in antiq.* non extra illud vota exquirenda, ut ne quidem consensus majoris partis sufficiat, si extra Capitulum a singulis editus, quia deliberatio præcedens in ipso collegio influenda deficit. Ex majoribus votis conclusio formanda, quæ consensus capituli constituit *cap. 1. de his, quæ fiunt a major. part.* Ceterum si negotium ad Episcopum, & capitulum, quatenus ut dux partes considerantur, pertinet, veluti collatio præbendæ ex fundationis, vel statuti determinatione, Episcopus separatim votum edit, & Capitulum iidem, cujus suffragium ex sententia plurimorum dependet. Denique si in negotiis propriis Capitulum a Decano convocatur, Decanus directorem habet, vota quoque singulorum exquirat, atque inde decretum format.

CAPSARIUS dicitur, qui mercede servanda in balneis vestimenta suscipit *l. 3. §. ult. D. de offic. præf. vig.* Cujusmodi Capsarii occurrunt apud Epiphani. *contra hæres. lib. 1. hæres. 30. §. 24.* quos Καμψαρῖες vocat alio loco ejusdem libri. Ac plane in quibusdam provinciis in balneis

ad vestimenta custodienda conducta habebant mancipia, ut ostendit *l. 3. §. 2. D. de his qui not. infam.*

Capsarii etiam Capsarum opifices dicuntur in *l. ult. D. de jur. immunit.*

Sed & CAPSARIUS in *leg. 13. D. de manum. vind.* appellatur, qui pueris in ludum eunti- bus libros portat, a *capsis* librorum gratia comparatis, quarum fit mentio in *l. 3. D. de supell. leg.* Quo sensu & accipi potest verbum apud Suet. in *Neron. c. 36.* quando ait: *Constat, quosdam cum pædagogis, & Capsariis uno prandio pariter necatos.* Nam pueros ingenuos hujusmodi servuli sequi solbant ministerii causa. Juven. *sat. 10.* Quisquis adhuc imo partem colit ære Minervam, - Quem sequitur custos angustæ vernula capse. Remigius Episcopus Altissiodorensis in *Pf. 57. de judæis agens*: Et in eadem, inquit, Paschali sollemnitate captivati diversi per mundum capsarii Christianorum facti sunt, quia servant Libros legum, & Prophetarum. Quod utique ex B. Augustino sumit, qui in *Psal. 40.* Nobis, ait, serviunt Judæi tanquam Capsarii nostris studentibus nobis codices portant. Philostrat. in *vita Sophistæ. c. 27. n. 5. p. 618.* capsarios designat, cum ait: *Ἰερὸν δὲ κατεδὼν, καὶ παιδαγωγὸς προσκαθήμενος ἀκολυθῶν τε παιδᾶς, ἀχθὲν βιβλίων ἐν τῆραις ἀνημένας.* Templum autem videns, eique adfidentes pædagogos, servosque pedisequos, librorum onera in peris ferentes.

CAPTARE aliquem a veteribus dicebatur, qui simulato obsequio, munusculisve lepreama iudicia aucupabatur, venabaturque eo artificio, quod belle ab Horatio *lib. 2. sat. 5.* depingitur. Plin. *lib. 2. epist. 20.* Regulus, qui speraret aliquid ex novis tabulis, quia

quia nuper eum captare creperat. Idem *lib. 4. Epist. 2.* Mancipatum fœda, & insolita parantibus indulgentiæ simulatione captabat. Martial. *lib. 6. Epigr. 63.* Scis te captari, scis hunc, qui captat, avarum, Et scis quod captet, quid Mariane, velit. Idem alibi: Tuum me captares, mittebas munera nobis. Seneca *lib. 1. Controv. 6.* Aliquis captare orbos senes vult, & suas opes in alienas mortes diffundere, excutiat testamenta, scrutetur census. Eodemque sensu etiam *captari* testamenta dicebantur. Seneca *lib. 9. de benef. cap. 38.* Hinc.

Captare hereditatem, vel legatum nostri dicunt in *l. 1. D. si quis aliqu. test. prohib. l. 25. C. de transact.* pro eo, quod est artificiose eniti, & structis technis, ut eam etiam præter defuncti voluntatem comparemus. Vid. captator.

Captare verba in *l. 19. D. ad exhib.* dicuntur, qui torquent in aliam significationem, ac intellexit is, qui ea pronunciavit, ut ait Ant. Augustin. *lib. 4. Emendat. cap. 5.*

CAPTANDÆ mortis votum *l. 11. C. de transact.* Quod accipitur pro ardente desiderio ex alterius morte lucrum capiendi, quod facile subigit homines sævos, ut vitæ ejus insidientur. Coras. 5. *miscell. 13.* Alciat. *parerg. 2. & Comment. ad l. 2. pr. D. de vulg. & pupil. substit.*

CAPTATOR, quem vetus Horatii interpretes in illam *satyr. 7. lib. 2.* interpretatur *heredipetam*. Nam ille officii simulatione, hamatisque, & viscatis muneribus senes orbos, & locupletes, ad quorum bona animum, oculumque adjecerat, demereri solebat: aliaque captandarum hereditatum ratio ab illis reperta est, qui senibus ejusmodi plagas tendebant, in ea eas ut illi imprudenter incurrerent.

Testamentis enim suis eos heredes scribebant, eaque palam assignabant, aut etiam recitabant, ut eo pacto mutuam eorum liberalitatem elicerent, ac provocarent. Quinctilian. *Declam. 325.* Sic quidem heredes scribunt eos, quos captant, tanquam intellecturos, tanquam secrete scriptos.

CAPTATI, pro postquam captaverunt, vel captantes, vel captaverunt, vel qui captant. Quod nonnulli *captati* aliquorum momentarias necessitates sub hac conditione fundos opimos comparent, &c. *l. 1. C. Theod. sine consuet. vel reliquis.* Apud Valerium M. *lib. 9. cap. 7.* legit Lipsius: *spreto mortali habitu divinum captatus est*, ductu veteris Codicis ubi legitur, *caput latus est*. Ita ex aliis codicibus idem *cap. 8.* reponit, *exiguo momento maxime rei casus fluctuatus est*. Huic simile apud Tertullian. & Sallustium *homo ventus*, & adventus, id est, qui venit, advenit: in XII. tab. *Sol occasus*. Ita apud Lucretium *lib. 4. v. 1240.* penetratum-Aegre admiscetur muliebri femine semen. Et tamen Tribonianus, quia hoc obscurius erat, reposuit *captantes*. Confer Salmasium in *Solinum pag. 39. Edit. Traject.* qui hanc loquendi formam multis confirmat locis.

CAPTATORIÆ institutiones, quæ alienæ liberalitatis exprimendæ, eliciendæque causæ sunt *l. 70. 71. 81. D. de hered. inst.* quales sunt hæ: *Qua ex parte me Titius heredem scriptum in tabulis suis recitaverit, ex ea parte heres esto l. 1. D. quæ pro non script. hab.* Et ita captatorias institutiones accipe in *l. 1. C. de testam. mil. & captatorias scripturas in l. 64. D. de legat. 1.* Ceterum captatoriæ non sunt ex scripturæ, quæ adfectionibus mutuis expressæ, elicitæque sunt *d. l. 71. D. de hered. inst.* Unde in *Novell. Valen-*

lent. Tit. 4. de Leonio, & Coniuge, se testamento in eodem codice scripto vicissim heredes instituerant, aiunt Impp. Quoniam nec captatorium dici potest, quum duorum similis fuerit adfectus, & simplex religio testamenti condentium. Sane eas demum institutiones pro Captatoriis habitas, improbatasque fuisse, constat, quarum conditio in futurum, non item in præteritum tempus conferebatur l. 20. §. ult. D. de condit. inst. Generaliter enim captare hereditatem legitimari, vel ex testamento dicitur, qui de & conservanda laborat, ad eam adfectat, & ne sibi ex faucibus ejusmodi bolus eripiat, satagit l. 1. D. si quis aliq. test. prohib. l. 25. C. de transact.

CAPTIO pro fraude, deceptione, dolo, & fallacia accipitur l. 34. D. de act. emt. & alibi passim.

CAPTIOSUS, A, UM, fallax, damnosum l. 41. D. de usurp. l. 14. §. 5. quod met. caus. Unde captiosa, & lucrosa, ut adversa, & pugnancia ponuntur in l. 6. §. 10. D. quæ in fraud. credit.

CAPTIVITAS l. 7. D. de jur. codicill. & passim.

CAPTIVUS, qui apud hostes est tot. tit. de captiv. & possl. revers.

CAPTUS, US. Captu carere, i. e. ratione destitui. Paul. 5. sent. 4. 2.

CAPTUS, actus venandi, vel occupandi aliquid in l. 8. D. de contr. emt.

CAPUT pro vita, sive naturali, sive civili. Hinc Capitis accusatio l. 10. D. de jur. patr. crimen l. 1. C. de bon. profer. iudicium leg. 7. pr. D. ad leg. jul. repet. periculum l. 36. pr. D. de fideic. lib. poena l. 4. §. 10. D. de re milit. Capite daminari Cic. Tusc. quest. 1. c. 22.

luere leg. 16. §. 4. D. de pæn. plecti l. 7. §. ult. D. ad leg. jul. repetund. puniri l. ult. D. de incend. ruin. naufr. sancire Varro de re rust. lib. 1. c. 5. Capitis poena l. 4. §. 10. D. de re milit. postulari l. 53. D. de fideiuf. puniri l. 5. D. de bon. damn. reus l. 45. D. de solut.

Caput pro persona, sive in sensu naturali, ut idem sit ac homo, sive in sensu civili, ut intelligatur homo cum statu suo, libertatis puta, civitatis, vel familiaris consideratus. Sensu naturali dicitur Caput servile l. 3. §. ult. D. de capit. minut. & capita mancipiorum l. 72. D. de evict. Sic & noxa caput sequitur l. 2. D. si ex nox. caus. Civili sensu dicitur Caput de civitate eximi in l. 2. D. de publ. judic. Ita & in caput alterius interrogari, & torqueri l. 1. §. 11. cum trib. sequ. l. 2. l. 3. l. 10. §. 2. D. de quest. & in caput filii questionem habere dixit Cic. pro Cluent. c. 66.

In Capita aliquid dividi dicitur, in personas, in viriles, & ut Justinian. Nov. 118. c. 3. fin. interpretatur secundum personarum numerum, & pro numero singulorum, ut ait l. 8. 9. C. Theod. de bon. profer. Sic videlicet, ut æquales partes quisque ferat, & tot fiant partes, quot personæ sunt §. ult. Inst. de heredi. quæ ab intest. Cui opponitur in stirpes dividere l. pen. §. 1. de legit. hered. id est, pro stirpibus, non pro virilibus portionibus, ut in l. 2. C. de suis & legit.

Capitis tributum, quod in singulas personas confertur l. 3. l. ult. D. de cens. Censum Capitem dixit B. Hilar. in lib. contra Constantinum Aug. c. 10. p. 569. Cuiusmodi censum solo interdum Capitis nomine designari, sciendum est, ut in Panegyrico Eumenii Constant. Aug. dicto. c. 11.

Septem

Septem millia capitum venisti, quartam amplius partem nostrorum censuum. Sic & Capita relevata. Imp. dicunt *l. 6. C. de conlat. don.* Et ita Sidon. Apollinar. c. 14. quo ab Imp. Majoriano trium Capitum remedium, seu relevationem petit, venuste ei Herculeum laborem exantlandum, tributumque capitis, ceu monstrum depugnandum proponens: *Lestrigonem*, ait, *non esse puta, monstrumque tributum - Hic capita, ut vivam, tu mihi tolle tria.* Vid. plura in *capitatio*. Pro Capite dari dicitur, quod domino datur, ut servum manumittat *l. 11. §. ult. D. de pecul.* Ita servus ancillam, quam furripuerat, domino pro capite suo dedisse proponitur in *l. 10. D. pro emt.* id est, pro libertate sua, ut loquitur *l. 4. §. 16. D. de usurp.* Senec. *epist.* 80. Eripe te de hac servitute, quam extremæ quoque conditionis mancipia, & in his sordibus nata exsuere conantur, peculium suum, quod comparaverunt, ventre fraudato, pro capite numerant. Sed & pro Capite dari dicitur, quod nutrici ad educandum, vel alicui ad servos a prædonibus liberandos datur *l. 28. §. 1. D. de don. int. vir. & ux.* Senec. *lib. 2. de benef. c. 21.* Pecuniam, quam pro capite depredato, id est, pro redemptionis prætio.

Caput pro pecude, vel singulis corporibus. Sic Capita gregis, vel armenti *l. 68. l. 70. D. de usufr. pecorum l. 10. §. 3. D. de iur. dot.*

Caput pro statu. Unde capite minui dicuntur, qui statum mutant. Nec enim aliud esse Capitis deminutionem, quam mutationem status, indicant *l. 2. D. de in integr. rest. l. 1. D. de cap. minut. l. 9. §. ult. D. de minor. juncta cum pr. & §. 1. Inst. de cap. demin.* Cic. in *Top. c. 4.* & ibi Boeth. *lib. 2. comm.* Paul. 1.

Tom. I.

sent. 7. 1. Proinde servus, quam manumittitur, capite non minuitur, quia nullum caput habuit, inquit Justinianus *§. 4. Inst. cod. tit.* id est, nullum jus, statumque *l. 3. §. ult. leg. 4. D. de cap. minut.* Tribus vero modis Capitis minutio contingit, ut vel Aufonius in *grypho* testis est. Aut enim libertatem, civitatemque simul amittimus, & hæc est Maxima, seu Magna, aut civitatem tantum, libertate retenta, amittimus, quæ Media seu Minor appellatur, aut libertate, & civitate salva, familia dumtaxat mutatur, quæ Minima est *leg. ult. D. de cap. minut. pr. Inst. adv.* Ceterum Magna capitis deminutione plerumque etiam Mediam Jurisconsulti comprehendunt *l. 2. §. 4. D. de suis & legit. l. 1. §. 8. D. ad SC. Tertull. l. 1. D. de usu & usufr. leg.* Itaque & Boethio deportatio maxima capitis deminutio est, quæ aliis *media* est. Quin etiam duas tantum capitis deminutiones in *d. l. 1. §. 4. de suis & legit.* ponit Ulpianus.

Caput pro origine, & summa cujusque rei, ut Donatus in *Andr. act. 2. sc. 6.* ait. Ita a capite rationem reddere, id est, ab ipso actus gesti initio *l. 19. §. 1. D. de negot. gest.* Sic dicitur ex capite aqua duci *l. 16. D. quæ adm. serv. amit.* Virgil. *lib. 4. georg. v. 386.* Et caput, unde altus primum se erumpit Enipeus.

Caput pro urbe primaria, vel Metropoli. Caput Provinciæ *l. 7. D. de offic. procos.* Tacit. 3. *annal. 43.* Augustodunum, caput gentis.

Caput testamenti pro eo, quod vulgo articulum dicimus *l. 40. §. ult. D. de testam. mil.* Unde generale caput *l. 32. D. de usu, & usufr.* nimirum quo cavebatur, ut legata, & libertates ab hereditibus præstarentur *l. 34. §. 6. D.*

de legat. 2. l. 40. §. ult. de leg. 1. 3. hac verborum formula: Quisque mihi heres erit, damnas esto, de qua Brillon. lib. 7. de Formul. c. 137.

Ita & CAPITA legum dicuntur l. 44. §. 1. D. de rit. nupt. l. 10. §. 1. D. ad leg. jul. de adulter. Itemque Capita edictorum l. 2. D. ex quib. caus. major. l. 1. §. 7. D. de postul. Sed & caput ex rescripto l. 1. D. de interd. & releg. Caput mandatorum leg. 27. §. ult. D. de pœn. sententiæ l. 29. §. 1. D. de minor. Immo & Capitulum in eandem sententiam dicunt Ulpianus, & Paullus l. 27. §. 4. & l. 30. §. 3. D. ad Leg. Aquil.

Caput usuris oppositum sortem principalem significat l. un. C. Theod. de usur. rei jud. Liv. lib. 6. c. 35. De capite deducitur, quod usuris pernumeratum est. Græci eadem significatione κεφαλαιον dicunt, & Justinianus Nov. 72. c. 6. αρχαια. Ubi male ab interprete vulgato verti monet Heinæcius: Quia melius est eis, (εὐ αρχαιαίς) in Antiquis tutamen manere: quum vendendum esset, sortem, vel caput illis in tuto esse. Et ex observata vocabuli notatione, Bynkersh. 1. obs. 1. eleganter exposuit locum Gellii lib. 20. cap. 1. ubi obæratum intra tria nundina nec solventem, nec pactum Capitis pœnas dare scribit. Per Caput enim sortem, per Pœnam usuras intelligi, ingeniose probat.

Capita officii etiam adpellantur primates officiorum, & qui in officio primos gradus tenent in l. 2. C. de proxim. sac. scrin. Quemadmodum in ordine castrensi milites quidam Capita scholarum dicebantur, ut ex Amm. Marcellino lib. 14. c. 10. liquet. Vegetius etiam lib. 11. c. 8. & c. 13. denis militibus prepositos Capita contubernii vocatos scribit.

Atque ut heic de CAPITIS significationibus sermonem absolvimus, addit Brillonius: illud videndum est, quæ sit vis, ac potestas eorum verborum, quæ habentur in l. 1. C. de off. præf. Afric. in extremo: Pro annonis & Capitu præfecti prætorio per totam Africam auri libras centum &c. Item quis sit sensus rubricæ de annonis & Capita administrantium (ita enim verba tituli in veteribus Codicibus scripta esse, ipse observavi) Quibus verbis facem præterunt l. 6. C. de erog. milit. annon. in qua annonas, & Capita milites ex horreis consequi, Imperatores constituunt, & Novellæ Justiniani, in quibus non semel αννονας, και καπιτα, αννονων, και καπιτων scriptum est, veluti Nov. 8. c. 2. (ubi tamen alii καπιτατων. Haloander καπιτων habet) Nov. 24. cap. 6. extr. Nov. 25. c. 6. sub fin. item Edicto 13. ex quibus perspicue liquet, annonas, & Capita rectoribus provinciarum, & administratoribus præberi, aut in eam rem certos numos præstari consuevisse: unde αννοναι, και αι κεφαλαιωναι conjunguntur l. 1. C. de annon. & tribut. Illo autem annonarum nomine ea significabantur, quæ ipsis rectoribus pro victu suo, Capitum vero ea, quæ pro pabulo jumentorum ipsis præstabantur. Constat enim, scœnum, & paleam, & quæ ad pabula necessaria erant, administrantibus subministrata fuisse. Idque Trebellius Pollio in Claud. c. 14. & Vopiscus in Aureliano c. 9. indicant. Ammian. Marcellinus lib. 20. c. 4. Interrogatus, ait, ex arte, quid haberet compendii? respondit, vicenas diurnas annonas, eisdemque pabula jumentorum, quæ vulgo dicuntur Capita. Unde Iupp. in l. 8. C. de erog. milit. annon. scœnum militibus iustis capitibus præstandum statuit. Eaque sunt pabu-

pabula in *l. 9. C. de jur. fise.*
& alimenta pecoribus in *l. 2. C. de curs. publ.*

CARACALLA. Vid. supra ANTONINUS.

CARBASEA, species sunt ad vestigal pertinentes *l. ult. §. 7. D. de publican.* ubi : *vestis serica, vel subserica, vela tincta, carbases.* Carbassus est subtilissimi linthei genus, quod apud Indos præcipue, & Hispanos conficiebatur. De his testis est *Plin. hist. nat. 19. 1.* De illis *Curtius lib. 8. c. 9.* ubi de Indorum rege : *Distincta sunt auro, & purpura Carbassa, qua indutus est.* Nescio tamen, an non apud Marcianum *απο τῆς καὶ* repetendum sit *vela*, quod præcessit, ut loquatur de *velis carbasseis*. Talia enim in usu veteribus *Virgil. Æneid. 3. v. 356. Auræ-vela vocans, tumidoque inflatur carbassus austro.* Add. *Plin. lib. 19. c. 1.* ubi *Carbassina vela in theatro.* *Cic. in Verr. 5. 12.* ubi *tabernacula carbasseis insenta velis.* *Ovid. metam. lib. 11. v. 477. deducere carbassa,* pro vela detrahere. Oportet ergo, plura carbassi genera fuisse, quorum alterum ob subtilitatem vestibus delicatiorum, alterum crassius, & solidius velis non modo tabernaculorum, sed & navium idoneum videretur. HEIN.

CARBO. Carbonum adpellatione materia non continetur. Titiones quoque, & alia ligna cocta, ne fumum faciant, quæ veteres *ακαπνα* vocabant, carbonibus non adnumerantur, sed proprium genus habent *l. 167. D. de verb. signif.* quæ excerpta est ex *l. 53. fin. D. de legat. 3.* Carbonis præbitio olim in sordidis muneribus numerabatur *l. 15. 18. C. Theod. de extraord. & sordid. mun.* ex quibus emendanda est legis *12. C. de excus. mun.* clausula in hunc modum : *Carbonis quoque (nisi cum, quem moneta solemniiter, vel*

fabrica secundum veterem morem possit armorum) ab huiusmodi viris præbitio desistat.

CARBONIANA bonorum possessio *l. 20. D. de inoff.* quæ scilicet ex Carboniano edicto datur, quo infantibus, aut impuberibus, quibus controversia sit, an inter liberos sint, causa cognita, perinde bonorum possessio datur, ac si nulla ea de re controversia esset, iudiciūque in tempus pubertatis differtur *leg. 1. D. de carbon. edict. l. 3. §. pen. de lib. agnosc.* Quod & Carbonianum decretum in *l. 7. §. 4. D. de carbon. edict.* Nomen autem habet hoc edictum ab auctore suo. Hinc Carbonianus bonorum possessor in *leg. 3. §. 13. eod.*

CARCER, inquit Servius, est custodia noxiorum. Varro *de ling. lat. lib. 4. Carcer a coercendo, quod exire prohibetur.* Anco Marcio regnante Romæ ad terrorem incrementis audaciæ carcerem foro imminentem media urbe ædificatum *Liv. lib. 1. c. 33.* refert, cui a Tullio Rege addita pars, quæ sub terra Tulliani nomen invenit, ceu ex illo Varronis loco modo citato adparet. Carcerem, ait Cicero *Catilin. 2. c. 12.* vindicem nefariorum, ac manifestorum scelerum majores nostri esse voluerunt. Ulpianus carcerem ad continendos homines, non ad puniendum haberi debere, scribit *l. 8. §. 9. D. de pæn.* Carcer pœnalicum, Carcer noxiorum hominum est *l. 2. C. de exact. tribut.*

CARCERALIS custodia *l. 19. C. de test.* Carceralia claustra *l. 24. C. de pæn.*

CARDAMONUM in *l. ult. §. 1. D. de publican.* fruticis genus, amomo simile, semine oblongo, quod in Arabia, Comagena, & Armenia nascitur, ut Dioscorid. *lib. 1. c. 5.* & *Plin. lib.*

lib. 12. c. 14. Ibid. lib. 17. c. 9. scribunt.

CARDINALIS. Olim ita vocabantur in quibusvis Ecclesiis, qui illis ex lege ordinationis ita erant præpositi, ut constanter, & perpetuo eis adhærere deberent, ordinarii illarum ministri, ad differentiam *vacantium*, qui sedibus suis ejecti quandoque ad tempus per modum *commendationis* ecclesias vacantes, donec restituerentur, regebant. Sicut enim cardo fixus, & immobilis, & circa ipsum valvæ voluntur, ita circa ipsos tamquam fixos cardinesolvebantur fideles eorum curæ commissi in regimine ecclesiastico. Hac ratione videas in Concilio Romæ habito anno 868. Cardinales post Episcopos subscribentes, quemadmodum & post Præfulem Presbyter Cardinalis, post hunc Diaconus Cardinalis urbis Romæ nominatur a Sylvestro Papa in *c. præsul. 2. caus. 2. quest. 5.* ubi *præsul summus* a præfule simpliciter dicto distinguitur. Presbyter nempe alicui Ecclesiæ adfixus, & ob id Cardinalis dictus, primum post Episcopum tenebat locum, solusque baptizandi, sacramentaque administrandi facultatem habebat. Sane D. Gregorius hoc vocabulo *cardinalis* pluries utitur ad designandam primam dignitatem. Archiepiscopum utique Neopolitanum *Episcopum Cardinalem* vocat, quia ob dignitatem primarius inter Episcopos Apuliæ erat. Et sub isto Pontifice Cardinales adpellabantur Presbyteri, vel Diaconi, qui Ecclesiæ, vel capellæ ministrarent. Leo IV. Pontifex in Concilio Romæ habito an. 853. eos nominat Presbyteros sui cardinis, & Ecclesiæ eorum vocabantur parochiæ Cardinales, vel tituli Cardinales. Sane Cardinalis sacerdos apud D. Gregorium *lib. 2. epist. 13.* seu *cap. 52. in C. relatio 5. caus. 21.*

qu. 1. & Cardinalis Pontifex Gelasio Papæ in C. Presbyteri 3. dist. 24. episcopum significant.

Deinde vero vocabulum Cardinalis restrictum est ad significandos Ecclesiæ Romanæ Purpuratos, sacrum Collegium constituentes, quos nempe S. Pontifex in senatu, seu consistorio habet, qui etiam adpellantur Princeps Ecclesiæ, pars corporis Pontificis, a latere Pontificis, ejusque Senatores. Idem Papæ in exsequutione officii sacerdotalis coadjutores assistunt *cap. fundamenta 17. vers. decent namque de elect. in 6.* Papam soli eligunt, solique ad pontificatus culmen evehi possunt. Itaque omnibus ceteris Ecclesiasticis cujuscumque tituli, & nominis antecellunt. Dicuntur filii speciales Romanæ Ecclesiæ in *c. felicis 5. si quis vero de pœnit. in 6.* Eos adpellat fratres Bonifac. Papa VIII. in *cap. quoniam 1. D. renunciat. in 6.* De Papæ electione his competente est *c. in nomine Domini 1. dist. 22.* In Vaticana Bibliotheca exstat constitutio Joannis Papæ, qua jura, tituli que Cardinalium definiuntur. In ea legitur, quod sicut Papa Moysen repræsentat, sic Cardinales sunt pro septuaginta senioribus, qui sub auctoritate Pontificis jura reddunt. Alii hoc numero Cardinales pro septuaginta Christi Discipulis esse dicunt.

Tres autem CARDINALIUM sunt ordines. Septem enim ex his Episcopi, reliqui vero Presbyteri, vel Diaconi. Singuli habent suos Titulos, h. e. Ecclesias, quibus olim cum cura animarum erant præfecti, & unde denominantur. Liquet hoc ex *c. 11. de major. obed. in antiq.* ubi fit mentio Cardinalis Titulo, seu Ecclesiæ Sancti Laurentii adscripti, & *c. 2. de cleric. non resid.* ubi de Cardinali Presbytero tituli B. Marcelli, qui etiam parochia vocatur.

Sed

Sed hi tituli, hæ parochiæ Cardinalium Presbyterorum, diaconorum a statu ceterarum parochiarum prorsus est distinctus, ut in episcopatum fere mutatae fuerint, si jura, quæ iis in suis titulis c. 11. *cic.* tribuuntur, intuemur. Omnes utique Cardinales distributi fuerunt sub quinque Ecclesiis Patriarchalibus, nempe S. Joannis Lateranensis, Sanctæ Mariæ Majoris, Sancti Petri Vaticani, Sancti Pauli, Sancti Laurentii. Ecclesia Sancti Joannis Lateranensis habuit septem Cardinales Episcopos collaterales, seu hebdomadarios vocatos, quia Pontifici adstabant, ejus vice divina administrabant quilibet sua hebdomade. Hi sunt Episcopi Ostiensis, Portensis, Sylvæ clausulæ, vel Sanctæ Rufinæ, Albanensis, Sabinenis, Frascatensis, seu Tusculanus, Palestrinensis. Episcopatus Sanctæ Rufinæ nunc Portensi est coadunatus. Ecclesia Sanctæ Mariæ majoris habuit etiam septem Cardinales Presbyteros, nempe Sancti Philippi, & S. Jacobi, Sancti Cyriaci, Sancti Eusebii, Sanctæ Prudentiæ, Sancti Vitalis, Sanctorum Petri & Marcellini, & Sancti Clementis. Ecclesia Patriarchalis Sancti Petri habuit Cardinales Presbyteros Sanctæ Mariæ trans Tiberim, Sancti Chrysogoni, Sanctæ Cæcilie, Sancti Anastasi, Sancti Laurentii Damascensis, Sancti Marci, & Sanctorum Martini, & Sylvestri. Ecclesia Sancti Pauli habuit Cardinales Sanctæ Sabinæ, Sancti Prisci, Sanctæ Balbinæ, Sanctorum Neræi, & Achillæi, Sancti Xisti, Sancti Marcelli, & Sanctæ Susannæ. Ecclesia patriarchalis Sancti Laurentii extra muros habuit septem Cardinales, nempe Sanctæ Præxedis, Sancti Petri in vinculis, Sancti Laurentii in Lucina, Sanctorum Joannis, & Pauli, Sanctorum qua-

tuor coronatorum, Sancti Stephani in monte Celio, & Sancti Quirini. Baronius ad an. 1057. rituale citat e Bibliotheca Vaticana hanc Cardinalium enumerationem exhibens. Ut vero auctus est numerus Cardinalium Presbyterorum, & Diaconorum (nam Episcoporum idem remansit) ita ut omnium purpuratorum numerus ad septuaginta creverit, tituli quoque novi sunt inducti præter eos, quos recensui. Solet autem Cardinalis Presbyter titulo simpliciter designari, non addito vocabulo *Presbyter*, nisi quod in *cap. cum olim* 12. de *privileg.* Cardinalis *Presbyter* Basilicæ XII. Apostolorum memoratur. Est & alius titulus, scilicet titulus Sanctorum quatuor coronatorum. Nonnulli Episcopi qua tales Cardinalis nomen retinuerunt, veluti Moguntinus, & Mediolanensis. In Gallia ex veteribus chartis Archiepiscopus Biturigenis Cardinalis adpellatur, sicut & ipsa Biturigenis Ecclesia Cardinalis ecclesia vocatur. Pariter Abbas Vindocinensis Cardinalis titulum sibi assumit.

Constitutio de Conclavi ad electionem Pontificis in 2do. Lugdunensi Concilio facta fuit anno 1274. Ritus electionis Papalis in Conclavi refertur ab Hoffmanno *Tom. II. collect. lib. 1. sect. 1. 2. & 3.* Ritus vero antiquus in *libro diuino sacr. pontif. c. 2. tit. 2. seq. ab eodem tit. l. edit.* Creatio novorum Cardinalium fit a Pontifice de consensu majoris partis Cardinalium, cujus ritus traditur in *Cerimon. Rom.* edito ab eod. Hoffman. *Tom. 2. collect. lib. 1. sect. 8. c. 1. & seqq.* Nempe convocato senatu Cardinalium, his ait pontifex *habetis fratres*, deinde eorum quos elegit nomina recitare jubet. Quo facto Cardinalis patronus ex his accerset eos, qui Romæ degunt, ad pontificem introducit, a quo rubrum

tunc birretum, pileum vero in consistorio proxime sequenti accipiunt. Ad absentes Pontifex mittit Camerarium cum Birreto rubro, pileum ipse tradit Romæ presentibus. Vestitus Cardinalium præter pileum, & Birretum constat lineo supparo, palliolo, lunula, & papali cappa super supparo in actibus sollemnibus. Cardinales, quos mittit Pontifex ad principes, solet decorare titulo *legati a latere*.

Alias *legatio* dicitur ejus, qui a Pontifice mittitur ad regendam civitatem ipsius imperio subjectam. Cujusmodi legationes quinque sunt Avenionensis, Ferrariensis, Bononiensis, Perusiana, & Ravennatis.

Decreto Urbani VIII. an. 1630. Cardinales Eminentissimorum titulo aucti sunt, qui antea Illustrissimi dicebantur. Bonifacius Papa VIII. in *cap. felicitis* 5. de *pœnis* in 6. læsæ majestatis reum facit, gravissimisque pœnis infestatur eum, qui sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalem fuerit hostiliter insequutus, vel percussit, aut ceperit, vel socius fuerit facientis, aut fieri mandaverit, vel factum ratum habuerit, aut consilium dederit, vel favorem, aut postea receptaverit, vel defensusverit scienter eundem. Propagatumque est hoc crimen ad eos, qui illud sciunt, & non revelant a Pio V. *Tom. 12. Bullar. p. 193.* Vindicatum etiam est in Bulla *Coenæ Domini* §. 12. a Gregorio XIII. *Tom. 2. Bullar. p. 463.*

Baldus in *l. adjectos C. de app.* dixit, Cardinalibus inductum esse a consuetudine privilegium, quod si quis ducitur ad mortem, & alicui eorum obviat, quod talis potest eum liberare a morte. Et simpliciter sequitur Mar. Lau. in *tractat. de Cardinalibus in conclus. 48.* de cuius veritate vid. Corsic. in *singul. litt. C.*

An Cardinales possint privari, vel deponi etiam a solo Papa, vel a consilio, & de eorum dignitate & multa de ipsis plene differit Hostiens. *c. ex gestis* 2. de *cler. non resid.*

An Cardinales præstent obedientiam manualet Papæ, Feli. in *c. ad audientiam in fin. de præser.* Jo. Bapt. Castel.

Quo jure cardinalatus sit inventus, & multa de Cardinalibus habet Barb. de *præst. cardin.* & in *Consil. primo* Jo. Bapt. Castel.

Cardinales in Consecratione Papæ gerunt vicem Episcoporum Metropolitanorum *C. in nomine domini dist. 23.*

CARERE crimine *l. un. C. Theod. ut tutor. fraude l. 36. D. de fideic. lib.* id est, vacare.

CAREUM in *l. 5. D. de pecul. leg.* juxta Dioscorid. *lib. 3. c. 59.* est semen aniso simile, cujus radicem coctam pasticacæ modo esui est. Ejus usum gulæ delictis ad condimenta maxime piscium, prodit Apicius de *re culin. lib. 1. c. 30. lib. 9. c. 1. lib. 10. c. 7. 8. 13.*

CARICÆ in dulcibus numeratæ in *l. ult. §. ult. D. de tritic. vin. ol.* ita dicta a Caria provincia optimarum ficuum feracissima. Quum vero in ea provincia Caunus oppidum præstantissimas mitteret, eadem etiam Caunæ, vel Caunæ dictæ sunt. Quin eo demum deventum, ut omnes ficus dulciores, quales etiam Ebusiæ, Caunæ dicerentur. Vid. Jo. Frid. Gronov. *Diarrh. in Stat. Papin. c. 14. pag. 77.* HEIN.

CARINA *l. 24. §. ult. D. de legat. 1.* est infima navis pars, ut exponit Festus in voce *carinantes*. Totius autem navis proprietas carinam sequitur *leg. 61. D. de rei vind.*

CARITAS pro amicitia *l. 19. D. de cast. pecul.* Caritas

sanguinis l. 1. ff. de agnosc. & al. lib.

CARMEN famosum leg. 21. D. de test. Paul. 5. Sent. 4. 15. Qui carmen famosum in injuriam alicujus composuerit, ex auctoritate amplissimi ordinis in insulam deportatur. Interest enim publicae disciplinae, opinionem unius cujusque a turpi carminis infamia vindicare. Carmen vero facit non tantum, qui satyras, & epigrammata, sed illegitimam insectandi alicujus causam, quidve aliud alio genere componit. Hæc postrema verba ita restituit Schulting. p. 444. Sed illegitimam alicujus insectandi causa aliud alio genere componit.

CARPASium in l. ult. §. 7. D. de publican. planta est, ex qua succus medicamenti utilis exprimebatur, cujus Dioscorid. lib. 6. c. 13. & Galenus lib. 1. de compos. medic. meminerunt, & σπον καρπασου vocant. Paullus vero Ægineta lib. 5. carpesiam appellat.

CARPENTARIi in legionibus habebantur, ut ex l. ult. D. de jur. immun. l. un. C. de excus. artif. & Veget. lib. 2. c. 11. patet. Utuntur eo vocabulo & Vopisc. in Aurel. cap. 1. & Jul. Firm. Matern. lib. 2. c. 10. Carpentarium autem esse speciale artificii nomen, eoque significari illum, qui carpentum facit, Isidor. lib. 19. orig. & 19. tradit. Sane Carpentarii, vel artifices carpentarii, uti vocantur a Lampri-
dio in Alexandr. c. 52. sunt, qui carpenta faciunt, reficiuntque. Carpentii vero vocabulo sequiore ævo omnia vehicula venisse, jam observarunt Salinas. ad hist. Aug. script. p. 237. & Scheffer. de re vehic. lib. 2. c. 17. p. 212. Carpentarios cursui publico deputatos annonis, & veste contentos esse absque ulla mercede jubent Imp. in l. 31. C. Theod. de curs.

publ. Carpentii autem invehi quoque solitos custodes, vel prosequutores specierum, quæ transmittiebantur, docet l. 18. cod. tit.

CARPOCRATIANI in l. 5. C. de hæres. & manich. a Carpocrate ita vocati, qui Christum Dominum nostrum hominem duntaxat fuisse, & ex semine Josephi carnaliter progenitum instar reliquorum hominum adferebat, quemadmodum Philastrius Brixientis Episcopus in Hæres. catal. c. 37. & Isidor. lib. 8. etym. c. 5. scribunt. Eadem de Carpocrate tradunt veteres: sed simul & alios errores capitales recensent, veluti ex uno principio prolationes factas esse angelorum, ac virtutum, has autem condidisse mundum visibilem, Epiphani. hæres. 27. 2. Illos angelos κτισματικους post passionem prætervectam animam Christi in coelum receptam esse, carnem in sepulchro relictam, Iren. lib. 1. c. 24. Tertullian. de resurr. c. 48. ac proinde nec resurrectionem carnis sperandam, sed animarum tantum immortalitatem. Tertull. ibid. Ceterum auctor sectæ aliis est Carpocrates, aliis Carpocrates, uti illius sectatores ab aliis Carpocrasti, ab aliis Carpo-
cratiani, ab aliis Carpo-
cratiani vocantur. Fabric. ad Philastr. p. 75. Hein.

CARPTIM in leg. 12. l. 13. C. Theod. de petitionib. est minutatim a carpere, minuere. Virgil. Georg. 3. v. 215. Carpit enim vires paulatim, uritque vindendo, Femina.

CARRUCA vehiculi genus l. 13. §. ult. D. de usur. Carruca dormitoria in l. 13. D. de aur. arg. leg. Vide infra voce Cistarius.

CARRUCARIUS, id est cistarius leg. 13. D. locat. Carrucarii mulæ leg. 38. §. 8. D.

de Ædilit. edict. Solebant enim fere mulæ ad carrucas jungi, ceu præter dictam l. 38. docet l. 13. *D. de aur. arg. leg.* & Paull. 3. *sent.* 6. 91. Hesychius pro *Carruca* habet *καρρυκα*, & ita in Pandectis Florentinis cum adspiratione scribitur. Ceterum carrucis argentatis, & argenteis Romæ solos senatores, aliis & plebeios usos esse, docet Scheffer. *de re vehic. lib.* 2. c. 27. p. 321.

CARRUM. Papin. in *resp. cit.* 18. ubi Carpenta, vel Carra ducantur. Trebell. Pollio in *trig. tyrann.* c. 8. Nam & carra venientia digito salutari repulisse dicitur. Veteres masculino genere extulerunt *Carros*. Cæsar *de bell. gal. lib.* 1. c. 26. Ad impedimenta, & Carros suos se contulerunt. Liv. *lib.* 10. c. 28. Carris superstans armatus hostis. Carra tamen etiam habet Hirtius *de bell. hisp.* c. 6. Erat plaustrum barbarici genus, quo tum ad impedimenta vehenda, tum ad munienda castra utebantur, de quo plura Scheffer. *de re vehicul. lib.* 2. c. 38. pag. 326. Inde Carrada, carragium, carrago, carricare, de quibus vid. *Car. Du-Fresne in glossar. sub his vocibus.*

CARTHAGO aratrum passa l. 21. *D. quib. mod. ususfr.* Eadem sedes prætorianæ præfecturæ per Africam a Justiniano constituitur l. 1. *D. de off. præf. præf. Afr.* Exstat apud Salvianum *lib.* 7. *de gubern. Dei* ejus urbis elogium hujusmodi: Carthaginem dico, & urbi Romanæ maxime adversariam, & in Africano orbe quasi Romam: quæ mihi ideo in exemplum, ac testimonium sola sufficit, quia universa penitus, quibus in toto mundo disciplina reipublicæ vel procuratur, vel regitur, in se habet. Illic enim omnium officiorum publicorum instrumenta, illic artium liberalium scholæ, illic philosophorum offici-

næ, cuncta denique vel linguarum gymnasia, vel morum, illic quoque etiam copiæ militares, & regentes militiam potestates, illic honor proconsularis, illic quotidianus judex, & rector, quantum ad nomen quidem proconsul, sed quantum ad potentiam consul, illic denique omnes rerum dispendiatores, & differentes inter se tam gradu, quam vocabulo dignitates, omnium, ut ita dicam, platearum, & compitorum procuratores, cuncta ferme & loca urbis, & membra populi gubernantes. Dignum porro observatu est, Justinianum *Nov. 1. præf.* Carthaginenses pristinam libertatem retinere jubere. Nam alias satis constat, semel delatam Carthaginem, ex quo a Romanis instaurata est, numquam *αυτονομίαν* recuperasse. Hinc in ista Novella pro *Καρχηδονισι* legendum esse *Καλλυρδονισι*, existimat Ez. Spanhem. *orb. Rom. exerc.* 2. *cap.* 18. p. 318. Sed vulgatam lectionem feliciter tuetur Frid. Hombergk. Zum Vach. in *not. ad Nov. 1. pag.* 4. ubi ostendit, libertatem in ea Novella non *αυτονομίαν*, sed liberationem a Vandalorum tyrannide significare. Ita enim non modo Belisarius apud Paull. *Diac. lib.* 16. *hist. misc. cap.* 6. ait, *quum multa mala fuerint a Vandalis barbaris viris perpassi*, se ab Imperatore missum esse, *ad libertatem donandam*, sed & de libertate cum universis Afris, tum Carthaginensibus data ipse subinde gloriatur Imperator l. 1. *pr. D. de off. præf. præf. Afr. Nov. 28. c. 4. §. 2. Nov. 30. c. 11. Nov. 29. c. 2.* Hein.

CARTILIUS Jurisconsultus bis laudatus in libris nostris l. c. §. 13. *D. de pign. act. l. 69. D. de hered. inst.* De hoc Ant. Augustin. 3. *emend. c. 6.* & Cuiac. 1. *obs.* 9. Hein.

CASAM ædificare in area curiæ causa earum rerum, quæ in area sunt *l. 73. D. de usufr. in littore ponere*, quo se recipiant *l. 5. D. de rer. divis.*

CASARI *leg. 7. C. Theod. de bon. proscr.* male censuarii in *C. Justin. idem qui casati in capitularibus lib. 1. c. 68. lib. 3. c. 74. lib. 4. c. 75. lib. 5. c. 136.* qui scilicet intra casam serviunt. Casatorum ecclesiæ mentio fit apud Ivoem *epist. 29.* & in vetusto lapide quodam. Deque ea voce Pitheous, Lindebrogius, Spelmanus, Juretus in *Ivoem.* Ex dicta *l. 7. C. Th. de bon. proscript.* apparet liquido, casarios non fuisse servos, a mancipiis enim separantur, pariter ut in testamento Caroli M. Item a colonis separantur, immo & iis præmittuntur. Quare dignior eorum, quam colonorum, & mancipiorum ratio fuerit. Et certe *Casarii* fuisse videntur, qui singulis casis administrandis colendis præpositi erant, in cuiusmodi casus plures majores fundi dividebantur, a casis videlicet, quæ junctæ fundis *l. 20. D. si servit. vind. l. 41. §. 3. D. de releg.* Unde & *Casarii*, & *Casamentum* de huiusmodi agri modo. V. Spelmanum. Et homines de corpore, & de casatagio in *Consuet. Tolosan. tit. de homagiis art. 8.* Quos ibi interpretantur de domo, & familia servili intra casas ruri servientes. Jac. Gothofr. *Comm. ad d. l. 7. C. Theod.*

CASCELLIUS. vid. supra in *Aulus.*

CASEARIA taberna *l. 8. §. 3. D. si serv. vind.* in qua casei fumigantur, ut exponit Briss. *3. Ant. Select. c. 5.*

CASITARE frequentativum a *cadere*, pro quo in Florentino *cassitare*, id est guttatim, & sæpius cadere *l. 20. §. 3. D. de serv. præd. urb.*

CASSARE in *c. accedentes 2. ut lite non contest.* est cassum facere, dicere, seu cassum denunciare, ut in *c. cum dilect. ad fin. de election.* Superiore lege *cassata*, id est, abrogata *l. 14. C. de contrah. emt.*

CASSIA *Turiana* inter merces vestigales, quæ ex solo barbarico in Romanum invehebantur, recensentur *l. 16. §. 7. D. de publican.* Cassia quid sit, nemo ignorat. At quid *turiana*? Vidorum doctorum conjecturas expendit Bynkersh. *4. obs. 5. Hein.*

CASSIANI *l. 2. §. ult. D. de orig. jur.* Cali Cassii Sectatores. At *Cassianus* furor *l. pen. C. ad leg. jul. majest.* & Cassianus motus apud Pariatorem *LL. Mos. & Rom. tit. 15. §. 2.* ab Aufidio Cassio concitatus, qui avidus imperii Marci & Lucii Imp. temporibus res novas in Oriente molitus est, ut in *ejus vita* Vulcanius Gallic. *c. 7.* & Jul. Capitolin. in *Marco c. 24. seq.* Hujus quoque partibus qui studebant, *Cassiani* vocantur a Tertull. *ad Scapulam. c. 6.*

CASSIDES, & bucculæ in *l. 1. C. Theod. de fabricens.* Vid. supra *bucculæ.*

CASSIOPIA in *l. 1. D. de exercit. act.* est civitas, & promontorium Epiri.

C. CASSIUS Longinus natus ex filia Tiberonis, quæ fuit neptis Ser. Sulpicii, & ideo proavum suum Ser. Sulpicium adpellat. Hic consul fuit cum Quantino, temporibus Tiberii, sed plurimum in civitate auctoritatis habuit eo usque, donec eum Cæsar civitate pelleret, expulsus ab eo in Sardiniam, revocatus a Vespasiano diem suum obiit. Ita Pompon. *l. 6. §. ult. D. de orig. jur.* Ad hunc pertinent hæc Suetonii in *Nerone cap. 37.* verba: *Obiectum est Cassio Longino Ictus, ac luminibus orbato, quod in vetero*
stem-

stemmate Caii Cassii percussoris Caesaris imaginem restituisse. Inter hujus majores occurrit Cassius ille Longinus, quem bellis civilibus in Hispania pro Pratore provinciae ulterioris obtinendae causa relictum, narrat Hirtius, sive Oppius *de Bell. Alexand. c. 48.* Nostrum vero hunc Aggenus Urbic. in *Frontini Commentar. p. 57.* auctorem laudat his verbis: *Ac Cassius Longinus vel prudentissimus juris auctor hic statuit, ut quidquid aqua lambendo abstulerit, id possessor amittat.* Hic notas ad Vitellium, æque ac Sabinum scripserat, ut colligitur ex *l. 12. §. 27. D. de instr. vel inst. leg.* in qua est *Cassius apud Vitellium notat.* Idemque ad Urseium, ut indicat *l. 10. §. 5. D. quib. mod. ususfr.* quin ait: *Cassius apud Urseium scribit.* Unde *Cassius existimasse Urseium refert* in *l. 1. §. 10. D. quar. rer. act.* Citatur & *Cassius lib. 10. apud Minucium* in *l. 11. §. 15. D. de act. emt.* Sed & plures de jure civili libros scripsit inscriptos *juris civilis*, ex quibus supra decimum (qui citatur in *l. 70. pr. D. de usufr.*) alius nullus in Pandectis memoratur. Insuper vero plurimae ejusdem, ac prope innumeræ sententiæ nullo librorum, unde depromptæ sint, nomine passim adscripto in Pandectis referuntur. Ad eum autem notas scripsisse Aristonem, testatur *l. 17. §. 1. D. de usufr.* idemque indicat *l. 28. D. de damn. infect.* Quin etiam Javolenum ad eum *notarum libros 15.* scripsisse, constat, quod in pandectis indicant verba hæc: *Javolenus ex Cassio.* Hinc *Cassiane scholæ* princeps, & parens fuit, ut ait Plin. *lib. 7. epist. 24.* Cujus sectatores *Cassiani* sunt adpellati. Hi autem fuere Cælius Sabinus, Priscus Javolenus, Alburnius Valens, Tuscianus, & Salvius Julianus.

Atque hæc Castianorum secta originem duxit ab Atejo Capitone, cui Masurius Sabinus, ut Masurio Cassius successit. Unde Sabinus Cassii magister dicitur in *l. 19. §. ult. D. de recept. arb.* Itaque sæpe præceptorum suo Sabinus jungitur *l. 4. §. 16. l. 10. D. de usurp. & passim.* Addit Heinneccius: Consulatus ejus certus est, quamvis collegam non habuisse videatur *Quartinum*, sed *Lucium Nervium Surdinum*, quem consulatum incidisse in ann. V.C. 783. patet ex *Gruter. inscr. p. 1087. 4.* Sub Caio Caligula Asiæ præfuit, & struclas sibi a Cæsare insidias vix evasit. *Suet. Calig. 57.* Dio *Cass. lib. 59. extr.* Sub Claudio Syriam rexit, & ad Euphratem castra, plurimumque negotii cum judæis habuit. *Tacit. 12. annal. 11. & 12. Joseph. antiq. jud. lib. 20.* Caii nomine hunc ipsum Caium Cassium Longinum accipere debemus in *l. 78. D. de solut. l. 54. D. de condit. & dem.* At ab hoc diversus est *Cassius*, de quo *l. 4. §. 33. D. de dol. mal. exc.* qui aliquis fuit ex antiquis prætoribus.

CASSIUS LONGINUS alter juriconsultus equestris ordinis, cujus solus meminit Pomponius *l. 2. §. ult. D. de orig. jur.* Hein.

CASTÆ preces in *l. 7. C. Theod. de pagan.* id est mortem alterius non spectantes, quæ & ideo diris carminibus opponuntur, quæ ab incertorum consultoribus adhibita de alterius sine querentibus. Hujusmodi enim impia non tantum vota, sed & sacrificia, neque ulla res frequentior, & de his astrologi, aruspicesque consulti. *Juvenal. Sat. 3. v. 42.* motus Astrorum ignoro, funus promittere patris - Nec volo, nec possum. *Add. Satyr. 6. v. 565.*

CASTELLUM receptaculum, quod aquam publicam suscipit.

cepit, significat *l. 1. §. 38. D. de aqu. quotid.* Veteres *dividiculum* adpellabant, auctore Festo *lib. 4.* quod inde erogationibus fistularum in fenum quisque fundum aquam divisam duceret. Inde metaphorice Appii Decemviri tribunal *omnium scelerum castellum* dicebat Virginius apud *Liv. lib. 3. c. 57.* Castellum conceptaculum vocant *Impp. l. 2. C. Theod. de aqued.* Castella, & Castelli in *l. 41. §. 10. D. de legat. 1.*

Castellum parvum castrum *l. 2. C. de offic. pref. præt. Afr.* Inde castellanus miles *l. 1. C. de fund. limit.*

CASTIGARE interdum, ut Non. Marcell. notat, vindicare, punire, & coercere significat *l. 3. §. 1. D. de re milit. l. 14. pr. D. de custod. & exhib. veor.* Sic castigare delicta *leg. 12. §. 1. D. eod.* libertum contumeliosum *l. 1. §. 10. D. de off. pref. urb. fustibus l. 6. D. de accus. verberibus l. 24. §. 3. D. de minor.* Hinc.

CASTIGATIO competens *l. 1. C. de SC. Claud. flagellorum l. 7. D. de pæn. fustium l. 3. §. 1. D. de off. pref. vigil. levis l. 5. §. ult. D. ad Leg. Aquil. modica l. 12. D. de jurisd. leg. 23. §. 1. D. de usufr. cuiusmodi castigatio & docenti, item fructuario concessa illis locis dicitur. Denique castigatio verborum apud *Liv. lib. 37. c. 32.**

CASTITATE violata *l. un. C. si quis cum tut. fuer. Dignum castitate nostrorum temporum pr. Inst. quib. mod. tut. fin.*

CASTRa in *l. 3. §. 2. D. de re milit.* Castra, inquit Servius *lib. 3. Æn. v. 688.* sunt, ubi miles steterit. Dicta autem castra, quasi casta, quod illic castraretur libido. Nam nunquam his interesset mulier. Julianus in *l. 96. D. de leg. 3. Davi volo a Julio auctore aureos tot, & in Castris quos*

habeo, tot. Nimirum solebant milites pecuniam in castris ad signa deponere, de quo more Veget. *de re milit. lib. 2. c. 20.* Suet. in *Domitian. c. 7.* HEIN.

CASTRATIO marium SCis, & principum constitutionibus prohibita est *l. 4. §. ult. l. 6. D. ad leg. Cornel. de sicar. Briss. lib. 2. Antiq. select. c. 21.*

CASTRENSIANI ministri principum *rubr. C. de castrens. & ministerian.* Tales fullones, vestitores, pictores, pincernæ, coqui, balneatores, cursores, de quibus vid. Salmas. *ad hist. Aug. script. p. 204. seq.* Hein. Fuerunt autem castrensiანი sub dispositione *Castrensium* sacri palatii. Vid. infra *Castriani*, & *Castriciani*.

CASTRENSIS adfectio, vel notitia *leg. 8. D. de cast. pecul.* Castrense æs alienum, id est, in Castris contractum, ex qua causa sunt Castrenses creditores *l. 7. D. eod.* Castrensia bona *l. ult. D. de veteran.* Castrenses res *l. 3. §. 4. D. ad SC. Trebell.* Castrensis servus *l. 9. D. de cast. pec. i. e. in castris adquisitus, ut l. 17. D. de manumiss.*

Inprimis *Castrensium peculii* sæpe fit mentio, ut in *l. 8. D. de procurat. & multis locis.* Castrense autem peculium, ut ait Macer *l. 11. D. de cast. pecul.* est, quod a parentibus, vel cognatis in militia agenti donatum est, vel quod ipse filius familias in militia adquisivit, quod nisi militaret, adquisiturus non fuisset. Paull. *3. sent. 4. 5.* definit, quod in castris adquiritur, vel quod proficiscenti ad militiam datur. Similique modo Ulpian. *20. fragm. §. 10. & l. 3. C. de bon. prosc.* peculium, quod in Castris filius familias adquisivit, vel ei militaturo pater donavit. Quod & *filius familias militis peculium* vocatur in *l. 2. §. 2. D. fam. creisc.* Ceterum quæ castrensi peculio adnumerari debeant, vel in castren-

castrense peculium cedant, vid. in *l. 3. 7. 8. 15. 16. D. de cast. pecul. l. 1. C. eod. & l. 4. C. famil. etc.* Est & quasi Castrense peculium *l. 7. §. ult. D. de donat. de quo sub voce Peculium.*

Castrensis sacri palatii sub dispositione sua habebat pædagogia, ministeriales quoque dominicos, & curam palatiorum, adpellaturque spectabilis vir. Ejus mentio fit in *l. un. C. Theod. qui a præbit. tiron. l. 38. C. Theod. de decur.*

CASTRIANI, qui Castriciani dicuntur in *l. ult. C. Theod. de re milit.* his verbis: Sed ne (de) ipsis quidem Pseudocomitatensibus legionibus, seu de ripariensibus Castricianis, ceterisque cuiquam eorum transferendi militem copiam attributam. Aurelianus in *epist. ad Ulpium Civicum* apud Vopiscum in *Aurel. c. 38.* Hi compressi sunt septem millibus Hiberorum, Ripariensium, & Castrianorum, & Daciscorum interemtis. In Tribon. Cod. Just. est *Castrensisianis*. Itaque Castriani sunt, qui in castris erant, Riparienses, qui prætendebant ad ripas fluminum.

CASUALIS conditio, quæ ab incerto eventu pendet *l. ult. C. de necess. serv.*

CASUS illic dicitur, quod vel in deteriore statu venit, vel periit. Ita Casus patris remoti a Senatu *l. 7. §. ult. l. 9. D. de senator.* Casus animalium *l. 23. D. de reg. jur. gregis l. 70. D. de usufr. & ager casum pati dicitur l. 12. D. eod. tit.* quo verbo significatur, quidquid contingit adversi, aut incommodi. Ut Casus adversus *l. 1. D. ex quib. caus. maj. captivitatis l. 2. D. de postl. revers. evictionis l. 11. D. de evict. incendii l. 3. §. ult. D. de off. præf. vigil.* itemque **CASUS** non voluntarii, sed fortuiti *l. 4. C. de inst. & subst. CASUS*

porro fortuiti sunt, adversus quos caveri non potuit *l. 3. C. de peric. tut.* qui & Casus Majores dicuntur *l. 1. §. 5. D. de obl. & act.* fatum etiam, & damnum fatale fortunam, & vim majorem adpellant, ut suis locis adparebit. In ejusmodi casum veniunt incendium, ruina, naufragium *l. 5. §. 4. D. commodat. l. 22. D. de negot. gest. l. 1. §. 5. de obl. & act. latronum, hostiumque incursus §. 2. Inst. quib. mod. re contr. obl.* quod senectute contigit, vel morbo *l. 1. §. 4. commod.* Iisdemque Caius in *l. 18. D. eod.* adscribit mortes servorum, quæ sine dolo, & culpa accidunt, piratarum insidias, fugas servorum, qui custodiri non solent, secundum tamen distinctionem; quam illic adhibet Ulpianus in *leg. 23. D. de reg. jur.* ad hujusmodi casus referens præter alia animalium casus, mortes, rapinas, tumultus, aquarum magnitudinem. Quin etiam si capras latrones citra fraudem custodis abegerint *l. 9. D. locat.* Quæ autem fortuitis casibus accidunt, nullo bonæ fidei judicio præstantur *leg. 5. C. de pign. act.* Nec tutoribus, vel curatoribus imputari oportet *l. 4. C. de peric. tut.*

Casus pro quolibet eventu. Sic in omnem casum, quo solvi posset matrimonium *l. 37. §. 4. D. de legat. 3.* In eum casum res devenit *l. 16. ad leg. aquil.*

Casus etiam pro iis, quæ ex facto contingunt, dicuntur. Sic in quibus casibus lex deficit *l. 64. §. 9. D. solut. marr.* Itemque pro specie, vel specie facti pr. *Inst. de eo cui libert. caus. bon. addic.* Novus casus successionis, ubi Theophilus *ed. §. 2. Inst. de act. De casibus* autem Caius librum singularem scripserat, & Modestinus *de casibus enucleatis* librum item singularem.

CATABOLENSES *leg. 8.*

Et rubr. C. Theod. de pistor. Et catabol. Cassiodor. lib. 3. var. c. 10. *Marmora, quæ de Domo Principianæ constit esse deposita ad Ravennatensem Urbem, per Catabolenses, vestra ordinatione, divigantur.* Ideoque apud eundem auctorem lib. 4. c. 47. Non veredarius, sed catabolentis incurrat, alias emendandum monuit Briffon. De catabolentibus accurrate egit Cujac. 16. obs. c. 5. Ex eo vero quod in codice Theodosiano junguntur pistoribus, colligit Jac. Gothofredus, catabolenses fuisse, qui onera fiscalia Romam veterinis comportarunt, sive frumenta advecta a navitis Tiberinis, horreis inferenda, sive eadem in pistrina transferenda, sive coctus inde panis esset ad gradus transportandus. Dicti απο τῆ καταβαλλειν ab onerando, quod jumenta his rebus onerarent, similesque adeo agafonibus nostris, quibus ad ferenda in molas frumenta, farinamque referendam utimur.

CATADROMUS l. pen. D. de action. funem extentum ex loco edito in interiorem demissum significat. Suet. in Neron. c. 11. Notissimus eques Rom. elephanto supersedens per catadromum decurrit. Quod idem Xiphilinus lib. 56. p. 697. retulit. Elephantum funambuli spectaculum ab eodem Suet. in Galba c. 6. refertur. Vid. Jo. Brodæi miscell. 3. 7.

Καταπλες, seu επιδημια a græcis vocabatur, qua parte primum adpellere, seu adplicare in provincia proconsules moris erat l. 4. §. 5. D. de offic. procos.

CATAPHRYGES apud Isidor. & in c. 39. §. 26. caus. 24. quest. 3. hæreticorum genus, quibus nomen a Phrygia provincia inditum. Hi adserebant, adventum spiritus Sancti non in Apostolos, sed in se traditum.

CATENA. Catenas prolixio-

res reo immitti, non ferreas manicas ossibus inhærentes, constituit Constantin. M. in l. 7. C. de custod. reor. Sane qui militari custodia attingebantur, catenis adligatos fuisse docet Seneca Epist. 5. ex qua & illud discimus, eandem catenam & militem, & custodiam copulasse, ut lib. 5. Formul. c. 199. notavit Briffon. Ritus istius ineminerunt etiam Josephus Antiquit. Jud. lib. 18. 8. Seneca de tranquill. cap. 10. Augustin. ad psalm. 128. ceu adductis illis testimoniis ostendit Justus Lipsius ad Tacit. Annal. lib. 6. cap. 3. Et eo modo custoditum invenimus Petrum Apostolum κοιμημενον μεταξυ δυο στρατιωτων, δεδεμενον αλυσεσι δυσι, dormientem inter duos milites, vinctum duobus catenis Act. Apost. cap. 12. v. 6. HEIN.

CATHARI propter munditieni ita se nominaverunt, gloriantes enim de suis meritis, negant poenitentibus veniam peccatorum, viduas, si nupserint, tanquam adulteras damnant, mundiores se ceteris prædicant c. 39. §. 27. caus. 24. quest. 3. Vid. infra voce Patavini.

CATHEDRA. Instructa domo legata legato continentur etiam pulvini, subsellia, cathedræ, mensæ. Paull. 3. sent. 6. 86. Erant sellæ splendidiore, & assabre factæ, quas & Diis, & Principibus, & Magistratibus tribuebant, ceu ostendit Jo. Andr. Schmidius diff. de num. cathedras. Denique ad philosophos, & professores transit cathedræ honor, quamvis eo non contenti thronum sibi vindicarent, idque dignitatis insigne nemini, nisi qui artis experimenta dedisset, concedere solerent, ceu patet ex Eusepii Proæfeso. Vid. Meurs. de Fortun. Attic. c. 8. & Cresoll. Theatr. rhet. lib. 3. c. 3. HEIN.

CATHEDRAM collocare in *c. luminoso* 18. *qu. 2.* est iudicia exercere, ut ibi explicare videtur glossa, vel, ut ait Albericus Rosarius, jurisdictionem exercere, & explicare, quod ibi significare visus est Pontifex, si vel particula explicationis nota sit. Cathedra non facit sacerdotem, sed sacerdos cathedram *c. multis dist. 40.*

CATHEDRALIS ecclesia, i. e. episcopalis *cap. ne pro defectu 41. de elect. in antiq.*

CATHEDRATICUM. Julianus in Nov. 123. c. 3. In vulgata est *pro inthronificis solidos centum.* In græca authentica *υπερ μιν ενθρονιστικων διδοναι νομι.* σ. ubi *cathedraticum, inthronificæ*, vel *ενθρονιστικα* sunt certa pecunia pro inauguratione ab Episcopo pendenda. At jure canonico Cathedraticum est pecunia, quam clerici suo Episcopo quotannis, honoris cathedralis causa, pendunt, id est duo solidi *Can. 1. caus. 10. quest. 3.* HEIN.

CATHETUS. Zeno Imp. l. 13. §. 5. *C. de adif. priv.* Columnas, ait, lapideas, ut ligneas ita solo imponi jubemus, ut non ad *cathetum*, sive *perpendicularum* stent, sicuti nec murus. Caius, & Theodos. auctores de *limitibus* p. 253. edit. Goeß. Terminos quadratos sub terra collocavimus, qui a mensuris Italiae pro hypotenusa observantur. *Cathetum* vero in terminum prædientem in formam trisunii collocavimus. Vitruv. lib. 3. c. 3. Secundam extremi abaci quadram lineæ demittendæ, quæ Catheti dicuntur. Add. Bernard. Baldi *Lexic. Vitruv.* p. 21. de hoc vocabulo, quod est geometris familiarissimum, quo lineas ad perpendicularum dimissas significant. HEIN.

CATHOLICI Christiani l. 1. *C. de summ. Trinit. D. Augustin. de confess. Christi lib. 9. c. 10.*

CATHOLICIANI l. pen. §. ult. *C. de bon. proscr.* ubi Cæsarianis conjunguntur; Sed proprie sunt officiales Catholicorum, quod nomen fuit consularium, maxime in Africa, si sequimur glossarium vetus: *Consularis καθολικος.* Et sane Eusebius lib. 10. c. 6. *καθολικον της Αφρικης*, & lib. 4. *de vita Constantini* c. 36. *τον της διοκησης καθολικον* memorat. Attamen Cujacius ad l. 5. *C. de jur. fisc.* potius *rationales*, & fisci procuratores nomen Catholicorum tulisse, probat: & ita etiam Eusebii locos vertit Valerius. Qui ergo his adparebant, Catholiciani appellati. HEIN.

CATHOLICUM adpellabant Cæsaris procuratorem, quod totius provinciae fiscalem procuratorem gerebat, ut ex multis Basilic. lib. liquido constat, & ad 1. prohibitum. *ει δε και οι οφικιαριοι της καθολικης επικειρησωνται παραδηναι την νομον*, & ad l. 2. *C. de jur. fisc.* *ει μη καθολικος* &c. Idem & λογοδετης dici coepit Const. Harmenopulo.

CATILLUS. Paullus l. 18. §. 5. *D. de instr. vel instrum. leg.* Sic exponit: *Est autem Meta inferior pars mola, Catillus superior.* At Paullum, vel potius librarium erroris coarguit Scaliger ad illa Manil. Astronom. lib. 3. v. 307. *Laterumque meatus Turbinis in morem rectæ vertigine curris.* Ubi de veterum molis quædam non vulgaria differit, & de earum partibus inscribit pag. 214. *Apud veteres enim*, inquit, *superior mola κορυειδης fuit, inferior κατω ιψαρ catini, unde illi nomen.* Meta instar turbinis inversi conveniebat in Catillum, ut mas in feminam, qua parte basis est, non qua mucro: Addit, paucis interiectis, *Meta Græcis αλστωρ dicitur, Catillus autem ορος, Auctor Helladius apud Photium. Septuaginta interpretibus inferior mola* μω-

μολαs, superior επιμολαs, Meta igitur, Turbo, & Conus Synonyma, & proinde Turbo est superior mola.

CATO, de quo Pomponius in l. 2. §. 38. D. de orig. juris: Deinde, ait, M. Cato princeps Porcie familie, cujus & libri existant. Sed plurimi filii ejus. Sane Cato jurisperitissimus vocatur a Valer. Maximo lib. 8. c. 7. Ejus egregios de juris disciplina libros commendat Gell. lib. 18. c. 18.

CATONIANA regula ita definitur: Quod legatum, si testamenti facti tempore testator decessisset, inutile foret, id, quando cumque postea decesserit, non convalescere l. 1. D. de reg. Caton. l. 42. §. 1. D. de legat. 1. Adpellatur & Catoniana sententia in l. 86. §. ult. D. de condit. & dem. nec non Catoniana simpliciter l. 13. D. de oprion. leg. Ceterum regulam Catonianam non modo ad legata, sed & ad alias ultimas voluntates, ipsasque hereditates pertinere, satis expeditum videtur l. 210. D. de reg. jur. Et tamen in l. 3. D. de regul. Caton. scribit Papinianus: Catoniana regula non pertinet ad hereditates. Magnas hic turbas dant interpretes. Cujacius 4. obs. 4. suo more textum emendandum, rescribendumque censet, pertinet ad libertates. At Faber 11. conjectur. 9. tantum abest, ut probet hanc, aliamve emendationem, ut potius suo more defendat thema paradoxum, regulam Catonianam ad hereditates non pertinere, quumque sibi ob stare animadvertat l. 4. D. de reg. Caton. ex ea vocabulum conditionales ejiciendum existimat. Sed mihi videntur, rem acu tetigisse Rad. Forner. rer. quotid. 3. 7. & Franc. Mars. Gordon. in prætermiff. c. 8. qui nihil difficultatis inesse ostendunt verbis Papiniani, si sine interpunctione legantur: Regula Catoniana non

pertinet ad hereditates, neque ad legata, quorum des non mortis tempore, sed post aditam cedis hereditatem. Sane ne hereditatum quidem omnium diem a tempore mortis cedere ante Rad. Fornerium, & Gordonum, offendit Ant. Govean. 2. Var. 29. HEIN.

CAVATARIUS. Vid. art. Cavitaris.

CAUDICARII in leg. 1. C. de can. frum. urb. Rom. l. 2. C. Theod. de pist. l. 9. C. Theod. de suar. urb. Rom. quorum corpus Romæ fuisse, patronosque habuisse, ex illis locis planum fit. Sunt autem amnici navicularii Caudicarii adpellati a navibus Tiberinis, seu quæ in fluviis usui erant, quas Codicarias vocabant. Festus: Caudicariæ naves ex tabulis crassioribus factæ. Non. Marcell. Codicarias naves etiam nunc consuetudo vocat, quod in fluminibus sunt usui. Varro de vita pop. Rom. lib. 3. Antiqui plures tabulas conjunctas codices dicebant: a quo in Tiberi naves codicarias adpellamus. Seneca de brev. vit. c. 13. Plurium tabularum contextus Caudex apud antiquos vocabatur. Unde publicæ tabulæ Codices dicuntur, & naves nunc quoque, quæ ex antiqua consuetudine per Tiberim com meatus subvehunt, Caudicariæ vocantur.

CAVEA theatri locus, in quo spectatores sedebant l. 13. §. 7. D. de injur. Servius ad. 5. Æneid. v. 340. Ea publica erat adeo, ut si quis me in ea sedere prohibeat, injuriarum in eum agere possim, prout scribit Ulpianus cit. l. At in l. 2. C. Th. caveam interpretatur Gothofredus, qua feræ, dum emitterentur, includebantur.

CAVERE est prospicere, & consulere. Sic sibi a venditore caveat emtor l. 44. §. ult. D. de damn. infect. Est & pacto efficere, ut

ut in *l. 4. D. comm. præd.* Unde omnes stipulationes natura sua cautionales esse, dixit Ulpianus, quod id agatur interposita stipulatione, ut quis cautior, & securior sit *l. 1. D. de stipul. præ.*

Cavere etiam clientibus suis jurisconsulti dicuntur apud Cic. *lib. 1. de legib. c. 5.* & debitor creditori *l. 17. §. 3. D. commod.* Et eo sensu *Cavere* pecuniam *l. 3. §. 2. D. de administr. & peric. tut.* chirographo apud Suet. in *Calig. c. 12.* instrumento *l. 49. sol. matrim.* se præstiturum *l. 134. §. 2. D. de verb. oblig.* Sic *Cauta* dos rubr. *D. de dot. caut. quantitas l. 5. C. de condict. ob turp. causi.* *Cauta* chirographa *l. 88. D. de solut.* Cautum honorarium *l. 1. §. 12. D. de extraord. cognit.* Nec debitores tantum creditoribus, sed & creditores cavere dicuntur, deberi sibi, vel se recepisse *l. 5. §. ult. l. 89. l. 94. D. de solution.* Idque contra cavere dicitur *l. 2. §. 1. de collat.*

Cavere etiam aliquando intelligitur, sive (constitutis) personis, sive rebus *l. 188. §. ult. D. de verb. signif. l. 6. §. 7. D. commun. divid.* Sic veteres prædibus, & prædiis cavere dicebantur teste Aconio in *Verr. 3. Liv. lib. 22. c. 60.* Si quibus argentum in præsentia deesset, dandum ex arario mutuam pecuniam, prædibusque, ac prædiis cavendum populo.

Cujus rei nomine cavetur, habes in sequentibus.

Cavere damni infecti *l. 1. D. quib. ex causi. in posses.* de dolo, & culpa *l. 25. D. solut. matrim.* de evictione *l. 35. §. 2. D. de rei vind. de indemnitate l. 31. D. ad SC. Vellei.* de rato, vel ratihabitione *l. 3. 4. D. rem rat. hab.* rem salvam fore pupillo *l. 1. D. rem pupil. salu. for.*

Cavere simpli quanti res est *l.*

36. D. de don. cavere duplam l. 49. D. fam. excisc.

Cavere servo publico (stipulante) *l. 18. D. de adopt. officio iudicis l. 16. D. de hered. pet. id est, iudice iubente.*

Cavere idonee *l. 35. §. 3. D. de procur. seu recte, ut est in l. 1. §. 9. D. collat. bon.* *Cavere* autem idonee in constitutione D. Marci *l. 2. D. de fideic. lib. & pr. Inst. de eo cui libert. causi.* idem est, ac satisfato, vel pignoribus datis cavere. Sed et si promittenti fides habita sine satisfatione, idonee cautum videbitur *l. 4. §. 8. D. de fideic. lib.*

Cavere præcipiendo, statuendo, sanciendo, Ut *Cavere* codicillis *l. 14. D. de dote præleg. constitutione l. 67. §. 8. D. de legat. 2. edicto l. 1. D. de in jus voc. epitola l. ult. §. ult. D. de abig. forma censuali l. 4. pr. D. de censib. iudicii supremis l. 1. C. de collat. lege l. 25. D. ad SC. Silanian. mandatis l. 17. §. 1. D. de poen. oratione l. 9. D. ad SC. Tertull. rescripto l. 5. §. ult. D. de jur. patron. Senatus consulto l. 16. D. de offic. præsid. testamento l. 31. D. de adim. legat. verbis l. 67. §. ult. D. de legat. 2. id est, nominatim exprimere.*

CAVILLARI verba *l. 2. §. 44. D. ad SC. Tertull.*

CAVILLATIO, quam greci *σφισμα* vocant *l. 65. D. de reg. jur.* Illud verbum a veteri Calvo dictum putat Caius *l. 233. pr. D. de verb. signif.* Sed & potius *σφοδριστικον*, vel deminutivum verbi *cavere*. Hoc proprium erat Jurisconsultorum, qui vero & in minimis rebus cautiones anxie adhibebant, *cavillari* dicebantur. Tertullian. *de coron. milit. c. 11.* Omnibus modis *cavillandum* (id est anxie cavendum) ne quid adversus Deum committatur. Quum

vero sæpe contingeret, ut captio-
sæ essent nimis istæ cautionculæ,
in vitium vertit hoc verbum, ut
cavillari dicerentur, qui alios
verborum præstigiis circumvenire
studerent. Observarunt hoc Sca-
liger ad Festum sub voce *cavilla-
ri* p. 39. Menag. *Aman. jur. civ.*
c. 39. p. 266. HEIN.

CAVITARIUS *Cabitarius*,
item *Cavatarius*, qui gemmas ca-
vandi artificium exercet. Eam vo-
cem in l. 1. C. de excus. artif.
restituit Salmas. in script. hist.
Aug. p. 458. quum alii ibi legant
Cavidarii, alii *Clavicarii*. Vetus
marmor apud Gruter. p. 622. 1.
Cabatores de via Sacra. Glossar.
vetus *καβιταριος*, *Cavitarium*. Pal-
ladius *λιθουργος*, *ον λεγουσιν καβι-
δαριον*, *gemmarius*, quem vocant
cavitarium. Dicti hi artifices etiam
σκαδαριατοι. HEIN.

CAUPONAM dictam esse a
copiis, quod illic & ad victum
necessaria parentur, distrahantur-
que, Festus lib. 3. tradit. Quæ-
dam exemplaria habent a *cupis*,
quæ lectio verior videtur. Sane
a *cupis* caupones esse dictos tradit
Isidor. lib. 20. orig. c. 6. Est igitur
caupona locus, ubi vinum, &
edulia venduntur, vulgo taberna.
Et ita accipitur in l. 5. D. naut.
caup. & stab. Aliquando *Caupo-
na* negotiationis nomen est l. 13.
D. de instr. vel instr. leg. ita ut
legato cauponæ instrumento non
modo loci, id est; tabernæ in-
strumenta, sed & infitores lega-
to contineantur. Hinc.

Cauponam exercere l. 43. §. 9.
D. de rit. nupt.

CAUPONES in tit. naut.
caup. & stab. accipiuntur, qui
cauponam exercent, infitoresque
eorum l. 1. §. 5. D. d. tit.

CAUPONIA taberna l. 13.
D. de instr. vel instr. leg. Cujus-
modi tabernæ Romæ æque ac
apud nos parasemis suis distin-
guebantur. Sic *Caupo ad Ursum*

Tom. I.

gallatum occurrit in actis diurnis
apud Reines. *Inscr. Class.* 4. n. 3.
Ospitalis a gallo gallinatio apud
Spon. HEIN.

CAUPONIAE artes apud Ju-
stin. Hist. 1. 7. *Cauponium* instru-
mentum l. 43. pr. D. de instr.
vel instr. leg.

CAUSSA verbum est *πολυση-
μων*. Primum enim negotium si-
gnificat, & quamlibet obligatio-
num originem l. 11. D. de verb.
signif.

Causa & res plerumque idem
significant Jurisconsultis, ut in
l. 7. §. 4. D. de pact. Et tit. de
condict. caus. dat. caus. non sequi.
Ob causam, & ob rem promiscue
dicitur. Sic & causæ, non per-
sonæ beneficium tribuitur l. 29.
D. de re jud. Privilegia quædam
causæ sunt, quædam personæ l.
196. D. de reg. jur.

Causa pro lite: Causa cadere,
i. e. litem perdere l. 27. D. de
pignor. &, ut Justinianus inter-
pretatur, rem amittere §. 33.
Inst. de act. Causæ, vel lites
transfatione finitæ l. 9. C. de tran-
sact. Causam dicere reum ex vin-
culis dicimus l. 25. §. 1. D. ad
leg. Corneli. de fidei.

Causa pro conditione, & jure
cujusque rei in l. 2. §. 1. D. de
statu lib. Sic enim cum sua causa
res transferri dicitur, id est, cum
suo onere, vel quo jure, quaque
conditione est l. 67. D. de contrah.
emt. cum sua causa, suisque vi-
tiis l. 13. §. 1. D. de adquir. pos-
sess. Et quod in l. 8. §. 7. D. de
fidejussor. dicitur in duriorē cau-
sam, & in l. 34. D. eod. in deter-
riorem causam, hoc in eadem l. 8.
§. 8. in duriorē conditionem. In
pari causa l. 128. D. de reg. jur.
melior est causa, i. e. conditio
possidentis leg. 126. D. eod. tit.
Dejectum ab usufructu in eandem
causam restituit Prætor, id est,
in qua causa futurus fuisset, si
non esset dejectus l. 9. §. 1. D.

P

de

de vi & vi arm. ex qua interpretationem accipit *l. 3. §. ult. D. eod.* In ea causa esse, vel non, id est, in ea conditione esse, vel non esse *l. 57. §. ult. D. de administr. & peric. tut.*

Causa pro titulo *l. 11. §. 4. D. de except. rei jud.* Causam dominii præstare *l. 46. D. de adquir. posses.* Causa possessionis, & usufructus *l. 52. pr. D. eod.* Per causam tigni juncti possidere, id est, mediante tigno immisso, servitutem possidere *l. 20. D. de servit. præd. urb.*

Causa, pro ea, quam efficientem vocant philosophi. Causam mortis præbere *l. 15. D. ad Leg. Cornel. de sicar.*

Contra magis ad effectum pertinet loquutio, servitutes omnes causas habere perpetuas debere *l. 28. D. de serv. urb. præd.* Nam hunc sensum habet, ita constitutas esse servitutes debere, ut iis continenter uti liceat. Ideoque v. g. perennem esse oportere eam aquam, cujus ductus ceditur *l. 1. §. 5. D. de aqu. quotid. l. un. §. 4. D. de font.* Inficite enim faciunt, qui illam sententiam ad usum servitutum referunt, qui perpetuus esse nequit, & intermissionem necessario desiderat.

Causa, quod nos impulit, philosophis causa impulsiva. Sic adjecta causa legari, vel fideicomitti solet. Et tunc causa, conditio, demonstratio, verborum conceptiones distinguuntur *l. 12. 17. §. 2. D. de condit. & dem. l. 2. §. ult. D. de donat.*

Causa pro omni commodo, utilitateque, quæ ex re percipi potest, accipitur *tit. de usur. & fruct. & caus.* Caius in *l. 20. D. de rei vind.* Nec enim, inquit, sufficit corpus ipsum restitui, sed opus est, ut & causa rei restituatur, id est, ut omne habeat petitor, quod habiturus esset, si eo tempore, quo ju-

dicium accipi batur, restitutus illi homo fuisset. Paullus *l. 31. D. de reb. credit. Ut post judicium acceptum causa omnis restituenda sit, id est omne, quod habiturus esset actor, si litis contestanda tempore solutus esset.* Proinde a fructibus, & usuris causa separatur, quæ & parium, & partus partuum, & foetum secundum, & omnes extrinsecus accidentes utilitates complectitur *l. 2. 3. §. 6. l. 8. 38. §. 7. D. de usur. l. 9. §. 7. D. ad exhib.* Eadem, ut ait Heinecc. ad Pandect. P. IV. §. 85. qualitates rei, veluti immunitatem, bonitatem, conditionem usucapiendi §. 3. *Inst. de offic. jud.* & omnes fructus naturales, & civiles *l. 38. §. 7. D. de usur. & fruct. & caus.* & ea quæ in fructu non sunt, complectitur *l. 8. D. eod. tit.* Minus late patent *accessiones*, quæ sunt omnia, quæ rei nostræ vel natura, vel industria, vel legis beneficio accedunt *l. 34. D. de rei vind.* Unde eo vocabulo & fructus, & quæ in fructu non sunt, & incrementa naturalia, veluti alluvio, continentur, non autem rei qualitas. Hac quoque angustior est *fructuum* notio, quibus intelligimus, quidquid re ad usum nostrum profert, vel quod occasione ejus percipitur. Sic ergo intellige formulas: Causa omnis restituenda est *l. 5. §. 4. D. si ususfr. pet.* cum omni causa restituere *l. 6. C. de adquir. vel amitt. posses.* omnis causa venit in iudicium *l. 8. §. 6. vers. plane D. de precar.*

Causa, i. e. forma, vel species, & causæ obligationum *l. 44. D. de oblig. & act.* In executione obligationis quatuor causas esse, ait Paullus in *l. 83. D. de verb. oblig.* Causa plus petere §. 33. *Inst. de action.* Ex causa æstimantur privilegia *l. 32. D. de reb. auct. jud. possid.* In causa
jus

jus est positum l. 72. §. 2. D. ad leg. Aquil. De alterius causa, & facto non scire l. 3. D. de jur. & fact. ignor. Eodem pertinent formulæ : Alia causa est l. 12. de solut. Causa uti Rhetorum præceptis accipienda sit, vid. apud Quinctilian. lib. 3. c. 1. Quas postea controversias rhetores adpellarunt, eas Ciceronis temporibus causas vocatas esse, tradit Senec. in præf. lib. 1. controuv.

Causam in libris Decretorum accipit Gratianus pro eo, quod περισσὴν Græci, Latini argumentum, ex quo eliciuntur quæstiones, unde de rebus disputatur : περισσὴν quam causam vocat, prætexuit, hinc quæstiones discutientdas eliciens, ut colligi potest ex distinct. 101. Caus. 1. pr. quæst. 1.

Causa pro casu, vel eventu. Sic in omnem causam acceptus fideiussor l. 56. §. 2. D. de fidejuss. In omnem causam emti fidem adstringere l. 5. Cod. de pact. int. emt. vel, ut alibi, in omnem conditionem l. 68. D. de fidejuss.

Magis reconditam hujus vocabuli notionem ostendit Heinecc. in Comment. ad Leg. jul. & Pap. lib. 3. c. 5. p. 398. Nimirum aliquando veteres illud accipiunt pro quasi. Sic colicilli ad causam testamenti pertinere dicuntur in l. 1. §. 2. D. de tab. exhib. id est, quasi testamenta esse videntur. Legatarius pignoris causam, id est, quasi pignus, vel pignus tacitum habere, dicit Papinianus l. 4. §. 1. D. de separat. Sed præcipue eo sensu accipitur causa caduci, id est, quasi caducum l. un. §. 4. C. de caduc. toll. Vere enim caduca erant, quæ post mortem testatoris ante apertas tabulas deficiebant. Si vero vivo testatore post testamentum conditum heres, legatariusve decederet, vel conditio deficeret, relictum in causa caduci erat,

& populo quasi caducum deferrebatur l. un. §. 2. & 4. C. de caduc. toll. Hein.

Interdum CAUSSÆ nomen vacat, & nudæ elegantie causa aliis vocibus adjungitur. Sic causa bonorum, dotis, emtionis, facti, pignoris, possessionis pro ipsis bonis, pro ipsa dote, emtione, facto, pignore, possessione juris auctores dicunt. Ita Causa bonorum accipienda est in l. 68. D. de legat. 2. l. 52. §. ult. D. de verb. oblig. ubi tamen causa bonorum utilitatem significat, id est, ut habere liceat. Sic Causa Conditionis l. 96. §. ult. D. de solut. dotis l. 1. D. solut. matrim. edicti leg. 6. D. und. liber. emtionis l. 3. §. 3. v. & ideo D. de SC. Macedon. facti l. 12. ex quib. caus. maj. fideicommissi l. 3. §. 2. D. de usur. fundi l. 30. §. 3. D. de legat. 3. hereditaria l. 5. §. 5. D. ut in possess. legat. judicati l. 5. D. quand. ex fact. judicii l. 8. D. de alien. jud. mut. juris, ac voluntatis l. 77. §. 1. D. de legat. 2. juris honorarii leg. 95. §. 3. D. de solut. legati leg. 91. §. 2. D. de legat. 1. naturalium obligationum l. 40. D. ad SC. Trebell. novationis l. 4. in fin. D. de usur. obligationis leg. 20. D. de don. int. vir. & ux. ordinis l. 23. §. ult. D. de adpellat. pecuniæ l. 26. §. ult. D. depos. pignoris l. 65. D. de evict. possessionis l. 1. C. per quas person. proprietatis l. 30. §. 2. D. de adquir. rer. domin. redhibitionis l. 61. §. 1. D. de furt. seminis l. 12. §. 1. D. de instr. vel instrum. legat. solutionis l. 21. D. de rei vindicat. testamenti l. 2. §. 1. D. de vulg. & pupill. substit. usufructus l. 10. D. usufr. quemadm. cav.

CAUSSARI, causam prætere, seu allegatione causæ se excusare leg. 3. D. depos. P 2 Caus-

Causari tempestatem *l. 21. §. 8. D. si quis cautionem*. Sic cautatas aves apud Tibull. *lib. 1. eleg. 3. v. 17*. Plane Non. Marcellus *causari* causam dicere, vel defendere interpretatur.

CAUSSARIA missio, quæ propter valetudinem laboribus militiæ solvit *l. 2. §. 2. de his qui not. infam. l. 13. §. 3. D. de re milit. Apul. lib. 4. de asin. aur.* Exanimatum, ac debilem mereri *caussariam missionem*; Ita legit Heinecc. pro *causse remissionem*. Hinc *caussaria* missi milites *leg. 6. l. 8. C. de re milit. & Causarii* milites apud Liv. *lib. 6. c. 6.*

CAUSSATIO, i. e. allegatio *causæ l. 12. C. Theod. de suscept. præpos. & art. & passim in eod. C.*

CAUSSIDICUS *l. 6. C. de postul. qui causas in foro dicit, ut loquitur Caius in l. 1. D. de Or. jur. & ejus ars Caussidicina* dicitur in *l. 30. C. Theod. de cohortal. princ. cor.* Auctor libri *de causf. corr. eloqu.* Horum autem temporum, ait, *caussidici, & advocati, & patroni, & quidvis potius, quam oratores vocantur*. Id vocabulum jam Ciceronis ætate in usu fuisse, ex ejus *Oratore cap. 9.* patet. Eodem utuntur Seneca in *απολογισμῶν* p. 677. & Juvenal. *Satyr. 7. v. 185. Apulei. Apolog. p. 305.* Qui scio facta in iudicium vocari, eoque etiam patronos litigatorum *caussidicos* appellari, quod, cur quæque facta sint, causas expediant.

CAUTELA pro cautione in *l. 15. §. ult. D. de pos. leg. 1. §. ult. D. de procur. l. 21. D. de iudic. l. 6. D. de pign. act. l. 25. C. de admin. tut. vel cur.* quo verbo non modo usos Leonem, & Anthennium *l. 33. §. 3. C. de Episc. & Cler. itemque Arcadium, & Honorium l. 3. C. de instrum.*

& codicil. verum etiam Cassiodorum 3. variar. 48. & Ammian. Marcellin. lib. 14. immo his antiquiorem Apuleium metamorph. lib. 1. p. 115. & lib. 5. p. 269. Priscianum porro de hoc vocabulo tanquam fatis latino differere *lib. 4. p. 622.* post alios observat Heinecc.

CAUTERIUM in *l. 17. D. de instr. vel instr. leg.* est, quo in encaustica pictura, ad colores ceris inurendos, utebantur pictores. Plin. *lib. 35. c. 11.* Ceris pingere, ac picturam inurere quis primus excogitaverit, non constat. Quidam Aristidis inventum putant, postea consummatum ab Praxitele. Sed aliquanto vetustiores encausticæ picturæ existere. Scite ludit Martial. *lib. 4. Epigr. 47. de Phaëtonte* hoc genere encaustices picto, quem hoc modo *δευτρον* factum ait. Epigramma tale est: *Encaustus Phaeton tabula depictus in hoc est. Quid tibi vis, δειτρον qui Phaëtona facis?* sensus est, jam *δευτρον* vel *bis ustum* dici posse Phaëtona, qui primum fulmine ictus in Padum præceps actus, & rursus cauterio ceræ inustus sit. Hein.

CAUTES petra pro lapidibus, & marmoribus accipitur in *l. 14. C. Theod. de metallar.* ubi cautium nobilitas.

CAUTIO pro securitate. Sic plus cautionis esse in re, quam in persona dicitur *l. 25. D. de reg. jur.* Alias *Cautio* pro securitate promissa. Et hoc sensu fragilitas cautionum in *l. 66. §. 1. D. ad SC. Trebell. & sæpe nihil est Cotio* apud Plaut. in *Asin. act. sc. 3. v. 52.* ubi *cotio* pro cautione eadem forma, ac *plotrum* pro plauistro, *olla* pro aula dici coniecit Muret. *9. Var. lect. 11.*

Cautio generaliter omnis scriptura appellatur, qua cui prospicitur, sive obligationis, sive libera-

berationis probande causa, emit-
tatur. Sic cautione data creditori
cavet debitor l. 40. D. de reb.
cred. Sed & epistolam emissam
cautionem adpellari videmus in
l. 24. D. de constit. pec. Ita Cau-
siones ex quocumque contractu l.
47. §. ult. D. de pact. veluti
creditæ pecuniæ l. 40. D. de mi-
nor. depositionis l. ult. §. 1. D.
ut legat. & fideic. caus. cav.
dotalis l. ult. §. 5. D. de legat.
2. fœneratitia l. 11. C. de pact.
dot. hereditaria l. 3. D. famil.
ercisc. pollicitationis l. 9. §. 3.
quod met. caus. Cautionem, i. e.
chirographum exponere l. 25. §.
ult. D. de probat. pignori dare
l. 20. D. de pign. reddere debi-
tori l. 2. D. de pact.

Memorantur porro in jure no-
stro CAUTIONES damni in-
fecti l. 1. §. 13. D. de cloac. de
dolo l. 5. §. 1. D. de verb. obl.
duplæ l. 72. D. de contr. empt.
indemnitis l. 32. §. 1. D. de
negot. gest. judicii sistendi caus-
sa, qua quis promittit, se præsti-
tutum securitatem a læsione, quæ
ex non comparitione metuitur.
Item Cautio judicatum solvi rubr.
D. judicat. solvi. qua quis pro-
mittit se præstitutum securitatem
a læsione, quæ ex eo, quod non
obtemperatur sententiæ, metui-
tur. Cautio legatorum servando-
rum causa tit. D. ut legator.
seu fideic. serv. caus. cav. mora-
toria l. 5. §. ult. D. de censib.
Muciana, de quibus infra, ut &
de pretio restituendo l. 25. §. 10.
famil. ercisc. de rato, vel ratam
rem habiturum Dominum l. 23.
§. ult. D. de precar. rem pupilli
salvam fore rubr. tit. rem pupill.
salv. for. de servo, qui in fuga
est, persequendo l. 14. §. 11. D.
quod met. caus. Enim vero cau-
tionem, cujus mentio fit in l. 6.
D. de hered. pet. accipit Brisson.
de legatis evicta hereditate red-
dendis, ut adparet ex l. 17. D.

cod. tit. eamque intelligit Paul-
lus in l. 41. D. ad leg. falcid.
quum ait: Si jam mota contro-
versia hereditatis, legata sine cau-
tionibus dat. Cautio de evictione,
de qua sub hac voce.

Cautio vel nuda est, vel non nu-
da. Hæc vel fidejussoria est, vel
pignoratitia, vel juratoria. Velus
Glossar. Fidejussoria est, quum in-
tervenit fidejussor, juratoria est,
quum quis jurat solemniter, se ad-
implerurum quod promittit. Pigno-
ratitia, vel hypothecaria est, quum
pignus (qui cavet) tradit, aut
hypotheca supponitur. Fidejussoria
cautio alias adpellatur satisfactio
in l. 2. §. 6. vers. sed utrum. ubi
nuda cautio adversa fit satisfactio-
ni. Nuda porro cautio simplici-
ter cautio adpellatur in l. 3. C.
de verb. signif. & cautionem nu-
dam repromissionem interpretatur
l. 63. §. 4. D. pro soc.

Cautio idonea pro satisfactio-
ne in l. 50. §. 1. D. de manu-
miss. test. l. 4. §. 1. D. de ad-
ministr. rer. ad civit. pertin. l. 1.
§. pen. D. quod legator. l. 3. C.
de magistr. conv. Proinde si man-
dato adjectum sit, ut idonea cau-
tio a debitore exigatur, non vi-
debitur conditioni paritum, si ne-
que fidejussor, neque pignora ac-
cepta sint l. 59. §. ult. D. man-
dat. Sed & cautio, quæ propter
Falcidiam interponitur, fidejusso-
rum habet præstationem l. 3. §.
1. D. si cui plus, quam per leg.
falcid. Prætorix quoque stipula-
tiones personas desiderant pro se
intervenientes l. 7. D. de stipul.
præt. Igitur Cautio prætorica in-
telligitur satisfactio.

CAUTOR alieni periculi a-
pud Cic. pro Sext. c. 7. Plaut.
in captiv. act. 2. sc. 2. v. 6. Sape
is cautor captus est. Cautior for-
mularum apud eund. Cic. lib. 1.
de orat. c. 55. Ibi meliores edi-
tiones non habent Cautior, sed Can-
tor formularum, quam lectionem

ideo probat Heineccius, quod minus concinna est loquutio: *Cauter formularum*, quum non formulas caveat, sed, formulis inventis, cavere aliis studeat.

CEDERE, & contendere opponuntur in *l. 1. D. de edend.*

CEDERE foro in *l. 7. §. 2. D. depos.* & quod vulgo *bancam ruptam* facere dicunt. Hoc inde fluxit, quod in foro positæ erant argentariorum, & nummulariorum tabernæ, ut docuit Brissson. *lib. 2. select. antiq. c. 12.* Et habebant hæ tabernæ sua parasema, quibus dignoscerentur, ceu patet ex Reines. *inscript. Class. 4. num. 4. p. 340.* ubi Q. Aufidius mensarius tabernæ argentariæ ad *Scutum Cimbricum* cum magni vi æris alieni cessit foro, retractus ex itinere causam dixit apud P. Fonteiū Balbum præt. & quum liquidum factum esset, eum nulla fecisse detrimenta, solvere iussus est in solidum æs totum.

Cedere etiam est aliquid per mandatum, vel alium titulum transferre. *Cedi* enim res incorporales, & jura dicuntur eodem modo, quo res corporales tradi. Serv. in *3. Aen. v. 297. Cessisse*, ait, verbum de jure est. *Cedi enim hereditate dicitur.* Sic *Cedere* actione *l. 13. §. 1. D. de legat. 2.* est actionem mandare, & præstare. *Cedere* actionibus *l. 14. §. ult. D. de serv. corrupt.* Actionum *cedendarum* beneficium est jus confidejussori in solidum convento, atque solventi competens postulandi a creditore, ut jus suum in debitorem, & confidejssores ipsi cedat. Nimirum inter confidejssores nullus erat nexus, nullum proinde jus, obligatio nulla, atque sic nec actio confidejssori contra confidejssorem prodita erat. Confidejssor ergo integrum debitum solvens a nemine indemnitate poterat petere. Debitor enim non erat solvendo, alias

enim prior fuisset excutiendus. Tributum ideo confidejssori beneficium, ut adigeret creditorem ante solutionem ad id, ut sibi cedat omnia sua jura, omnesque actiones in principalem debitorem ad meliorem olim fortunam venientem, & reliquos fidejssores. Sed & fidejssori interdum in debitorem competebat mandati actio, si ille mandaverat, vel negotiorum gestorum, si absens ille, ac ignorans, quæ gererentur, erat; sed & interdum nulla, si debitor contraxerat. Cessis actionibus confidejssor contra confidejssores, vel principalem agebat, ut procurator in rem suam. Wurfel. *juris pr. defin. §. 720.*

Cedere bonis *l. 17. D. de recept. arbitr.* Vetus Glossarium: *Cedere bonis est ab universitate rerum suarum recedere.* Cedi autem bonis non tantum in jure, sed & extra jus potest *l. ult. D. de cession.*

Construitur hoc verbum cum ablativo, ut in exemplis præcedentibus, sed & cum accusativo, ut *Cedere iter l. 5. §. ult. D. de serv. præd. possessionem l. 1. §. 20. D. de adquir. vel omitt. possess.*

Interdum *Cedere*, contineri, vel accedere significat, & tunc vel dativo jungitur, vel accusativo, interveniente præpositione *in*, vel *ad*, vel ablativo per præpositionem *pro*. Sic Chartis cedit scriptura *l. 9. §. 1. D. de adquir. rer. dom.* Cedit quid lucro *leg. 17. D. de fundo dot.* Cedit quid in agri modum *l. 51. D. de action. cmt.* in locum solutionis *l. 28. §. 1. D. de jurejur. vel pro solutione l. 95. §. 1. D. de solution.* Cessit ad utilitatem pecunia *l. 26. C. de præd. minor.*

Cedere, & numerari annus pro eodem accipitur in *l. 6. D. de calum-*

calumniat. l. 15. §. 4. D. quod vi aut cl. Cedere diem significat, incipere deberi pecuniam, aliudque est cessisse, aliud venisse diem. Venit dies, quum peti potest, Cessit quum obligatio nata est, licet exactio in diem differratur l. 213. D. de verb. signif. Et Cedere dies legatorum dicitur, ex quo ea debentur, & ad heredem transmittuntur sit. quand. dies legat. ced. Theophilus in §. 20. Inst. de legat. Sic & cedere operæ incipiunt, postquam fuerunt indictæ l. 13. §. 2. l. 34. D. de op. libert. Sic & cedere dies operarum l. 23. §. ult. D. eod. Quod de operis libertorum intelligendum est. Alia enim causa est operarum, quas quis sibi stipulatus est, quæ ex die interpositæ stipulationis cedunt l. 24. D. eod. Denique eodem sensu & cedere tempora dicuntur, id est, currere, vel computari l. 2. 2. D. quis ord. in posses. serv. Tempus quod post mortem cedit.

CELARE, reticere, occultare. Sic *Celare* conditionem l. 10. §. 2. D. de in jus voc. fugitivum l. 4. D. de fugit.

CELEBRARE, id est agere, edere. Ut celebrare æstimationem l. 35. §. 3. C. de donat. alienationem l. 1. C. de alien. judic. mut. certamina l. 21. §. 3. D. de an. legat. certaminis formam l. 77. §. ult. D. de legat. 2. collegium l. 3. D. de colleg. contractum l. ult. C. de fund. rei priv. creationem tutorum l. ult. §. 2. C. de administ. tut. divisionem l. 1. C. de divor. fact. donationem l. 31. §. ult. D. de donat. exactioem l. 21. §. 1. D. de consis. pecun. festos dies l. 17. D. ad municipal. functiones l. 4. C. de donat. matrimonium l. 19. C. de nupt. memoriam l. 18. §. ult. D. de alim. & cibar. legat. solita in distrahendis pignoribus l. 4.

C. si vendit. pign. solutionem l. 1. C. si serv. ext. venditionem l. 61. §. ult. D. de jur. dot.

CELFERIS civitas l. 7. D. de offic. procos. id est, quæ ab hominibus frequentatur.

CELEBRITAS nuptiarum l. 22. C. de nupt.

CELEBS, **Celibatus**, Vid. supra. *Celebs*.

CELER, is. *Celevis* redhibitio l. 4. C. Theod. und. vi. *Celeris* reformatio, de qua suo loco.

CELERUM tribunus equitibus præerat, & veluti secundum locum a Regibus obtinebat l. 2. §. 15. D. de orig. jur. Celerum autem nomine equites sub Romulo, Regibusque adpellati, Plin. lib. 3. c. 32. *Celeres* antiqui dixerunt, quos nunc equites, a Celere interfectore Remi, qui initio eis præpositus fuit, qui primitus electi fuerunt in curiis deini. Ideoque omnino trecenti fuerunt. Servius in lib. 11. *Aen. v. 603.* Romulum equites habuisse scribit, quos *Celeres* adpellavit, vel a *celebritate*, vel a duce Celere, qui dicitur Remum occidisse, cujus gratiæ vice a Romulo fieri Tribunus equitum meruerit, & Tribunus Celerum adpellatus sit. Add. Liv. lib. 1. c. 15. Dionys. Halicarn. lib. 2. p. 86. qui, propterea quod Romani τὰς ἐταίρας καὶ ταχέως ἐπὶ τα ἐργα paratos, & promptos ad res gerendas, *Celeres* adpellent, eo nomine equites illos ornatos fuisse scribit. A Celere Remi interfectore dictos scribit Plutarch. in Romulo.

CELERITER, id est, præcipiti festinatione solutos l. 10. D. de cust. & exhib. reor.

CELLA in insulis, & horreis l. 3. §. 2. D. de offic. præf. vigil. In ea cella libertus habitavit, cui commune, & promiscuum cellarum iter est l. 17. §. 15. D. de edil. edict.

Cella etiam, & Cellarium a reponendis, celandisque rebus esculentis, & potulentis dicitur, ut Donat. in *Ter. Adelph. act. 4. sc. 2. v. 13.* tradit. Sic cella vinaria, & olearia in *l. 10. §. ult. D. de usu & habit. penuria*, in qua frumentum, & legumina habita, proponit *l. 3. §. 8. D. de penu leg.* quæ ab aliis, & quidem, si Capro fides habenda est, rectius *penaria* dicitur. Unde Siciliam *Cellam penariam* Reipublicæ Rom. a veteribus adpellatam, Cic. in *Verr. 3. 6.* tradit. Varro de *ling. lat. lib. 4.* Ubi quid conditum esse volebant, a celando *Cellam* adpellarunt, *Penariam* ubi penus. Festus: *Cella*, quod ea celentur, quæ volumus esse occulta. De cella vinaria vid. Pallad. *lib. 1. tit. 28.*

CELLARIA pro potulentis accepta adjunguntur annonis *l. ult. C. Theod. de offic. omni. jud. Sulpic. Sevr. 2. hist. sacr. 41.* Quadringenti & aliquanto amplius occidentales Episcopi Ariminum convenere, quibus omnibus annonas, & cellaria dari Imperator præcepit. Unde & *Cellarienses* species in *l. pen. C. Theod. de indulg. debit. l. 32. C. Theod. de erog. milit. annon.*

CELLARIUM substantive pro cella in *l. 41. §. 1. D. de legat. 3.* Sic vinum ad cellarii usum ministrari solet *l. 6. C. Theod. de annon. & tribut.* Servius in *1. Æneid. v. 407.* Inter penum, & cellarium hoc interest, quod *Cellarium* est paucorum dierum. Unde & in cellam importatum dicitur frumentum, Penus vero longi temporis.

CELLARIUS servus in *l. 24. D. de manum. testam.* qui cellæ præpositus est. *Cellarium* tamen Ulpianus *l. 12. §. 9. D. de instr. vel instr. leg.* interpretatur servum, ideo præpositum, ut rationes salvæ sint. *Cellarios* Paulus

3. sent. 6. 72. in urbanis ministeriis numerat. A cellariis ubique cibum, & potum familiæ præbitum esse, ostendit Columella *lib. 2. c. 1.* Non. Marcellus: Promos, & condos adpellari voluerunt *Cellarios*, eo quod inde promant, & eo rursus condant. *Cellarium* habet Florentina in *d. l. 12. §. 9.*

Cellarius in *c. dilecto 25. de præbend. & dign.* est administrator rerum ecclesiasticarum. Cælius Rhodiginus existimat eam vocem barbaram, & poni pro Cellario. Vid. supra *Cellarius*.

CELLULA in *c. cellulas 18. qu. 2. & l. un. C. de stud. liberal. urb. Rom.*

CELSUS, *a, um.* Celsiores viri *l. 2. C. de offic. div. jud.* Celsitudinis titulus tribuitur Comiti sacrarum largitionum *l. 18. C. Theod. de proxim. com. dispos.* nec non præfecto prætorio *l. 23. C. Theod. de curs. publ.*

CELSUS pater leg. *39. D. mand. Celsus filius l. 29. D. de evict. l. 6. D. de contr. emt. l. 1. D. de rescind. vend.* quæ omnes Leges Pomponii nomen præscriptum habent. *Celsus* adolescens vocatur a Paulo in *l. 91. §. 3. D. de verb. oblig.* Celso autem patri successit *Celsus* filius, qui patris industriam non æquavit solum, sed & longe superavit. Proceffit enim honoribus longius, & scriptis suis suum, patrisque nomen immortalitati adseruit.

CELSUM filium, non item patrem consulem fuisse, & quidem iterum, adfirmat Brisson. ex *l. 2. §. ult. D. de orig. jur.* cui consequens est, eum *P. Juvenrium Celsum* adpellatum. His enim nominibus ornatur *Celsus* consul in *l. 20. §. 6. D. de hered. petit.* ex qua adparet, auctorem eum cum collegis fuisse *SCi* de petitione hereditatis, quod accessit orationi Hadriani, ut ostend-

tendit *l. 22. D. cod.* Sed & ipse *Celsus* nomen suum in obscuro latere non patitur. Etenim in *l. 30. D. de legat. 2.* de se ipso loquens : *Juventius* , ait , *Celsus* respondit. Præterea hunc *Celsum* , filium , *libros novem & triginta digestorum* scripsisse auctor est *Ulpianus* in *leg. 5. §. 15. D. commod.* in qua ita est : *Celsus filius scripsit libro sexto Digestorum.* Et ita esse docent *l. 20. 29. D. de legat. 2.* quæ sunt & *Celsi* libris *Digestorum* , in quibus patrem suum laudat : priore quidem in hunc modum : *Et Proculo* , ait , *placebat* , & *a patre sic accepi* , posteriore vero his verbis : *Pater meus reserebat* , quum esset in consilio *Ducennii Veri Consulis* . Præter *Digestorum* libros vero idem *Celsus* etiam *Quæstionum novendecim* , *Commentariorum septem* , *Epistolarum undecim* , aut eo plus , scripserat : unde complura in *Pandectis* capita sumta sunt . Eundem vero *Digestorum* , & *Commentariorum* auctorem fuisse , argumento est , quod *Ulpianus* in *l. 19. §. 6. D. de aur. arg. leg.* ait : *Celsus libro nono decimo Digestorum* , *Commentariorum septimo* .

Hæc addit *Heineccius* : *Celsus* filius *ca. 11* *Nerva* postea *Imperatore* adversus *Domitianum* conjuraverat . Sed eo periculo callide se expedivit , teste *Dione Cass. lib. 67. p. 765.* Add. *Philostrat. in vita Apollon. Tyan. lib. 7. c. 3.* Præturam gessit anno ab *V. C.* 854. ceu colligi potest ex *Plin. lib. 6. epist. 5.* Prioris consultatus tempus ignoramus , posterior , in quo *Marcellum* collegam habuit , incidit in annum 881. *Noris. de Epoch. Syro-maced. p. 498.* Fuisse eundem inter *Hadriani* consiliarios , ex *Spartian. in Hadr. c. 18.* discimus , extremis ejus temporibus , vel *Antonini Pii Imp.* temporibus ,

uti verosimile est , defunctus . Hinc ad ejus filium referendum videtur *marnior* , in quo libello *libertini* anno ab *V. C.* 807. *Antio & Opimiano Coss.* subscripsisse animadvertimus *P.* quemdam *Juventium Promagistrum* . *Gruter Infer. p. 557.* quod monumentum ad lectum nostrum perperam referre videntur *Guil. Grot. de Vit. Idor. lib. 2. c. 3.* & *Ægid. Menag. Amœn. jur. c. 20. p. 98.* *Jurisprudentiam* a patre didicerat *l. 20. D. de legat. 3.* adeoque nullum est dubium , quin a *Proculi* partibus steterit *Cujac. 8. obs. 31. & 27. 12.* Aliquando tamen a *Labeone* , ac *Nerva* dissentit *l. 25. pr. D. de succ. l. 29. D. de exed. l. 3. §. 6. D. de condiç. caus. dat. & Sabino* , & *Cassio* adverse partis *jureconsultis* suffragari non dubitat *l. 65. §. 3. D. de legat. 3. l. 6. D. de condiç. ob turp. caus.*

CEMENTITIUS, *Cementum*.
Vid. *Cementitius* .

CENATICA in *l. 12. C. Theod. de erogat. milit. annon.* exactionis genus erat quoddam , quod milites a possessoribus , seu provincialibus exigebant. Super statutorum grave , atque inusitatum quoddam nomen *cenaticorum* , ait *lex citata* . Nominis hæc ratio videtur , quod quasi pro cœna exigeretur .

CENOTAPHIUM monumentum est memoriz causa factum , in quod corporis , reliquiarumque nihil illatum est *l. 6. in fin. l. 42. D. de religiof. Inanem tumulum dixit Virgil. Æneid. 3. v. 304.* ipso *Servio* interprete . *Honorarium tumulum* *Sueton. in Claud. c. 1.* Nam quod ille ait , exercitum *Druso honorarium tumulum excitasse* , hoc ipsum *Dio Cass. lib. 55. p. 549.* *κενοτάφιον* πρὸς αὐτὸ τὸ πρῶν , *cenotaphium* ad ipsam *Rhenum* vocat . De *Cenotaphiis* , eorumque jure vid. *Jac. Go-*

Gothofred. *diff. de cenotaph. recusa in Thesaur. jur. civ. Tom. 3.* Varia quoque Cenotaphiorum exempla, quæ vel a veteribus memorantur, vel adhuc exstant, & quorum unum Pisanum Caii, & Lucii Cæsarum singularem Emin. Cardinalis Henr. Norisii commentarium meruit, recenset Vignolius de *columna Antonini cap. 4. p. 66.*

CENSERE, est constituere, & præcipere. Unde etiam dicere solemus: *Censeo, hoc facias, & semel aliquid censuisse.* Inde Censoris nomen videtur esse tractum, inquit Javolenus in *l. 111. D. de verb. signif.* Ad etymon quod attinet, aliter Festus: *Censere nunc significat putare, nunc suadere, nunc decernere.* Et mox *Census æstimatio, unde censores:* Sequitur apud eundem: *Censores dicti, quod rem suam quisque tanti æstimare solitus sit, quantum illi censuerunt.* Qua in re Varronem sequitur, qui *lib. 4. de ling. lat.* Censor, ait, ad cujus censionem, id est, arbitrium censeretur populus. Non. Marcellus ex Varronis *lib. 20. de republica* locum citat, quod verbum *censeo, & arbitror idem poterat, & valebat.* Idem ex ejusdem auctoris *libro 2.* verba hæc: *Itaque quod hos arbitros instituerunt populi, Censores adpellarunt.* Suidas *Tom. 2. p. 308.* Κηρωρ τιμητης παρα Ῥωμαίοις ονομαζόμενος, εξετασης τις των πολιτικων διαιτηματων προς το σωφρον, και αρχαιοτροπον εκασα των πολιτων επισρεφαν τον βιον, Id est, Censor apud Romanos, qui inquirebat in civium vitam, & mores, eosque ad modestiam, & antiquam virtutem revocabat. In Glossis veteris Testamenti Censores definiuntur probatores morum, vel æstimatorum. Vid. infra *Censor.*

Censere Senatus dicebatur, id est, decernere, & statuere *leg. 3. D. de edend. l. 20. §. 6. D. de*

hered. pet. & passim aliis locis. Amplissimus ordo censuit *l. 5. C. de excus. tut.* De qua re ita censuerunt *l. 20. §. 6. D. de hered. pet.*

Quare quid præditum, vel ornatum, vel insigne maxime est, eo *censeri & dicitur.* Sic Liberi patroni manumissoris jura (id est, manumissoris jus habere) censentur *l. 8. D. de adsign. libert. Animalia istius juris (naturalis) periticia censentur l. 1. §. 3. D. de just. & jur. & §. 1. Inst. de jur. nat. gent.* ubi nulla ratione nonnulli rescribendum putant *perita.* Privatorum cautio legum auctoritate non censetur *l. 16. D. de suis & legit. hered.* id est, vim legis publicæ non habet. *Censeri* nulla auctoritate *l. 8. D. de transfact. privilegio l. 1. §. 2. D. ad municip.* Sic sanguine longo *censeri* apud Juven. *sat. 8. v. 1.* Moribus & pudore *censeri* Minuc. Felix. in *Octav. c. 37.* id est, conspicium esse. Apulei. in *apol. p. 311.* Iste summus Helluo studio bibendi solo censetur.

CENSERI dicebantur, qui censum profitebantur. Sic in *l. 1. C. in quib. caus. pign.* Universa bona eorum qui censentur, & *l. 3. D. de censib.* Ætatem in censendo significare necesse est. Et mox: Ætas spectatur censendi tempore. Hinc hominum capita stipendio *censa*, dixit Tertullian. *Apologet. c. 13.* αναγραφεισθαι dixit D. Lucas *Evang. 2. 1.* ubi de edicto a Cæsare Augusto edito, ut totus orbis Romanus censeretur. Cujus census acti sub Augusto meminit Cassiodorus *Var. lib. 3. cap. 52.* his verbis: Augusti siquidem temporibus orbis Romani agris divisus, censuque descriptus est, ut possessio sua nulli haberetur incerta, quam pro tributorum susceperat quantitate solvenda.

Sed & territorium *Censeri* dicitur in l. 4. C. de censib. & in l. 3. C. de alluvion. ea quæ per alluvionem adquiruntur, separatim censeri, *taxari* barbare dicunt. Vide infra art. *Census*.

CENSIO. Ubicumque Manichæorum vel turba hujusmodi doctoribus gravi censione mulctatis, domus &c. l. 3. C. Theod. de heretic.

CENSITI rubr. C. de agric. censf. id est *Censibus* adscripti l. 20. C. de episc. & cler. adnotati l. 15. C. eod. vel obnoxii l. 1. C. de riron. Censiti, qui in scriptis locis censualibus detinentur l. 4. C. de agric. censf. qui iis, quibus annuis functionibus, & debito conditionis obnoxii sunt, pene est, ut quadam debiti servitute videantur adstricti l. 2. C. in quib. causf. colon. censf.

CENSITIO pro Censu, vel Censione. Censione levare apud Spartian. in Pescen. Nig. c. 7.

CENSITOR, qui censum agit l. 4. §. 1. D. de censf. Censitores qui peræquatoribus sociantur l. 1. C. de immun. nem. conced. rubr. C. Theod. de censitor. per aquat. Eleganter Pomponius in l. 30. §. 3. D. de adqu. rer. dom. Flumina censitorum vice fungi, scribit, ut ex privato in publicum addicaat, & ex publico in privatum.

CENSOR. De eo notatu dignus est locus Trebellii Pollionis in Valeriano c. 2. ubi ita *Censoris*, vel præfecti morum describitur officium: *Felicem te, Valeriane, totius Senatus sententia, immo animis, atque pectoribus. Totius orbis humani suscipe censuram, quam tibi detulit Romana respublica, quam solus mereris, iudicaturus de moribus nostris. Tu æstimabis, qui manere in curia debeas: tu equestrem ordinem in antiquum statum rediges: tu censibus modum pones: tu vecti-*

galia firmabis: divides statum: respublicas recensebis: tibi legum scribendarum auctoritas dabitur, tibi de ordinibus militum iudicandum est: tu annis respicies: tu de nostro palatio, tu de iudiciis, tu de præfectis eminentissimis iudicabis, excepto denique præfecto urbis Romæ, exceptis Consulibus ordinariis, & sacrorum Rege, ac maxima Virgine Vestalium (si tamen incorrupta permanebit,) de omnibus sententiam feres. Laborabunt autem etiam illi, ut tibi placeant, de quibus non potes iudicare. Ita ille: Est autem hoc censure veteris ultimum, & longo intervallo repetitum exemplum, quum jam a Vespasiani temporibus & census, & censura ab usu recessisset, teste Censorino de die nat. c. 18. & multo post Theodosii conatus vetus illud institutum in usum revocare conantis, frustraneum esset. Symmach. lib. 5. epist. 9. Hein. Vid. supra art. censere.

CENSORIA lex in l. 203. D. de verb. signif. & apud Varron. lib. 2. de re rust. c. 2. Cic. ad Q. frat. lib. 1. Epist. 1. est lex in publicorum locationibus dicta.

Censoria lex alias est edictum, quod censes de moribus proponebant, cujusque meminit Corn. Nep. in vitæ Caton. c. 1. Et ita accipe censorias leges apud Plin. hist. nat. lib. 8. c. 50. & c. 57. lib. 13. c. 13. lib. 14. c. 14. lib. 36. c. 1. Hein.

Est etiam ubi *Censoria* lex est lex ruptus dicta, & rogantibus, vel auctoribus censoribus populi suffragiis lata, qualis Metella, de qua Plin. lib. 35. c. 17. Neque enim pigebit, hanc quoque partem attingere, quum Lex Metella esset fullonibus dicta, quam L. Flaminus, L. Aemilius Censores dedere ad populum ferendam, quamvis, quum ea Lex non eorum Censorum, sed Metelli nomen

ferat, non a Censoribus ipsis, sed auctoribus Censoribus perlata videatur. *Hein.*

CENSUALES *l. i. C. Theod. de decur. Rom.* & aliis locis sunt, quibus censuale negotium mandatum *l. 7. C. de his quæ administ. vel offic. publ.* Acta autem Senatus a Censualibus confecta, conscriptaque docet *l. 6. C. Theod. de princip. agent. in reb. his verbis: Actus ceteros, qui a sacratissimo cætu Senatus tractari consueverunt, Censualium sollicitudine celebrari. Jul. Capitolin. in Gordiano c. 12. SC. tacitum fieret, ita ut non scribæ, non servi publici, non Censuales illis actibus interessent, Senatores exciperent, Senatores omnium officia Censualium, scribarumque complemerent.*

CENSUALIS, *E.* adjective. Ut censuale negotium *l. omnes C. de iis quæ administ. officium l. 1. C. Theod. de stud. lib. urb. Rom. l. 18. C. de testam.* qua adparet, apud hoc officium Censuale testamenta publicari consuevisse. Censuales professiones *l. 7. C. de donat. de quibus Brissou. lib. 1. Antiqu. Select. c. 5.* Censuales dictos *Decuriones* vid. infra hac voce.

CENSUARI *l. 7. C. de bon. proscript.* In codice vero Theodosiano *l. 7. eod. tit.* unde illa lex desumpta est, *Casarii* scriptum est.

CENSURA, Censoris munus, & dignitas apud *Plin. lib. 14. c. 4.* Alias sumitur pro severitate, correctione. Sic *Censura* armata *l. 1. C. Theod. de offic. rect. prov. publ. l. 3. C. de condic. ob turp. caus.* Senatus consulti *l. 23. C. ad leg. jul. de adulter.*

CENSURA ecclesiastica. Inter pœnas ecclesiasticas, & *Censuram* hoc discrimen facit *Joseph. Gibalinus* e Societate *Jesu Theologus Disquis. l. 9. n. 2. seq.* quod illa sit privatio bonorum spiritualium per ecclesiasticam pote-

statem in criminis alicujus punitionem fontibus inflicta, hæc vero sit pœna spiritualis, & ecclesiastica, privans usu quorundam bonorum spiritualium ad rei correctionem imposita. Hæc ille: Ita vero videntur distingui, ut genus, & species, ut quidem omnis *Censura* sit *pœna ecclesiastica*, non vice versa. Convenire enim dicuntur in eo, quod privationem bonorum continent, h. e. eorum bonorum, quæ publici juris, & omnibus in ecclesia communia sunt, quorum dispensatio *ecclesiæ*, i. e. clericis, & imprimis majoribus a Christo fuit concredita, quorum pertinent sacramenta, sacrificia, beneficia ecclesiastica, spiritualis jurisdictio, publica suffragia, cetera. Habet enim ecclesia thesaurum amplissimum, exhaustiri necesse, immensumque variis gratiis, & bonis spiritualibus refertum, quem sicuti effundit in bene meritos fideles, & obsequentes liberos, ita ejusdem subtractione punit fontes. Utrumque facere dicitur ut pia mater, quia etiam Ecclesia dum punit, salutem animæ, & bonum spirituale intendit. Quæsitus *Innocentius III. in cap. 10. Decretal. de verb. signif.* quid per *censuram ecclesiasticam* intelligi debeat, cum hujusmodi clausula in rescriptis apposita fuerit, respondet, quod per eam non solum interdicti, sed suspensionis, & excommunicationis sententia valeat intelligi. Hæc divisio ansam interpretibus dedit disputandi, utrum adæquate, & complete omnes species censurarum hic relatæ fuerint? Quod negare videtur *Gibalinus l. c. 4. 22.* & cum eo *Gonzalez ad cit. c. 20.* aliis id adfirmantibus, ut hæc in re sibi non satis consent. Præter has species enim aliæ adhuc pœnæ ecclesiasticæ sunt, quæ in adducto principio, quod vulgo tradunt, conveniunt, ut irregularitas ex delicto, depositio

tio, degradatio, & cessatio a divinis, quibus septem speciebus absolvit catalogum *pœnarum*, & *cenſurarum* ecclesiasticarum stricte dictarum. Videtur autem Gibalinus tres veluti classes pœnarum, quas ecclesia infligit, constituere. Prima comprehendit censuras ecclesiasticas stricte dictas, potissimumque in tribus adductis speciebus consistit, quibus tamen idem in tractatu *de Irregularitate c. 1. qu. 2.* addit irregularitatem ex delicto. Altera continet reliquas pœnas ecclesiasticas, ecclesiæ proprias, ut degradationem, depositionem, & cessationem a divinis. Ultima classis occupat pœnas utique reipublicæ tam ecclesiasticæ, quam seculari communes, ut tamen illa in diversum finem illas exerceat, h. e. propter finem spirituales, & animarum salutem, quam unam spectare dicitur sacra politia ex mente Gibalini. Ad *Censuras* quod attinet, earum has proprias qualitates, quibus a reliquis pœnis distinguuntur, constituit (1.) quod privent hominem tantum usu bonorum spiritualium communium, & quidem (2.) ad tempus, ut non sit perpetua, sed tolli debeat, quam primum reus resipiscit. Denique (3.) quod unice intendat emendationem, & correctionem delinquentis, vel contumacis. Ceterarum pœnarum ecclesiasticarum stricte dictarum contrarias qualitates esse censet Gibalinus, quod (α) spoliarent delinquentem non modo usu, sed potestate etiam, & facultate, ut degradatio, depositio, & (sic etiam irregularitas ex delicto contracta contra sententiam Gibalini) (β) quod perpetuum effectum sua natura habeant, atque (γ) intendunt criminis commissi punitionem, seu vindictam ex iustitia commutativa, *ibid. disquis. 2. qu. 1. n. 3.* Hac distinctione præmissa *disquis. 1. qu. 2.* ad

ad species Gibalinus progreditur, & quidem (1) suspensio ipsi pœna est, si ob delictum, *Censura* vero, si ob contumaciam infligitur, ut prior vindicativa, posterior medicinalis dici possit, quia apprehendit sæpe in iure canonico suspensiones dictari ad certum tempus, veluti ad triennium in pœnam delicti commissi, ut in *c. 32. in fin. de testib. clem. 2. de pœn. clem. 1. vers. verum de hæret. c. 1. in fin. de elect. in antiq.* Censura aut in ad certum tempus non potest imponi, sed tantum medium salutare esse dicitur reducendi homines ad meliorem frugem. Quocirca suspensio, quatenus est pœna, elapso tempore cessat, non item quatenus *Censura*, quæ absolutione indiget, præviāque admonitionem desiderat, non item quatenus in pœnam infligitur. Pariter (2) Interdictum ex mente Gibalini aliquando est *Censura*, aliquando pœna, æque ut de suspensione observatum est. De excommunicatione nihil addit, cum tamen hæc quoque non tantum ob contumaciam, sed etiam ob delictum commissum citra omnem admonitionem incurratur, adeo ut quandoque ipso iure se exferat. Jo. de Dicastillo alter societatis Jesu Theologus in tractatu *de censuris & pœn. ecclesiast.* Censuram definit, quod sit pœna ecclesiastica spiritualis, & medicinalis ab ecclesiastica potestate imposita, sic ut ab eadem semper tolli, & absolvi possit. In hoc differre ait eam a ceteris pœnis ecclesiasticis, quæ perpetuæ sunt, & absque spe remissionis imponuntur. Fundamentum unicum censurarum collocat in contumacia per *c. 11. de rescript. in antiq.* unde colligit proprium terminum censuræ tantum esse debere, quantum contumacia duraverit; resipiscentes autem statim admittebuntur esse ad communionem, Vid.

l. c. n. 15. Circa species censurarum idem *Dubit.* 3. sollicitus est, & rejectis aliorum sententiis in tribus supra relictis speciebus subsistit, & quidem vel ideo, quod hæc propter contumaciam infingantur, ut contumax ad seriam mentem redeat. Pro excommunicatione, ait, interdicto, vel suspensione innodatus absolvendus statim est, atque vult parere, non obstante, quod iudicis competentis sententiæ stabit, idque probat ex *c. 25. de adpellat. antiq.* Cum autem censura sit imperii sacri actus, & pœna, seu medium coactivum, is demum jus referendi censuras jus habet, qui iurisdictione ordinaria in exteriori foro est præditus, ut late evincit idem *Dicastillo disp. 1. dub. 6.* rationem addit his verbis *n. 114.* Potestas, ait, spiritualis fori exterioris ordinatur ad puniendam delicta, & coercendos subditos rebelles: sed hoc fit per censuras; ergo tali potestati annexa esse debet potestas faciendi censuras. Atque subijcit, hanc potestatem exercere iudices ecclesiasticos, etiam si non sint sacerdotes, nec ullo ordine insigniti, sed tantum prima tonsura signati, dummodo sint confirmati, vel *provisi* prædictis officiis, ut ait *num. 118.* Fertur tantum censura in subditos, cuius rei rationem idem hanc suggerit *dub. VII. n. 140.* Potestas, ait, coactiva, qualis est potestas ferendi censuras, non operatur, nisi in subditum; nemo autem est sibi ipsi subditus proprie loquendo, nec æqualis, & subditus alteri æquali, multoque minus interiori.

CENSUS personarum, & bonorum descriptio significat in *l. 2. §. 17. D. de orig. jur. l. 10. D. de probat.* Lustralem censum Ulpian. 1. *fragn.* §. 8. adpellat propterea quod quinto quoque anno urbs censebatur, lustrabatur-

que, ut *Serv. lib. 3. Æn. v. 279.* notat. Interdum autem census inchoabatur, nec perficiebatur: At censu perfecto lustrum condebatur a censoribus eo ritu, quem *Varro lib. 5. de ling. lat.* refert. Ideo autem lustrum condi dicebatur, quia is censendo finis fieret, ut *Livius lib. 1. c. 44.* Sane nonnumquam eveniebat, ut absque lustrum census ageretur. Cujus rei exemplum *Livius lib. 3. c. 44.* Unde illa ex jure civili orta contentio, quam *Cicero lib. 1. de orat. c. 40.* proponit, quum quærebatur, is, qui domini voluntate census esset, si non esset conditum lustrum, esset nec ne liber? Et eo pertinet insignis locus ex *fragmento regularum veteris Istiti a Pithæo, & Schultingio p. 808.* edito, ubi §. 17. *Magna tamen dissensio inter prudentes, utrum eo tempore vires accipiant omnia in quo census, an eo, in quo lustrum conditur? Existimant enim, censum descendere ad diem lustrum, non lustrum ad diem census. Propterea quæsitum est, quia omnia censu aguntur, lustrum confirmantur.* Censum autem, ut *Liv. lib. 1. c. 42.* refert, Romæ *Servius Tullius* instituit. Is enim quemadmodum *Dionys. Halicarn. lib. 4. scribit*, iussit omnes cives dare nomina, suæque bona censere, addito iurejurando legitimo, se vere illa, & bona fide æstimasse, adscriptis etiam ætatis annis, & parentum nominibus, atque adeo conjugum etiam, & liberorum, adhuc, quum quisque urbis regionem, quemque Romani agri pagum incoleret. Formam censualem suis temporibus receptam describit *Ulpianus in l. 3. l. 4. D. de censib.* Censebantur ergo olim civium Romanorum capita, & bona, in eoque censu villas omnes ædes dictas, *Varro tradit lib. 4. de ling. lat.* Hinc *Censui censendo prædia* apud *Cic. pro Flacco c. 32.* id est, ut ipse-

ipſemet Cicero *ſord.* & Feſtus docent, quæ emi, & venire, & iure civili ſubſignari apud ærarium, & cenſorem poterant: quæ mancipi erant, & a domino in cenſum deducta.

Cenſus crimen in *l. 55. D. de judic.* alias *fraudati cenſus* adpellatur in *l. 1. C. de queſtion.* *Cenſu manumitti*, ut ait *Ulpian. fragm. tit. 1. §. 8.* dicebantur ſervi, qui luſtrali cenſu Romæ, juſſu dominorum inter cives Romanos cenſum profitebantur, ſeu, ut *Cic. lib. 1. de orat. c. 11.* loquitur, qui voluntate domini cenſi erant. *Cenſus* enim, ut idem *pro Archia poeta cap. 5.* adgnoſcit, indicabat eum, qui cenſus eſſet, ſe jam tum geſſiſſe pro cive. *Cenſu* autem juſtam libertatem contigſſe docet idem *Cicero Topic. cap. 2.* his verbis: Si neque cenſu, inquit, neque vindicta, nec teſtamento liber factus eſt, non eſt liber. Idem *pro Cæcina cap. 35.* Quum in cenſum vendit, hoc indicat, quum ii, qui in ſervitute jura fuerint, cenſu liberentur, eum, qui, quum liber eſſet, cenſeri noluerit, ipſum ſibi libertatem abjudicaſſe.

Cenſus, ut *Suidas* tradit, etiam *ἐνθησιον τελεος ſoliſum tributum* ſignificat. Ita *Κληρον* dixerunt *D. Math. Evang. c. 22. v. 27. D. Marc. c. 11. v. 14.* quem *D. Lucas c. 20. v. 22.* *ὄρος* vocat.

Cenſus non perſonarum, ſed agrorum eſt in *Novell. Theodoſ. & Valentinian.* *Cenſus* fundorum ſuorum jugorum *l. 1. C. Theod. ne conlar. tranſlat. poſtul.* *Cenſibus* adſcripta mancipia *l. 2. C. Theod. ſin. cenſ. & reliq.* *Cenſus* vel *Cenſuum magiſter l. 23. C. de reſtam. l. ult. C. de jur. emphyr.* *Cenſus* vetus, vel novus *l. ult. C. ne rei domin.*

Cenſum etiam pro facultatibus uſurpat *Juſtinianus*. Ita *Cenſus*

hereditatis *l. ult. §. 14. C. de jur. deliber.* Nihil in cenſu ſuo habent, qui ſunt in poteſtate parentum *leg. 7. C. qui bon. ced.* Sic *Juvenal. ſat. 6. v. 53.* *peculium caſtrenſe* non eſſe in corpore cenſus, qui paterni juris eſt.

Cenſus pro libro *Cenſuali l. 10. D. de probat. l. 11. D. ſin. regund.*

CENTENA l. 1. C. de offic. magiſtr. offic. id eſt, *Centena dignitas*, ut *l. 3. C. Theod. de cohort. princ.* *Gradus promotionis*, & dignitatis fuit in ſcholis agentium in rebus, & eorum, qui in ſacro palatio militabant: quem *d. l. 3. & l. 1. C. Theod. de murileg. & l. 5. C. Theod. de decurion.* Imperatores principibus dari concedunt. *Cæſarianis*, quamdiu in actu ſunt, ut & *Decurionibus* antequam cuncta patriæ ſuæ munera impleant, tribui vetant, monetariis vero in totum denegant.

CENTENARIII, ad hanc dignitatem ſeu gradum qui promovebantur *l. 1. C. de exact. trib. l. 1. C. de privil. ſcholar. l. 3. 4. C. de agent. in reb. l. 1. C. de lucr. advoc. l. 162. C. Theod. de decurion. & in notitia*, quæ ſubjecta eſt *l. 2. C. de offic. præſ. præſ. Afric.* Vid. ſupra *Agentes in rebus.* Sed & qui *Centuriones* a veteribus dicebantur, eos ſuis temporibus *Centenarios* adpellatos *Veget. lib. 2. c. 15.* ſcribit. In *Modeſti* autem *Epitome* *Centurios* vocari, mendose legitur.

Centenarii, uti eſt reſcribendum in *l. 20. C. Theod. de paganis*, qui centenis plebis videntur eſſe præfecti, ut inſtruerent pompam ſacrorum gentilitiorum.

Centenarii liberti in *Lege Papia Poppea* dicebantur, qui centum millium ſeſtertiorum rem habebant *l. 16. D. de jur. patron.*

Quod

Quod ad suorum temporum rationem accommodans Justinianus, sic eam summam interpretatus est, ut minores centenariis intelligerentur, qui minus *centum aureis haberent substantiam* §. 2. & 3. *Inst. de succ. lib. 1.* At apud Livium *lib. 1. c. 41.* Centenarii in Classium constitutione dicuntur, qui centum millibus æris censi erant.

CENTENARIUM. Centenariis auris exceptis *leg. 12. de curs. publ.* Fuit autem Centenarium aurum collectio, seu pondus centum librarum auri signati. Centenarium proinde 7200. aureos constituerebat: nam libra 72. Solidos conficiebat. Itaque quod Olympiodorus apud Photium Biblioth. *Temmat. 80. & Tom. I. Script. Byzant. edit. Vener. p. 146.* scribit, *Αλαριχος, εστι ζωντος Στυλιχωνος, μ πεντηαρια μισθον ελαβε της εκ στρατειας, Alarichus, vivente etiamnum Stilichone, militiæ mercedem centenarios quadraginta accepit.* Zosimus *lib. 5. c. 30.* *τετραχιχλιας λιτρας reddit:* Recte quadraginta, quippe centenarii exacte sunt quatuor mille libræ. Ac ut *Centenarium* auri *αλαρης*, seu *ποσότητος* nomen fuit, ita & Centenarium æris fuit, cuius mentio est in *l. ult. C. Th. de conlat. æris.* Hæc præter alia erudite scripta leges apud Jac. Gothofr. in *Comm. ad l. 2. C. Theod. Si quis pec. conflav.* qui & *Centenarium* aureum scilicet numum ab illo auri centenario diversum statuit. Centenarii autem aurei ita dicti sub Heliogabalo fuerunt, ab æstimatione, quod centenos aureos, sive solidos conficiebant, de quibus est hic Lampidii locus in *Alex. Sever. c. 39.* Formas (id est numos formatos, figuratos) binarias, ternarias, & quaternarias, & denarias etiam, atque amplius, usque ad bilibres

quoque, & centenarias, quas Heliogabalus invenerat, resolvi præcepit, neque in usu cuiusquam versari: atque ex eo his materiæ nomen inditum est, quum diceret, plus largiendi hanc esse Imperatori causam, si multos solidos minores dare possit, quum dans decem, vel amplius una forma, triginta, & quinquaginta, & centum dare cogetur. Hi centenarii, seu centum solidorum numi alias majorini, a quibus differt

CENTENIONALIS nummus, de quo *d. l. 2. C. Theod. si quis pec. conflav.* qui & minorinus & pitinnus, aperte enim majori, & majorinæ pecuniæ opponitur in *d. l. 2.* Hæc nunquam in usu fuit, quam sub Heliogabalo: at centenionales in usu fuere: Unde *communis* dicti videntur, quasi in usu, & conversatione publica constituti. Jac. Gothofr. *l. c.*

CENTESIMA usura est, quæ centum mensibus sortem æquat, seu cuius menstrua quantitas centesima sortis principalis pars est: *leg. 4. §. 10. D. de naut. fan. Plin. lib. 1. epist. 28.* Eam & *Legitimam, Gravissimam, Maximam* usuram adpellatam, & alias in *select. antiq. lib. 3.* Brisson. docuit. Vid. infra art. *Usura.*

CENTESIMÆ Kalendæ apud Faustum in *l. 46. D. de verb. oblig.* dicuntur centesimus mensis Alciato, & Cujacio interpretibus in *d. l.* Quidam centum annos interpretabatur, quod reprehendit idem Alciat. *lib. 2. parerg. cap. 23.*

CENTESIMUS lapis *l. 21. §. 2. D. de excus.* id est centesimum milliarium *l. 1. §. 4. D. de offic. præf. urb.*

CENTIES (vel, ut Florentinæ scriptum plerumque reperitur, *Centiens*) aureorum in *l. 9. in fin. D. de legat. 3. & l. 88. D. de verb. signif.* centies centena millia significat, ut *Millies* in *l. 4. §. 1.*

§. 1. *D. de statu lib.* millies centena millia : quemadmodum Anton. Augustin. 2. *enend.* 6. notavit . Sic quod Martial. 3. *epigr.* 22. ait de Apicio : *Quum bis trecenties ventri dedisset* , & superesse sibi *centies* duntaxat , cogitaret , venenum bibisse , hoc idem Dio *lib.* 57. p. 616. referens ait *διακοσίας , καὶ πεντηκόντα μυριάδας* ei superfuisse . Nam viginti quinque myriades valent decies , quas si decies multiplicaveris , habebis 250 myriadas , pro eo , quod Latini centies vocant . Seneca in *consolat. ad Helv.* c. 10. abligurisse illum ait *sestertium millies* . Sic & decies in 1. 77. *D. de condit. & dem.* id est , decies centena millia , sive , ut vulgo loquimur , *millio* , ut & in 1. 6. *D. de usur.* & apud Plutarch. in *M. Anton.* p. 917.

CENTONARIUM , & dendrophori *rubr.* & 1. 1. 2. *C. Th. de Centonar. & Dendroph.* Eorum corpus fuisse Romæ , etiam ex antiquis Inscriptionibus patet. Idem qui fabris junguntur 1. 162. *C. Th. de decurion.* circa domos , & ædificia sacra testâ habenda occupabantur.

CENTONES in 1. 12. §. 18. *D. de instr. vel instr. leg.* numerantur in iis , quæ incendii arceri , extinguendique causa in ædibus habentur. Eademque causa crediderim , puppes olim aceto madefactis centonibus intectas , ut indicat Sisennæ locus ex *lib.* 4. *hisor.* adductus a Nonio Marcello in hæc verba : Puppes aceto madefactis centonibus integuntur , quos supra perpetua classis susensa cilicia obtenduntur. Cæsar *lib.* 2. *de bell. civ.* c. 10. musculos describens , *coria autem , ne rursus igni , ac lapidibus corumpantur* , Centonibus conteguntur. Veget. *lib.* 4. c. 15. de machina , ex qua vineæ struuntur agens : Extrinsecus autem , ait ,

Tom. I.

ne inmisso concremetur incendio , crudis , ac recentibus coriis , vel Centonibus operitur.

CENTUM annos finem esse vitæ longævi hominis , ait Caius in 1. 55. *D. de usufr.*

CENTUM VIRI 1. 17. *D. de inoff. test.* l. ult. *C. de lib. præ.* & apud Paull. 5. *sent. tit.* 16. §. 2. Festus *lib.* 2. *Quum essent Romæ triginta & quinque tribus , quæ & curiæ dictæ sunt , terni ex singulis tribubus sunt electi : ad iudicandum , qui Centum viri adpellati sunt. Et licet quinque amplius , quam centum fuerint , tamen , quo facilius nominarentur , Centum viri sunt dicti .* In quatuor autem tribunalia , seu consilia centumviro distributos fuisse , eorumque quatuor judicia ad centumvires causas dijudicandas cogi consuevisse , docent Quinctilian. *lib.* 12. c. 13. Plin. *lib.* 6. *epist.* 33. Unde *Centumvirale* iudicium quadruplex vocatur a Plinio *lib.* 4. *epist.* 24. Et quod a Quinctiliano *lib.* 11. c. 1. scriptum est : *Duplicibus centumviralibus partem victam* , sic accipe , duobus centumviralibus iudiciis , seu duabus partibus . Alioquin enim quadruplicia , non duplicia ea iudicia fuisse , satis constat . Atque huc pertinet , quod Valer. Maxim. *lib.* 7. c. 7. *omnibus consiliis superiorem discessisse* , ait , militem , qui de bonis paternis apud centumviros contenderat . Eodemque etiam referendum est , quod Papinianus *filium , divisis tribunali- bus , actionem inofficiosi testamenti pertulisse , atque ita varias sententias iudicum exstitisse* , proponit in 1. 76. *D. de legat.* 2. Apud Centumviros autem actas fuisse causas de inofficioso testamento , petitione hereditatis , ruptorum , rescissorumque testamentorum , ex Valer. Max. *lib.* 7. c. 7. Quinctil. *lib.* 4. *cap.* 7. Plin. *lib.* 4. *epist.* 8. liquet. Unde que-

Q

rela

rela inofficiosi testamenti, item actio petitionis hereditatis Centumvirale iudicium adpellantur *l. 13. D. de inoff. test. l. 30. D. de liberat. leg. l. ult. D. de petit. hered.* Centumvirales autem causæ quæ fuerint, Cic. *lib. 1. de orat. c. 38.* docet his verbis: Jactare se in causis Centumviralibus, in quibus usucapionum, tutelarum, gentilitatum, agnationum, aliuionum, circumlutionum, nexorum, mancipiorum, parietum, luminum, stillicidiorum, testamentorum ruptorum, aut ratorum, ceterarumque rerum innumerabilium jura versantur.

Quod denique in inscriptione *l. 7. 28. & 31. D. de inoff. test. am.* Septemvirale iudicium legitur, notat Heineccius eas leges ex Paulli libro singulari de *septemviralibus iudiciis* desumptas esse; omnibus autem Ictis in eo convenire, quod minus genuina sit illa libri inscriptio, & pro *septemviralibus* legendum sit *Centumviralibus*.

CENTURIA *l. 6. §. ult. D. de re milit.* Festus: Centuria in agris quidem ducenta jugera, in re vero militari centum homines significat. Varro *de ling. lat. lib. 4.* Centuria in agris primo a centum jugerum dicta, postea duplicata antiquum retinuit nomen. Fontem vero, unde hæc adpellatio manavit, aperit Siculus Flaccus *de condit. agror.* Antiquos enim Romanorum agrum ex hoste captum victori populo per bina jugera partitos scribit, centenisque hominibus ducenta jugera data, & hoc facio *Centuriam* iussu adpellatam. A quo non abhorret, quod Festus ait, Centuriatus ager in ducena jugera definitus, quia Romulus centenis civibus ducena jugera tribuit. Et ita *Centuriarum* nomen accipe in *l. 10. C. Theod. de annon. & tribut.*

Idem valet vox *Κενταριον* in Nov. 108. *sub pr.*

CENTURIO in *l. 13. §. 4. D. de re milit.* Græcis *ἐκατονταρχος*, & præfectus centuriæ dicitur in *leg. 6. §. ult. D. eod.* centurio cohortis *l. 1. C. de re sit. Centurionem* pro *Centurione* posuit editio Florentina in *l. 26. §. 3. D. de pact. dot. l. 40. de admin. tut. l. 15. de vulg. & pup. substit.* juxta morem veterum. Centuriones in *tit. C. Theod. de centurion.* certum corpus in municipiis constituerunt, ut ex *cit. tit.* patet, obieruntque munera personalia. Quidam vero eorum muneris fuerit, hodie vix liquet, forte virgiliis nocturnis in municipiis præmere. Vid. Jac. Gothofredi *Commentar. ad d. l.*

CEPHALEOTÆ *l. ult. C. Theod. de patroc. vicor.* videntur esse captationis in vicis collectores: vel certe, qui capitacionis rationes, & censuales libros tractabant: quales in civitatibus tabularii, vel qui collectam capitacionem ad civitatem, cui vicus suberat, defendebant.

CERÆ pictoris instrumento adnumerantur in *l. 17. D. de instr. vel instr. leg.*

CERÆ pro tabulis ceratis *leg. 1. §. 4. D. de leg. Cornel. de fals.* quin pro testamentis ipsis, quippe hæc ceratis tabulis inscribebantur. Hinc *prima*, & *ima* cera testamenti apud Horat. *lib. 5. sat. 5.* id est *prima*, & *ultima* pars testamenti. Sed & *ultimas ceras* pro supremis tabulis, dixit Martial. *lib. 4. epigr. 26.* his verbis: *Nihil Aniano præter aridam vestem - Moriens reliquit ultimis pater ceris.* Et codicis *ultimam ceram* dixit Cic. in *Verr. 1. c. 36.*

CERATI codicilli *l. 52. D. de legat. 3.*

CERATIUM *κερατιον* in Novell. 59. c. 3. Nov. 34. c. 1. & Leonis

Leonis Constitut. 83. numi genus de quo Constantin. Harmenop. in *Legib. agrar. tit. 2. §. 1.* Παρά-
χεται ὑπὲρ αὐτῆς ἡμεριστὶν κερατίων
εν , ἡγὼν φολλεῖς δὲ δέκα . *Exhi-*
beat ejus nomine diurnum Cera-
tium , hoc est duodecim follos .

Vocabatur id genus monetæ *Siliqua* , vicesimaque quarta erat pars solidi , ceu docet Priscianus in *libello de ponderib.* Bedæ *de nat. rer. c. 4.* & Isidor. 16. *etymol.* 24. Cum autem solidus in quaternos obolos , obolus in sex siliquas , teste eodem Prisciano , dividatur , adeoque siliqua nonnisi sextam oboli partem valeat , hinc *ceratium* , seu siliqua dici non debuit valere duodecim obolos. Hoc notat Heinecc. ad Brifson. & remittit ad Frid. Homberg. qui accurate rem exposuit ad *Nov. 34. c. 1.*

In ponderibus *CERATES* oboli pars media est , habens siliquam , & semis , auctore Isidoro *lib. 21. c. 24.* Et plane in *Nov. 59.* Julianus Patritius κερατίων *siliquam* vertit.

CERAUNIUM in *l. ult. §. 7. D. de publican.* gemmæ genus , ab eo nomen habens , quod non alibi , quam in loco istui fulminis proximo invenitur , de qua Plinius *lib. 37. cap. 9.* & 10. Isidor. *etymol. lib. 16. cap. 13.*

CERCINA , insula in mari Africo , quo secessisse Gallum Aquilium , Pomponius in *l. 2. §. 43. D. de orig. jur.* scribit. Sed quum Cercina Insula remotior sit , & æstu procul dubio per omne anni tempus ferbuerit : Aliis *Cecinam* substituere placuit. Saltim parum verosimile est , Galium Insulam illam Africanam prætulisse amœnioribus Campaniæ , & Hetruriæ oppidis , in quibus Clarissini viri secessum quærere solebant. *Hein.*

CERDO , servi nomen *l. 41.*

D. de oper. libert. A Cerdone quodam sunt *Cerdoniani* dicti , qui contraria duo principia asseriebant *cap. 39. §. 19. Caus. 24. quæst. 3.*

CEREALES a Cerere dicti , constituti Ædiles duo , qui iumento præliant , quorum creandorum auctor fuit C. Jul. Cæsar *leg. 2. §. 2. D. de orig. jur.*

CEREVISIA , Vid. *Cervefia* .

CEREUS . In domesticum usum parati cerei *l. 3. §. 9. D. de penu legat.*

CERNERE hereditatem *l. 1. C. Gregor. de patr. potest. Cic. lib. 11. ad Attic. epist. 2.* Vetus glossarium : Cernere , προσελασθαι τη κληρονομία . Varro *lib. 7. de ling. lat.* Heres quum constituit , se heredem esse , dicitur *cernere* , & quum hoc fecerit *crevisse* . Idem *lib. 5.* verbum *cernito* , quod in testamentis adscribi solebat , sic interpretatur , *facito , videant te heredem esse* . Ulpianus vero *fragm. tit. 22. §. 18.* Cernere ait esse *verba cretionis* dicere , quæ illic abscribit . In quo verbo lepidus ex ambiguo locus apud auctorem ad Herenn. *lib. 4. c. 53.* refertur in eum , qui multas hereditates adierat : *Prospice tu , qui plurimum cernis* . Eodem genere loquendi Prudentius in *hymn. de Epiphania v. 87. adire regnum , & cernere* dixit .

CEROFERARI sunt , quos græci Acolythos vocant . Horum fit mentio *c. Cleros* , non procul a fine , 21. *dist. c. si quis post. §. deservientes 33. dist.* utrobique eorum officium explicatur .

CERTAMEN judicium *l. 9. pr. C. de preser. 30. vel 40. an. cognitionale leg. 8. §. 3. cod. & l. 37. C. de appell. provocationis l. 6. C. de his quib. ut indign. Certamina sacra l. 4. D. de his qui not. inf. Vid. infra sacer.*

CERTARE contendere *l.* 24. *Cod. de leg.* Hinc Certatio *l.* 4. §. ult. *D. de his qui nor. inf.*

CERTIORARE emptorem *l.* 1. §. 1. *D. de act. emt.* id est certum reddere, vel certiores facere, ut loquuntur *Ædiles l.* 1. *D. de ædilit. edict.* Videtur hoc vocabulum proprium esse Istorum veterum, maxime Ulpiani, & Marciani. *Hein.*

CERTUM. Quod ad *Certi conditionem* attinet, est cujus species, vel quantitas, quæ in obligatione versatur, aut nomine suo, aut ex demonstratione, quæ nominis vice fungitur, qualis, quantaque sit ostenditur *l.* 6. 9. *D. de reb. cred.* In actione ergo si certum petatur certum pro certa pecunia numerata accipitur. Ad eam enim hæc actio comparata est *l.* 1. *D. de condict. tritic.* *l.* 1. *D. de interrog. in jur. fac.* Unde & pecuniæ creditæ actio vocatur *l.* 12. §. 1. *D. de distr. pign.* & certa pecunia in *l.* ult. §. 4. *D. de condict. indeb.* certa quantitas *l.* 3. §. ult. *D. de ann. leg.*

In divisione vero stipulationum, quarum aliæ CERTÆ esse dicuntur, aliæ incertæ, certum accipitur, quod ex ipsa pronuntiatione, quid, quale, quantumque sit, adparet, veluti aurei decem, fundus Tusculanus *l.* 74. *D. de verb. oblig.* Itaque hæc stipulationes, in quas hujusmodi res deductæ sunt, certæ adpellantur. Contra tibi non adparet, quale, quantumque est in stipulatione, incerta est stipulatio *l.* 75. *cod.* Denique certa est stipulatio, in quam certa quantitas deducitur, sive principaliter, sive pœnæ nomine. At ubi in stipulationem id, quod interest, venit, incerta. Proinde si pœnam stipulatus fuero, si mihi pecuniam non credidisses, certa est

stipulatio. Quod si ita stipulatus fuero: Pecuniam te mihi crediturum, spondes? Incerta stipulatio est, quia id venit in stipulationem, quod mea interest *l.* 68. *D. cod.* Si decem mihi, aut Titio, utrum ego velim, stipulatus sum, ex eo, quod mihi dandum est, certi est stipulatio, ex eo, quod illi solvendum, incerti *l.* 118. §. ult. *cod. tit.*

Certum corpus generaliter est, quod specie certa continetur *l.* 10. *D. de aur. & arg. leg.* Certum ergo corpus numerum est, ut puta centum, quæ in *arca l.* 37. *D. de verb. oblig.* Certum corpus, & pecunia opponuntur *l.* 10. *D. de acceptil.* Certum corpus frumenti *l.* 47. §. 1. *D. de legat.* 1. Hoc modo ergo & numerata pecunia, & reliquæ res, quæ numero, mensura, & pondere constant, incertæ sunt corpora, nisi certo loci ambitu concluduntur. Nam si quis vinum simpliciter, vel pondus argenti, numosve generaliter legaverit, incertam rem legat, quoniam non in certo aliquo corpore, sed quantitate hæc consistunt, quæ nullis certis finibus concluditur. At si vinum, quod in illa apotheca est, decem, quæ in arca sunt, quis legat, vel promittit, tunc certum corpus intelligitur legatum, vel promissum *l.* 34. §. 3. *l.* 47. §. 1. *l.* 51. *l.* 108. §. 10. *D. de legat.* 1. *l.* 37. *D. de verb. oblig.* Quibus ex omnibus adparet, Ictis certum corpus id esse, quod materiale individuum est philosophis hodiernis, seu materiale quoddam omnimode determinatum, ut fundus Tusculanus, pecunia quæ in arca, vinum quod in cella hac, vel illa. Si vero decem legantur, etsi determinatio quædam adlit rei, tamen non est entis omnimoda, nec specierum. Et ita intellige verba modo dicta: *Sed quantitate hæc*

hæc consistunt, quæ nullis *certis finibus* circumscribitur. Nam alias fines sunt quantitatis, ubi quantitas certa est, quæ etsi certa sit, non continuo tamen *certum* corpus, aut *certi* legatum dicitur.

Certum etiam de rebus sive omnimode determinatis, sive aliqua saltem determinatione comprehensis dicitur, ut certa ætas *l. 23. §. 3. D. de fideic. liberte.* Certis ex causis *l. 1. §. 4. D. de postul.* Certa conditio *l. 2. D. de jur. immun. familia*, veluti urbana, aut rustica *l. 65. D. de legat. 2.* Certam legem dicere ei, quod solvimus *leg. 1. C. de solut.* & sic porro de rebus aliis. *Hein.*

CERTA pars pro indiviso dicitur, si de modo alias constet *l. 26. 76. §. 1. D. de rei vind. l. 11. §. 3. D. de interrog. in jur. fac.* id est, si quota pars illa sit, saltem intelligatur. Alias *Certa* pars, & pro indiviso opponuntur *l. 1. l. 15. D. quib. mod. ususfr. l. 35. de servit. præd. urb.* ubi *certa* pars accipitur non solum ea, quæ quota sit intelligitur, sed quæ omnimode determinata est, ita ut in sensus incurrat, divisione corporaliter facta ultra intellectualem. Sic certus locus, qui pro diviso possidetur *l. 1. D. de eviction. l. 6. D. de servit.* Priori sensu intelligenda est *certa* pars in eo, quod dicitur, *incertam* partem possideri non posse *l. 5. §. 2. l. 26. D. de acquir. possess. l. 30. §. ult. D. de usucap.*

Certæ, & solemnes actiones certis formulis comprehensæ, & adstrictæ *l. 2. §. 6. D. de reg. iur.* Sic *Certa* verba apud Ulpian. *fragm. tit. 9. §. 1.* id est, ut ita dicam, formalia, vel ut Theophilus vertit *τυπικὰ in §. 1. Inst. de his per quos ag. Cic. lib. 2. de leg. c. 7.* Sunt *certa* legum verba. Et de Natur. Deor.

lib. 2. c. 3. Quidam Imperatores etiam se ipsos Diis immortalibus capite velato, verbis *certis*, pro republica devoverunt. Nam quæ verba Cicero *certa*, ea Seneca *Epist. 68.* & Auctor *libelli de viris illustr. c. 27.* solemniter dixerunt. Idem Cic. *lib. 1. de orat. c. 40.* Si judicaretur, certis quibusdam verbis, non novis nuptiis fieri cum superiore divortium. Et *lib. 2. de inent. c. 45.* Cur in *certa* verba jurant iudices? Varro *lib. 5. de ling. lat.* Hinc fasti dies, quibus *certa* verba legitima sine piaculo licet fari. Sic & *certa* forma Plin. *lib. 10. Epist. 98.* Neque enim in universum aliquid, quod quasi *certam* formam habeat, constitui potest. *Certa* forma erogationis *l. 11. §. 1. D. de ann. leg.* Certi alias significationes notissimas heic omitterimus.

CERVESIA, (ita Florentiæ legitur, pro Cerevisia) vini appellatione non continetur, nisi forte pater familias aliud senserit, & vini numero ejusmodi potum habuerit *l. 9. pr. D. de tritic. vin. ol.* Quo loco, ut & apud Plin. *lib. 22. c. 25.* a zytho separatur, quod in quibusdam provinciis, vel ex tritico, vel ex hordeo confici, ibidem Ulpianus ait. Verum nominis magis sono, quam re, differunt. Alterum enim græcum, aut ægyptium, alterum gallicum nomen est.

CERVICAL vestis nomine contineri ait Ulpianus in *l. 25. §. 1. D. de aur. arg.* Solent enim cervicalia cervici supponi, & in ea inflexa recumbit cervice. Meminit Juven. *6. Sat. v. 353.* Plin. *lib. 20. c. 20.* Martial. *lib. 14. epigr. 146.*

CERVIX. Cervicem adversus patronum erigere dicitur inofficiosus, & irreverens libertus *l. 2. C. de libert. & eor. bon.* Cervice resupina titulum gerere, de judice

dicitur , qui in munere obeundo negligens est , & deses *l. 6. C. Theod. de custod. reor.*

CERUSSA *l. 1. C. Theod. de veteran.* plumbum est acuto aceto solutum , quo incrustabantur apud antiquos tabulæ , quibus inscribere solebant transmittenda ad seram posteritatem . Citata *l. 1. Certa per edictum (veteranis)* indulgimus , quæ encausto , & cerussa conscribere detur eis licentia . Hinc tabulæ *cerussate* in *l. 1. de aliment. quæ inop. parent.* Aereis tabulis , vel cerussatis proponatur lex .

CERYCIA *κρυκία* in *l. 8. §. 1. D. de rer. divis.* sunt insignia , quæ legati Græcorum ferre solebant , ne quis eos violaret . Eorum formam , & figuram explicat interpres Thucydidis in *lib. 1.* cuius verba sic latine redduntur : Cerycium est lignum rectum , cui utrinque duo serpentes ita implicantur , ut capita sibi invicem obvertant , & quod caduceatores secum ferre solent . Neque enim tum fas est iis , ad quos veniunt , ullo modo illos adficere injuria . Rectitudo vero ligni est symbolum rectæ , & veræ , quam tenent , orationis : serpentes vero sibi invicem obversi castrorum , seu acierum oppositarum . Add. *Plin. lib. 29. c. 3.* & *D. Joh. Chrysostom. in oratione πειρ νομ.*

CESPES , vel *Cæspes* potius , quia a *cadendo* est . Cæspitem velere de bustis *l. 6. C. Theod. de sepulcr. viol.* Tumulis enim terræ cæspes adgerebatur , ut Tacitus *1. annal. 62.* indicat . Cæspes autem est terra cum propria herba evulsa , ut Servius in *1. Eclog. v. 69.* tradit , vel , ut Festus , terra cum herba in modum lateris cæsa .

CESSARE , in mora esse , ut cessare in solutione *l. 38. D. de minor.* vel deses esse , ut ces-

sare in administratione *l. 60. §. 2. D. de rit. nupr.*

Cessare etiam dicitur , cujus effectus vel differtur , vel plane nullus est . Hinc cessare , & locum habere adversantur *l. 1. §. 1. D. si quadrup. paup.* Cessat stipulatio , cujus effectus aliquo intervallo differtur , & intermittitur *l. 1. §. 6. & §. 18. D. ut legat. caus.*

Cessare etiam pars dicitur , quæ caduca est , & quæ deficit *l. 41. D. de legat. 2.* Unde cessantium partes , i. e. deficientium *l. 7. D. si cui plus quam per leg. falc.* Cessasse pecunia *l. 14. §. 1. D. de administ. & per. tut.* dicitur , quæ ociosa fuit , aut pupillo vacavit , ut loquitur *l. 12. §. ult. D. eod. tit.*

CESSATIO , mora *l. 17. D. de usuf.*

CESSIM , i. e. retro *l. 52. §. 2. D. ad leg. Aquil. Justin. hist. lib. 2. c. 12.* Vos commissio prælio ite cessim , inhibete remos . In *l. 43. pr. D. de edil. edict.* in Florentinis legitur *mulas , quæ cessum dant* : Haloander ibi edidit : *quæ cessim eunt* , vulgo scriptum reperitur : *quæ pessum dant.* Saltim non adeo usitatum est *cessum* pro *cessim* , quamvis & analogia phræseos *pessum dare* defendi quodammodo possit . Duker. *de latin. ver. juvise. p. 432. seq. Hein.*

CESSIO in jure , Cic. *Topic. c. 5. Ulpian. fragm. tit. 19. §. 9.* In jure quoque cessio , ait , communis alienatio est , & mancipi rerum , & nec mancipi : quæ fit per tres personas in jure cedentes , vindicantes , & addicentes . Boethius in *Top. Cic. lib. 3.* ex Caji libro 1. Inst. scribit . Apud Magistratum populi Rom. vel apud Prætores , vel apud Præsidem provinciæ , is , cui res in jure ceditur , rem tenens ita vindicat : *Hunc ego hominem ex jure*

jure Quiritium meum esse ajo. Deinde, postquam hic vindicaverit, prætor interrogat eum, qui cedit, *an contra vindicat?* Quo negante, aut tacente, tunc ei, qui vindicaverit, eam rem *addicit*, idque *legis actio* vocabatur.

Cessicia tutela olim dicta, quæ erat in jure cessa, ut *Cessicus*, vel fortassis *Cessicius* tutor is, cui ea tutela in jure cessa erat, ut Ulpian. *fragm. tit. 11. §. 7.*

Cessio bonorum est actus, quo obærat, si per fortunæ injurias solvendo non sint, bona sua omnia creditoribus permittunt, ut inde, in quantum sufficiant, satisfiat. Nimirum Lege XII. Tabularum cautum fuerat, ut condemnati, vel confessi, si intra justum tempus non solverent, creditoribus addicerentur (Vid. infra art. *Nexi*) & ab his in vinculis haberentur. Gell. *lib. 20. c. 1.* Unde cum plurimum turbatum per aliquot sæcula natum esset, lata quidem lege Poetilia cautum, ut obærat non addicerentur creditoribus, sed tantum eorum bona possiderentur, Liv. *lib. 8. c. 28.* Tertullian. *apolog. c. 4.* Sed cum nec sic liberarentur a carcere, & plebs sæpe novas tabulas posceret, denique Julius Cæsar *Cessionem bonorum*, flebile illud obærationum in Urbe, & Italia auxilium introduxit. Suet. *in Jul. c. 42. l. 1. §. 4. C. qui bon. ced. poss.* sed postea, jam ante Diocletiani tempora, id est ad provincias porrectum d. *l. 4. C. eod.* Spanhem. *2. orb. Rom. c. ult.* Ejus porro bonorum cessionis beneficium amplius est, ut famam cedentis non fugillet *l. ult. C. de cession. bon.* ut idem nec in carcerem detrahi *l. 1. C. eod.* nec de reliquis urgeri possit *l. 4. §. 1. D. eod. tit.* nisi ad meliorem fortunam pervenerit, quamvis & tunc gaudeat beneficio com-

petentiæ *l. 4. pr. l. 6. l. 7. D. eod. §. ult. Inst. de act. Vid. Hein. ad tit. D. de cess. bon.*

CETERI, & reliqui sunt omnes non excepti: veluti si cui optio legata sit, *ceteri*, Sempromio illo non optante, omnes ad Sempromium pertinent *leg. 160. D. de verb. signif. l. 17. D. de opt. leg.*

Inter **CETEROS**, & nominatim exheredati opponuntur apud Ulpian. *Frag. 22. tit. 11. §. 1. C. de liber. præterit. & exher.* Vetus glossarium inter *ceteros* interpretatur *æopisus, indefinite.*

CETEROQUIN, alioquin *l. 35. D. de hered. inst.*

CETERUM. Hæc vox plerumque absurdi nota est, & significat alioquin *leg. 7. pr. §. 8. l. 9. §. ult. D. de min. & multis aliis locis.* Sic apud Tertullian. *l. 2. adv. Marcion. c. 9.* Ceterum non esset anima, sed spiritus. Et *lib. 2. ad uxor. c. 2.* Sanctificatur enim infidelis vir a fidei uxore, & infidelis uxor a fidei viro: ceterum immundi essent filii vestri. Hoc ne leve videatur, Accursium valde torsit in interpretatione *l. 5. D. judic. solv.* quæ hujus vocis vi perspecta non obscurum sensum habet. Contra etiam alioquin pro *ceterum* ponitur in *l. 91. D. de legat. 3. l. 42. D. de adquir. hered. l. 1. C. de pact. conv.*

CHALBANE. Vid. *Galbanum.*

CHALDEI in *l. 5. C. de malef. & mathem.* sunt harioli, qui de futuris hominum fati ex thematibus eorum genethliacis judicabant secundum B. Hieronymi in *Daniel. c. 2.* interpretationem γενεθλιακοι, qui futura ex nativitatibus prædicant. Gell. *lib. 14. c. 1.* Adversus istos, qui se *Chaldeos*, seu *genethliacos* adpellant, æ de motu, deque positu

stularum dicere posse, quæ futura sint, profitentur. Spartian. in *Sever. cap. 4.* Quasi de imperio Chæliæ vates consulisset, reus factus est.

Χαμαῖδες apud Justinianum in *Nov. 60. c. 2.* accipe pedaneos iudices, qui nulli tribunali præerant, nec pro tribunali sedentes, sed de plano cognoscebant, ac iudicabant.

Χαμοθεῖν apud Modestin. *l. 13. §. 10. D. de excus. tut.* accipe de plano, opponitur enim ei, quod prius dixerat *προ βήματος*, id est, pro tribunali.

CHARACTEREM habere dicitur annulus, qui formam aliquam gemmæ insculptam habet *l. 22. §. 5. D. qui test. fac. poss.* Auctor etymologici *χαρακτηρ και σφραγίς*. Id ipsum *αποσφραγισμα* vocat Plin. *lib. 10. epist. 16.*

CHARISTICUM nonnulli legendum putant in *l. 6. D. de bon. damn.* Sed Florentina habet *Chartaticum*, quod vide infra.

CHARONICEUS, vel ut Theophilus *ad §. 2. Inst. de sing. reb. per fideic. vel. χαρωνικός* vocabatur libertus *orcinus*, id est a testatore directe manumissus, de quo infra in *Orcinus*.

CHARRUCA. Vid. *Carruca*.

CHARTÆ *απλως* pro famosis libellis *l. 7. C. Th. de famos. libell.* Sidonio *lib. 1. epist. 11.* famosa charta, Aniano *ad l. 1. C. Th. eod. tit. & famosa chartula eidem ad leg. 9. eod.*

CHARTIS legatis quid contineatur, docent *l. 52. §. 4. & §. 6. l. 76. D. de legat. 3.* Chartæ autem separantur a membranis *l. 9. §. 1. D. de adquir. rer. dom.* Ac plane, chartas supprime Ptolemæo, membrana Pergami reperta, Plinius ex Varrone tradit *lib. 13. cap. 11.* Ideoque inscite faciunt, qui chartarum ad-

pellatione membranas comprehensas scriptis suis prodiderunt. *Membranae* ex pellibus, coriove animalium, Pergami primum paratæ, hodieque originis suæ nomen tenent. At *Chartas*, quarum usu olim maxime humanitas vitæ constabat, & memoria, ex papyro (fruticis id in Ægypto genus) confectas fuisse docet Vlpianus in *d. l. 52. §. 6. D. de legat. 3.* Apertius vero hoc ipsum declarat Plinius, illo, quod modo citavimus capite, his verbis: Preparantur ex eo (papyro) chartæ, divisæ ac in prætenues, sed quam latissimas phyluras. Et *c. seq.* initio: principatus medio, atque inde scissuræ ordine. Sic enim ille Plinii locus misere divulsus, ac discriptus in unum jungendus est. Confecturam porro *chartarum*, ejusque rationem idem Plinius *eiusd. libri c. 12.* exponit his verbis: Teruntur omnes tabulæ madentes Nili aqua: turbidus liquor vim glutinis præbet. quum primo supina tabula scheda adlinitur, longitudine papyri, quæ potuit esse, segminibus utrimque amputatis, transversa postea crates peragitur. Premuntur deinde prælis, & siccantur sole, atque intense plagulæ junguntur a proximarum semper bonitatis deminutione ad deterrimas, numquam plures scapo quam vicinæ. Chartam etiam Cassiodor. *11. var. 38.* hoc verborum ambitu describit: Junctura sine rimis, continuitas de minutiis, viscera nivea virentium herbarum, scripturabilis facies, quæ nigredinem suscipit ad decorem, ubi apicibus elevatis fecundissima verborum plantatrix seges fructuum mentibus toties suavissimum reddit, quoties desiderium lectoris invenerit. Chartæ porro vel *puræ* erant *d. l. 52. §. 4. D. de legat. 3.* vel *scriptæ d. l.*

d. l. 76. cod. tit. Chartæ autem adpellatio ad novam chartam referebatur, & ad *deletitiam l. 4. D. de bon. poss. secund. tab.* Chartæci codices *leg. 52. D. de legat. 3.*

CHARTIATICUM. Ejus fit mentio in *l. 6. D. de bon. damn.* ubi Callistratus. Hanc rationem (loquitur de redacta ex panniculis pecunia) non compendio suo debent præfides vertere, sed nec pati optiones, sive commentarienses ea pecunia abuti, sed debent ad ea servari, quæ jure præsidum solent erogari, ut puta *Chartiaticum* quibusdam officialibus inde subscribere. Ita legitur Florentiæ, & frustra sunt, qui pro *chartiaticum* rescribunt *charisticum*. Nam vocabulo hoc usus est Nicephor. *Tom. 2. p. 223.* Απαιτῆσται δὲ, ὑπὲρ καρτιατικῆς ἐπὶ τῷ νόμισματι δύο κερατῆς: Pro Chartiatico in singulos solidos duas siliquas constituit. Est ergo *Chartiaticum*, quod quasi pro chartis datur officialibus, sicut *cerarium*, quod pro cera apud Cic. in *Verr. 5. c. 78. pulveraticum*, quod pro labore in pulvere agrimensores dabatur. Ita rem eleganter, & solide explicavit Cujac. *4. obs. c. 18.* Ministris vero Magistratuum chartas præbitas fuisse, ex Frontin. *lib. 2. de aqued.* ipse notaverat Brissonius. *Hein.*

CHARTOPHYLAX chartarum, vel tabularum custos, unde *chartophylacium*, serinium, ubi chartæ reponuntur *c. 1. Decretal. de probat.* HEIN.

CHARTOPRATÆ in rubr. *C. de collegiat. & chartopr.* sunt chartarum venditores.

CHARTULÆ confiscatæ *l. 5. C. de conven. debit. fisc.*

CHARTULARII, qui chartas tractant *rubr. C. de numerar. actuar. chartular.* Quorum variae species in Imperatorum constitu-

tionibus recensentur, prout ea officia erant, quibus adjugebantur, ac deserviebant. Quidam enim de cohortalibus officiis largitionales titulos retractabant *l. 3. C. de canon. largit.* Quidam numerarii operam præbebant *l. 10. C. de numerar. actuar.* & in Notitia *Novellæ 8.* subjecta. Chartularii etiam Magistri equitum, & pedum memorantur in *l. 7. C. Theod. de divers. offic. & adparit.* Justinianus quoque *d. Novell. 8.* Chartularios tres τὰ θεῖα καὶ βασιλῆα τοῖς συμβολοῖς ὑπαρτέμενος ponit. Atque hujusmodi munus *Chartularum ministerium* dicitur in *l. 8. C. Theod. de fil. milit. idtar. & veter.* Zonaras porro *Tomo 3.* posterioribus temporibus chartularium adpellatum τὸν τῶν βασιλικῶν ὑποκαμῶν ἐπιστάτην, eum, qui Imperatoris stabulo præfectis adfuit, scribit. Chartularios etiam sua ætate adpellatos, qui olim *Commentarienses* dicebantur, auctor Etymologici tradit in voce *κομμενταριοι.*

CHASMA vastum hiatus, qui terra dehiscente contingit, significat in *l. 47. §. ult. D. de legat. 1. l. 3. §. 1. D. de cons. & aliis locis.* Est etiam *chasma* disruptio, & quidam cæli recessus, ceu ex Plinio notat Servius in *lib. 9. Æneid. princ.*

Χειρεμβολὸν *l. 1. §. 3. D. naut. caup. siab.* Quamquam ipse vel *navicularius*, vel *magister faciat*, quod Græci *χειρεμβολον* adpellant. Significari illo verbo actum res navi inferendi, cum vocabuli origo, tum ipsa legis verba innuunt; qualis vero fuerit, ignorare se fatetur Bynkersh. *2. observ. 14.* Si tamen divinare licet, *χειρεμβολον* dixerim modum illum onerandi, exonerandique naves, quo homines, æquis dispositi stationibus, res alii aliis in manus immittunt. *Hein.*

CHELYNIA in *l. ult. §. 7. D. de publican. & vestig.* vel potius ut in Florentina legitur

CHELONIA, gemma, quam oculum esse Indicæ testudinis Plin. *lib. 37. c. 10.* tradit. Chelonie meminit etiam Arrian. in *peripl. mar. erythr. p. 144.* ubi de Ptolemaide urbe, quæ & Theron: Εχει δε το εμποριον χελωνην αληθινην, και χειρσαιαν ολιγην, και λευκην μικροτεραν τοις ασρακοις. Habet emporium illud *cheloniam* veram, & *cherseam* exiguam, & candidam minoribus testis præditam. *Hein.*

CHILIARCHÆ, & centenarii, qui sibi plebis distributionem usurpare dicuntur *leg. 20. Cod. Theod. de paga. & sacrif.* ad instruendam scilicet pompam gentilitiam ab Impp. Honorio, & Theodos. in *d. l. prohibitam*. Hæ enim hac de causa Chiliarchos illos, & Centenarios prohibitos esse voluerunt, ut sine quibus nulla Pompa Gentilitia celebrari possit, ceu qui Pompæ præsidēs essent. Vid. Jac. Gothofr. in *Comm. ad. d. l.*

Alias CHILIARCHUM mille hominum ducem græci appellant *l. 1. §. 1. D. de test. milit.* Chiliarchæ, ait Isidor. *etymol. lib. 9. c. 3.* sunt, qui mille præfunt *militibus*, quos nos *Milkenarios* adpellamus. Nos, inquit Isidorus, id est, Gothi. Hinc lex Visigothica *lib. 2. tit. 1. §. 26.* Ideo Dux, Comes, vicarius, pacis adsertor, tynphadus, millenarius, quingentenarius, centenarius, decanus, defensor, numerarius . . . iudicis nomine censeantur ex lege. Cassiodorus etiam *5. variar. 26.* sub regibus Ostrogothorum *Millenarii* provincie Piceni, & Samnii meminit. *Hein.*

CHILO, vid. infra *Cilo*.

CHIROGRAPHARIi creditores, qui solo chirographo debitoris nituntur *l. 38. §. ult. D.*

de reb. auct. jud. possid. ad differentiam hypothecariorum, de quibus in *l. 1. §. 3. D. de separat.* Hinc Chirographaria pecuniâ *rubr. C. etiam ob chirograph. pec. pign.*

CHIROGRAPHUM privata scripturam, seu cautionem manu cuiusque subscriptam, subnotatamque significat, &, ut Hesychius interpretatur, συμβολαιον γραμματειον, scripturam super contractu, cuius formula proponitur in *l. 41. §. ult. D. de usur. l. 47. §. ult. D. de pact.* Hoc & χιροχειρον adpellatur in *l. 11. C. qui pot. in pign.* Inter *syngraphas*, & cetera chirographa quid interesset, vid. infra art. *syngrapha*. In chirographum redigi dicitur quantitas in *l. 5. C. de non numer. pec. Chirographa* porro in tabulis, & in codicibus fieri solent. Sic in *l. 37. D. de furt.* Si chirographa aureorum decem, tabulæ erant. Juvenal. *sat. ult.* Vana supervacui dicens Chirographa ligni. Ulpian. in *l. 5. §. 8. v. denique, D. commod.* Si tibi codicem commendavero, & in eo chirographum debitorem tuum cavere feceris. Quinctilian. *lib. 6. c. 3.* In tabulis est Chirographus. Si Chirographa legentur, vel veniant, non ipsæ tabulæ, sive corpus, sed debitum, & nomen actionesve, quarum probatio tabulis continetur, legari intelliguntur *l. 44. §. 5. D. de legat. 1. l. 59. D. de legat. 3.*

CHLAMYs inter puerilia vestimenta numeratur *l. 23. §. 1. D. de aur. arg. leg.* Et ita Ascanio Æneæ filio chlamyda ferri, Virgil. *lib. 3. Æneid. v. 484.* fingit. At in *leg. 1. Cod. Theod. de habit. quo uti oport. intr. urb.* Chlamys militaris est habitus.

CHOMATA aggeres, qui aquam Niloticam continent *leg. pen. in fin. D. de extraord. crimin.*

min. & apud Joseph. *lib. 2. antiq. jud. c. 5.* Chomatum Logographi *l. 6. C. Theod. de par. vic.*

CHOREPISCOPUS in græca Constitutione *C. de episc. & cler. & cap. chorepiscopi 78. dist. 1.* dicitur, qui ab urbis Episcopo certo vico, vel pago præficitur, unde a Papia *regionarius* vocatur. Fuere hujusmodi multi ecclesia nascente, postea sublatis; idque Damasus Pontifex significavit in *Epist. d. c. chorepiscopi*: Sic enim ibidem scribendum, non *correspiconi*.

CHORUS pluribus ejusdem generis servis constabat, ut docet *l. 35. D. de edil. edict. l. 79. D. de legat. 3.* Hoc nomine autem proprie coëvorum cantum, & saltationem adpellari Servius in *1. Georg. v. 346.* tradit. Senec. *Epist. 84.* Non vides, quam multis vocibus chorus constet? Unus tamen ex omnibus sonus redditur, aliqua illis acuta est, aliqua gravis, aliqua media, accedunt viris feminæ, interponuntur tibix, singulorum illic latent voces, omnium adparent.

Χρησις proprie est ususfructus, ceu patet ex Cicerone *lib. 7. ad famil. epist. 29.* & Aristot. *Ethicar. ad Nicomach. lib. 4. c. 1.* Harmenopol. *lib. 5. tit. 2. §. 12.* "ΟυσΦΡΕΧΤΟΣ γΑΡ ΚΑΤΑ ΡΩΜΑΙΟΣ Η ΧΡΗΣΙΣ ΛΕΓΕΤΑΙ. Ususfructus Romanis vocatur, quod nobis *χρησις*. Neque enim *l. 10. §. 1. D. de usu & habit.* negatur, *χρησιν* significare usumfructum, sed id tantum traditur, legata *χρησις* habitationis, solum usum contineri: non quod vocabulum hunc sensum flagitet (sic enim ne dubitari quidem de testatoris sententia potuisset) sed quod contradictionem involvere videretur loquutio, *ususfructus habitationis l. 20. pr. l. 32. D. de usufr.* Vid. Perrenon. *Animadv. lib. 2. c. 3.* Hein.

Χρισμα unctioem significat, quod conficitur ex olea, & balsamo *c. un. §. ad exhibendum autem extra. de sacr. unctio.* quo verbo usus est B. Joann. *epist. 1. c. 2. και υμεις χρισμα εχετε.*

CHRISTIANI, qui Christi nomen profitentur. Christiani Catholici in *l. 1. 2. §. 1. C. de summ. trinit.* At id quoque vocabulum aliquando proprium Episcopis, clericis, & voto obstrictis *l. 2. C. Th. de postlim. l. 11. C. de episc. audient. l. 50. 53. C. Th. de decur. l. 5. C. Th. de lustr. collat. & ibi Jac. Gothofr. in not. HEIN.*

CHRISTIANITAS in *l. 112. l. 123. C. Theod. de decur. l. ult. C. Theod. de spectat. & passim.* Aliquando hoc cognomen κατ' ἐξοχην clericis tribuitur *d. l. 123. C. Th. l. 11. Cod. Th. de pistor. l. 16. C. de episc. & cler.*

Χρυσαιμος. Valentinianus, & Valens *l. 1. C. de metallar. & metall.* Balluca, quæ græce χρυσαιμος adpellatur. Vid. supra *Balluca.*

CHRYSANTHIANUM certamen in *leg. 24. D. de ann. legat.* de quodam certamine Sardiniano a Chrysanthio sophista in patria instituto interpretantur Cujac. *23. obs. 7.* & Guid. Pancir. *2. Var. lect. 83.* Enim vero quum ejusmodi certaminis jam mentio fiat sub Severo, & Antonino Caracalla, Chrysantius vero ille multos post sub Juliano τῷ παρὰ βασιλῇ floruerit, nihil ei conjecturæ solidi inesse, facile patet. Origo certaminis incerta: Certius, quinquennale illud, & Sardinorum proprium fuisse, quod tum ex lege nostra, tum ex numis Caracallæ, & Tranquillinæ apud Spon. in *Isinerar. p. 445.* probat Bynkersh. *2. obs. 7.* Plures vero hujusmodi numos Caracallæ, Alexandri, Tranquillæ, & Otaciliæ

liæ Severæ protulit Jo. Vaillant. in *Numism. Imp. a pop. Rom. dition. Græce loquentib. percussis* p. 109. 139. 160. & 165. in quibus hæc certamina modo X P T Σ A N Θ I N A, modo X P T Σ A N Θ E I N A numquam Chrysantiana, vel χρυσανθία vocantur. Quumque in his plerisque numis corona e floribus nexa conspiciatur, dubitare nefas fuerit, quin a corona illa, floribus aureis ornata, tanquam athletarum præmia, nomen illi certamini inditum sit. *Hein.*

CHRYSIIPPUS notus, ac celeberrimus Stoicæ scholæ philosophus tanquam summæ sapientiæ Stoicus laudatur a Marciano l. 2. *D. de legib.* ubi ejus liber περὶ νόμων citatur, prætermisus a Lærtio, qui tamen Cleanthis librum περὶ νόμων laudat lib. 8. *segm.* 175. *Hein.*

CHRYSLITHI in l. 21. §. pen. *D. de aur. arg. leg.* fit mentio. Auro similis genima est cum marino colore adfinitatem quamdam habens, quam Æthiopia gignit. Auctores sunt Plin. lib. ult. cap. 3. *Isidor. orig. lib.* 16. c. 14.

CIBARIA. Iis relictis neque habitatio, neque vestiarius, neque calcearium debentur, quoniam de cibo tantum testator sentit l. 21. *D. de alim. vel cibariis leg.* Cibarias etiam, feminino genere, dixit Modestinus, si recte se habet ejus locus apud auctorem *Collat. Leg. Mos. & Rom. rit.* 10. §. 2. *Hein.* Sed & animalium pabula *Cibaria* adpellantur. Ita *Cibaria* jumentorum l. 3. §. 6. *D. penult. leg. pecudum* l. 29. §. 7. *D. ad Leg. Aquil.*

CICATRICIUM, aut deformitatum nulla fit æstimatio l. ult. *D. de his qui effud.*

CICERO citatur in l. 39. *D. de pæn.* Defendit Q. Ligarium oratione pulcherrima l. 2. §. 46.

D. de orig. jur. Definivit, quid sit latitare nimis specialiter l. 7. §. 4. *D. quib. ex caus. in possess. eat.* Vid. *Marcus Tullius.*

CICUTA in venenis numeratur l. 3. *D. ad Leg. Cornel. de sicar.* Plin. lib. 25. c. 15. Cicuta quoque venenum est, publica Atheniensium poena infecta.

CIDONIUM, vid. CYDONIUM.

CIERE vel *Cire*, vocare, inclamare Virg. *Æn.* 3. v. 67. Animamque sepulchro condimus, & magna supremum voce ciemus. Hinc edicto *cirus* quis dicitur l. 15. §. 2. *D. de jur. fisc. l. 1. C. de adfert. toll.*

CILICIÆ fit mentio in l. 3. *D. de testib.* Cilicias utrasque dixit Justinian. l. ult. *C. de tempor. & repar.* Strabo lib. 14. Ciliciæ, quæ extra Taurum est, pars aspera, pars campestris dicitur.

CILICIUM in l. 17. §. 4. *D. de act. emt. vend. & apud Cic. in Verr.* 3. c. 38. Sueton. *Aug.* c. 75. Asconius Pædianus ita dici ait texta de pilis in castrorum usum, atque nautarum. Quam interpretationem Virgilius lib. 3. *Georg.* v. 311. probat: *Nec minus interea barbas, incanaque menta Cinyphii tondant hirci, setasque comantes. Usus in castrorum, & miseris velamina nautis.* Ubi Servius: *Usus in castrorum ideo dicitur, quia de ciliciis & poliuntur lorice, & reguntur tabulata turrarium, ne jacetis facibus ignis possit adherere, additque ex Celso, Varronem retulisse, inde adpellata Cilicia, quod usus eorum in Cilicia ortus esset.* Sidon. *Apollinar. lib.* 11. *epist.* 9. Sic tamen, ut superjectis *cilicium* velis patentia intervalla virgarum lumine exclusa tenebrarentur. Idem lib. 4. *Epist. ad Tarnum:* Cilicum vela foribus adpensa. Euseb. *Emisen. Homil. de S. Joan. Baptista.* Ille pi-

pilis camelorum, & cum cilicio vestitus incescit. Cassiodor. *in ps.* 34. Cilicium fit ex hædis, asperum, tetigerumque tegumentum. Vetus Glossarium: *Cilicia* dicuntur vestimenta pilis caprarum contexta, ex quibus Arabes sibi tentoria faciunt.

CILONIS, vel *Chilonis* Fabii, Præfetti urbi, aliquoties fit mentio in Pandectis, puta in *l. 1. pr. D. de offic. præf. urb. l. ult. D. de offic. præf. vigil. l. 8. §. 9. D. de pæn.* Scribendum autem esse *Cilo*, non *Chilo* contendit Menag. *Amœn. jur. civ. c. 31. p. 138.* Add. Cujac. *10. obs. 26.* & quæ ipse Brisslonius de hoc Cione adnotavit infra sub Fabius. Addit Heinecc.: Diversa sunt *Cilonis*, & *Chilonis* cognomina, quorum hoc *labium*, illud caput significat. Prius vero huic Menagius putat tribuendum auctoritate Marimorum, Codicis Florentini, & MSS Spartiani, in quibus Salmasio teste *Cilo*, non *Chilo* legitur. Sed & Inscriptiones, & Codices MSS variant. *Cilo* legitur in Gruterianis *p. 386. l. p. 347. 13. p. 406. 9.* At eadem *p. 406. 10.* legimus: ΦΑΑΒΙΟΝ ΧΕΙΛΩΝΑ ΤΟΝ ΔΑΜΠΡΟΤΑΤΟΝ ΕΠΑΡΧΟΝ ΡΩΜΗΣ ΥΠΑΤΩΝ. ΤΟ Β. *Fabium Chilonem, virum splendidissimum præfectum Urbi Rom. & II. Consulem.* Et ex Gudianis aliam protulit Petrus Relandus in *Fast. Conf. p. 107.* in qua dicitur *M. Fabius Chilo.* Et Codices Cassiodori, Idacii, Prosperi habent *Chilo*, Chronici Alexandrini *χιλωνος, και Διβωνος.* Mallem *Chilo*, quia hoc & aliorum Fabiorum cognomen fuit. Et ita quoque laudatus Relandus *ibid.*

CIMELARCHIUM sanctæ ecclesiæ *l. ult. §. 1. C. de bon. auct. jud. possid.* & Cimeliarchus *ibid. & l. 20. §. ult. C. de agricol. & censur.* ubi Imperator: De-

ponantur in ade sacra, id est, in Cimeliarchio civitatis, sub qua possessio sita est. Idem Justinianus *Nov. 74. c. 4. §. 8.* Έν τῷ τῆς αὐτῆς ἀγῶνι τῆς ἐκκλησίας Ἀρχείοις τῶν ἐν τῷ εὐαγγ. καὶ μεγαλοφυλακίῳ. In sanctissimæ ecclesiæ archivis, hoc est in Cimeliophylacio, ubi nimirum vasa sacra reponerantur.

CINCIA lex de donis, & muneribus a M. Cincio lata, ut Cicero *lib. 2. de Orat. c. 71.* scribit, suadente Fabio Maximo, quemadmodum Cato contestatur apud eundem Ciceronem in *Catonæ maj. c. 14.* Ea cavebatur, ne quis ob causam orandam donum, munusve acciperet. Unde & *Lex muneralis* adpellatur auctore Festo *lib. 11.* Ad eam Paulus librum singularem scripserat, ut Index Pisanius testatur, & ex eo sumta est *l. 28. D. de legib.* Meminit ejus Tacitus *11. Annal. 5. & 7.* & alibi passim. Sed notum est, ea, quæ de hac lege dici poterant, omnia dixisse Frid. Brummerum in libello, quem de ea scripsit. *Hein.*

CINCTUS est in alia militia *l. 38. §. 1. D. de testam. milit.* id est, miles factus. *Omnes enim*, ut ait Servius in *lib. 8. Æn. v. 724. qui militant*, Cincti sunt. Sic Cinctus tribunus legionis *l. 25. D. de testam. milit.* Hinc & *tergemini cincti senatores*, Horatii in *l. 3. D. si pars hered. pet. sunt armati*, & in hostem ituri, ut carere possimus emendationibus Menagii *Amœn. jur. civ. c. 31.* & Desid. Heraldi *obs. & emend. c. 39.* quorum ille *Quinctos*, hic *picetos* Horatios veris substituit. Vid. Bynkersh. *3. obs. 8. Hein.*

CINERES eorum, qui exurendi damnati sunt, collectos sepulturæ tradere *l. 1. D. de cadaver. punit.* ubi ossa, & cineres conjunguntur, ut & apud Virgil. *Æneid.*

6. v. 55. Nunc ulivo ad cineres ipſus, & oſſa parentis-Adſumus.

CINGERE arbores, id eſt, deglabrare l. 5. l. 7. §. 4. D. arb. furt. caſ. Ita & ſilvam cingere accipe in l. 29. D. locat. Alio ſenſu cingi dicitur miles l. 43. D. de teſtam. mil. Hinc in procinctu, de quo vid. ſuo loco, &

CINGULUM militiæ l. 18. C. Th. de palat. ſacr. larg. l. ult. C. Th. de poſtul. Cingulum autem tam palatinæ, quam armatæ militiæ dicebatur. Et ponitur ſæpe pro dignitate. Hinc Cingulum depoſitum adminiſtrationem poſitam, & finitam accipe in l. 2. C. ubi de ratiocin. Græcis Ζωνή eſt. Unde Suidas Ζωνή interpretatur ἀζωμά. Et apud Baſilium in orat. de martyr. Gord. ſcribitur, πρὸς τὴν Ζωνήν nihil aliud ſonât, quam quod Tertull. de præſcr. adv. hæret. ait: Cingulo abjecto & depoſito. Cinguli præſcriptio in l. ult. C. de adparit. Magiſtr. milit. eſt exceptio declinatoria ob privilegium dignitatis. Illud porro ſciendum eſt, in dignitatem gradibus deſiniendis, quosdam fuiſſe, qui præſentes in comitatu illuſtris dignitatis cingulum merebant, quibuſdam vero abſentibus cingulum illuſtris mittebatur dignitatis. Quidam præſentes a principibus ſine cingulo codicillos tantum honorariæ dignitatis adipiſcebantur. Quibuſdam ſimiliter ſine cingulo mittebantur illuſtris inſignia dignitatis l. 2. C. ut dignit. ort. ſerv.

CINNA Jurisconſultus ex Servii Sulpicii auditoribus unus l. 2. §. 44. D. de reg. jur. Citatur in l. 6. D. de rit. nupt. l. 4. D. de conc. & dem.

CINNAMOMUM in l. ult. §. 7. D. de publican. naſcitur in Indiæ, & Æthiopiarum regionibus, frutice brevi, duorum tantum cubitorum, colore ſub nigro, vel

cinereo, tenuiſſimis virgulis, cortice in modum cannæ rotundo, & gracili, ut Dioſcorid. lib. 1. Plin. c. 19. & Iſidor. etymol. lib. 18. c. 7. ſcribunt.

CIRCA pro prope, ut circa patrem eſſe l. 14. §. 7. D. de bon. lib. Eſt etiam pro quod attinet, ut circa peculium l. 5. §. 1. D. de liberat. leg. Et circa quid pro in aliquo, ut Circa rem ruſticam occupari l. 1. D. de ſer.

CIRCEIENSIIUM Reſpubl. a quibuſdam legitur. Sed in Florentina eſt Circeſium, de qua vid. ſuo loco. Erat equidem Cerceii oppidum Italiæ in Latio veteri, atque promontorium ejuſdem nominis. Dixit Virgil. 1. Æneid. v. 799. Circeum jugum. Cic. lib. 15. Attic. epiſt. 10. Statim mittam ad Antium, vel Circeios. Colonia antiqua Circei fuerunt, deducta ab rege Tarquinio ſuperbo, ut Liv. lib. 1. c. 56. Cic. de nat. Deor. c. 19. Circen coloni noſtri Circeienſes religioſe colunt. Vid. Chriſtoph. Cellarii Notit. Orb. antiq. lib. 2. c. 9. ſect. 3. §. 398.

CIRCENSES ludi l. 122. D. de legat. 1. qui & absolute circenſes dicuntur l. 12. §. 4. D. de uſu & habit. qui in circo magno Romæ fiebant, atque inde dicti ea forma, qua ab Hiſpali Hiſpalenſes. Servius in lib. 8. Æneid. v. 636. putat, Circenſes ludos eſſe dictos, quod ubi ſuo tempore metæ fuerunt, olim gladii ponebantur, quos circumſebant, unde ludi Circenſes, quaſi circumenſes. Circenſe certamen l. 2. C. de ſpectac. Circenſes equi l. 1. D. de mun. & honor. Vid. infra voce circus.

CIRCITORES, quibus veſtiarii, vel lintearii dant veſtem circumferendam, & diſtrahendam l. 5. D. de inſtit. act. Sed & in re militari Circitores, qui vigilias circumſebant, renuntiabantque, ſi qua emerſiſſet culpa, ad-

appellatos scribit Veget. *lib. 3. c. 8.* Vid. Supra sub voc. *Agentes in rebus*. De utriusque generis circitoribus differit Reines. *ad Insér. p. 995.* ubi in marmore *Locus opportuni Circitoris, & conjugis ejus.* Hein. Hinc *circitoris* dignitas in *l. 2. C. Th. de fil. milit. apparit.*

CIRCULATOR, qui serpentes circum fert, & proponit *l. ult. D. de extraord. crim.* Eos vetus glossarium vertit *οχλαγωγος, και αγυρτας*. Vetus Juvenalis interpret *ad sat. 6. v. 590.* Quod circultores, ait, hoc consueverint adhibere, ut delectis sibi locis duobus, eos lustrant, id est, circumeant, deinde per eos sortes, id est, taxillos iactitent: qua exinde, quod suæ geneseos signum se accommodaverit, inspiciatur, numquid vivet, & quando.

CIRCULO manumittere quid, vid. infra in *manumittere*.

CIRCUMCELLIONES *l. 52. C. Th. de hæret.* genus hominum, ut Augustinus *lib. de hæres. c. 69.* ait, agreste fuit, & famosissimæ audaciæ, non solum in alios immania facinora perpetrando, sed nec sibi eadem infamia, ac feritate parcendo. Nam per mortes varias maxime præcipientium, & aquarum, & ignium se ipsos necare consueverant: & in ipsum furorem alios seducunt, ut se ipsos occidant, quod facere aliis contemnunt, mortem illis minantur, dicentes, hoc modo illos martyres fieri. Isidorus *orig. lib. 8. c. 4.* Circumcelliones dicti eo, quod agrestes sunt, qua *catopitas* vocant, supra dictæ hæreticis (Bonosianorum) habentes doctrinam. Hi amore martyrii semetipsos perimunt, & violenter de hac vita discedentes martyres nominantur. Quæ Isidori verba legunt in *c. 39. §. 52. caus. 24. qu. 3.* nisi quod pro *catopitas* Sco-

totopicos occurrit. Neque vero *catopitas* probat Heineccius, qui post Jo. Alb. Fabricium *ad Philastr. p. 163.* *Camptas* apud Isidorum legi debere ait, quia hi hæretici urbes, & vicos vitabant, & per campos oberrabant. Neque tamen ego *Scotopicos* improbarem, ex eo ductum verbum, quod iidem quasi in tenebris latitarent; *σκοτος* enim græcis tenebræ sunt, & *τοπος* localis. Hos Philastrius *circuitores* vocat in *hæres. catal. c. 85.* de quibus talia scribit: In Africa sunt, qui *circuitores* dicuntur. Hi circumeunt terras, & quos inveniunt in via, cogunt eos, ut interficiantur ab illis, dicentes se desiderare pati martyrium. Quidam autem ex illis veluti biothanati moriuntur, sese dantes ad præcipitium, diversumque subeunt calamitatis interitum: qui quum sine causâ ita perire properant, honestæ mortis sustinent detrimenta, & iudicio Dei futuro se potius implicant, quam solvunt. Heineccius addit: Circumcelliones Donatistarum fuisse propaginem, sed in fanaticismum prolapsam, ceu notum est ex *Collat. Carthag. 3. c. 174. & 182.* Vagabantur enim per provinciam, ut aureum sæculum reducturi, servos, reos, obæratos ad libertatem vocabant. Demum eadem perciti infamia, qua olim Hegesiam *πειδιθαντων* laborasse scribunt veteres, sibi ipsis violentas manus inferre, insigne pietatis argumentum, & simile martyrio meritum existimabant, Principum in se severitatem eo furore maximam provocantes. Vid. Ittigii *hist. Donatist. §. 82.* Similem Patricianorum furorem referunt *Auctor prædestinati c. 61. & Philastr. c. 62.*

CIRCUMCIDERE in *l. 11. D. ad leg. Cornel. de sicar. & apud Paul. 5. Sent. 22. 3.* est præputium

tium exsecrare. Non solum autem Judæi, sed & teste Strabone *lib. 17.* Ægyptii circumcissione usi sunt, quos de his, alitque gentibus testatur D. Ambros. *Epist. 77.* his verbis: Denique Ægyptii, qui & geometriæ, & colligendis fiderum curiosus operam intendunt suam, impium judicant sacerdotem, qui nequaquam habeat *circumcissionis* inigne. Nam neque magici carminis sapientiam, nec geometriam, aut aironomiam judicant, viam suam obtinere sine *circumcissionis* signaculo. Et ideo ut impetrandi vim operationis adhibeant suæ, purgationem quandam varum suorum *circumcissionis* arcano celebrandam, existimant. Reperimus autem in historia veterum, non solos Ægyptios, sed etiam Æthiopum, & Arabum, & Phœnicum aliquos circumcissione erga suos usos. Et hanc putant, se adhuc probandæ viam servare rationi, eo quod suis corporis primitiis, & sanguinis initiati infidias dæmonum, quas illi generi nostro moluntur, exigue partis arbitrentur consecrationibus destruendas. Addit Heineccius ex Herodot. *lib. 2. c. 104.* & Diodor. Sicul. *lib. 2. p. 37.* de illo circumcissionis usu apud illas gentes, & apud Syros constare. Utrum autem Judæi ab Ægyptiis, an hi ab illis hunc ritum acceperint, disquirunt Jo. Marsham in *Can. Chron. sæc. 7. p. 73. seq.* Spencerus de *Legib. hebreor. lib. 1. c. 4. sect. 4. p. 47.* sed in priorem sententiam procliviores, & qui posteriorem acriter detendit Jo. Franc. Buddæus in *hist. ecclesiast. vet. rest. Period. 1. Sect. 111. 8. 4. p. 276. seq.*

CIRCUMCIDI etiam dicuntur rami, id est, circumputari *leg. 1. §. ult. D. de arb. ced.*

CIRCUMDUCI est cancellari, obliterari, aboleri in *l. 45.*

D. de re judic. l. 6. C. quom. & quand. jud. l. 22. D. de appellat. Alias Circumduci est circumveniri. Et ita circumductam religionem judicis dixit Paull. 5. sent. 5. §. 10.

CIRCUMIRE templa. Nemo templa circumieat, nemo delubra suscipiat *l. 11. C. Th. de pagan. perlustrare l. 10. eod. tit. παταπρευσθαι Polybio lib. 9. p. 545. edit. Casaubon. αι δε γυναikes παταπρευσμεναι της ναες ικετευεν της θεες, πλησαι ταις κοιμαις τα των ιερων εδαφη: τωτο γαρ αυταις εθος εστι ποιειν, εταν τις ολοχερης την πατριδα καταλαβειη κινδυνος.* Mulieres vero circa Deum delubra discurrunt, supplicia diis faciunt, ædium sacrarum pavimenta crinibus passis mundant. Is namque illis mos est, quoties in aliquo insigniore, & graviore periculo patria versatur. Arnobius *lib. 1. pag. 2.* Cum per omnia supplices irent templa &c. Eadem vox in Litanis, & processionibus Christianorum, Gregorius noster *3. c. 29.* ut muros civitatis psallendo circuirent. Ita *Circumire* ædes sacras *l. 7. §. 1. D. de offic. procons.*

CIRCUMLUVIUM, ait Festus, est jus quoddam prædiorum. *Circumlusiones* dixit Cicero de *Orat. lib. 1. c. 38.*

CIRCUMSCRIBERE, circumvenire, & decipere significat in *l. 11. C. de distract. pign.* ibi circumscribere ignorantia. Sed & circumscribi dicitur lex *l. 18. §. 4. D. de dol. mal.*

Alias circumscribere est abrogare, & ita Circumscribere Senatuum dixit Cicero, pro privato auctoritate. Idem de *finib.* Circumscriptis sententiis, quas modo posui.

CIRCUMSCRIPTIO pro deceptione in *l. 4. D. si mens. fals. mod. l. 9. C. de bon. auct. jud. possid.* Senec. *lib. 6. controuv.*

3. Circumscriptio semper crimen sub specie legis invaluit : quod adparet in illa legitimus est , quod latet insidiosum . Semper circumscriptio per jus ad injuriam venit ,

CIRCUMSCRIPTOR , deceptor apud Cic. in *Catilin.* 2. 4.

CIRCUMSCRIPTUS minor l. 39. §. 6. *D. de procur.* id est , deceptus .

CIRCUMSPECTIO l. 7. *D. de minor.* Circumspectus l. 1. §. 18. *D. de ventr. in possess. miss.*

CIRCUMVENIRE proprie circumire in l. 2. §. 8. *D. si quis caut. jud. fist. caus.* Sed etiam est decipere , & circumscribere : Ut *circumvenire* ignorantiam l. 19. §. 2. *D. mand.* Judicis religionem l. 33. *D. de re judicat.* leges , id est in earum fraudem facere l. 123. §. ult. *D. de legat.* 1. interpretationem legis l. 40. pr. *D. de jur. fisc.* legis sententiam l. 29. *D. de legib.* matrem l. 9. *C. de pact.* Hinc Circumventio l. 40. *D. de reg. jur.* *Circumventus* , deceptus l. 81. *C. de transact.* Et elegans timoris observatur in l. 12. §. 1. *D. de jure dotium* , *circum in hoc venta est* mulier .

CIRCUS in l. 3. *D. de oper. publ.* locum curriculis equorum constitutum significat , *ἵπποδρόμον* Græci vertunt . De hujus verbi origine vid. quæ attuli supra ex Servio sub art. *Circenses* , cui consentit Cassiodor. *Var. lib.* 3. cap. 4. At aliam hujusce adpellationis notationem adiit Tertullianus in *lib. de spectac.* c. 8. Circus Soli principaliter consecratur : cuius ædes medio spacio , & effigies de fastigio ædis emicat , quod non putaverunt sub tecto consecrandum , quem in aperto habent . Quod spectaculum primum a Circe habent , Soli patri suo editum

Tom. I.

adfirmant , ab ea & *circi* adpellationem argumentantur . Prioribus vero contentiens Isidorus *lib.* 15. c. 2. *etym.* *Circum* , inquit , *Romani dictum putant a circuitu equorum* , eo quod ibi *circum* *metam equi currant* . Ac plane omnem ambitum , & gyrum *circum* dici , Non. Marcellus scribit . *Circi* autem Romani descriptio exstat apud Dionys. *Halicarn.* *lib.* 7. c. 66. Curricula ludorum *circensium* solemnia septem fuisse , tradit Gell. *lib.* 5. c. 10.

CIRTENSIVM respublica l. 9. §. 5. *D. de jur. & fact.* ignor. Cirtenses autem a *Cirta* , oppido Numidiæ , quod Strabo *lib.* 17. p. 1188. *Κίρτα* vocat , Ptolemæus vero *Κίρτα* , *Ισλίας* adpellat Pompon. *Mela lib.* 1. c. 6. Urbium quas habet (Numidia) maximæ sunt Cirta , procul mari Situlianorum , quondam regia domus Julis , & Syphacis , quum foret opulentissima , ait idem *Mela* . Eam etiam posterioribus temporibus Constantinam dictam , Aurelius Victor scribit .

CIS & ultis Tiberim , id est *citra* & *ultra* l. 2. §. 31. *D. de orig. jur.*

CISIARIUS in l. 13. *D. locat.* a *Cisso* , quod genus vehiculi rotis duabus provolvebatur , quoque viri vehebantur , qui iter facere cupiebant velocius , de quo Scheffer. *de re vehicul. vet. lib.* 2. c. 18. p. 237. alia carruca , rhedæ genus , quatuor instructum rotis , quo Senatores , alique honestiores vehebantur . Scheffer. *ibid.* c. 27. p. 329. Vid. supra voce *Carruca* . Hein.

CISTA in l. 1. §. 41. *D. depos.* ex qua adparet , vestes ejusmodi arcula includi consuevisse . Et ita certe Polux *lib.* 7. c. 19. nec non Hesychius voce *Κίστα* . At apud Auct. ad Herennium , in illa phrasi : *cistas deicere* , *cistæ* sumuntur pro vasis , in quæ

populus per pontes transiens, tabellas suffragii mittebat.

CISTERNAE sunt, quæ imbribus concipiuntur, nec vivam aquam habent *l. 1. §. 4. D. de fonte l. 14. in fin. D. de alim. vel cib. leg.* De harum structura vid. Pallad. *lib. 1. tit. 16. & 17.* Cisternam autem inde dictam, Festus tradit, quod *cis*, id est, *infra* terram. Porro *Cisternæ*, ut aquæ, ita & vini dicitur *l. 21. §. 5. D. de furt.* pro loco effosso ad vini cultodiam.

CISTIBERES pro Quinqueviris *cis* & ultra Tiberim dixit Pomponius *l. 2. §. 33. D. de orig. jur.* his verbis: *Et tamen hi, quos Cistiberes diximus, postea Ædiles SCo creabantur.* Sed locus perobscurus est, de quo consulendi interpretes, & in his Bynkersh. *in præterm. p. 15. sequ.*

CITARE est per præconem, seu voce præconis vocare *l. 7. D. de in integr. restit. l. 73. D. de judic.* Cicero pro Flacco *c. 15.* Citat præco voce maxima legatos Æmonenses, Livius *lib. 1. c. 47.* Patres in curiam per præconem ad Tarquinium citari iussit. B. Augustinus in *lib. de grammat.* A clamor fit clamito, a cieo cito, quod significat frequenter vocito. Unde dicimus, aliquos voce præconis citatos, id est, frequenter vocatos. Sed & citare libello legimus apud Plaut. *in Curcul. act. 1. scen. 3.* Citare in testimonium *l. 50. D. de testib. testes Cic. de off. lib. 1. cap. 22. & in Verr. 4. c. 59.* Ter citatus reus *l. 10. D. de publ. jud.* Litigatores non citati, sed requisiti *l. 15. C. de judic.* Sed & Edicto citus quis dicitur *l. 15. §. 2. D. de iur. fisc. l. 1. C. de adfert. toll.* quod a Cieo, de quo supra.

CITATOR aqua, id est rapidior *l. 1. §. 1. D. de aqu. & aqu. pluv.*

CITERIORE die *l. 4. D. de pecun. const. l. 15. D. de pact. l. ult. §. 5. D. de verb. oblig.*

CITRA pro absque, vel sine sæpissime in libris nostris usurpatur, nonnumquam ponitur pro ultra, ut in *l. ult. D. de calumniat.* his verbis: de servo, qui accusatur, si postuletur, quæstio habetur: quo absoluto in duplum pretium accusator domino damnatur: sed & citra pretii æstimationem quaeritur de calumnia ejus. Ibi Glossa, & Cujac. laudans locum Ciceronis in *Orat. ad Brut. c. 18.* Natura in omni verbo posuit acutam vocem, nec una plus, nec a postrema syllaba citra tertiam.

CITREÆ mense, id est, ex citro arbore factæ *l. 21. §. 2. D. de act. emt. vend.* Senec. *de benef. lib. 7. c. 9.* Video istic mensas, & æstimatum lignum censu Senatoris, eo pretiosius, quo illud in plures nodos arboris infelicitas torfit. Tertullian. *de Pallio c. 5.* Adigo cauterem ambitioni, qua M. Tullius quingentis millibus numum orbem citri emit, qua bis tantum Asinius Gallus pro mensa ejusdem Mauritaniæ numerat. Item quantis facultatibus æstimaverunt ligneas maculas? Conf. Jo. Meurs. *de Luxu Rom. c. 9. p. 24.* Cujac. 2. *obs. 5.* Hein.

CITRO. Vid. infra ultro.

CIVICUM munus pro civili *l. 4. C. de fabric.* ubi tamen vulgo nulli se civi commanere obnoxium, pro nulli se civico muneri obnoxium, legitur. Quod mendum præter scriptos codices satis prodit *l. 6. C. Theod. de fabricens.* Sic & civilia jura Horatius vocat *lib. 1. epist. 3. v. 23.* ut Ovid. *lib. 1. fast. v. 22.* artes civiles, & forenses *civica arma.*

CIVILE aliquando prætorio, vel honorario opponitur. Ideoque civiles

les actiones adpellantur legitimæ, seu quæ ex legitimis & civilibus causis descendunt, ut loquitur Justinianus §. 3. *Inst. de action.* ad differentiam earum, quas prætor ex sua jurisdictione comparatas habet §. 4. *Inst. eod.* Et ita civiles actiones honorariis opponuntur l. 25. §. ult. D. de oblig. & act. l. 3. §. 1. *naut. caup. & stab.* eoque sensu civilis actio accipienda in l. 1. §. 1. D. de superfic. l. 7. §. 1. D. ad SC. Trebell. l. 3. §. ult. D. si mens. fals. mod. l. 14. §. 11. D. de furt. id est, juris civilis actio, uti ait l. 14. D. de precar. Ita civilis incerti actio, id est præscriptis verbis l. 7. D. de pact. l. 15. D. de præscript. verb. Civile negotium eodem sensu gestum dicitur, ex quo civilis obligatio nascitur l. 1. D. de estimator. Civiles autem dicuntur, quæ aut legibus institutæ, aut certe jure civili comprobatæ sunt, prætorie vero seu honorariæ, quas Prætor ex sua jurisdictione constituit §. 1. *Inst. de obligat.* Ita civilis obligatio accipitur in l. 7. D. de pact. Et jus civile opponitur prætorio l. 17. D. de castv. pecul. l. 1. §. ult. l. 3. §. 1. D. de constit. pec. & alibi passim.

Civile aliquando est, quod non criminale est rubr. C. quand. act. civ. crim. præiud. Sic negotium civile criminali opponitur l. 2. D. de adpell. recip. Civilis disceptatio l. 1. C. si quis aliq. test. prohib. Civile iudicium l. ult. C. de noxal. act.

Civile etiam naturali opponitur, ut in l. 83. §. 5. D. de verb. oblig. Ita civilis adpellatio bonorum l. 49. D. de verb. signif. Civilis cognatio naturali adverlat l. 4. §. 2. D. de grad. & adf. Quo sensu & matrem civilem dixit Paullus 4. sent. 10. 2. Civilis possessio l. 2. §. 1. D. pro her. Vid. infra possessio.

Civile pro æquo, justo, legitimo, ordinario l. 83. §. 5. D. de verb. oblig. cui adversatur incivile, cujus exempla vide suo loco.

Civiles quæstiones apud Rhetores quanam dicantur, exponit Cur. Fortunat. lib. 3. rhet.

Civile, quod ad civitatem, vel cives pertinet. Ita civilia bella, quæ cives cum civibus gerunt l. 9. §. 1. D. de legat. 3. quas & civiles disensiones vocat Ulpian. leg. 21. §. ult. D. de capt. & post. Bellum civile in l. 1. D. de censib. accipe, quod contra Severum P. Scennius Niger in Africa movit.

Civile jus dicitur, quod proprium est cujusque civitatis l. 6. 9. D. de just. & jur. l. ult. D. de superfic. Jus autem Civile Romanum definit Ulpianus in d. l. 6. jus id, quo Romana civitas ex Legibus, Plebiscitis, Senatusconsultis, Principum Constitutionibus, Prætorum, Ædiliumque Edictis, & Prudentum Responsis usa est.

Hoc tamen Ictis commune juris civilis nomen suum fecit proprium ea pars juris, quæ sine scripto in sola prudentum interpretatione consistit l. 2. §. 8. & §. 12. D. de orig. jur. l. 74. D. de hered. inst. ut minus late pateat jus civile hoc sensu, ac quod civile jus dicitur oppositum honorario, & de quo paulo ante diximus. Et hoc sensu jus civile, & constitutiones separantur l. 5. C. quæ. adpell. Sed & librum Papirii, quo leges regias in unum cœmposuit, adpellatum jus civile Papirianum, librum æque Cn. Flavii, qui actiones continebat, jus civile Flavianum, tradit Pomponius d. l. 2. §. 2. & §. 7. D. de orig. jur. l. 144. D. de verb. signif. & Macrob. Saturn. lib. 3. c. 2.

In erdum *juris civilis* adpellatione lex XII. Tabularum demonstratur, ut in l. 1. *D. de tutel.* l. 7. *D. de bon. damn. juncta* l. 220. *D. de verb. signif.* l. 6. §. 1. *D. de honor. posses. cont. tab.* l. 1. 2. *D. und. cogn.* l. 10. *C. de jur. delib. & pr. Inst. de usucap.*

Civile munus l. 1. *C. ad leg. jul. de vi publ. & passim*; quod & civicum in l. 4. *C. de fabricens.* adpellari supra diximus. Vid. *munus. Civile* negotium Ulp. *fragm. tit. 11. §. 27. officium* l. 2. *D. de reg. jur.* Vid. *officium. Civilia* onera, id est, munera l. 6. *D. de curat. furios.* *Civilis* sapientia pro *juris civilis* scientia l. 1. §. 1. *D. de extraord. cognit.*

CIVILIA verba, quæ & legitima, & directa, & imperativa adpellantur l. 7. *D. de vulg. & pup. substit.* Ulpian. *fragm. tit. 25. §. 1. Fideicommissum est, quod non civilibus verbis, sed precativis relinquitur*, id est, non directis, & imperativis, sed precariis, & inflexis verbis.

CIVILITER interdum est jure civili, ut cum dicimus *civiliter* obligari l. 1. §. 1. *D. si mens. fals. mod. & civiliter* possidere l. 3. §. ult. l. 7. *D. ad exhib.* l. 24. *D. de acquir. posses.* *Civiliter* ergo & *naturaliter* opponuntur. Ita *civiliter* resolvi dicitur obligatio, veluti acceptilatione, & confusione, *naturaliter* vero solutione, aut interitu rei promissæ l. 107. *D. de solution.* Similiterque in l. 73. *D. de acquir. rer. dom.* *civiliter* adquiri dicuntur, quæ *juris ministerio* verbis, sine aliquo corporali factō, adquiruntur, veluti stipulatione, *naturaliter* vero, seu corporaliter, veluti possessio. Hinc & *civiliter*, & quasi more civitatis *leg.* 41. *D. de verb. signif.* ubi *civi-*

liter, & *natura turpia* opponuntur.

Civiliter, id est legitime, & secundum *juris civilis* regulas, vel civili modo. Sic *civiliter* nupta l. 28. §. 3. *D. de lib. & post.* Liberum hominem *civiliter* in potestate non habemus l. 23. §. ult. *D. de acquir. posses.* *Civiliter* annum non ad momenta temporum, sed ad dies numeramus *leg.* 134. *D. de verb. signif.*

Civiliter etiam, & jure *prætorio* opponuntur l. 17. *D. de cast. pecul.*

Civiliter agere, & *criminaliter* opponuntur l. ult. *D. de furt. Rubr. C. Theod. visum civiliter & criminaliter. ag. possē.* Sic *civiliter* dicuntur exerceri incendia l. 28. §. 12. *D. de pæn.* moveri actiones *leg.* 37. *D. de injur. & disceptationes* l. 3. *C. de ordin. judic.*

Civiliter, id est, cum aliquo temperamento, vel non immodice. Celsus: Per quamlibet fundi partem ire, agere licebit, *civiliter* modo l. 9. *D. de servitut.*

CIVIS. Civis Romani l. 32. *D. de jur. fise.* Eorum differentias, & genera vide in l. 4. *D. de his, qui sui vel al. jur.* *Cives* Romani uti fierent, qui manumitterentur, vid. §. 3. *Inst. de libertin.* Jus potestatis, quod in liberos habemus, proprium est civium Romanorum §. 2. *Inst. de patr. pot.* *Cives* Romanos a lia, quam per portas, egredi non licet l. ult. *D. de rer. divis.* Mancipatio locum habet inter *cives* Romanos Ulpian. *fragm. tit. 10. §. 4.* In caput *civis* Romani injusū populi animadverti non poterat l. 2. §. 16. *D. de orig. jur.* In orbe Romano qui sunt, *cives* Romani effecti sunt, ex constitutione Imp. Antonini *leg.* 17. *D.*

de stat. hom. ubi Antoninum non Piam, sed Caracallam esse intelligendum extra omne dubium posuit Ez. Spanhemius, qui omnibus, ea de re post se aliquid dicturis, ocium tectice videtur, in *lib. de Orbe Romano*.

Cives etiam adpellantur, qui in municipio quodam, vel colonia jus civitatis impetrarunt. Tales *cives* origo, manumissio, adlectio, vel adoptio facit *l. 7. C. de incol.* Sane cujusque civitatis *cives l. 1. D. ad municipa*.

CIVITAS. Cic. *lib. 1. de Republ.* apud Non. Marcell. Ejusmodi conjunctionem tectorum oppidum, vel urbem adpellamus, delubris distinctam, spaciisque communibus. Omnis ergo populus, qui est talis coetus multitudinis, qualem exposui, *Civitas*, omnisque civitas est constituto populi. Idem Non. Marcell. *Inter urbem & civitatem hoc interest. Urbs est edificia, civitas incola.*

Ita vero proprie vocantur respublicæ *αὐτοκρατία*, & κατ' ἐξοχὴν pro Romana; quam loquutionem non inusitatum esse, patet ex *l. 2 §. 4. 7. 8. 28. D. de orig. jur.* ut ibi notavit Bynkersh. in *prætermis.* p. 15.

Sæpe tamen municipium, vel colonia *Civitatis* nomine venit, ut *Civitas* Antiochesium *l. 37. D. de reb. auct. jud. possil.* Berytiorum *l. 1. C. qui stat. vel profess.* Emisenorum *l. ult. D. de censib.* Rhodiorum *l. 6. Cod. de offic. rect. prov.* Sebastenorum *l. 21. §. 3. D. de ann. legat.* Tyriorum *leg. ult. D. de censib.* *Civitates* privatorum loco habentur *leg. 16. D. de verb. signif.* *Civitatis*, ad quam decurionum pertinent sedes *l. 1. D. de decurion.*

CLABULA, vel Talea olim dicta, quæ de tenero ramo ex utraque parte præcedebatur æqua-

biliter: idque Varro *lib. 1. de re rust. c. 40.* tradit. Quem locum Non. Marcell. in voce *Taleas*, scissions lignorum, vel præsegnina interpretatur. Hinc *Clabulina* vehiculum, quod capiam clabulis, id est bacillis, & viminibus contextam habebat Jo. Scheffer. *de re vehicular. vet. lib. 2. c. 19. p. 335. seq. Hein.* Et ab hoc clabulari vehiculo est

CLABULARIS cursus in *l. 2. l. 5. C. Theod. de curios. & in l. 22. C. de curs. publ.* (ubi perperam *ambularis* legitur) vehicularis cursus genus quoddam fuit, ad cujus procuracionem electi viri idonei, qui & evectiones comitantium exactissima cura inspicerent, & alimenta, quæ fiscus suggerebat, ministrarent. Præcipiunt hoc Imperatores in *l. 23. C. Theod. de curs. publ. & l. 2. C. Theod. de curios.* Athmian. Marcellin. *lib. 20. cap. 7.* Julianus contemplans rationabiles querelas, cum familiis eos ad orientem proficisci permisit, *clabularis* cursus potestate permittit. Vid. Cujac. *Tom. 2. op. p. 993.* Clabularie regiones *l. 44. C. Theod. de curs.*

CLADES. Si tanta emerferit clades, quæ prorsus rei faciat interitum *l. 1. C. de jur. emphyt.* Cladem autem quasi clam data sit, dictam putat Papias.

CLAM, id est, latenter & furtive *l. 54. D. de admin. & peric. tut.* Hinc

Clam possidere eum dicimus, qui furtive in possessionem ingressus est, ignorante eo, quem sibi contraventionem facturum, suspicabatur, & ne faceret, timebat *l. 6. D. de acquir. posses.* Heres quoque ejus, qui precariam possessionem tenebat, si in ea manserit, *clam* possidere videtur, auctore Paulo *5. sent. 6. 12.* Ita *clam* ab aliquo possidere, accipimus in interdicto uti possidetis

l. 1. D. uti possid. l. 4. D. pro suo l. 10. D. si serv. vind. Eodem modo dicitur quis *clam* ab aliquo aquam ducere in interdicto *de aqua quotidiana*. Et *clam* utitur, ut Ulpianus definit, qui ipse prohibitus utitur, vel qui, prohibente eo, cui id jus utendo conservabat, utitur *l. 3. pr. §. 1. D. de itin. actu. priv.*

In interdicto *quod vi, aut clam*, CLAM videtur facere, qui celavit adversarium, neque ei denunciavit, si modo timuit ejus controversiam, aut debuit timere *l. 3. §. ult. D. quod vi aut cl. Add. l. 73. §. 2. D. de regul. jur.* Vid. infra *Quod vi aut clam*.

CLAMOR. Propter illum aliquando parcebatur servo, qui cum hero domi occiso sub eodem tecto fuerat, ut locus non esset rigori SC. Silaniani Ulp. *l. 1. §. 34. seq. D. ad SC. Silan.* Excusantur autem servi, qui auxilium tulerunt sine dolo malo. Tulisse autem auxilium is quoque videtur qui, quidquid potuit, fecit, tamen si dominus interfectus est, veluti si quis clamaverit, ut ad auxilium conveniretur, aut teruerit adgressores. Non tamen semper, qui & clamore usus est, auxilium tulisse videtur. Quid enim si posset manu depellere a domino periculum, ille clamorem inanem elegit? Plectendus utique erit.

Lex XII I. Tabularum furem nocturnum occidere permittit, ut tamen id ipsum CLAMORE testificetur, interdiu autem deprehensum ita permittit occidere, si is se telo defendit, ut tamen æque cum clamore testificetur. Caius *l. 4. §. 1. D. ad Leg. Aquil.* Vocabant veteres talem Clamorem *quivitationem*. Liv. lib. 33. c. 27. quemadmodum clamore aliorum auxilium implorare, iis erat *quivitare*, vel *quivitari*, id est, *Qui-*

ritium fidem invocare, ut loquitur Petron. in Satyr. c. 21. Utebantur enim formula: Porro *Quiritēs*, de qua Turneb. 13. *adversar. 32. & Theod. Canter. 1. Var. Lect. 3. Hein.*

CLANDESTINA damna *l. 2. §. 9. D. de vi bonor. rapt.* Clandestinae insidiae *l. 9. C. de his, quæ ut indign.* Clandestina possessio *l. 4. §. ult. D. de adquir. poss. l. 7. §. 4. 5. D. commun. divid.* a quibus caussis separari non possit, docet Julianus *d. l. 4. §. ult.* Clandestinam electionem adpellat Bernard. in *c. quia propter §. fin. de election. in antiq.* quæ singulariter fit, & per occulta conv. n. cula.

CLARERE, pro constare *l. 2. C. de fund. rei priv. l. 2. C. de apoch. publ. Tacit. 4. h. st. 73.* Quo eventu Germaniæ bella tractavimus, satis *clares*.

CLARA dignitas *l. ult. D. quod met. caus. eadem ac clarissima dignitas l. 8. D. de senator.* itemque claritas vocatur *l. 10. C. de nupt.* Clara persona, Senatoris puta, vel uxoris ejus *l. 5. D. de curat. furios.*

CLARISSIMATUS dignitas *leg. 9. C. Theod. de domest.* & aliis locis, id est, clarissimorum dignitas, ut loquitur *l. 6. C. Theod. de proxim. Comit. disposit.* Ammian. Marcellin. lib. 21. c. 31. Nec sub eo dux quidam cum *Clarissimatu* proventus est.

CLARISSIMI viri *l. 18. D. de jur. fisc.* Clarissimæ personæ *l. 100. D. de verb. signif.* Clarissimarum autem personarum adpellantur feminae etiam nuptæ clarissimis personis, non item filia senatorum, nisi quæ viros clarissimos sortitæ sunt *l. 8. D. de senator.*

Sane Prætor urbanus vir *Clarissimus* dicitur in oratione Severi *leg. 1. D. de reb. cor. Procon-*

consules etiam viri clarissimi adpellantur *l. 1. C. si ex fals. l. 3. C. si adv. rem. judic.* Sed & in principalibus constitutionibus & praesides provinciarum *Clarissimorum* virorum titulo honorantur *l. 1. C. si adv. rem. jud.* itemque magistri census *l. ult. C. de jur. emphyt.* nec non principes agentium in rebus *l. ult. C. de decurion.* Silentiarii sacri palatii *l. ult. C. de excus. tut.* Advocatos etiam, deposito advocacy officio, *Clarissimi* ordinis comitum dignitate frui constituit Anastasius *l. 1. C. de advoc. divers. judic.*

CLARISSIMUS sine adjec-
to idem ac senator *l. 52. C. Theod. de heret. l. 23. C. Theod. de adpell.* uti Clarissima senatoris uxor apud Paullin. *in vita Ambrosii.* Per idem tempus trans Tiberim, apud quamdam Clarissimam invitatus. Sic & ordo Clarissimus pro senatu. Prudent. *adv. Symmach. lib. 1. v. 490.* Clarissimorum auctoritas pro SCO. Hein.

CLARITAS generis *l. 14. C. de dignitat. personarum Plin. lib. 2. c. 58.*

CLARUM, perspicuum, indubitatum. *Clari*, & aperti juris est *l. 14. C. de fideicom.*

CLASSIS Seleucena *l. un. C. de class.*

CLAUDERE, veteribus cludere. Unde clusus pro clausus passim in pandectis scribitur. Vid. infra clusus.

CLAUDIA aqua in *l. 2. §. 36. D. de orig. jur. l. ult. C. Theod. de aquæ duct.* & Cassiodor. *7. var. 6.* Ea, ut Pomponius tradit, ab Appio Claudio Centumano, qui eam in urbem induxit, hoc *Claudiæ* nomen invenit. Idem vero *Appius Claudius Crassus* fuit, qui non *Centumanus*, sed *Cæcus* cognominatus. Ipse in Censura, quam cum C. Plautio

primum, dein solus, quum se magistratu collega abdicasset, gessit, non modo viam munivit, & usque Brundisium lapide stravit, quæ inde Appiæ adpellationem traxit, verum etiam aquam Anienem in urbem induxit, quemadmodum *Liv. lib. 9. c. 29. Auctor libri de Viris Illustrib. c. 34.* & Cassiodorus in *Chronico* auctores sunt. Adde *Enrop. lib. 2. c. 4.* & *Frontin. lib. 1. de aquæ duct.* Hic Appii in Censura collegam non C. Plautium, sed C. Fabium, sed & ab Appio Claudio ductam aquam æque, atque ab eo munitam viam, *Appiam* adpellatam scribit: *Claudiæ* vero aquæ ductorem dicit *Claudium Imperatorem*, quod facit & *Plinius lib. 36. c. 15.* Item *Aurel. Victor Epitom. c. 4.* de *Claudii* principatu agens: *Aqua*, inquit, *Claudia Romæ inducitur*. Testis quoque est *Suet. in Claud. c. 21.* Cujus discordiæ sedandæ causâ, necesse est, duplicem aquam *Claudiam* faciamus, unam ab Appio Claudio, alteram ab Imperatore *Claudio* inductam. Et forte illa, postquam altera inducitur, *Appia Claudia*, ac brevius, *Appia* cognominari coepit.

Claudia lex. De hac *Ulpian. tit. 11. §. 8.* his verbis: *Quantum ad agnatos pertinet, hodie cessitia tutela non procedit: quoniam permissum erat in jure cedere tutelam feminarum tantum, non etiam masculorum: Feminarum autem legitimas tutelas Lex Claudia sustinet, excepta tutela patronorum.* Quæ verba nihil aliud volunt, quam Legem *Claudiam* conservasse tutelam agnatorum femininam, quinque, antea ista in jure cedi posset, prohibuisse, ne in posterum illi cessionis locus esset, præterquam in tutela legitima patronorum. Vid. *Schulting. Jurispr. vet. antejustin. p. 597.* Hein.

Sustinet in Glossis Philoxeni *υπομενει*, id est, *prorogat*, continuat, sic ut cedi nolit, vid. voce *sustinere*. Claudius scilicet Imp. muliebrem tutelam non *sustulit*, (ut quidam perperam legunt) sed *sustinuit*, id est eam cedi noluit. Bre viter, *Cessitiam* tutelam muliebrem sustulit: at muliebrem tutelam legitimam sustinuit. Hæc Iac. Gothofr. in Comm. ad l. 2. C. Theod. de tut. & cur. qui & ibi observat & alterum fuisse legis *Claudie* caput, quo adversus antiqui juris auctoritatem patruo consanguineo legitima tutela non deferrebat, quod a Constantino M. sublatum, antiqui juris auctoritate reducta, quod testatur nominatim Leo Imp. in l. 3. C. de legis. tut. Quin constituit idem Constantinus M. ne consanguineus patruus legitimam tutelam muliebrem recusare possit d. l. 2. C. Th. de tut. & cur.

CLAUDIUS SCti de mulieribus, quæ se servis junxerant, fit mentio apud Ulpian. II. fragm. 27. Paul. 4. Sent. 10. 2. l. 4. C. Theod. ad SC. Claud. l. 10. C. Theod. de mulileg. l. 179. C. Theod. de decurion. Sublatum id a Justiniano l. un. C. de SC. Claud. §. ult. Inst. de success. subl. *Claudianum* idem SC. de nuptiis, quas major sexagenario cum ea, quæ quinquagenaria minor erat, contraxisset. Ulpian. fragm. tit. 16. §. 3. Silaviano SCo *Claudianum* adjungitur Rubr. D. de SCo. Silan. & *Claudiano*.

Sunt & alia *SCa Claudiana*, veluti de re nautica, cujus capita quædam sparsim memorantur, ut l. 3. §. 8. D. de incend. ruin. naufr. l. 3. D. de vacat. & excus. mun. l. 5. §. 3. D. de jur. immunit. apud Ulpian. fragm. tit. 3. §. 1. & 9. & Suet. in Claud. c. 18. & 19. *Edicti Claudiani*, ad legem Corneliam de falsis facti, mentio fit l. 14. §. 2. & l. 15. D. ad

leg. Cornel. de fals. Late de SCis *Claudianis* Petrus Faber semestr. lib. 1. c. 25. p. 143. ubi non omnia *SCa Claudiana* Claudio Imp. tribuenda esse ostendit. Hein.

CLAUDIUS Imperator Divus appellatur l. 2. §. 32. de orig. jur. l. 15. D. de leg. Cornel. de fals. Eutrop. lib. 7. c. 8. de Claudio: Post mortem consecratus est, divusque appellatus. *Claudianis* temporibus l. 3. §. ult. D. de incend. ruin. naufr.

Claudius Triphonus Jurisconsultus notas ad Scævola Digesta scripserat, ut ostendit l. 58. D. de administ. & peric. tut. ex quibus Tribonianus descripsit integra capita in l. 36. D. de legat. 3. l. 17. D. de fideicom. libert. l. ult. D. de his que ut indign. extra quos tres locos notæ istæ nudo *Claudii* nomine præfixo, Scævola fragmentis sparsim insertæ citantur in l. 38. D. de legat. 2. l. 37. 42. D. de legat. 3. l. 32. §. 1. D. de usu & usufr. leg. l. 15. 16. D. de alim. & cib. leg. l. 28. D. de liberat. leg. l. 77. §. ult. l. 78. D. ad SC. Trebell. l. 59. §. 1. D. de manum. testam. Unde adparet, *Claudianas* istas notas Scævola responsis summa brevitate subjectas fuisse. Idem Thryphoninus *Disputationum libros* unum & viginti scripserat, ex quibus complura Pandectarum capita sumta. Fit hujus *Tryphonini* mentio in l. ult. D. de jur. fisci, & apud Lamprid. in Alex. c. 68. ubi male *Tryphonius* legitur. Hunc Imperatorum Severi, ac Antonini temporibus vixisse colligitur ex eo, quod l. 30. D. de pæn. ait: Ab Imperatoribus nostris rescriptum est. Vid. art. nostrer.

Claudius Venuleius Saturninus Jurisconsultus scripsit *Stipulationum libros* 19. de actionibus libros 10. *Disputationum libros* 7. De interdicitis libros 6. De officio Procos. libros 4. *Publicorum seu de publi-*

publicis iudiciis libros 3. De poenis paganorum librum singularem, ex quibus plura pandectarum capita sumta sunt. *Claudio Saturnini*, Prætoris, m. munit l. 6. §. ult. *D. mand. Eun. Antonini* Pii temporibus vixisse, argumento est, quod *Marcianus* l. 1. §. 2. *D. quæ res pign.* ait: *D. Pius Claudio Saturnino rescriptit*. Errant utique, qui ab hoc *Venuleio Claudium Saturninum* divellunt.

CLAUDUS pro quo *clodus*, quod verbum vid. infra.

CLAVES magis donius portio, quam instrumentorum sunt l. 22. §. 24. *D. de instr. vel instr. leg.* *Clavibus* traditis ira mercium in horreis conditarum possessio tradita videtur, si claves apud horrea traditæ sint l. 74. *D. de contrah. emt.*

CLAVICARIUS in l. 2. *C. de excus. artif.* est clavium artifex. Sed & commentariensium ministri, seu carcerum custodes his non dissimiles. *Clavicularii* vocantur a *Jul. Firmico lib. 3. metabes. c. 6.*

CLAUSTRA ædium l. 17. *D. de act. emt. armarium* l. 52. §. ult. *D. de legat. 3.* carceris l. 2. *C. de custod. reor.* Est enim claustrum id, quo quid clauditur.

CLAUSTRITIMUS pro carceris custode, eadem forma dicitur, ac *aditimus* pro eo, qui sedes tuetur *Geil. lib. 2. c. 10.* Idem & *claustrarius*. *Glossæ Cyrilli: Cloustrarius δεσμοφυλάξ. Hein.*

CLAUSULÆ nomen de cuiuslibet orationis parte, capite, scriptura usurpatur. Sic *clausula* de bonorum possessione contra tabulas l. 1. §. 2. *D. de bon. poss. contr. tab.* compromissi l. 25. §. 1. *D. de rec. arb.* de dolo malo l. 13. §. 5. *D. de acceptil.* alias doli l. 22. *D. de verb. obl.* Sic autem iuriconsulti adpellant eam stipulationis partem, qua dolum

malum abesse, abfuturumque esse cavebatur. *Clausula* de defendenda re l. 6. *D. de procur.* alias ob rem non defensam, qua in iudicatum solvi stipulatione, re non defensa, quanti ea res erit, promittitur l. 3. §. ult. l. 13. l. 17. *D. judic. solv.* l. 15. *D. de procur.* *Clausula* edicti l. 23. §. 3. *D. quib. ex caus. maj.* de re iudicata l. 6. 7. ult. *D. judic. solv.* *SCi* l. 23. *D. de hered. pet.* stipulationis l. 17. *D. judic. solv.* de suspectis tutoribus l. 1. *D. de susp. tut.* testamenti l. 30. 31. *D. de legat. 1.* de ventre in post. mitt. l. 6. *D. de inoff. testam.*

CLAUSURAS vel clusuras in l. 2. §. 3. *C. de offic. præf. præf. Afr.* l. 4. *C. de offic. magistr. offic.* l. ult. *C. de offic. magistr. mil.* *Suida* interprete, accipe *οχυρωματα των διαβασεων*, vel angustias adituum, quæ regionem aperiunt: quas posterioribus sæculis vulgus etiam *clusas* vocavit. De hoc vocabulo vide, quæ plena manu ex melii ævi scriptoribus severunt *Vossius de vit. sermonis*, & *Car. Du-Fresne in glossar. med. & infim. latinis.*

CLAVUS. *Clavi aurei*, & purpurei pars vestimentorum l. 10. §. 3. *D. de aur. arg. leg.* ubi ex *Pomponio* adjicit *Ulpianus*: *Et si non sunt clavi vestimento consuti, tamen veste legata contineri.* *Cocco clavata* mantilia apud *Lamprid. in Alexand. c. 37.* & auro *clavata* tunica apud *Vopisc. in Bonoso c. 15.* *Clavorum* porro alii *lati* erant, alii *angusti*. *Varro lib. 8. de ling. lat.* *Si quis tunicam in usu ita consuat, ut altera plagula sit angustis clavis, altera latis, utraque pars in suo genere caret analogia.* *Clavo* autem *lato* Senatores, *angusto* equites utebantur. Inde est, quod ait *Lamprid. in Alexand. c. 27.* *Tum satis esse constituit, ut equites Romani a senatoribus clavi qualitate discern-*
rent-

ventur. Proinde Ovidius in equestri se ordine mansisse significans *lib. 4. trist. eleg. 9. Curia*, ait, *vestabat, clavi mensura coacta est*. Hinc *lato clavo* ab Imperatore honorari, apud Ulpian. *fragm. 7. §. 1.* est, Senatorii ordinis insignibus honorari, quo genere loquendi *latum clavum* a Cæsare impetrare dixit Plin. *lib. 2. epist. 9.* Hinc *lati clavii*, qui latum clavum gestabant, apud Sueton. in *Aug. c. 38.* & in *Ner. c. 20.* Addit Heineccius de *clavo*, tunicisque *lati claviis*, & *angusticlaviiis* ex instituto egisse Claud. Salmasium ad *script. hist. aug. p. 510.* & Octav. Ferrar. de *re vestiviaria. Rom. part. 1. lib. 3. c. 12. p. 206.* ubi & Scaliger, & Cujacius notantur, qui *clavos* vestibus non confutos, sed humeris inditos in pectus usque demissos existimant. Eos sane vel Ulpianus *l. 23. §. 1. de aur. arg.* in viam revocare potuisset, qui expresse *clavorum vestimento* insutorum meminit. Sunt ergo *lati*, & *angusti clavi* purpuræ, vel auri segmenta variæ figuræ, quæ tanquam emblemata vestibus, ornatus causa, insuebantur.

Clavus etiam gubernaculum est, ut in *l. 3. §. ult. D. de incend. ruin. naufr.* Recte autem Ulpianus, vel potius SCum Claudianum plurimum clavorum, vel unius ex his meminit. Veterum enim naves plures habuisse clavos, plura gubernacula, infra ad vocem gubernaculum notabimus. Hein.

Clavus & morbis adnumeratur *l. 12. D. de edil. edict.* Sic autem a medicis adpellatur callosum tuberculum album, rotundum, capiti clavorum non ab simile, quod toto quidem corpore, præcipue tamen pedum plantis, digitisque innascitur, doloremque gradum moventibus gignit. Cornel. Celsus *lib. 5. c. 28.* *Clavus*

autem, ait, nonnunquam etiam alibi, sed in pedibus tamen maxime nascitur, præcipue tamen ex contuso: quamvis interdum aliter: doloremque, etiam si non alias, tamen ingredientibus movet, & ἄλλων græci eadem ratione, & loquendi figura dicunt. Plinius *lib. 21. c. 29.* de lili radicibus *propter clavos pedum in vino decoquuntur.* Clavis pedum remedia demonstrat idem auctor *lib. 20. c. 3. lib. 21. c. 20. lib. 24. c. 6. lib. 28. c. 16. lib. 31. c. 9.* Mucus doloris impatientia Silium Italicum vitam inedia finisse, Plinius *lib. 3. epist. 7.* scribit.

CLEMENTIA, hoc elogio se ornant Imp. in *l. 1. C. Th. de temp. curs. l. 3. §. 5. C. Theod. de indulg. deb. l. 1. C. de summ. trin. l. 1. C. de his qui ven. ætat.*

CLERICATUS, collegium clericorum *l. 16. C. de episc. & cler.*

CLERICOS interpretantur Imp. eos, qui divino cultui ministeria religionis impendunt *l. 2. C. Theod. de episc. & cler.* Quo nomine comprehendendi omnes, qui in ecclesia Christi deservunt, veluti ostiarios, psalmistas, lectores, exorcistas, acoluthos, subdiaconos, diaconos, presbyteros Isidor. *lib. 6. orig. c. 12.* Adde Justiniani *Novell. 123. c. 19. & l. 6. C. de episc. & cler.* Clerici nihil commune cum publicis actibus, vel ad curiam pertinentibus habeant *l. 42. pr. C. Th. de episc. & cler.* Clerici autem dicti a græco κληρος fors, quod per sortem eligerentur *c. clerici. 1. dist. 21.* quam electionem Pontifices non adprobant *c. fin. de sacrileg.*

CLERUS. Ita Suidas dici ait συνημα των διακωνων, και πρεσβυτερων, ordinem Diaconorum, & presbyterorum. Sed paullo latius, pro omnibus clericis, accipi id voca-

vocabulum videtur in l. 13. C. de SS. Eccl.

CLIBANARII in l. 9. C. Th. de annon. civ. & apud Eutrop. lib. 6. c. 7. sunt equites cataphracti. Et ita verbum hoc accipiendum in Notitia Imperii Rom. in qua quum Magistri militum praesentalis dispositio recensetur inter vexillationes Equites Clibanarii Parthi, & Persae numerantur. Ex quarum nationum lingua in Latinum verbum *clibanariorum* inuestum adparet ex loco Lampriidii in *Alexand. c. 55. Centum & viginti equitum millia fudimus, cataphractarios, quos illi clibanarios vocant, decem millia in eo bello interemimus.* Item ex Ammian. Marcellin. lib. 16. c. 16. his verbis: Sparsiq[ue] cataphracti equites, quos *clibanarios* dictitant Persae. Et sane Bochartus in *Phaleg. lib. 3. c. 13. p. 191.* ostendit, equitem cataphractum chaldeis fuisse *gilbanar* a ferri squama, seu lamina. Squamata enim fuisse illa equitum, & eorum tegumenta praeter Ammian. Marcellinum *ibid.* docet Heliodorus in *Aethiop. lib. 9. c. 25. p. 443.* & Suid. in voce *Σπαρτάξ.* *Clibanariorum* porro mentio est apud Veget. lib. 3. c. 6. his verbis: Et bini cataphracti equi iungebantur ad currum, quibus insidentes clibanarii sarissas, hoc est, longissimos contos in elephantes dirigeabant. Claudianus lib. 6. de Consulatu Honorii eisdem ita describit: *Ut chalybe indutos equite, & in aere latentes-Vidit cornipedes, quamam de gente rogabat, - Ferrati venere viri? Quae terra metallo-Nascentes efformat equos? Nunc Lemnius auctor-Addidit binnitum ferro.*

CLIBANUS thoracem, quo pectus tegitur, significat, ut ex latina interpretatione libri Imp. Leonis de bellico adparatu c. 6. patet. Auctor etiam libelli de rebus

bellicis, qui Notitiae Imp. Rom. subicitur, de thorachomacho agens: Hoc enim, ait, vestimenti genus, quod de coactili ad mensuram, & tutelam pectoris humani timoris sollicitudo, solertia magistræ composuit, ut hoc induc[t]a primum lorica, vel clibanus (sic enim emendandum est) aut his similia, fragilitatem corporis ponderis asperitate non lederet. Clibanum autem ferreum fuisse pectoris tegumen, ostendit Macarius Homil. 17.

CLIENTS. Ita liberi homines dicebantur, qui se ad potentiorum aliquem adplicabant, ut ejus patrociniodefenderentur, protegerenturque, de quorum origine vide Dionys. Halicarn. lib. 2. p. 84. Plutarch. in Romulo p. 24. qui patronos *προσάτας*, clientes *πελάτας* vertit. Geil. lib. 5. c. 13. Constabat, ait, ex moribus populi Romani, primum juxta parentem tenere pupillos debere, fidei, tutelaeque nostrae creditos: secundum eos proximum locum clientes habere, qui se itidem in fidem, patrociniuinque nostrum dederunt. Clientes libertis comparasse videtur Ulpianus l. 5. §. 1. D. de iis, qui deiec. vel. effud. Clientes suscepti qui sint, vid. apud Serv. lib. 6. Aen. Salvian. lib. 5. de gubern. Dei, Gothofr. ad l. 132. pr. de V. O.

CLIENTES etiam dicuntur, quorum causam patrociniuo nostro tuendam suscipimus l. 1. C. de advoc. divers. judic.

IN CLIENTELAM quem suscipere leg. 1. C. ut nemo ad suum patroc. suscip. Moris utique fuit apud antiquos, ut provinciales, & socii populi Romani in clientelam sese darent, vel toti senatui, vel certis proceribus Romanis, quos patronos sibi adoptabant privatim, ut docet G. Bud. in priorib. adnot. ad Pand. Quae necessitudo id ferebat, ut clien-

tes

tes perpetua patronum protectione defenderentur, ac ipsi vicissim eos omni obsequio colerent. Ex his cogitationibus tutandæ vitæ, ac fortunarum omnium, veluti scintillis quibusdam, cæpit initium beneficiariæ consuetudinis, quæ aucta est multum propter continuam bellorum molestiam.

CLIVOSA via *l. 2. §. 32. D. ne quid in loc. publ.* id est, in sublime surgens, & opponitur planæ.

CLIVUS Capitolinus *l. 52. §. 2. D. ad leg. Aquil.* & apud Cic. *2. Philip. 7. & lib. 2. ad Attic. epist. 16.* Ascon. in *Milon. c. 24.* Cn. Manlius Tribunus Plebis quum per tumultum ageret, & *Clivum* Capitolinum obsideret. *Ανοδον την εις το Καπιτωλιον φερουσαν*, adscensum, quo in capitolium itur, vocat Dionys. Halicarnass. *lib. 6. p. 34.*

Clivos facere *l. 20. §. 1. D. de servit. urb. præd.*

CLOACA locus concavatus, per quem colluvies defluit *l. 1. D. de cloac.* Victorinus de *orthograph.* Non est Cloaca, ut putaris, sed Cluaca quasi *conluaca*. De Cloacis Urbis Romæ vide *Livium lib. 5. c. 55. Plin. lib. 36. c. 15. Cassiodor. lib. 3. c. 30.* Eas primum fecit Tarquinius Priscus, ut cum *Livio lib. 1. c. 38.* auctor est Eutrop. *lib. 1. c. 5.* Cloacæ immittendi jus *l. 7. D. de servit.*

Interdictum de **CLOACIS** ad urbanas reterri debet, nec ad retinendam possessionem datur, quæ de re Prætor interdicare designatur *l. 1. D. uti possit.* sed quod maxime pertinet ad publicam salutem, securitatemque, ad reficiendas, & purgandas cloacas: in quo hoc proprium est, ut detur etiam ei, qui ab adversario vitiose possidet. Est autem prohibitorium & de cloaca privata. Sed est & aliud prohibitorium, & restitutorium de

publica. Ne quid fiat in Cloacæ publ. & si quid in ea re factum erit, quo usus ejus deterior sit, fiat, ut restituatur. Vid. *l. 1. D. de cloac.* Cloacam ducere, & cloacam immittere jurisconsulti dicunt *l. 1. §. 9. & §. 11. D. de cloac. l. 2. §. 26. D. ne quid in loc. publ. l. 7. D. de servit.*

CLOACARIUM tributum, quod cloacarum purgandarum causa inferitur *l. 27. §. 3. D. de usufr. l. 39. §. 5. D. de legat. 1.* Ad cloacarum autem purgationem olim his, qui diu pœna functi erant, usos, Trajani epistola ad Plinium *lib. 10.* ostendit.

CLODIUS eadem forma pro *Claudio* occurrit non semel in pandectis. Vid. supra *Claudius*.

CLODUS pro *claudus* legitur in *l. 13. D. de ædilit. edict.* & apud Isidor. *lib. 10. cym.* Idem *lib. 12. c. 3.* Antiqui, ait, foricem *Sauricem* dicebant, sicut & *clodum claudum*.

CLUSA arca *l. 26. D. de pos. pro clausa.* Ita *cluis* horreis *l. 1. §. 21. D. eod. tabulis l. 3. C. de jur. delib. l. 2. §. 6. D. de acquir. vel omitt. her.* Clutium templum *l. 10. §. ult. D. ad leg. jul. peculat.* Clusus in SC. Silniani tractatu quomodo accipere debeamus, vide in *l. 1. §. 6. D. ad SC. Silan.*

CLUSURÆ. Vid. **CLAUSURAS.**

CLYPEI verbo in *l. 5. §. 12. D. qui effud. vel defec.* imago significatur. Illic enim pictor in pergula clypeum, vel tabulam expositam habuisse proponitur. Quæ vocis hujus significatio a Frontone, & a Solipatro adnotata est. Fontes vero, ex quibus hujusce significationis origo manavit, Plinius aperit *lib. 35. c. 3.* his verbis: *Scutis enim, qualibus apud Trojam pugnatum est, continebantur imagines. Unde & nomen habuerunt clypeorum, non, ut perver-*

sa grammaticorum voluit subtilitas, a cluendo. *Origo plena virtutis faciem reddi cuiusque in scuto, qui usus illo fuerit.* C. I. Y P E U M nonnulli dictum aiunt ab ipsa celatura scuti *απο το γλυπεον*, quod in scutis imagines torcent. Sueton. *in Domit. c. ult.* Scalas etiam in ferri, clypeosque, & imagines ejus coram detrahi. Livius *lib. 41. in fin.* Clypea dixit plurative, Trebellius Pollio *in Claud. c. 3.* Ili *clypeus* aureus, vel ut grammatici loquuntur, *clypeum* aureum senatus totius judicio in Romana curia collocatum est. Veteres glossæ: *Clypeum*, ubi imagines proponuntur. Beda de orthographia: Clypeus masculino genere in significatione scuti ponitur. Neutrali autem imaginem significat. Sed auctoritas variat.

CLYSTER, cujus mentio est in *l. 9. §. 1. D. ad Leg. Aquil.* instrumentum, quo me licamentum inficitur, quodque Galeni temporibus fuisse vesicam, cui cornea, vel alterius materię fistula recta, & tracta ad finem adnexa erat, ex multis ejus auctoris locis colligi, ferunt. Ejus certe usum homines ab Ibi Aegyptia voluere didicisse idem Galenus *in introduktor.* & Plin. *lib. 8. c. 27.* tradunt.

COACERVARE *l. 36. D. mand. Coacervatio l. 11. D. de jurisd.*

COACESCERE, Sic *coacuisse* dicitur vinum *l. 85. D. de legat. 3.*

COACTILIA, de quibus in *l. 27. §. 1. D. de aur. arg. leg.* nostris pheltris fuisse non absimilia, putant. Et erant sane & lanis per se coactis tacta vestimenta, & tegumenta, aut, ut Cæsar *lib. 3. de bello civili c. 44.* loquitur, ex subcoctis. Auctor *libelli de reb. bellic. ad Theodos.* quum de thoracomacho agit: Hoc enim, inquit, vestimenti genus, quod

de coactile ad mensuram, & tutelam pectoris humani conficitur de mollihus lanis, timoris sollicitudo, solertia magistra. Ad hoc verbum frustra Brittonius refert *coactiliam* tabernam, de qua Capitolinus *in Pertinace c. 3.* Ibi enim *coactiliam* legendum esse post Cl. Salmatium observat Heinecc. Ea enim taberna coctilibus lignis instructa fuit, id est lignis *αααρως* ita preparatis, ut fumum non darent, de quibus supra voce *Acapna*.

COACTOR argentarius *l. 40. §. 8. D. de statu lib. & apud Hor. lib. 1. sat. 6. v. 88.* ad quem locum vetus interpret: *Coactores*, ait, *mercenarii erant eorum, qui habebant argentariam.*

COACTORES etiam dicuntur *argentarii in auctionibus, quia pecunias cogunt, qui & collectarii nominantur.* Hinc & *coactiones* argentarias facitare, dixit Suet. *in Vespas. c. 1.*

COACTUS meru *l. 10. §. 1. D. quod met. caus. per vim l. 1. C. de rescind. vend.*

COACTUM, collectum, congregatum. Ita coactis hominibus *l. 197. §. ult. D. de verb. signif.* Coacti fructus *l. 27. §. 1. D. de instr. vel instr. leg.* Coactis vindemiis *l. 7. §. 1. D. solut. matrim.*

COADJUTOR est, qui Parocho, vel alii Ecclesię rectori viventi parastata datur. Quando enim parochus, vel alius ecclesię rector infectus est macula leprę, ita ut altari servire, & ecclesiam ingredi non possit sine magno scandalo eorum, qui sani sunt, dandus est ei coadjutor, qui curam habeat animarum, & de facultatibus ecclesię ad suam congruam sustentationem recipiat portionem *c. de rectorib. de cler. agros.* Quamvis autem Parochus leprosus ob scandalum, & abominationem populi ab admi-

nitratiōis officio removeri debeat, ministranda tamen ipsi sunt ex facultatibus ecclesiæ necessaria, quoad vixerit *c. tua nos 4. eod. tit.* Archidiacono tamen vel Parocho, qui morbo paralytico, vel per apoplexiam linguæ usum amisit, non est auferenda administratio, sed adhibendus est ipsi coadjutor *C. consultationibus 6. eod. tit.* Similiter Archiepiscopus debet dare Episcopo coadjutorem providum, & honestum, qui populo, & coadjutori consulere possit, si Episcopus gravi, incurabili, & diuturno morbo, v. g. per quadriennium continuo correptus fuerit *c. ex parte 5. eod. tit.* Bonifacius tamen VIII. dationem coadjutoris Episcopo concedendi declaravit pertinere ad majores causas sedi Apostolicæ reservatas, ideoque ejus dationem a Papa postulandam esse. Ut tamen quoad eas in partibus Roma remotioribus ordinatius proeedatur, sequentem tractationi formam præscripsit: Sancimus, ut Episcopus senio, aut valetudine corporali gravatus, vel etiam alias adeo impeditus perpetuo, ut officium suum nequeat exercere, possit de sui & assensu capituli, vel majoris partis ipsius, unum, vel duos auctoritate Apostolica Coadjutores assumere ad dictum officium exsequendum. Si vero Episcopus demens fuerit, &, quid velit, aut nolit, exprimere nesciat, vel non possit, tunc capitulum, vel duæ ipsius partes (tertiæ) eadem auctoritate unum, aut duos coadjutores assumat idoneos, qui ejus officium exsequantur. Si autem Episcopus senio, aut incurabili morbo gravatus, vel perpetuo impedimento detentus ad sui executionem officii reddatur inutilis, & coadjutorem habere noluerit, capitulum ecclesiæ conditionem ad noticiam sedis Apostolicæ referat. Coadjutores hujusmodi de proven-

tibus Prælatorum, in quorum assumentur auxilium, sumtus recipiant moderatos; rationem Prælati eisdem, si sanæ mentis exstiterint, ac capitulis eorumdem, seu etiam ipsorum Prælatorum successoribus, si hoc antea non fecerint, plenariam (de bonis ecclesiasticis Prælatorum, vel ecclesiarum suarum) reddituri *c. pastoralis eod. tit. in 6.* Quod de Episcopis hoc loco statutum est, ad superiores etiam prælatos est referendum *ibid.* Euseb. Amort *Elem. jur. Can. lib. 3. tit. 6.*

COADUNATÆ summx in unum *l. 9. §. ult. D. de pact.* Quod verbum occurrit etiam in *l. 7. C. de Adsess. §. 4. C. de sum. Trin. l. 8. C. qui bon. ced. poss.*

COÆSTIMARE, simul æstimare. Celsus *l. 67. §. 1. D. de furt.* Furti actione hoc quoque coæstimatur.

COALESCERE dicitur planta, arbor, crustave agri, quæ in fundum radices immittit, & quasi unitatem cum terra facit *l. 5. §. pen. D. de rei vind. l. 8. 26. §. 1. D. de adquir. rer. dom. l. 9. §. 2. D. de damn. inf.*

Metaphorice crimina dicuntur **COALESCE**RE, id est, gliscere in *l. 6. C. de defens. civit.*

COANGUSTARI dicitur aqua *l. 1. §. 15. D. de flum. lex interpretatiōe l. 122. D. de verb. signif.*

COARCTARE, vel, uti in Florentinis plerumque scriptum, Coartare *l. 2. D. de oper. libert. l. 35. D. mand. l. un. in fin. princ. C. de suffrag. l. 8. §. 5. vers. filius autem C. de bon. quæ lib. l. 2. D. ne quid in loc. pub.*

COCCUM in *l. 70. §. pen. & ult. l. 78. §. 3. D. de legat. 3. l. 18. §. 1. D. de edil. edict.* Plin. *lib. 9. c. 41.* Coccum Galatiæ rubens granum, ut dicimus in terrestribus, aut circa Emeri-

tam Lusitanie in maxima laude est. Idem *lib.* 22. *c.* 2. Atque ut sileamus Galatie, Africæ, Lusitanie grani, Coccum Imperatoris dicatum paludamentis, Transalpina Gallia herbis Tyrium, atque conchylum tingit. Add. *lib.* 16. *c.* 8. & Strabon. *lib.* 17. Est & apud Dioscorid. *lib.* 4. caput *περι κοκκυ βυζινης*, ubi quod de Siculis mulieribus scribit, *τω σωματι αναλεγεται*, non sic accipiendum est, quasi ore coccum legant, sed *ori* seu *oris gratia*, ejus nimirum fucandi, oblinendive causa.

COCHLEARIA vasis argenteis legatis adnumerantur a Paulo *sentent.* III. 11. 86.

COCINATORIUM instrumentum, pro *coquinario* *l.* 19. §. 12. *D. de aur. arg. leg.* Veteres enim pro coquere *coquinare* dixerunt, ut Plaut. *in pseudol. act.* 3. *sc.* 2. *v.* 64. Unde coquinatorium, pro quo *cocinatorium* in dicta lege scribitur, nam C. & Q. sæpe confundi liquet ex supra dictis de littera C. Eodem sensu.

COCITATORIA vasa *l.* 6. *D. de pen. leg.* A verbo enim coquo est frequentativum *coquito*, vel *cocito*, quo Plautum usum esse, docet Festus in *coquitare*. Vasa *coquinaria* maluit scribere Plin. *lib.* 38. *c.* 12.

COCTILIA ligna eadem, quæ *acapna*, de quibus supra.

CODEx tabularum contextus, ut supra dictum est, voce caudicarii. Codices autem erant quadrata, vel quadrangula forma, ut docet Schulting. *Jurisp. vet. antejustin.* p. 377. ubi etiam observat, codicis triangularis meminisse Eusthat. *ad Dionys. Perieget.* p. 36. Et hinc dubitatum, an, libris legatis, & codices deberentur? Libri enim strictè sumpti erant *volumina*, quæ in se convolvebantur. Sed quia vulgari lo-

quendi usu omnia, quibus quid inscribatur, quacumque forma essent *libri*, & *βιβλια* dici solebant, obtinuit, ut & codices librorum numero comprehenderentur *leg.* 52. *pr. D. de legat.* 3. Paul. 3. *sent.* 4. 87. Hinc

CODICES argentariorum *l.* 9. §. *pen. D. de extend.* chartacei, eboiei, membranei, vel alterius materiæ *l.* 52. *D. de legat.* 3.

Codices maxime volumina constitutionum Imperialium adpellantur, quorum tres ante Justinianum fuisse, Gregorianum, Hermogenianum, & Theodosianum docet *l. un. de Justiniano codice confirm.* & *Epist. de nov. cod. fac.* Hidor. *orig. lib.* 5.

CODICILLARIS clausula est, quæ testamento additur ea mente, ut dispositio, nisi pro testamento valere possit, codicillorum saltim jure valeat. Metuens namque testator, solemnitatis aliquid neglectum esse, indeque futurum, ut non subsistat testamentum, addita ea clausula facit, ut valeat tanquam minus solemnibus ultima voluntas, nempe codicillaris. Vid. *l.* 41. §. 3. *D. de vulg. & pupil. subst. l.* 3. *fn. D. de testam. milit.* Et hujusmodi testamentum in vim fideicommissi subsistit, dummodo quinque testes subscripserint *l.* 29. §. 1. *D. qui test. fac. poss.*

CODICILLI diminutivum vocis superioris. Codicillos & pugillares pro eodem ponit Catullus in *Epigr.* 43. *v.* 5. & 11. Eos semper plurativo numero proferri, ait Caius in *l.* 188. *D. de verb. signif.* Codicillum tamen & numero singulari dicunt Imperatores *l.* 7. *C. Theod. de bon. matern.* & *l.* 40. *C. Th. de hæret.* Accipiuntur vero *codicilli* cum pro omnibus scriptionibus, tum & pro epistolis, Cic. *lib.* 4. *ad famil. epist.*

pist. & lib. 6. epist. 18. Sueton. in *Calig. c. 55.* Maxime vero eo veniebant epistolæ, quæ ad præsentis testinanter, ac minutis tabellis scriptæ mittebantur. Hinc Seneca *Epist. 55. Video te, mi Lucili, cum maxime audio: adeo tecum sum, ut dubitem, an incipiam non epistolas, sed codicillos tibi scribere.*

Hujusmodi epistolas sæpius ad heredes scribentes testatores de iis, quæ post mortem fieri vellent, quæ tamen neminem obligabant. At postea Augustus a Lentulo heres scriptus testatoris parvit codicillis, hocque præmissis exemplo statuit, ut in posterum codicillis sua non deesset auctoritas. Hinc *codicillorum* nomen ultimis quoque voluntatibus inditum fuit. Eosque Theophilus sic definit: *Κωδικέλλος ἐστὶν ἐλλειπὺς ἐν διαθήκῃ γνώμης τεστᾶτος ἀναπληρώσις.* Codicilli sunt relictum a testatore, voluntatis testamento expressæ, supplementum. Sed cum totam, quam jure Romano habent notionem codicilli, non exhibeat hæc definitio, aliam subjicere oportet, Eo sane nomine venit solitaria dispositio de eo, quod quis post mortem fieri vult, præter heredis institutionem directam, quinque testibus munita, & unitate actus. Dixi *solitariam* esse dispositionem; quo differt a donatione mortis causa, quæ fit acceptanti. Excepi heredis institutionem saltem directam: Nam præter fideicommissa singularia, legata quoque in Codicillis relinqui possunt *l. 8. §. 1. §. 6. l. ult. D. de jur. codicill. l. 43. D. de manum. test. ut & ipsa hereditas, ita quidem ut ea indirecte, seu in modum fideicommissi, minime vero directe, aut extra fideicommissi rationem relinqui possit l. 6. pr. l. 10. D. l. 2. C. de jur. codicill.* Cujus juris effectus is est, ut hereditas, codicillis delata, quartæ Trebellia-

niciæ rationem patiatur, in gratiam ejus, qui alias testamento, vel ab intestato heres est. Nam *codicillus* alius est *testatus*, quem Testamentum præcedit *l. 16. l. 3. D. de codicill. vel intestatus*, quem nullum præcessit Testamentum *d. leg. 16.* Et quanquam codicillus proprie scriptum denotet, ut ex supra dictis adparet, usu tamen & nuncupativæ dispositioni applicata hæc denominatio est *l. fin. C. de bon. quæ lib.* Hinc *codicillus* alius *scriptus*, alius *nuncupativus*, seu sono articulado prolatus.

CODICILLI confirmabantur aliquando testamento in hunc modum: Codicillos, quos postea fecero, valere volo *l. 6. §. 2. l. 8. §. ult. D. de jur. codicill. vel aliis verborum figuris*, quas Brissonius *lib. 7. formul. c. 149.* exposuit: quæ confirmatio respectu certarum rerum in codicillis scriptarum erat necessaria, veluti cum pater tutorem dat filio *l. 4. §. 1. D. de confirm. tut.* quanquam eo casu soleat tutor a Magistratu confirmari.

CODICILLOS ad testamentum factos testamento superadditos interpretatur Brissonius, vel, ut *l. 1. C. de codicill.* loquitur, ad testamentum pertinentes *l. 36. D. de testam. milit. l. 8. §. 2. D. de transact.*

CODICILLUS alias accipitur pro diplomate, seu literis principalibus, quibus honores mandantur *l. 41. D. de excus. l. 1. C. ut omni. iudic. l. 12. C. de dignit. §. 4. Inst. quib. mod. jus patr. pot. solv.* Suet. in *Claud. c. 27.* Suppositos aut etiam palam immutatos datorum officiorum codicillos. Unde Lampridius *codicillarem potestatem* adpellavit Sidonius Apollinar. *lib. 1. Epist. ult.* Ad Gallias administrandas fascibus prius, quam *codicillis* ausus accingi. Gregor. Turonens. *lib. 2. c. 9.* Quum autem Asterius *codicil-*

cillis Imperialibus patriciatum sortitus esset. Sic *codicillorum* ademptio l. 1. C. Theod. de pref. prætor. insignia l. 1. C. Theod. ad leg. jul. repet. *Codicilli* consulares l. 23. C. Theod. de prætor. & quæst. honorarii l. 4. C. Theod. de primicer. *naviculariorum* l. 15. C. Theod. de *navicul.* perfectissimatus l. 5. C. Th. de *perfectissim. dignit.* prætorii l. 23. C. Theod. de prætor. *proconsulares* l. 5. C. Theod. de honor. senatorii l. 74. C. Theod. de decur.

COELEBS, *Cælum. Cæcus.*
Vid. cæ.

COEMETERIUM idem ac dormitorium sonat, locumque significat, in quo fidelium vita functorum corpora sepeliuntur, consecratione ecclesiastica auctum. Sunt enim Cœmeteria ab Episcopis separanda ab aliis locis circa ecclesias c. un. *causs.* 3. *quæst.* 1. Ea, in quibus excommunicatorum corpora sepeliri contingit, reconcilianda erunt sparsione aquæ sollempniter benedictæ, sicut in dedicationibus ecclesiarum fieri consuevit c. si *civitas de sentent. excommun.* in 6.

COEMTIO solemnis matrimoniorum contrahendorum ritus erat, cujus Cicero de *Orat. lib.* 1. c. 56. pro *Flacco* c. 34. pro *Murena* c. 12. meminit. Boeth. in *Topic.* Cic. *cap.* 3. *Coemptio*, ait, certis sollempnitatibus peragebatur, & sese *coemendo* invicem interrogabant. Vir ita: An sibi mulier materfamilias esse vellet? Illa respondebat, velle. Itaque mulier viri conveniebat in manum, & vocabantur hæ nuptiæ per coemptionem. Et erat mulier loco filiæ. Quibus Boethii verbis hoc est addendum ex Non. de *proprietas. serm.* 12. 50. *Veteri lege Romana asses tres ad maritum veniens solebat adferre, atque unum, quem in manu tenebat, tanquam emendi causa, marito da-*
Tom. I.

re, alteram quem in pede habebat, in furo Larium familiarium ponere, tertium in Jaccipero quem condiderat, compito vicinali solere resonare. Primo ergo assie fiebat coemptio viri more Quiritium, id est, ære & libra, adhibitis quibusdam verbis solemnibus. Serv. ad *Virg. Æneid.* 4. v. 211. Secundo uxor sibi veluti coemebat Lares, & Deos penates, ut sacrorum fieret pariceps. Tertio sibi veluti aditum patefaciebat in mariti domum: Nam sponsa domum deducenda in horto aliquamdiu commorabatur, donec diruta maceria in domum mariti transfret. Et hanc maceriam Nonius vocat compitum vicinale, seu post Perrenon. 1. *animadvert.* 6. docuit Gundling. *diff. de coemt. ux.* 1. 14. qui etiam huc refert responsum Cervidii Scævola l. 66. §. 1. D. de *donat. int. vir. & ux.* & verba Terentii *Adelph.* 5. 7. Atque hanc in horto maceriam jube dirui. Quantum potest, huc transfer, unam fac domum. Traduce & matrem, & familiam omnem ad nos. Vid. Heinecc. *Antiquit. Rom. lib.* 1. *tit.* 10. §. 11. Ceterum suorum heredum loco habebantur uxores coemtæ, ut Ulpian. *fragm. tit.* 22. §. 14. tradit, & in jus, manum, potestatemque viri cum capite fortunas suas transferebant, ut Cic. *Topic.* c. 3. ostendit.

COEMTOR apud Ulpian. *fragm. tit.* 11. §. 5. est pater naturalis, qui filium quem alteri mancipaverat ea lege, ut sibi remanciparet, mancipatum accipit, seu Cujacius ex ipsis Ulpiani verborum recta interpretatione ostendit: Verba autem hæc sunt: *Qui liberum caput, mancipatum sibi vel a Parente* (en patrem fiduciarium, cui filius a patre mancipatur), *vel a coemitore* (en patrem naturalem, cui filius a patre fiduciario remancipatur) mo-

numisit: per similitudinem patroni tutor efficitur, qui fiduciarius adpellatur. Hein.

COENA absque diphtongo in Pandectis Florentinis scribitur in l. 18. D. commod. ubi: *ad cenam invitare amicum*. Contra cum diphtongo *cena* in l. 26. D. de instr. vel instr. leg. eademque figura interdum *cœnaculum*, interdum *cœnaculum* in iisdem Pandectis scribitur. Ita quoque lapides variant. Apud Spon. p. 292. legitur *cœnaculum* per æ, quæ orthographia & Festo placet. At Dausquius profert lapidem ad Clitunum repertum, in quo occurrunt verba, *in publico cœnarent*. Quamvis ergo multa sibi hic indulserint veteres, rectius tamen omnino per diphtongum æ scribitur. Cœna enim, seu recte observatum est a veteribus, dicitur, quasi *κοινή, communis*, quia plures communibus epulis fruuntur. Plutarch. lib. 8. *Synops.* Probl. 6. Isidor. lib. 20. orig. c. 2. Hein.

COENACULARIUS in l. 11. §. 5. D. de pignor. act. *Cœnacularium* exercere in l. 5. §. 1. D. de his qui effud. dicuntur ædium conductores, qui singula cœnacula sublocabant quæstus causa. Torrent. ad Hor. lib. 1. Epist. 1. v. 91. Adde quæ de cœnaculariis differunt Turneb. 13. adversar. 11. & Weizius ad Prudent. p. 746. Cœnacularii plerique erant homines ex ultima plebe, quæ rei angusta domi. Prudent. advers. Symmach. lib. 2. v. 582. Omnis qui celsa scandit cœnacula, vulgus. Quique territ ciliçem variis discursibus atram, Et quem panis alit, gradibus dispersus ab altis. Horat. lib. 1. Epist. 1. Quid pauper? rides, cœnacula mutat.

COENACULUM l. ult. D. de servit. urb. præd. pars superior ædium. Cujus adpellationis ori-

ginem indicat Varro lib. 4. de ling. lat. his verbis: Ubi cubabant, cubiculum, ubi cœnabant, cœnaculum adpellabant. Et mox: Ut etiam nunc Lanuvii, apud ædem, posteaquam in superiori parte cœnitare cœperunt, superioris domus universa cœnacula dicta. Donat. in Adelp. Act. 3. scen. 3. Veteres, ait, gæneum meretricum tabernam dixerunt, *αὐτὸ τῆς γᾶς, τὰτ ἐστὶ γᾶς*, quod ipsa sit in terra, non ut Cœnaculum superius. Walafridus Strabo de reb. eccles. cap. 7. Potest enim fieri, ait, ut ædes ad edendum in iis, sicut cœnacula ad cœnandum, primo sint factæ, & postea longo usu in aliud verterentur. Livius lib. 39. c. 14. Cœnaculum super ædes datum est, scalis, ferentibus in publicum, obferatis. Proinde quod apud D. Lucam Act. Apost. c. 20. v. 9. scriptum est: *ἐπεσεν αὐτὸ τὸ τρισκεῦς*. hoc vetus interpres reddidit: Cecidit de tertio cœnaculo. Causam vero tantæ cœnaculorum altitudinis aperit Vitruv. lib. 2. c. 8. In ea majestate urbis, ait, in infinita civium frequentia, innumerabiles habitationes opus fuit explicare. Ergo cum recipere non posset area plena tantam multitudinem ad habitandum in urbe, ad auxilium altitudinis res ipsa coegit devenire. Itaque pilis lapideis, structuris testaceis, parietibus cæmentitiis, & altitudines exstructæ, contignationibus crebris coassatæ, & cœnaculorum summas utilitates perficiunt, & despectationes. Unde scite Tertullian. advers. Valentin. cap. 7. Primus omnium, ait, Ennius, Poeta Romanus, cœnacula maxima celi pronuntiavit, elati situs nomine: vel quia Jovem illis epulantem legeret apud Homerum. Etiam creatori nostro Enniana cœnacula in ædicularum dis-

disposita sunt forma aliis, atque aliis pargulis superstructis, & uniusque Deo &c.

COENATORIA, vestis muliebri, qua Senatorem quemdam usum, scribit Q. Mucius l. 33. *D. de aur. arg. vest. leg. Martial. lib. 10. Epigr. 87.* Pugnorum reus, ebrae qui noctis-Coenatoria mittit, advocato. *Hein.*

COENOBITÆ l. 6. *C. Th. de pæn. Isidor. lib. 7. c. 13.* plura esse genera monachorum *coenobitas, anachoretas, & eremitas,* scribit, additque: *Cænobitæ*, quos nos in commune viventes possumus adpellare. Cænobium enim plurimorum est. Vide eundem *de offic. eccles. lib. 2. c. 15.*

COENOBIIUM *κοινωβιον*, jam in Pythagoræ schola notum vocabulum. Ejus enim discipuli, quia omnia sua in commune conferebant, *cænobitæ* dicti, teste Diog. Laert. *lib. 8. seq. 10. Porphy. vit. Pythag. Segm. 20.* Postea id nomen monachorum, monialiumque habitationibus inditum. Monasterium enim & unius esse potest, Cænobium nonnisi plurimum. *Isidor. de offic. eccl. lib. 1. c. 15. Novel. 123. c. 36.* In omnibus autem monasteriis, quæ coenobia dicuntur, jubemus secundum canones monachos in uno habitaculo omnes dormire. *Hein.*

COEPISSE opus dicitur, qui fundamenta jecit, vel locum purgavit l. 1. §. 3. *D. de pollicitat.*

COEPPE veteres dicebant pro quippe, ut in l. 3. §. 5. *D. de adquir. possess. & alias queppe* scribitur in l. 8. §. ult. *D. de bonor. possess. contr. tab.*

COERTUS annus pleno, & impleto opponitur l. 8. *D. de mun. & honor. l. 4. C. quand. dies leg. Coepta controversia l. 6. §. ult. D. de inoff. test. injuria l. 1. D. quod quisq. jur. lis l. 49. D. de judic.*

COERCERE, punire, reprimere. *Cic. de offic. lib. 3. c. 5.* Eos morte, exilio, vinculis coercent. Et *lib. 3. de legib. c. 5.* Civem noxium, & nec obedientem magistratus multa, vinculis, verberibus coercento. Sic & in SC. quod a Frontino *de aque duct. lib. 1.* refertur: Multa, pignoribus cogito, coercento. Et ita accipe, quod Ulpianus in l. 2. *D. de in jus voc. ait:* Qui coercere aliquem potest, & jubere in carcerem duci. Sic & Pomponius l. 2. §. 16. *D. de orig. jur.* Coercere possent, & in vincula publica duci jubere. *Coercere* dolum l. 6. §. 8. *D. quæ in fraud. cred.* Publica utilitas coercenda l. 1. §. 4. *D. de Pos. per syllepfin,* pro juvanda coercitione perfidorum, per quos utilitas publica læditur l. 6. §. 8. *D. quæ in fraud.*

Coercere aquam in interdicto de fonte, est eam continere, ne defluat, vel delabatur, dummodo novæ venæ non aperiantur l. 1. §. pen. *D. de font. Cic. in Top. c. 9.* Genus est aqua pluvia nocens, ejus generis forma, loci vitio, & manu nocens, quarum altera jubetur ab arbitro coerceri.

Coercere arbores, & ramos, stringere est l. 1. §. ult. *D. de arbor. cad.*

COERCERI custodia feræ bestię, & volucres dicuntur, id est, contineri l. 3. *D. de adquir. rer. dom.*

COERCITIO capitalis l. 206. *D. de verb. signif. corporis l. 6. §. ult. D. de pæn. in corpus l. 2. D. de publ. jud. delictorum l. 1. D. de legib. inorum l. 17. §. 1. D. solut. matrim. pecuniaria l. 2. D. de publ. jud. publica l. 5. D. de pact. servorum Coll. Leg. M. & R. 3. §. 2.*

COERRARE calceatum oportet

tet præfectum vigillum l. 3. D. de offic. præf. vigil.

COETUS, concursus (al. conversus) l. 5. D. ad leg. jul. de vi publ. Ad explicationem horum verborum pertinent, quæ Seneca lib. 3. controu. 8. scribit: Non quoties conveniunt in aliquem locum plures, concursus est, sed quoties convocati, quoties parati, quasi ad ducem suum concurrerent, non si in ea vicinia coit, aut si transeuntium paucorum numerus adfluxit, sed ubi totus, aut ex parte magna populus, ubi divisa est in partes civitas. Cætus multitudinis magnæ nomen est coeuntis ex consensu quodam.

COGERE homines, judices, numerum, turbam l. 2. §. 2. D. de vi bon. rapt. l. 30. D. de liberal. caus. l. 2. D. de decret. ab ord. fac. l. 4. §. 6. D. de vi bon. rapt. id est congregare. Sic & cogi duo in eundem semissem l. 142. D. de verb. signif.

Cogere fructus l. 36. §. ult. de hered. pet. id est, colligere. Vid. coactum.

Cogere radices pro concipere in leg. 3. D. de arbor. furt. cas.

Cogi ad fiscum bona dicuntur, quæ fisco vindicantur l. 45. §. 2. D. de jur. fisc. & cogi in fiscum l. 32. D. cod. & a fisco l. 24. D. de leg. Corn. de fals.

Cogere, ἀναγκάζειν, sive iusta sit vis, sive iniusta. Sic cogit Prætor arbitrum, officio suo perfungi l. 3. §. ult. D. de recept. arb. Cogi metu l. 12. §. 1. D. quod met. Sed & cogi dicimur adfectione leg. 3. §. 9. D. de neg. gest. pietate leg. 34. D. cod.

COGITATIONIS poenam nemo patitur l. 18. D. de poen. nec sola cogitatio furti faciendi furem facit l. 1. D. de furt. coram tribunali terreno.

COGNATI, inquit Justinianus, sunt, qui per feminini sexus personas cognitione iunguntur §. 1. Inst. de legit. agn. tut. Paul. l. ult. §. 1. D. de grad. & adf. Cognati sunt, & quos adgnatos lex XII. Tab. adpellat. Sed hi sunt per patrem cognati ex eadem familia. Qui autem per feminas conjunguntur, cognati tantum adpellantur. Inter adgnatos ergo, & cognatos hoc interest, quod inter genus, & speciem. Nam qui est adgnatus, & cognatus est, non utique autem, qui cognatus, & adgnatus est. Alterum enim civile, alterum naturale nomen est. At Ulpianus apud Auctorem Coll. leg. Mos. & Rom. tit. 16. §. 2. Cognati, inquit, sunt, qui nos per patrem, aut matrem contingunt. Cognati autem, ut idem Ulpianus in l. 1. §. 1. D. unde cognat. scribit, adpellati sunt, quasi ex uno nati, aut, ut Labeo ait, quasi commune nascendi initium habuerint. Modestinus in l. 4. §. 1. D. de grad. Cognati ab eo dici putantur, quod quasi una communiterve nati, vel ab eodem orti, progenitive sunt.

COGNATIO pro ipsis cognatis. Hinc si quis cognationi leget, idem est, ac si cognatis legasset l. 19. §. 1. D. de reb. dub. Ex tota cognatione l. 57. §. ult. D. ad SC. Trebell.

Nec liberorum modo hominum, sed & serviles cognationes dicuntur l. 14. §. 1. D. de rit. nupt. tit. Inst. de servil. cogn. Cognatio legitima. Vid. art. Legitima.

Cognatio spiritualis, quæ per baptismum, & confirmationem est inducta. Eaque tota Concilio Tridentino intra hos limites restricta est. (1) Unus tantum sive vir, sive mulier, vel ad summum unus, & una baptizatum de baptismo suscipient, inter quos ac baptizatum ipsum, & illius patrem &

& matrem, nec non inter baptizantem, & baptizatum, baptizati-
que patrem, & matrem tantum
spiritualis cognatio contrahatur.
Quod si alii ultra designatos bap-
tizatum tetigerint, cognationem
spiritualem nullo pacto contrahant.

(2) Ea cognatio, quæ ex confir-
matione contrahitur, confir-
mantem, & confirmatum, illius-
que patrem, & matrem, ac tenen-
tem non egrediatur, omnibus in-
ter alias personas hujus spiritua-
lis cognationis impedimentis (con-
jugiorum) omnino sublatis: *Con-
cil. Trident. sess. 24.* Antiquitus
vero hoc impedimentum se exten-
debat (1) Ad baptizatum, vel
confirmatum, & filias patris, aut
matris C. *nedom 1. de cog-
nat. spirit. in 6.* (2) Ad bap-
tizatum & filias baptizantis C. *ex
litteris 8. eod. tit. in antiq.* (3)
Ad matrem & filiam compatrini,
aut compatrinx suorum parentum
C. *sua nos 7. eod. tit.* Immo et-
iam ad baptizatum, & uxorem pa-
trini cap. *Martinus 4. eod. tit.*
(4) Si in nonnullis diocesisibus
hoc impedimentum ex consuetu-
dine latius extendebatur, etiam
istâ consuetudo observari jubeba-
tur C. *utrum 1. eod. tit. & c.
super. 3. eod.* (5) Sola præsen-
tatio infantis ad catechismum præ-
vium, etsi infans non teneretur
in ipso baptismo, habebatur pro
impedimento saltem impedi-
ente matrimonii C. *contracto 5. eod.
tit. c. per catechismum 2. eod. tit.
in 6.* (6) In baptismo admitte-
bantur plures patrini, & patrinæ,
qui omnes contrahabant impedi-
mentum C. *quavis 3. eod. tit.
in 6.* D. Eulieb. Amort. *Elem.
jur. can. lib. 4. tit. 11.*

COGNATIONIS nomen a
Græco vocabulo dictum videri,
tradit Paullus. Συγγενεις enim &
illi vocant, quos nos cognatos
adpellamus l. ult. §. 1. D. de
grad. Cognationes autem quædam

jure civili, quædam jure naturali
dicuntur. Nonnunquam etiam
utroque jure concurrente copula-
tur cognatio. Et quidem *natura-
lis cognatio*, per se, sine *civili
cognitione* intelligitur, quæ per
feminam descendit, quæ vulgo li-
beros peperit. *Civilis* autem per
se, quæ etiam legitima dicitur,
sine jure naturali, consistit per
adoptionem. Utroque jure consi-
stet cognatio, quum iustis nuptiis
contractis copulatur. Sed *natura-
lis* quidem hoc ipso nomine ad-
pellatur: *Civilis* autem cognatio
proprie *adgnatio* vocatur, vide-
licet, quæ per inares contingit
l. 4. §. 1. D. de grad. *Cogna-
tionem* ergo facit etiam adoptio.
Etenim quibus fiet adgnatus hic,
qui adoptatus est, iisdem etiam
cognatus fiet. Sed eorum tantum
cognitionem in adoptiva familia
nanciscetur, quibus fit adgnatus
l. 1. §. 4. D. und. cogn. *Cogna-
tus* ergo ei, qui adoptatur, ne-
mo fit ex ea familia, in quam
per adoptionem venit præter pa-
trem, eosve, quibus adgnascitur
l. 4. §. 10. D. de grad. Eæ e-
nim demum cognationes contra-
huntur in adoptionibus, quæ le-
gitimæ essent, id est, quæ ad-
gnatorum ius haberent l. 12. §.
ult. D. de rit. nupt. Et ita in l.
19. D. de reb. dub. cognatus fac-
tus dicitur per adrogationem. Na-
turalis ergo cognatio ad differen-
tiam dicitur l. 17. §. 1. D. de
adopt. Largius vero Florentinus
in l. 3. D. de iust. & jur. inter
nos *cognitionem* quamdam natu-
ram constituisse ait, pro neces-
situdine quadam.

COGNATIO causæ hoc signi-
ficat, re cognita, & utraque
parte audita, & vocatis his, quo-
rum interest, sed adhibitis suis,
quorum interest, decernere, ut
loquimur l. 39. D. de adoption.
Nam causæ cognitio tunc inter-
venit, quum de negotio, præ-

sente utraque parte, & audita vocatave disceptatur *leg. 13. §. 1. D. de minor. l. 5. §. 1. D. de his quæ ut indign. l. un. C. si adv. dot. l. 3. C. de quæst. l. 2. C. de ord. cognit.* Ubicumque autem causæ cognitio intervenit, ibi Prætor plerumque, & Tribunal desideratur *l. 2. §. 1. D. quis ord. in bon. posses.* Nam, ut *Impp. aiunt, cognitio* causæ non interpellatione planaria, sed confidente magis iudice, legitima colligitur *l. 4. C. de dilat.* Proinde in his, quæ causâ cognita sunt, fere semper Prætoris interventus fit mentio *l. 8. §. 8. D. de transact. l. 3. D. de restit. in integr. l. 13. §. 1. l. 44. l. 45. D. de minor. & aliis locis.* Immo ne per libellum quidem possunt expediri, quæ causæ cognitionem desiderant *l. 9. §. 1. D. de offic. procos. l. 71. D. de reg. jur.*

COGNITIONES in *l. 1. D. de offic. adfess.* Earum quatuor genera recenset *l. 7. D. de extraord. cognit.* aut enim de honoribus, sive muneribus gerendis agitur, aut de re pecuniaria disceptatur, aut de exultimatione alicujus cognoscitur, aut de capitali crimine quæritur.

Cognitiones extraordinariæ *rubr. D. de extraord. cognit.* ubi scilicet magistratus ipse cognitionem suscipit. Proinde quod est apud Sueton. in *Claud. c. 16. Alium interpellatum ab adversario de propria lite, negantemque cognitionis rem, sed ordinarii juris esse, agere causam confestim apud se coegit, sic accipe, id est, negantem, ad principis cognitionem rem pertinere, nec cognoscere ipsum, sed iudicium dare debuisse.*

COGNITIONALES sententiæ *l. un. C. de sent. præf. præf. l. 13. C. de sent. & interloqu.* sunt, quæ causâ cognita redduntur. Eadem figura dicuntur *cognitionalia* certamina *l. 8. §.*

3. C. de præscript. 30. vel 40. annor. l. 37. C. de adpell.

COGNITIONALITER in *l. ult. C. de temp. & reparat.* id est, utraque parte præsentem, & adhibita causâ cognitionem.

COGNITOR, pro quæstore *l. 1. §. 3. D. ad SC. Turpil.* Prudentius in *Romano v. 793. Hic tum cognitor* pronunciat, claudatur infans in carcere. Ab eo differunt *Cognitor* annonarius *l. 38. C. Theod. de navicular. ordinarius l. 12. C. Th. de leg. privatarum litium l. 5. C. Theod. ad leg. jul. repet. sacri auditorii Symmach. lib. 9. epist. 39.*

Hoc eodem nomine olim, ut *Ascon. in Verr. 3.* auctor est, adpellabatur, qui præsentis causam, ut suam, tuebatur, vel, ut *Festus lib. 3.* scribit, qui alterius litem coram ab eo datus suscipiebat. Et ita cognitorem a procuratore separat *Paull. sent. lib. 1. tit. 2. & lib. 5. tit. 25. §. 8. Quintilian. Declam. 356. & Inst. Or. lib. 3. c. 6.* Recte vero monet Heineccius non tute ex *Asconii* verbis colligi cognitorem semper, præsentem domino, causam egisse. At rectius ex *Festo* colligi, cognitorem semel a præsentem litigatore datum, postea & absentis causam persequi potuisse. Quid enim clarius testimonio *Horatii lib. 1. serm. Sat. 5. v. 38. Ire domum, atque Pelliculam curare iube, si cognitor ipse.* Quid manifestius exemplo apud *Cicer. pro Roscio c. 2.* Ceterum cur *Tribonianus*, cum socii horum *cognitorum* in universo juris corpore nec volam, nec vestigium exstare passus sit, causam idoneam se vix reperire fatetur idem *Heinecc. Add. Cujac. & Schulting. ad Paull. Sent. p. 221. sequ.*

COGNITAM stupro dicunt *Papinianus l. 14. D. de his, quæ ut indign. & Impp. in l. 22. C. ad leg. jul. de adul.* cum qua stu-

stuprum factum est. Lamprid. in *Elagab. c. 2. Anzonino autem Caracallæ stupro cognita*, ita ut Varius, vel Elagabalus vulgo conceptus putaretur.

COGNOMEN a nomine, & pronomine separatur in *l. 1. D. de lib. & postum.* Regulariter prænomen personam distinguebat, ut Publius, Nomen Gentem, ex qua quis prodierat, e. g. *Cornelius*, Cognomen familiam istius gentis, e. g. *Scipio*. Accedebat aliquando & agnomen sive a rebus gestis, sive a patria, sive aliquo eventu desumptum, e. g. *Africanus*. Quidam tamen duo prænomena habebant, e. g. *M. Ser. Sulpicius*, ubi Marcus erat prænomen speciale, *Servius* totius familiæ. Quidam *coenomen* nullum ferebant, ut *C. Marius*. Tales observationes Car. Sigonius, aliique, qui de *Nominibus Rom.* scripserunt, ex instituto plena manu serunt. *Hein.*

COGNOMINATA donatio *l. 25. C. de donat.*

COGNOSCERE absolute est rem, causamque cognoscere, ut loquitur *Cic. ad famil. lib. 3. ep. 2.* Quod vel a magistratibus, & principibus pro tribunali, vel a iudicibus datis de plano fiebat. Sic in *l. 8. & l. 9. D. de offic. pref.* scribitur, æstimare debere Præsidem, utrum ipse cognoscere, an iudicem dare debeat. *Ulpian. l. 1. de const. & Justinian. §. 6. Inst. de iur. nat. gent. Quod Imperator cognoscens decrevit.* *Suet. in Claud. c. 33.* Cognoscens quondam in Augusti foro, ictusque nidore prandii, quod in maxima æde Martis Saliis adparabatur, deserto tribunali, ascendit ad sacerdotes. Tutelæ cognoscere in *l. 2. D. ubi pupill. educ.* id est iudicio tutelæ. Item ex actione cognoscere *l. 4. §. 1. D. de eo quod cert. loc.* Cognoscere causam *l. 1. C. ubi de possess. super cau-*

sa *l. 1. C. de ord. jud. de suspecto leg. 1. §. 3. D. de suspect. iur.*

Cognoscere pro agnoscere, vel, ut hodie in foro loquuntur, recognoscere, ut *cognoscere* instrumenta *l. 56. D. de verb. signif. jungetur cum l. 15. D. de reb. auct. iud. possid.* seu ex inscriptione patet.

COHÆRENTIA ædificia *l. 23. D. de usurp. rei cohærentia munera l. 11. D. de vac. & exc. mun.*

COHERCITIO in pandectis Florentinis pro *Coercitione*. Vid. supra.

COHERES *l. 16. D. de his que ut indign. & passim*, qui una cum alio heres existit.

COHORS magistratuum *leg. 1. D. de leg. jul. repet. Cohortes prætoris l. 9. D. de excus. Vigili l. 3. pr. D. de offic. pref. vig. urbanæ l. 13. §. 3. D. de re milit. Vid. art. Comites.*

COHORTALES *leg. 3. C. de hered. decur. & aliis locis*, id est cohortibus adscripti, seu cohorti obnoxii, ut loquitur *l. 12. C. de cohortal. princ. ταξωτας* Justinianus vocat. Unde cohortalium corpus *l. 2. C. de defens. civit. Cohortalis conditio leg. 2. C. de advoc. divers. jud. militia l. 48. C. Theod. de heret. Cohortalia officia leg. 3. C. de canon. largit. Cohortaliū autem nomine accipere debemus adparitores, & officia rectorum provinciarum, ut loquitur *l. 4. C. de cohort. princ. Cohortalini l. 12. Cod. de heret.**

COHORTATIO imponitur, non necessitas imperatur *l. 2. C. Theod. de publ. compar.*

Κοινοβιον. Vid. *Cænobium*.

Κοινον in *l. 37. D. de iudic. l. 5. D. ad Leg. jul. de vi publ. l. 1. §. 1. l. 25. D. de appell. l. 6. §. 1. D. de excus.* est universitas plurimum civitatum, tondere, com-

munibus sacris, sacrificiisque consociatarum, & id, quod ad communem utilitatem pertinebat, communi consilio agentium. Unde in numis, & apud Strab. *lib. 8. p. 387.* vocatur Κοινὸ βασιλεὺς. Spanheim. *Orb. Rom. diss. 2. c. 16.* alii consilium commune Liv. *lib. 38. c. 34. lib. 42. c. 43. lib. 45. c. 18. lib. 39. c. 25.* Κοινὸν συνέδριον. Aristid. *de Smyrn. p. 468. Serm. sacr. 4. p. 614.* Συσημα Strab. *lib. 14. p. 604.* Συλλογος Plutarch. *in Agi & Cleom. p. 812.* Συνοδος Polyb. *lib. 2. c. 54.* Διβασιλεὺς. Idem *lib. 4. c. 39.* Βουλή. Idem *excerpt. legat. 74.* Plerumque etiam a sua quavis gente nomen adsumebant hæc concilia, vel κοινὰ dicta e. g. Panioniūm, Pancetoliūm, cetera. Hein.

Κοινοπραξίαν, seu Κοινοπραγίαν Græci specialiter adpellant totorum bonorum societatem, Theophil. in *pr. Inst. de societ.* quam κοινοῖα vocat Constant. Harmonop. *lib. 3. c. 10. & 11.*

COIRE, in unum convenire significat, veluti religionis causa *l. 1. D. de colleg.* Coire collegium, vel corpus *l. 20. D. de reb. dub.* Etiam est in matrimonium convenire, ut coire inter se, Ulpian. *fragm. tit. 16. §. 1.* Matrimonium coire *l. 21. D. de condit. & dem.* vel matrimonio *l. 27. D. de don. int. vir. & ux.* Coire uxori *l. 12. C. de repud.* Coire societatem (i. e. contrahere) *l. 1. 6. 8. 71. 73. D. pro soc. negotiationem l. 52. §. 2. D. pro soc. cum furibus l. 1. D. naut. caup. in accusationem: l. ult. D. de concuss.* Coire in alienam litem dicuntur, qui de emolumento alienæ litis communicando paciscuntur, ut, quidquid ex condemnatione in rem unius redactum fuerit, inter eos communicetur *l. 6. D. ad leg. jul. de vi publ. Plin. lib. 5. epist. 14.* Quæstus est, venire advoca-

tionem, venire etiam prævaricationem, in lites coiri.

COLERE fundum, & ornare, & tueri, & custodire diversa, & separata sunt *l. 60. §. ult. D. de legat. 3.* Colere fidei dominica is dicitur in *l. 18. §. 4. l. 20. §. 1. D. de instr. vel instr. leg.* qui periculo domini colit. Ut fideiussor adpelletur, qui obligationem alienam fide sua esse iussit, hoc est periculo suo.

Colere concordiam *l. 20. C. de inoff. test.* iustitiam *l. 1. §. 1. D. de iust. & iur.*

COLLECTANEUS, qui simul mammam suxit *l. 13. D. de manum. vind. §. 5. Inst. quib. ex caus. manum.* Idem vocatur Collectæus apud Reines. *9. inscr. 16. & Gruter. p. 675. 8. Collectius ibid. p. 637. 8. p. 661. 2. 5. 5. p. 662. 8.* Sic & Collectanea in *l. 30. §. 1. D. de alim. legat.*

COLLATERALES, vel a latere venientes, cognati in linea obliqua *l. 9. pr. & §. 1. C. de natur. lib.*

COLLATIO est inter fratres, sororesque facta successionis causa bonorum contributio. Paullo aliter Wurffel. *Jurispr. defn. §. 591.* est professio eorum, quæ ex re parentis absque animo donandi in se redundarunt, cum effectu æqualitatis servandæ, a liberis invicem facta. Quod si professioni jungatur actualis oblatio, realis, si satisfactio de eis offereendis cautionalis dicitur, quæ definitio magis ad Justinianeam jurisprudentiam pertinet, quam ad veterem, cuius hanc rationem exhibet Hottomannus: Nam cum prætor, ait ille, contra jus civile emancipatos una cum suis ad paternam hereditatem admisisset, sui autem bona omnia a se quæ sita confusa cum hereditate paterna haberent, emancipati vero, quæ extra familiam quæsierant sibi

sibi seorsim asservarent, iniquum videbatur suos conferre, emancipatos autem nihil conferre, sed auferre tantum; quare Prætor edixit, ut emancipati volentes ad participandam patris hereditatem accedere, tantam partem ex suis bonis conferrent, quantum ex hereditate auferrent, non singuli, sed omnes simul, quippe cum omnes emancipati unius locum obtinerent. Itaque si duo sunt sui, duo emancipati, quamvis emancipati singuli ex hereditate quadrantem auferant, tamen ex suis bonis non singuli, sed ambo quadrantem conferent. Conferuntur autem antiquo jure *adventitia*, & *profectitia*, hodie ex Justin. constitutione *profectitia* tantum *l. ult. C. de collat.* Emancipati inter se nihil conferunt, nam cum alter alteri nihil auferat, non ipsorum causa simpliciter, sed propter suorum rationem, & respectum, Prætor collationem instituit *l. 9. C. de collat. & passim. eod. tit. D.* Ceterum differt ab hac collatione imputatio, qua heres ad faciendam legitimam, Falcidiam, & Trebellianicam, quæcumque relicta ipsi in testamento, numerare debet. De Collatione adde *l. 20. §. 1. D. de bon. posses. cont. tab. l. 6. D. si tab. test. exstab. l. 39. §. 1. D. famil. excisc. l. 6. C. de inoff. test.*

Collatio quoque fieri dicitur a vectoribus jactu facto navis levandæ causâ *l. 2. §. 7. l. 4. §. 2. l. 5. D. de Leg. Rhod.* quæ & contributio dicitur *l. 1. 3. D. eod.* Immo & *Collationem intributionis* eleganter vocat Paullus *2. sent. 7. 5.*

Sed & *Collatio* tributorum, vectigalium, aliarumque functionum dicitur *l. ult. §. 25. D. de mun. & hon. l. 8. §. 3. l. 11. D. de vacat. & excus. mun. l. 27. §. 3. D. de usufr. Suet. in Ner. c. 38.*

Collationibusque non receptis modo, verum & efflagitatis provincias, privatorumque census pene exhausit. Hinc *collatio* prædiorum *l. 11. D. de vacat. mun. l. 14. §. 1. D. de mun. & hon.*

Collatio viarum *ὁδοσπορία*, numeri exacti a possessoribus ad vias sternendas *l. 27. §. 3. D. de usufr. l. 13. §. 6. D. de act. emt. & aliis locis.* De eo munere patrimoniali prolixius disserit Ev. Otto de *tutel. viar. part. 3. c. 8. p. 527. seq.* ipseque Brissonius *Antiq. Sel. lib. 3. c. 11. HEIN.*

Collatio pro comparitione. Sic accipitur in inscriptione libelli *Collat. Leg. Mos. & Rom.* quamvis hunc titulum in Codicibus MSSC. non reperiri jam alii observarint. Vid. Schulting. *jurispr. vet. antejustin. pag. 727. HEIN.*

COLLATIONES etiam passim latine vocantur partes Collectionis Novellarum Justiniani, quasi *συναλλαγαι*, vel *collectiones*, *συμμεριαι.* HEIN.

COLLATIVUM pro collatione in *l. 3. C. Theod. de proxim. comis. disposit.*

COLLATORES, de quibus Nov. 128. in rubr. & cap. 4. 5. 10. & 15. & Novel. 130. c. 1. seq. & cap. 7. sunt qui tributa conferunt, Græce *συντελεσαι.* Hein.

COLLECTÆ apud Frid. Imp. in *Auth. item nulla C. de Episc. & cler. & apud Cic. lib. 2. de Or.* videntur esse pecuniæ, quæ exiguntur.

COLLECTARIUS in *l. 16. C. si cert. pet.* Suidæ est collybista, qui monetam minorem argento permutat, trapezita, argenti venditor. Vetus Horatii interpretes ad *lib. 1. Satyr. 6.* coactores argentarios collectarios nominari tradit. Denique locum Eusebii *lib. 5. hist. eccl. c. ult.* Rufinus ita vertit. Hic deceptus ali-

aliquando ab Asclepiodoto quodam, & Theodoto *collectariis*. In Palæmonis glossis numularius exponitur *collectarius*. Fuisse autem Romæ collectariorum corpus, vendendis solidis, quos plerumque publicus usus deposcēbat, obnoxium, quibus arca vinaria statutum pretium subministrabat, Symmach. *lib. 10. epist. 42.* docet. Quod pertinet ad Novellam Theodosii, & Valentiniiani *de pretio solidi*, in qua ita est: Quo præcepto etiam illud in perpetuum volumus contineri, ne unquam infra septem millia numorum solidus distrahatur, emtus a Collectariis septem millibus ducentis.

COLLECTIO præter notam significationem, qualis est in *l. 27. §. 25. D. Ad. leg. Aquil.* ubi: *collectio fructuum*, accipitur etiam pro argumento, vel, ut dialectici vocant, illatione *l. 14. pr. D. de jur. codicill. Sabini & Cassii collectio, quam & ipsi reddunt, illa est.* Ita & Senec. *Epist. 45.* Quod tu illis subtilissima collectione persuasisti. Confer *Epist. 48. & 85.* Hein.

COLLEGA. Ea adpellatione hi continentur, qui sunt ejusdem potestatis *leg. 173. D. de verb. signif. l. 11. D. ad municipal.* ab eo, quod una lecti sunt, ut Varro *lib. 5. de ling. lat.* scribit. Sed & contutores, concuratoresve *collegæ* adpellantur *l. 2. l. 14. D. de admin. & peric. tut. l. pen. D. de tut. & cur. dat.* Et qui eadem legatione funguntur *l. 2. C. de legation.* Quin & coheredes *l. 101. D. de solut.* Præcipue tamen, & veluti *xupios*, qui ejusdem collegii sunt *leg. 41. §. 1. & §. ult. l. 42. l. ult. D. de excusat.*

COLLEGATARIJ sunt, quibus conjunctim legatum est *l. 6. l. 10. D. de usufr. adrese. §. 8. Inß. de legat.*

COLLEGIATA Ecclesia est canonicorum Ecclesia, quæ collegium, seu capitulum quidem habet, nullum tamen apud se Episcopum, interim episcopo ecclesiæ cathedralis subest, quippe qui plures collegiatas ecclesias, tanquam filias, sub se habere potest. Requiritur canonis ad minimum numerum trium canonicorum ad constituendam ecclesiam collegiatam, quia tres dicuntur facere collegium, inter quos primus *decani* vices gerit, & capitulo, seu collegio præsidet. Quæ autem sint indicia, & notæ hujus ecclesiæ *collegiatæ*, fusius expendit Barbosa *de jur. eccles. lib. 2. c. 6.* Differunt cathedralis, & collegiata ecclesiæ a parochiali, quod in illis omnes clerici sunt in dignitate constituti, eæque annexam habent dignitatem, quod secus in parochiali.

COLLEGIATI municipes, & corporati urbium *l. 5. C. de locat. fund.* aut simpliciter collegiati in *l. pen. C. de commerc. l. un. C. de collegiat.* & passim alibi. Hoc autem nomine adpellabantur certi homines ex diversis civitatum corporibus, publici ministerii causa conscripti, quos operas prosecutionibus equorum præbuisse, eoque prosecutionum onere adstrictos fuisse, indicat *l. 1. C. Theod. ne oper. a collat. exig.* In descriptione etiam urbis Constantinopolitanæ, cujus incertus est auctor, singulis regionibus *collegiati* attribuantur, qui a diversis corporibus ordinati incendiorum casibus subvenire consueverant. Eo vero, ut monet Heineccius, res demum redierat, ut ex sæce hominum sumerentur *collegiati*, & vilissimis adhiberentur ministeriis, quin & facinorosi homines in illam colluviem, tanquam in ergastulum, damnarentur. Hinc Isidorus *lib. 9. etymol. c. 4.* *collegiatis* idcirco dictos, ait, quod

porum collegio, custodiique deputarentur, qui facinus aliquod commiserant, tuiusque hoc sordidissimum genus hominum patre incerto progenitum. Theodoricus Gothorum Rex in *Edict. cap. 64. Si hoc implere non potuerit, casus diversissimis fustibus vicine civitatis collegio deputetur.* Confluxisse eosdem ex vilissimo hominum genere, patet ex eodem Edicto c. 69. ex quo illos adscriptitiæ conditionis fuisse, discimus. Hinc eos, quos fuga aliqua abstulerat, sæpe asperrimas poenas subiisse, ostendunt Jac. Gothofr. ad tit. C. Theod. de collegiat. & Car. Du-Fresne Glossar. med. & infim. lat. Collegiatum (hominem) proprium corpus adstringit l. 16. C. Theod. de palat. sacr. largit.

COLLEGIUM. Dio lib. 38. p. 66. τα εταιρικά επιχρησις, a Romanis κολαγία vocari scribit. Tale Collegium tres faciunt l. 85. D. de verb. signif. Collegia Romæ certa sunt, quorum Corpus SCis, atque constitutionibus principalibus confirmatum est, veluti pistorum, & quorundam aliorum, & naviculariorum, qui & in provinciis sunt l. 1. D. quod cuiusq. univ. nom. Collegia ergo alia licita sunt, quibus coeundi jus lege permissum est l. 1. D. de manumiss. quæ serv. ad univ. quæ vel legibus, vel SCis, vel principalibus constitutionibus confirmata, comprobatae sunt. Alia illicita, quæ sunt absque Legum, SCorum, principumve auctoritate constituta. Qua de re vid. Brisson. Select. Antiq. lib. 1. c. 14. Memorantur autem collegia decurionum leg. 6. §. ult. D. de decur. fabrorum l. 93. §. 4. D. de legat. 3. naviculariorum d. l. 1. D. quod cuiusq. univ. ordinum l. 94. C. Theod. de decur. pistorum l. 1. D. de excus. Senatorum l. 92. C. Theod. de decur.

templi cuiusdam l. 38. §. 6. D. de legat. 3. singularium urbium l. 79. C. Theod. de decur. augurum Cic. ad famil. lib. 3. ep. 9. Pontificum Liv. lib. 30. cap. 2. Quæstorum Suet. in Claud. c. 23. Tribunorum plebis Liv. lib. 42. cap. 32. Viatorum Gell. lib. 12. c. 3. Agrippianum, Reines. in sc. class. X. 11. Antipolinum, Gruter. p. 105. 2. Fratrum Arvalium, Reines. Class. 1. 157. Germanorum, Reines. Class. 9. 73. Ildis ibid. Class. 14. 171. peregrinorum Class. 1. 16. procuratorum Class. 10. 8. XV. Vidorum sacris faciendis Grut. pag. 307. 1. Serapidis Reines. Class. 14. 171. VII. Virorum epulonum Grut. p. 227. 1. VI. Virorum sociorum, Grut. p. 272. 7. Silvani Gemini Grut. p. 218. 11. Vicimagistrorum, Grut. p. 481. 9. virtutis, Grut. p. 487. Sane ex tot exemplis patet, & sacerdotes, & magistratus minores æque ac majores, & ejusdem originis, ac instituti homines in talia Collegia coisse. Hein. Collegium legitimum. Vid. art. Legitimum.

COLLIBERTI, seu CONLIBERTI l. 71. §. ult. D. pro soc. l. 38. §. 1. D. de legat. 3. qui ab eodem patrono libertate donati sunt. Collibertos autem patrem & filium notare licet in l. ult. D. ut legat. 30. fideicom. item matrem & filium in l. 1. D. de obseq. parent. & patron.

COLLIGATUM aliquid verbis, id est, contractum l. 8. §. 3. D. de acceptil. leg. 35. D. de reg. jur.

COLLIGERE præter notissimam significationem est, ratiocinando quid inferre, ut in l. 8. D. de pact. Vid. collectio.

COLLISI syphi l. 24. D. de verb. signif.

COLLOCARE, sive, ut in Pandectis Florentinis, sæpe scri-

bitur, *conlocare*. Collocari autem conditiones in personas dicuntur in *l. 60. D. de condit. & dem. u. 9.* his verbis : *Si Titius fecerit, dederit*, collocatur conditio in Titium. Collocare voluntatem in incertam personam *l. 9. §. 7. D. de adquir. rer. dom.* id est, velle in incertam personam conferre.

Collocare, mutuuum dare. Sic Collocare foenus publicum *l. ult. C. quo quisq. ord. in nomina decem millia numum l. 58. §. 3. D. de admin. & peric. tut.* Bene collocata pecunia *l. 33. D. de usur. i. e. idoneis nominibus*, ut loquitur *l. 89. D. ad leg. falcid.*

Collocare in matrimonium filium *l. 19. 36. 67. D. de rit. nupt. nuptui l. 3. C. de pact. conv. se nuptiis l. 11. D. de his qui not. infam.* Immo & simpliciter hoc sensu dicitur collocata ab avis *l. 57. D. rit. nupt.* & collocatio filiae Cic. *pro Cluent. c. 56.*

Collocare, impendere. Sic Collocare pecuniam in emptionem praediorum *l. 2. §. ult. D. mand. vel in praediis Cic. pro Caein. c. 5. in mercem l. 43. §. 3. D. de furt.* Collocandi meriti spe *l. 11. §. 8. D. de legat. 3.*

Collocare pro instituere, & beneficium conferre accipitur in *c. ad decorem. extr. de institution.*

COLLOCATA civitas, id est, sita *l. 1. D. de consib.*

COLLOQUIUM *l. 9. D. ad leg. jul. de adul.*

COLLUCARE, si Festo in voce *sublucare* credimus, ab hoc verbo differt. Hoc enim, ait, est, ramos arborum supputare, & velut subtus lucem mittere. Illud succis arboribus locum implere luce. At voce *conlucare* verbum *conlucare* idem illi est, ac interlucare, vel ramos lumini officientes decidere. Quam contradictionem manifestam jam notarunt Salmas. ad Solin. p. 585. &

Schulting. *jurispr. vet. anteq. p. 462.* Certe quod in *l. 1. & 2. D. de arb. caed.* dicitur *adimere arbo-rem*, id Paullo in sent. *lib. 5. tit. 6. §. 13.* est *sublucare*: quod vero Prætori ibid. est *coercere*, Festo *collucare*, id Paulus eleganter exprimit, luxuriam ramorum compescere. Sane apud Caton. *de re rust. c. 159.* Collucare lucum, non est exscindere, sed ligna superflua demere: & ita procul dubio eadem phrasis accipienda apud Columell. *de re rust. lib. 2. cap. 22.* ubi *collucare arbo-rem.* Hein.

COLLUCTATIO, conflictus *l. 7. §. 4. D. ad Leg. Aquil. Columella lib. 6. cap. 2.*

COLLUDERE dicuntur, qui quod in specie ex animo facere videntur, id simulate, & scite agunt inter se aliorum sensibus illudentes. Luforie agere, dixit *l. 50. §. 1. D. de legation.* Sic colludere dicitur procurator, qui passus est vincere adversarium, ut absolveretur *l. 7. §. 9. D. de dol. mal.* Hinc colludium *l. 1. C. publ. litis. vel consul. vel collusio rubr. D. de collus. deteg.* Collusor *l. ult. C. eod. tit.* itemque collusorie *l. 50. §. 2. D. de legat. 1.*

COLLUERE, & alluere separantur in *l. 30. §. 2. D. de adquir. rer. dom.* ubi cum paulatim (flumen) *colluendo* locum eminentem supra alveum fecit, & eum alluendo auxit.

COLLUM. Si quid in *collum* iniecerit, ut torqueatur *l. 7. D. ad leg. jul. de vi publ.* Erat hoc *collare*, quod & canem vocabant veteres, de quo vid. Cujac. *11. obs. 22.* Collo & dorso domantur quadrupedes, Ulp. *fragm. tit. 10. §. 1.*

COLLUTHIANI quodam Collutho nominati, qui dicunt Deum non facere mala, contra illud,

illud, quod scriptum est : *Domina creans mala can.* 39. §. 48. *Causa* 24. *quest.* 3.

COLLUVIES *l. i. D. de cloac.*

COLLYRIUM ex medicamenti tactum *l. 7. §. 7. D. de acquir. rer. dom.* græca vox origine. Collyriorum varias species memorat Cels. *l. 6. c. 6.* Ac plane non unius generis collyria antiquitus fuisse, nec oculis solum, sed & aliis corporis partibus adhibita ex medicorum libris intelligere licet. Nec dubitabis, Gorræo duce, adfirmare, hoc medicamenti genus figura tereti compositum fuisse. Certam namque habuisse formam, ex eo colligitur, quod pleraque medicamenta collyrii forma fingenda esse, veteres rei medicæ auctores præcipiunt. Atque adeo Oribas. *collect. med. lib. 10. c. 23.* collyriis tribuit figuram caudæ muris similem. Unde conjectura capi potest, hoc medicamenti genus oblongum, & rotundum fuisse, indeque nomen traxisse, ac *καλλυριον* ατο *καλλυρις* *ερας* adpellatum, quod esset instar mutilatæ caudæ, vel α *καλλυρις*, quod interdum *εργον* *υλον* significat. Utcunque sit, composita fuisse collyria ex liquoribus, succis, seminibus, fructibus stirpium, & animalium particulis, aromatibus, metallicis, ideoque variis morbis adplicita constat. Ejus rei ergo condi, reponique ad varios usus solebant, & ubi res exigebat, ea vel integra, sicuti condita erant, adhibebantur in usum, vel solvebantur in pulverem, qui aut siccus, aut humore aliquo dilutus adfectæ parti vel oblinebatur, vel linamento exceptus indebatur, vel suffitionibus, aut alio modo inferviebat.

COLOBA in *l. i. C. Theod. quo quemq. hab. in urb. eff. oport.* Cujus vestimenti generis meminit

Serv. in *lib. 9. Æneid. v. 616.* *Isidorus lib. 19. etym. c. 22.* Collobum dictum esse ait, quod longum esset, & sine manicis. Sane *καλλυρις* græcis est *manicus*, unde colabium tunicæ genus absque manicis. Copiosa de his Colobiis est adnotatio Jac. Gothofred. in *l. i. C. Theod. d. titulo*, & Car. Du-Fresne *Gloss. lat.* hac voce. At inulto curatius de Colobiis agit Octav. Ferrar. *de re vestiari. part. 1. lib. 3. c. 8. p. 197. seq.* ubi ostendit, tunicas tales regulariter habuisse Romanos, non longas, uti Isidorus scripsit, sed quales apud nos subuculæ. Addit non ideo dici, manicis caruisse, quod Romani totis brachiis nudatis incesserint, sed quod manicæ cubitos tantum attigerint. Denique colobia, initio ingenuorum propria, postea & a servis usurpari cœpisse. *Hein.*

COLONA, femina, cui ager locatus *l. 54. §. ult. locat.* ubi coloniam aliqui intelligendam esse, frustra contendunt. *Hein.*

COLONARIA conditio *l. 3. C. de infant. expos.* Colonarium jus Nov. 7. *præf. §. 1.*

COLONARUS perpetuus *l. un. C. de mendicant. valid.* Colonatus questio *l. 2. C. Theod. de colon. originar.*

COLONIA, prædium dicitur, quod sub colono possidetur *l. 24. §. 4. D. loc. cond. l. 12. §. 3. l. 20. §. 3. D. de instr. vel instr. leg.* Et ita accipe coloniam apud Columell. *lib. 11. c. 1.* quum de villico loquens ait : Non urbem, non ulla nundinas nisi vendendæ, aut emendæ rei necessariæ causâ frequentaverit, nequo enim colonix suæ terminos egredi debet.

Colonia pro villa, in qua quis colendi causâ diversatur *l. 27. §. 1. D. ad municipal.*

Colonia etiam urbs, in quam no-

vi Coloni tuere deducti *l. 27. §. 1. D. ad municipal.* Coloniae ergo proprie colonorum deductio-
ne fiebant. Quibusdam tamen ci-
vitatibus, licet in eas nulli Colo-
niis deducti essent, Coloniae jus Im-
peratores dabant. Idque non uno
modo. Quaedam enim nihil præter
nudum coloniae nomen accipiebant,
ut de Ptolemaeum colonia Ul-
pianus tradit in *l. 1. D. de censib.*
Aliis jus Italicum dabatur, juris-
que Italici eos Imperatores facie-
bant, ut de Tyriorum colonia,
de Berytensi, de Augustana, de
Heliopolitana, de Emisena, Pal-
myreua, & aliis traditur in *l. 1. C. l. ult. D. de censib.* in qua *l. ult.*
quosdam colonos factos, non
adjecto eo, ut juris Italici essent,
Paullus refert. Colonarios autem
Latinos apud Ulpian. *tit. 30. §. 4.*
intelligere debemus eos, qui
in Latinas colonias deducti erant,
& ea lege deducti, Latinitatem
solam, seu Latii jus, non item
civitatis Romanae haberent, ad
differentiam eorum colonorum,
qui cives Romani dicebantur. Ea-
que est *Latinitas antiqua*, quam
in colonias missam, ait Justinia-
nus *l. un. pr. C. de lat. libert. toll.*
Sciendum est enim, non unam co-
loniarum conditionem fuisse, sed
alias Latinas, alias Civium Ro-
manorum constitutas. Liv. *lib. 39. c. 55.* *Illud agitabant, ubi Colonia*
Aquileiam deduceretur: nec satis
constabat, utrum Latinam, an ci-
vium Romanorum deduci placeret.
Postremo Latinam potius deducen-
dam, patres censuerunt. Sane La-
tinæ coloniae quum solo jure La-
tii fruerentur, suffragiorum qui-
dem jus, non item quæ juris Qui-
ritium erant, consequiebantur. E-
tenim vel ipsos Cives Romanos,
si in colonias Latinas proficisce-
rentur, Romanam civitatem ami-
sisse, Cicero *pro Cæcina c. 33.*
docet. Mediam quoque capitis de-
minutionem passos, Boeth. in *To-*

pic. lib. 2. scribit. Ac per hoc ne-
que connubii, neque testamenti,
neque mancipii, aut nexus, aut
patriæ potestatis jus, quod erat
proprium jus civium Romanorum,
habuisse. Hac de causa, ut idem
Cicero *pro domo c. 79.* scribit,
qui cives Romani in Latinas colo-
nias proficiscerentur, fieri non po-
tuere latini, nisi auctores facti es-
sent, nomenque dedissent, prop-
terea quod, jure a majoribus
prodito, civitatem nemo invitus
amittere poterat. Porro colonum
a *muncipe*, coloniam a *municipio*
separari notandum est in *l. 17. §. 10. l. 27. §. 2. D. ad municipal.*
apud Paull. *4. sent. 6. 2.*
nec non apud Cic. *de leg. agr. 1. c. 5. C. philip. 2. 40.* Ac plane
separatam municipiorum, & colo-
niarum causam fuisse, tradit Gel-
lius *lib. 10. c. 13.* Sicul. Flaccus
lib. de cond. agror. p. 1. seq. civi-
tatum alias colonias, alias muni-
cipia, quasdam præfecturas dici,
habereque vocabulorum differen-
tiam dicit, subijcitque: Municipia
quidem putant a munitionibus
dicta, alii a munificentia, eo quod
munificæ essent civitates. Coloniae
autem inde dictæ sunt, quod po-
pulus Romanus in ea municipia
miserit colonos, vel ad ipsos prio-
res municipiorum populos coer-
cendos, vel ad hostium incursum
repellendos. Sane Varro *lib. 4. de ling. lat.* Colonias eodem modo,
quo urbes conditas fuisse ita scri-
bit: Quare & oppida, quæ prius
erant circumducta aratro, ab orbe
& urbo *urbes*; & ideo Coloniae
nostræ omnes in litteris antiquis
scribuntur *urbes*, quod item con-
ditæ ut Roma: & ideo Coloniae,
ut *urbes* conduntur, quod infra
pomoerium ponuntur. Hyginus li-
bro *de limitib. constit. p. 159.*
Finitis, ait, ampliorum bellorum
operibus, augendæ reipublicæ cau-
sa, illustres Romanorum vari ur-
bes constituerunt, quas aut vic-

toribus populi Romani civibus, aut emeritis militibus adsignaverunt, & ab agrorum novæ dedicatione culturæ colonias adpellaverunt. Vid. intra art. *Municipium*. Add. Jac. Gothofr. in *paratitl. C. Th. tit. de fugis. colon.* Jac. Cujac. 10. *obs.* 35. Ezech. Spanhem. *orb. Rom.* 2. c. 19. Guil. Goef. *Antiq. Agrar. c.* 2. Jeq. Christ. Gottl. Schwartz. *diff. de jur. Ital.* c. 2.

COLONICA lex apud Varr. *lib. 1. de re rust. c.* 2. quæ colonis, quibus prædia colenda dabantur, dici consueverat. Alias *colonica* Lex dicebatur, qua colonia deducta erat. Cujusmodi Legis, præter Frontinum, meminerunt Siculus Flaccus *de condit. agr. p.* 19. Aggen. Urbic. *Comm. in Frontin. p.* 49. Hygin. *de condit. agror. p.* 266. & fragmenta Magonis, & Vegoïæ *p.* 257. Hein. Ad colonias quoque deductas pertinent *colonicæ* decuriones apud Suet. in *Aug. c.* 46. & c. 100. nimirum qui conscripti erant publici consilii causa.

COLONUS, qui fundum colit *l.* 30. §. *ult. D. de usu & usufr. leg.* & apud Columell. *lib. 1. c.* 7. Eo autem nomine interdum servum proprium accipimus, per quem prædia coluntur, interdum generalius extraneum quemlibet, qui fundum colendum, fruentumque conduxit. Ideoque ut prædii urbani conductor *inquilinus*, ita rustici *colonus* dicitur. Unde *colonus*, & *inquilinus* separantur *l.* 24. §. 2. *l.* 25. §. 1. *D. locat.* Quorum nominum differentiam Martianus in *l.* 37. *D. de adquir. posses.* explicat his verbis: pro colono in agro, in ædibus autem pro inquilino sit. Coloni autem, si servi proprii erant, fundum vel fide *dominica* colebant, vel *mercede*, ut coloni extranei solebant *leg.* 18. §. 4. *l.* 20. §.

1. *D. de instr. vel instr.* Colonus idem vel ad pecuniam numeratam conducebat, vel partiaris erat, id est, damnum & lucrum cum domino fundi partiebatur *l.* 25. §. 6. *D. locat.* Qui ad pecuniam numeratam conduxerat, in alias *mercedes* colere dicitur, ut in *d. l.* 20. §. 1. alias *numis l.* 26. *D. de furt. vel pensionis certæ quantitate d. l.* 18. §. seu *certa pensione l.* 22. *D. de pact. dotat.* Plinius duplicem hanc *colonorum* differentiam expressit *lib. 9. epist.* 37. *Non numis, sed partibus locum.* Præterea *colonus coloni* memoratur in *l. ult. D. de vi & vi arm.*

COLONI etiam conductores prædiorum ad fiscum pertinentium accipiuntur *leg.* 8. *C. de excus. tut. qui & coloni* Cæsaris *l. ult. D. de offic. procur. Cæs.* Coloni vel conductores rei private *l.* 3. *C. Theod. de affor. procur. & cond. rei priv. privati, & patrimoniales l.* 2. *C. Theod. de fugit. colon. orig.* quorum quidam *originales* erant, de quibus vid. sub voce *originalis*.

Coloni etiam adpellabantur, qui in Colonias deducti erant *l.* 17. §. 10. *D. ad municipali.* Sic Coloni Antiochenſes, Cæsarienses *l. ult. D. de censib.* id est, quibus jus coloniae decreverunt Imp. ut loquitur Ulpianus *l. 1. D. cod.*

COLOR pro prætextu *l.* 4. *D. ad SC. Trebell.* Jan. Langlaeus. *Semestr. lib.* 8. c. 1. tum dici colorem *questum* ait, quando id, quod quis vere agit, simulatione aliqua obtegit sive fraudandæ legis causa, sive alia ex causa id fiat. Colorum libros scripsit Otho Junius, ut ex Senec. *lib. 1. controuv.* 3. in fin. constat. Videndus de hac voce est N. Faber *ad Senec. controuv. 1. n.* 30.

COLORIA vestis *l.* 32. §. 7. *D. de aur. arg. leg.*

COIUM nivarium. Vid. infra art. *Nivarius*. De usu nivis quæ colo percolabatur, vid. Senec. *lib. 4. natural. quæst. c. 13.* & *Epist. 78.* Plin. *lib. 9. c. 4.* Præter hos de nivis potione videndus Athenæus *lib. 3. c. 38. p. 124.*

COLUMBÆ. Columbarum feram esse naturam, licet ex consuetudine avolare, & revolare soleant, definiunt *l. 5. §. 5. D. de adquir. rer. dom. & §. 15. Inst. de rer. divis.*

COLUMBARIUM *l. 8. §. 1. D. famil. excisc.* Turrim vocat Ovid. *lib. 1. trist. eleg. 9. v. 8.* his verbis: Adspicias, ut veniant ad candida tecta columbæ, accipiat nullas fordida turris aves. Varro columbaria & περιστερας videtur adpellare latibula columbarum, in quibus nidificant, ut loquitur Isidorus *lib. 10. orig. cap. 2.* Columbaria enim vocat eos ordines, qui singulis paribus columbarum fiebant rotundi, a terra usque ad cameram, & os habebant, quo introire, & exire possent.

Alio tamen sensu in marmoribus columbarium dicitur locus sepulchri, variis foraminibus distinctus, in quo ollæ, seu urnæ cineribus plenæ reponi solebant, de quibus columbariis accuratissime egit, forma etiam eorum exhibita, Fabrett. *inscript. c. 1. pr. 9. seq.* Id vel ideo notandum, quod hæc vocabuli notio & viros eruditissimos fugit, & in his Reines. qui quum incidisset in marmor, in quo *T. Claudio Primigenio columbaria N. IIII. emancipasse* dicitur *T. Flavius Corinthus*, id de illo columbarum habitaculo perperam interpretatus est. *Class. 7. inscr. 21. p. 490. HEIN.*

COLUMNÆ ædium *l. 21. D. de legat. 3.* ita dictæ, quod columina sustineant auctore Festo. Latitare circa columnas dicebantur, qui pone columnas, quibus so-

rum Romanum circumdatum erat, sese occultabant, ut adversariorum occursum vitarent *l. 36. D. de reb. act. jud. possid. l. 7. §. 13. D. quib. ex caus. in posses. eat.* Rem variis Sidonii Apollinaris, Luciani, Ambrosii testimoniis illustrat Cujac. *1. obs. 13. & lib. 11. c. 8. HEIN.*

COMANENSES memorantur in *l. 10. C. de agricol. & censit.* ubi *Comagenensium* legit Alciat.

COMMAGENA in *l. 21. §. 1. D. de aur. arg. leg.* est unguenti genus. Plin. *lib. 10. c. 23.* de anseribus tractans: Aliud reperit Syriæ pars, quæ *Commagene* vocatur, adipem anserum in vase æreo cum cinnamo, nive multa obrutum, ac gelido rigore maceratum, ad usum præclari medicaminis, quod ex Gente dicitur *commagenum*. Add. *lib. 29. c. 3.* ubi ait: Fit & adipe anserum, alioqui celeberrimi usus est ad hoc, in Comagene Syriæ parte, cum cinnamo, cassia, pipere albo, herba, quæ commagene vocatur, obrutis nive vasis, odore jucundissimo, utilissimum ad perfractones, convulsiones, cæcos, & subitos dolores, unguentumque pariter, ac medicamentum est. Plura vide apud Pancirol. *var. lect. lib. 2. c. 97.* ubi totum *§. 1. d. l. 21. de aur. arg. leg.* erudite illustrat.

COMATÆ puellæ, quas sibi mulieres exornant *l. 40. D. de legat. 3.* (de eo loco vid. infra sub *comes*) Martial. *12. epigr. 98.* Rumpis, Basse, latus, sed in comatis. Interpres Horatii in *Epod. 11.* ad verba, *Aut teretis pueri, longam renodantis comam, id est, ait, in nodum colligentis, sese ornantis, id est, pueri comati; Antea enim pueri formosuli suam comam vista nesciebant, ut compositi suis amatoribus placerent.* Erat ergo hic ornatus lascivorum, atque

impudicorum. Unde Hieronymus *Epist.* 10. ad *Furiam*: *Comatulos, comtos, atque lascivos domus tue testis non vident.* Tales etiam servius conditionis pueri comati, criniti, capillati, qui inprimis etiam pocula porrigebant dominis cœnantibus. Seneca *Epist.* 119. *Nam si pertinere ad te iudicas, quam crinitus puer, quam perlucidum riri poculum porrigat, non sis.* Plura de hac comata familia, quam pretiosissimam fuisse, docet Martialis. *lib.* 12. *epigr.* 71. disse-ruit Laur. Pignor. *de servis* p. 28. HEIN.

COMBUSTA domus, insula *l.* 57. *D. de contr. emt. l. ult. D. de pign.*

COMES pro pedagogo, pedissequo, qui puerum, puellamve custodiendæ pudicitiae causa comitabatur *l.* 15. §. 16. *D. de injur.* De comitibus his plura Casaubon. ad illa Persii *sat.* 5. v. 30. *seq.* Quum primum custos mihi purpura cecidit, Bullaque subcinetis laribus donata pependit, Quam blandi comites, tutaque impune suburra, Permisit sparsisse oculos jam candidus umbo. Ad- dicit Hein. Ex quo, alioque loco Propertii *lib.* 3. *eleg.* 15. v. 3. (Ut mihi prætextæ pudor est velatus amicus, & data libertas, noscere amoris iter) comites, posita prætextæ, non amplius habuisse adolescentes, colligit Schulting. ad Paull. p. 443. Quibus add. locum notissimum Horatii *de art. poet.* v. 161. Imberbis juvenis, tandem custode remota, Gaudet equis, canibusque, & aprico gramine campi. Custodem enim vocat Horatius, quem alii Comitem. *Comites* matronarum utriusque sexus memorantur *l.* 15. §. 16. *D. de injur.* Tales inter ancillas erant & ambulatrices, & pedissequæ, de quibus Pignor. *de serv.* p. 206. *seq.* Hinc Bynkersh. 5. *obs.* 19. in *l.* 49. *pr. D. de legat.* 3. *Tom. I.*

ubi vulgo legitur: *Puella fontassi, quas sibi comatas mulieres exornant* rescribendum putat, quas sibi comites exornant.

Comites in *l.* 5. *D. ad leg. jul. repet.* & *l.* 1. §. 8. *D. de extraord. cognit.* accipere debemus eos, qui proconsules, præfides, legatos, procuratoresve Cæsaris in provincias proficiscentes comitabantur, adfectabantur, iisque in officio erant. In comitibus Cicero *orat.* 2. in *Verr. c.* 10. præfectos, scribas, medicos, accensos, aruspices, præcones numerat: eaque est *cohors comitum* apud Juvenal. *sat.* 8. v. 127. quæ *cohors prætoris* Ciceroni ad Quint. *Fratr. lib.* 1. *ep.* 1. & Aufonio in *proless. Burdegal. cap.* 5. Ac plane quod est apud Cicer. in *Verr.* 1. c. 14. *cohors prætoris*, Asconius Pæd. interpretatur de comitibus consularibus.

Comes, nomen dignitatis. Augustini. *de civit. Dei. lib.* 5. c. 6. *Quum ille in officio comitis militat.* *Comitum* autem in principalibus constitutionibus variæ pro administrationum varietate adpellationes, & species existant. Summa tamen eorum divisio in duo genera deduci potest. Quidam enim in palatio militabant, circa latus principis agentes, & circa ipsum Imp. occupati. Alii per provincias constituti erant. Circa latus principis agebant *Comites ærarii l.* 1. *C. de quæst. l.* 1. *C. Theod. qui a præbit. Tiron.*

Comites Archiatrorum, qui medicis aulicis præerant *l.* un. *C. Theod. qui a præbit. Tiron.* de quorum dignitate videndus est Cassiodor. *lib.* 6. in formula comitativæ archiatr.

Comites commerciorum leg. 1. *C. de annon. & cap. l.* 2. *Cod. quæ res ven. non poss. l. ult. C. de commerc.* qui negotiationes curabat, commerciorum præerat,

T

cui-

cuive licebat comparare fericum a barbaris d. l. 2.

Comites Consistorii principis l. 1. C. Theod. de palat. sacr. priv. l. un. C. Th. de comit. consist. qui & Comites sacri Consistorii in §. 1. const. de nov. Cod. fac. & comites Consistorini l. 13. C. de excus. mun. rubr. C. de comit. consistor. & passim. Vid. infra Consistorium.

Comites dispositionum l. 8. C. de proxim. sacr. serin. de quibus infra sub voce dispositio. Comes domorum principis l. ult. C. ubi caus. fisc. l. un. C. ut omn. jud. domesticorum l. 6. C. de adv. div. jud. l. 64. C. de decurion. l. 10. C. de metat. & epidem. & apud Ammian. Marcellin. lib. 14. c. 10. lib. 31. c. 12. B. Augustin. Epist. 60. Cyrill. in Imperialibus litteris, quæ illi adscribuntur, & Gregor. Turon. lib. 2. c. 8. seq. Comites autem domesticorum duos Notitia ponit equitum, & peditum. His suberant domestici equites, ac pedites, & deputati eorum. Vid. infra domesticorum Schola. Comes excubitorum apud Zonar. in Justino Cuiuspalata Tom. 3. p. 58. (ubi κομης των ἐξκυσβιτων vocatur) & in Epistola Vigilius Papæ, quæ Tomo 2. conciliorum refertur. Comes foederatorum (κομης των φοιδερατων) apud Zonar. in Tiberio Tom. 3. p. 60. Comes Horreorum l. ult. C. de pistorib. Comes largitionum privatarum, sive sacrarum in partibus tam orientis, quam occidentis. Hoc nomen apud Cyrill. in Epistolis Imperat. ab interpretibus male explicatum est, qui Joannem Comitem Sacrarum largitionum modo Comitem Sacrensem, modo Comitem Sacrorum vertunt. Augustin. lib. 6. confess. c. 10. Romæ adsidebat Comiti largitionum Italicarum. Meminit eorum Justinianus in §. 1. Epist. de nov. cod. confirm. l. 1. C. de

quest. l. 3. C. de palat. sacr. largit. l. un. C. de auri publ. pens. Sub horum autem dispositione erant Comites largitionum per provincias constituti, item Comites Commerciorum, metallorum, vestiviorum, Comites quoque & rationales summarum per provincias sparsi, nec non procuratores baphiorum, gynæceorum, monetarum, linificiorum, bastagarum, præpositique thesaurorum, & argentariorum. Vide paulo inferius art. Comites sacrarum largitionum.

Comes protectorum l. 10. C. de metat. De his viri docti ad Ammian. Marcell. lib. 14. cap. 7. Præter scholares erant in palatio dignioris ordinis milites alii, qui majora quoque stipendia habebant, utpote qui majore pretio eam dignitatem adsequerentur. Ii domestici, ac Protectores dicebantur, ut Procopius scribit in Anecdor. Vid. infra art. Protectores.

Comites sacrarum remunerationum l. 41. D. de appellat. sacrarum, & privatarum remunerationum l. 2. C. de comitate, seu largitionum l. 121. C. Th. de decurion. Comes rerum privatarum leg. 3. C. de bon. vacant. l. ult. C. de petit. bonor. l. 64. C. de decur. l. ult. C. de adfessor. l. 6. C. ubi caus. fisc. l. 1. C. de advoc. div. jud. Novell. Valent. 7. Hic patrimonium principis & res ejus privatas curabat, vacantiaque bona occupabat, &, ut Casiodorus in formula rerum privatarum scribit, per rationalium curam privatam principum gubernabat substantiam. Comes privatorum vocatur a D. Gregorio lib. 11. epist. 24. Decorabatur autem titulo Illustris viri l. 3. C. Theod. de incorporat. Vetus Glossarium: Comes privatarum rerum est, qui privati commodi, & rerum fiscalium habet administrationem, ut.

ut eas conservet, & negotiorum. *Comes sacrarum largitionum* est, per quem Imperator suam liberalitatem, & munificentiam suam exercet. *Comes sacri patrimonii* est, qui procurat patrimonium. Vir *Illustris* vocatur in l. 7. *C. Theod. de locat. fund. jur. emphyt.*

Comes sacre vestis l. un. *C. Th. qui a præbit. tiron.* In *Notitia Imperii*, qui comes vestiarii vocatur, alius ab hoc est, qui sc. sub Comite Sacrarum Largitionum erat in Occidente, pro quo in oriente *Magistri linæ vestis*, & *Magistri private* ponuntur. Unde & *serinium* peculiare vestiarii sacri, cujus mentio in *Notitia Orientis & Occidentis* fol. 49. & 141. De vestuario vid. & Zonar. tom. 3. p. 219. fin. Tom. 2. p. 217. edit. Venet. inter script. *Rev. Byzant.* Moschopulum in *Besicæ*, & Hesych. in *Besicæ*. Constantin. Porphyrogenet. *them. orient.* 1. p. 7. edit. Meurs. 1617. in 8. Meurs. in gloss. voc. *Besicæ*, & Du-Fresn. ead. voc. Hic certe præerat vesti principis ipsius: At illi, de quibus in *Notis. Imp.* suscepcioni earum vestium præerat, quæ largitionibus principis inferebantur. Gothofr. comm. ad d. l. un. *C. Th. qui a præbit. tiron.*

Comes scholarum l. 3. *C. de offic. magistr.* *Offic. l. 1. Cod. de privil. schol. l. un. C. Theod. de comitib. & tribun. scholar.* Singulis enim scholis palatinis sui quique Tribuni, vel præpositi fuerunt, quorum frequens mentio apud Ammian. Marcellin. & l. 23. *C. Th. de erog. milit. annon.* qui & *Comites scholarum*. Vid. Jac. Gothofr. comm. ad l. un. *C. Th. de Comitibus, & Tribun. schol.*

Comes stabuli sacri l. un. *C. de comit. & tribun. schol. l. 29. C. Theod. de annon. & trib. l. 3.*

C. Theod. de equor. conlat. l. 1. C. Theod. qui a præbit. tiron. Aimon Monachus de *Gest. Franc. lib. 3. c. 43. Thesaurarius Chlodovi, a Cupanio, Stabuli Coraite, de Biturico retractus*. Unde *Connestabulum* nostrum originem duxit, credibile est. Sic enim idem auctor ejusd. libri 3. c. 70. *Landigisibus, regaliū præpositus equorum, quem vulgo Constabulum vocant*. Regino Monach. lib. 2. annal. ad an. 807. Eodem anno Burchardum Comitem stabuli sui, (quod corrupte *Constabulum* adpellamus) cum *Classe misti in Corsicam*. Fuisse autem eam dignitatem in pretio, Ammianus Marcellin. existimandi copiam præbet, qui Valentinianum Imp. in hoc dignitatis gradu fratrem Valentem, locasse, refert. Sic enim lib. 26. c. 4. de eo loquens, scribit: *Nicomediam itineribus citis ingressus Kal. Martii Valentem fratrem stabulo suo cum tribunatus dignitate præfecit*. Inter spectabiles sunt *Comites stabuli* in l. un. *C. Th. qui a præbit. tiron.*

Comes thesaurorum l. ult. *C. ut dignit. ord. serv. l. 2. C. de palat. sacr. largis.* Meminit & *Salicæ Comitissæ Thesaurorum per Thraciam* Ammian. Marcellin. lib. 29. c. 1. *Thesaurus* autem idem est, ac *Vestiarius*. Lamprid. in *Alexand. c. 40.* In thesauris vestem numquam, nisi annum, esse passus est. Hinc præpositi *Thesaurorum* l. 14. *C. de murileg.* qui & *Comites Thesaurorum*. Superant dispositioni Comitissæ sacrarum largitionum, & sub se habebant officiales, qui *thesaurense* dicti l. 11. *C. de palat. sacr. larg.* Vid. Claud. Salinas. ad *Script. Hist. Aug. p. 220.*

Legimus & in *Notitia*: *Comites auri, comites formarum, comites riparum, & alvei Tiberini, comites portuum*, quorum & apud

C. Theod. lib. 7. var. c. 9. fit mentio.

Quidam etiam erant *Comites provinciarum* *l. Cod. Theod. de offic. rect.* qui & per provincias constituti dicebantur *leg. 3. C. de offic. præf. & comites* qui provincias regunt *rubr. Cod. de comit. qui prov. reg.* Hos autem gladio bellico, etiam pacatis rebus, accinctos fuisse, docet Castiodorus *Var. lib. 7. c. 1.* Hujusmodi erant

Comites Ægypti *l. 1. C. de comit. tribun. Ægyptiaci* limitis *l. 51. C. Theod. de curs. publ. Africæ* *l. 13. C. Theod. de div. offic.* Hic vir clarissimus dicitur in *l. 13. C. Theod. de petit. & ultro dat.* sub cuius dispositione erant *præpositi limitum oræ Africane*. *Comes Asianæ* dioeceseos *l. 1. C. Th. de accus. & inser. Hispaniarum* *l. 5. C. Theod. de donat. Macedoniæ* *l. 2. C. Th. sine cens. & reliq.* *Comes orientis*, qui *V. C. & spectabilis* vocatur *l. 3. C. de advoc. divers. jud. l. 3. C. de canon. largit. tit.* cui suberant *Palestina* utraque, *Syria* utraque, *Phoenicia*, *Cilicia* utraque, *Cyprus*, *Osrhoena*, *Mesopotamia*, *Isauria*, *Arabia*, *Vid. Zosim. lib. 5. c. 2. Comes Rheni* *l. 9. C. Theod. de re milit.*

Comites Ponticæ dioeceseos *l. 1. C. de comit. & tribun. schol.* *Comites* *Pacatianæ*, *Phrygiæ*, *Galatiæ*, & *Isauriæ*, qui *Comites Justiniani* dicti *Novell. 8. 24. & 27.* Idem *Justinianus comitem Armeniæ* sustulit *l. ult. C. de offic. magistr. milit.* Memorantur præterea in *Notitia comites* *Phoenices*, *Syriæ Augustæ*, *Euphratensis*, *Arabie*, *Thebaidos*, *Pentapoleos*, utriusque *Armeniæ*, utriusque *Conti*, *Scythiæ*, *Mysiæ primæ*, & *secundæ*, *Daciæ* & *Pannoniæ*, *Pamphyliæ*, *Isauriæ*, *Lycæoniæ*, & *Pisidiæ*.

Comitis etiam nomine, atque honore plerumque Imperatores dignitatis augendæ, & amplificandæ causa ornabant eos, quos ad palatina officia, aut munera publica vocabant. Hinc *l. 14. C. Th. de extraord. & ford. mun.* eos, qui cum honore comitum nomine magistrorum, memoriæ præfuerint vel epistolis, vel libellis. Itaque & magister equitum, & peditum comes adpellatur *l. 5. C. Theod. de sent. ex priv. recit. l. 2. C. Th. de re milit.* ut & Magistro militum comitis nomen tribuitur *l. 8. C. Theod. eod.* Similiter magistro utriusque militiæ comitis nomen præponitur *l. 13. C. Th. eod.* Item Magistro officiorum *l. 8. C. Theod. de curs. publ. & præposito sacri cubiculi* *Novell. Valent. & Marcell. un. de indulg. reliq.* *Comes* & procurator divini domus *l. 16. C. Theod. de bon. proscript.* *Comes* & patricius *l. 14. C. Theod. de infirm. his.* *Comes* spectabilis, & Castreusis sacri palatii.

Præterea & *Comites* militum erant *l. 1. Cod. de offic. vicar.* qui & *Comites* militares adpellantur *l. 6. C. de adfess.* itemque *Comites*, quibus regendæ militiæ cura commissa est *l. ult. C. Th. de re milit.* veluti *Comites* *Italicianorum*, & *Gallicianorum* *l. 1. C. Thod. de consul.* *Comes* rei militaris per *Africam* *leg. 3. C. Theod. de erogat. milit.* *Comites* autem rei militaris in partibus orientis duo erant, per *Ægyptum* unus, per *Isauriam* alter, ut *Notitia* docet.

Comitum denique varii gradus, & ordines erant. Nam & *primi*, *secundi*, *tertii* ordinis comites legere est. *Euseb. lib. 4. de vit. Constant. c. 1.* Κεκτητὸν δὲ οἱ πρῶτον ταχυτάτος ἦσαντο, οἱ δὲ δευτέρῃ, οἱ δὲ τρίτῃ. *Comitum* vero aliqui *primi* ordinis honore ornabantur, alii *secundi*, alii *tertii*.

Exem-

Exempla horum ordinum suppetunt in *l. un. C. de comit. qui prov. veg. l. 14. 15. 16. C. Th. de censit. per equ. & insp. Comit. minores l. 1. C. Theod. ne comit. & tribun. lavacr. inferiores l. 2. C. Theod. eod. Comit. autem vice sacra iudicasse, ostendit *l. 1. C. Theod. de his qui per met. judic.* De his diversis Comitum gradibus, & ordinibus inprimis videnda, quæ ex instituto differunt Claud. Salmast. *ad script. hist. aug. p. 507. & seq.**

COMESOR, pro edace, vel edone dixit Caius in *l. 18. pr. D. de edil. edict.* quamvis Haloander ibi *comesor*, Budeus *commessator* legere malint. Sed non omni auctoritate destituitur vocabulum *comesor*, quo usus esse Tertullianum *advers. Marcion. l. 1. & Ilidor. orig. lib. 10.* ostendit Ducker. *de latin. vet. Isidor.* ubi etiam glossam veterem, in qua *comesor* explicatur *καταφαγας*, laudat. Hein.

COMINUS vel *Comminus* pro in presenti *l. 3. D. de pignor. act.* Sic *Comminus* respondere, id est coram *l. 137. D. de verb. oblig.* *Comminus* partibus constitutus *l. 3. C. de fruct. & lit. impens.*

COMITATENSES milites *l. 4. C. Theod. de veteran. l. ult. §. pro limitaneis C. de offic. pref. præc. Afr.* id est milites, qui comitatu concessi sunt, ut loquitur *l. 13. C. de re milit.* sic *Comitatenses* Legiones *l. 7. C. de palat. sacr. larg.* alias Castrenses numeri *leg. 12. C. de re milit. Comitenses* vexillationes *l. 22. C. Theod. de erog. milit. annon. Comitatenſe munus l. 38. C. Th. de decurion.* Legiones autem *Comitatenses* sub dispositione magistrorum militum ponit *Notis. Imperii.* De his militibus, & Legionibus comitatensibus, & pseudo-

comitatensibus plura ex instituto Cujac. *1. obs. 25.* De eorum vero differentia a militibus *limitaneis*, vel ripensibus Salmast. *not. ad script. hist. Aug. p. 433.*

COMITATUS pro aula. Sic comitatus principum *l. 43. D. de testam. milit. qui & comitatus sacer l. 13. §. 3. D. de re milit.* In comitatu meo, vel Cæsaris, ait Constantinus in *l. 6. C. de malef. & mathem.* Cardiodor. *5. Var. 22.* Congruit, comitatum nostrum viris nos decorare nobilibus. Posidonius in *vita Augustini*: Apud Mediolanum, ubi tunc temporis Imp. Valentiniani junioris comitatus erat. Epphan. *lib. 1. heres. 30. cap. 11. ἀνεπ' δε ἐπὶ τὸ κομμητῶν, καὶ βασιλεὺς Κωνσταντίνος φιλικταί.* Profectus ad comitatum principis a Constantino M. diligebatur. Ausonius *Symmacho*: Expertus est fidem meæ mentis, atque dictorum, quum in comitatu degimus ambo. Et mox, In comitatu, inquam, qui frontes hominum aperit, mentes tegit.

COMITER conservare majestatem *l. 7. §. 1. D. de captiv. Cic. pro L. Corn. Balbo c. 17.* Majestatem populi Romani comiter conservando, id habet hanc vim, ut sit ille in foedere inferior. Et mox refellens sententiam accusatoris, cui comiter idem videbatur, ac communiter: In quo, inquit, erat accusatoris interpretatio, indigna responsione, qui ita dicebat, Comiter esse communiter, quasi vero priscum aliquod, aut insolitum verbum interpretaretur: Comites benigni, faciles, suaves homines esse dicuntur. Qui erranti comiter monstrat viam, benigne, non gravate. De foederibus istis inæqualibus, ex quorum legibus unus populus alterius majestatem comiter conservare tenebatur, pluribus egerunt Briffon. *4. formul. 49.*

Grotius de J. B. & P. *lib.* 1. c. 3. §. 27. Ez. Spanhem. *Orb. Rom. Exerc.* 2. *cap.* 10. p. 210. Hein.

COMITIA *pr. Inst. de testam. ord.* sunt populi conventus. In iisdem autem non solum Magistratus creabantur, sed & Populus Romanus Leges scisciebat, vel antea rogatas antiquabat, iisdemve obrogari, surrogari, derogari patiebatur. In iisdem suffragia ferebat de bello & pace, de foederibus, similibusque, quæ ad rem publicam pertinebant, negotiis. In iisdem denique & de capite civium Rom. judicari, testamenta condi, adrogari solebat. De his Gell. *lib.* 13. c. 14. *lib.* 15. *cap.* 27. Varro *lib.* 4. & 5. de *ling. lat.* Plenius autem Sigonius, & Nic. Grucchius de *comitiis* egerunt.

COMITALIS morbus *l.* 53. *D. de edil. edict.* l. 1. §. 1. *D. de auct. & conf.* Cels. *lib.* 3. c. 24. Inter notissimos morbos est etiam is, qui *comitalis*, vel *major* nominatur. Homo subito concidit, deinde interposito tempore ad se redit, & per se ipsum confurgit. Id genus sæpius viros, quam feminas occupat. Is morbus autem *comitalis* ab eo dictus, quod cuilibet e populo superveniens comitia dirimeret, ut Sereni versus docent: *Et subiti species morbi, cui nomen ab illo est, Quod fieri nobis suffragia iusta recusat. Sæpe etenim, membris acri langore caducus, Concilium populi lates horrenda diremit.* Græci *ἐπιληψίαν* vocant, & *τεράν νοσόν*, id est, vel ipso Galeno teste, morbum *magnum* potius, quam *sacrum*, aut divinum, seu divinitus inmissum, quia, quod *magnum* est, sæpe *τερον* vocatur. Qua ratione & *ἡρακλεία νοσός*, i. e. herculeus morbus ab Hippocrate, & veteribus adpellatur, non quod Hercules eo morbo cor-

reptus fuerit, sed ut eo nomine ipsius vim, & magnitudinem designarent, teste Galeno in Hippocrat. *lib.* 6. de *morb. vulg. comment.* 6. Quamquam Aristot. *problema.* sect. 30. Herculem revera comitali morbo laborasse scribit. Hoc autem morbo laborantes Latini etiam *caducos* vocant. Isidor. *lib.* 10. orig. *Caducus a cadendo dictus, id est, lunaticus, eo quod certo lunæ tempore patiat.*

COMITIANUM officium in *l.* 2. *C. de offic. militar. judic.* significat Comites ipsos militum, ut notat Gothofr. in *d. l.*

COMITIVA *l.* ult. *C. de discussor.* l. 47. *C. de decur.* l. un. *C. Theod. qui a præbit. tiron.* & apud Cassiodor. *l.* var. 2. idem ac *comitum* dignitas, ut loquitur *l.* 1. *C. de advoc. div. jud.* Sic *comitiva* consistoriana *l.* 23. *C. de procur. dispositionum* l. 12. *C. Th. de Senator.* & de *gleb. honoraria* l. 150. *C. Theod. de decurion.* in *discussionibus* l. 4. *C. Theod. ad Leg. jul. amb. privatarum* l. 49. *C. Theod. de appell. proximatus* l. 11. *C. Theod. de prox. comit. disp.* *Comitiva* primi ordinis *l.* ult. *C. de profess.* & *med.* l. 6. *C. de princ. agent. in reb.* & *passim.* secundi ordinis *l.* 2. *C. Theod. de comit. rei milit.* l. 17. l. 18. *C. Theod. de prox. comit. disp.* *tertiï ordinis* l. 9. 10. *C. Th. de suar. rec.* & *susc.* alias *tertia* l. 17. *C. Th. de prox. com. disp.* *Comitiva* etiam *vacans* honore, & dignitate conceditur apud Cassiod. 2. var. 16. *Comitiva* utique honorem vicinum fuisse illustribus, quos proximitate contingebat, spectabiles anteibat, docet Cassiod. 6. var. 12.

COMITIVA sedes, id est, comitis sacrarum largitionum in *l.* ult. *C. Theod. de consat. ær.*

COMMACULARE se aliquorum consortiis *l.* 6. in *fin.* *C. de incest. & inut. nupt.*

COMMANERE pro degere in l. 35. §. 2. C. de inoff. test.

COMMATA in l. 10. C. de extraord. crim. perperam legit Budæus pro chomata, de quibus vid. supra.

COMMEARE vias l. 27. §. ult. D. de leg. Cornel. de fals. & per viam l. 3. §. ult. D. de itin. acti. priv. Commeari per itinera l. 1. pr. D. de his qui effud. vel deiec. Ad commearium usum viæ corrumpi. Ulpianus interpretatur ad eundem, & agendum l. 2. §. 14. D. ne quid in loc. publ. Festus: Remene, redire, ut commeare ultro citro ire. Sic commearius accipe apud Paull. §. sent. 6. 2.

COMMEATILES milites in l. 2. §. 9. C. de offic. præf. præf. Afric. l. 26. §. 2. & 3. C. de erogat. milit. annon. sunt, quos dux, lucri causa, dato commeatu, a signis dimittebat, ut interim eorum stipendiis frueretur: cui tribunorum avaritiæ modus ponitur in d. LL. De his commeatilibus militibus plura Salmas. ad script. hist. Aug. p. 26. & p. 146.

COMMEATUS annonæ l. un. C. Theod. de patron. horreor. Portuensium lib. 14. tit. 23. Ne umquam veteris erogationis rationum novis commeatibus inferatur leg. 18. de annon. cod. cod. Ejus anni, atque indictionis exordio, quæ novum denuo annonæ commeatum poscit obsequium. Et l. 33. ejusd. C. de navi. com. pro canone frumentario ponitur. Commearius P. R. Lampridius in Alexand. c. 21. Commearium populi Romani sic adjuvit, ut cum frumenta Helio-gabalus everrisset, vicem de propria pecunia reponeret. Nam commearius significat exercitus, & hominis etiam privati alimoniam. Immo cum plures naves una ali-

quo appellantur, commearius dicitur. Huc pertinet locus Catonis Origin. lib. 2. Si indi naves putidas atque sentinosas commeatu onerare volebant. Παροιστην in Glossa Phil. ita enim legendum: cum vulgo editum sit, Commearius παροιστην. Frumentarius commearius l. 32. C. Theod. de navi. com. Onus frumentarii commearius, qui perorientales navarchos ex Alexandrinæ civitatis conditis debuerat transferri. Hispanienses, atque Alexandrini commearius apud Symmachum lib. 3. epist. 2. Idem annuarium commearium adpellat lib. 9. epist. 114. Frumentarios commearius pariter lib. 10. epist. 31. Sæpe apud Aninianum vox ex eo sensu lib. 14. 18. & alios. Vide Juretum ad Symmachum.

Commeatus pro itu, reditu. Sic commearius viæ publicæ l. 2. §. 25. D. ne quid in loc. publ. Commearius, & remearius l. 4. D. de poen.

Commeatum dare l. 12. §. 1. D. de re milit. Commearius dari dicitur, ait Festus in voce remeari, id est tempus, quo ire, & redire commode possit. Quo nomine plerumque facultas militibus ad tempus recedendi concessa, atque indulta significatur, id est, ελπιεσθαι τὸ ἀπεθῆναι, ut interpretatur Suidas in voce νομισται. Sic commeatu abesse miles l. 35. §. ult. D. ex quib. caus. maj. Miles commeatu accepto, si domo sua est l. 34. D. eod. Qui ultra commeatum abest, vel ultra formam commearii datam l. 2. §. ult. D. ad municipal. Quibus enim commearius dabatur, his certum temporis spacium intra quod adessent, præstituebatur. Ad quem illis præfinitum diem occurrere necesse habebant.

Sed nec Magistratibus urbe Roma excedere, aut certe longius excurrere, & peregre proficisci,

nisi *commestus* insulto, licebat. Sic liberum *commestum*, & Senatores (municipales) id est ubi velint, morandi arbitrium, impetrasse ait Paullus in l. 22. §. 6. D. ad *municipal. Commestus* autem quatuor mensium Fausto, viro illustri, concessi formula proponitur apud Cassiodor. lib. 3. *Var. c. 21.*

COMMEMORATIO necessitudinis l. 34. C. ad *leg. jul. de adulter.* residui l. 2. C. de *hered. inst.*

COMMENDA in cap. 15. de *election.* in 6. est ecclesiæ custodia alicui in tempus, & gratia evidentis necessitatis, & utilitatis commissa. Nimirum beneficia simplicia, vel curata, vel monasteria, vel integri Episcopatus, & Archiepiscopatus quoad administrationem omnium bonorum temporalium sub assignatione determinatæ pensionis, vel etiam indefinite custodiæ personæ secularis, vel ecclesiasticæ committuntur. Atque ita beneficio proprio provisæ personæ plura beneficia in perpetuum commendari possunt, ut unum jure proprio seu tituli, reliqua jure commendationis, vel administrationis detinere, eisque frui possint cap. 54. de *elect. in antiq.* Et hoc modo laici beneficiorum capaces fieri possunt, vicarium constituentes, qui officium sacrum peragat, vel monasterio præsit. His præest, vicario jure, *Prior Clausuralis* in Gallia, cui unice cura disciplinæ incumbit, non concurrente *Commendatario*, si Cardinales Commendatarios exceperis, observante Espenio P. 1. *jur. eccles. tit. 31. c. 7. §. 45.* Etenim etiam *seculares clerici* titulo commendæ monasteria, & prioratus possident, maxime Cardinales, alique clerici in dignitate eximia constituti. Ille mos jam viguit sæculo septimo, octavo, nono, ac deci-

mo, dum reges urgente necessitate contra irruptiones barbarorum gentiliura alia non reperirent cogendi exercitum subsidia, nisi bona ecclesiastica Monasteriorum, & Episcopatum suis militibus, hoc est, Nobilibus feudatariis, ad tempus concedendo in *beneficium*, seu *commendam*. Ille mos reassumptus est tempore cruciatarum, expeditionum, & tandem ab ipsis Summis Pontificibus in angustias redactis renovatus tempore schismatis. Verum cum Clemens V. qui ipsemet talia bona Laicis in commendam necessitate pressus concesserat, in articulo mortis postus tristes sequelas perpenderet, omnes commendas a se concessas revocavit anno 1306. his verbis: Nos continua pulsata instantia, ut circa fidelium statum salubriter dirigendum efficacibus studiis intendamus, quod tunc agere credimus, cum molestis eventibus viam præcludimus, subtrahimus noxia, & salubria procuramus. . . . Nos ad Apostolatus apicem evocati ab ipso promotionis exordio aliquibus ecclesiasticis, & secularibus personis (Regibus, & Magnatibus) Patriarchales, Archiepiscopales, & Episcopales Ecclesias, ac monasteria destituta pastoribus, sub commendæ, vel custodiæ, seu curæ, vel *guardiæ*, aut administrationis titulo duximus ad vitam, seu ad certi temporis spatium committenda. Super his, an tales tantasque gratias per nos fieri decuisset, variorum arduorum negotiorum multiplicitate distracti, usque ad tempus, quo infirmitate satis periculosa nos his diebus visitavit omnipotens. nequivimus cogitare plenarie. Verum in debilitate ipsius ægritudinis constituti ad hoc sub diligenti examine direximus aciem mentis nostræ, demumque perspeximus evidenter, quod ecclesiasticum, & mona-

naſteriorum eorundem cura negligitur, bona & jura diſſipantur ipſorum & ſubjectis eis perſonis, & populis ſpiritualiter plurimum, & temporaliter derogatur, eiſque redundant ad noxam, quæ dicebantur cedere ad proſectum; at nedum ipſis, ſed etiam Romanæ eccleſiæ graviora inde futura timeantur pericula. Nolentes igitur tot tantique diſpendiis cauſam relinquere, omnes promiſſiones huiusmodi per nos factas quibuſcunque revocamus, caſſamus, & annullamus *c. ex ſuperna 2. de præbend. & dignit. extra.* Vid. D. Euseb. Amort. *Elem. jur. can. lib. 3. tit. 5. §. 28. 29.* Episcopii ultra ſex meſes, h. e. quamdiu vacant beneficia, commendare ea nequeunt *c. 15. de elect. in 6.* Vid. Commendare pro deponere.

COMMENDARE. Ex verbo *commendo* teſtamento, vel codicillis fideiſſimilla libertas relicta non videtur *l. 12. C. de fideic. libert.*

Commendare pro deponere in *l. 24. D. de poſſ. l. 186. D. de verb. ſignif.* Et ita accipe in *leg. 26. D. de poſſ. & l. 6. eod.* Sic in *c. 15. de elect. in 6.* modo citato *commendari* dicitur Eccleſia, quæ alicui cuſtodienda datur. Unde & ipſum beneficium *commendatum*. Sunt enim beneficia vel *titulata*, vel *commendata*. Illa proviſis clericis in *titulum* data dicuntur, quod vi *officii ſacri*, quo jure ordinario gaudent, ea poſſideant, & eccleſiæ, quibus vi *officii* inſerviunt, tituli vocatæ ſunt. Tandem etiam ipſa beneficia *titulata* dicta ſunt, quæ clerici *vi officii*, & ſic *jure ſuo* non alieno poſſident. His opponuntur *commendata*, quæ jure adminiſtrationis, & fideiſſimario quis poſſidet ad tempus, quamdiu vacant. Et quod certis modis & ad tempus *commendatum* eſt beneficium vacans, id

coepit in perpetuum *commendari*, ita ut clericus unum beneficium jure *proprio ſeu tituli*, reliqua jure *commendationis*, vel *adminiſtrationis* detineret, eiſque frueretur *cap. 5. de election.* Episcopii quidem ultra ſex meſes, hoc eſt, quamdiu vacant beneficia, commendare ea nequeunt, aſt Pontifex etiam in perpetuum poſteſt *c. 15. de election. in 6.* qui monaſteria & prioratus in Gallia, & Italia *laicis* etiam commendat. Hi vero habent *vicarios*, qui officium ſacrum peragunt, vel monaſteriis præſint.

Commendare corpus eſt, temporis cauſa deponere, donec juſtæ ſepulturæ tradatur, & quaſi æternæ ſedi detur *l. 14. §. 4. D. de religioſ. & ſumt. fun. junct. l. 4. D. eod.* Unde *commendatur corpus*, dixit Paull. 1. *Sent. 21. 4.* De hac notione verbi *commendare* quædam etiam notavit Cuiac. cum ac Paull. *l. c. tom 2. obſ. 17.* Tancti in *d. l. 14. §. 4. de religioſ.* pro *corpus commendandum* legi debere *commundandum* verofiſimilius eſt. Vid. infra in art. *corpus*.

Commendare per antiphrasi in *l. 31. §. 1. D. de reb. auſt. judic. poſſid.* fruſtra legi putat Jo. Otto Tabor Nam verofiſimilius eſt, ibi non legendum eſſe *commendet*, ſed *condemnet*. In Baſilicorum *lib. 9. tit 7. leg. 30.* eſt: *κρηται ο επιτροπος*, ceu obſervavit Bynkersh 1. *obſ. 25.* HEIN.

COMMENDATITIAE litteræ *l. pen. D. de acquir. rer. dom. Συγκατα* dicuntur in *Can. Apoſtol. 3.* Dabantur litteræ hæc *ſyſtatica*, vel *commendatitia* ab Episcopis primo peregrinaturis quibuſcunque, ſive clericis, ſive laicis, ut iis, tanquam hoſpitalitatis teſſera, muniti a Chriſtianis ubique benigne exciperentur hoſpitio, deinde clericis, ad eorum ordinationem adprobendam, de-
nique

nique ignotis hominibus, ac suspectis, ut eos sceleris puras esse ostenderent. De his litteris ex instituto egit Franc. Bernardin. Ferrar. *de antiquo epistol. eccles. genere lib. 1. c. 9.* Cujus antiquissimi instituti jam mentionem facere videtur Paullus Apostolus 2. *Cor. 111. 1. 2.* nec non Joannes *Epist. 3. v. 9.* Immo totam ad Philemonem Epistolam esse *syntacticam* tertii generis, res ipsa docet.

COMMENDATIO *l. 4. §. 3. D. de offic. procons. l. 1. D. de in integ. rest.*

COMMENTARIENSIS in *l. 6, D. de bon. damn. & carcerum custos*, ut loquuntur: Inperatores in *l. ult. C. Th de custod. reor.* seu carceri prapositus, ut Paullus in *l. 8. D. od. tit.* Cujus nominis ea ratio adferri potest, quod in Commentarios nomina eorum, qui carcere continebantur, referrent. Unde *υπομνηματογραφοι* Straboni deuntur *lib. 7.* Vid. Mornac. ad *l. 1. C. ex quib. caus. infam. irrog. Reines. ad Inscr. Class. 1. n. 3. p. 12.*

Commentarienses etiam adpellantur, quorum manu acta ubnotantur, quoties apud fiscum agitur *l. 45. §. 7. D. de jur. fisc.* Commentarienses tales inter officiales praefecti praetorio Africae ponit Justinianus in Notitia quae subjicitur *l. 1. C. de offic. praef. praet. Afr.*

Erant olim & in legionibus *commentarienses*, ut ex Notitia Imperii adparet. Hinc *commentariensis* gradum repetere in *l. 1. C. ad Leg. jul. de amb.* Auctor Etymologici: Κομενταριστοι ειν, τως επι των υπομνηματων γραφωσ πραττεντας ο νομος καλει και υποηρεντας ταις ευχληματικαις διακαις, υπαση ζοντων αυτων αληκταριων, και κυβικηλατων μεταπληθης βαβδουχων, σιδηρεων δευμων

και ποιναιων οργανων, σκαλειστων των φειβη των δικαστηριων εισι δε οι νυν λεγομενοι χαρτυλαριοι, id est: Commentarienses lex vocat eos, qui actis conficiendis operam navant, itemque adparitores in judiciis criminalibus, qui una cum accensis, cubiculariis, & turba lictorum excubant, vinculis quippe ferreis, & instrumentis carnificum judicium metu concutientibus. Sunt etiam commentarienses, qui hodie vocantur chartularii. At Hesychius: Κομενταριστος, τας ευγραφας των ευχληματων δεχομενος. Commentariensis, qui inscriptiones, accusationesque recipit. Ascon. *Pæd in Verr. 3. Accensus nomen est ordinis, & promotionis in militia, ut nunc dicitur princeps, vel Commentariensis, aut Cornicularius.*

COMMENTARIUS principis, in quem Tribuni militum, & Praefecti, & Comites Legatorum referuntur *l. 32. D. ex quib. caus. maj.*

COMMENTIRI *l. 1. §. 27. D. de quest. Apulei. metamorph. lib. 7. p. 188.* Miloni virum sese commentitus bonum.

COMMENTITIUM jus. Paullus *l. 20. D. de poen. Si poena alicui irrogatur, receptum est commentitio jure, ne ad heredes transeat.* De commentitio hoc iure multi multa, & acutius tamen hic omnibus viderunt Glossae auctores. Jus enim *commentitium* omnino est, quod ex prudentum auctoritate obtinuit contra regulas juris civilis, vel quod non est perfectum ex jure civili, & severis ejus regulis, sed quod aequitatis ergo finxerunt, & commentiti sunt ii, qui disputationibus suis juris civilis rigorem plus semel temperarunt, quin & subegerunt. Ita Bynkersh. 5. *obs. c. 16.* rem exponit. Hein.

COMMENTUM pro fraudulenta machinatione, callidaque,
ac

ac subtili astutia l. 11. §. 3. l. 15. §. 1. D. ad Leg. jul. de adult. Commentum fraudis l. 3. C. de except. frustrationis l. 20. C. Theod. de adpellat. callidum l. 20. D. de his, qui not. infam. turpe leg. 22. §. 2. D. de jur. fisc.

Commentum pro fctione juris. Sic commentum adoptionis l. 76. D. de condit. & demonstr. cretionis l. 1. C. Theod. de matern. bon.

COMMERCIIUM est emendi, vendendique invicem jus, ait Ulp. 19. fragm. 5. Liv. lib. 43. c. 7. Illa petentibus data, ut militarium equorum iis commercium esset, educendique ex Italia potestas fieret. Commercium Hermogenianus in l. 5. D. de just. & jur. adpellat mutuam rerum communicationem, quæ per contractus, negotiationesque explicatur. Commercium ergo earum rerum non esse dicitur, quæ usibus hominum, dominioque subijci, & in obligationem deduci, alienarique, & adquiri non possunt l. 39. §. ult. D. de legat. 1. l. 6. D. de contrah. emt. l. 83. §. 5. D. de verb. oblig. §. 1. Inst. de inutil. stipul. Ager ergo, cujus commercium non est, legari non potest l. 49. §. 2. D. de legat. 2.

COMMERCIOREUM Comes, cujus mentio fit in l. un. C. de annon. & capit. l. 2. C. quæ res venir. non poss. l. 6. C. de commerc. & mercat. est, qui curat, ne commercia illicita exerceantur, cuique soli a barbaris comparandi ferici in usum principis jus ac potestas est: & sine quo cum barbaris ultra fines constitutos negotiari non licet, Gothofr. ad d. l. un. C. de annon. & cap. per. d. l. 2.

COMMILITIUM l. 19. D. de castrens. pecul. l. 4. C. cod. tit. Ovid. ex Ponto lib. 2. epist. 5. v. 72. Et commilitii sacra tuenda pu-

tas. Quintilianus quoque lib. 5. c. 10. extr. commilitio alicujus uti, dixit. Plura exempla colligit Savaro ad Sidon. Apollinar. p. 462.

COMMILITO l. 10. D. de leg. Cornel. de fals. qui & commiles apud Plin. lib. 37. c. 2. ubi commilitum mentionem esse, observat Heinecc.

COMMUNARI. Ita fit, ut etiam vario modo fateantur, ut non tantum se, verum etiam alios comminentur. Sic Florentina, pro quo Vulgata habet crimentur.

COMMUNATIO iudicis vim stipulationis non habet l. 1. C. comminat. epist. nec vim rei iudicatæ l. 4. l. 6. C. cod. l. 7. C. de sent.

COMMUNICI l. 1. §. 1. D. de eo per quem fact. Fraudem commentus l. 1. §. 5. D. de separat. & commenta fraus Paull. 5. sent. 4. 8.

COMMISCERE confusum, atque commixtum l. 3. §. ult. D. de rei vind. Commixtio autem proprie est aridorum, coniunctio liquidorum. Vid. §. 27. & §. 28. Inst. de rer. divis.

COMMISSÆ hypothecæ dicuntur a Cic. lib. 3. ad famul. epist. 56. quæ creditoris tactæ ob pecuniam sua die non solutam. Eodemque sensu & fiduciam commissam dixit in Or. pro Flacco c. 21. Vid. quæ dicta sunt in art. Commissaria.

COMMISSIO in cap. 16. Decretal. de rescript. est, qua causa ad iudices delegatur, ad certam nempe causam constitutos, qui & commissarii adpellantur. Vid. art. delegatus.

COMMISSORIA lex adpellatur pactum, quo venditio committitur, ac resolvitur, quoties videlicet p'acuit, ut si intra diem pretium solutum non esset, res inempta fieret leg. 1. & 101. tit. D. de lege commissor. quæ etiam commissoria simpliciter adpellatur

latur l. 4. §. 2. & 3. D. eod. tit. Committoria lex in pignoribus reprobat *tit. C. de pact. pign.* & de leg. commiss. in pign. rescind. hoc est, improbatur pactum quo, nisi debitor certa die solverit, pignus pleno jure creditori cedit. Quod omnino est diversum a pacto de distrahendo pignore, de quo l. 4. D. de pign. act. Committoriam index βαπλικων explicat, ἀγοραστικὴ καὶ πραπτικὴ ἐπιόρω γινόμενη, ἥνα εἰ μὴ ἐντός τῆς ὁρισμένης προθεσμίας καθήβληθῇ τὸ τίμημα ἀναλυθῇται, i. e. emtionem venditionem usque ad certum terminum factam, ut si intra tempus definitum non solvatur pretium, rescindatur.

COMMISSUM adpellatur, quod ob vectigal non solutum, vel omissam apud publicanos professionem fisco vindicatur, seu cujus dominium vectigali acquiritur, ut loquitur l. 14. D. de publican. Sic commissum fieri l. 1. C. de vectig. Ita & in commissum cadit servus, vel res l. ult. pr. & §. 4. & §. 12. D. de publican. In causam commissi incidere l. ult. §. 9. D. eod. Commissi poena l. 7. §. ult. D. eod. Commissio tolli onus l. 61. §. ult. D. loc.

COMMISSO vindicari res l. 11. §. 4. D. eod. Commissis mercibus l. 11. §. 2. D. eod. Commissa vectigalium nomine l. 14. D. eod. Add. Sueton. in Calig. cap. 41.

COMMITTERE, aliquid agere, quo quis vel damnum incurrit, vel lucro ex actu quodam privatus. Sic committere in pro socio actione l. 65. §. 5. D. pro soc. Committitur cautio leg. 114. §. 34. D. de legat. 1. conditio indebiti l. 3. D. rat. rem. hab. id est, quod datum est, ut indebitum repeti potest. Committere edictum dicitur, qui ei locum facit l. 3. §. 11. l. 8. §. 11. l.

10. §. 7. l. 11. D. de bon. posses. cont. tab. Committere in legem l. 39. D. ad Leg. jul. de adult. lege, Varro lib. 2. de re rust. c. 1. Quintil. Inst. Or. lib. 7. c. 1. contra Leges l. 37. §. ult. D. de minor. Committitur lex venditionis l. 4. §. 2. D. de leg. commiss. falcidia stipulatio l. 70. D. ad Leg. falcid. id est, ei locus est, quod in eam erat deductum. Committere in legem venditionis l. ult. §. ult. D. de leg. commiss. Committitur multa Cic. pro Cluent. c. 32. l. 6. D. de condit. & dem. i. e. ei locus datur. Committere in poenam leg. 23. §. 1. D. de recept. arb. poenam compromissi l. 37. D. eod. tit. poenam edicti l. ult. D. quod quisq. jur. Committere stipulationem, cujus casus, vel conditio existit l. 29. D. de negot. gest. l. 63. D. de verb. oblig. l. 13. si quis caus. Committitur stipulationis clausula l. 25. D. de procur. Committere adversus testamentum dicitur, qui contra testatoris voluntatem petit l. 8. §. 2. D. de liberat. leg.

Committere interdum est admittere, & perpetrare l. 13. §. 2. D. de usufr. Ita committere crimen l. 5. D. ad Leg. jul. de peculat. culpam vel dolum l. 7. C. ad exhib. Quod commisit medicus per imperitiam l. 6. §. 7. D. de offic. praesid. Commissum plagii l. 12. C. de ingen. manum. Stellationatus l. ult. C. de crim. stell.

Committere aliquando significat mandare, & fidei alicujus credere, ac permittere, ut Nonius explicat. Sic committere causam alicui l. 31. D. de recept. arbitr. negotia l. 23. D. de minor. custodire instrumenta l. 5. C. si quis alt. vel sibi. Committere se iurisdictioni l. 1. §. 6. D. de nov. op. nunc. in fideicommissum, formulis passim.

COMMITTI pro in commissum cadere, & vindicari. Ita ho-

nio committitur fisco *l. 2. C. si sero. export. committitur* in publicum fundus *l. 17. §. ult. D. ad SC. Felles. committantur* in publicum prædia *l. 13. D. de negot. gest.*

Committi præterea animalia dicuntur, quæ inter se confligunt *l. 1. §. 11. D. si quadrup. paup.* Frequens hæc loquutio *committere* absolute pro *confligere*. Glossarium vetus: *Committere*, συμβαλλειν μαχην. Curt. *lib. 9. c. 4.* Jam admonēbat Rex, quum vates monere eum coepit, ut *committeret*, aut certe differret. Eadem loquutione usus est Eutrop. *lib. 4. c. 5. lib. 5. c. 4. & lib. 9. c. 15. Hein.*

COMMODA militiæ *l. 22. D. de legat. 2.* præmiorum, quæ propter coronas sacras præstantur *l. 40. D. de re jud. principili l. 23. D. de adim. leg. sacerdotum*, apud Suet. in Aug. *c. 29.* Hic & alibi paulum commodum idem, ac salarium, stipendium, & quidquid quis pro administratione officii capit. Glossæ Nomicæ: Κομὸδα, δόσις ἐπὶ τῷ στίσιμος. Ita apud Gruter. *Inscr. p. 485. 3. C.* Titio Chresimo, Aug. liberta, ordo Decurionum, ut omnibus commodis publicis, ac si decurio frueretur, decrevisse dicitur. Hein.

Commoda in *l. 16. §. 1. D. de alim. & cib. leg.* nomen proprium testatrix, ut conjicit Accursius ibid. Pancirolus vero *2. var. c. 96.* putat alimenta dici *commoda*, a Commodo Imperatore, quia eo modo erogavit illa testatrix, ac Commodus Imp. Utramque conjecturam improbat Hein. Solet enim, ait, Scævola in talibus responsis non exprimere testatorum nomina, ceu ex princ. & *§. 2. d. l. 16.* & aliis ejusdem Scævolæ fragmentis sub eodem titulo patet. Pancirolus vero sententiæ analogia obstat. A Commodo enim Imp. *Commodiana* hæc

alimenta dicenda fuissent, non *commoda*. Alimenta ergo *commoda* sunt congrua, & conditioni alimentariæ concinnata. Ut enim utilitates omnes, quas quis percipit, substantiæ *commoda* vocantur, ita alimenta, quæ cuivis conditioni congrua sunt, adjectivè *commoda* possunt vocari. Ita Varro *de re rust. lib. 2. cap. 5.* Pascuntur argumenta *commodissime* in nemoribus.

COMMODARE, gratis utendam dare rem non fungibilem, vel fungibilem, etiam ita ut eadem species reddatur, sive res commodata sit mobilis, sive immobilis *l. 1. §. 1. D. commod.* Inter *commodatum* tamen, & *utendum datum* Labeo tantum inter se credebat, quantum inter genus, & speciem. Commodari enim rem mobilem, non etiam soli *d. l. 1. §. 1. eod. tit.* Iudor. in *libris differentiis.* & Beda in *orthographia*: *Commodamus*, aiunt, amico pro tempore equum, vestem, servum, hanc ipsam rem quam dedimus recepturi. *Mutuo damus pecuniam, triticum, vinum, & his similia, quæ mutata recipi necesse est.* Quæ illi videntur sumxisse ex Paulo, qui in *l. 2. D. de reb. cred. Mutuum*, ait, *damus, recepturi non eandem speciem, quam dedimus, alioquin commodatum erit, aut depositum.* Iudor. *lib. 5. orig. c. 25.* *Commodatum est id, quod nostri juris est, & ad alios temporaliter translatum est, commodum temporis, quamdiu apud eum sit. Unde & commodatum dictum est.* Commodata autem res tunc proprie intelligitur, si nulla mercede accepta vel constituta res tibi utenda data est. Alioqui, mercede interveniente, *locatus* tibi usus videtur. Gratuitum enim esse debet *commodatum* *§. 2. in fin. Inst. quib. mod. re contrah. oblig.* Interdum autem accipientis duntaxat gratia commodatur res, inter-

terdum utriusque, ut exemplo demonstratur in l. 18. D. commod. Plerumque vero commodatum solam utilitati continet ejus, cui commodatur, interdum tamen & sua duntaxat causa quis commodat l. 5. §. 2. D. eod.

Commodare tamen aliquando idem, ac mutuum dare, ut in l. ult. C. de his qui ex publ. rat. pec. mut. accep. l. 1. C. Theod. quod jussu. Quo ipso tamen non conficitur, quod cum adseclis suis voluit Claud. Salmasius *disquis. de mutuo* p. 378. duo hæc verba mutare, & commodare invicem significatione reciprocari. Add. Diatrib. Visslenbach. de mutuo disp. 3. thes. 10.

Commodare interdum est accommodare. Sic commodare adfensum l. 11. C. de oper. lib. fidem amico l. 12. in fin. D. si quis in fraud. patron. intercessum l. 3. C. qui morb. excus. notionem l. 3. C. de noxal. act.

COMMODATARIUS is, cui commodavi l. 14. §. 8. C. §. 10. D. de furt.

COMMODATI actio directa est personalis, qua commodans, ejusve heredes rem commodatam a commodatario, vel ejus heredibus repetunt §. 2. Inst. quib. mod. re contrah. oblig. Sane ut cum omni causa restituantur, præsteturque damnum, culpa etiam levissima datum d. §. 2. Inst. Contraria vero commodati actio est etiam personalis, qua commodatarius, ejusve heredes indemnitate intuitu rei commodatæ a commodante, vel ejus heredibus præstari postulant. Vid. l. 18. §. 3. l. pen. D. commod.

COMMODE nubere l. 63. D. de condit. C. dem. statuitur l. 18. D. de testam. milit.

COMMODITATES rei suæ l. 41. §. 1. D. de fideic. libert.

COMMODO emolumentum, & beneficium significat. Ita

commodum bonorum possessionis l. 5. D. de bon. poss. cont. tab. quod & beneficium dicitur in l. 4. eod. Commodum Legis Falcidiæ l. 21. D. ad SC. Trebell. SCi l. 5. §. 15. D. de don. int. vir. C. ux. Tertullianum leg. 2. D. ad SC. Tertull. Carboniani SCi l. 1. §. 2. D. de carb. edict. commodorum l. 2. §. 5. D. de administ. rer. ad civ. pert. dotis l. 11. §. 3. D. ad leg. jul. de adult. edicti l. 10. §. 5. D. de in jus voc. fideicommissi l. 5. C. de condit. hereditatis l. 11. D. de legat. patronatus l. 3. D. de jur. patron. pignoris l. 83. D. ad SC. Trebell. possessoris l. 62. D. de judic. præscriptionis l. 13. §. 1. D. de re milit. repræsentationis l. 1. §. 10. D. ad leg. falcid. testamenti l. 71. D. ad SC. Trebell. victoriæ l. 22. §. 1. D. de inoff. test. usurarum l. 1. C. Th. de usur. Vide supra commoda.

COMMODUS, A, U M. Hæc verba: Quum commodum erit dari, ita interpretabatur Ser. Sulpicius, quum primum sine turpitudine, & infamia fieri possit l. 79. in fin. D. de jur. dot. Proculus vero ita: Quum sine incommodo promissoris poterit l. 125. D. de verb. signif. Latine loquentibus etiam hæc verba, Quum eris commodum, significant, quum voluerit, ut in l. 21. pr. D. quand. dies leg. vel fideic. Quum aliquid demum, quod scribendo comprehendere sit commodum, fecerit. Et ita Ascon. in Ter. interpretandum esse censet illud Terentii in Adelph. Dabitur argumentum, dum eris commodum. Ex commodo, id est, ex facili l. 4. D. de vacat. C. excus. mun. Ex commodo patroni l. 24. D. de oper. libert.

COMMODUS L. Aurelius, Imperator Marci Aurelii filius, sed indignissimus tanto patre, a quo & in consortium Imperii assumptus, & successor relictus est.

Hinc

Hinc sæpe junguntur Marcus, & Commodus Impp. veluti *l. 14. D. de offic. præsid.* Quum vero iidem alibi rescriptisse dicantur Divi fratres *leg. 13. §. ult. D. eod. tit. & l. pen. D. ad leg. Pomp. de parric.* per *commodum* etiam in *d. l. 14. D. de offic. præf.* intelligendum esse Lucium Verum, Marci Aurelii fratrem, & Collegam Imperii, quidam sunt suspicati. Quem errorem & Pet. Pithoeo *ad Collat. Leg. Mos. & Rom. tit. 4.* tribuunt, quum hic vir doctus diserte scribat, intelligendum esse *Commodum* M. F. Falsum tamen esse *L. Verum* Commodi nomen tulisse, ostendit Menag. *Amæn. jur. civ. c. 41. p. 176.*)

COMMONEFACERE *l. 3. C. de sum. trinit.*

COMMONITORIUM in *l. un. C. de suffrag.* & apud Augustin. *Epist. 129. & 158.* Suida interprete, est *επιστολή προσηκτική αποστέλλομένη εις χώρας* : *epistola* mandatoria, missa in provincias. Utitur hoc verbo Cyrillus *Epist. ad Successum* Episcopum Ilicuriæ. *Commonitorii* quoque formula proponitur apud Cassiodor. *7. var.* Vincentius Lirinensis in libro *adv. Profanas Novationes*: *Me vero sublevandæ recordationis, vel potius oblivionis meæ gratia commonitorium mihimet parasse suffecerit.*

Commonitorium modo pro libello accipitur, quem hodie memorialem vocant, ut in *l. un. §. 3. C. de suffrag.* modo pro mandato, quo legati officii admonentur, quo sensu hoc vocabulum frequenter in conciliis usurpatur, modo pro quovis scripto, quo nobis aliisve in memoriam revocamus. Sidon. Apollinar. *8. 5. Dilectæ nimis & peculiaris Phæbus commonitorum Thalæ.* Vid. & Amm. Marcellin. *lib. 28. c. 5.* & Symmach. *lib. 5. epist. 21.* HEIN.

COMMORARI in quaque regione *l. 18. §. 3. D. de instr. & instr. leg.*

COMMORIENTES *l. 42. §. 14. D. de don. int. vir. & ux.* i. e. qui simul, seu pariter decedunt, quos pariter mortuos vocat *l. 16. D. de reb. dub.* Græci *συναποθνήσκοντες* vocant, quo nomine Comædiam Græcam laudat Terent.

COMMOTA feritas in *l. 1. §. 4. D. si quadr. paup.* opponitur partim instigationi hominis *d. l. 1. §. 6.* partim feritati naturali *d. l. 1. §. 10.*

COMMOVERE limites. In lege Manilia: Qui termini hac lege statuti erant, ne quis quem eorum ejicito, neve commovero dolo malo. Tertull. in *lib. de præscript. adv. hæret. c. 37.* Qua potestate Apelles limites meos commoves?

COMMUNDATA mulier in *l. 25. §. 10. de aur. & arg. leg.* i. e. lota, emundata Gloss. ver. *Commundat καθαίρει.* Columell. *de re rust. lib. 12. c. 18.* Aqua eluenda sunt, & commundanda. Hein. *Corpus commundandum*, cadaver nempe. Vid. art. *Corpus* custodiendum, vel commundandum.

COMMUNE. Vid. Supra Κοινον.

COMMUNICARE præter notissimam significationem in specie compensandi notione usurpatur, ut rem ob compensationem criminis inter utrosque communicare *l. 13. §. 5. D. ad Leg. jul. de adult.*

COMMUNIO bonorum *l. 78. §. 8. D. ad SC. Trebell. juris l. 19. §. 2. D. commun. divid.*

COMMUNIS, *E*, quod ad plures, pertinet, seu quod plurius est. Sic *communis* omnium jure naturali sunt hæc aer, aqua profluens, mare, & per hoc lit-

littora maris, lapilli, gemmæ, & cetera quæ in littore inveniuntur l.2. l.3. *D. de divis. rer.* §. 1. *Inst. eod. tit.* Fluminum publicorum communis est usus, sicuti vicinarum publicarum, & littorum l. 24. *D. de damn. infect.* Communia autem a publicis separat Justinianus *pr. & §. 1. Inst. de rer. divis.* eorumque differentiam ex littorum, & riparum comparatione facile quis intelliget. Communium enim tam usus, quam proprietas communis est, proptereaque in nullis bonis habentur, & occupantis fiunt l. 30. §. ult. l. 50. *D. de acquir. rer. dom.* At publicarum licet publicus, communis, promiscuusque usus sit, in dominio tamen ea sunt alicujus, seu populi, seu civitatis. Proinde Neratius in l. 14. *D. de acquir. rer. dom.* Littora, ait, publica non ita sunt, ut ea, quæ in patrimonio sunt populi, sed ut ea quæ primum natura prodita sunt, & in nullius adhuc dominium pervenerunt. Paull. in l. 51. *D. de contrah. emt.* Littora, inquit, nullius sunt, sed jure omnibus vacante. Verum hæc communium, ac publicarum differentia a remotis a professione nostra hominibus confunditur. Et ita Joan. Chrysost. in *Homil. 11. in Epist. ad Timoth.* λητρά αγορὰς, περιπαρεῖς, πλεῖς κοίται, balnea, fora, ambulacra, ipsasque urbes communia vocat, & alia οὐ πάντες τοῖς ἴσιν μετέχουμεν, quorum omnes æquabiliter participes sumus. Igitur alia sunt communia, quæ ad populum spectant, quæ alias in jure nostro publica dicuntur, alia communia jure gentium, quæ omnibus etiam extra populum constitutis vocant.

Alias communia etiam dicuntur, quæ in privatorum duorum, vel plurium dominio sunt. Ut communia ex successione bona l. 8. *C. famil. erisc.* communis duorum fundus l. 28. *D. de Salvian.*

interd. Communis autem res inter aliquos est, vel cum societate, vel sine societate. Cum societate, veluti inter eos, qui pariter eandem rem emerunt, sine societate, veluti inter eos, quibus eadem res testamento legata est l. 2. *D. commun. divid.* communiter enim agi ait Ulpianus in l. 31. *D. pro soc.* etiam citra societatem, ut puta, quum non adfectione societatis incidimus in communio-nem. Et huc pertinet *communi dividundo* actio, quæ inter eos redditur, inter quos aliquid, nullo tractatu habito, commune est §. 20. *Inst. de action.* l. 31. l. 32. *D. pro socio.* Differt autem *communi dividundo* judicium & ab eo, quod est *familie eriscundæ*. Hoc enim universam hereditatem respicit, unde hæc actio non nisi semel intentari potest, & si quid indivisum remanserit, ad judicium *communi dividundo*, tanquam particulare recurrendum l. 20. §. 4. *D. simil. erisc.* E contrario judicium *communi dividundo*, cum certas res pro objecto habeat, sæpius intentari potest l. 4. §. 4. *D. commun. divid.* Porro communia quedam sunt *pro diviso*, quorum secretæ, & distincte partes sunt, oculisque cerni, ac demonstrari possunt. Quedam *pro indiviso*, quæ, nullis factis partibus, communiter possidentur, non divisione corporum, sed juris intellectu, ut arbor, insula, lapis substantia l. 5. §. ult. *D. de reb. eor. qui sub tut.* l. 8. *D. de rei vind.* l. 23. §. ult. *D. de verb. sign.* l. 94. *D. de solut.* Et ad hanc pertinet differentiam, quod ait Paulus: Inter eos, qui secundum unam ripam prædia habent, insula in flumine nata non *pro indiviso communis* fit, sed regionibus quoque *divisis* l. 29. *D. de acquir. rer. dom.* Plane communis res in oratione D. Severi de rebus eorum, qui sub tutela, vel cura sunt,

sunt, non alienandis ita accipi debet, si pro indiviso communis erit. Ceterum si pro diviso communis sit, cessante oratione, decreto locus erit l. 1. l. 5. §. ult. de reb. eor. qui sub tut. vel cur.

Communis delictum, id est, quod militari opponitur l. 1. D. de veteran. success.

Communes dies, id est, five festi, five profesti l. 2. C. de festis.

Commune jus dupliciter accipitur. Aut enim respectu proprii juris, quod quæque civitas sibi constituit, *commune jus* dicitur, eoque nomine jus gentium significatur, quo omnes populi utuntur, quodque omnibus inter se gentibus commune est l. 1. §. ult. l. 9. D. de just. & jur. quod commune omnium hominum jus dicitur §. 1. Inst. de jur. nat. gent. Quod & idcirco κοινον νομιμον ab Aristotele in Ethica adpellatur. Aut commune jus respectu juris singularis dicimus, eoque jus publicum significamus, quo omnes ejusdem civitatis cives reguntur, quodque æquabiliter in omnes descriptum est l. 75. l. 78. D. de condit. & dem. l. 12. D. de minor. §. 7. Inst. de nupt. quod commune jus Civium Romanorum adpellatur in l. 20. D. de testam. milit. Et ita Constantin. Hermenopol. lib. 1. tit. 6. κοινας νομιμοθεσις, τῶν τε τῶν κοινῶν, καὶ χρησιμῶς παντὶ εἰσαχθεσις interpretatur. Hoc modo communi juri privilegium opponitur in l. 15. D. de vulg. & pupill. subst. & jure communi & militari, seu militia, vel proprio adversa faciunt jurisconsulti in leg. 7. D. de injust. rupt. irrit. l. 17. §. ult. D. de castr. pecul. l. 8. §. 4. de jur. codicill. l. 34. §. 1. l. 36. §. ult. l. 38. §. ult. D. de testam. milit. l. 3. C. cod. tit. & apud Paull. 3. sent. 4. 3. Hinc facile intelligitur,

Tom. I.

quid sit commune jus privatorum l. 37. D. de jur. fisc. jure communi formarum pactum l. 10. C. de jur. dot. Communi jure usus minor l. ult. C. de integ. rest. Communi jure hypothecam vendere posse l. 1. C. de pact. pign. jure communi pignora distrahere l. 7. C. de oblig. & act. Communi jure & creditoris jure vendere separantur l. 59. §. 4. D. mand. Communi jure enim vendere est ceterorum creditorum more, qui de evictione tenentur, vendere. Jure vero creditoris est sine evictionis præstatione, promissioneque vendere. Jure communi injuriarum agi, ad differentiam questionis publicæ l. 6. D. de injur.

Communes usuræ, id est, vulgares l. 1. C. de naut. fœn.

COMMUNITER gestum, a societate differt, quoniam etiam agi communiter sine societate potest l. 31. 32. 33. 65. D. pro soc. Communiter vero & separatim gerere opponuntur l. 1. Cod. de transact. l. 14. D. de usu & usufr. Communiter rem habere l. 84. §. ult. D. de legat. 1.

Communiter pro generaliter l. 12. §. 1. D. de pos.

COMMUTARE oleum pro vino l. 8. §. 24. D. de transact. rem in meliorem statum l. 23. D. de usu & habit.

COMMUTATIO, id est, permutatio instar emtionum obtinet. Novel. Valens. de his que administr.

COMPACTUM, structam collato in unum consilio machinationem significat l. 3. C. de exsequut. rei judic. Liv. lib. 5. c. 11. Ut multo vero similis sit, compacto eam rem, & communi fraude patriciorum actam. Plaut. captiv. act. 3. sc. 1. v. 23. sci vi extemplo, ex compacto rem geri. Et post v. 27. Omnes compacto rem agunt, quasi in velabro

V

clec-

olearii. Suet. in *Jul. c. 20.* Pro-ductusve pro rostris auctores ex compacto nominaret.

COMPARARE, emere, mercari *l. 14. §. 5. D. quod. met. caus. & alibi passim.*

Comparare alias & conficere, vel colligere significat: & ita comparare pecuniam *l. 45. §. 10. D. de jur. fisc. exercitum l. 3. D. ad leg. jul. majest.* Comparatur præjudicium *l. 4. C. de jur. & fact. ignor.*

Interdum Comparare est conferre. Sic comparare rationes *l. 6. §. 1. D. de edend.*

COMPARATIO, emtio *l. 52. §. 1. D. de judic.* alias est collatio, ut in *l. 16. D. de reb. auct. jud. poss.*

COMPARATOREM pro emtore dixit Paull. 2. *sent. 17. 15.*

COMPARATUM more *l. 5. D. de jurisd. i. e. introductum.* Publiciana comparata est *l. ult. D. de public. id est invecita.*

COMPARERE, pro adpare-re, exstare. Sic *comparent* signa *l. 7. D. de bon. poss. sec. tab. tabulæ l. 10. §. ult. D. testam. quemadm. aper.* Alias *Compare-re* dicitur, qui adest ad judicium *leg. 6. §. 2. D. ad SC. Silan.*

COMPASCENDI *jus leg. pen. §. 1. D. si servit. vind.* est jus, communi prædio, vel saltu pascendi. Alias *compascendi* jus dici potest *jus reciproco pacto*, veluti mutuae servitutis constitutum in prædiis hinc inde promiscue pascendi, de quo vid. Sam. Stryck in *usu modern. pandect. lib. 8. tit. 3. §. 15.*

COMPASCUUS *ager*, relictus ad pascendum communiter, vicinis, quemadmodum Festus interpretatur. Cicero in *Topic. c. 3.* Si *compascuus* *ager* est, nec est *compascere*, id est, ut Boethius ait, cum vicino simul pas-

cere. Isidorus plane *lib. 11. etymol. c. 13.* ita adpellari agrum scribit, qui a divisoribus agrorum relictus est ad pascendum communiter vicinis. Et ita apud Hygin. *p. 192. & 206.* Frontin. *p. 41.* & alios, qui de limitibus scripserunt, accipe. Vocantur etiam *communis*, & *pro indiviso.* Frontin. *de limit. agror. p. 41.* Est, ait, & pascuorum proprietas, pertinens ad fundos, sed in commune, propter quod ea *compascua* multis locis in Italia *communis* adpellantur, quibusdam provinciis *pro indiviso.* Add. Aggen. Urbic. in Frontin. *p. 55. seq.* Est ubi & *communalis* adpellantur, apud eundem Aggen. *de controuv. agr. p. 66.* Erant hi agri subcesivi. Si enim plus terræ, quam datum fuerat, superesset, proximo id circumcirca possessoribus dabatur in commune, nomine *compascuorum.* Ita Hygin. *de limit. const. p. 192.* HEIN.

COMPATITUR ætas, *Col-lat. Mos. & Rom. tit. 13. §. 3.* Recensetur ibi rescriptum Hadriani ad Terentium Gentianum, in quo de poena termini moti & hæc habet: *Possunt ad tempus, ut cujusque compatitur ætas, relegari.* Sed manifestum est, trajecta esse vocabula, legendumque: *Possunt ad tempus, ut cujuscumque patitur ætas, relegari.* Sane eodem modo verba Hadriani representat, qui idem rescriptum servavit, Callistratus *l. 2. D. de term. mot.* nisi quod ibi *cujusque* pro *cujuscumque* legitur. Hein.

COMPATRONUS *leg. 1. §. 5. D. si quid in fraud. patron.*

COMPEDIBUS teneri *l. 9. D. ex quib. caus. major.*

COMPEDITUS servus *l. 7. §. 7. D. de dol.*

COMPELLERE cogere *l. 13. D.*

D. de recept. arb. l. ult. D. de rei vind. & passim.

COMPENDIARIA longiori itineri opponitur *l. 4. D. de itin. actus priv.*

COMPENDIOSA substitutio *l. 8. Cod. de impub. & al. substit.*

COMPENDIUM edictorum *l. 72. D. de judic. id est brevis complexus.*

Compendium pro lucro, & emolumento *l. 71. in fin. D. pro soc. l. 3. D. de calumn. & multis aliis locis,*

COMPENSARE debitum *l. 6. C. de her. inst. hinc*

COMPENSATIO, quæ est debiti & crediti inter se contributio *l. 1. D. de compensat. l. 21. §. ult. D. de inoff. test.* Quæ Modestini definitio valde displicet Hottomanno *Commens. verb. jur. Treutlero Vol. 1. disp. 25. th. 5. Schiltero Exercit. ad Dig. 18. §. 16,* idque propter tropicam contributionis loquutionem. Quam tamen merito comprobatur Wurfell. in *jurispr. definitiv. §. 364. in not.* Nec ab ea abludit, quam ipse tradit Wurfell. *l. c. quod sit liberatio a debito, per collationem hujus ad creditum factam.* Sane si Titius, quod mihi ex causa aliqua debet, confert, aut contribuit, ego vero, quod ipsi ex alia causa debeo, confero, eo contingit utrinque liberatio per solutionem quandam veluti brevi manu factam. Contributio autem nihil hic aliud est, quam debiti, & crediti collatio.

COMPERENDINATA res, ut Festus *lib. 16. voc. res* interpretatur, significat iudicium in diem tertium constitutum. Vetus Glossarium: Comperendinatio, τριμνηρος υπερθεσις triduana dilatio: Cic. in *Verr. II. 11.* Adimo comperendinatum: hoc enim habet lex in se modestissimum, his ut causa dicatur. Plin. *lib.*

6. *Epist. 2.* Nos legibus ipsis iustiores, quæ tot horas, tot dies, tot comperendinationes largiuntur. Utitur & hoc verbo Gellius *lib. 14. cap. 2.* Comperendinos etiam dies adpellatos, quibus vadinonium licebat dicere, scribit Macrobius *lib. 1. Saturnal. cap. 16.*

COMPERTUS in his causis *l. ult. D. de publican.* Comperto matrem suam decessisse, id est, ubi comperiisset *l. 86. §. ult. D. de adquir. vel omitt. hered. de quo loquendi genere vid. Aufon. Pomp. de usu antiq. loq. lib. 2. c. 6.*

COMPESCERE: audaciam *l. 12. D. de publican. contumeliam l. 6. C. de injur. malos homines leg. 35. §. 5. D. quib. ex caus. maj. ramorum luxuriam Paul. Sent. lib. 5. tit. 6. §. 13. id est, coercere, reprimere.*

COMPETENS actio *l. 9. C. de don. int. vir. & ux. allegatio leg. 1. C. si tut. vel cur. cautela l. 20. D. de judic. defensio leg. 20. C. de excus. tut. jus l. 13. C. de locat. cond. pars l. 3. C. de fidejuss. pœna l. 3. C. de lucr. advoc. privilegium l. 2. C. de his qui spont. retentio leg. 1. C. quor. leg. sententia l. 31. §. 1. D. de don. tempus l. ult. C. de his quæ per met. id est pertinens.*

COMPETENS iudex, ad quem cognitio pertinet *l. 19. D. de jurisd. Competens tribunal l. 38. §. 1. D. de procur. Competenti tempore l. ult. C. de his, quæ per met.*

COMPETENTER convenire *l. 4. C. quand. ex fact. consulere leg. 22. §. 6. D. solut. matr. observare l. 2. C. de off. præf. urb. puniri l. 16. D. de testib.*

COMPETERE dicitur, quidquid ad nos pertinet, nobisque quæritur, conceditur, in-

da getur, seu ex notissima significatione passim occurrit in libris nostris.

COMPETITIO in l. 5. C. Theod. de censu & l. 4. C. Th. de censor. aliisque locis accipitur pro querela ejus, qui se a persequatore praegravatum esse ait. At praeterea competitio erat petitio eorum, qui bona mortuorum, damnatorum, proscriptorum vacantia a Principe obtinere studebant. Quod quum fieret importunius, variae leges aviditati isti oppositae sunt, veluti ne peterentur bona reorum majestatis l. 15. C. Th. de petition. mortuorum, antequam criminis convinceretur l. 30. C. Theod. eod. tit. multoque minus viventium, non damnatorum l. 27. 29. eod. tit. clericorum, decurionum, ceterorum, ne peterentur ante incorporationem leg. 2. & 3. Cod. Th. de incorp. nec intra biennium a proscriptione leg. 23. 29. Cod. Theod. de petition. l. 17. C. Th. de bon. proscrip. ut prius hujusmodi petitio apud officium Comitum rerum privatarum instrueretur l. 14. 16. 23. 26. C. Th. de petit. & si quae erant hujusmodi leges aliae, de quibus fute Jac. Gothofr. Comm. in C. Th. Tom. 3. p. 429. Hein.

COMPETITOR in l. 3. §. 1. D. de decurion. is est, qui cum aliquo decurionatum petit. Contra in l. 3. C. Th. de incorporat. l. 29. 30. & 32. C. Th. de petition. & ultr. dat.

COMPETITORES sunt, qui bona vacantia, vel proscriptorum, aut alias res fisci, vel reipublicae petunt. Exstat de Competitoribus titulus apud Cassiodorum Var. lib. 7. c. 44.

COMPILARE sacra publica in l. 9. D. ad Leg. jul. peculatus. i. e. diripere. Turneb. lib. 3. adversar. c. 10. a Graeco Αἰλικό πιατής, quod furem signifi-

cat, deductum censet, qui ἑλάνης ab Hesiodo vocatur. Alio significatu Festus: *Compilare*, ait, est cogere, & in unum condere.

COMPINGERE navem tabulis leg. 83. §. 5. D. de verb. oblig. l. 93. §. ult. D. de solut.

COMPITUM in l. 12. §. 3. C. de edific. priv. & in c. de viro 17. caus. 12. quest. 2. idem ac quadrivium, uti pluribus Servius ad Virgil. Georg. lib. 2. v. 382.

COMPLANARE locum l. 3. de aqu. & aqu. pluvi.

COMPLECTI in libello l. 1. D. de edend. verbo l. 29. D. de statu lib. Complectitur actio possessionem l. 9. D. de rei vind. Complectitur Praetor l. 7. D. de interd. ubi complecti active sumitur juxta notissimam analogiam. Nec aliter hoc verbum accipiendum videtur in l. 29. §. 7. D. de fideicommiss. ubi verba haec legunt: Decretum interponatur, quo id ipsum complectatur. Ibi enim pro quo id ipsum complectatur, forte rescribendum, quod id ipsum complectatur. Pariter in l. 133. D. de verb. oblig. his verbis: Sicut & ipsius & heredis caput, ita ipsius vis, vel sepius facta complectitur, hoc verbum complectitur activo significato accipi potest, si modo legas: Sicut & ipsius & heredis caput, ita ipsius vi, vel sepius facta complectitur. Stipulatio, de qua hoc loco agitur. Equidem apud Vitruv. 10. 6. legimus: Scapos quatuor complectit, & compegit. Pompon. apud Non. 7. 39. Quando convenit, complectite. Sic & pass. Cic. apud Priscian. p. 793. Cupio eum tam invidiosa fortuna complecti, & Tusc. 5. 14. Nihil habendum in eo genere, quo vita beata complectitur, si id possit omitti.

COMPLERE aetatem pubertem leg. 40. §. 7. de vulg. & pu-

pupill. subst. annos ætatis l. 1. §. 3. D. de postul. diem totum l. 6. D. de oblig. & act. electionem l. 98. §. 4. D. de solut. possessionem l. 3. D. ex quib. caus. maj. tempus pœne l. 2. C. qui accus. non poss. venditionem l. 4. C. de act. emt.

COMPLETA ætas l. 1. C. ne tut. vel cur. conditio l. 32. §. 1. D. de legat. 3. præscriptio l. 10. C. de præscr. long. temp. Completum as l. 41. §. 5. D. de vulg. & pupill. tempus l. 3. D. de decur.

COMPLEXUS nominum, & rei l. 142. D. de verb. signif.

COMPLURES causæ l. 16. D. de verb. signif.

COMPONERE, id est, in unum redigere, concipere. Alias componere est rem dubiam terminare, ut in l. 13. §. 3. D. de usufr. l. 230. D. de verb. signif. Componere patrimonium pupilli l. 18. D. de administr. & peric. tut. moestos penates l. 2. C. de exhib. & transm.

COMPOS mentis l. 13. D. de offic. procons.

COMPOSITIO criminis l. 6. D. ad SC. Tertull. eum in finem facta, ut accusator ab accusando desistat.

COMPRÆDES, ait Festus, dicuntur ejusdem rei populo sponsores.

COMPREHENDERE. Comprehenditur quid additione l. 4. §. 13. D. de fideic. libert. decreto l. 4. §. 10. D. eod. Sed & construitur cum dativo hoc significatu. Sic pecuniam conditioni comprehensam dicunt in l. 90. D. de condit. & dem. ut orbi terrarum comprehensos, Cic. lib. 4. de Republ. Nonio referente.

COMPROBARE & agnoscere conjunguntur l. 60. D. de adquir. vel. omitt. hered.

COMPROMISSARIUS iudex l. 4. D. de tutor. l. 41. D.

de recept. arbit. id est, ex compromisso sumtus l. pen. D. de iuric. vel ut Suidas definit: ο ες συναίνεσις δυο μερών μεταξύ ληφθεϊς δικατηρ, ex electione duorum partium inter eos sumtus arbititer. Qui tamen in eo verbo, ignorance latine linguæ lapsus, προαμισαριον αντι τεκνουτρημισαρις scribit. Vetus Glossarium: Compromissarius, διαδης αϊρετο, iudex electus.

COMPROMISSUM ad similitudinem iudiciorum redigitur, & ad finiendas lites pertinet l. 1. D. de rec. arb. Compromissum factum in arbitrum de rebus, controversisque l. 42. 45. D. eod. Est autem Compromissum pactum litigantium de lite arbitrio alicujus submittenda. Acceptatio arbitri receptum audit. Duplex enim hic adest pactum, alterum litigantium inter se, cum arbitro alterum: duplex proinde quarrendum erat nomen. Priori pacto addebatur plerumque stipulatio, ut contra remittentem suppeteret actio l. 38. §. 18. D. de recept. Neque vero temper hoc fiebat l. 11. §. 3. D. eod. Posterius sepiissime nudum erat, idoque mutabile l. 9. seq. D. eod. Wurffel. jurispr. defin. §. 207.

Ex Compromisso non nascitur exceptio, sed pœnæ petitio l. 2. D. de recept. Si in compromisso fuerit adjecta pœna, non est opus stipulatione, aut fidejussoribus. Si stipulatio, vel cautio fidejussoria intervenierit, non est necessaria pœna ad producendam actionem. Bart. in l. diem proferre §. fin. D. eod. tit. Ex compromisso per pactum nudam confecto adjecta pœna competit certi conditio, si certa sit summa, si vero incerta, in id quod interest arg. l. fin. D. si quis in jus voc. non iv. Ex compromisso per stipulationem facto cum pœna nascitur actio ex stipulatu, si incerta

fuerit summa : vel certi conditio, si certa fuerit *Inst. de verb. oblig. pr. & §. fin.* Ubi sine poena simpliciter sententiæ dari, per stipulationem promissum est, ibi competit incerti actio, hoc est, ex stipulatu. Cum in compromisso neque poena, neque stipulatio fuerit subjecta, tunc si litigatores subscripserint sententiæ, hoc est, expresse in eam consenserint, vel tacite, id est, intra decem dies non contradixerint, & actio in factum nascitur, & exceptio pacti *l. ne in arbitris §. si quis autem, & l. pen. C. de recept. arb.*

COMPROMITTERE in arbitrum dicuntur, qui arbitri sententiæ se staturos, hinc inde promittunt, ut modo dictum est *zit. D. de recept. arb.* Compromittere cum aliquo *l. 29. l. 32. §. 8. D. eod.*

COMPULSIO *l. 4. §. ult. D. ad SC. Trebell.*

COMPULSOR *l. 3. C. Th. de commiss. adv. sent.* Compulsoris instantia *l. 4. C. Theod. ne cont. transl. postul.* Compulsor in constitutione Græca Anastasii Imp. *l. fin. C. de exact. tribut. επιεικτες*, ut & apud Cedren. in Leon. philosoph. erat exactor, qui tempore elapso, quo tributorum exsolutionem factam oportebat, ad provinciales compellendos mittebatur.

COMPUTARE, & Computatio verba notissima significatione occurrunt in libris nostris.

CONATUS quid obest, quum injuria nullum habuit effectum *l. 1. §. 2. in fin. D. quod quisq. jur.*

CONCAMERARE, fornice claudere *l. 1. C. de edific. priv.* Hinc concameratio *l. 31. D. de legat. 3.*

CONCEDERE. Hujus verbi singulares quædam sunt Constrictiones. Ut non est conceden-

das sic ædificare : ita enim legendum, pro credendus in *l. 1. §. 16. D. ne quid in loc. publ.* Ita & Manilius Astronom. *lib. 4. v. 337. Quæ fastidio concessa est jure potiri.* Ita Paullus *l. 60. D. de usufr.* ipse frui permittitur, & *l. ult. D. de aleat.* familia ludere permittitur. Add. *l. 26. §. 2. D. de legat. 2. l. 1. D. de solut. & lib.* Singularis quoque est loquutio Ulpiani in *l. 13. §. 6. D. ad Leg. jul. de adult.* Quod & in concubina dici potest, quam uxorem quis postea habuit, cuius conjunctioni postea pater concessit, id est, quam consistere permisit, vel cui postea consensit, ceu interpretatur Salmasius *ad script. hist. Aug. pag. 170. HEIN.*

Concedere, pro remittere, gratiam alicujus facere. Si conceditur poena *l. 2. C. de in jus voc.* Concessa, i. e. remissa vectigalia *l. 6. C. de vectig.*

Elegantes sunt locutiones: Concedere in fatum, id est, mortem obire *l. 3. C. de jur. delib.* Concedere naturæ *l. 1. C. ad SC. Tertul.* Fato concedere, dixit etiam Plin. *panegy. c. 11. cedere*, vel concedere naturæ, immo concedere absolute, pro mori dixit Tacit. *annal. lib. 4. cap. 5.* Ut quandoque concessere, cum laude, & recordationibus facta, atque famam nominis mei prosequantur. Hein.

CONCENTOR *can. 1. §. 16. dist. 21.* inter clericos relatus.

CONCEPTACULA aquarum *l. 2. C. Th. de aqueduct.* Immissaria, & receptacula Vitruv. *lib. 8. c. 7. castella.*

CONCEPTIO formularum *l. 47. D. de negot. gest. libello- rum l. 3. D. de accusat. precum l. 9. C. de liberal. caus. stipulationis leg. 56. D. solut. matrim.*
ver-

verborum l. 14. D. de donat. int. vir. & ux. Una eademque conceptione stipulari §. ult. Inst. de verb. oblig.

Conceptio infantis in utero l. 7. §. ult. D. de senator.

CONCEPTUS, a, um.
Concepta actio l. 9. §. ult. D. quod fals. tut. aut. conditio l. 16. §. 1. D. de injust. rupt. conventio l. 1. §. 1. D. de pign. repetitio ad eum modum l. 32. D. de legat. 1. in diem solutio l. 1. §. 2. D. de edend. stipulatio §. 13. in fin. Inst. de inutil. stipul. verborum obligatio §. 12. Inst. eod.

Conceptus partus l. 8. D. de his, qui sui vel al. jur.

Conceptum furtum dicebatur, quum apud aliquem, testibus presentibus, furtiva res solemniter quaesita, & inventa erat. Nam in eum propria actio constituebatur furti concepti §. 4. Inst. de oblig. quæ ex delict. Paull. 2. Sent. 31. 3. Collat. Leg. Mos. & Rom. tit. 7. §. 5. Ritus autem ille furti concipiendi in eo consistit, quod adhiberentur *lanx* & *licium*. De quibus heic subiicienda sunt, quæ protulit Hein. in Antiq. Rom. lib. 4. tit. 1. Hunc nempe ritum deducit ab eo, qui Athenis in usu fuit, ubi juxta Aristophanis scholiasten græcum moris erat, ut qui res furtivas quaesitum ædes cuiusdam nudi ingrederentur, ne quid sub vestibus occultentes clam ferrent, neve ex inimicitia, quod quaerere se simulabant, sub tunica occultatumi nferrent, dominoque falsum crimen calumniose obiectarent. Hanc ob causam ingressuri ædes etiam ad inspiciendas, quaerendasque res publicas nudi ingrediebantur, ne quid occultaretur. Quod paulo plenius Plato describit de Legib. XII. p. 691. juxta quem, furtum requisitus alicubi, nudus, & licio

cinctus, cetera discinctus, Deosque Legum custodes adjurans, se inveniendi spe id facere, ita demum requirere debet: Dominus vero tum exhibere domum, & in omnibus sive obfignatis, sive minus obfignatis locis liberam furti inquirendi potestatem facere. Festus autem ait: *Lanx* & *licio* dicebatur apud antiquos, quia qui furtum ibat quaerere in domo aliena, licio cinctus intrabat, lancemque ante oculos tenebat, propter matrum familias, aut virginum presentiam. Sane ex hoc Festi loco, in quo nec Græcanicus ritus, nec interpolationis ullum vestigium adparet, satis manifesto patet, etiam Romæ nudos incessisse, qui res furtivas requirerent, alias non fuisset, quod matres familias, virginesve presentes revererentur. Docet quoque idem Festi locus, licio illos incinctos fuisse, quemadmodum & κίτωνισσιν Plato more Attico concesserat. Denique id quoque inde discimus, cui usui lanx fuerit in hoc negotio. Quum enim nudis incedendum esset requirentibus, sane pudor suadebat, ne faciem conspiciendam darent, agnosci que se paterentur a feminis. Hinc lancem, ut ipse interpretatur Hein. neccius, larvam lancis instar concavam, vultui aptabant. De hoc ritu Lege Æbutia sublato vid. eumd. Hein. ibid. Add. infra artic. licio.

Conceptum, admissum. Fraude id conceptum est l. ult. pr. D. de SC. Fellei. Ita & Cic. post redit. ad Quir. c. 1. Concipere scelus. Hein.

CONCHA apud mare rubrum & crescit, & coalescit l. 19. §. 18. D. de aur. arg. leg. quæ loquitur de conchis, in quibus margaritæ nascuntur. Qua de re consulendus est Plinius lib. 9. c. 15. 16.

CONCHÆ etiam pictoris instrumento cedunt l.7. *D. de instr. vel instr. leg.*

Quin & supellectili adnumerari *conchas* ait Paull. 3. *sent.* 6. 56.

Adde, in mundo etiam muliebri esse *Conchas*. Paull. *ibid.* §. 83. nec non in argento patorio, *ibid.* §. 90. Juven. *sat.* 6. v. 303. *Quum bibitur concha*. Nimirum Conchæ, quatenus in supellectile, & mundo muliebri erant, dicebantur pelves capaciores, in quibus pedes lavabant, ceu explicat vetus scholiastes Juvenalis *ad sat.* 3. v. 277. Immo conchis etiam unguenta, quæ & ipsa in mundo muliebri sunt, servabantur. Hor. *lib.* 2. *od.* 7. *Funde capatibus unguenta de conchis*. Quum vero ejusmodi formæ patetis capaciorebus & vinum haurire coepissent combibones, inter vasa etiam patoria nominatæ sunt conchæ. Hein.

CONCHYLIIUM in *leg.* 6. *C. de divers. reſcr.* l. 4. *C. de veſt. olob.* est piscis genus, ex cujus incisa concha colligitur fucus, tingendis vestibus olim expetitus. Ex eo enim inficiebatur purpura. Latine *murex* dicitur. Vid. Plin. *lib.* 9. *cap.* 35. Cassiodor. 1. *var.* 2. Isidor. *lib.* 2. c. 28. Legebantur vero maxime in Tyri, Phœniciæ metropoleos, littore hujusmodi pisces, etiam esus non ingrati. Unde Guillelmus Tyriensis pontifex *lib.* 13. *de bell. sacr.* c. 1. de Tyro agens: Hæc, ait, & triticii, & conchylii, & pretiosi muricis inventrix egregio purpuram colore primo insignivit. Unde & præcipua inter eas, hodie urbis trahens nuncupationem, Tyria dicitur.

CONCHYLILEGULI, *κονχυλιεγωλευται*, qui conchyilia legunt, alias *murileguli*. Novell. 38. c. 6. Erant per orientem, & occidentem certæ familiæ huic adstrictæ con-

ditioni, de quibus Cujac. *ad tit. C. de murilegul.* & Jac. Gothofr. *ad eund. C. Th. tit.*

CONCIDERE testamentum, i. e. incidere l. 1. §. 2. *D. de his quæ in test. del. Concisum* lignum l. 55. *D. de legat.* 3.

CONCILIABULUM a municipio, colonia, oppido, præfectura, vico, Castello separatur apud Paull. *lib.* 4. *sent. tit.* 6. §. 2. ut & in Lege Mamilia *de finib. agror.* his verbis: Quæ Colonia, hac lege deducta, quodve municipium, præfectura, forum, conciliabulum constitutum erit. Apud Livium *lib.* 7. c. 15. *lib.* 25. c. 5. fora, & conciliabula disjunguntur. Frontin. *de limit. agr.* p. 41. Hoc, ait, Conciliabulum fuisse fertur, postea in municipii jus relatum. Aggen. Urbic. p. 60. Sunt, ait, loca publica coloniarum, ubi prius fuerat *conciliabula*, & postea sunt in municipii jus relata. *Conciliabula* porro Festus *lib.* 3. interpretatur loca, ubi in concilium convenitur. Isidor. *lib.* 15. *orig. cap.* 2. Pagi, ait, apta sunt ædificiis loca inter agros habitantibus. Hæc & conciliabula adpellata, a conventu, & societate multorum in unum. Gell. *lib.* 1. c. 7. orationem Gracchi, circum conciliabula dictam, citat. Relinquitur igitur juxta Brissonium, *conciliabula* conventum hominum in agris esse, qui nec *municipii*, nec *coloniæ*, nec *præfecturæ* jure censeatur. Attamen, ut post Car. Sigon. *de jur. Ital. lib.* 2. c. 15. notat Heineccius, hi vici & jure nundinarum, & ea prærogativa gaudebant, ut ibi conventus juridici haberentur.

CONCILIATRIX uxor æque, ac adultera, & venefica, jure repudiatur ex mente Papiniani in *resp. tit.* 22. ubi l. 1. *C. Th. de divor.* citat. Quamvis autem *Conciliatrix*, teste Festo *lib.* 3. sit,

sit, quæ conciliat viris uxores, & uxoribus viros, hic tamen intelligitur lena, stupri sequestra, & adulterii internuncia, uti Apulei. *de asin. aur. lib. 9. p. 224.* adpellat. Quo sensu etiam Plaut. *Mil. glor. act. 5. sc. ult. v. 16.* *Fiduam esse censui: Itaque ancilla, conciliatrix quæ erat, dicebat mihi:* Conciliatriculum dixit Cic. *pro Sest. c. 9.* Hein.

CONCILIUM, conventus juridicus populi unius provincie. Tale concilium Boetice, ad quod Hadrianus, & Antoninus Pius descripsisse dicuntur. *Collat. Leg. Mos. & Rom. tit. 11. §. 6. & 7. l. 1. D. de abig.* ubi male legitur consilium. Has voces sæpe perperam confusas esse a librariis, Joan. Frid. Gronov. *in not. ad Liv. 44. c. 2.* & Schulting. *jurispr. vet. antejus. p. 773.* docent. Hein. Vid. infra art. *conventus.* Est etiam conventus ecclesiasticus, de quo vid. *dist. 15.* Horum vero alia sunt generalia, alia provincialia. Provincialium alia celebrantur auctoritate Romani Pontificis præsentem Legato Ecclesie Romanæ, alia auctoritate Patriarcharum, vel Metropolitanorum provincie. Solius Papæ privilegium est, posse congregare concilium generale *XVII. dist. c. 1. & seq. 11. qu. 6.* ideo & sine ejus auctoritate factum non valet, & pro fide, & utilitate ecclesie seculares Principes aliquando ad concilia admittuntur *dist. 96. c. 1. §. & nos, & c. seq.* Archiepiscopus potest facere concilium provinciale *c. si episcopus 13. & si quis Episcopus. 14. dist. 18.* Et episcopi secundum tempus ordinationis suæ loca in conciliis debent tenere *cap. episcopos 7. dist. 17.* Concilium provinciale præsentiam requirit Archiepiscopi *c. si quis episcopus 8. dist. 92.* & debet fieri bis in anno *c. concilia 16.*

dist. 17. Et omnes episcopi ad concilia venire tenentur, vel se excutare per litteras *cap. placuit 10. dist. 18.* & non venientes, vel ante tempus recedentes excommunicantur *c. si quis autem 12. dist. 18.* Episcopus bis in anno debet concilium celebrare *c. pervenis 6. dist. 18.* & saltem semel in anno sine omni exceptione *d. dist. 17.*

CONCINNATOR cautellarum in *l. 9. §. 2. D. de effc. procons.* est, qui novas lites simulatis captionibus, & cavillis improbis in longum ducere molitur.

CONCIPERE actiones *l. 8. D. de cap. min. editum leg. 1. D. commod. obligationem in futurum l. 35. D. de judic. pacta l. 17. §. 5. l. 57. §. ult. de pact. pœnam l. 71. D. de verb. obl. stipulationem l. 115. pr. D. eod.*

Concipere, impragnari *l. 5. l. 18. D. de stat. hom. Concepit radicem arbor l. 3. D. arb. furt. cas.*

CONCITARE hostem *l. 3. D. ad leg. jul. Maj. lites l. 1. D. eod.*

CONCITATOR populi *l. 38. §. 1. D. de pœn. seditionis l. 16. D. de adpell.*

CONCLAVE binarum ædium *l. 47. D. de damn. inf. quod una clave clauditur.*

CONCLUDITUR anno actio *l. 2. C. de adilit. edict.*

CONCORDARE, in gratiam redire, transigere, consentire.

CONCORDIA ancillæ nomen *l. 40. D. de fideic. lib.*

Concordia fratrum *l. 11. C. de transact. In l. 27. D. de pact. dotal. exemplo caret, quod legitur concordio; quare ibi concordia post Ducker. rescribit Hein.*

CONCRATITIUS paries. Ita quidem legunt *l. 52. §. 13. D. pro soc. quamvis in aliis editionibus*

tionibus sit *cratitius*. Vid. infra art. *paries*.

CONCUBINA est, quam quis in concubinato habet. Concubinatus autem, qualem jus civile magis permittit, quam probat, est quo Coelebs non mariti animo, sed concubitus tantum causa domi habet vel *ingenuam*, quæ corpore quæstum non fecit, testata voluntate eam ita habendi citra nuptias, vel libertam aut etiam ingenuam obscuro loco natam, quæve corpore quæstum fecit, nulla testatione facta se eam pro uxore habere velle. Nota igitur, quod in mulieris liberæ consuetudine non concubinatus, sed nuptiæ intelligendæ sunt, si non corpore quæstum fecerit *leg. 24. D. de rit. nupt.* & quod si honestæ vitæ, & ingenuam mulierem in concubinam habere maluerit, sine testatione hoc manifestum faciente non conceditur, sed necesse est ei, vel uxorem eam habere, vel hoc recusantem suum cum ea committere *l. 3. D. de concubin.* At quod libertam attinet, vel etiam ingenuam obscuro loco natam, eamve, quæ corpore quæstum fecit, consuetudo non infert nuptias. Nam concubinatus ex sola animi destinatione æstimandus est *l. 4. D. eod. tit.* Quin & Papinianus in *l. 31. D. de donat.* respondit: Si quæritur, an maritalis honor, & affectio intercesserit, personis comparatis vitæ conjunctione, pendendum esse. Et apud eundem in *l. 16. de his, quæ ut indign.* mentio fit Cassiani viri clarissimi, qui mulierem ingenuam pleno honore dilexerat, cujus tamen filia, ex eo concubinato suscepta, *vulgo quæstita* dicitur. Porro notandum est non pro concubinato licere conjunctionem flagitiosam, aut alias nefariam, veluti si quæ patris concubina fuit, in filii seu nepotis concubinatum

fese tradat, aut ex contrario *l. 1. §. 3. D. de concubin.* Modestinus *l. 34. D. ad Leg. jul. de adult.* concubinam dicit mulierem, quæ consuetudinis, non matrimonii gratia, retinetur, quæ alias vocatur *amica l. 35. D. de aur. arg. leg. l. 144. D. de V.S.* Græcis dicitur *ερωμένη*. Vid. Desid. Herald. *animadu.* item *Uxor gratuita*, ut apud Grut. *Inscr. p. 795.* quod coemta non esset, in aliis vero inscriptionibus passim *Viceconjux*, quoniam conjugis loco esset. Porro nota *coelibis* dici *concubinam*. Nemini enim licentia conceditur, constante matrimonio concubinam penes se habere *l. un. C. de concubin.* Quare Granius citatus in *l. 144. D. de verb. signif.* ait Pellicem vulgo vocari, quæ cum eo, qui uxor sit, corpus misceat. Quod confirmat Gellius *lib. 4. c. 3.* scribens: Pellex adpellata est, quæ juncta, consuetaque esset cum eo, in cujus manu mancipioque alia matrimonii causa foret. Et Festus *de verb. signif. h. v.* eam dicit, quæ uxorem habentis nupsit. In eo tamen recte Wurffel. *jurispr. definit.* §. 498. Festum salutare monet, quod nuptias inter maritum & pellicem intercessisse existimare videatur. Justinus *h. b. lib. 1. c. 9.* pellicis Cyri meminit, quem maritum fuisse inter omnes constat. Attamen pellicis nomine antiquitus & concubina veniebat. Idem enim Granius in *l. 144. cit.* ait, quondam eam, quæ uxoris loco sine nuptiis in domo sit, *pellicem* vocari, quam *παλλακήν* Græci vocant. Atque in *ead. Lege* Modestinus ait: Massurius scribit, pellicem apud antiquos eam habitam, quæ cum uxor non esset, cum aliquo tamen vivebat, quam nunc vero nomine *amicam*, paullo honestiore *concubinam* adpellari. Vetus Glossar. Græcum: *παλλακή εστιν,*

ἡ συζωσα τιμὴ ἐν τῷ οἴκῳ αὐτῆς
 νομίζουσι, γαμῆς γαμῆς: *Pellex est,*
que cum aliquo vivit in domo,
concedentibus legibus, sine iustis
nuptiis. Concubinae militum fo-
cavia dicebantur, quod focum cu-
rarent. Menag. amœn. jur. c. 39.
p. 319. quarum l. 15. D. de in-
str. vel instr. leg. mentio fit.

CONCUBITUS nuptias non
 facit l. 30. *D. de reg. jur.*

CONCURATOR, qui cu-
 ram simul cum alio administrat
 l. 19. *D. de admin. & peric.*
tut.

CONCURRERE dicuntur
 personæ, actiones, & res no-
 tissimo significato in iure nostro.

CONCURSU autem partes
 facere dicuntur legatarii, quibus
 in solidum res eadem legatur.
 Concurrentes enim, & legatum
 adgnoscentes invicem sibi partes
 auferunt l. 1. §. 3. *D. de usufr.*
adcrefc. l. 34. §. 9. D. de legat.
 1. scinditurque inter eos legatum
 §. 8. *Inst. de legat.*

CONCUSSIONIS crimen
 committitur, quoties aliquid ter-
 rore potestatis illicite extorque-
 tur, & aufertur l. 1. *D. de con-*
cuss. l. 3. l. 4. C. de condict. ob
turp. caus. l. un. C. ex delict.
def. l. ult. C. de mod. mult.

CONCUTERE, terrore po-
 testatis perterrefacere significat l.
 6. §. 3. *D. de offic. presid. l. 4.*
C. ad Leg. jul. repet. & apud
Paull. 5. sent. 25. 12. Sed &
quod per evidentem calumniam,
specie transactionis, extorquetur,
in concussionis nomen cadit l. 1.
§. ult. D. de calumn. Alias con-
cutere, in sensu proprio, est quas-
sando movere l. 18. §. 11. D. de
damn. infect. l. 59. D. locati.

CONDEMNARE, damnare.
Condemnare dupli l. 2. D. de
evisct. pecuniæ l. 39. D. de oper.
libert. vel pecuniam l. 5. D.
quand. ex fact. tut. quantitatem
l. 45. D. de fidej. vel in quanti-

tatem l. 3. *D. de re jud. vel*
certa pecunia l. 3. D. fin. reg.
fructibus leg. 16. §. 3. D. de
pign.

CONDEMNARE pro condemnatio-
 nem adversus aliquem obtinere,
 & ut liti loquantur, judica-
 tum debitorem facere l. 2. *D.*
de admin. & per. tut. Cic. pro
Rosc. cap. 9. Itane vero, quem
per arbitrum circumvenire non
posses, cujus de ea re proprium
judicium erat, hunc per iudicem
condemabis. Idem pro Cæcin.
Non solum ægris, verum etiam
condemnatis licet. Suet. in Tib.
c. 8. Fannium Carpionem reum ma-
jestatis fecit, & condemnavit,
id est, peregit.

CONDEMNATIO fit l. 1.
 §. 2. *D. quæ sent. fin. adpell.*
Condemnationem pati l. 24. §. 4.
D. quod met. caus. Condemna-
tione plecti l. 14. §. 9. eod. At
in l. 8. C. de pign. & l. un. C.
etiam ob chirogr. Condemnationem
facere est, eam obtinere.

CONDEMNATOR pro eo,
 qui reum peregit apud Tacit. *an-*
nal. lib. 4. c. 66.

CONDEMNATUS in his
 verbis edicti Prætoris, quod sub
 tit. *D. de re judic. proponitur,*
condemnatus ut pecuniam solvat,
accipiendus est is, qui rite con-
demnatus est, ut sententia valeat.
Ceterum si qua ratione sententia
nullius momenti sit, condemna-
tionis nomen non tenet l. 4. §.
6. D. de re judic. Alias quoque
traditur, damnatum quem ita vi-
deri, si damnatio teneat.

CONDEMNATUS, *us*, substantive,
 pro condemnatione dicitur, ut
stipulatus pro stipulatione l. ult.
D. de re jud.

CONDERE. Conduuntur civi-
 tates §. 11. *Inst. de rer. divis.*
jura §. 8. Inst. de jur. Nat. Gent.
leges l. 3. l. ult. C. de legat.
regna l. 5. D. de iust. & jur. te-
stamenta l. 7. C. de testam.

CONDUNTUR alio significatu fructus l. 5. §. 9. *D. de reb. libri l. 52. D. de reb. eor. qui sub tur. merces in horreis l. 74. D. de contrah. emt. corpus l. 14. §. 3. D. de religiof. id est, reconduntur, absconduntur. Incondito habere l. 97. D. de legat. 3. Vid. intra condita.*

CONDICERE olim denunciare significabat §. 15. *Inst. de action. Condictio*, ait Festus, est in diem certum ejus rei, quæ agitur, denunciatio. Unde statum condictumque diem Decemviri in XII. Tab. adpellarunt judicii causa constitutum, ut ex Cic. 1. *offic. 12. & Plaut. in Curcul. act. 1. sc. 1. v. 5.* liquet. Idem Festus *condictum* interpretatur *simul dictum*. Nam condicere nihil aliud est, quam diem, locumque communi consensu constituere l. 66. *D. de contrah. emt.*

Condicere etiam est idem, ac actione personali experiri. Sic *condicere* cautionem l. 3. *C. de postul. dotem l. 17. §. ult. D. de reb. auct. jud. liberationem l. 6. C. de jur. & fact. ignor. l. 8. §. 2. D. ad SC. Vellei. l. 1. pr. D. ut in posses. legat. id est, agere, ut liberatio obtineatur. Condicere satisfactionem d. leg. 1. D. ut in posses. legat. id est, agere ad tollendam satisfactionem, seu eam repetere, ut loquitur eadem lex. Similiter condictur obligatio, ubi quod sine causa promissum, solum nondum est l. 1. *D. de cond. sin. caus.**

Condicere, pro contradicere in pandectis Florentinis scriptum videtur in leg. 22. §. 6. *D. solut. matrim.* Si filia verecunde per absentiam patri *condicat*, pro *contradicat*.

CONDICTIONEM, omnem in personam actionem generaliter adpellari, traditum est, quod olim, qui in personam agerent, adversario denunciare solerent, ut cer-

ta die judicio adesset, quemadmodum Theophilus in §. 15. *Inst. de act.* scribit. Igitur in personam actio condictio dicitur l. 25. *D. de obl. & act. condictitia actio l. 7. D. de condict. caus. dat. & condictitia simpliciter l. 55. D. de don. int. vir. & ux. §. 24. Inst. de action. & actio condictitionis l. 1. C. de cond. indeb.* Sed & *condictitia* pro *condictione* furtiva l. 13. §. 2. *D. de jurejur.* Recte vero Wurffel. in *jurisprud. def. §. 331.* monet: Nominine *condictionum* generali subsistere eas actiones personales, quibus speciale nomen, specialisque formula data non est, ut quæ proprium, peculiareque nomen non habent l. 7. §. 1. *D. de pact.* Neque eas actiones confundendas cum actionibus in factum, quæ non ex determinato negotio, sed ex æquitate naturali jure prætorio confirmatæ veniunt.

Condictio autem vel *certi*, vel *incerti*. Illa ex omni causa competit, ex qua certum petitur l. 9. l. 24. *D. si cert. per. l. 28. §. 4. D. de jurejur. quæ & condictitia actio*, per quam certum petitur, adpellatur in l. 24. *D. de reb. cred.* *Condictio certi* ex diverso ex omni causa datur, ex qua incertum petitur. Cujusmodi conditiones, & liberationes, & jura prædiorum, quorum incerta æstimatio est, condictuntur l. 2. §. 3. *D. de donat. l. 3. D. de condict. sin. caus. l. 5. l. 8. D. de act. emt.*

Porro hæ conditionum species in libris nostris memorantur.

Condictio causa data, causa non sequuta, qua id repetitur, quod in certum finem licitum, non sequutum datum fuit. Nota autem in finem licitum. Nam si illicitus fuerit finis, v. g. ut calumniosa lis alteri moveatur, condictio cessat; etenim in pari turpitudine melior est conditio possidentis l. 4. pr. §. 1. *D. de condict. ob*

culp. caus. Ob causam non secutam ita datur hæc conditio, si finis non fuerit secutus, vel ob casum, & alter existat locupletior l. 5. pr. §. 3. D. de *condict. caus.* dat. vel ob culpam accipientis d. l. 5. §. 4. Repetitur autem res cum omnibus fructibus, & accessionibus l. 7. §. 1. l. 11. D. eod. ne ex mora lucrum sentiat quis. Eadem etiam *condictio* ob causam datorum adpellatur *rubr. tit. C. de condict. ob caus. dat.* Wurffel. *jurisp. definit.* §. 332.

Condictio ob turpem, & injustam causam est qua id, quod datum erat ex causa, ratione accipientis injusta, & turpi repetitur. Quod autem *rubr. tit. D. est de conductione ob turpem, vel injustam causam*, magis utrumque injustum, & turpe conjungit quam separat, ita ut hic non quævis injusta causa, intelligatur, sed quæ turpitudinem conjunctam habet, veluti si quis acceperit pecuniam ex causa ut redderet commodatum l. 9. pr. D. de *condict. ob culp. caus.* Et ita injustam causam intellige in l. 6. & 7. D. eod. Quoniam vero quædam sunt, quas pro causis debendi & tanquam debitum accipiendi non admittit jus, quæ tamen citra turpitudinem ut causæ dandi venire potuerunt, quia his Lex non adfuit, eo respectu injustæ dici possunt; Sed reddit res ad casum *conditionis sine causa.* Et ita intellige *injustam causam* in l. 1. §. ult. D. de *condict. sine caus.* Nota denique *conditionem* hanc esse ob causam injustam vel turpem ratione accipientis. Nam ubi vel dantis, vel utriusque dantis scilicet, & accipientis turpitudinem est, *condictio* non competit l. 4. D. de *condict. ob culp. caus.*

Condictio indebiti ea est, quæ obtinet ubi quid, cum ne naturaliter quidem deberetur, tamen solutum est, qua nempe ab accipi-

ente repetit, vel is qui ex facti ignorantia solvit, si ipse damnum inde sentit, vel tertius inde læsus. Nota igitur, non condici solum naturaliter, seu jure gentium, ut ait Celsus l. 47. D. de *cond. indeb.* debitum. Deinde, ut is qui solvit possit ipse repetere tamquam inde læsus, requiritur, ut solverit ex ignorantia. Nam indebitum solum sciens non recte repetit l. 1. D. l. 9. C. eod. tit. Et ex facti ignorantia requiritur, ut leges diserte docent; Caius v. g. solvit Mevio C. quæ patrem mutuo accepisse, scripto documento demonstrat is; facta solutione Caius reperit Mevii apocham, qua idem ante decem annos solutum dederat. Error hic adfuit facti, neque enim erratum fuit citra mutuum contractum, ejusque obligationis vim, sed circa factum solutionis. At cum quis jus ignorans, indebitam pecuniam solverit, cessat repetitio l. 10. C. de *jur. & fact. ign.* nisi ea persona sit, cui jus ignorare licet l. 9. pr. & §. 1. D. eod. tit. Denique nota ad ultimum definitionis membrum, tertio etiam, qui non solvit, at & indebito soluto damnum sentit, competere *conditionem*, quod docet Ulpianus in l. 5. D. de *condict. indeb.* Non novum, ait, ut quod alius solverit, alius repetat: nam & cum minor viginti quinque annis, inconsulte adita hereditate, solutis legatis, in integrum restituitur, non ipsi repetitionem competere, sed ei, ad quem bona pertinent. Qua in lege fingendus est casus corporis in hereditate existentis, quodque tamquam legatum, cum tamen debitum non esset, traditum est a minore. Alias hic, non alter, damnum sentiret, ac solum repetere.

Condictio sine causa qua res, quæ sine causa vel ex justa sed infirmata causa aliquem pervenit, vel

vel existens ipsa, vel consumpta æstimato repetitur. Res autem sine causa ad aliquem pervenisse dicitur, quando id ex eo concipitur acquisitam fuisse, injustum, aut justum quidem, sed post infirmatum fuit. Vid. l. 1. 2. D. de *condict. sine caus.*

Videtur equidem *condictionis sine causa* nomine venire genus summum reliquarum, id quippe nomen cadit quoque in *condictionem indebiti*, & ob *causam non secutam* l. 1. pr. & §. 1. D. de *condict. sin. caus.* Ast eo tanquam generis summi nomine subsistens venit specialis *condictio* ea, quæ datur, ubi reliquæ deficiunt, ubi nempe nec ob *causam futuram* dedi, nec ob *turpem causam*, nec *indebite solvi*, sed alter tamen sine causa rem meam possidet, aut ex ea damno meo lucrum fecit. Unde ea recte experitur fullo, qui cum amissis vestimentis, domino pretium restituit, si dominus vestimentum recuperavit l. 2. D. eod. tit. Debitor, cujus chirographum creditor adhuc habet, nomine jam expuncto l. 2. C. eod. tit. Mulier, quæ dotem numeravit, quum in matrimonium sit nullum l. ult. D. eod. Quæ exempla satis ostendunt, & aliis permixtis casibus locum esse posse huic *condictioni*.

Condictio furtiva, qua res furto ablata cum omnibus fructibus, vel, si res perierit, æstimatio ejus, quanti res, unquam plurimi fuit per dominum, vel bonæ fidei possessorem a fure, & ejus heredibus repetitur. Exemplum bonæ fidei possessoris Wurfel. *jurispr. defm.* §. 337. adfert creditorem, cui pignus surreptum, & hæc *condictio* pertinet ad speciem *incerti*, daturque ad interesse, vid. l. 12. in fin. D. de *cond. furt.* Ea vero, quæ domino rei furtivæ soli competit, sub specie *incerti* continetur, hæcque subintelligitur in l. 1. D. eod. tit.

Condictio ex Lege, qua id, quod ex nova aliqua lege, ad determinatum alias negotium non reterendum, debetur, præstari petitur. Novam autem Legem dicunt, quæ post LL. XII. Tab. promulgata, argumento l. 7. pr. D. de *cap. min.* uli. Accuratius cum Wurfel. l. cit. §. 337. dixeris, quæ post instructam formulariam Jurisprudentiam lata. Et enim, si nova obligatio lege aliqua induceretur, formula agendi, persequendique, quod exinde debebatur, suppetebat nulla, hinc: extraordinaria *condictione* opus erat. Legis vox prætorium jus excludit l. 11. D. de *præscr. verb.* Nota porro, quod si obligatio certum ac determinatum negotium respicit, ex qua agendi formula suppetit, ex ea agendum erit. Tunc enim Lege nova cautum non esse debet, qua actio: sit experiendum, seu, quod idem, determinatum jam negotium legis novæ subesse non debet.

Condictio ex canone eadem figura dicitur, qua *condictio* ex lege, ubi obligatio ex præceptis juris canonici oritur. Quemadmodum *condictio* ex moribus si ex consuetudine. Ita jus canonicum juramento novam obligationem, etiam actui alias nullo, conciliari posse, docet c. 2. de *paet. in* 6. Ex actu itaque alias nullo, juramento tamen firmato, agendum foret *condictione*, & canone.

Condictio triticiaria a tritico tanquam nobilissimo mercium genere, vel a primis edicti verbis dicta, est actio personalis arbitraria, ad rem quamlibet, præter pecuniam numeratam spectans, & ex quacumque causa debitam, vel etiam nostram, ex causis quibus *condicti* potest, veluti ex causa furtiva, vel re mobili vi abrepta: Eaque actione, ubi res præstari non potest, petimus æstimationem pro ratione loci, temporisque præstan-

tandam. Equidem in bonæ fidei negotiis, idem actione, & ipso contractu, ex quo res debebatur, descendente peti posse, expediti juris est. In his enim, si res præstari nequit, æstimatio in questionem venit, petenda actione ex contractu; id quod nos docet *l. 1. pr. l. 12. D. de act. ont. l. 1. 8. 10. 47. D. de pos.* In negotiis vero stricti juris, non item in quibus, quod non expressum erat, non debebatur, ideoque peculiari actione hic opus erat postea ad alia negotia extensa. Vid. Wurfel. *jurispr. defin. §. 339.* & ab hoc citat. Boehmer. *tract. de action. sect. 2. c. 5. §. 51.*

Condictio de eo, quod certo loco dari oportet. Ea ob pluris petitionem ratione loci datur ad id, ut iudex arbitretur, quid alter alteri præstare teneatur, habita ratione ejus quod interest, eo loco fuisse solutum, quod solvi debuerat *l. 1. l. 8. D. de eo, quod cert. loc.*

Condictio constitutoria, seu constitutæ pecuniæ, qua adversus eum, qui constituit, se soluturum, ad solvendum id, quod constitutam est, vel præstandum id, quod interest. Vid. infra *constituere pecuniam, & constitutum.*

Condictio ex scriptura, *Inst. de litt. oblig. & l. 24. C. de non. num. pec.* actio in personam, qua is, qui se pecuniam alicui debere scripsit, sive ea numerata sit, sive non sit, solvere cogitur: dum tamen si data pecunia, actio post biennium intendatur: nam antea non numeratæ pecuniæ exceptio- ne excluditur.

CONDITA adpellabant species, & copias publicas in horreis servandi causa repositas. *tit. C. de condit. in publ. horr.* Ammian. Marcel. *lib. 29. cap. 5.* A provincialibus commeatum exercitui prohibuit dari, merces & condita hostium

virtutis nostrorum horrea esse, virtute memorans speciosa.

CONDITIO est adjectio incerti, a cujus existentia dependentem facimus validitatem actus. Ea autem vel in *præsens*, vel in *futurum*, vel in *præteritum* conferitur *l. 16. §. 1. D. de injust. rupt. irrit. l. 10. §. ult. D. de cond. inst. l. 100. D. de verb. oblig. §. 6. Inst. eod. tit.* Sed eadem demum potestatem conditionum obtinent, id est, in eventum aliquem negotium suspenduat, quæ in futurum conferuntur *l. 37. l. 39. D. de reb. cred.* & hæc proprie dicuntur conditiones. Unde illæ nec hereditatem suspendunt, sed vel infirmant, vel statim deferunt, prout vel eas existisse intelligitur, vel non intelligitur. Ita quidem disputant subtiliter magis quam solide. Nam & ipsa in futurum incertum collata conditio, (cum nemo pro parte testatus, pro parte intestatus decedere possit) statim infirmat, vel deferret hereditatem, prout id, quod incertum adjectum est, futurum est vel non; quod utique suo tempore intelligibile erit. Neque enim incertum adjectum de presenti, vel præterito, quale sit, semper est statim intelligibile. V. g. Si Caius filius meus a me jamdudum absens, mortuus est, Titius heres esto. Num mortuus sit nec ne, suo tempore intelligetur, atque etiam, statim ne Titius heres sit, vel non.

Sed etiam generaliori quadam notione *conditionem* adpellari videmus omnem clausulam, quam sub figura verborum, ut conditionem, aliquis negotio adjicit. Ita ut hoc vocabulo etiam contineatur clausula, quæ verbotenus veluti incertum quid affingit, quod tamen impossibile est. Hinc *conditiones* dividunt in *possibiles*, & *impossibiles*.

Impossibilis conditio dicitur, quæ contradictionem infert. In specie adpellatur *perplexæ*, si clausula pro conditione adjecta, ipsi negotio, cui adjectur, contradicat. v. g. Si Titius heres erit, Caius heres esto, quæ quidem verba cum nihil sonent, pro non scriptis habentur, ita ut neuter sit institutus l. 16. D. de condit. instit. l. 188. D. de reg. jur. Retinet vero nomen generale conditionis *impossibilis*, quando ipsa clausula, nec etiam collata cum negotio, alias contradictionem infert, vel in se, v. g. *si sedens ambulaverit*, vel cum limitationibus virium personæ, in qua collocata est conditio, v. g. *si montem digito moverit*; quæ conditio *natura impossibilis* adpellatur, vel cum *Lege*, v. g. *si Seium occiderit*, vel cum *moribus*, v. g. *si nudus in foro saltaverit*. Vide infra art. *Impossibilis*.

Conditio præpostera dicitur, quæ contradictionem ratione temporis involvit, v. g. Si cras navis ex Asia redierit, hodie dare spon-des?

Conditionum possibilium aliæ dicuntur *poteslativæ*, aliæ *casuales*, aliæ ex illis *mixtæ*.

Conditio casualis respectu alienjus dicitur, si adjectum ab ejus voluntate non dependet, v. g. si hoc anno Sempronius consul erit, Mevius uxorem duxerit, navis ex Asia redierit, Titius heres esto, hæc tria ut futura sint, a Titii voluntate minime dependet.

Conditio potestativa adpellatur respectu personæ, cujus vires efficiendo, ut quod adjectum est, existat, sufficiunt. v. g. si Mevius Seium suum servum Titio dele-rit. Si in Capitolium ascenderit. Equidem ejusmodi conditio, si rem ipsam spectes, admixtum quoddam casuale habet, & eate-nus *mixta* quodammodo dici potest. At si intentionem adjicientis

spectaveris, ac talis deprehenda-tur, ut si citra culpam personæ, vires rei implendæ non sufficere incipiant, tamen nihilominus valeat negotium, eatenus *mere potestativam* dixeris *conditionem* ad-jectam. Quod observatu non inu-tile puto ad id, quod Ev. Otto in notis ad Puffendorff. lib. 1. c. 9. §. 20. de off. hom. & civ. post Heineccium ad tit. D. de condit. instit. notavit, nullam proprie esse differentiam inter *mixtas*, & *poteslativas* conditiones, præfer-tim cum Ill. Thomasius Tribonia-num fugillaverit, quod *mixtam* adjecerit. *Mixta* enim ex *potesla-tiva*, & *casuali conditio* ea dici po-test, quæ ex intentione adjicientis talis est, cum nempe quod adjectum est pro conditione partim *poteslativum* partim a *casu de-pendens*, ita est adjectum, ut vel ab hac etiam parte negotii vali-ditas suspendatur, v. g. Si Me-vio consule in Capitolium ascen-derit Caius, heres esto. Mevio prius moriente quam ascenderit Caius, cadit institutio, si paret eam a Mevii etiam consulatu sus-pensam esse. Ergo differt, ut spe-cies a genere, *mixta* hæc condi-tio a *mixta* illa, qualem, propter casum semper admixtum, *potesla-tivam* omnem esse diserunt viri summi modo laudati.

Conditio omnis *suspensiva* etiam est, maxime si collocata est in futuro. At in specie *suspensiva* di-citur, qua suspensum sit, an ne-gotium futurum sit validum per-fectumque, nec ne, ut in exem-plo quod attulit Wurffel. *jurispr. defin.* §. 548. Convenit inter Caium ac Titium de vendendo, emen-doque equo, addit Titius se datu-rum L. ac habiturum sibi equum, si Sempronius intra anni spatium solvat, quod sibi debet Sempro-nius. *Conditio* hujusmodi *suspensi-væ* ab ea separatur, quam *resoluti-vam* dicunt, quæ nempe suspen-sum

sum fit, an negotium, quod statim perfectum validumque est, irritum postea futurum sit nec ne. Exemplum suppeditat idem Wurfel. l. c. Lucius a Seio emit duos rhedarios equos, pellibus tigridem mentientibus, atque eosdem secum abducit, addens: Si intra trimestre spatium aliorum duorum ejusdem coloris particeps non fiat, priores duos recipiat venditor. Vid. l. 12. D. de in diem addict. l. 1. D. de leg. commiss. Hujus autem distinctionis utilitas vel ex hoc uno patet, quod conditio suspensiva impediatur, quominus periculum rei venditæ ad emptorem pertineat, si res perierit casu ante existentem conditionem, resolutiva non item.

Conditiones facti opponuntur conditionibus juris, id est, quæ ex jure veniunt l. 21. D. de condit. & dem.

Conditio tacita leg. 68. D. de jur. dot. Quales tamen nos non passim communiſci & inducere debere, nisi ex re ipsa, aut verbis quibusdam, manifestum sit, contrahentes talem conditionem posuisse, monet Cujac. 25. obs. 17. & 18.

Conditio alias & qualitatem, & statum personarum significat. Ita *conditionem* matris sequi. *Conditio* humana l. pen. D. de condit. inst. *Conditiones* agrorum, id est, qualitates l. 1. §. 23. D. de aqu. & aqu. plu.

Conditio, quoque pro nominibus usurpatur. Ita bonam conditionem eligere l. 7. §. 2. D. de admin. & peric. tut.

Conditio, ut Donat. in Andr. act. 1. sc. 1. ait, etiam est *pactio certam legem in se continens*. Unde & Cic. conditiones, pactionesque passim conjungit. Nulla *conditio* emere possum l. 30. §. ult. D. de legat. 3. In specie

Conditio interdum pro matrimonio, & conjunctione sponsaliorum,

Tom. I.

& nuptiarum usurpatur l. 36. D. de rit. nupt. l. ult. D. de proceret. Seneca libro de superstitione, citante Augustino: *Quosdam tamen calibes relinquimus, quasi conditio defecerit*. Hoc sensu conditiones expediri ait l. 36. D. de rit. nupt. repudiare conditionem l. 11. D. eod. tit. Et in renunciatione sponsaliorum hæc verba proterebantur. *Conditione tua non utor* l. 2. D. de sponsal. Conditionem querere l. 36. D. de rit. nupt. Suet. in Aug. cap. 69. deligere Plin. lib. 1. epist. 14.

Conditio etiam pro causa usurpatur. Ita melior conditio offerri, & offerri l. 2. 3. 4. 5. & passim. D. de addict. in diem. In ea conditione est l. 1. §. 5. D. und. cogn.

Interdum *conditio* optionem vel electionem significat. Sic conditionem deferere, id est, optionem l. 1. §. 13. D. si quid in fraud. patron. l. 16. D. de admin. & peric. tut. Hirt. de bell. Afric. c. 25. Quibus cum conditionem ferrent, ut oppido excederent, idque sibi vacuum traderent, conditionemque repudiassent.

CONDITIONALIS, E, cui purum opponitur l. 10. D. de condit. inst. l. 3. l. 41. §. 1. D. de legat. 1.

Conditionales, quos vulgo tabularios adpellant l. 11. C. qui post. in pign. *Conditionales* servi l. 7. C. de jur. fisc. l. 5. C. Th. eod. tit. *Conditionales* annuarii & actuarii l. 3. l. 5. C. Theod. de numerar. & actuar. Sub conditionalium oculis, & periculis detineri l. ult. C. Th. de ponderat. *Conditionales* porro ad custodiam Bibliothecæ requiri, & adponi, jubet Valens Imp. in l. 2. C. Th. de stud. lib. urb. R. Videntur autem Heineccio dicti *conditionales*, qui vel certis tantum conditionibus serviebant, vel ea lege & conditione manumissi fuerant, ut

X

ad.

adhuc certas op'ras, ac servitia præstarent. Frequenter eorum fit mentio in scriptoribus mediæ ævi, ubi vocantur *alicui conditioni obligati* apud S. Leon. *Epist. ad Episc. Campan. c. 1. Conditionalis* Ivon. Carnot. *Epist. 147.* Vid. Car. Du-Tresne *Gloss. med. & inf. lat. voce conditionalis.*

CONDITIONALITER *l. 98. §. 5. D. de solut. l. 17. §. 3. D. de cond. & dem. i. e. sub conditione.* Quod vocabulum classicis scriptoribus ignotum esse, observarunt Voss. *de vit. serm. lib. 4. c. 30.* & Cellar. in *Antibarbaro*, qui ideo Borrichio in *cogit. de lat. ling. p. 27.* injuria vapulavit. Vid. Ducker. *de latin. vet. Idior. p. 446.* Sed sunt talia inter vocabula artis nostræ referenda, non quidem vulgaris usus, (unde & in auctoribus frustra quærentur,) at ideo non minus latina, quam varia vocabula auguralia, agrimensoria, militaria, quorum quædam non magis, quam hoc adverbium, in auctorum veterum operibus occurrunt. *Hein.*

CONDITURA est, quidquid cibum vel potum reddit sapidiorum, ut palato magis adlubescat. Occurrit hoc vocabulum in *l. 9. pr. D. de vit. vin. ol. Hein.*

CONDONARE pro donare in *l. 23. §. 1. C. de nupt. Terent. Phorm. act. 5. SC. 7. v. 54.* Argentum, quod habeo, condonamus. *Hein.*

CONDUCTERE proprie ducere in unum locum: & ita conducti dicitur aqua *l. 3. §. 3. D. de riv. & apud Pallad. lib. 1. de re rust. tit. 16.*

Conducere quis dicitur rem utendam, vel operas alterius, cui pro his mercedem dat, vel promittit. Sic conducere fundum fruendum *l. 1. §. ult. D. si ager vectig. operas l. 1. D. de estimat. l. 19. §. ult. locat.* Sed & conducere

quis dicitur opus aliquod faciendum, qui ipse pretium accipit faciendo, & is dicitur *redemptor operis.* Ita conducere columnam transportandam, vel transportandum dolium *l. 15. §. 7. D. locat. in cerces vehendas l. 5. D. ad exhib. servum docendum l. 13. §. 3. D. locat.* ubi, Si quis servum docendum conduxerit, eumque duxerit peregre, & aut ab hostibus captus sit, aut perierit, ex locato esse actionem placuit. Simili significato Cic. *de divinat. lib. 2. c. 22.* ait: Redemptor, qui columnam a Torquato conduxerat faciendam. Cujus significatus verbi *conducere* exempla alia videsis in *l. 9. §. 5. l. 11. §. 3. l. 13. §. 1. l. 19. §. 7. l. 59. l. ult. D. locat. l. ult. D. de Leg. Rhod. l. 3. §. 1. D. naut. caup. stab. Vid. locare.*

CONDUCTIO fundi *l. 18. D. locat. vectigalis l. 47. D. de jur. fisc. cujus verbi significatus ex modo dictis patet, ut & sequentis.*

CONDUCTO habere coenaculum *l. 1. §. 7. D. de his qui effud. vel deiec. In conducto habitare l. 1. §. 9. D. eod.* Conducti locati, seu ex conducto locato actio, ut loquitur *l. ult. §. 1. D. de Leg. Rhod. conductori datur, ejusve heredi adversus locatorem, ejusve heredem, imprimis ad id, ut liceat sibi re locata uti, aut si conductor malit interesse, id locator præstet, &c. Quibus autem casibus conductori datur hæc actio, vid. l. 15. D. locat.*

CONDUCTOR domus *leg. 60. D. locat. fundi l. 54. §. 1. D. locat.* qui ea utens mercede data aut promissa accipit. *Conductor operis l. 13. §. 10. D. eod.* qui opus faciendum suscepit, seu *redemptor.*

CONFECTIO testamenti *l. 27. C. de test.* Confessio testamen-

CON

torum, id est, testamenti factio
l. 29. C. de testam.

CONFERRE in commune
redigere significat in l. 1. C. pro
soc. l. 2. §. ult. D. de collat. bon.
l. 1. l. 3. C. de collat. vid. supra
art. collatio.

Conferre pro contribuere l. 22.
D. de damn. inf. sic conferre in
funus l. 16. 20. D. de religiof.
sumtus ad refectionem aedificii l.
4. C. de aedif. priv.

Conferre, tribuere, largiri,
erogare. Ita conferre beneficium
in mulierem l. 50. D. de rit.
nupt. donationem in patronum
l. 50. D. de legat. 2. institutio-
nem in servum l. 48. §. ult. D.
de hered. inst. voluntates in ci-
uitates l. 3. §. ult. D. de pol-
laci. supremum iudicium in tra-
trem l. 40. §. ult. D. de pact.
honorem & munus in aliquem l.
1. §. 3. D. quand. adpell.

Conferre pro interre. Ita in
personam conferre injuriam l. 18.
§. pen. D. de injur. actionem l.
8. C. de judic.

Conferre comparare res inter se
in l. 5. §. 1. D. de capit. min.

Conferre se, id est, ire in a-
liam provinciam l. 1. C. ubi caus.
stat.

Conferre pro referre ad aliquid,
vel dittere, & suspendere ab ali-
quo. Conferre in arbitrium alte-
rius leg. 11. §. 13. D. quod vi
aut cl. in arbitrium leg. 13. D.
de adquir. vel omitt. her. Collata
conditio in alterius persona l. 8.
D. si quis oniff. causf. Collata
penes se entio l. 35. D. de mi-
nor. Collata in alterius factum
institutio leg. 23. §. ult. D. de
hered. inst. conferri in futurum
l. 71. D. eod. in longum tempus
l. 4. §. 1. D. de statu l. in con-
ditionem, in casum, in diem l.
5. C. si quis alt. vel sibi. l. 8. D.
de verb. obl. l. 59. D. de reb. cred.
Collatus in mortis tempore sermo
l. 88. D. de obl. & act. Collata

CON

323

verba in præteritum l. 27. §. 2.
D. de liberr. leg. Collatæ in nu-
mum clausule leg. 6. D. judic.
solu.

Conferre redigere in scripturam.
Conferre in Codicillos secreta vo-
luntatis l. 3. C. de donat. que
sub mod. in tabulas l. 35. D. de
test. mil.

CONFESSIO. Eam Quin-
tilian. Declam. 313. ait accipien-
dani qualemcumque contra se pro-
nunciationem. Vid. tit. de con-
fessis.

Confessio sacramentalis. Inno-
centius III. in generali Concilio
Lateranensi anno 1216. antequam
erant confirmati duo ordines S.
Dominici, & S. Francisci, præ-
cepit, ut omnis utriusque sexus
fidelis, postquam ad annos dis-
cretionis pervenerit, omnia sua
solus peccata saltem semel in an-
no confiteatur proprio sacerdoti,
& in iunctam sibi poenitentiam
propriis viribus studeat adimple-
re, suscipiens reverenter ad mi-
nus in Paschate Eucharistiæ sacra-
mentum, nisi forte de proprii
sacerdotis consilio ob aliquam ra-
tionabilem causam ad tempus ab
huiusmodi perceptione duxerit ab-
stinendum. Alioquin & vivens
ab ingressu Ecclesiæ arceatur, &
moriens Christiana careat sepul-
tura. Si quis autem alieno sacer-
doti voluerit iusta de causa con-
fiteri sua peccata, licentiam prius
postulet, & obtineat a proprio sa-
cerdote, cum aliter ipse illum
non possit absolvere, vel ligare.
Sacerdos autem sit discretus &
cautus, ut more periti medici
superinfundat vinum, & oleum
vulneribus fauciati, diligenter in-
quirens & peccatoris circumstan-
tias & peccati, ex quibus pru-
denter intelligat, quale debeat ei
præbere consilium, & cuiusmodi
remedium adhibere c. omnis u-
triusq. 12. de poenit. & remis.
Confessarius tamen tenetur servare

secreta peccata pœnitentium, ita ut ne verbo, aut signo, aut alio quovis modo aliquatenus prodatur peccatorem. Sed si prudentiori consilio indigerit, illud absque ulla expressione personæ caute requirat. Quoniam qui peccatum in pœnitentia iudicio sibi detectum præsumferit revelare, non solum a sacerdotali officio deponendum decernimus, verum etiam ad agendam perpetuam pœnitentiam in arctum monasterium tradendum: Idem Innoc. III. l. 1. c. qui *ibid.* præcepit, ut medici statim initio morbi, ubi ad infirmos vocati fuerint, eos ante omnia moneant & inducant, ut medicos advocent animarum, ut postquam fuerit infirmo de spirituali salute provisum, ad corporalis medicinæ remedium feliciter procedatur c. cum infirmitas 13. eod. Gregorius IX. permisit Episcopis, & aliis superioribus, nec non minoribus prælatis exemptis, ut etiam præter superioris sui licentiam providum, & discretum sibi possint eligere confessorem c. ne pro 16. eod. tit. Ex eo autem, quod Episcopus suo subdito concesserit facultatem eligendi sibi idoneum confessorem, non sequitur, nec conceditur, ut confessarius sic electus habeat potestatem absolvendi a casibus Episcopo specialiter reservatis; cum in concessione generali illa non veniant, quæ non esset quis verisimiliter in specie concessurus c. si episcopus 2. de pœnit. in 6. Nulla consuetudine introduci potest, ut aliquis præter superioris sui licentiam sibi valeat eligere confessarium, qui eum possit solvere, vel ligare. *ibid.* Abbatissis licet quidem moniales proprias benedicere, earum autem excipere confessiones circa peccata occulta gravia. aut legendo Evangelium publice prædicare, non licet. Innoc. III. c. nova 10. de

pœnit. Concilium Tridentinum statuit: Integram peccatorum confessionem omnibus post baptismum lapsis jure divino necessariam esse. Omnia peccata mortalia, etiam si occultissima sint, & tantum adversus duo ultima decalogi præcepta commissa, quorum homo conscientiam habet, in confessione recensenda esse. Etiam illas peccati circumstantias, quæ peccati speciem mutant, confitendas esse. Nullum confessarium, etiam regularem, posse confessiones sæcularium, etiam sacerdotum, audire, nec ad id idoneum reputari, nisi aut parochiale beneficium, aut ab Episcopis per examen, si illis videbitur esse necessarium, aut alias idoneus judicatur, & approbationem, quæ gratis detur, obtineat, privilegiis & consuetudine, etiam immemorabili, non obstantibus. Concil. Trident. Sess. 14. c. 7. & sess. 23. cap. 15. D. Euseb. Amort. Elem. jur. can. lib. 5. tit. 38.

Confessio judicialis alia est tacita, alia expressa. Confessio tacita fieri censetur, si reus a iudice post præstitum veritatis, aut calumniæ iuramentum super positionibus ab adversario sibi factis neque personaliter, neque per procuratorem respondere velit, vel contumaciter se absintet. De iis, de quibus in eisdem positionibus fuit interrogatus, habetur pro confesso, sed alio modo contra eum tanquam contra contumacem procedendum est c. ad hoc 1. de confessis in antiq. Idque verum est, etiam si positio actoris fuerit solum negativa, hoc est, talis, quæ non nisi per confessionem rei probari possit, si in aliquo casu extraordinario difficultis probationis, concurrentibus gravissimis aliis præsumptionibus, iudici suadente æquitate visum fuerit admittere ejusmodi positionem.

fictionem negativam *c. statuimus* 2. *cod. tit. in 6.* Si quis in iudicio super quodam principali negotio inquisitus talia de se ipso fateatur, quæ non solum unam colligantium partem de gravi crimine gravant, sed ipsum etiam tellem per modum inquisitionis generalis interrogatum intantant, ea confessio sufficit ad hoc, ut ejusmodi testis pœna ordinaria per sententiam interlocutoriam affici possit. Sic facta inquisitione de modo electionis, ubi duo se pro electo gerunt, si unus eligentium fateatur, se ab uno colligantium pro suo voto pecuniam, & promissum aliud accepisse, id confitens propter talem simoniam ab omni beneficio ecclesiastico depōnitur *c. cum super de confess. in antiq.* Ex criminis tamen proprii in iudicio confessione, si in iudicio principalis questio de eo crimine erat, non est alteri pœna ordinaria infligenda, sed ex illa confessione incidenter infamato solum purgatio canonica per juramentum est indicenda, nisi aliis modis & iustis rationibus verum esse etiam alterius crimen constiterit. Sic in casu quo presbyter inquisitus de homicidio fatetur se illud perpetrasse, attamen ex aliorum, quos nominat, suggestionē, nulla his deficientibus aliis indiciis pœna est infligenda; si tamen laborent saltem infamia hujus criminis, eis coram tribus sociis sui ordinis tamquam testibus juramentum purgatorium injungendum est *cap. cum monasterium 1. cod. tit. D. Euseb. Amort. Elem. jur. can. ad d. 1.*

Confessionem pro cautione, chirographo, *καταλογίζω* accipi volunt in his locis: *Magis est ut non possit suæ confessioni obviare l. 20. §. 1. D. de donat. Tunc enim stare eum oportet suæ confessioni, quæ paullo ante ter*

vocatur cautio *l. 25. §. ult. D. de probat.* Sed ostendit Bynkersh. 7. *obs. 16. Confessionem* utroque loco nihil aliud notare, quam declarationem voluntatis quocumque modo expressam. Idem vero vir doctissimus alium laudavit locum *Cic. pro Sextio sub fin.* ubi confessio aperte est tabula: *Quod tantum est in me scelus? Quis tantopere deliqui illo die, quum ad vos iudicia, litteris, confessionem communis exitii deruli?* HEIN.

CONFESSORIA actio, quæ adversus confitentem datur, veluti de daimo dato *l. 23. §. ult. l. 25. §. 1. D. ad Leg. Aquil.* Sic quoque adpellatur ea actio, quæ ex alicujus ad interrogata responsione competit *l. ult. D. de interrog. in jur.*

Confessoria actio de servitute competens datur ei, cui jus servitutis competit in re aliena, in dominum hujus rei, ad hoc, ut confiteatur is, servitutem in re sua competere. Justinianus in §. 2. *Inst. de act.* ait: *Atque si agat quis, jus sibi esse, fundo forte, vel ædibus, utenti fruendi, vel per fundum vicini aquam ducendi, in rem recto est. Eiusdem generis est actio de jure prædiorum urbanorum, veluti, si quis agat, jus sibi esse, ædas suas altius tollendi, prospiciendive, vel projiciendi aliquid, vel immittendi tignum in vicini ædes.* Dicitur autem *confessoria*, quod actor asserat, dari, competere sibi servitutem *l. 5. §. fin. D. si ususfr. per. l. 2. l. 5. §. 2. si serv. vind.* velique, ut reus confiteatur, servitutem in fundo suo esse. Hæc igitur actio fere affirmativis verbis accipitur. Interdum tamen & negativis, ut in specie *l. 4. §. ult. & l. 6. D. si servit. vind.* In genere verbis affirmativis concepta erit, quoties servitus, quæ mihi in re aliena competit, in

patiēdo consistit. Negativis vero verbis concipi poterit, si ex jure meo servitutis alter in re sua non *facere*, seu *abstinere* teneatur.

CONFESSUS leg. 40. §. 1. *D. de pact.* Confessus reus l. ult. *D. de bon. eor. in homicidio* l. 6. §. ult. *D. de interd. & releg.* Confessi debitores Paull. 5. Sent. 5. 2. *Confessum* nomen, quod non est in controversia l. 15. §. 9. *D. de re judic.*

CONFESTIM, i. e. statim l. 56. §. 4. *D. de verb. obl.* In SC. autem Tertulliani questione, ut vox hæc accipienda sit, vide in l. 2. §. 43. *D. ad SC. Tertull.*

CONFICERE, efficere, perficere. *Confectum* compromissum l. 14. *D. de recept. arb.* *Conficere* quod facturum se promiserat l. 137. §. 2. *D. de verb. obl.*

CONFIDENTIA. Eam Claud. Fleuri in *Inst. jur. eccles.* p. 3. c. 11. in fin. definit, quod sit pactum, quo alteri beneficium ea lege traditur, ut fructus, vel post certum tempus ipsum titulum alteri reddat. Contra hanc edita est constitutio Pii I V. & Pii V. d. 1. jun. 1569. in qua pœna excommunicationis, immo eadem, quæ in simoniacos locum invenit, dictata est. Sacrilegium enim committere dicuntur *confidentiarii*, ut nominantur in Concil. Rotomagensi ann. 1581. tom. 10. concil. p. 1229. Speciatim de hac materia agit Flaminii Parisius de *confidentia beneficii* ubi qu. 9. causas aperit varias, ob quas hæc confidentia usurpata fuerit.

CONFIDERE contra obnitentem l. 34. *D. de legib.*

CONFIDEJUSSOR, qui simul cum alio fidejussit l. 10. 39. 48. *D. de fidejuss.*

CONFINGERE in se ho-

nucidium l. 2. §. 27. *D. de quest.*

CONFINIS ager leg. 1. §. 16. *D. de aqu. quotid.* Sic confinem suum pro vicino, dixit Martial. lib. 2. *Epigr.* 32. v. 3. Plane in urbanis prædiis *confines* non dici, sed magis *vicinos* ait Paullus in l. 4. §. 10. *D. fin. regund.*

CONFINIUM. In confinio l. 2. §. 2. *D. de aqu. & aqu. pluv.* l. 2. *D. fin. regund.* Prope confinium l. 7. §. ult. *D. de adquir. rer. dom.* *Confinium* porro non intelligitur, si via publica, flumenve intervenerit l. 4. §. ult. *D. famil. erisc.*

Ut autem *confinium* ita *trifinium* veteres dicebant, quoties in eundem locum trium possessionum fines concurrebant, ut in auctoribus de *limitibus*, veluti Sicul. Flacco de *condit. agr.* p. 6. legimus: Iidem scriptores, ut Innocentius in *excerpt.* p. 217. meminit *quadrifinii*. Isidor. lib. 5. orig. c. 14. *Quadrifinium* quod quatuor possessionum fines adstringit. Hein.

CONFIRMARE, firmum reddere. Ita *confirmari codicilli* dicuntur, quia testamento auctoritatem, & vim acceperunt l. 30. *D. de legat. 1.* *Confirmatur* testamentum aditione hereditatis l. 18. *D. de stipul. serv.*

Confirmare, id est, sublato rei vel negotii vitio, efficere, ut res valeat. Sic *confirmatur* adoptio non jure facta l. 29. 34. *D. de adopt.* status liberorum l. 57. §. ult. *D. de rit. nupt.* *Confirmantur* testamenta lege Velleia l. 10. §. 2. *D. de testam. tutel.* lege Cornelia l. 12. *D. de lib. & postum.* *Confirmantur* tutores rubr. *D. & C. de tut. confirm.* Et hinc glossa in l. 6. *D. de jurisd.* notat, confirmare aliquando idem esse, ac non infirmare. Quam observationem probat Cujac. in *recit. prior. ad d. l. p. 65.* Hein.

CON-

CON

CONFIRMATIO est sacramentum, quo episcopus infantiam egressos chrismate ungit, ut baptizati per Spiritum S. roborentur *c. 3. & 5. de consecrat. dist. 5.* Ex Concil. Tridentino *sess. 24. de reform. matrim. c. 2.* unus vel duo adhibentur patrini, qui presentant confirmandos episcopo. Moris quoque esse solet, ut antiquum nomen mutetur, & novum sancti cuiusdam assumatur. In loco quo confirmatio conferenda, omnia opportune disponenda, altare decenter cum cereis accensis, ante ipsum vero altare tapetum sternendum, & faldistorium ornatum collocandum, in quo episcopus sedeat, & ante ipsum pulvinar ad genua flectendum; super altare disponuntur pro Episcopo amictus, stola, ac pluviale albi coloris cum mitra simplici. Super credentiam (mensam) a latere opponitur pontificale, vasculum cum S. Chrismate, gossypium ad abstergendam frontem confirmati, vitta lineae, vasa ad abluendas manus episcopi, mappæ ad abstergendas, nec non medulla panis pro episcopo. Præter magistrum ceremoniarum tres Sacerdotes episcopo adstant, quorum dignior vas chrismatis tenet, duo alii frontem confirmati, alter bombacio, (gossypio, lana) abstergit, alter linteo madefacto abluit, & panno mundo abstergit; bombacium vero in pellicula reponit ad comburendum, ne ad profanos usus forte postea adhibeatur. Præterea quatuor acolythi, pariter superpelliceis induti, librum, & mitram, nec non faldistorium, gremiale, & baculum pastorem ministrant: horum etiam partes sunt bombacium in pellicula colligere, seu feri vero, atque familiares mensæ, seu credentiæ adstant, aquam ad ab-

CON

327

luendas manus ministraturi. Circa horam diei tertiam, quod tunc Spiritus S. super Apostolos descenderit, ipsa confirmatio peragitur, indeque magister ceremoniarum, paratis & dispositis omnibus, ipsos confirmandos ordinat, masculos a dextris, & feminas a sinistris, qui junctis ante pectus manibus genua flectunt. Accedens Episcopus ad locum præparatum, adstantibus ministris, ipsis confirmandis genu flexis, ubi aliquantisper in genua pariter procumbens ante faldistorium in pulvino ibi parato oraverit, primus manus lavat, deinde induitur amictu, stola ac pluviali albi coloris cum mitra simplici, & sic indutus aliquantulum in faldistorio sedet. Populum deinceps, accepto baculo, monet de iis, quæ spectant ad confirmationis solemnitatem, & tunc deposita mitra surgit, & conversus ad confirmandos junctis manibus ante pectus dicit: Spiritus S. gratia superveniat in vos, & virtus altissimi sine peccato custodiat vos: ac deinde signatis a fronte ad pectus dicit: Adjutorium nostrum in nomine Domini, qui fecit cælum & terram: Domine exaudi orationem meam. Subdit postea versus, & orationem: Omnipotens sempiternus Deus, qui regenerare dignatus es hos servulos tuos, & famulas ex aqua & Spiritu S. quique dedisti eis remissionem omnium peccatorum, emitte in eos septiformem Spiritum tuum sanctum Paracletum de cælis. R. Amen. Spiritum sapientiæ & intellectus. R. Amen. Spiritum fortitudinis & consilii. R. Amen. Spiritum sapientiæ & pietatis. R. Amen. Adimple eos spiritu timoris tui, & conigna eos signo crucis Christi in vitam propitius aternam per &c. Dicta oratione sedens cum mitra, & gremiali sin-

gulos ante se genuflexos confirmat, quos patrini præsentant, vel pede supposito, vel alio modo eos tangentes, ita ut ipsi quodammodo confirmandos tenere videantur, quo consanguinitas spiritualis, quæ absque contactu contrahi nequit, vere perficiatur. Pontifex sigillatim nomen confirmandi poscit, quo facto, inuncto pollice dextræ manus chrismate dicit: Signo te signo Crucis, & confirmo te chrismate salutis, in nomine P. F. & S. S. Amen. Producens interim signum Crucis in fronte illius, ac postmodum leniter confirmatum in maxilla cædit dicens: pax tecum, statimque confirmati frons adligatur vitta lineæ. Postea capellani bombacio tergunt confirmatorum frontes, & leviter madefactos lavant, ipsumque bombacium & vittam loco congruo reponunt, nec discedunt nisi post acceptam benedictionem in fine ab Episcopo dandam. Confirmatis omnibus Pontifex tergit digitos cum mica panis, & manus lavat; ipsa vero lotio in sacrarium projicitur, & interim dicitur antiphona: Confirma hoc Deus, quod &c. His peractis Pontifex surgens stansque sine mitra conversus ad altare, dicit versus, & orationem; Deus, qui Apostolis tuis &c. Vertens se postea ad confirmatos, formans super eos signum Crucis dicit: Benedicat vos Dominus ex Sion &c. Sedens postea cum mitra, monet paternos, ut confirmatos instruant bonis moribus, eosque doceant, Credo, Pater noster, & Ave Maria.

Confirmatio prælati electi impetranda a superiore. Ante hanc confirmationem electi non possunt exercere ullum actum suæ potestatis neque in temporalibus, neque in spiritualibus; si autem præsumserint ante confirmationem exercere ejusmodi actum,

perdunt jus adquisitum per electionem. Exciipiuntur tamen ab hac lege illi, qui confirmationem suam immediate recipere tenentur a sede Apostolica, & constituti sunt extra Italiam. Hi enim possunt ante confirmationem exercere actus potestatis suæ tam in temporalibus, quam spiritualibus, v. g. conferendo beneficia, dummodo non alienent bona ecclesiæ *c. nostri 9. de elect.* nec exerceant actum ordinis Episcopalis ante consecrationem *cap. transmissam 15. eod. tit.* Antequam autem a superiore obtineatur confirmatio, ab eo prius instituendum est examen de moribus, & conservatione electi, & quidem in ipso loco, ubi conversabatur electus *c. postquam 3. eod. tit.* D. Euseb. Amort. *Elem. jur. can. lib. 1. tit. 6. §. 23.* Fitque hanc in rem citatio vel specialis, si de contradicto constat, vel generalis, instituenda in ecclesia, in qua electio facta, ut si qui sint, qui se velint opponere, compareant, ut ait Pontifex in *c. fin. eod. tit.* & si vel maxime nemo adpareat, ex officio tamen de ipso electionis processu, & qualitatibus electi examen instituendum est *cap. 19. eod. tit.* In his si nihil desideratur, *confirmatio* denegari nequit, in quo differt ab *admissione* postulationis, quæ est gratiæ, cum confirmatio sit justitiæ, Passerinus *de elect. c. 33. qu. 3.* Levrenius *in foro beneficii sect. 2. c. 53. qu. 419.* Si superior confirmet indignum vel inhabilem, privatur ea vice jure confirmandi noviter eligendum, & incurrit poenam suspensionis a proprio beneficio. Inimò incurrit adhuc majores poenas, si id egit ex malitia *cap. nihil est 44. de elect.* Si confirmandus est Archiepiscopus, conferri illi solet in occidentali Ecclesia a Summo Pontifice tamquam

quam Patriarcha Occidentis pallium, præstito illi prius iuramento obedientiæ, & fidelitatis *c. significasti 4. eod. tit.* Metropolitanus confirmatus, etiam non dum acceperit pallium, potest suffraganeis præcipere, ut consecrent episcopum electum, ac confirmatum sibi subditum *cap. suffragantes eod. tit.* Modum novissimum confirmationes faciendi in curia Romana instituit concilium Tridentinum *sess. 24. de reform. c. 1.* ita scilicet ut cum hoc examen, seu inquisitio de persona promovenda perfecta fuerit, ea in instrumentum publicum redacta, cum toto testimonio ac professione fidei ab eo facta, quamprimum ad sanctissimum Rom. Pontificem omnino transmittatur, ut ipse summus Pontifex plena totius negotii, ac personarum notitia habita, pro gregis dominici commodo de illis, si idonei per examen seu per inquisitionem factam reperti fuerint, ecclesiis possit utilius providere. Omnes vero inquisitiones, informationes, testimonia, atque probationes, quæcumque de promovendi qualitatibus & ecclesiæ statu a quibuscumque, etiam in Romana curia, habitæ per Cardinalem, qui relationem facturum est in consistorio, & alios tres Cardinales diligenter examinentur; ac relatio ipsa Cardinalis relatoris, & trium Cardinalium subscriptione roboratur: in qua & ipsi singuli quatuor Cardinales affirmant, se, adhibita accurata diligentia, invenisse promovendos qualitatibus a jure, & ab hac sancta synodo requisitis, præditos, ac certo existimare sub periculo salutis æternæ idoneos esse, qui ecclesiis præficiantur: ita ut relatione in uno consistorio facta, quo maturius interea de ipsa inquisitione cognosci possit, in aliud consisto-

rium iudicium differatur.

Confirmatio privilegiorum, concessionum, gratiæ, sententiæ, legum, consuetudinum, electionum, actorum sollemnitium, pactionum, quæ impetrari debeat a sede Apostolica, & quando, & quousque ea valeat, traduntur regulæ, & exempla *tit. decretal. de confirmat. util. & inutil.*

CONFISCARI bona dicuntur, quæ in fiscum coguntur *l. ult. §. pen. D. de bon. eor. Confiscari* ipse reus, cuius bona publicantur *l. 9. §. 6. D. de tutel. l. ult. C. de debit.* Quia vero, quæ in oculis habetur, pretiosissima pecunia est, *in confiscato habere*, idem est, ac in promitu habere. Tertull. *de fuga in persequut. c. 12. Pauperes qui animam solam in confiscato habent.* Sed & confiscari est, rem recondere. Idem *de pallio c. 5.* Æsopus histrio ex avibus ejusdem pretiositatis, & canoris, & loquacibus quibusque centum millium patinam confiscavit. Addendus de hujus verbi significatione Just. Lips. *in not. ad Tacit. 1. annal. p. 10. HEIN.*

CONFITERI crimen etiam intelligitur, qui paciscitur *l. 15. D. de his, qui not. infam.* Passive verbum hoc accepit Ulpian. *l. 15. §. 9. D. de re jud.* Nomen quod *confitetur*, id est, nomen quod in confesso est. Sed & ipse Cicero 2. *Agrar. 22.* dixit, *agrum qui publicus esse fateatur.* Et *confiteri* esse verbum commune, jam Gell. *lib. 15. c. 13.* & Priscian. *lib. 8. p. 794.* observarunt. Hein.

CONFLARE argentum *l. 7. §. 8. D. de adquir. ver. dom. lancem l. 22. D. de pos. vas l. 7. §. 7. D. de adquir. ver. dom.*

CONFLICTUS criminis *l. 17. C. de his qui accus. non poss.* Magno conflictu sententia decerni so-

folet *l. ult. C. comminat. epist. programm.*

CONFLUERE in unius personam obligatio *l. ult. §. ult. D. de novat.*

CONFRINGERE. Confrictæ arbores *l. 24. §. 9. D. de damn. infect.*

CONFRUMENTALES. Ita vocabulum *συμπτοι* vertitur, in verbis Solonis *l. ult. D. de col. & corpor.* Sed quid obsecro *confrumentales*? *Συντροφια* sunt communia, & hinc *sodales*, qui communia convivia, corrogatis impensis, Athenis, Lacedemone, in Creta, & in aliis Græcorum civitatibus, celebrant, *συμπτοι*, vel *συτροφτοι* vocabantur. De his plura Salmas. in *observ. ad jus Astic. p. 105. & seq. 147. seq. 151.* Herald. *observ. ad jus Attic. & Rom. c. 42.* HEIN.

CONFUGA, qui ad ecclesiam, tanquam ad asylum, confugit *l. 6. pr. C. de his qui ad eccles. confug. l. 22. §. 1. C. de episc. & cler.* HEIN.

CONFUGERE ad ædem sacram *§. 1. Inst. de his qui sui vel al. jur. in fidem alicujus l. 5. D. de manum.*

CONFUSIO. Confundi dicitur, quod aliis ita commiscetur, ut deduci, & separari non possit, aut certe difficilis sit ejus separatio *l. 3. §. ult. l. 4. 23. §. 5. D. de rei vind. §. 27. Inst. de rer. divis.*

Confundi etiam dicuntur obligationes *l. 29. §. ult. D. de jur. fisc.* quoties in eandem personam & debitoris & creditoris jus devenit, id est, quum vel debitor creditori, vel creditor debitori heres existit *l. 21. §. 4. l. 50. l. 71. D. de fidejuss.* Porro ubi successit creditor debitori, veluti solutionis jure sublata obligatione, etiam mandator liberatur, vel quia non potest pro eodem apud eundem quis mandator esse. Quod

si creditor fidejussori heres fuerit, vel fidejussor creditori, *confusione* obligationis non liberatur reus *leg. 71. D. de fidejuss.* Si duo sint rei promittendi, & alter alterum heredem scripserit, *Confunderetur* obligatio *l. 93. D. de solut.* Aditio hereditatis nonnumquam jure confundit obligationem, veluti si creditor debitoris, vel contra debitor creditoris adierit hereditatem: aliquando pro solutione cedit, si forte, qui pupillo sine tutoris auctoritate numos crediderat, heres ei existit *leg. 95. §. 2. D. de solut.* *Confusione* perinde extinguitur obligatio, ac solutione *leg. 21. D. de liberat. leg.* Nam, ut ait Paull. *l. 41. §. 2. D. de evict.* quum debitor creditori suo heres existiterit, ratio quædam inter heredem, & hereditatem ponitur: & intelligitur maior hereditas ad debitorem pervenire, quasi soluta pecunia, quæ debebatur hereditati, & per hoc minus in bonis heredis esse. Et ex contrario, quum creditor debitori suo existit heres, minus in hereditate habere videtur, tamquam ipsa hereditas hereditati solverit.

Eodem sensu confusam actionem accipe *l. 17. l. 18. §. 1. D. de his, quæ ut indign. l. 58. D. ad SC. Trebell. l. ult. Cod. de contr. jud. tut.*

Similique modo confunduntur servitutes, quum idem utriusque prædii, & quod servit, & cui servitus debetur, dominus sit *l. 1. l. 15. C. quemadm. serv. amitt.* Si quis ædes, quæ suis ædibus servirent, quum emitteret, traditas sibi accepit, *confusa*, sublataque servitus est *l. 30. D. de servit. præd. urb.* At si partem prædii nactus sum, quod mihi, aut cui ego serviam, non confundi servitutem placet, quia pro parte servitus retinetur *d. l. 30. §. 1. D. cod.* Pari modo si tracta-

tuarius proprietatem adsequutus fuerit, definit usufructus ad eum pertinere propter confusionem *l. 4. D. usufr. quemadm. car.* Sed & si fructuarium dominus proprietatis heredem scripserit, *confusio* fit usufructus *l. 6. D. de manumiss.* Si servus in quo usufructus alienus est, noxæ datur a domino proprietatis usufructuario, liberabitur, confusa servitute, proprietatis comparatione *leg. 27. D. quib. mod. usufr. amitt.* Sive fundus legatus fundo heredis servitutem debuit, sive ei fundus heredis *confusione* domini servitus exstinguitur *leg. 116. §. ult. D. de legat. 1.*

CONFUSE constitutum pretium, id est, per averfionem, non in singula capita, singulasve species *l. 36. D. de edil. edict.* Ita & confuse omnes servos manumittere dicitur, qui non manumittit nominatim. Quam manumissionem recte fieri, negat Caius *1. Instit. 2. §. 2. HEIN.*

CONGERERE terram, *Congestio* terræ *leg. 57. D. locat.*

CONGLUTINATI libri *l. 52. §. 5. D. de legat. 3.* ubi Ulpianus memorat libros nondum perscriptos, nondum malleatos, vel ornatos, nondum conglutinatos vel emendatos, sed & membranas nondum confutas.

CONGREDI, iudicio cum aliquo consistere significat *l. 3. C. quib. res jud. & ita accipe in l. 1. D. de success. edict. l. 2. C. de edict. act. l. 5. C. mant. l. 2. C. si mar. indemn.*

CONGREGATIO dicitur, ubi duo, vel tres fuerint in simul *cap. 1. de elect.*

CONGRUERE respondere, Paull. *2. sent. 3. 1. vel congruenter l. 1. §. 6. D. de verb. obl.*

CONGRUERE, convenire. Congruit dicto scriptum, id est, consentit *l. 77. §. 22. D. de legat. 2.*

CONGRUUM arbitrio *l. 4. D. de in lit. jur.*

CONJECTIO causæ *l. 1. D. de reg. jur.* Ubi, cur regula juris quædam veluti causæ conjectio adpelletur, erudite disquirunt Cujac. Petr. Faber, & Jac. Gothofr. in Commentariis. *Hein. Conjectio* pro conjectura *l. 21. §. 1. D. qui test. fac. poss.*

CONJECTURA pro divinatione ex certis signis. Sic *conjecturam* capere *l. 8. D. de publ. in rem act.* At in *l. 30. D. de pact. dot.* id vocabulum pro argumento accipi videtur.

CONJICERE in vincula *l. 3. D. de custod. & exhib. reor. vina in dolia l. §. ult. D. de vit. vin. Conjicere causam. Afranius apud Non. Marcell. *Causam conjicere hodie ad te volo.* Gell. *lib. 5. c. 10. Et quum ad iudices conicienda, constituendæque controversiæ causa venisset.* Id quid fuerit offendit Car. Sigon. *de iudic. lib. 1. c. 28.* Quum litigatores, inquit, seu patroni eorum, iussi essent dicere, tum vero duobus modis dixerunt, uno paucis, altero pluribus verbis. Brevem expositionem vocabant causæ conjectionem, de qua sic Asconius: Quum litigatores ad iudicem venissent, antequam causa ad iudicem ageretur, quasi per indicem rem exposuerunt, atque id ipsum dictum est *causæ coniectio*, quasi causæ suæ in brevem coactio. Hinc Lex XII. Tab. *Ante meridiem causam coniecto, quum ambo perorant presentes.* Erat ergo expositio totius causæ brevior, eique opponebatur longior, quæ deinde fiebat ita, ut de re omni testibus, tabulis, argumentisque ex ipsa re, de*

de qua agebatur, depromtis utrimque certaretur ab oratoribus.
Hein.

CONJUGIA illicita inter adoptivos fratres, i. e. connubia, Cai. 1. *Inst.* 4. 2.

CONJUNCTE stipulari leg. 137. §. 7. *D. de verb. obl. pro conjunctim.* Cic. *lib.* 5. *ad fam. epist.* 12. Conjunctene malles cum ceteris rebus nostra contexere.
Hein.

CONJUNCTIM heredes institui, aut *conjunctim* legari, hoc est, totam hereditatem, & tota legata singulis data esse, partes autem concursu fieri l. 80. *D. de legat.* 3. l. 8. *D. usufr. quem-adm. cau.* Ita *conjunctim* & *per partes* legari opponitur in l. 26. *D. de legat.* 2. item *conjunctim* & *separatim*, id est partibus in l. 1. *pr. D. de usufr. adcr.* ita etiam accipitur *conjunctus* legatarius in l. un. §. 7. *C. de caduc. toll.* Et hæc est notio generalis hujus verbi, sive re tantum, sive verbis, sive mixtim *conjuncti* sint. Specialius vero *conjunctim* legare plerumque est *re*, & *verbis* legare, ut in l. 16. l. 33. l. 34. §. 9. l. 85. *D. de legat.* 1. l. 1. *D. de usufr. adcr.* Nam *re conjunctis separatim* potius, & *sejunctim* legari dicitur, quam *conjunctim* in l. 1. §. 3. *D. de usufr. adcr.* §. 8. *Inst. de legat.* l. 33. *D. de legat.* 1. l. 63. *D. de hered. inst.* & ita intellige *conjunctim*, & *separatim* apud Ulpian. *fragm. tit.* 24. §. 13. & Caium *Inst. tit.* 5. §. 6. ubi *re conjunctim* opponitur *re separatim*, cum nempe *singulis* quæcumque res legata. Ut adeo *conjunctim* legatum hic significet rem duobus, pluribusve veluti uni personæ legatam. Nimirum.

CONJUNCTIO in legatorum datione triplici modo intelligitur. Aut enim per se *conjunctio* contingit, vel quod aiunt *re tantum*,

cum nempe ad eandem rem, sed diversis propositionibus vocati sunt, qui alias ob figuram orationis *disjuncti*, v. c. *Titio ædes meas do lego, Mevio easdem do lego.* Aut *verbis*, si in eadem propositione, sed divisim saltem intellectualiter partibus, v. g. *Seio & Sempronio do lego ædes æquis partibus*: Alias divisio corporalis impedit, quominus eadem res legata duobus dici possit: Duo enim sunt legata, nec igitur ulla est conjunctio, v. g. *Titio fundum Cornelianum cis aquam. Sempronio ultra aquam.* Vid. l. 1. *pr. D. de usufr. adcr.* Tercium genus *conjunctionis* obtinet *re & verbis*, quod aiunt, seu *mixtim*, cum in eadem propositione nullis adjectis partibus, ne quidem intellectualibus, duo pluresve ad rem legatam vocantur, v. g. *Titio & Seio ædes meas do lego* l. 142. *D. de verb. signif.* l. 3. §. 1. *D. quib. mod. usufr. vel us. amitt.* Ceterum *Conjunctionis* jus ex diversis testamentis non contingit l. 16. *D. quib. mod. usufr.*

Conjunctio pro propinquitate personarum l. 1. §. 10. *D. ad SC. Turpil.* l. 14. *de adpell.*

Conjunctio matrimonialis. Sic *Conjunctio* illicita l. 38. §. 1. *D. ad leg. jul. de adult.* Maris, & fæminæ *conjunctio*, quam nos in matrimonium adpellamus *pr. Inst. de jur. nat.*

Conjunctio etiam dicitur contubernium servile l. 39. *D. de jur. dot.*

Conjunctio pro articulo, quo oratio conjungitur. Et ita *conjunctio*, & *disjunctio* opponuntur l. 28. §. ult. *D. de verb. signif.* *Conjunctionem* nonnumquam pro *disjunctione* accipi docet lex 29. *D. cod.*

CONJUNCTI matrimonio l. 15. *C. de post. revers. Conjuncti* per

per virilis sexus cognationem §. 1. *Inst. de legit. agn. tut. Coniuncti* in legato, de quibus modo dixi art. *Coniunctio*. *Coniuncta* & *disiuncta* oratio opponuntur l. 28. §. ult. *D. de verb. signif.* *Coniuncta* tamen saepe pro *disiunctis* accipi ait l. 53. *D. eod.*

CONLOCARE Vid. *Collocare*.

CONLUGARE. Vid. *Collucare*.

CONNEXUM, vel, ut in Pandectis Florentinis legitur, *connexum* dicitur, quod coheret, coniunctumque est. *Connexi* inter se sanguine l. 1. §. 10. *D. de suis & legit.*

CONNUBENTIBUS oculis l. 4. §. 1. *D. de manum.*

CONNUBIUM, vel ut Florentiae scribitur, *conubium* est uxoris iure ducendae facultas, quemadmodum interpretatur Ulpian. *fragm.* 2. 5. §. 3. qui hæc præterea addit: Connubium habent cives Romani cum civibus Romanis: cum Latinis autem & peregrinis ita, si concessum sit. Cum servis nulum est connubium. Inter parentes, & liberos infinite cuiuscumque gradus connubium non est Servius in 1. *Æn. v. 73.* *Connubium*, inquit, est *jus legitimi matrimonii*. Nimirum

Romanis aliud erat *connubium*, quod & *nuptiarum* vocabulo designabant, aliud *matrimonium*, aliud *contubernium*. Primum, uti eleganter observat Schulting. *jurispr. antej. p. 748.* erat vocabulum juris civilis, alterum juris gentium, postremum juris naturæ. *Nuptiæ* vel *connubium* tantum consistebant inter cives Romanos *pr. inst. de nupt.* cum aliis non nisi concessum esset, Ulpian. *tit. 5. §. 4.* & tempore quidem liberæ reipublicæ, a populo, cujus rei exempla sunt apud Livium *lib. 38. c. 36.* & *lib. 43. c. 3.* postea a principibus, uti docent marmora apud Gruter. *p. 573. 2. p. 574. 5. p.*

575. 1. *Matrimonium* & peregrini secundum suæ quique patriæ leges contrahebant, ita tamen, ut juris Romani privilegiis, & effectibus non gauderent hi conjuges, veluti patriæ potestate, privilegiis dotium, & similibus. Hinc deportata nupta esse definebat l. 56. *D. solus. matr.* & tamen deportatione matrimonium minime dissolvitur l. 13. §. 2. *D. de don. int. vir. & ux.* Et civis, qui peregrinam duxerat, adulterii quidem uxorem postulabat, quia lex Julia ad omnia matrimonia pertinebat l. 13. §. 1. *D. ad leg. jul. de adult.* non tamen jure mariti, sed extranei *Collat. Leg. Mos. & Rom. tit. 4. §. 5.* & ibi Schulting. Hinc matrimonium sine connubio dixit idem pariator *Leg. Mos. & R. l. c. HEIN.*

CONNUMERARI inter liberos l. 14. *D. de stat. hom.*

CONSANARE, sanare l. 10. *pr. D. de edil. edict.* Ibi Ulpianus: *Si hominis digitus sit abscessus, membrive quid laceratum, quamvis consanaverit, &c.* Quum vero rarius sit *consanaverit*, at familiarissimum veteribus *consanuerit*, quo usi Cic. *lib. 4. ad famil. epist. 6.* Columell. *de re rust. lib. 4. c. 27.* Celsus *de medic. lib. 7. c. 12.* legendum plerique ibi putant *consanuerit*. Immo Haloander ibi habet *consolidaverit*. Equidem & *consanare* habet Columella *lib. 4. c. 29.* sed notione transitiva. Eo vero sensu, quo usus est Ulpianus, vix usquam exemplum exstat, ceu ipse agnovit Ducker. *de Latin. Ver. Istor. p. 342.* Hein.

CONSANGUINEI fratres dicuntur de uno patre nati, ut Caius *lib. 2. Inst. tit. 8. §. 3. definit.* Ex eodem Caio in *Collat. Leg. Mos. & R. tit. 16. §. 2.* referunt hæc: Qui eodem patre nati sunt, fratres adgnati sibi sunt, qui etiam consanguinei vocantur: nec requiritur, an matrem eamdem

dem habuerint. *Ibid.* §. 3. ex Paulli sent. lib. 7. hæc adscribuntur : Consanguinei sunt eodem patre nati, licet diversis matribus, qui in potestate fuerint mortis tempore : Adoptivus quoque frater, si non sit emancipatus, & hi, qui post mortem patris nati sunt, vel causam probaverunt. Soror jure consanguinitatis tam ad fratris, quam ad sororis hereditatem admittitur.

Cassius in l. 1. §. 10. *D. de suis & legit. hered. Consanguineos* definit eos, qui sanguine inter se connexi sunt. Sed & Seneca in ἀποκροματισμοί: Novissime, ait, fratribus filia sororis filia, generi, soceri, focrus, omnes plane consanguinei. Theophilus vero in §. 1. *Inst. de legit. agn. success.* Οἱ ἐκ τῆς αὐτῆς πατρὸς τεχθέντες ἀδελφοὶ ὀνομαζοῦνται μὲν λέγονται consanguinei ἐλληνιστὶ δεομαίμοι. Ex eodem patre geniti fratres latine quidem consanguinei, græce οὐαίμοι dicuntur. Quemadmodum & Vetus glossarium consanguineos οὐαίμους interpretatur. At Socrates lib. 3. *hist. eccl. c. 1.* Consanguineos ομοπατρικῆς ἀδελφῆς vocat. Suidas: Ἀμφιπατορες, οἱ ἀπὸ τῆς αὐτῆς πατρὸς. στερεῆς δὲ μητρός. Ἀμφιπατορες sunt, qui ex eodem patre, at diversa matre sunt. Et ita consanguineos accipe in l. 2. *D. de suis & legit. l. 1. §. 11. l. 6. §. 1. l. 7. D. ad SC. Tertull. Consanguinea soror l. 2. §. 18. & apud Ulpian. 27. fragm. 8.* quæ a Demosthene ομοπατρικῆς dicitur in orat. contra Aristogiton. Hujus autem vocis etymon si quis desideret, consulat Soran. lib. *Isagog. medicin. c. 16.* Vide infra art. frater.

CONSANGUINITAS, pro fraternitate, quæ a patre communi descendit l. 4. *D. und. cogn. l. 44. D. de adopt. l. 13. C. de probat. l. 1. 2. 3. 6. C. de legit.*

hered. §. 3. Inst. de legit. agn. succ. Vetus glossar. *Consanguinitas est vinculum duarum personarum, ab eodem stipite descendentium, carnali propagine contractum.* Consanguinitatis plane jura a patre oriuntur l. 4. *D. und. cogn.* Nec refert, ex eadem matre, an ex diversis geniti sint l. 3. *C. de legit. tut. l. 1. 3. 6. 14. D. de legit. her. l. 1. C. ad SC. orphit. l. 5. C. comm. de success.* Consanguinitatis autem jura inter se habent etiam post mortem, vel captivitatem patris editi: sed & adoptivi cum naturalibus l. ult. *D. und. legit. l. 1. §. ult. de suis & legit. l. 7. D. ad SC. Tertull. §. 1. Inst. de legit. agn. success. Consanguinitatis inter parentes, & liberos meminit l. 1. C. de impon. lucrat. descript.*

CONSCIENTIA: Testamentum apud conscientiam principis tenere l. 19 *C. de testam.*

CONSCINDERE vela l. 6. *D. de incend. ruin. nauf.*

CONSCISCERE sibi mortem l. 47. §. 2. *D. de jur. fisc.*

CONSCIOUS. Præter notam hujus vocabuli notionem, alia notatu digna est, ut conscia honestati mercatura, i. e. congrua l. 2. *C. de episc. & cler.* quamquam ibi legi posset consona. De ea vocabuli conscius notione non constat, quamvis & res inanimatæ aliquando dicantur conscie, veluti conscius ionis apud Stat. Papin. lib. 6. *Thebaid. v. 547.* Nec extra exemplum est, illud jungi dativo. Nam & Cic. *pro Cluent. c. 20.* dixit, facinori conscium. HEIN.

CONSCRIBERE pro scribere passim in LL sed & pro subscribere, ut *Conscribere* curatori in l. 1. §. 26. *D. de ventr. in posses.*

CONSECRARE publice l. ult. *D. ut in posses. leg. serv. caus. i. e. sacrum facere.*

CONSECRATIO est actus sol-

sollemnis, quo persona vel res sacra Deo fit, & sanctimoniam aliquam induit. Ac primum ut de personis videamus. Est consecratio Prælatorum, veluti Abbatis, qui consecrandus & benedicendus dicitur in *c. alienationes* 37. *causs.* 12. *qu.* 2. Archiepiscopi qui ab omnibus suæ provinciæ Episcopis debet ordinari. Illud tamen quod de Archiepiscopi consecratione prædictum est, atque præceptum, id est, ut omnes suffraganei eum ordinent, nullatenus immutari licet: quia qui illis præest, ab omnibus Episcopis, quibus præest, debet constitui. Sin aliter præsumtum fuerit, viribus carere non dubium est, quia irrita erit ejus secus acta ordinatio *c. archiepiscopus* 1. *dist.* 66. ex quo loco apparet, consecrationem dici pro ordinatione. Add. *c. porro ibid.* *c. si archiepiscopus* 6. *de tempor. ordinat.* De Episcopi consecratione est textus *c. 7. dist.* 23. Episcopus cum ordinatur, duo Episcopi ponant, & teneant Evangeliorum codicem super caput, & cervicem ejus, & uno super eum fundendo benedictionem, reliqui omnes Episcopi, qui adfunt, manibus suis caput ejus tangant. De Presbyteri consecratione sic se habet textus *c. 8. dist.* 23. Add. *c. 1. dist.* 75. Presbyter cum ordinatur, Episcopo eum benedicente, & manum super caput ejus tenente, etiam omnes presbyteri, qui præsentem sunt, manus suas juxta manum Episcopi super caput illius teneant. Sicut autem in die suæ ordinationis oratio utroque humero ambitur; ita tempore consecrationis eodem oratio uti debet instantem. Quibus ultimis verbis ab ordinatione consecratio separari videtur. Add. *c. seq. ibid.* De ejusdem & reliquorum clericorum consecratione vid. *c. seqq. ibid.* & de sanctimonialium virginum consecratione est *c. 24. & 25. ibid.* Sed & de consecratione

Regum habes *text. de sacr. unct. cap. un.* Rerum porro est consecratio, qua intervenientibus quibusdam symbolis, res profanæ, seu ad usum quemvis promiscuum adhiberi solitæ, ex censu earum ita transeunt, ut juris divini prorsus habeantur, atque qualitatem divinam accipiant, ut ad cultum sacrum remque divinam faciendam adhiberi possint. Observa igitur, quod consecratio immutet qualitatem, & naturam rerum in totum: quod eximat easdem dispositione hominum, adeo ut ne dirutum quidem ædificium cesset sacrum esse, & res semel consecratæ, veluti vestimenta vetustate consumta, ne forte in vulgus incidant, comburi debeant, & cineres in tuto reponi: Etenim intuitu laicorum eadem dicuntur nullius, nec hæc qualitas vetustate temporum consumitur, sed character indelebilis per consecrationem rebus consecratis imprimi creditur, licet propter infirmos quandoque quædam reconciliatio vel purgatio adhiberi soleat, de qua vid. *c. proposuisti* 4. *de consecrat.* Inde veneratio singularis rebus illis exhibetur, & ingens sacrilegium in harum rerum violatione, nonnisi ultimo expiandum supplicio, committitur. Forma consecrandi ecclesias traditur in *auth. de monach.* §. *illud* & *c. placuit* 1. *qu.* 1. & *cap. 1. dist. 1. de consecr.* Forma consecrandi altaria aliasque res sacras explicatur in *dist. cap. un.* §. *ungitur de sacr. unct. cap. altaris* & *cap. placuit. dist. 1. de consecr.*

CONSECRATOS aggeres apud Imp. Julian. in *l. 5. C. de sepulcr. viol.* interpretatur *ibid.* Gothofred. sepulcra.

CONSENSUS. Consensu fiunt obligationes in emtionibus, venditionibus, locationibus, conductionibus, societatibus, mandatis. Ideo autem istis modis consensu

Consensu dicimus obligationem contrahi, quia neque verborum, neque scripturæ ulla proprietas desideratur, sed sufficit, eos qui negotia gerunt, consentire *l. 2. D. de oblig. & act.* vel, ut Justinianus loquitur, quia neque scriptura, neque præsentia omnimodo opus est, ac nec dari quidquam necesse est, ut substantiam capiant obligationes illæ, sed sufficit, eos, qui negotia gerunt, consentire §. 1. *Inst. de oblig. ex consensu.* Sic & obligatio mandati *consensu* contrahentium consistit, ideo per nuncium quoque, vel per epistolam mandatum suscipi potest *l. 1. D. mand.* Cujusmodi *contractus* vulgo adpellantur *consensuales* eo separati ab his, qui substantiam capiunt a rei traditione, vel a scriptura certis sub modis, vel a stipulatione, seu verbis solemniter pronunciatis, in quibus utique consensus præsupponitur, ac desideratur. Recte enim Vepulejus in *l. 137. §. 1. D. de verb. obl. ait: Si hominem stipulatus sum, & ego de alio sensero, tu de alio, nihil acti erit: nam stipulatio ex utriusque consensu perficitur.*

CONSENTANEUS, A, U M, congruens. Occurrit hoc vocabulum non semel in Legibus nostris, eoque sæpe usus & ipse Cicero. Vellei. Patercul. Consentaneus vita & morte vir, id est, sibi congruens.

CONSENTIRE dicuntur, quibus idem placet. Ita consentire in iudicem *l. 57. D. de re jud.* Consensisse autem videntur, qui sciunt, se non esse subiectos jurisdictioni ejus, & in eum consentiunt. Ceterum si putent, ejus jurisdictionem esse, non erit ideo ejus jurisdictio. Error enim litigatorum non habet *consensum* *l. 2. D. de judic.* Non videtur in iudicem consensisse, qui edi tibi genus apud eundem desiderat actionis *leg. 33. D. cod. nec consen-*

tiunt, qui errant *l. 13. D. de jurisd.*

Consensisse aliquando is demum accipitur, qui nominatim, & expressis verbis id ipsum testatus est. Interdum & is, qui non contradixit, velut in eo, quod dicitur, filiam patri, de dote agenti, consentire debere, consentire videtur filia, nisi evidenter contradicat *l. 2. §. 2. D. solut. matrim.* In constituendis quoque sponsalibus filiæ pater, nisi evidenter dissentiat, consentire intelligitur *leg. 7. pr. D. de sponsal.* Qui tacet consentire videtur *cap. qui tacet 43. de reg. jur. in 6. licet qui taceat, non utique fatetur, sed nec utique negare videtur c. is qui tacet 44. eod.*

CONSENTIRE pro congruere. Sic *consentire* acceptulatio dicitur cum obligatione *l. 14. D. de acceptil. & ita accipitur in l. 2. §. 2. D. quib. mod. usufr. vel us. amitt. & l. 34. pr. D. de usufr.* Sensus enim est, si duorum, quibus usufructus alternis annis legatus sit, voluntates in eundem annum congruant, fieri non posse, quin alter alterum impediatur. *Hein.*

CONSEQUENS est, hoc sæpe significat, conveniens, & rationi, æquitati que consentaneum est, ut in *l. 7. §. 11. D. de adquir. rev. dom. l. 4. D. de captiv. l. 38. D. de jur. dot. & passim.*

Consequens est dicere, id est, ordo requirit dicere *l. 3. §. 6. l. 15. §. ult. D. quod vi aut cl. & ita accipe consequens fuit in l. 1. D. si pars hered. pet.*

Consequens est, i. e. inferendum est, ut *l. 61. D. de furt. l. 18. §. ult. D. ad leg. falcid. l. 18. §. 8. D. de jur. fisc.*

CONSEQUENTER. De latinitate hujus abverbii, non semel in Legibus nostris occurrentis, dubitarunt nonnulli, quos auctoritate Apuleii *lib. 10. pr. & lib. 11. pr. metamorph.* & ex analogia

gia refellit Ducker. de Latin. Vss. Istor. p. 419. HEIN.

CONSEQUENTIA. Per consequentiam l. 19. D. de dol. mal. l. 1. 7. D. de auct. & cons. iur. & passim aliis locis. Atque sic semper auctores nostri loqui solent, non per consequentiam. Gellius etiam lib. 6. c. 1. dicit, per sequelas quasdam. Ad consequentiam l. 141. D. de reg. jur. ad consequentias l. 14. D. de legib. De huius quoque formulæ latinitate quæ disputentur, vid. apud laud. Ducker. ibid.

CONSEQUI interdum est sequendo adprehendere. Ut consequi fugientem l. 10. §. 16. D. quæ in fraud. patr.

Consequi pro sequi. Consequuntur nuptiæ l. 27. D. de don. int. vir. & ux.

Consequi, obtinere, nancisci, servare l. 76. D. de procurat. Ita consequi actionem l. 1. D. de al. judic. mut. caus. l. 2. D. de condic. caus. dat. & passim, æstimationem litis l. 8. §. ult. D. quib. mod. pign. arbitrio iudicis l. 20. D. de edilit. edict. jure conventionis l. 9. C. de distr. pign. debitum l. 1. C. de contr. per exceptionem l. 25. D. de admin. & peric. iur. fructuum nomine l. 1. §. ult. D. si ususfr. pet. per hereditatis petitionem l. 7. D. si pars hered. pet. iudicio l. 47. D. de condic. indeb. iudicis officio l. 11. D. de nox. act. impensas l. 38. D. de hered. pet. sumtus l. 14. D. de dol. mal. & mes. ex-
cept.

Consequi, alias acquirere, vel adipisci significat: Consequi dominium l. 67. D. de solut. dominii capione l. 18. D. de damn. inf. sententiam l. 75. D. de re jud.

Ceterum **consequi** cum effectu accipitur, veluti capere l. 29. §. 3. l. 59. §. 4. D. mand. l. 133. D. de hered. inst. l. 12. pr. D. de
Tom. I.

ineff. test. l. 66. §. 1. D. ad leg. falsid.

CONSERERE agrum l. 9. §. 6. D. de usufr. Conlita l. 53. D. de rei vind.

Conserere manum veteres dicebant non modo cum hoste in prælio, verum etiam cum adversario, quando possessorem ex jure, id est, ex eo loco, in quo Prætorius dicebat, in rem præsentem manum *consertum* vocabat. Varro de ling. lat. lib. 5. Conserere manum dicimus cum hoste. Sic & ex jure in manum *consertum* vocare. Ennius apud Cic. lib. 7. epist. ad famil. 13. Non ex jure manum *consertum*, sed magis ferro rem repetunt. Idem Cic. lib. 1. de orat. c. 10. Multisque præessem, qui aut interdicto tecum contenderent, aut te ex jure manum *consertum* vocarent. Utrobique enim non, ut vulgo, manu, sed, ut recte loquendi ratio suadet, manum *consertum* legendum. Similique mendo laborat Gell. lib. 20. c. 10. apud quem scriptura est: Ex jure manu *consertum* (pro manu) verba sunt ex antiquis actionibus, quæ, quum lege agitur, & vindiciæ contenduntur, dici nunc quoque apud prætorem solent. Ubi & illos Ennianos versus citat, subjicitque: Manum *conserere* est, de qua re disceptatur, in re præsentem, sive ager, sive quid aliud est, cum adversario simul manu prehendere, & in ea re sollempnibus verbis vindicare. Vindicia, id est, correptu manus in re, atque in loco præsentem apud Prætorium ex XII, Tabulis fiebat. Ac demum: Ex jure manum *consertum* vocare aut esse, quum alter alterum ex jure ad *conserendam* manum in rem, de qua ageretur, vocat. Ac proinde harum notarum E. I. M. C. V. quas Valerius Probus albo notarum juris adscribit, recta interpretatio hæc est: Ex jure manum

(non autem manu) *consertum* vocavit. B. Hieronym. in *præf. comment. Epist. ad Ephes.* Ne minem manu *conserta*, ut nostra transcribat, vel legat, in jus trahere volo.

CONSERVA. *Conservabatur*, pro contubernali, dixit lētus l. 27. §. 1. D. de *instr. vel instr. leg.*

CONSERVARE. Vid. supra *comiter conservare* rem, vel jus suum l. ult. D. de *legib. sententiam*, id est, ut vulgo loquimur, confirmare l. ult. D. *quod cum eo, qui in alien.*

CONSERVATORES dantur plerumque a sede Apostolica certis ecclesiis, aut corporibus, qui personas iis contentas a manifestis injuriis, & violentiis tueantur. Si autem de aliis, quam de manifestis injuriis, & violentiis, scienter se intromiserint, seu ad alia, quæ judicalem indaginem exigunt, suam extenderint potestatem, eo ipso per unum annum ab officio sunt suspensi *cap. 5. pr. & fin. de offic. & potest. jud. deleg.* Nec deputari possunt conservatores, nisi Episcopi, aut eorum superiores, aut Abbates, aut illi qui in cathedralibus, seu collegiatis ecclesiis obtinent dignitates, vel personatus. Nec potest quis esse conservator sui conservatoris: nec potest habere conservatorem eum, qui subest ejus jurisdictioni, dominio, vel districtui ecclesiastico, vel temporali, exceptis Regibus, & Reginis, *ibid.* Potest utique conservator citare, & contumaces punire *dist. tit.* Item si maleficio est notorium aliis, & non iudici, patet quod super hoc quærat probationes, & cogat testes *cap. in primis. 7. caus. 2. qu. 2. & c. 2. de testib.* quia & in notoriis aliis quis ordo judicialis necessarius est, licet non omnis *c. ad nostram de jurejur.* & si reus negat maleficio esse notorium, & actor vult pro-

bare esse notorium, de hoc non poterit cognoscere per testes & qualitatem *c. quanto 3. de translat.* Quid si reus constituitur, se fecisse maleficio, sed dicit non esse notorium? tunc conservator potest cognoscere: quia per ejus confessionem facit notorium *c. vestra 7. de cohabit. cler. & mul.* Quid si reus constituitur maleficio, sed dicit se suo jure fecisse, puta ad defensionem? Dicunt quidam, quod conservator se non intromittit: quod non placet Innocen. super *c. tua eod. tit.* sed dicit, quod super hoc recipiet probationes partium. Officium conservatoris expirat morte concedentis quoad negotia non coepta *d. c. ult. de offic. & potest. jud. deleg.* & hoc nisi forma litterarum Apostolicarum, ex quibus conservatores conceduntur, aliud contineat, quia tunc statur formæ *c. cum dilecta de rescript.* & ait Alber. de Rote, se multa vidisse rescripta conservatorum, in quibus quasi omnibus prædictis iuribus erat derogatum, & potissime unum plenissimum concessum a Clemente V. ordini Cluniacensi.

CONSERVUS l. 7. §. ult. l. 14. §. 2. D. de *serv. corr.*

CONSIDERARE. Neque ratihabitionem *consideramus l. 6. §. 2.* Sensus est, sufficere solutionem, nec rationem haberi ratihabitionis, id est, non expendi, ratane habita sit, nec ne, solutio. Frustra ergo quidam ibi rescribunt *desideramus.* HEIN.

CONSIGNARE proprie est impresso annulo obsignare. Ita *consignato* debito atque deposito l. 20. C. de *pign.* consignatum depouere l. 12. C. de *compens. l. ult. C. de pign. act. l. 1. C. de remiss. pign.* Consignatam sortem in publico deponere l. 19. C. de *usur.* id est in sacculo signato, ut loquitur l. 1. §. 36. D. de *pos.* Qui vero tabulæ testamentariæ aliaque in-

instrumenta signis impressis muniebantur : Hinc

Consignare etiam conscribere significat. Ita : *Quæ dos est dotalibus duobus consignatis instrumentis centum aureorum l. ult. §. 1. D. de dot. præl.* Consignare legem *l. 13. §. 6. D. de act. emr. testationes l. 9. §. 5. de pæn. i. e. scripto redigere.* Plaut. in *Bacchid. act. 4. sc. 8. v. ult.* Æquum est, tabulis consignatis credere. Ubi *tabule consignatæ* sunt rite conscriptæ. Idem in *Curcul. Act. 2. sc. ult. v. 86.* Eamus intro, ut *tabulas consignemus.* Et in *Persa act. 4. sc. 1. v. 12.* Et istas tabellas, quas consignavi tibi, Suet. in *Claud. c. 38.* Tabellas dotis ipse consignaverit. Idem Plaut. in *Trinum. act. 3. sc. ult.* consignare *epistolas* dixit. Consignare testamentum in *l. 24. D. qui testam. fac. poss.* Et ita consignare accipe in *l. pen. D. de don. int. vir. & ux. & in l. 13. C. ad SC. Vellei.*

CONSIGNATIO tabularum, instrumentorumque *l. 1. §. 1. l. 16. D. ad Leg. Corn. de fals.* Eo nomine etiam venit ipsum instrumentum probationis causa scriptum. Testimoniis Quinctiliani *lib. 12. c. 8.* & Senecæ *4. contr. v. 1.* id probavit Bynkersh. *3. Obs. 21.* ubi de loco Mæciani *l. 1. §. 4. D. de leg. Cornel. de fals.* disputat, legendumne ibi sit, *sine consignatione*, an, ut alii veteres codices habent, *sive consignatione.* Hein.

CONSILIANTES, qui ad consilium conveniunt, qui consultant *l. 12. C. Theod. de legatis.* Horat. III. *Carm. 3.* Gratum elocuta consiliantibus Junone Divis. Tacitus *2. Hist. cap. 53.* Rediere omnes Romaniam rursus consiliaturi. Cicero *15. ad Attic. 9.* Difficili ad consiliandum legatione. Priscian. *de præx. Rhet.* Consiliabantur de urbe condenda. Inde & Consiliator apud alios.

CONSILIARIS pro consiliarius, Florentiæ scriptum, in *l. 5. D. de off. adfess.* Id mendum quibusdam videtur. Sed quemadmodum veteres læti, imitati Græcos, promiscue dixerunt *peculiaris l. 4. §. ult. D. de dol. mal. & met. except. l. 4. §. pen. D. de pecul. & peculiaris intercalarius* apud Gell. *17. 9. & intercalarius pupillarius* apud Cornut. *schol. in Pers. sat. 2. v. 19. & pupillaris articularius* apud Caton. *de verust. 258. & Plin. præf. lib. 23. hist. nat. & articularis*, denique *vulgaris* apud Gell. *12. 10. & vulgaris*, ita & *consiliaris* defendi posse, pro *consiliarius* censent Bynkersh. *1. obs. 25. & Ducker. de lat. vet. lator. p. 372.* Hein.

CONSILIARIUS, qui a consiliis est *l. 1. C. Th. de adfess. domest.*

CONSILIUM est propositum in *l. 8. D. de cond. & dem. & Ulp. tit. 22. §. 4.*

Consilium alias, juxta Theophil. *§. 4. quib. ex caus. manum.* est consessus spectabilium virorum adfissentium per annum illud tempus. Tale vero Consilium non solum Romæ erat, verum etiam in provinciis. Idem subjicit, quod & ab Ulpiano fragm. *tit. 1. §. 13.* traditur, in *consilium* adhibitos quinque senatores, & quinque equites Romanos, in provinciis vero viginti recuperatores cives Romanos, apud quos causam probare minor 20. annis, servum manumittens ex lege Aelia Sentia cogebatur. Sic *consilium* Boeticæ *l. 1. D. de abig.*

Nec tamen Prætor, & Præses, sed & Consul, & reliqui magistratus *consilium præbere*, vel *exercere* dicebantur, quoties *consilium* cogebant *l. 1. D. de off. consul. l. 5. D. manum. vind. l. 2. D. de off. ejus, cui mand. jurisd.* Cic. *pro Cluent. c. 43.* Prætores urbani debent optimum quemque in

selectos iudices referre, qui sint in *consilio* Prætorum. Plin. *lib. 6. Epist. 11.* Adhibitus in *consilium* a præfecto urbis, audiui ex diverso agentes summæ spei, summæ indolis juvenes duos, Fuscum Salinatorem, & Numidium Quadratum. Sed & Ædiles, quoties ex Edicto suo ius dicebant, in *consilio* adhibebant viros jurisprudentes. Juven. *sat. 3. v. 16.* Quis pauper scribitur heres? Quisque in *consilio* est Aedilibus? Hein.

Immo & Iudex datus alios vocabat in *consilium*, qui illi adesse, & in *consilio* esse dicebantur. Cic. *pro Quinct. c. 11.* Quos tibi advocasti, viris selectissimis civitatis. Et *cap. 1.* Apud te, & eos, qui tibi adsunt. Iterum *cap. 2. Te, C. Aquili, vosque, qui in consilio adestis, orat.* Vid. & *c. 6. 25. & 30.*

De *consilii* sententia pronuntiatum dicebatur, quod ex eorum, qui in *consilium* adhibebantur, sententia statuebatur, ut apud Ciceronem sæpe. Plin. *lib. 5. epist. 1. & 5. lib. 6. epist. 31.* Apulei. *apolog. 1.* Quæ verba his nostris scribi solita D. C. S. Valerius Probus auctor est. Eodem pertinent notæ C. C. C. id est, cum *consilio colloquutus*. Ita & *Aët. Apost. 27. 12.* Συλλαλλήσας μετὰ τῶν συβουλῶν, colloquutus cum *consilio*. Vid. Cujac. 18. *Obs. 32.*

Consilium, quo, quid alteri agendum sit, ostendimus. *Consilium* dare in furti questione quid sit, vid. *l. 58. §. 1. D. de furt. Consilium* dederunt omnes jurisperiti *l. 17. §. 1. D. si serv. vind.* At in *l. 39. D. de vulg. & pup. subst.* ex *consilio* Iabeonis, Ofilii, Cæscellii, Trebatii, accipe, ex præceptis & regulis horum Actorum, non quod *consilium* hi isti dedissent.

CONSISTERE dicitur, quod valet, utileque est, ac efficax. Sic consistere dicitur legatum *l. 82.*

pr. & §. ult. D. de legat. 2. & ita passim de hoc, aliisque negotiis usurpatur hoc verbum.

Consistere etiam dicitur, quod in aliquo positum est. Sic in facto *consistit* summa quæstionis, usufructus ex fruendo consistit *l. 52. §. 8. D. de obl. & act. l. 1. D. quand. dies legat.*

Consistere, interdum iudicio congre-
gredi, & in iudicio adversus aliquem stare significat. Sic *consistere* actione *l. 1. C. ad leg. Fab. adversus heredes l. 3. C. de hered. tut. actionibus l. 1. C. de magistr. conven. iudicio l. 1. Cod. comm. divid. l. 8. C. de negot. gest. &c.*

Consistere in fundo *l. 15. D. de servit. in provincia l. 1. Cod. ubi in rem act.* id est stare, manere. Vid. infra *consistis* pro *consistis*.

CONSISTORIANI comites rubr. *C. de comit. consistor. Amm. Marcellin. lib. 15. c. 5. & Ambros. lib. 15. epist. 37.* Vid. supra *comites consistorii*.

CONSISTORIUM *l. ult. C. de offic. div. jud.* locus, in quo iudices consistunt, &, ut Suidas interpretatur, συνεδριον, καὶ τὸ συστημα, εὐδα περὶ τῶν ἐπιεργοντων βουλευεται: *Confessus* seu *conventus*, in quo a congregatis senatoribus consultatur. Vetus Glossarium: Consistorium, vel prætorium, vel tribunal est locus, in quo more ius redditur.

Consistorium, ut Suidas alibi exponit, δεικν συνεδριον, sacer vel divinus *confessus*. Similiterque vetus Glossarium: Κομιστοριον, βασιλικον σεκετον. *Consistorium*, secretarium Imperatoris. Et ita *consistorium* sacrum principum leg. 28. *C. Theod. de præ. & quæst. l. 2. l. 5. C. Theod. de primicer. & not. l. 5. C. Th. de prox. cons. disp. & aliis locis.* Auson. in *gratiar. act. c. 29.* adloquens Gratianum Imp. In illa vero sede, ut ex more loquimur, *consistorii*,
115

ut ego sentio, sacrarii tui. Et huius demum consilii participes commistes consisteriani dicebantur.

CONSOBRINI, consobrinæ, proprie qui, quæve ex duabus sororibus propagantur, quasi consororini l. 1. §. 6. l. ult. §. 15. D. de grad. & adfin. §. 4. Inst. de grad. cogn. Paull. 4. Sent. 11. 4. Non. Marcell. c. ult. Obtinuit tamen, patruales quoque fratres, i. e. ex fratribus natos, & amizinos, i. e. ex fratre, & sorore genitos communi consobrinorum nomine adpellari d. leg. ult. §. 15. D. de grad. & adfin. §. 1. Inst. de legit. adgn. success. l. 1. C. und. legit. Paull. 4. Sent. 11. 4. Consobrinus, a, ait, id est, avunculi & materisæ filius, filia. Aufon. in parental. epigr. 28. de Julia Idania consobrina: *Que genita est mihi pene soror; Filia nam fuit hæc amita.* idque a proprietate sermonis recedere, Theophilus censet. Κυριος γαρ, ait, κοινοβρινοι λεγονται οτι εκ θυλειων δυο αδελφων τε, δευτες proprie enim consobrinini dicuntur, qui ex duabus sororibus geniti sunt. Vetus Glossarium: Consobrinini οτι εξαδελφοι. εκ δυο θυλειων αδελφων. Aliud Glossar. latin. Consobrinini sunt, qui ex sorore, & fratre, aut duobus fratribus, vel sororibus sunt nati. Et mox: Consobrinus est filius avunculi. Donat. in Hecyr. Ter. act. 3. sc. 3. Sobrini, ait, sunt ex duabus sororibus. Consobrinini ex fratre & sorore. Consobrinus noster. Quum de fratre natus est alter, alter ex sorore consobrinini.

CONSOCER l. 32. §. 20. & 21. D. de don. int. vir. & ux. & Consocrus apud Suet. in Claud. c. 28. & Aufon. in Parental. epigr. 39.

CONSOLIDARI dicitur usufructus, qui ad proprietatem, a qua abscisserat, revertitur, eique coniungitur, commiscetur,

& cum ea confunditur l. 3. l. ult. l. 6. D. de usufr. adrese. Et

CONSOLIDATIONEM fieri, quum fructuarius proprietatem adquisierit, est in §. 3. Inst. de usufr.

CONSONANS, i. e. consonum l. 34. §. 8. D. de iurejur. Consonat rescriptum l. 9. D. de cond. & dem.

CONSORTES fratres dicuntur, non diviso patrimonio leg. 41. §. ult. D. de excus. i. e. qui bona communia habent, ut loquitur l. 78. D. de acquir. vel omitt. hered. Varro lib. 5. de ling. lat. Consortes, quibus una iors est. Festus: *Sors & patrimonium significat.* Unde consortes dicuntur. Quod vocabulum & ad alia est translatum. Ut Consors munerum l. 2. C. Theod. de contras. transl. postul. petitionis l. 2. C. Th. si petit. sine her. defec. litis l. 1. C. de consort. lit.

CONSORTIO, onis in l. 96. §. 3. D. de solut. pro consortium. Uti eodem vocabulo Cic. 3. offic. 6. & Liv. lib. 11. c. 8. HEIN.

CONSORTIUM, pro societate, & communione in l. 52. §. 8. D. pro soc. l. 5. C. de leg. Rhod. l. 4. C. de cast. pecul. l. 1. D. de ris. nups.

Consortium pro conjugio l. 5. C. de natural. lib. l. 1. C. Th. de incest. nups.

Consortium curiale pro collegio, & ordine decurionum l. 32. Cod. Th. de decur.

CONSPECTUM ædium auferre l. 38. D. de servis. præd. urb. i. e. impedire, ne conspiciantur. In conspectu nostro est examen apium l. 5. §. 4. D. de adquer. rer. dom. In conspectu prætoris facta injuria l. 7. §. ult. D. de injur.

CONSPICERE, pro inspicere leg. 13. §. 2. C. de judic.

CONSPICUOIRES hono-
rum luce, comparative pro *conspicuis* l. 3. *C. de commerc. legentium*
censet Salmaf. *de mod. usur. c.*
18. p. 723.

CONSPIRATIONE ad-
fariorum, testibus pecunia cor-
ruptis, religionem iudicis cir-
cumvenire 133. *D. de re jud.*

CONSTANS IUDEX l. 19. D.
de offic. pref. voluntas l. 1. D.
de iust. & iur. pro habitu, ac pro-
pensione animi.

CONSTANTER dicemus l.
1. §. 1. D. de legat. 3.

CONSTANTIA debiti l. 11.
§. 13. D. de legat. 3. At in l.
27. D. de procur. Inconstantiam,
non constantiam legendum sensus
postulat. Taurellius sane ita se
in vetere MSC. scriptum reperisse,
notat. Hein.

CONSTANTINUS, Imp. qui veneranda Christianorum fide Romanorum munivit Imperium *l. 5. C. de natural. lib.* Hic diuæ memoriæ vocatur *l. 3. C. de legit. tut. & inclytæ memoriæ l. 1. C. de frum. urb. Constantinop.* Divum quoque adpellatum, vid. infra art. *Divus.* Idem adpellatur maximus, sanctissimæ Constantinopolitanæ civitatis conditor *in Nov. 78. c. 5.* De eo Vid. Zosim. *lib. 4. c. 35.* Gruter. *p. 283. 1. 3. p. 159. 6.* Gothofred. *Diff. de interdici. Christianor. cum gentilib. communione. p. 34. seq.* & Jo. Andr. Bosii *Diff. de Pontificat. Max. Imp. in Thesaur. Antiq. Rom.* edita a Jo. Georg. Grævio. *A Constantino*

CONSTANTINOPOLIS
nomen traxit, cujus elogium vid.
apud Aufon. *Clarav. urb. epigr.* 1.
Ea æterna urbs adpellatur No-
vell. Marciاني Imp. 3. *de pred.*
civ. alma urbs l. 8. C. *de hæ-*
ret. & manich. l. 7. C. *de temp.*
in int. rest. caput omnium civita-
tum §. ult. Inst. *de satisf.* Ro-
rentissima civitas l. 15. Cod. *de*

*judic. regia urbs leg. 25. C. de
nupt. Roma nova leg. 4. C. de
oper. publ. & apud Socrat. lib. 5.
hist. eccl. cap. 8. & in Concilio
Constantinop. non semel. Quæ Ro-
mæ veteris prærogativa lætatur
l. 6. C. de SS. Eccl. sacratissima
urbs l. 7. C. de advoc. div. jud.
Ejus dies natalis celebratur l. 10.
C. de fer.*

CONSTARE, consistere, valere, manere. *Constare* ita dicitur adoptio §. 2. *Inst. de nupt. iudicium l. ult. C. an serv. matrimonium l. 5. D. de bon. damn. Constare ratio l. 17. §. 1. D. de injur. l. 15. D. de re milit. l. 1. D. de obseq. parent. l. 8. §. 8. D. mand. Elegantissima est hæc loquutio, cui locus est, quoties exacte congruunt accepta, & expensa. Ea & translate utuntur, quoties res quædam ita comparata est, ut aliter consistere, & durare non possit. Tacit. *Annal.* 1. 6. *fin. Plin. lib. 1. Epist.* 20. *Ju-Justin. in præf. Epist. Trog. Pomp.* HEIN.*

Constare certo pretio venire in l. 73. D. de legat. 2.

Constare omnibus suis partibus
l. i. D. de orig. jur. id est, com-
positum esse.

Constat, notum, vel in confesso esse. Ut *constat* inter omnes l. i. D. de minor. Qua phrasi sæpe jus ordinarium indicari, notat Jac. Gothofr. ad l. 59. D. de reg. jur. Cic. lib. 7. epist. ad famil. 18. *Constitit* eodem sensu l. 56. §. 7. 63. §. 2. ad SC. Trebell. & alibi passim.

CONSTITUIT alias pro *constitit*, sæpe in pandectis usurpatur. Ita *constitit* ademptio l. 26. D. de adim. leg. *Constitit* in facto conditio l. 68. D. de solut. quod datur l. 67. D. de legat. 2. in factum hæc disceptatio l. 34. D. de negot. gest. fructus leg. 4. D. de op. serv. iudicium leg. 1. D. de leg. jul. de annon. totum jus l. ult.

l. ult. D. de leg. Non constitit servitus l. 13. §. 1. D. de serv. præd. rust. stipulatio leg. 11. D. de finul. serv. ususfructus in fundo, & ædibus leg. 3. §. 1. D. de usufr. ex utraque parte l. 4. §. ult. D. de his qui not. inf. l. 1. D. de prævar. Consteremus pro consteremus leg. 72. D. de judic.

CONSTITUERE, interdum est pecuniam jam ante debitam absque stipulatione promittere, eamque die certa creditori solvendam in se recipere *l. 8. D. de judic. l. 3. §. 2. D. de administ. rer. Theophil. in §. 8. Inst. de action. ἀντιποινεν* dicit. Unde pecuniæ constitutæ rei ἀντιποινηται: a Justiniano vocantur *Nov. 4. in rubr. Vetus Glossarium: Constituta pecunia χρημάτων συστατος κατὰ ἀντιποινην*, pecuniæ constitutio per ἀντιποινην. Hinc actio constitutæ pecuniæ, vel de constituta actio *l. 59. D. de solut. Vetus Glossar. Constitutæ pecuniæ actio, ἡ περὶ συγῆς καὶ ἀντιποινησεως, ἥτοι χρημάτων κατασσεως*, quæ de fideiussione, vel spon- sione, vel pecunia constituta datur, de qua vide *l. 2. C. constit. pecun. & Theophil. in §. 8. Inst. de act.* De genuina significatione phrasium: *Constituere pecuniam, Constituere cui, vel cum aliquo, ad constitutum venire*, similitumque, accurate egit Jo. Frid. Gronov. *1. Obs. cap. 1. p. 14. seq.*

Constituere actionem in l. 1. D. si ventr. nom. in possess. l. ult. C. quand. libell. princ. dat. lit. cont. eo significatu dicitur, quo jus vel jura constituitur in *l. 9. D. de just. & jur. l. 40. D. de legib. l. 120. D. de verb. signif. & ita accipe constitutam actionem in l. ult. C. de vi bon. rapt. At in l. 10. §. ult. D. de fideic. lib. Constituenda actio idem est ac instituenda, dirigendaque in aliquem.*

Constituere pro creare, institue- re: Ita constituere curatores leg. 3. C. de confirm. tut. decemvi- ros leg. 2. §. 4. D. de orig. jur. heredes leg. 28. §. 1. D. de fideic. lib. procuratorem l. 87. D. de solut. tutores leg. 1. D. de jurisf.

Constituere etiam dicimur id, ex quo nobis vel alteri jus quoddam est quæsitum. Ita Constituere vi- cino jus aliquod pactionibus, vel stipulationibus §. ult. Inst. de servit. Constituere nuptias, & spon- salia l. 13. §. 1. D. de his qui not. infam. obligationem l. 7. D. de usur. l. 3. §. 1. D. de obl. & act. leg. 8. §. 1. D. de acceptil. precarium leg. 5. D. de præcar. servitutem leg. 10. D. de serv. præd. rust. l. 2. Cod. de servit. viam leg. 23. D. de servit. præd. rust. usum & usufructum l. 1. D. de usu & habit.

Constituere sibi debitorem l. 7. C. de probat. Constituti duo rei l. 13. D. de duob. reis l. 40. D. de fidej.

Constituere, consilium capere. Constituere apud se leg. 5. §. 1. D. de legat. præst. Constituere, nolle petere bonorum possessionem leg. 4. D. quis ord. in pos- sess.

Constituere, definire. Ita con- stituere partes societatis l. 76. D. pro soc. pretium, vel pretia l. 39. D. de contrah. emt. l. 34. 36. D. de Ædil. edict. vectigalia l. 10. D. de publican.

Constitui, esse, versari: Con- stituitur ancilla l. 34. C. de li- ber. causf. Constitutus in dignita- te leg. 5. D. de senator. in dis- crimine leg. 2. C. ad leg. Corn. de sicar. in familia l. 12. C. de collat. in munere leg. 1. D. de oper. publ. in possessione leg. 1. quod legat. in potestate l. 5. D. de agnost. & al. lib. Constitutus Romæ l. 16. §. 1. D. de fidejuss.

in sacris parentis *l. ult. Cod. de cur. fur.*

Constituere res collatas, veluti frumentum, vestes, similiaque, horreis & titulis inferre. Non oportet in horreis fiscalibus, nisi fiscalia frumentalia constitui *l. 6. C. de suscep. præp. & arcar.* Quorum ad constituendum commodior cura est *l. 14. Cod. eod.* Ubi sine necessitate quosdam rescribere *consuendum*, notavit Pet. Perrenon. *animadv. lib. 1. cap. 2. p. 504. seq. Tom. 1. Thesaur. jur. civ. HEIN.*

CONSTITUTIO civilis *l. 1. D. de priv. delict. Constitutiones principum l. 1. §. 1. D. de leg. Corn. de fals.* Alias principales constitutiones, & sacræ adpellabantur. Earum autem nomine venit, quodcumque Imperatores vel per epistolam, & subscriptionem statuerunt, vel cognoscen-tes decreverunt, vel de plano *interloquuti sunt*, vel *edicto* præceperunt *l. 1. D. de const. princ. §. 6. Inst. de jur. nat. gent. & civ.* Nam & rescripta, & epistolæ principum constitutiones adpellantur *l. 5. §. 25. D. ut in poss. leg. l. 29. D. ad SC. Trebell. l. 5. D. de manum. juncta l. 4. D. eod. l. 8. §. 15. D. de inoff. test. juncta l. 1. §. 21. D. de collat. bon.*

CONSTITUTIONIBUS vero Principum plerumque vetera jura mutabantur, vel, ut utamur stilo Tertulliani in *Apolog. c. 4.* tota illa vetus, ac squalens silva legum earum securibus rustabatur, cædebaturque. Hinc est, quod *constitutiones* nonnumquam opponuntur *juri*, scilicet antiquo & civili, ut *l. 33. pr. D. de condit. & dem. & sententiis auctorum l. 4. §. 14. D. de dol. mal. & met. exc.* Vid. Cujac. 7. *obs.* 19. HEIN.

CONSTITUTOR, uti vetus Glossarium exponit, est, qui se

pro alio soluturum promittit, & alterius in se transtert obligationem.

CONSTITUTORIA actio, quæ de *pecunia constituta* datur *l. 20. D. de pecun. constit.* Ut ea differat a *receptitia* vid. art. *receptitia* actio.

CONSTRINGERE se spon- sione *l. un. pr. C. de suffrag.*

CONSTRUERE opus *l. 4. C. de oper. publ.*

CONSUETUDO est jus non scriptum, moribus utentium comprobatum. Quod ut paullo plenius evolvetur, dixeris accipi hic consuetudinem externas plures uniformes actiones hominum, quatenus illi in una societate civili familia majore vivunt.

Est autem *consuetudo extra judicialis*, si spectantur ea, quæ inter cives nec litigantes sunt, *Judicialis* vero est, quatenus inter se dissentiant, & sic tertii, qui nullis partibus est addictus, arbitrio dissensum suum dijudicandum relinquunt. Et hæc *observantia* alias adpellatur.

Consuetudo particularis est, quæ in societate, quæ familia quidem major, at civitate minor est, nascitur. *Universalis*, quæ in civitate ita viget, ut ad societatem civitate minorem non restringatur.

De *Consuetudine* sunt textus §. 3. *Inst. de jur. nat. gent. & civ.* Constat juri nostrum, quo utimur, scripto, aut sine scripto. §. 9. Sine scripto jus venit, quod usus adprobavit. Nam diuturni mores, consensu utentium comprobati, legem imitantur. Item §. 10. *eod. tit.* Non ineleganter in duas species jus civile distributum esse videtur: nam origo ejus ab institutis duarum civitatum, Athenarum sc. & Lacedemoniorum fluxisse videtur. In his enim civitatibus ita agi solitum erat, ut Lacedemonii quidem ma-

gis ea, quæ pro legibus observabant, memorie mandarint, Athenienses vero ea, quæ in legibus scripta comprehensissent, custodirent. Item *l. 32. D. de LL.* De quibus causis scriptis legibus non utimur, id custodiri oportet, quod moribus, & consuetudine inductum est, & si qua in re hoc deiceret, tunc quod proximum & consequens ei est, si nec id quidem adpareat, tunc jus, quo urbs Roma utitur, servari oportet. Inveterata autem consuetudo pro lege non immerito custoditur, & hoc est jus, quod dicitur moribus constitutum. Nam cum ipsæ leges nos nulla alia ex causa teneant, (in statu democratico,) quam quod iudicio populi receptæ sint, merito & eæ, quæ sine ullo scripto, populus probavit, tenebunt omnes: Nam quid interest, suffragio populus voluntatem suam declaret, an rebus ipsis & factis. Quare rectissime etiam illud receptum est, ut leges non solum suffragio Legislatoris, sed etiam tacito consensu omnium per consuetudinem abrogentur. Ulp. *leg. 33. eod.* diuturna consuetudo pro iure & lege in his, quæ non ex scripto descendunt, observari solet. Hermog. *l. 35. eod.* Sed & ea quæ longa consuetudine comprobata sunt, ac per annos plurimos observata, velut tacita civium conventio, non minus, quam ea, quæ scripta sint, servantur. Paul. *l. 36. eod.* Immo magnæ auctoritatis hoc jus habetur, quod in tantum probatum est, ut non fuerit necesse scripto, id comprehendere. Callistrat. *l. 36.* Si de interpretatione legis queritur, inprimis inspiciendum est, quo iure civitas retro in ejusmodi casibus usa fuisset: optima enim est legum interpretis consuetudo. Idem *l. 37.* Nam Imp. noster Severus rescripsit, in ambiguita-

tibus, quæ ex Legibus proficiuntur, consuetudinem, aut rerum perpetuo similiter iudicatarum auctoritatem, vim Legis obtinere debere. Tamen si, ut ait Celsus *leg. 39. eod.* Quod non ratione introductum, sed errore primum, deinde consuetudine obtentum est, in aliis similibus non obtinet. Quæ verba de consuetudine judiciali iudicum nempe, non populi iudicantis, introducta, nimirum de observantia fori intelligi videntur. Hæc quippe, si modum procedendi excipias, jus non facit, quum non ratione, seu ex erroneo legis intellectu, aut contra consuetudinem extrajudicialem est introducta, quo errore cognito impune ab hac iudicum consuetudine seu observantia iudex successor recedere potest. Hanc igitur oportet subijci juri juxta *d. l. 39.* ac proinde consuetudini extrajudiciali, de qua est *l. 3. C. quæ sit long. consuet.* his verbis: Leges quoque ipsas antiquitus probata & servata tenaciter consuetudo extrajudicialis imitatur, & retinet, & quod Officiis, Curis, Civitatibus, Principiis, vel Collegiis præstitutum fuisse cognoscitur, perpetuæ legis vicem obtinere statuimus. Et huic convenienter ait Constantinus *leg. 2. C. eod. tit.* Consuetudinis usufque longævi non vilis auctoritas est; verum non usque adeo sui valitura momento, ut aut rationem (legis) vincat, aut legem (i. e. verba legis) expressa.)

Porro ad distinctionem universalis, & particularis consuetudinis pertinent hæc Ulpiani verba *l. 34. D. de legib.* Cum de consuetudine civitatis, vel provinciæ quis confidere videtur, primum illud quidem explorandum arbitror, an etiam contradicto aliquando iudicio consuetudo firmata sit. Hæc autem ultima verba intellige de pro-

probata semel consuetudine a parte allegante in iudicio, altera parte negante, quæ probatio semel facta, sufficit, ut de consuetudine in casibus similibus constet.

Ad particularem consuetudinem pertinet *l. 1. C. eod. tit.* Præses provinciæ probatis his, quæ in oppido frequenter in eo controversiarum genere servata sunt, causâ cognita statuet. Nam & consuetudo præcedens, & ratio quæ consuetudinem suavit, custodienda est. Et ne quid contra longam consuetudinem fiat, ad sollicitudinem suam revocavit Præses provinciæ.

Qua ratione autem, quo intellectu, quoque respectu consuetudo pro iure & lege ita habeatur, ut etiam ea legi derogari possit, exponit Thomaf. in *Diff. de iure consuet. & observant.*

CONSUL a consulendo dictus *l. 2. §. 3. D. de orig. iur.* Cognoscebant autem Romæ Consules de fideicommissis, & libertatibus, ut ex *l. 3. fin. D. de adim. leg. l. 50. D. de condit. & dem. Ulpian. fragm. tit. 25. §. 12. & pr. Inst. de fideic. hered.* liquet. Tutores etiam dabant, antequam proprius tutelaris prætor ab Imp. Marco institutus esset, ut Jul. Capitolin. in *ejus vita c. 10.* scribit. Consilium quoque præbebant manumittere voleptibus *l. 1. D. de offic. consul. l. 20. D. de manum. vind.*

Consul dies in temporis designatione *l. 1. §. 2. D. de edend. l. 28. D. de probat. l. 34. §. 1. D. de pignor.*

Consulum nomen aliquando, & municipiorum, coloniarumque duumviris datum esse, vid. infra art. duumviri, pluribusque id probavit Ev. Otto in *Diff. de consulib. qui extra Rom. cap. 3.* Jam addimus, ipsos Imperatores, si quando duumviratum in honorem

municipiorum, vel coloniarum susciperent, *Consules* vocatos. Apud Patinum enim in Numism. Imp. p. 34. est numus, in quo capiti Augusti adscriptum: ΚΑΙΣΑΡ ΣΕΒΑΣΤΤΟΣ ΠΛΟΥΣΙΑΣ ΥΠΑΤΟΣ. Erat enim Duumvir Plutiæ, quæ hodie *Piazza*. HEIN.

CONSULARES, qui consulum latum gesserunt *l. 11. D. de dol. mal. l. 35. §. 3. D. ex quib. caus. maj.*

CONSULARES etiam adpellabantur, qui certas quasdam provincias, & Italiæ regiones regerant *l. un. C. ut omn. judic. l. un. C. de offic. comit. sacr. patrim. l. 7. C. Theod. de prox. comit. dispos. l. 3. C. Theod. de accus. & inscript. l. 3. C. Theod. de murileg. & gynec. l. 1. C. Th. ne quis in pal. man. l. 6. C. Th. de agent. in reb.* Consulares autem, ut ex *notitia* colligitur, in orientis partibus quindecim erant, videlicet per Orientis dioecesein quinque, per Asianam tres, per Ponticam duo, per Thracias totidem, per Illyricum tres. In occidentis vero partibus viginti duo, nimirum per Italiam octo, per Africam duo, per Hispanias tres, per Gallias septem, in Pannonia duo. Hujusmodi erant *Consularis* Æmiliæ *l. un. C. Theod. de vestig. & commiss. Aquarum l. 2. C. Theod. de div. off. Beticæ l. 3. C. Th. de bon. proscript. Bizacenæ l. 1. C. Th. de conlat. Campaniæ l. un. Cod. ut armor. Liguriæ l. 4. C. Theod. und. vi. Numidiæ l. 8. C. Th. de Episc. eccles. & cler. l. 17. C. Th. de lust. conlat. Pannoniæ l. 6. C. Theod. de veteran. Phoenices l. 52. C. Theod. de decur. Pice-ni leg. 71. C. Th. eod. Siciliæ l. 29. C. Th. de curs. publ. ang. & parang. Syriæ leg. 6. C. Th. de jur. fisc. Syriæ Coeles d. l. 6. Tusciæ leg. 72. C. Theod. de decur.*

decur. Venetire l. 1. *C. Theod. de exseq. & exat.* Atque hæc sunt αρχαι: κοινοβουλαι. *Novell.* 8.

Consulares denique & ii dicti sunt, qui *Consularia* ornamenta vel insignia, Principis codicillis, acceperant, quamvis numquam vel consulatu, vel consularitate functi essent. Suet. *Claud. c.* 5. Hein.

Consulares fæminas intelligimus *Consularium* uxores l. 1. *D. de senat.*

CONSULARIS, e. quod ad consulem, vel consulatum spectat. *Consularis* dignitas l. ult. *D. de senat. & §.* 4. *Inst. quib. mod. jus patr. pot.* *Consulare* fastigium *Novell. Theod. & Valentin. de honor. codicill.* *Consulares* viæ, publicæ, quæ & prætorix, & βασιλικαι dicuntur l. 2. §. 22. *D. ne quid in loc. publ.*

CONSULARITAS leg. 74. *C. Theod. de decur.* Exstat *Consularitatis* formula apud Cassiodor. lib. 6. var. 20. *Consularitatis* dignitas l. un. *C. Theod. de cons. præsid. fasces* l. 14. *C. Th. ad leg. jul. amb. insignia* lib. 2. tit. 6. *C. Theod. Consularibus* plane, quemadmodum Cassiodor. 6. var. 20. tradit, secures & fasces præferebantur: vultus etiam Regnantium obsequii pompa præmittebat, curulesque inclytas ornabat, ut non solum summi iudicis, sed & Dominorum reverentia cumulati ornarentur. Præterea in aliquibus provinciis ornatu penulæ consularis, & carpenti etiam subvectione decorabantur. Unde adparebat, eos vices præcellæ gerere dignitatis.

CONSULATIO. Ita legitur apud Ulp. in *Collat. Leg. Mos. & Rom. tit.* 1. §. 11. in edit. *Lugd.* 1591. pro *consultatio*, quamvis Pet. Pithoeus ibi malit *consolatio*. *Salmas. ad Tertullian. de Pallio. p.* 208. *Consultatio* a consu-

lare, pro *consulere*. Et sane crebræ sunt tertiæ conjugationis in primamutationes. Vid. *Bynkersh. 2. obs.* 5. Hein.

CONSULATUS, omnibus fastigiis dignitatum anteponeendus, ut ait l. un. *C. Theod. de cons. præf. magistr.* Unde porius honorum dicitur a Claudiano lib. 2. in *Stilich.* Vid. *Cuther. de offic. dom. Aug. lib.* 1. c. 11. & *Jac. Gothofr. Comment. ad d. l. un. C. Theod.*

CONSULERE. Consuli dicebant Imperatores. Ita *Imp. Antoninus*, quam a iudice consulereur, rescripsit l. 32. §. 14. *D. de recept. arbitr. Add. leg.* 1. *D. de insp. ventr.* l. 48. *D. de jur. fisc.* *Consulentibus* autem de jure iudicibus non debebant *Præfides* consilium impertire l. 79. §. 1. *D. de judic.*

Consulere prospicere. Sic *consulere* suo commodo leg. 5. §. 1. *D. de dol. mal. except. infirmitati* l. 22. §. 2. *D. de ann. legat. Consulitur* per actionem leg. 63. *D. de legat. 2. l.* 7. *D. de dol. mal.*

CONSULI etiam dicebantur prudentes ab his, a quibus consilii expetendi causa adibantur l. 41. *D. de reb. cred. l.* 47. §. ult. *D. de hered. inst. & passim.*

Consuli olim & populus dicebatur, quum magistratu Senatorio, plebeiove interrogante, rogabatur, vellet, juberet, aliquid fieri? Festus: Rogatio est, quum populus consulitur. *Cic. pro Milon. c.* 7. Nihil de ejus morte populus consultus est. Idem *pro Domo c.* 20. Si populus de ea re consultus esset.

Senatus quoque *consuli* dicebatur, ut vel unus *Cic. lib.* 10. ad *famil. Epist.* 22. idoneus testis est. Unde *Senatus consultum* dictum. Hinc *consulium* amplissimi ordinis pro

pro Senatus consulto l. 3. *Cod. ad SC. Vellei.* l. 4. *C. de excus. tut.*

Consuli etiam dicebantur mathematici, harioli, haruspices, vaticinatores. Paull. 5. *sent.* 21. 3. Ita consultus astrologus l. 15. §. 13. *D. de injur.*

CONSULTATIO quæstionem seu facti speciem jurisperito propositam significat l. 28. §. 7. *D. de lib. legat.* l. 27. *D. qui test. fac.* l. 19. §. 1. *D. de ann. legat.*

Consultatio similiter adpellatur, quum ad Imperatorem quid de iure dubitans Magistratus refert, ad cuiusmodi consultationes respondere, & rescribere dicitur, ut in l. 6. §. 2. *D. de offic. procos.* l. 11. §. 2. *D. de minor.* l. 1. §. 1. *D. de adpell.*

CONSULTE pro consulto. *Consulte* denunciare l. 5. *D. quod vi aut cl. consulte abstentus* l. 4. *C. de arbitr.*

CONSULTIUS, prudentius in leg. 15. 16. *D. de transact.* *Consultius* restituet l. 1. *Cod. de dol.*

CONSULTO, & casu opponuntur apud Pariatorem LL. *Mos. & Rom. tit.* 1. §. 11. Item consulto & per errorem l. 53. *D. de reg. jur.* & inconsulto leg. 1. §. 3. *D. de his quæ in test. delent.* Consulto, id est, data opera, de industria, ex animo proposito l. 1. §. 7. *D. de offic. præf. urb.* l. 23. §. ult. *D. de oper. libere.* & aliis locis.

CONSULTOR dicebatur, qui jurisperitum consulebat. *Hor. lib.* 1. *sat.* 1. v. 10. Sub galli cantum consultor ubi ostia pulsat.

CONSUMERE, i. e. impendere. Sic in funere, vel memento aureos centum consumere leg. 202. *D. de verb. signif.*

Consumere, absumere, perdere. Pecuniam consumuturo credere l. 24. §. 4. *D. de minor.*

CONSUMI dicuntur actiones, quæ tolluntur, perimuntur, pereunt, extinguuntur l. 28. §. 4. l. 30. §. 3. *D. de iur. jur.* l. 7. *D. de usufr. & aliis multis locis.*

Consumi dicuntur, quibus vita adimitur, & consumendi damnati, quibus capitalis poena irrogata. In *Collat. Leg. Mos. & Rom. tit.* 11. §. 7. hæc Ulpiani verba referuntur. *Ad gladium damnati confestim consumuntur, vel certe intra annum debent consumi.* Hoc enim mandatis continetur. Enimvero qui in ludum, non utique consumuntur, sed etiam & pileum, & rudem accipere possunt. Paull. 5. *sent.* 17. §. 3. Sane qui ad gladium dantur, intra annum consumendi sunt. Sic consumenda damnata l. 3. *D. de pæn.* Græci eodem modo κατανασθαι dicunt. Libanius περιφαστος των δε σωμασι θνητων κατανασθων ρικτου feneratorum consumutorum.

CONSUMTI numi, & exstantes opponuntur l. 9. §. 2. *D. de SC. Maced.* Consumti etiam numi videntur, qui alias ita permixti sunt, ut discerni non possint l. 17. 78. 94. *pr. & §. 2. D. de solut.* ubi consumti numi opponuntur integris l. 56. §. 2. *D. de fidejuss.* l. 81. *D. de iur. dot.* Ipso enim usu assidua permutatione pecunia quodammodo extinguuntur §. 2. *Inst. de usufr.*

CONSUMMARE ædificium inchoatum l. 61. §. 1. *D. de usufr.* Consummata donatio l. 4. *D. de donat. injuria* l. 1. §. ult. *D. quod quisq. iur. obligatio* l. 13. *D. de duob. reis.* Consummatum mandatum l. 17. §. 3. *D. commod.* Consummato anno l. 8. §. 6. *D. de transact.*

Consummare, in unam summam reduci-

CON

redigere. *Consummare* fortem, & usuras *l. ult. D. de usur. res jud. l. 36. D. de edict. edict.*

CONSUMMATIO operis *l. 8. §. ult. D. ad Leg. falsid. testamenti l. 1. §. 2. D. de his, quæ in test. del.*

CONTAGIONIS, quæ testes terret, timor *l. 8. C. de testam.*

CONTAGIUM potius, quam conjugium in *l. ult. C. si nupt. ex refer. per.*

CONTEMNERE prætorem *l. 11. §. 4. D. de interrog. in jur. fac. auctoritatem prætoris l. 5. D. de judic.*

CONTEMPLATIO, consideratio, &, ut vulgo loquamur, respectus, vel intuitus alicujus personæ, vel rei. Hac contemplatione donatum, ut in quartam habeatur *l. 22. D. de inoff. test. In contemplationem venire l. 60. D. ad Leg. falsid. Contemplatione alterius possidere l. 13. §. 12. D. de hered. per. Contemplatione mortis facta donatio Paull. 2. sent. 23. 6. Latinitatem hujus formulæ sunt, qui vocant in dubium. Sed eam auctoritate Justiniani *lib. 7. c. 5. lib. 8. c. 3. Quintil. Declam. 3. & 5. in fin. Apulei. lib. 8. Metamorph. in fine vindicat Ducker. de latin. vet. ictor. p. 319. HEIN.**

CONTENTIBILIS *l. 9. §. 2. D. de offic. procons. l. 37. §. 1. D. de evict.*

CONTENTIO dignitatis *l. 19. D. offic. præsid. Cic. de offic. lib. 1. c. 4. Animi magnitudo, rerumque humanarum contentio. HEIN.*

CONTENDERE, litigare, & judicio certare, ac disceptare significat. Ut contendere de libertate *l. 2. D. si ingen. esse dic. legato i. e. de legato l. 16. D. ut legat. seu fideic.*

Contendere, in judicio dicere, adlegare, affirmare *l. 5. D. de*

CON

349

his quæ ut indign. Atque na: Si contendat l. 20. D. de excus. l. 28. D. fidejuss. l. 20. §. 1. l. 39. §. 2. de noxal. act.

CONTENTIO: Propter contentiones plerumque res ad divisionem pervenit *l. 26. D. de serv. præd. urb.*

CONTENTIOSA jurisdictio voluntariæ opponitur *l. 2. D. de off. procons.*

CONTENTUS uni legato, cum dativo, dixisse putant Paulum *l. 8. §. 1. D. de legat. 2. sequuti Codicem Florentinum. Alii uno legunt pro uni. Rem expeditissime ingeniosissime videtur Joseph. Nerius in Analect. lib. 1. c. 1. ex lege geminationis scribens: Hoc casu duo legata, sed uni contentus esse debet, id est, unico contentus esse debet. HEIN.*

CONTESTARI significat, testibus adhibitis aliquid declarare, ac profiteri *l. 1. D. quo jussu l. 3. C. de fid. instrum. Hinc contestari excusationum causas l. 38. D. de excus.*

Contestari litem vel judicium dicebantur, qui judicium accipiebant, quod eos, qui tum aderant, testes advocabant. Festus *lib. 3. Contestari dicuntur duo, aut plures adversarii, quod ordinato judicio utraque pars dicere solet: testes estote. Idem eod. lib. Contestari est, quum uterque reus dicit: testes estote. Contestata autem lis tunc videtur, quum iudex per narrationem negotii causam audire cœpisset l. 1. C. de lit. contest.*

Porro contestari non activa tantum, sed & passiva significatione usurpatur *l. fin. D. de fer. l. 16. D. de offic. procons. l. 3. §. 10. D. de sepulcr. viol. l. 22. §. 5. D. sol. matr. l. 3. C. de novat. Quemadmodum ergo dicimus, litem contestatus leg. 11. D. de judic. ita & contestatum judicium l. 7. §. 1. D. de hered. per. l. 19. D. de*

so-

solut. matr. & contestatam litem l. 37. D. de negot. gest.

Porro lis *contestata* etiam in accusationibus publicorum iudiciorum dicebatur *l. 20. D. de accus.* vel in capitalibus causis litis *contestatio* locum habet *l. 1. ex delict. def. l. ult. C. ut inter. cert. temp. crim. quest.*

Contestari contrariam voluntatem *l. 7. §. 1. D. de decur.*

CONTESTATIO pro testatione *l. 20. §. ult. D. qui test. fac. poss. l. 19. C. de usur. Contestatione* publice proposita *l. ult. C. de his qui per nat.*

CONTESTATO, i. e. contestatione facta *l. 1. §. 12. D. de agnosc. & al. lib.*

CONTEXTUM adpellatur, quod in tela est, nondum per-textum, vel detextum *l. 22. D. de aur. arg. mund.* Et sic contexta accipe in *l. 70. §. 12. D. de legat. 3.*

CONTEXTUS, conjunctio rerum, ac verborum. *Contextu* ædificiorum unita domus *l. 15. §. 11. D. de damn. inf.* Uno contextu testamentum fieri dicitur, id est, nullo alieno actu intermixto *l. 31. §. ult. D. qui testant. fac.* Contextus verborum totius scripturæ *l. 44. D. de mandumiss. testam.*

CONSIGNATIO *l. 36. D. de serv. pred. urb. l. 47. D. de damn. inf.* Vitruv. lib. 2. cap. 9. Plin. lib. 35. c. 13.

CONTINENS, *περιεσ*, terra aqua non circumdata, imino & non interrupta: In *continenti* agro *l. 65. §. 1. D. de adquir. rer. dom.*

At *continentes* provincias accipere debemus, quæ Italiæ conjunctæ sunt, ut Galliam & Provinciam. Sicilia enim inter *continentes* est, quum modico freto ab Italia sejungatur *l. 99. §. 1. D. de verb. signif.*

CONTINENTES, Mona-

chi, Ecclesiastici, aut ex Ecclesiasticis, vel qui *continentium* le-vunt nomine nuncupari *l. 21. C. Theod. de Episcop. Concil. Carthag. anno 997. seu Canon. 38. Cod. Afric. p. 883. Tom. 1. Concil.*

CONTINENTER, & perpetuo ire *l. 14. D. de servit.*

Ex *CONTINENTI*, & in *continenti*, id est, consensum, nec ulio interjecto tempore, vel interposito intervallo. Ex *continenti* pacta subsequuta *l. 7. §. 5. D. de pact.* id est, in ingressu contractus facta, ut ibidem Ulpianus loquitur, ad eorum differentiam, quæ postea interponuntur, ut ibidem ait, seu, quæ postea fiunt, ut loquitur Papinianus in *l. 72. D. de contrah. emt.*

At in *l. ult. C. de err. advoc.* Ex *continenti*, Imperatores interpretantur, triduo proximo. His porro locis: Ex *continenti* acceptis litteris veni *l. ult. §. ult. D. de oblig. & act.* Ex *continenti* arbiter dandus *l. 37. D. de fideic.* Ex *continenti* fecit stipulationem *l. 6. §. ult. D. de novat.* verba hæc ex *continenti* cum aliqua latitudine accipi videntur. Vid. *l. 1. §. 8. D. ad Leg. falcid. Quod dixi, in continenti, ita accipiendum, cum aliquo spacio.* Ceterum ea formula usi sunt isti etiam meliore ætate. Nam & in Lege Julia de adulteriis illam lectam esse, patet ex *l. 23. §. 4. D. ad Leg. Jul. de adult. & Collat. Leg. Mos. & Rom. rit. 4. §. 2.* Eadem usus est aduetus maxime formulis Ictorum Tertullianus *Apologet. c. 23. & de præser. adv. hæret. c. 2.* At auctores nonnisi recentioris ætatis ita loquuti sunt, veluti Justinus *1. hist. 9. & lib. 5. c. 3. & 5.*

CONTINENTIA, *π*, contextus *περιοχη*, ut *continentia* venditionis *l. 29. in fin. C. Th. de petis. & ult. dat. scripturæ l.*

3. *C. Th. de testam. & codicill. sed & causse continentia* eodem vel haud multum diverso significato dicitur *l. 10. C. l. 2. C. Th. de judic.*

Continentia ædificia l. 2. l. 154. D. de verb. signif. id est contigua. Continentia urbis l. 173. §. un. l. 199. D. de aqu. & aqu. pluv. id est, suburbia.

CONTINERE, complecti, & comprehendere. Sic Publiciana tempus venditionis continet, & bonam fidem emtoris *leg. 7. §. 14. D. de Publician. in rem act.* Continetur pondere, numero, mensura res *leg. 38. D. de jud. l. 34. §. 6. D. de legat. 1. l. 6. D. de rei vind. id est, in pondere, numero, mensura consistit, ut loquitur l. 2. §. 1. D. de reo. cred.*

CONTINERI terra *l. 3. §. 1. D. de arb. furr. cas. id est, terræ coherere.*

Contineri aliquando cum dativo construitur. Ita continetur huic actioni *l. 57. D. de Ædil. edict. conditioni leg. 42. §. 11. D. de fideic. libert. promissioni l. 2. D. ex quib. caus. maj. stipulationi l. 3. 5. D. usufr. quemadm. cav. Add. l. 57. D. de jur. dot. l. 3. 9. D. de pen. legat. Talia quoque notavit auctor de Vet. Jure-cons. Latinitate apud Ducker. p. 336. Pleraque hæc fortassis in inendo cubare ait Hein.*

CONTINGENS sibi pars *l. 16. D. ad SC. Silan.*

CONTINGERE, attingere. Ædificii pars quæ solum contingit *l. 2. C. de rei vind.* Quos proxima spes successionis contingit *l. 1. §. 14. D. de inspic. ventr.* Contingere defunctum adfinitate *l. 5. §. 5. de his qui effud. vel dejec. sanguine l. 12. D. de manum. vind.*

CONTINGI damno *l. 15. §. 8. D. de bon. damn. crimine l. 7. §. 2. D. de fugitiv.*

CONTINGIT absolutio *l. 1. D. de acceptil. dominium l. 4. §. 4. D. de adquir. liberatio l. 9. l. 12. §. ult. l. 14. §. 1. l. 34. §. 1. de solut. libertas l. 4. pr. D. de pecun. constit. novatio l. 14. 24. D. de nov. id est, fit, obtinet.*

Si contingit aliquid testatori *l. 6. §. 4. D. de injust. rupt. irrit. fact. id est, si status ejus in deterius mutatus est.*

CONTINUARE honorem *l. 13. D. ad municipal. l. 14. §. 5. D. de mun. & hon.* Continuat hereditas cum tempore mortis *l. 138. D. de reg. jur.*

CONTINUATIO domini *l. 34. D. de statu lib. furti l. 67. §. 1. D. de furr.*

CONTINUUS, A, UM. CONTINUUM tempus vulgari significatione dicitur, quod continenter, & junctum numeratur, prout cedit, labitur, & currit *l. 7. D. quemadm. servit. amitt.* Sic continuus annis nuda proprietas *l. 2. D. quib. mod. usufr.*

Alias continuum tempus utili opponitur, eoque significatur tempus, quod solido dierum, ac mensium numero computatur, nulla eorum dierum, quibus experiri potestas non fuit, subductione facta, & ignorantibus quoque cedit *l. 8. D. de his, qui not. infam. l. 31. §. 1. D. de usurp. l. 1. C. de quadr. præscr. l. ult. C. de temp. in integr. rest.* Continua tempora numerantur *l. 24. §. ult. D. ad SC. Vellei.* Hinc biennium continuum a morte testatoris legatus usufructus *l. 6. D. de usufr. leg.* Continui dies utilibus, & sessionum diebus opponuntur *l. 1. §. 9. D. de agnosc. & al. lib. l. 5. §. 19. D. ut in posses. legat.* Continuum quinquennium *l. 29. §. 5. D. ad leg. jul. de adult. l. 5. C. eod. tit. l. 2. D. de collus. deteg. id est quinquennium non utile, sed continuo numerandum l. 35.*

l. 35. D. ad Leg. jul. de adul.

Continua cretio dicebatur, in qua non adiciebantur verba hæc: *Quibus scieris, poterisque*. Itaque ei, qui sub hujusmodi cretione institutus erat, etiam illi dies imputabantur, quibus ignoraverat, se esse institutum, sed non potuerat cernere, quemadmodum ait Ulpian. 42. *fragm. §. 31. seq.*

Continua accusatio *l. 4. C. de apostat.* id est perpetua. Et ita continua lex *l. ult. C. Th. de Episcop. jud.*

Continua provincia *l. 8. civ. fin. C. Theod. de Deservor.* id est, contigua. Et ita Continua prædia in *l. 31. D. de servis. præd. rust.*

Continuus actus *l. 137. D. de verb. oblig.* id est, sine aliquo longo intervallo, & sine alio actu contrario obligationi.

CONTRA, adversus. Contra legem facit, qui facit, quod lex prohibet *l. 29. D. de legib.*

Contra, ex opposito. Ita *contra* liceri Cic. 3. *offic. 15.*

Contra, pro in. Singularis loquutio: Contra hominis necem quid facere, i. e. in necem *l. 4. pr. D. ad Leg. Corn. de sicar.*

Contra, secus, in alia omnia *l. 14. D. de re jud. l. 23. D. de recept. arb. l. 2. D. si quadrup. paup.* Contra rescriptum est *l. 15. §. 8. D. de re jud.*

Contra, ex adverso, contra ea *l. 2. §. ult. D. de verb. oblig. l. 25. §. 10. D. famil. ercisc. l. 9. §. ult. D. si serv. vind. §. 2. Inst. de inut. stipul.*

CONTRACTUS nomine generaliori significatu accipitur omnis obligatio, ut ubicumque aliquis obligetur, & contrahi videatur, quamvis non ex crediti causa debeat *l. 20. D. de judic.* Tu dixeris, obligationem proprie esse effectum, contractum vero id omne factum licitum, illicitumve, ex quo oritur, seu contrahi-

tur obligatio. At angustiori notatione Labeo in *l. 19. D. de verb. signif.* Contractum dicit ultro citroque obligationem, quod Græci συναλλαγῶν vocant. In quo posteriori subscripsit Ulpian. *l. 7. §. 1. 2. D. de pact.* Qua in definitione utique ab effectu, nempe ab obligatione, contractus notionem minus commode petit. Porro alia negotia quam ex quibus utrinque obligatio oritur inter contractus referri videmus in *l. l. nostris*. Non tamen omnes conventiones, ex quibus naturalis oritur obligatio, apud Romanos *contractus* dicebantur, sed ea tantum, quæ vel causam saltem, vel nomen, & causam simul a jure civili accepterant. Vid. *d. l. 7. §. 1. 2. de pact.*

Etenim *contractuum* alii sunt *nominati*, qui & causam & nomen a jure civili habent, actionemque pariunt cognominem, veluti emptio, venditio, locatio, conductio, societas. Alii *innominati*, qui causam tantum habent a jure civili, nomen vero nullum. Ad quos hæc referuntur species, *do ut des, do ut facias, facio ut des, facio ut facias*, ex quibus etiam non nascuntur actiones cognomines, sed actio generalis *in factum*, vel *præscriptis verbis leg. 1. 2. 3. 5. l. 17. §. ult. D. de præscript. verbis l. 7. §. 2. D. de pact.*

CONTRADICERE, & non *consentire* diversa facit Ulpian. in *l. 5. de serv. urb. præd.* Evidenter *contradicere* in *l. 2. §. 2. D. sol. matrim.* id est, non tantum non *consentire*, sed & verbis *contradicere*. Non *contradicens* consentit *l. 7. §. 1. D. de sponsal. l. 2. pr. D. ad municipal.*

CONTRADICTO *judicio* nihili verba sunt in *l. 34. D. de legib.* Neque enim *judicio*, sed consuetudini in *judicio* *contradicitur*, ac proinde ne dubitandum qui-

quidem, quin legi oporteat: *Primum quidem illud explorandum arbitror, an etiam contradicta aliquando, iudicio consuetudo firmata sit.* HEIN.

CONTRAHERE, proprie conducere, in unum cogere *l. ult. D. de curat. bon. dand.* Sic contrahere aureos *l. 96. D. de legat. 1. frumentum l. ult. D. de appell. recip. turbani l. 4. §. 6. D. de vi bon. rapt.*

Contrahere negotium aliquod, ex quo obligatio oritur, perficere. Non ergo verba contraxerunt, gesserunt ad testandi jus pertinent *l. 20. D. de verb. signif.* At reliqua tamen negotia fere omnia contrahi dicuntur. Sic dicuntur contrahi, res alienum *l. 17. D. de test. mil. cognationes l. 12. §. ult. D. de rit. nupt. crimen l. 2. D. de condict. ob turp. caus. l. 20. D. de accus. culpam l. 31. §. 2. D. de negot. gest. damnum l. 57. D. de admin. & pecunie tut. debita l. 39. §. 3. D. famil. ercisc. &c.*

Contrahere aliquando videtur, qui solvit *leg. 66. D. de solut.* itemque qui adit hereditatem, vel se miscet *l. 3. §. ult. D. quib. ex caus. in posses.* Quo loco quis videatur contraxisse, vid. *l. 21. D. de oblig. & act. l. 3. D. de reb. auct. jud. possid.*

Ceterum singulare est, Si quum essem tibi contracturus *l. 8. §. 14. D. ad SC. Fellei.*

CONTRARIA actio diversa a directa, de qua infra. Contraria autem dicitur, quæ datur illi contrahentium, qui ex contractu statim est obligatus, adversus alterum, qui nonnisi ex post facto coepit obligari; & comparata est ad indemnitatem consequendam. Similiter contraria iudicia directis & principalibus opponuntur *leg. 17. §. 1. l. 18. §. 2. D. commod. l. 6. §. ult. D. de his qui nos. infam.*

Tom. I.

Idemque significatur his titulorum verbis *commodati*, vel *contra*, *Depositi*, vel *contra*, *Mandati*, vel *contra*. Sic *contrarium* iudicium *commodati*, *mandati*, *tutele*, de quibus singulis vide sub his vocibus.

Contraria ripa e regione posita *l. 65. §. 3. D. de adquir. rer. dom.*

Per Contrarium *l. 1. §. 6. de ventr. in posses. mitt. l. 8. §. ult. l. 20. §. 2. D. de transact. idem quod ex contrario*, ut est in *l. 4. D. quib. ad libert. l. 11. §. ult. D. de duob. reis l. 4. §. ult. D. de manum. vind. & aliis locis pluribus.*

CONTRAVINDICARE. Caius apud Boeth. *comment. in Cic. Top. lib. 3.* Deinde postquam hic vindicaverit, prætor interrogat eum, qui cedit, an contravindictæ? Contravindicare autem erat, ei, qui rem suam esse, aiebat, contradicere. Sic apud Plaut. in *Rud. act. 3. sc. 1* Hunc meum esse dico. Cui alter: Et ego item esse aio meum. Cic. pro *Muren. c. 12.* Fundus Sabinus meus est. Immo meus. Hein.

CONTRACTARE est rem loco movere *l. 3. D. de act. rer. amot. l. ult. D. de condict. furt. & in tit. de furtis passim.* Atque ita in questione furti verbum hoc accipiendum, ostendit *l. 3. §. 18. D. de adquir. posses. l. 15. D. ad exhib.* Nec etiam aliud est contractare, quam rem alienam interceptiendi causa amovere, ut loquitur Justinianus in *§. 6. Inst. de oblig. quæ ex delict.* Ut autem *contractatione* furtum committitur, ita purgatur, si res reponatur *l. 40. D. de statu lib. l. 4. §. 7. D. de usucap.*

CONTRACTATIO fraudulosa rei alienæ in definitione furti *leg. 1. D. de furt. §. 1. Inst. de oblig. quæ ex delict.* Ubi

Z

Thee-

Timophilus Τηλοφιλος vertit, & amicum Τηλοφιλον.

CONTRIBUERE. Contribui dicitur legatum ceteris, & contribui legata dicuntur, quæ cumulantur, ac veluti in unum computantur, ut appareat, quantum ex omnibus, atque ex singulis sit detrahendum ratione falcidiae l. 18. D. de testam. milit. Si autem nomen legetur, cuius debitor non sit solvendo, nullum legatum erit, nec ceteris legatis contribuitur l. 22. §. ult. D. ad Leg. falcid. Et ita accipe

CONTRIBUTIONEM legatorum in l. 11. §. 5. & 6. & fideicommissorum in l. 30. §. 8. D. ad leg. falcid. At in l. 2. §. ult. D. de Leg. Rhod. Contributio est collatio mercium pro jactu.

CONTROVERSIA litem, & quaestionem significat in l. 1. §. 10. l. 13. D. de Carbon. edict. In controversia est servus l. 4. §. ult. D. de statu lib. Controversia est l. 6. pr. & §. 1. D. de carbon. edict. Controversiam facere alicui l. 4. Cod. ne de stat. defunct. l. 3. §. 1. D. de collat. hereditatis l. 6. D. de adquir. vel amitt. poss. de hereditate l. 7. §. 7. D. de Carb. edict. habere l. 77. §. 20. D. de legat. 2. movere l. 25. D. de adopt. pati l. 1. §. 1. l. 3. D. de Carbon. edict. sustinere l. 7. C. de liber. caus. Singularis vero vocabuli notio in l. 24. §. 5. D. de damn. inf. Si controversia aquæ insulam subverterit.

Idem Controversiæ nomen propriam in Rhetorum libris significationem habet, quam Seneca in præf. lib. 1. Controv. p. 53. edit. Gronov. exponit his verbis: Declamabat autem Cicero, non quales nunc controversias dicimus, nec tales quidem, quales ante Ciceronem dicebantur, quas theses vocabant. Hoc enim genus

materiæ, quo nos exercemur, adeo novum est, ut nomen quoque ejus novum sit. Controversias nos dicimus, Cicero causas vocabat. Hoc vero alterum nomen Græcum quidem est, sed in latinum ita translatum, ut pro latino sit, scholastica controversia multo recentius est, sicut ipsa declamatio. Hæc Seneca. Auctor Dialogi de Oratorib. c. 55. Neque enim, ait, duo genera materiarum apud Rhetores tractantur, suasoriæ, & controversiæ. Ex his suasoriæ quidem, etsi tamquam plane leviores, & minus prudentiæ exigentes pueris delegantur: Controversiæ robustioribus assignantur.

CONTUBERNALES. Quæ a servis in contubernio habentur, servæ, non uxores, aut conjuges, sed contubernales adpellantur, ut in l. 20. §. 1. l. 12. §. 33. D. de instr. vel instr. leg. l. 8. D. de condit. & dem. l. 31. D. de statu lib.

Sed & Commilitones contubernales adpellantur a communibus tabernaculis l. 183. 184. D. de verb. signif. l. 21. §. 1. D. commod. & alibi. Festus: Contubernales dicuntur a tabernis, quæ fiebant ex tabulis: unde tabernacula dicta sunt, licet ex tentoriis, & pellibus fiant.

Etiam libertorum, qui ex justa servitute manumissi fuerant, Contubernales vocantur in l. 41. §. 1. D. de legat. 3.

Quandoque Contubernalium adpellatio & ad alios adfectus porrigitur. Et ita Ulpianus contubernales quoque servorum, id est, conjuges, & natos leg. 12. §. 3. D. de instr. vel instr. leg.

CONTUBERNIUM in re militari manipulum militum significat, ut Vegetius lib. 2. cap. 13. scribit, ubi centurias in contubernia divisas fuisse ait, ut decem mi-

militibus sub uno papillone degentibus, unus quali præfuit decanus, qui caput contubernii nominabatur. Et ita vox hæc accipienda est l. 5. §. 6. *D. de re mil.* & apud Suet. in *Jul. c. 11.* & 42. rursusque in *Calig. c. 10.* in *Vesp. c. 3.*

Contubernium etiam servilem conjunctionem significat leg. 23. *C. ad Leg. jul. de adult.* Inter serviles enim personas non matrimonium, sed *contubernium* dicitur. Sic pedissequa, actori servo in contubernio tradita, proponitur l. 59. *D. de manum. test.* Vid. & l. 35. *D. de edil. edict.*

Contubernii nomine & ea vocatur conjunctio, quæ inter liberas, & serviles personas intercedit l. 29. *C. de liberal. caus. l. 24. C. ad Leg. jul. de adult.* Nam ut Paull. lib. 2. *Sent. tit. 19. §. 6.* scribit, inter servos, & liberos matrimonia contrahi non possunt, contubernium potest. Ac proinde, quemadmodum Ulp. 1. *fragm. 9.* tradit, ex libero, & ancilla servus nascitur. Proinde si mulier ingenua, civisque Romana, vel Latina alieno se servo conjunxerit, in contubernio, non in matrimonio haberi dicitur apud Paull. 2. *Sent. 21. 1. seq.* Si libertæ suæ permittat patronus in contubernio alieni servi commorari, Ulp. 11. *fragm. 27.* Quæ in contubernio patris, vel filii fuerit l. 14. §. 1. *D. de rit. nupt.* Si liber homo ancillæ contubernium sequatur l. 3. 7. *C. de liberal. caus.* Si tutor ancillam suam contubernio sibi conjungit l. 3. *C. de necess. serv.*

Sed & liberæ mulieris consuetudo, nuptiis non intercedentibus, *contubernium* adpellatur l. 5. 10. 11. *C. de natural. lib. §. 2.* *Inst. de hered. quæ ab intest.* Et sensu si ingenua mulier gy-

næciario se sociaverit, id contubernium vocatur l. 3. *C. Just. & Theod. de murileg. gynæciar.*

Sed & quælibet injusta, atque illicita conjunctio contubernii nomen fortitur l. 3. *C. Theod. de incest. nupt.* Mulierem quæ stupro cognita in contubernio militis tuit l. 14. *D. de his, quæ ut indign.* Qui sororis filiam in contubernio habuit l. 11. §. 1. *D. ad Leg. jul. de adult.*

Illæ vero rarior est hujus vocabuli acceptio, quando ipse servus, cui libera mulier immemor honestatis suæ se conjunxit, contubernium adpellatur, ut in l. 1. *C. Theod. ad SC. Claud.*

CONTUMACIA est actus spernendæ legis, vel id quod judex competens fieri vult. Exerit autem se contumacia variis modis, & licet Doctores duplicem eam faciant, sc. 1. in non comparendo, quam intelligit Hermogenianus, quando l. 53. *D. de re jud. Contumacem* dicit, qui tribus edictis propositis, vel uno pro tribus evocatus, præsentiam sui facere contemnit, (2) in non respondendo, de qua Ulpianus l. 11. §. 4. *D. de interrog. in jur. fac. nam, qui omnino non respondet, contumax est;* Attamen & aliæ contumaciæ species, eæque frequentes sunt, sub his non comprehensæ, scilicet (3) in non faciendo, quod judex fieri vult, qualis est contumacia non restituentis leg. 10. *D. de act. rer. amot. vel quod lex fieri vult, qualis est contumacia judicis, qui interpositam legitime adpellationem recusat l. 59. Cod. Theod. de adpell. & consult. & (4) in faciendo eo quo ex voluntate legis, aut judicis est abstinendum. Quoad legem exemplum habes in illa juris contumacia, de qua l. 38. §. 1. *D. ad leg. jul. de adult.* Ita ut contumaces plectantur, qui clam*

delinquunt *leg. ult. D. de rit. nupt.*

Contumaciam triplicem statuit Alber. de Rosate. Una est non venientis ad iudicem. Et hæc est triplex. Uno modo quando citatus peremptorie venire contemnit. Alio modo, quando malitiose se occultat. Tertio modo, quando impedit, ne citatio venire possit ad eum *cap. quoniam 5. ut lite non contest. cap. certum 43. Causs. 11. qu. 3.* & de isto casu vid. in Clem. *ds judic. c. 1.* Secunda contumacia est, quando citatus ad iudicium venit, sed non vult parere juri, vel illicentiatus recedit *d. cap. certum, & cap. ex parte de verb. signif.* Tertia est, quum offensa est notoria, & iussus a iudice non vult emendare *d. cap. ex parte circa fin.* ubi etiam dicitur, quod excommunicatio non debet imponi, nisi per contumaciam. Contra contumacem in casibus specialibus proceditur ad testium receptionem lite non contestata *d. c. quoniam ut lit. non contest.* Et de ista contumacia vid. *c. de illicita caus. 24. qu. 3. & c. quisquis caus. 2. qu. 6.* Contra contumacem procedi potest etiam ad definitivam *d. c. de illicita & c. absens & c. decernimus caus. 3. qu. 6.* Non purgans contumaciam intra annum postea non auditur *cap. rursus caus. 11. qu. 3.* Prælati contumaces per subtractionem dignitatum puniuntur *c. honoratus in fin. dist. 74. c. quorundam dist. 34.* Clerici contumaces ab Episcopo per excommunicationem corrigi debent *c. contumaces dist. 1. c. si quis presbyter. caus. 7. qu. 1. c. petimus caus. 11. qu. 1. & c. si quis caus. 11. qu. 3.* Sicut in contumacia persistentibus severitas est ostendenda, sic humilatis per pœnitentiam non est venia deneganda *c. quanto caus. 12. qu. 5.*

CONTUMELIA injuriam significat, a contemnendo dicta, quam Græci *υβρις* vocant *l. 1. D. & pr. Inst. de injur.* Seneca in libro, qui inscribitur, *In Sapientem non cadere injuriam c. 10.* Contumelia est minor injuria, qua queri, quam exsequi possumus, quam leges quoque nulla dignam vindicta putaverunt. Idem *cap. seq.* Contumelia a contemptu dicta est, quia nemo, nisi quem contempnit, tali injuria notat. At ex Menag. *Amoenit. jur. c. 39. p. 22.* notat Heinecc. plerisque non a contemnendo, sed a veterere contumelio dictam contumeliam censere.

CONTUMELIOSE uti *l. 17. §. 1. D. de usufr.*

CONTUMELIOSUS exactor *l. 20. D. de usur. libertus l. 1. §. 16. D. de off. præf. urb.*

CONTUNDERE. Contussa vasa *l. 1. pr. D. de peric. & commod. rei vind.*

CONTURBARE dicitur, qui solvendo esse desinit, quique nomina expedire, & æs alienum, quod contraxit, exsolvere non potest *l. 5. §. 9. D. de inst. act. l. 16. D. de in rem vers. & apud Cic. lib. 4. ad Attic. Epist. 7. & pro Plancio c. 28.* Ut autem conturbare rationes, quod quædam vox Cic. vocat *lib. 6. ad Attic. epist. 5.* ita Catullus conturbare basia vocat in epigr. ad Lesbiam *Martial. lib. 4. epigr. 9.* Conturbabit Atlas, & non erit uncia tota, decidat tecum qua pater ipso Deum. Inde Conturbatorem aprum, festive dixit idem *Martial. lib. 7. epigr. 26.*

CONTUTOR *l. 7. §. 1. l. 20. l. 24. §. ult. l. 51. l. 54. D. de admin. & peric. tut.*

CONVALESCERE in pristinam valetudinem redire in *l. 13. D. de more. caus. don.*

Convalescere metaphorice dicitur, quod, quum ab initio non

valuisse, aut in pendenti fuisset, ex post facto confirmatur, & vires recipit. Sic *convalescit* dominium l. 33. §. ult. D. de donat. int. vir. & ux. donatio l. 33. §. ult. D. eod. legatum l. 40. §. 1. D. de legat. 1. libertas l. 20. §. 1. D. de cond. instir. pignus l. 8. §. 11. D. quib. mod. pign. sententia, quæ ob certas causas suspensa nunc demum vires habere jubetur l. 23. C. Th. de decur. stipulatio l. 27. D. de jur. dot. testamentum ruptum l. 33. D. de testam. mil.

CONVENI l. 1. §. 8. D. de mort. infer.

CONVELLERE fidem l. 8. C. de remiss. pign. formam juris l. 42. D. de pact. judicium l. 2. C. qui test. fac. poss. statum l. 1. C. de vectig. veritatem l. 11. C. de fid. instrum. voluntates l. 20. C. de testam.

CONVENIRE dicuntur, qui in unum locum veniunt l. 1. §. 1. D. de pact.

Convenire, nuptiale verbum. Sic *convenire* in manum dicebatur mater familias, quæ in matrimonium certis verbis solemniter coibat. Cic. in Top. cap. 3. Uxorum duæ species, una matrum familiarum: hæ sunt, quæ in manum convenerunt. Paull. apud auctorem Collat. Leg. Mos. & Rom. tit. 4. §. 2. Quæ, auctore eo, quum in potestate esset, viro in manum convenerit. Ulp. fragm. tit. 9. §. un. Farre convenitur in manum: certis verbis, & testibus decem præsentibus, & solemniter sacrificio facto, in quo panis quoque farreus adhibetur. Et tit. 22. §. 14. suis heredibus adnumerat uxorem, quæ in manu est, & nulum, quæ in manu est filii, quem in potestate habemus. Sed & tit. 23. §. 3. adgnatci suum heredem, ait, in manum conveniendo. Denique tit. 11. §. 13. conventionem in manum statum hominis mutari

ait Apuleius lib. 6. de asin. aur. p. 183. Psyche convenit in manum Cupidinis. Idem lib. 8. p. 201. Puella in boni Telepolemi manum venerat. Sed & *convenire* in matrimonium legimus in l. 15. D. de ris. nupt. l. 121. D. de verb. obl. & ea loquutione usus est Gell. lib. 18. cap. 7. Aitque Heinecc. vanam esse Tribonianismi suspensionem. Nam primo & alii melioris ætatis auctores eo loquendi genere usi sunt, inter quos Arnobius adv. gent. lib. 2. p. 90. & Serv. ad Virgil. Æneid. 4. v. 103. Deinde ne probabile quidem est, ait idem Hein. auctores nostros l. 15. D. de ris. nupt. l. 121. §. 1. D. de verb. obl. l. 17. pr. D. de act. ver. amor. usos esse, aut uti saltem commode potuisse phrasi *convenire in manum*, quum ibi loquantur de rebus, quæ non propriæ uxorum, quæ in manum convenerant, sed quæ omnibus communes erant, cui recte observavit Schulting. jurispr. vet. antejus. p. 591.

Convenire etiam dicuntur, qui ex diversis animi motibus in unam sententiam decurrunt, ut est in l. 1. §. 1. D. de pact. Hinc *convenire* pro pacisci l. 2. l. 4. l. 5. D. de pact. Convenire inter aliquos dicitur id, de quo consentiunt. Sic inter omnes *convenit* l. 12. D. qui satisf. cog. Convenit cum adversario, ut opus faceret l. 1. §. 10. D. de nov. op. nunc.

Convenis, id est, decet, seu oportet l. 28. C. de transact. seu conveniens est, ut in l. 7. D. de fideic. lib.

Convenire, in jus vocare, & iudicio persequi tit. de iudic. & ubi quisq. conven. Convenire actione l. 14. C. de pign. iudicio l. 55. D. de don. int. vir. & ux. notatione prædis l. 20. C. de pign.

Convenire, interpellare, denunciare. Convenire testato leg. 122. §. 3. D. de verb. oblig. denunciatione l. 7. C. quom. & quand.

CONVENIRI etiam dicitur res ipsa, quæ petitur. Sic conveniuntur bona l. 1. Cod. quo quisq. ord. dolus leg. 1. §. 1. D. si mens. fals. mend. nomina l. 5. §. 9. D. de reb. eor. possessio l. 4. C. de exsequut. & exact. prædia l. 7. D. de publican.

Conveniri pro condemnari l. 1. C. de capit. cens. civ. exim.

Sed & conveniri, & iudicium suscipi idem videtur in l. 20.

§. 5. D. de hered. petit. l. 1. §. 2. 3. D. de admin. & peric. tur.

CONVENTICULUM plerumque pro illicito conventu accipitur, veluti in l. 6. §. 1. l. 8. §. 3. & §. 5. C. de heret.

CONVENTIO. Id nomen esse generale ait Ulpianus, & ad omnia pertinere, de quibus negotii contrahendi, transigendique causa consentiunt, qui inter se agunt. *Conventio iusta*, vid. *iusta*.

Conventio in manum. Ulpian. fragm. tit. 11. §. 13. de qua vid. art. *convenire in manum*.

Conventio personæ in l. ult. C. qui legit. pers. stand. in jud. qua nempe persona convenitur.

Conventionales stipulationes, quæ ex conventionem reorum fiunt l. 5. pr. l. 52. D. de verb. oblig. *Conventionalia pignora*, & hypothecæ l. 2. C. de præst. pign.

CONVENTUS contractum in unum locum ex compluribus hominum generibus multitudinem significat: aut cum a magistratibus iudicii causa populus colligitur, ut Festus auctor est. Theophilus vero in §. 4. Inst. quib. ex caus. manum. non lic. definit certum statumque tempus litium dirimendarum gratia inventum, in quo & iudices, & litigatores in Provinciis conveniebant. Idem in pr. Inst. de success. subl. Quando iudicia ordinaria in usu erant, hoc est, quum certo tantum tempore conventus haberentur, subiicitque, de conventu se tractas-

se superiore illo, quem adduximus, loco. Servius ad illum Virgillii versum lib. 5. Æn. v. 758. *Indicisque forum addit, id est, tempus, & locum agendorum negotiorum designat, qui conventus vocatur*. Atque ita *Conventus* agere, vel habere dicebatur Proconsul, quum stato anni tempore in celebri aliqua Provinciæ, cui præerat, Civitate iudiciorum exercendorum causa confidebat: quo loci provinciales, de controversiis suis disceptaturi, conveniebant. Quod loquendi genus usurpant Cic. in Verr. 5. cap. 11. Cæs. lib. 6. de bell. gall. c. 44. Liv. lib. 38. c. 30. Flor. lib. ult. cap. 2. Et ita verbum hoc accipiendum est apud Plin. lib. 10. epist. 66. Vid. infra sub *forum*.

Sed & late patentes Provinciæ in quosdam *Conventus* distribuebantur, quorum caput constituiebant celeberrimam civitatem, cui populos aliquot, qui eo disceptandi, iurisque obtinendi gratia convenirent, attribuebant, quod Hispaniæ exemplo comprobatur. De ea namque Plin. lib. 3. c. 3. agens: Nunc, ait, *universa provincia dividitur in Conventus septem, Carthaginiensem, Tarracoensem, Casaraugustanum, Cluniensem, Asturum, Lucensem, Bracatum*. Et paullo post: *Tarracone disceptant populi 62. In Conventum Cluniensem Varduli ducunt populos 14. in eundem Conventum Carietes, & Viennenses quinque civitatibus vadunt. Lucensis conventus populorum est sexdecim. Plura de his conventibus iuridicis Jo. Frid. Gronov. 3. observ. 22. Græci dicunt τας αγοραις αγων, scilicet ημετας. Strabo lib. 13. pag. 932. εν ταις τας αγοραις ποιουνται, και δικοδοτας. In quibus *Contentus* agunt, & jus dicunt. Inde lucem capit locus Act. Apost. c. 19. vers. 38. Si Demetrius, vel qui cum illo sunt*

sunt artifices, actionem adversus quemquam habent, *αγορευσις αγορευσις*, sunt conventus, sunt Proconsules, in jus vocent se invicem.

CONVERSATIO interdum quotidianæ vitæ consuetudinem significat, uti in *l. 19. D. de offic. pres.* Ne sepulchrum alius (ita Florentina) conversationis usum accipiat *l. 12. §. 1. D. de religiof.* Nova hominum conversatio, id est, vivendi ratio *§. ult. Inst. de noxal. act.*

CONVERSATUS dolo *l. pen. §. ult. D. quæ fals. tut. in fuga l. ult. C. ne de stat. defunct.*

CONVERSUS dicitur omnis ecclesiastica persona *cap. duo 7. caus. 12. quest. 1.*

Conversus, ut. Qui coetu, conversu, turba, *seditione incendium fecerit*. Ita legitur Florentinæ *l. 5. pr. D. ad Leg. Jul. de vi publ.* Sed cum hic nihil significare possit hoc vocabulum, alii codices habent *converso*, alii *concurso* referibunt. Quod postremum maxime placet. Nam & Græci *Βασίλει. lib. 60. tit. 18. lege 5. illud coetu, conversu reddunt οὐραγᾶν τὴν ταράχην convocant coetum, vel turbam. HEIN.*

CONVERTERE, mutare, redigere. Convertere pecuniam in usus suos *l. 3. §. 3. de contr. tut. l. 28. §. 3. D. de liberat. ad usus proprios l. 25. §. ult. D. de pos. vim testamenti in causam fidei commissi l. 19. D. de testam. milit. & alia ejusmodi passim.*

Convertere, invertere. Convertere ordinem *l. 2. §. 4. D. de vulg. & pup. subst. plostum l. 52. §. 2. D. ad Leg. Aquil. Converso more procreatus l. 14. D. de stat. hom.*

CONVETERANI *l. 2. C. de excus. veteran.*

CONVICIA *festi*, pro dictis jocularibus, quæ in novum matrimonium, novamque nuptam jaciebantur, dixit Seneca in *Medea v. 113.*

Sed & militum, qui Imperato-

rem suum triumphantem sequebantur, dissteriis ea verba adcommodat Martial. *lib. 7. epigr. 3.*

CONVICIARI, maledicere ei, a quo adpellat *l. 8. D. de adpell.*

CONVICIUM, injuriam verbis factam, significat *l. 1. §. 1. D. de injur. Cic. pro Cælio c. 3. maledictionem, si petulantius jactetur, convicium nominari ait. Nec vero omne maledictum convicium est, sed id solum, quod cum vociferatione dictum est, sive unus, sive plures dixerint, quod in coetu dictum est, convicium est. Quod autem non in coetu, nec vociferatione, dicitur, convicium proprie non dicitur, sed infamandi causa dictum *l. 15. §. 11. seq. D. de injur.* Tractum nomen vel a *concitratione*, ut Labeo exillimabat, vel a *convectu, & collatione vocum*, quasi convocium *l. 15. §. 4. D. de injur. & Festus lib. 3. sentent.* Nam eo sæpe verbo sola vocis contentio designatur, ut apud Cic. *passim*, & Phædr. *lib. 1. fab. 7.**

CONVINCRE alium *l. 1. D. de leg. jul. de ambis. Convinci* fraus dicitur in *l. 2. C. de in lit. jur. Convictus* injuriarum. Paull. *5. Sent. 4. 20. in prævaricatione leg. 5. D. de prævar.* Convictus dicitur, qui ipsemet ea, quæ commiserit, negare non sufficit *l. 16. C. de pæn.* Convictus non est, qui negat, nisi contrarium probetur. Vid. Myns. *4. obs. 50. Goth. ad l. 4. C. quor. adpell. non recip.*

CONVIVIUM. In eo & servi solebant manumitti, quamvis justam libertatem ea manumissione non consequerentur. Cai. *Inst. lib. 1. tit. 1. §. 2. Latini* sunt, qui aut per epistolam, aut inter amicos, aut *conviviis* adhibitione manumittuntur. Theophil. in *§. 4. Inst. de libertin.* Per mensam ait manumissum fuisse quum libertatis dandæ gratia servum convivio adhibebant. Non ergo suffecisse videtur, servum adhibuit

eue mensæ, sed præcipue desiderata domini declaratio, id quod admixtis quibusdam alieni loci, observavit Papin. *Resp. tit. 43.* Latini, ait, aliter intelligi non possunt, nec aliter intelligendi sunt, quam si inter amicos pronunciantem domino ad convivium evocentur, ita ut illis amicis, ubi conveniunt, si dominus contestetur, eum causa Latinitatis ad suum adhiberi convivium. Quod si cum eo servus manducaverit, non causa Latinitatis, sed paupertatis, propter solatium præjudicium domino, heredibusque ex convivio adterri non poterit. Add. Oisfel. *ad Cai. loc. cit.* Fabrot. *ad §. 4. Inst. de libert.* HEIN.

CONVOCA RE ad seditionem l. 1. D. ad Leg. Jul. maj.

CONVOCATIO l. 4. §. 6. D. de vi bon. rapt.

CONVOLARE ad secundas nuptias l. 9 C. de repud. Authent. ex testam. C. de secund. nupt. ad secundum legatum.

COOPERTORIA Tabiana in l. 38. §. 1. D. de legat. 2. (ubi copertoria legitur) sunt stragulae ex Tabia, Saphlagoniæ civitate advectæ, ut suspicatus est Guid. Pancirol. 2. var. c. 100. addiditque, ea vulgus Italicum & hodie coopertoria adpellare. Cui sententiæ, quamvis alioquin existimet, coopertoria potuisse esse tesumenta capitis, quæ Græci a simili origine καλυπτρας dixerint, suffragatur Bynkersh. 4. obs. 24. Hein.

COPIA haberi, fieri alicujus personæ, vel aliquid facienda, vel videndi passim occurrit in legibus nostris, ut in l. 1. §. 7. D. quand. adpell. l. 1. D. de edend. l. 8. D. famil. erisc.

Copia alias pro multitudine, & abundantia ponitur, ut in l. 3. C. quemadm. civ. l. 12. D. de decur. l. 7. §. 3. D. de bon. damn. Bonam

copiam ejurare. Vid. art. ejurare.

Copias, pro commeatu, annonæ, alimentis, pabulis, & aliis id genus, quas vulgus munitiones, & provisiones vocat, usurpari constat. Et ita vox hæc accipienda est in l. 20. D. de compenf. l. 5. D. de fer. & apud Frontin. lib. 1. epist. 4. lib. 6. ep. 28. Tacit. 15. annal. 16. Parthos inopes copiarum, & pabulo attrito, relictuos oppugnationem. Et lib. 4. hist. c. 35. Nihil æque exercitus nostros, quam egestas copiarum fatigabat. Hinc

Copias fiscales. id est, annonæ, & condita publicis horreis l. 4. C. Theod. de oper. publ. Quibus copiis populus animetur l. ult. in fin C. Th. de suar.

Copias etiam pro materiis ad ædificandum idoneis dixit Vitruv. lib. 5. c. 7. & lib. 7. c. ult.

COPΙΑΤÆ in l. 15. C. Theod. de episc. & cler. & in Nov. 59. c. 2. sunt νεκροδαπτοι και περι των λειψανων εκφοραν καμενοντες, vespilliones, & circa exportandas mortuorum reliquias occupati. Sic enim vetus glossarium interpretatur. Libitinarios, vel polinētores, vel vespilliones reddere possumus. Epiphani. exposit. fid. c. 21. pag. 1104. Tom. 1. in ordinibus ecclesiæ ponit κοπιατας, τις τα σωματα περιελασοντας των κοιμωμενων. Copiatas qui corpora mortuorum transferunt. Proinde apud B. Ignatium Epist. 8. cap. 12. qua gradus, ordinesque Ecclesiasticos recensens post πυλαρχος τις κοπιωτας ponit (utrumne κοπιωτας emendandum sit, substituto). Movet dubitationem, quod Ignatii temporibus nondum vox hæc in usu fuisse videtur. Imperatores namque Constantinus, & Constantius in d. l. 15. C. Theod. de Episc. & Cler. Clerici vero, ajunt, vel hi, quos copiatas recens usus instituit, nuncupati.

COQ

COPULA pro nuptiis *l. 26. C. de nups.*

COPULARE, jungere matrimonio *l. ult. C. de interd. matrim.* *Copulare* matrimonium, vel connubia *Collat. Leg. Mos. & Rom. tit. 6. §. 6.*

COQUERE aurum *l. un. C. de aur. publ. prosequus.* (ubi *coquendum aurum*) decoquere, absumere, intervertere post plures alios interpretatur Cujacius. Alii pro *coquendum* rescribunt *prosequendum*, alii vero (si mutanda lectio est) melius *cogendum* reponunt, eo sensu quo debita, pensiones, & cunctantes cogi dicuntur. Vid. supra art. *cogere*.

COQUI, & placentarii inter urbana ministeria legata continentur, Paull. 3. *Sent. 6. 72.* Eorum nomina notissima *Anthrax, Congrio, Macherio.*

COQUINATORIUS, a, um. Vid. supra *Cocinatorius.*

COQUITATORIUM. Vid. supra *cocinatorium*.

CORACINUS color, id est, niger *l. 78. §. 5. D. de legat. 3.* αἴο τὰ κόρακος, a *corvo*, a quo Græci atrum colorem vocant *κορᾶκιον*, eoque vocabulo usus est & Vitruvius. *lib. 8. Archit. c. 3. Hein.*

CORAM aliquo facere iussus, non videtur præsentem eo fecisse, nisi is intelligat. Itaque si furiosus, aut infans sit, aut dormiat, non videtur coram eo fecisse, scire autem non velle is debet. Nam & invito eo recte fiet, quod iustum est *l. 209. D. de verb. signif. Coram* sententiam dicere arbiter debet, i. e. præsentibus partibus *l. 27. §. 5. l. 44. D. de recept. arb. Coram* dicere videtur, qui sapientibus dicit. Ceterum coram furioso, vel demente non videtur dici, sed nec coram pupillo, nisi præsens tutor sit *l. 27. §. 5. l. 47. l. 49. D. de recept. arb.*

CORRES non modo cogendo-

COR

361

rum fructuum causa comparabantur *l. 8. pr. D. de instr. vel instr. leg.* Verum etiam erant rerum liquidarum receptacula. Et ita per *corbem* mensura vini fiebat *l. 4. §. ult. D. de peric. & comm. rei vend.* Cujusmodi *Corbrum* mentionem facit Cato *de re rust. c. 11. Cæsar de bell. civ. c. 54. de iisque erudite Turneb. 7. adversar. 23. Hein.*

CORINTHIA vasa *l. 100. §. 3. D. de legat. 3.* ubi illa vasa, ex Proculi sententia, ne æris quidem legato contineri intelligimus. De æris Corinthii origine, ac præstantia omnia nota sunt ex Plin. *lib. 34. c. 2. Plutarch. cur orac. desec. init. Floro lib. 2. c. 16. Isidor. lib. 16. orig. c. 19. HEIN.*

CORNELIÆ Leges quatuor præcipue memorantur in libris nostris. Lex *Cornelia* de sicariis, & veneficiis *tit. ad Leg. Cornel. de sicar. & alibi passim.* Et ipsa significatur in *l. 15. D. de pæn.* uti adparet ex *l. 7. C. cod. tit.* Tulit autem eam Cornelius Sulla, Felix, Dictator, ut Seneca in *libro*, qui inscribitur, *Cur bonis mala eveniant p. 188.* Ea Sulla nominatim illos, qui a se proscriptos occiderant, exceperat, ut Sueton. in *Jul. cap. 11. ostendit.*

Cornelia Lex de injuriis, ab eodem Sulla lata, auctore Venuleio *l. 12. §. ult. de accus.* Hujus legis mentio fit in *l. 5. l. 7. §. 1. D. de procurat. & apud Paull. 5. Sent. 4. 8.*

Cornelia de falsis *cor. tit. ad Leg. Cornel. de falsi.* cuius & Suet. in *Aug. c. 22. & in Ner. c. 17. meminit, & Imperator in l. 2. C. de fid. instr.* Ea vero tenetur qui testamentum falsum, sciens, dolo malo, scripserit, signaverit, recitaverit, vel testamentum amoverit, suppresserit, subjecerit, resignaverit, deleverit, ut Paull. 4.

Sent.

Sent. 7. §. 1. *l.* 38. §. 7. *D. de pœn.* & alii in *l.* 2. *l.* 9. §. *pen.* *l.* 30. *D. de lege Corn. de fals.* *l.* 9. *D. de dol. mal.* significant. Eamque ob causam ea *Lex Cornelia de testamentis*, vel *testamentaria* adpellatur *l.* 1. *D. de publ. jud.* *l.* 3. §. 6. *D. de tab. exhib.* *l.* 2. *D. de accus. l. un. C. quand. civ. act.* §. 7. *Inst. de publ. jud.* & Paull. 5. *Sent. tit.* 25. §. 1. Pertinebat ad hanc legem suppositi partus crimen *l.* 11. in fin. *D. de accus. l.* 10. *Cod. de leg. Corn. de fals.* Atque hæc *Lex nudo Corneliæ nomine* exaudienta est in *l.* 1. 2. 4. 5. *C. de his qui sibi adscrib.* *l.* 1. *D. quæ pro non script. hab.*

Cornelia Lex de captivis, quæ testamento eorum, qui apud hostes decesserint, ante captivitatem facta confirmat, nec non intestatorum legitimam hereditatem, perinde, atque si in civitate decessissent *l.* 10. §. 1. *l.* 11. §. 1. *l.* 12. §. 1. *l.* 22. *pr. & §. 1. & 3. D. de captiv. & possl.* & aliis. Nec vero testamenta tantum, sed & secundæ tabulæ, & substitutiones, & tutelæ, testamento apud hostes morientium scriptæ, ea lege confirmantur *l.* 29. *D. de vulg. & pup. subst.* Paull. 3. *Sent.* 3. 8.

Refertur & alia *Lex Cornelia* in *l.* 25. *D. de SC. Silan.*

CORNELIANUS fundus *l.* 31. *D. de adquir. possess.* *l.* 7. in fin. *D. de stipul. serv.* *l.* 28. *pr. D. de novat. l.* 40. §. 4. *de condit. & dem.*

C. CORNELIUS Maximus Jurisconsultus solo auditore Trebatio celebritatem consequutus, *Cic. lib.* 7. *ad famil. epist.* 8. & 17. & *l.* 2. §. 45. *D. de orig. jur.*

CORNICULARII in *l.* ult. *D. de jur. immunit.* (ibi adiutores *corniculariorum*) memorantur. Est autem *Cornicularius*, qui

Corniculo tribuni militum præest. Erat enim *corniculum* in ordinibus tribuni militum, ut in acie cornu. *Valer. Max. lib.* 6. *c.* 1. *Cominius* tribuno militari *Lectorio* diem apud populum dixit, quod *Cornicularium* suum stupri causâ adpellaſſet. *Suet. de Clar. Gramm.* Primo adparituram fecit Magistratibus, deinde in Macedonia *Corniculo*, mox equo meruit. Idem ne sint cum his *Cornicularii* quos ex *Donat. dilucid. ad Liv.* 10. 44. *Sigon. de ant. jur. provinc.* 1. 2. & ex *Salmaf. Exercit. Plin. p.* 548. memorat *Heineccius* honoratoris ordinis equites, qui *corniculeis* argenteis, æneisve ob virtutem donati, *paraſemum* istud circumferebant, non satis liquet. De *Paraſemis* illis est locus *Livii lib.* 10. *cap.* 44. Equites omnes, ob insignem multis locis navatam operam, *corniculis*, armillisque argenteis donat. Usus est *Cornicularii* verbo idem *Suet. in Domit. c.* 17. & *Ascon. Pæd. in Verr.* 1. *c.* 28. *Add. Turneb. 5. advers.* 10.

Alii sane erant *Cornicularii*, qui *rubr. C. de cohort. princip. cornicul. & primipil. l.* 2. *C. de proxim. sacr. scrin. l.* 3. *C. de offic. div. jud. l.* 1. *l.* ult. *C. de adparit. præf. præf. & tit. C. de adpar. præf. urb.* aliisque locis memorantur. Erant enim hi ministri, vel adparitores magistratuum, ita dicti, quod aderant cornibus tribunalis vel secretarii, Græcis *ὠραστῆραι* juxta *Synops. Basil.* 6. *tit.* 1. *c.* 115. Tales recenset *Heineccius Cornicularios* Consulium ex *Gruter. Inscr. p.* 545. 1. & *Reines. Class. 1. inscr.* 127. & *Cornicularios* Procuratoris Provinciæ Belgicæ ex *Gruter. Inscr. p.* 506. 6. *Add. Guthers. de Off. Dom. Aug.* 2. 15.

CORNU petere solitus Bos *l.* 2. §. 4. *D. si quadrup. paup.*

CORNUARIUM in *l. ult. D. de jur. immun.* ceu observat Hein. nec cornicines sunt, nec qui conficiunt cornua, sed, ut glossæ docent, *κεραζοοι*, id est, qui arcus ex cornibus conficiunt, quos & ab Homero *Iliad.* 4. v. 310. *κεραζους τεκτορας* dici, observat Lucker. *de Latinit. Vesp. lictor.* p. 431.

CORONA. *Coronæ sacræ, quæ athleticis in certaminibus sacris præstantur in *l. 40. D. de re judic. l. 5. C. quæ res pign.* Item Corona insignis clericorum. Unde coronati adpellantur in *l. 38. C. Theod. de episc. eccl. & cler.* Vid. *c. ult. de cler. conjugat.*

At Coronæ mensarum, de quibus Ulpianus in *l. 19. §. 14. D. de aur. arg. leg.* gemmis distinctæ, & quibus gemmas cedere tradit, ut ipsæ coronæ mensis cedunt, mensarum ipsarum limbi sunt, ceu judicat Heinæcius. Memoratque ipsam sacræ mensam, quam divino jussu a Mose factam, *misgereth, clausura*, ambiebat, *Exod. c. 25. v. 24.* & quam Hieronymus *coronam intervasilem*, Epiphanius *labium cum corona* vocat.

CORONARIUM aurum in *rubr. C. de aur. coron. & l. 15. C. Theod. de legat. Servius in Virgil. 8. Æn. v. 721.* ita adpellatum tradit aurum, quod a victis gentibus dabatur, quodque propter concessam vitam illis inpositum erat. Plane subactæ bello provinciæ jam inde ab antiquis florentis reip. temporibus coronas aureas populo Rom. Imperatoribusque offerebant, ut *Liv. lib. 44. c. 14. & lib. 45. c. 25.* ostendit. Tertullianus in libro *de coron. milit. c. 12.* coronatum differentias persequens: Sunt, ait, & provinciales aureæ, imaginum, jam non virorum capita majora quærentes. Vopiscus in *Probo c. 15.* Coronas quas mihi ob-

tulerant omnes civitates Galliæ, aureas vestræ, Patres conscripti, clementiæ dedicavi. Inde auro *coronario* nomen. *Gell. lib. 5. c. 6.* Triumphales coronæ sunt aureæ, quæ Imperatoribus ob honorem triumphî mittuntur. Id vulgo dicitur aurum coronarium, cujus *Cic. in leg. agrar. l. c. 4. & in Pison. c. 36.* meminit. Quod ab Alexandro Severo Romæ remissum, a Juliano Provincialibus quoque indultum, *Lampridius in Alex. c. 32. & Ammian. Marcell. lib. 25. c. 14.* scribunt. At Auri *coronarii* tres species memorat Jac. Gothofred. in *paratit. C. Theod. de aur. coron. (1)* Quod necessitate aliqua urgente, vel ob indulgentiarum lætitiâ, vel rebus prospere gestis, partaque victoria principi conferebatur. (2) Quod Satrapæ regum barbarorum, pro ea, quam Romano Imperio debebant, devotione offerebant. (3) Quod Patriarchis suis olim præstare solebant Judæi. Quod tamen insequentis temporibus ad se traxerunt, suisque largitionibus inferri jusserunt *Inpp. ut ostendit l. 17. C. de judeis, & calicol.* Dicitur autem *coronarium aurum* eodem modo, quæ æs *coronarium*, id quod in coronas impendebatur. *Στεφαννικον χρυσον*, *coronarium illationem* vocat Antiochus M. in Edicto, quo seniores, sacerdotes, scribas populi, & cantores ab eo onere liberavit. Vid. *Joseph. Antiquit. Jud. lib. 13. c. 3. & lib. 1. Machab. c. 20.* ibique *Grot. in adnotat.*

CORPORALE quod corpus adscit, vel corpore perficitur, aut præstatur. Ita corporalis contumelia, id est, quæstiones, tormenta *l. 39. C. Theod. de decur. Corporalia munera l. 3. §. 3. D. de mun. & hon.*

CORPORALES res sunt, quæ tangi possunt, veluti fundus, homo, vestis, aurum, argentum, &

& similes *l. 95. D. de legat. 3. l. 1. pr. & §. 1. D. de rer. divis.* Incorporales vero, quæ in iure consistunt, ut hereditas, obligatio, servitus *l. ult. C. de præscript. long. temp.* Et ita corporalia pignora, quæ in rebus corporalibus constituta sunt, & corporaliter capiuntur, ad differentiam eorum, quæ nominum sunt, & iurium *l. 15. §. 9. D. de re jud.*

CORPORALITER acceptum pignus dixit Julianus Patricius in Novellis *tit. 20. corporaliter rei possessio detinetur l. 29. D. de solut.* Corporaliter possidet, qui incumbit possessioni *l. 23. §. 1. de adquir. vel amitt. posses.*

Corporaliter præstitum iusjurandum in *l. 1. C. si adv. vendit. l. 2. l. 3. C. si minor. se major.* id est, ut vetustissimi quique interpretes exponunt, tactis sacris: Cum autem leges illæ Imperatorum sint Ethnicorum, interpretatio ista intelligenda est de sacris gentilibus tactis, veluti simulacro Dei, vel ara, quem ritum jurandi fuisse observavit Merill. *lib. 8. obs. c. 40.* Vel illi Imp. in mente habuerunt iusjurandum, quod manu levata, vel ea capiti, oculis, pectori imposita præstari consueverat, de quo Cujac. in *paratit. C. si ad. vendit. & Comm. in Novell. 51.* quale iusjurandum manu levata factum memorat Gregor. Turon. *de glor. marc. lib. 1. c. 20. 33. & 38.* Ita Heineccius illam *l. 1. C. si adv. vend.* a suspitione Tribonianismi liberat.

CORPORATI, corporibus civitatum adscripti *l. ult. C. de navicular. l. un. C. de privil. corpor. urb. Rom. l. un. C. de Alex. prim.* Unde corporatorum subsidia, dixit D. Ambros. *35. de Offic. & corporatos negotiatores Symmach. lib. 10. epist. 34.* qui eos membra externæ urbis adpellat, eorumque ministerio urbis onera sustineri,

docet his verbis: Hic sanati pectoris invector est, ille ad victum populi cogit armentum: hos suillæ carnis tenet functio: pars urenda lavacris ligna comportat: sunt qui fabriles manus Augustis operibus accomodant: per alios fortuita arcentur incendia: jam caupones, & obsequia pistoria, frugis, & olei bajulos, multosque id genus patriæ servientes enumerare fastidium est.

CORPUS trium generum est. Unum, quod uno spiritu continetur, quod Græci *ἑνόμενον καὶ συμπαγές* vocant, ut homo, tignum, lapis, alterum, quod ex pluribus inter se cohærentibus constat, quod *συνήμερον* vocatur, ut *ædificium*, *armarium*, *navis*, tertium, quod ex distantibus capitibus constat, ut corpora plura non soluta, sed uni nomini subiecta, veluti *populus*, *grex*, *legio* *l. 30. pr. D. de usurp. & usuc. l. 23. §. 5. D. de rei vind.* Cui divisioni consentiebant Philosophi teste Plutarcho in *præcept. connubial. p. 142.* Seneca quoque *epist. 102.* quædam corpora *continua* esse dicit, ut hominem, quædam *composita*, ut navem, domum, omnia denique, quorum diversæ partes junctura in unum sunt coactæ, quædam ex distantibus, quorum adhuc membra separata sunt, tamquam exercitus, *populus*, *senatus*. Illi enim, per quos ista corpora efficiuntur, iure aut officio cohærent, natura deducti & singuli sunt. Idem *lib. 2. nat. quæst. c. 2.* Corpora quædam esse scribit *composita*, quæ constant aut *nexu*, aut *acervatione*, ut puta tunem, frumentum, navem. Rursus *non composita*, ut arborem, lapidem, quæ etiam *unita corpora* vocat, non ad numerum referens, sed ad naturam corporis, nulla ope externa, sed unitate sua cohærentis. Ad primum genus corporum pertinent illa: *Corpore* & actu adpre-

prehendere possessionem l. 1. §. 21. l. 3. pr. D. de acquir. vel amitt. posses. Corpore & animo possidere l. 3. l. 44. §. ult. D. cod. tit. quæ quidem diversa sunt, sed ad civilem possessionem concurrere debent. Corpore quæstum facere l. 47. D. de rit. nupt. id est, ut ait Gell. lib. 6. c. 7. Corpus in vulgus dare, pecuniamque ex eo quæstu merere. Corpora pro servis Voss. Inst. Orat. lib. 4. c. 8. sect. 5. p. 14. Alias corpus liberum l. ult. D. de his, qui effud. pro libero homine.

Corporis præsentia non sufficit ad auctoritatem l. 1. §. 1. D. de auct. & conf. tut. Item

Corpus pro cadavere. Ita corpus custodiendum vel commendandum, ubi commendandum alii legunt. Deberi enim id videbatur ossibus, ut adfusa aqua lavarentur, ceu observat Heineccius, qui & Trimalcii apud Petron. Satyr. c. 77. verba citat: Interim, Stiche, profer vitalia, in quibus volo me efferrī: profer & unguentum: & ex illa amphora gustum, ex qua jubeo lavari ossa mea.

Corpora quæ sunt in hereditate l. 33. D. de adil. edict. Corpus arborum l. 40. D. de arb. emt. Corpora numerorum l. 24. D. de pos. pecuniæ l. 34. §. ult. de pignor. Alias corpus, & pecunia separantur l. 5. pr. D. de impens. in res dot. fact.

Ad secundum genus corporum σωματικὰν pertinent illa, Corpus loci l. 4. D. si serv. vind. Corpus Homerī l. 52. §. 2. D. de legat. 3. eodem significato quo corpus juris l. un. pr. C. de rei ux. act. & Corpus Papiniani l. un. C. Th. de respons. prud. Corpora instrumentorum l. 3. §. 5. D. de tab. exhib. corpus rationum l. 37. D. de fideic. liber.

Ad tertium genus corporum ex

διαστὰς pertinent corpora artificum Lamprid. in Alex. c. 33. corpus tabrorum l. 17. §. 2. D. de excus. tut. & alia ejusmodi passim, ubi corpora usurpantur pro collegiis & universitatibus, uti & in l. 1. D. quod cujusq. univ. nom. l. 7. §. 1. D. ad exhib. l. 10. §. 4. D. de in jus voc. l. 5. l. 12. D. de jur. immun.

Ad idem tertium genus referatur corpus patrimonii l. 20. D. quod met. caus. l. 25. §. 16. D. de hered. pet. Sic Juvenal. sat. ult. v. 53. Placuit, non esse in corpore census.

Corpus, id est, res corporales, & jus separantur in l. 8. D. de aqu. & aq. pluv. l. 2. §. 1. D. de precar. Bona in corporibus, vel actionibus l. 3. D. de bon. posses. Similiter corpus, & quantitas opponuntur l. 34. §. 3. D. de leg. 1. l. 94. D. de solut.

CORRADERE numos l. 3. §. 9. D. de statul. picturas l. 38. D. de rei vind. pecunias l. 6. D. de bon. damn. Corradi summa in l. 5. D. de admin. & peric. tut. dicitur, i. e. colligi, & redigi cum difficultate.

CORRECTOR vir clarissimus l. 4. C. de jur. & fact. ignor. In Italia autem correctores Notitia statuit his regionibus, Apuliæ, Calabriæ, Bruttiorum, Lucaniæ. Attamen & Campaniæ correctorem Rufum Volusianum memorari in marmore apud Reines. Inscr. Adpend. num. 22. p. 1023. observat Heineccius. In partibus vero Orientis duo Correctores erant, Augustaniæ & Paphlagoniæ. At secundum hoc κορρητορικὰς ἀρχὰς accipiendæ sunt apud Justinian. Novell. 8. c. 1.

CORREUS, qui ejusdem obligationis est particeps, & socius l. 3. §. 3. D. de liberat. leg.

CORRIGERE arbitrium, i. e. emendare l. 79. D. pro soc. Cor-

Corrigendi juris civilis gratia, i. e. æquitate temperandi *l. 7. D. de just. & jur.*

CORRIVALIS. Vid. *infra Rivalis*.

CORRIVARE in *l. i. §. 4. D. de aqu. & aqu. pluv. vel contrivare*, ut est in *l. 3. eod. tit.* id est derivare.

CORROBORATA donatio *i. ult. C. si adv. credit.*

CORRUMPERE morando indultum beneficium *l. 3. C. Theod. de com meat. Corrupte libertates l. 30. §. 16. D. de fideic. libert. matrimonium l. 23. C. ad leg. jul. de adult.* id est inutile reddere. Alias corrumpere est, deterius facere, quod tam ad animum, quam ad corpus refertur. Ita corrumpere servum, quod ad titulum de servo corrupto attinet, videtur, qui eum deteriore facit. Quod quomodo accipiendum sit, exponitur *l. i. §. ult. D. de serv. corrupt.* Hinc servi corrupti actio *l. 50. D. de pact. l. ult. D. de offic. pref.*

Corrupte, vitium adferre, vel violare, *Corrupte viduam l. 3. D. de quest. virgines l. 38. §. 3. D. de pœn.*

Corrupte adversarium l. i. 2. D. de bon. eor. carceri præpositum l. 8. D. de custod. & exhib. recor. i. e. pecunia pervertere.

CORRUPTELA *l. 9. §. i. D. de serv. corrupt.*

COS, lapis, ferro subigendo necessarius *l. 11. D. de publican. Plin. lib. 36. c. 22. & lib. 27. c. 3.*

COSTUM *l. ult. §. 7. D. de publican.* radix est herbæ in ludia, Arabia, & Syria nascentis, jucundi odoris, de qua vid. Dioscorid. *lib. 1. Plin. lib. 12. c. 12. Isidor. lib. 17. c. 9. Meminit Achemenii costi & Propert. lib. 4. eleg. 8. Costum molle date, & blandi mihi thuris honores, ter-*

que focum circa lanceus orbis erit.

COTORIÆ, lapicidinæ, in quibus cotes fodiuntur *l. 15. D. de publican.*

COTTA. Quæ de alea, sive ut vocant, *cottis*, ac de eorum prohibitione a nobis sancita sunt *l. 25. C. de episc. aud.* Fuit vero Græcis *cotta*, vel *κοττος* aleæ species. Hinc *κοττισμος*, aleæ ludus, *κοττισης* aleator. Hinc *Synops. Basil. lib. 3. tit. 3. περικοττισωνητοι κυβισων*, de aleatoribus, *κοττιζειν*, alea ludere, *εν κοττω παθειναι*, per aversionem vendere. Vid. Dionys. Gothofred. nomenclat. græc. *jur. dict. post Harmenopuli promptuar. jur. p. 434. HEIN.*

COTTIDIANUS. Vid. *infra quotidianus*.

CRABATTUS, argento inaurato tectus *leg. 20. §. 8. D. de instr. vel instr. leg.* Græcis *κραβαντος*, lectuli genus, in quo potissimum somnum meridianum capiebant.

CRASSA negligentia *l. 6. D. de jur. & fact. ignor. i. e. supina.*

CRATISTUS, *κρατιστος*, honoratus, servi nomen *l. 54. D. de manum. test.* Alias *κρατιστος* est titulus, qui non ob doctrinam, sed ob dignitatem, & magistratus tribuitur, ceu contra Cujacium ostendit Ægid. Menag. *Amæn. jur. civ. c. 16. Hein.*

CRATICIUS. Vid. *supra concraticius*.

CREARI dicuntur, qui ad aliquod munus, vel honorem in municipiis suffragiis, & decreto ordinis vocantur, atque eliguntur *l. 13. §. ult. D. de mun. & hon.* Sed & *creari* dicitur curator *l. 10. C. qui dare tut.* Hinc

CREATIO curatoris *l. 13. §. ult. D. de mun. & hon. magistratuum l. i. D. ad Leg. jul. de ambit.*

CREATOR, id est, nominator,

tor, vel, qui ad publicum munus, & functiones alios nominat, sicut explicatur in *l. ult. C. Th. de decurion. l. 1. C. Theod. de suscept.* Horum fit mentio in *l. ult. C. de hered. decurion.*

CREBRA indagatio *l. 2. C. de commun. serv. manum.*

CREDERE cum dicantur, qui alienam fidem ita sequuntur, ut, se mox recepturos, quod dederint, sperent. Hinc rerum creditarum adpellatione Prætor omnes contractus edicto suo complectebatur. Ut plurimum tamen credere nihil aliud est, quam mutuan pecuniam dare, idque a reliquis negotiorum figuris separatur *l. 24. §. 4. l. 27. §. 1. D. de minor. l. 1. l. 3. §. 3. D. ad SC. Maced.* Quo in verbo elegans est locus Martialis. *lib. 12. epigr. 23.* in eum qui sub pignoribus duntaxat ei numos credebatur. Cum rogo te numos sine pignore, non habeo, inquis. Idem, si pro me spondet agellus, habes. Quod mihi non credis veteri, Theleine, sodali: Credis colliculo, arboribusque meis.

Credere administrationem *l. 32. §. 3. D. de admin. & peric. tut. munus l. 21. C. ad leg. jul. de adult. l. 45. D. de religios. id est, committere.*

CREDITOR. Ea adpellatione non illi tantum accipiuntur, qui pecuniam mutuam dederint, sed & hi, quibus ex quacunque actione, vel persequutione, vel jure civili, vel ordinario, vel extraordinario, pure, vel in diem, vel sub conditione debetur, modo non perpetua aliqua exceptione submoveri possint *l. 10. leg. 11. l. 12. pr. D. de verb. signif. l. 4. pr. D. de separat. Novell. 4. c. 3. pr.* Creditores adpellantur, quibus quacunque ex causa actio cum fraudatore competit *l. 16. §. 2. D. qui & a quib. manum. lib. non fiunt.* Quin etiam si

cui ex delicto debeat, creditoris loco accipietur. Ex populari plane causa ante litis contestationem recte dicitur, creditoris loco non esse *l. 12. D. de verb. signif.* Maritus ex promissione dotis creditoris loco habetur *l. 25. §. 1. D. qui pot. in pign. l. 41. D. de re jud. l. 19. D. de oblig. & act.* Et ex diverso uxor dotem repetens in creditoribus numeratur *l. 31. D. solut. matrim.* Is cui sub conditione legatum est, pendente conditione, creditor non est, sed tunc demum, quum ea exstiterit, aliter, atque si conditione stipulatus sit. Nam & hic pendente conditione creditor est *l. 42. D. de oblig. & act. l. 27. D. qui & a quib. l. 54. D. de verb. signif. §. 4. Inst. de verb. oblig.* Plane quibus duntaxat natura debetur, creditorum loco non sunt, quia petitionem non habent *l. 10. §. ult. D. de verb. signif.* Similiterque crediti adpellatio eam pecuniam mutuam demonstrat, quæ peti potest, non etiam eam, quæ petitionem quidem non habet, solutione autem facta repeti non potest *l. 94. §. ult. D. de solut.*

CREDITUM latissime acceptum significat, quod quacunque ex causa peti potest, ut etiam id, quod ex fideicommissio debetur, creditum dicatur, ut in *l. 49. §. 3. D. de solut.* Quin creditum consistit & extra res, quæ pondere, numero, & mensura continentur, sicut, si eandem recepturi sumus, creditum est *l. 2. §. 3. & §. ult. D. de reb. cred.* Hoc vero ultimum verbo crediti non continetur, ubi creditum, & debitum compensatur, ut in *l. 1. D. de compensat.* Item in *l. 20. D. de judic. crediti causa deberi* separatur ab aliis obligationibus, ut ibi dici creditum videatur, quo quis alterius fidem sequutus est, quod est in creditum abire, ut

ut loquitur *l. 5. §. 17. D. de tribut. act.* Verba *d. l. 20. D. de jud.* hæc sunt : Omnem obligationem pro contractu habendam existimandum est , ut ubicunque aliquis obligetur & contrahi videatur : quamvis non ex *crediti* causa debeatur. Quinctil. *Declam.* 360. Tu amissō viro , quum dotem non petisti , fecisti *creditum ex dote* , id est , incipit esse *creditum* quantitatis . Rursus in SCo Macedoniano *creditum* intelligitur dumtaxat , quod non verbis , i. e. stipulatione , sed numeratione , id est , mutua pecunia sit. Sola enim mutui datio prohibetur , cetera negotia recte cum filio familias contrahuntur *l. 3. §. 3. leg. 4. D. ad SC. Maced.* Ceterum nota loquutiones in *creditum* accipere , & dare *l. 19. §. ult. D. de reb. cred.* Majus *creditum* conferre in debitores *leg. 34. §. 1. D. de legat. 3.* In *credito* est argentum , quod in nominibus est *l. 27. §. 5. D. de aur. arg. leg.* Vetus *creditum* in pignora accipere *l. 22. D. quæ in fraud. cred.* Quasi in *creditum* habere nomen alicujus *l. 10. §. 20. D. eod.* In *creditum* possidere *l. 17. §. 3. D. de re jud.* id est , in *crediti* vicem , atque locum possidere.

CREDULITAS. Si quis ob nimiam *credulitatem* uxorem delinquere patiatur *l. 29. §. 4. D. ad Leg. jul. de adulter.* Vera hæc genuina lectio. Et tamen in *Eclog. Basilicor. lib. 60. c. 28.* hæc ita vertuntur : *εἰ δὲ παρρημελεῖν αὐτὴν ἀρνέται δι' ὁμοιότητα.* Si eam delinquere patiatur ob *sevitiam* , ut facile adpareat. Græcos apud Ulpianum legisse non credulitatem , sed *crudelitatem*. Quam lectionem tamen absurdum esse nemo non videt. HEIN.

CREMIALIS arbor *l. 7. §. 22. D. sol. matr. l. 85. §. 3. D. de legat. 3.* Ita Florentine legitur , non *gromiales* . Glossarium

Isidori : *Crema* , *silcamina lignorum*. Usus etiam eo vocabulo auctor versionis vulgatæ Psalm. 101. ossa mea , sicut *cremum* aruerunt. Vid. intra *Gremia*. HEIN.

CRETÆ eximendæ servitus inter servitutes prædiorum rusticorum refertur *l. 1. D. de servit. præd. rust.*

CRETIFODINA *l. 9. §. 2. l. 13. §. 5. D. de usufr.*

CRETIO *l. 17. C. de jur. delib. l. 1. l. 2. C. Th. de bon. matern. & tit. de cretion.* Cic. *lib. 11. ad Attic. epist. 12. lib. 13. epist. 46.* Ulpian. 22. *fragm. 27. seq.* *Cretio* autem , ut ibidem Ulp. definit , erat certorum dierum spacium , quod dabatur a testatore heredi instituto ad deliberandum , utrum expediret ei hereditatem adire , nec ne . Consentit Isidor. *lib. 5. c. 24.* qui addit , *cretionem* adpellari quasi *decretionem* , *Cernere* enim & *decernere* significare. Quid *cretio* sit , & quomodo differat ab *aditione* , pluribus ostendit Cujac. *ad l. 1. D. de jur. delib. & 7. obs. c. 18.* Idem & , quid *cretio libera* sit , explicuit 9. *Obs. 29.* Dum vero & ipse , & Merill. 4. *obs. 43.* signum *cretionis* fuisse censent percussione[m] digitorum : non minus viros hos doctos fugit ratio , quam Ant. Dadin. Alheserram , qui *Tract. 3. de fiction. jur. c. 2.* heredem , cernentem hereditatem , saltare solitum esse existimat. Sed hos jam Henr. Bern. Reinold. 14. *var. p. 101. seq.* Schulting. *jurispr. vet. antejust. p. 643.* Ev. Otto *jurispr. Symbol. exercit. 2. c. 3. p. 205. seq.* notarunt. Nimirum heres instituebatur vel *sine cretione* , c. g. Titius heres meus esto , vel *cum cretione* , veluti Titius heres esto , *cernitoque* intra dies centum : nisi ita crevorit , exheres esto. Sine *cretione* institutus , simul ac constituerat , nolle se heredem esse , statim excludebatur ab heredi-

ditate, eamque amplius adire non poterat. Cum *cretione* vero institutus, uti cernendo fiebat heres, ita non aliter excludebantur, quam si intra diem *cretionis* non *crevisset*. Ideoque etiam si constituerit, nolle se heredem esse, tamen si superessent dies *cretionis*, pœnitens actus *cernendo* heres fieri poterat. Porro *cretio*, cum quis fuerat institutus, vel *vulgaris* erat, vel *continua*. *Vulgaris*, quando testator scripserat, *Intra dies centum, quibus scievis, poterisque*, cui non computabantur dies, quibus heres ignoraverat, se heredem esse, vel scieverat quidem, at non potuerat cernere. *Continua*, quando verba illa non fuerant adjecta, adeoque centum dies continui a tempore mortis connumerabantur. Ipsa *cretio* fiebat adhibitis testibus. Varr. de *Ling. Lat. lib. 6.* Cic. *lib. 13. ad Att. Epist. 46.* verbisque *cretionis* pronunciatis: Quum me Mævius heredem instituerit, eam hereditatem adeo, cernoque. *Heinecc.*

CRIBRUM in pistoris instrumento. Paull. 3. *sent. 6. 64.*

CRIMEN pro criminatione, & accusatione *l. 1. §. 2. D. de suspect. tut.* & passim in Legibus, & *pr. Inst. eod. tit.* Ubi quod Justinianus *crimen*, id Theophilus *κατηγοριαν*, accusationem vertit. Eodem sensu perseverare in *crimine* dixit Ulpianus in *l. 7. D. de accus.* Et importare crimen *l. 8. §. ult. D. de statu lib. Crimen*, quod intendit, perficere *l. 14. §. 3. D. de bon. libertor.*

Quid hoc sensu intersit inter *crimen*, & maledictum Cicero in orat. *pro Calio cap. 3.* ostendit. Aliud, inquit, est *maledicere*, aliud *accusare*. Accusatio *crimen* desiderat, rem ut definiat, hominem ut notet, argumento probet, teste confirmet. *Maledictio* autem nihil habet propositi, quæ

Tom. I.

si petulantius iactatur, vitium, si facetius, urbanitas nominatur. *Hein. Crimen* legitimum. Vid. infra art. *legitimum*.

Ut plurimum tamen *crimen* pro delicto, & quidem publico accipitur, e. g. ob conscientiam *criminis* in *l. 6. §. 7. D. de iniust. rupt.*

CRIMINALIS accusatio *l. 3. C. ad Leg. Aquil. actio rubr. C. quand. actio civ. causa l. 15. C. de quest.* Hinc

CRIMINALITER agere *l. ult. D. de furt.*

CRIMINARI aliquem *l. 4. §. 6. D. de vi bon. rupt.*

CRIMINATIO, accusatio *l. 5. C. Th. de accus. l. un. C. Th. ne sin. iuss. princip. l. 5. C. Th. de apostat.*

CRIMINOSA, & deformia commercia *l. 14. C. Th. de censitor. religio l. 13. C. Th. de heret. Criminosi* servi *l. 4t. D. de contrah. emt.*

CRINA *l. 23. D. de aur. arg. leg. Plin. lib. 21. c. 5.* Est rubens, ait, lilium, quod Græci *κρινον* vocant. Moschopul. in libro *περι σχεδων. Κρινον παροξυτονον, ειδος φυτη ευωδης. εισι δε κρινα, τα λευκα, τα δε μελανα υακινθοι λεγονται Κρινον*, quod in penultima acuitur, species floris jucundi coloris, Sunt vero crina alba, nam nigra hyacinti vocantur.

CRITHOLOGIA *κριθολογια* munus suscipiendi frumentum *l. 1. C. de frum. Alexandr.*

CROCUFANTIA, in ornamentis muliebribus numerantur *l. 25. §. 10. D. de aur. arg. leg.* Plane in Glossario: Reticulum, *γυροχρως, & προχυραντος* vertitur. Observavit hæc etiam Salmas *Obs. jur. Rom. & Attic. c. 5. pag. 61.* ubi similem glossam adduxit. In lege quidem *l. 5. §. 10. D. de aur. arg. leg.* præcesserat jam *reticula*, nec credibile est, Ulpianum idem bis dicere voluisse, sed

A 2

in

in his vocabulis junctis *vesicula*, & *crocusantia*, posterius esse videtur *διακριτικόν* & ideo additum, ut adpareat, quod de reticulo loquitur. Vid. Bynkersh. 5. *Obs.* 17.

HEIN.

CRUCIATUS, quilibet vehementior dolor. *Cruciatu*s carceris l. 11. *D. de appell. corporis* l. 1. 4. *C. de his quæ vi.*

CRUDÆ vineæ maturis opponuntur in l. 27. §. 25. *D. ad Leg. Aquil.*

CRUELIS pro iniquo in l. 12. §. 3. *C. de reb. cred.* l. 33. *pr. C. de inoff. test.*

CRUELITATEM suam accusatoribus vendere l. 1. *C. de custod. reor.*

CRUORE madens l. 2. §. 24. *D. de orig. jur.*

CRURALES fasciæ, i. e. cruribus vestientis inservientes l. 25. §. 1. *D. de aur. arg. leg.*

CRUS fregit servus l. 52. §. ult. *D. ad Leg. Aquil.*

CRUSTA ex fundo lapsa l. 9. §. 2. *D. de damn. infect.* Crustæ marmoreæ l. 17. §. 3. *D. de act. emt.* quæ scilicet parietibus tectorio opere inducebantur. Isidor. *lib.* 19. *etym.* c. 13. Crustæ tabulæ sunt marmoris. Unde & marmorati parietes, & crustati dicuntur. Inde incrustationes l. 13. *in fin.* *D. de serv. urban.* l. 79. *in fin.* *de verb. signif.* Crustis etiam aureis illigata cymbia argentea memorantur in l. 32. *D. de aur. arg. leg.*

CRUX inter summa supplicia ponitur apud Paull. 5. *Sent.* 17. 3. Et fuit sane servile supplicium, sicuti variis conductis testimoniis ostendit Petr. Faber *Semestr. lib.* 2. c. 8. p. 99.

Quamvis autem crucis supplicium fustulisse dicatur Constantinus M. idque luculenter probavit Cujac. 16. *obs.* 1. tamen ne sexto quidem sæculo defunt exempla tam diri supplicii apud Evagr.

hist. eccl. lib. 4. c. 35. Et sub Theodosio, Principe Christiano, Crucis supplicii adhuc meminit Pacat. *in panegy.* c. 44. Add. *Lips. de cruce* 3. 4. Hein.

Ceterum abest hæc vox a pandectis, cujus loco Tribonianus substituit *furcæ* vocabulum.

CRYPTA *κρυπτα*, pars ædium abdita, & concamerata l. 3. §. 1. *D. uti possid.* quæ alibi *refugium* vocare videtur Ulpianus l. 13. §. 7. *D. de usufr.* Vid. Suet. *in Calig.* c. 58. HEIN.

CRYSTALLINA vasa suppellectile legata continentur. Paull. 3. *Sent.* 6. 67. Plin. *Nat. hist. lib.* 33. c. 1. Myrrhina, & Crystallina ex eodem loco effodimus. HEIN.

CUBICARE, Græcis *κuben*, id est, alea, cubis, tesseris, ludere l. 34. §. 3. *C. de episc. aud.*

CUBICULARIUS, servus a cubiculo l. 65. *D. de legat.* 3. & apud Suet. *in Tib.* c. 21. Memorantur & in Constitutionibus Præpositi sacro cubiculo l. ult. *C. ubi Senat.* & apud B. Ambros. *lib.* 5. *epist.* 27. & in inscriptione l. ult. *C. ubi caus. fisc.* Ex quibus patet, eos de causis dominicorum Inquilinorum, Colonorumve, una cum Comite domorum, cognovisse. Præpositum cubiculo legimus etiam apud Suet. *in Domit.* c. 17. quem Xiphilinus *προκοίτων* vocat.

CUBICULUM, pars ædium, ubi lectulus patri, matrique familias sternebatur. Hinc Ulpianus l. 15. *D. de condit. & dem.* Cui fuerit sub hac conditione legatum, *si in familia nupsisset*, videtur impleta conditio, quamvis nondum in cubiculum mariti venerit. Nuptias enim non concubitus, sed consensus facit.

Sacrum Cubiculum Principis, *rubr. C. de præpos. sac. cubic.* ubi legendus Cujacius *in paratitl.*

CUBITUS Nili leg. 1. *Cod. Theod. de Nili Agger.* Incrementa enim exundantis Nili *cubitis* metiri Ægyptii solebant, quemadmodum Plinius *lib. 5. cap. 9. lib. 36. c. 7.* & Nicephorus *lib. 7. c. 46.* significant. Philostratus *de vit. Sophistar. lib. 1. c. 22.* in vita Dionysii §. 4. *οι δε και τηχεσι διαμετρονσι την γλωτταν, ωσπερ τας τε Νειλας αναβασει.* Alii cubitis etiam linguam, tamquam Nili incrementa, dimetiuntur. Eratque adeo Memphi in Serapidis templo mensura, & sculpto laxo constructa, inscriptis per intervalla cubitalibus lineis, per quas Nili incrementa indigenis indicabantur, ut Heliodor. *Hist. Æthiop. lib. 8. c. 25.* memoriae prodidit.

Quam mensuram a paganorum templis ad Christianorum ædem Constantinus M. transtulit. Postea inde dentam Julianus Serapidi restituit, teste Nicephoro *lib. 10. hist. eccles. c. 4.*

CUCUMA l. 1. §. 3. *D. ad Leg. Cornel. de sicar.* apud Auct. *Collat. Leg. Mos. & Rom. tit. 1. §. 6.* Petron. *Satyr. c. 135.* Mox incincta quadrato pallio cucumam ingentem foco adposuit. Et *capite* 126. Frangitur ergo cervix cucumæ, ignemque modo convalescentem restinguit. Add. Cujac. 10. *obs. 15.* Hæc Brisson.

Ex utroque Petronii loco patet, *Cucumam* fuisse ahenum ad aquam calefaciendam comparatum, a forma cucumeris ita dictum. Arrian. *Dissert. Epict. lib. 3. c. 25.* *Δει αυτον εχειν κυκκμον, οπς θερμον ποιησει το παιδιω ιν αυτο ληση.* Docet, illum habere cucumam, calefaciendæ infanti aquæ, qua illum lavet, Conf. Barth. Barrient. *Adnot. Sylv. c. 14.* Nec mirum inter cædis instrumenta a jurisconsultis referri *cucumam*. Sæpe enim & illa arma ministra-

bat furor, si res ad manus veniret. Immo & aliquando voluptatis, & animi causta ollas, cucumafque parafiti capiti imponebant. Plaut. *Captiv. Act. 1. sc. 1. v. 21.* Et hic quidem hercle, nisi qui colapibus perpeti potis parafius, frangique ollas in caput. *Curcul. Act. 3. v. 25.* Nam quod id refert mea, An aula qualla cum cinere effofus fiet? (oculus.) Et hinc Saturio parafius in *Perfa Act. 1. sc. 2. v. 8.* ubi narrat, patrem, avum, proavum, abavum, atavum, tritavum, parafitando pavisse ventres, & quasi mures femper effitasse alienum cibum, addit: *His cognomentum erat davis capitonibus;* quod eleganter de illa mira parafitorum patientia, qua ollas quallas in capite sibi illifas terebant, interpretatur If. Casaub. *ad Athen. lib. 1. c. 14.* Quid ergo, si cucuma impacta parafito tam durum Capitonem non invenerit? Cædes fiet, de eoque casu Jurisconsulti loqui videntur. HEIN.

CUCUMELLA l. 17. §. 1. *D. si serv. vind.* diminutivum a *cucuma*.

CUCURNIA. De *Cucurniis* vid. l. un. *C. nulli lic. in fren. & equestr. sell.* Ibi *Curcumis* legit Cujac. 11. *observ. 20.* *Cucumam* autem sandalium esse ex Chaldaeo Lexico erui ait. Sed adquirefcit Hefychio magis, qui camum, quod genus est ornamenti equestris vilius freno, freni tamen, vel oreæ vice *curcumam* interpretatur *εχκημα εν κυκκμω.* Add. Salmas. *ad script. hist. Aug. p. 334.* Dionys. Gothofred. *in not. ad d. l. pharetram* interpretatur.

CUDERE, vid. *infra cuso.*

CUJUS, pro cui jus in l. 163. *D. de regul. jur.*

CUJUSQUE pro *Cujuscumque* l. 10. §. 2. *D. de adquir. rer. dom. l. 32. §. 2. D. de usu, &*

usufr. l. 7. §. 2. D. de liberal. causi. Eadem dicendi ratione & *cuiusmodi* dicitur apud Gell. *lib. 12. c. 2. pro cuiuscumque modi, & cuiusquomodi* apud eundem *lib. 11. c. 16.* Et novum non est, apud antiquos scriptores, aliquando litteras saltim, aliquando integras etiam syllabas mox abjici, mox adjici, vel in principio, vel in medio, vel in fine dictionum: cuiusmodi exempla plura erudito de usu antiquæ loquutionis libello diligenter collegit Ausonius Popma.

CULCITA (ita enim scribendum esse, non *culcitra*, viri docti ex Varrone, & Festo docent) ad instructæ domus legatum pertinet. Paull. 3. *sent. 6. 56. l. 2. pr. D. de supellect.*

CULLEUS, vel *Culeus*, (in scriptura enim Pandectæ Flor. variant) saccus, uter, quo vel vinum, vel triticum contineri solebat *l. 17. §. ult. D. de ann. legat. Add. Fest. lib. 3. & Caton. de re rust. c. 154.* Hinc *culleos* inter ea, quæ exportandorum fructuum causa parantur, numerat Ulpianus *l. 12. §. 1. D. de instr. vel instr. leg.* Culleus autem urnas quadraginta capiebat, auctore Columella 3. *de re rust. 3. Plin. lib. 18. c. 31.* sæpe numero, ait, septenos *culleos* singula jugera, hoc est amphoras centenas quadragenas musti, dedere. Priscian. *de ponderib.* Est & bis decies, quem conficit amphora nostra, Culleus, hac nulla est major mensura liquoris.

Est etiam *Culleus* saccus, cui insuti parricidæ in mare, vel flumen, vel stagnum immittuntur *leg. 9. D. de Leg. Pomp. de parricid. §. 6. Inst. de publ. iud.* ubi Justinianus tradit, Lege Pompeia de parricidiis cavebatur, ut parricida insutus culleo cum cane, & gallo Gallinaceo, & vipera, & similia,

vel in vicinum mare, vel in amnem projiceretur. Juvenal. *sat. 13.* Et deducendum corio bovis in mare, cum quo clauditur adversis innoxia simia tatis. Quam quidem veterem pœnam, quæ pæne exoleverat, Pompeium in usum revocasse constat. Paull. *Sent. lib. 5. tit. 24. §. un. Conf. Bynkersh. 1. obs. c. 4.*

CULMEN proprie de ædibus. At culmina maximarum dignitatum memorantur in *l. 12. C. de excus. mun.*

CULPA. *Culpæ* adnumerari alicui quid dicitur, si is citra animi propositum, quo res male eveniret, tamen quidpiam fecit, vel omisit, ex quo res evenit, quodque omittere, facereve tenebatur. Sic *Culpæ* coloni adnumeratur, si propter inimicitias ejus vicinus arbores exciderit *l. 25. §. 4. D. locat.* hoc nempe præsumitur evenisse ex inimiciis, quas vitare debuisset, ne arbores exciderentur. *Culpæ* etiam adnumeratur imperitia *l. 9. §. 5. D. locat.* infirmitas mulionis, per quem impetum inularum retinere non potuit *l. 8. D. ad Leg. Aquil.* *Culpæ* assignatur nimia præceptoris sævitia *l. 6. D. ad Leg. cod.* Scilicet quod ex illa imperitia, infirmitate, sævitia male evenit, adscribitur factis præviis, a quibus abstinere omnes tenebantur, nempe ne imperitiæ, infirmitatis, sævitiaeque suæ periculum facerent, quas noscere debebant. Sic etiam *culpæ* reus intelligitur medicus, qui bene secuit, & (nec tamen cum nocendi proposito) reliquit curationem *d. l. 8. D. cod.* ad hanc enim tenebatur. Alia exempla vide in *d. l. 8. l. 10. l. 14. l. 30. §. 3. l. 36. D. cod. tit.*

Dixi autem notanter, citra animi propositum, quo res male eveniret, hoc enim casu dolo, fraudive assignatur.

Culpa autem tunc non adnumeratur, si vel nullo facto tuo aliter evenire potuit, tunc enim respectu tui *casus* est. Vel si ad factum sive positivum, sive privativum, ex quo aliter evenire potuisset, non tenebaris; veluti si cum potuisses rem apud te non depositam custodire, non custodivisti: Vel si cum maiore diligentia custodire potuisses, maiorem non adhibuisti, ad quam non obligatus eras, veluti in deposito.

Adeoque intelligimur, quandoque non teneri ex *culpa* nisi *la-12*, ubi nempe ad id solum obligabamur, quod solent facere *certi*, hoc est infimæ *classis diligentes* in suis rebus. Aliquando ex *culpa levi*, cum scilicet tenebamur ad id, quod non solum hi, sed & quod *superioris*, seu *secundæ classis diligentes* solent facere in propriis rebus. Denique ex *levissimâ* etiam *culpa* nonnumquam tenemur; cum nempe præstanda a nobis fuit diligentia, quam vocant *exactissimam*, qua scilicet *primæ classis* Patres familias, nempe *diligentissimi* in rebus suis uti solent.

Culpa vocabulum plerumque *levem* notat, nisi adoptio, vel oppositio aliud exigat *l. 1. §. 35. D. de posst. Culpa* lata dolo comparatur *leg. 1. D. si mens. fals. mod.* Quod tamen perpetuum non est. In Lege namque Cornelia de sicariis *culpa* lata pro dolo non accipitur *l. 7. D. de Leg. Cornel. de scar.*

Culpa etiam tribuitur viro, vel mulieri, qui quæve in corpus peccavit, vel causam dedit divortio, ut in *l. 38. l. 44. §. 1. l. 45. D. solut. matrim. l. 101. §. 3. D. de condit. & demonstr. l. ult. C. de repud. & passum.*

CULTELLUS tonsoris *l. 11. pr. D. ad Leg. Aquil.*

CULTER terreus, sica *§. 5. Inst. de publ. jud.*

CULTOR agrorum *l. 12. D. de instr. vel instr. leg.*

CULTURA agri *l. 13. D. de re milit.*

CULTUS villæ *l. 12. §. 35. D. de instr. vel instr. leg.*

CUM, præpositio, aliquando copulam significat *l. 142. D. de verb. signif.* Itaque si quis Titio *cum* Scio legare se, dixerit, utrique legasse intelligitur: sicuti utrumque legatur, ubi fundus *cum* domo legatur *l. 112. §. 2. D. de legat. 1.* Ceterum quum quis Titio *cum* Scio legat, sine altero alter ad legatum admittitur. Nam & quum Prætor dicit, ventrem cum liberis in possessionem esse iubebo, etsi non sunt liberi, ventem in possessionem mittetur *l. 121. D. de legat. 1. l. 13. in fin. D. de manum. testam. l. 31. §. 1. D. de statul.*

Eadem præpositio aliquando significat accessorium, ut in *l. 2. D. de pecul. leg. l. 3. pr. D. de pen. leg.* Aliquando videtur *κατακειν*, ut in *§. 1. Inst. proæm. cum summis vigiliis.*

Cum, conjunctio, vid. *Quum.*

Cum pro quia in *l. 41. §. 7. D. de legat. 3. l. 62. D. solut. matr.*

CUMULARE honore *l. 9. C. Theod. de scar. gradus adj. ctione l. 40. C. Theod. de decurion.*

Cumulare poenam contumacia *l. 4. in fin. D. de pæn. vitium l. 6. C. arbitr. tut.*

CUMULUS æris alieni *l. 4. D. ad SC. Trebell. debiti l. 8. D. de pæn. dignitatis l. 5. C. Th. de privil. ecc. qui in sacr. palat. mil. publicorum horroreum l. 16. C. Th. de indulg. abb. legati l. 2. §. 44. D. ad SC. Tertull. patrimonii l. 3. D. ubi pupil. educ.*

CUNABULA juris l. 2. §. 38. *D. de orig. jur. legum* §. 3. *proœm. Inst.* id est, initia, elementa.

CUNCTAMEN, mora l. 23. *C. de decur.*

CUNCTATIO l. 20. *D. de manum. vind.* l. 7. §. 1. *D. de admin. & peric. tut.*

CUNEUS, peditum globus, ut vexillatio, vel equitum turma. Atque ita hæc verba distinguenda sunt in l. un. *C. Th. de bon. milit.* Veget. lib. 3. c. 19. *Cuneus* dicitur multitudo peditum, quæ iuncta cum acie, primo angustior, deinde latior procedit, & adversariorum ordines rumpit. Idem lib. 1. c. 26. Tertiò die præcipiendum est, ut quadratam aciem repente constituent: quo facto in trigonum, quem *cuneum* vocant, acies ipsa mutanda est. Ammian. Marcellin. lib. 31. c. 25. Congregatisque in *cuneum* sensim progrediens. Et mox c. 31. Vesperaque intendente Gothorum vastatoris cuneis prope flumen Hebrum subito visis. Quibus in locis promiscue *globos*, & *cuneos* ab eo auctore adpellari, cernimus. Globos autem etiam *drungos*, (non, ut vulgo legitur, *drumos* vel *grumos*) vocatos, Veget. lib. 3. c. 16. scribit.

CUNICULUS, canalis subterraneus, per quem vel vapor, vel aqua avocatur l. 3. §. 6. *D. de vivis* l. 26. *D. de damn. infect.* hocque significatu *cuniculum* usurpavit Seneca *de ira* lib. 3. c. 21. ubi frustra Erasmus Rotterod. *canaliculis*, Lipsius *funiculis* legendum censuerunt. Vid. Gronov. ad illum Senecæ locum pag. 34. Hein.

CUPA, vel *Cuppa* dolium, vel vas majus, & capacius l. 31. *D. locat.* *Cupæ* autem inter ea numerantur, quæ exportandorum fructuum causa parantur l. 12. §. 2. *D. de instr. vel instr. leg.*

& in eorum genere, quæ conservandi fructus gratia habentur l. 8. §. ult. *D. eod. tit.*

CUPITUS, servi nomen l. 41. §. 10. *D. de fideic. libert.*

CUPRESSEUM corpus l. 26. *D. de adqu. rer. dom.*

CUPRESSUS autem arboribus infrugiferis adnumeratur l. 16. §. 1. *D. quod vi aut cl.* Eam navigiis aptam fuisse, indicant l. 26. *D. de adqu. rer. dom.* & Virgil. lib. 2. *Georg.* v. 442. Plutarch. *Sympos. lib. 1. probl. 2.* Veget. lib. 4. c. 34. Cassiod. *var. lib. 5. c. 16.* Diod. Sicul. lib. 19. p. 714. quos citat Bochartus in *Geogr. S. lib. 1. c. 4.* ubi de Arca diluviana ex cupresso facta agit. De Cupressis ex Luco Daphnensi, vel Perseis per Ægyptum non excidendis, & vendendis est tit. 77. lib. XI. *C. Just. & l. 12. C. Th. de jur. fisc.* Priorem titulum, & historiam illustrarunt Pancirol. *var. lect. lib. 2. cap. 258.* & Cæsar Costa in *Ambiguitat. lib. 1. cap. 5.* Hein.

CURA, præter vulgarem, generalemque significationem, interdum curatorum actus, seu curationem significat, ut in tit. *D. de reb. cor. qui sub tut. vel cur.* Hinc *cure* administratio l. 4. *C. de transact. officium*, & tempus l. 46. pr. §. 1. *D. de admin. & peric. tut.* ratio l. 20. §. ult. *D. de liberat. leg.*

Cura pro patria potestate leg. 16. *C. Th. de prætor. & questor.* Quum se, intelligant, his obsequi plus debere, quibus sese meminerunt vinculis *cure* exutos. Curam enim, & vinculum *cure* patriam potestatem, & sollicitudinem significare, post Gronovium ostendit Jac. Gothofred. in *Comm. ad d. l. 16.*

Cura civitatum, id est, officium curatoris civitatum l. 20. *C. Theod. de decur.*

Cura pro administratione, & sollicitudine cursus publici, & lit-

torum, ne quis merces illicitas exportet *l. 2. 4. 5. & ult. Cod. Theod. de curios.*

Cura custodiendi aquæductus *l. ult. §. 1. D. de mun. & hon.* Vocatur etiam *curarum jus* in *l. 2. C. de adparis. præf. præf.* Sic enim legendum illic esse, monuit Briffon. quum antea perperam *curiarum* scriptum esset: quemadmodum etiam *curæ* pro *cura* cum vitio scriptum fuisse idem monuit in *l. 2. C. de exsequis. & exact.* At in *l. 1. C. de offic. magistr. off.* recte Ad curas agendas, & cursum exeant, ut & in *l. 2. Cod. de curios.* In curis agendis, & evectationibus publici cursus incipiendis. Sic & *curarum jus*, atque arbitrium *l. un. C. Theod. ne præfession.*

Cura palatii, dignitatis nomen in aula Constantinopolitana *l. 1. C. de comit. & tribun. scholar.* Quod ex Ammiano Marcellino cum alias, tum *lib. 31. cap. 12.* intelligitur. Tribunus, ait, Equitius, cui tunc erat *cura* palatii credita. Meminit & Gregor. Turon. *Hist. lib. 2. c. 8.* Zonaras *Annal. Tom. 3. p. 57.* Justinum ait *Curopalatæ* honorem ante Imperium gessisse. Idem *p. 82.* de Leone Isauro ait, Artabardo filiam despondisse, & *curopalatæ* honorem decrevisse. Unde *Excursa palatii*, eadem figura, qua *exconsule*, & *excomite* apud Ammian. Marcellin. *lib. 32. cap. 3.* legimus. Ceterum quamvis *Curopalatarum* in eo dicatur constitisse officium, ut curam agerent palatiorum Imperatoris, Cassiod. *7. var. 5.* id tamen tantum de aula Gothica verum fuisse videri monet Heineccius. Constantinopoli enim, ait, summa hæc, & splendidissima fuit dignitas, & tantum non a principatu proxima. Unde Corippus *lib. 1.* Quum magni regeres divina palatia patris, Par exstans curis, solo diademate dispar, Or-

dine pro rerum vocitatus *cura palati.* Ex quo loco simul discimus, non modo officium, sed & ipsum, qui illo fugebatur, *curam palatii* dictum. De eo præter Codinum videndus Cur. Du Fresne Glossar. Lat. voce *Curopalates.*

CURAGENDARIUS l. 1. C. Theod. de curios. qui curam agit præcipue cursus publici *l. 2. 4. 5. C. Theod. eod.*

CURARE ægrum *l. 53. §. ult. D. de furt. reses sacras l. ult. D. ne quid. in loc. sacr. arbores l. 3. D. de in pens. in res dor. fact. negotia l. 14. §. 1. D. commun. divid. oves, & pecora l. 61. §. ult. D. de legat. 3. l. 7. §. 9. D. solut. matr. vestimenta l. 12. D. de furt. Et sic *curatam* a fullone tunicam dixit Ciprian. *lib. 3. epist. 16.* Curandum locum locare *l. 27. §. ult. D. ad leg. Aquil.**

Curare pro dare operam. Sic *curandum* est *l. 5. §. 23. D. ut in posses. legat.*

Curare, observare, bene exhibere. Si aliquid adoptivus pater habere voluerit, propter quod a filio post emancipationem magis curaretur *leg. 107. D. de verb. oblig.*

CURATIO vulnerati, vel ægri *l. 3. D. si quadup. paup. l. 7. pr. l. 8. pr. D. ad Leg. Aquil. l. ult. D. de his qui effud.*

Curationes etiam sunt Magistratum apud Cic. *de leg. agr. 2. c. 8. & in l. 1. D. ad Leg. jul. repetund. Curatio* calendarum *leg. ult. D. de mun. & hon.*

Curatio alias idem sonat, ac que vulgo dicitur curatela. Sic *curatio* furiosi, aut prodigi *l. 1. 4. 13. D. de curat. furios.* Hinc *curationis* iudicium *leg. 11. D. de auct. & consens. iur.* id est, actio administratæ curæ, ut *l. 4. Cod. de transact.* Et *curationem* restituere, eadem forma, qua & *curatam* dixit Paulius *l. 33. D. de minor.*

id est, curæ administratæ rationes reddere.

CURATOR dicitur minoris, adolescentis, furiosi, fatui, muti, surdi, ejusve, qui negotiis suis aliquo perpetuo morbo superesse non potest *l. 1. §. ult. l. 2. 3. 4. 5. D. de postul. l. 14. §. pen. D. de solut. l. 4. §. ult. D. rem. pupill. salv. for. l. 48. D. de administ. & peric. tut.* Tutor vero dicitur pupilli. Et ab eo curator adolescentis, vel prodigi differt, quod ille primario personæ, secundario rebus, hic vero primario rebus. secundario personæ detur *§. 2. Inst. de curat. l. 20. D. de rit. nupt. l. 8. C. de nupt. l. 12. §. pen. D. de administ. & peric. tut.* Tutor pupillo negotium agenti auctoritatem, curator consensum minori, prodigove contrahenti accommodat.

Curator ad litem datur pupillo, ubi lis inter hunc, & tutorem intercedit *§. 3. Inst. de auct. tut. uti olim Tutor prætorius dabatur Ulp. 11. fragm. 24.*

Curatores ad cogendas angarias creati memorantur in *l. C. quænamdm. civil. & curator qui antonam administrat in l. 21. §. 2. D. de adpell.*

Curatores bonis dati consensu creditorum *leg. 9. D. rat. rem. hab. tit. D. de curat. bon. dand.* Hi vel custodiendis, vel distrahendis bonis constituebantur. Sic & Carboniano petita possessione, si satis non detur, custodiendis bonis curator datur *l. 1. §. ult. D. de mun. & bon.* Et quum in satisfactione pupillus, & adversarius ejus cessant, curator constituendus est, qui bona administret, & quandoque ei, qui judicio vicerit, restituat *l. 5. §. ult. D. de carbon. edict.* Tales etiam erant curatores bonis dati eorum, qui ab hostibus capti, reverti sperabantur, itemque custodien-

dis ab eo relictis, cui nee dum quisquam civili, vel honorario jure successit *l. 1. §. ult. D. de mun. & bon.* Nomine enim ejus, qui hostium potius est curator, ut plerumque bonis constituitur *l. 15. D. ex quib. caus. major.* Si bonis curator datus sit, vel absentis, vel ab hostibus capti, vel dum deliberant scripti heredes de adeunda hereditate *l. 22. §. ult. D. de reb. auct. jud. possid.* Sic & curatoribus bonorum ventris, sola custodia, & earum rerum, quæ deteriores futuræ sunt, venditio committitur *l. 10. D. de admin. & peric. tut.* Taliş etiam curator bonorum ejus, qui an heres existurus sit, incertum est *l. 2. D. de feriis*, itemque bonorum patris constitutus, quia filius hereditate paterna abstinerat *l. 9. D. de solut.* Et a prægnante interdum curator bonis petebatur *l. 2. §. 30. D. ad SC. Tertull.* Curator ex Senatus-consulto constituitur distrahendorum bonorum gratia, quum clara persona, veluti Senatoris filius, vel uxor ejus, in ea causa sit, ut ejus bona venire debeant *l. 5. D. de curat. furios. Unde in l. 9. de eod. tit.* Cujus bonis distrahendis curatores facere senatus permisit. *Add. l. 2. D. de minor.*

Curatores etiam bonorum rei publicæ tres constituebantur, qui apud Græcos ἐπιμεληταί vocati *l. 46. §. 1. D. de admin. & peric. tut.*

Curator Cæsaris, id est, procurator *l. ult. pr. D. de offic. proc. Cæs. l. 5. D. de jur. fisc.* Ubi omnino legi merentur, quæ de promiscue usurpatis procuratoris, & curatoris vocabulis diffinitur Bynkersh. 2. Obs 20. HEIN.

Curator calendarii *l. ult. §. 1. D. de administ. rer. ad civ. pert. l. 1. C. Th. de curat. cal.* Ac plane in inscriptione quadam hæ

notæ Cur. Kal. Frabatenorum
curatorem calendarii designant.

Curator civitatis leg. ult. 2.
quod cuiusq. univ. nom. l. 1.
D. de admin. rer. ad civ. pr.
Græce *λογιστής*, ut est in l. 3 C.
de mod. multar. Horum curatorem
non eadem ubique erat ratio. Alii
enim ordinem curiæ gubernabant,
pretia constituiebant rebus veali-
bus, bona reipublicæ adminstra-
bant, reddebantque rationes. As-
thodorus. 7. var. c. 11. Unde & Lo-
gista, vel rationales vocabantur
l. 5. C. de mod. multar. Alii &
juri dicundo præerant. Unc tribu-
nal, & adparitores tribui vicimus
curatoris civitatis Vicentinæ apud
Reines. class. 6. inscriptio. 44.
H E I N.

Curatores corporum, id est colle-
giorum l. pen. in fin. D. de
colleg. & corp.

Curatores frumenti, & oli emen-
di, quos *σιτῶνας* & *ελαιῶνας* ad-
pellant l. ult. D. de aun. &
hon.

Curator divinæ, & dominicæ do-
mus in inscript. l. ult. C. de quad.
prescript. & in Nov. 1

Curator municipium l. 5. §. 10.
D. quod vi, aut cl.

Curatores operum l. 1. D. de
off. proc. l. 1. 2. §. 1. D. de op.
publ. & apud Suet. in Aug. c.
37. quibus scilicet extruendorum,
vel reficiendorum ædificiorum pu-
blicorum cura mandabatur l. ult.
§. 10. D. de mun. & hon Plin.
lib. 10. epist. 28. Videntur non
mediocres pecuniæ posse revocari
a curatoribus operum, si mensu-
ræ fideliter agantur.

Curator rei publicæ, cui loco-
rum publicorum procuratio data
est l. 3. §. 4. l. 5. §. 4. D. quod
vi aut cl. Ulpianus autem librum
singularem scripserat de officio
curatoris reipublicæ. Ex eo in
pandectis decerptæ sunt l. 33. D.
de usur. l. 4. D. de decret. ab

oml. fac. l. 5. D. de oper. publ.
& l. 1. & 15. D. de pollicis.

Curator ad filiginem emendam
decreto ordinis constitutus l. 30.
D. de negot. gest.

Curator ventri datus l. 1. D.
de mun. & hon. Ventri tutor a
magistratibus populi R. dari non
potest, Curator potest l. 20. D.
de tut. & cur. Curator autem ven-
tris dicitur, qui viduæ mulieri
gravidæ relicta cibum, potum,
vestitum, testum pro facultati-
bus defuncti, & pro dignitate e-
jus, atque mulieris ex defuncti bo-
nis præbet l. 1. §. 14. & 15.
D. de ventr. in posses. mitt. l.
pen. §. 4. D. de rit. nups. l. 8.
D. de curat. furios. l. 49. D. de
peric. & admin. tut.

Curatores viarum, Paull. 5.
sens. 6. 2.

Curator pro tutore poni vide-
tur in l. 5. C. de testam. tut.

CURATORICI equi. Vid.
infra art. equus.

CUCUMA. Vid. supra cucur-
nia.

CURIA, trita significatione,
Senatus Romani, amplissimique or-
dinis, immo & decurionum in
municipiis, & coloniis confestum
significat. Prior & Senatoria di-
citur l. 1. C. Theod. de consul.
Curia præclara l. 3. C. Th. de
fid. test. & instrum. *μὲν αὐτὴ βελλή*,
magna curia Nov. 70. curia lin-
peratorum l. 8. D. de decurion.
Posterioris fit mentio l. 3. D.
quod cuiusq. univ. nom. l. 38. §.
10. D. de pæn. l. 24. D. ad mu-
nicipal. Unde Theophilus in §.
2. Inst. de hered. quæ ab intest.
curiam vocat *βουλευτήριον τῆς πο-
λεως*, consilium civitatis.

Curia, pro curiali munere. Ad
curiam devocari in l. 7. C. Th.
de episc. eccles. & cler. non est
ad magistratum trahi, sed ad cu-
riale munus nominari, & deposci,
ut ex l. 1. & l. 9. C. Theod. eod.
tit.

rit. interpretatur Jac. Gothofred. Et sane ad munera curialia devocari, expresse habetur in *l. 11. C. Th. eod.*

Curia in *l. 4. C. Theod. de spectac.* pro *curialibus*, de quibus mox

Curia, pars populi Romani. Nam aucta ad aliquem modum civitate ipsum Romulum traditur, populum in triginta partes divisisse, quas partes *curias* adpellavit, propterea quod tunc reipublicæ *curam* per sententias partium earum expediebat *l. 2. §. 2. D. de orig. jur.* De curiis his plura Dionys. Halicarn. *lib. 2. p. 82.* qui illas græce *φύλκας*, vel *τοξες* adpellat. Festus in *curia*. Liv. *lib. 1. c. 13.* Plutarch. in *Romulo p. 37.* HEIN.

Curiam patronatus. Vid. sub art. *patronatus*.

CURIALES l. pen. Cod. de hered. decur. & passim, qui curiis adscripti erant. Sic *curiales* diversarum civitatum. Horum quidam decurionatus honore fungebantur, quales Curiales decem primi ordinis *l. 2. Cod. Theod. de quest. Curiales ordinarii l. 26. C. Theod. de navicul.* & inferiores *leg. 173. C. Theod. de decur.* quorum passim memorantur decreta *l. 7. C. de profess. & medic.* & officia *leg. 42. C. Theod. de decur.* Alii nondum in curiam adsumti, curiæ tamen tamquam glebæ adscripti, & cum omnibus facultatibus suis obnoxii erant, de quorum misera satis conditione pluribus egerunt Briffon. *lib. 4. Antiq. Sel. c. 18.* Merill. *7. obs. 26.* Hinc curiæ serviebant periculo suarum facultatum *l. 4. C. de natural. lib. 1. 50. l. 55. l. 60. l. 64. C. de decurion.* Et nec clerici ordinari *l. 12. 27. 53. C. de Episc. & cler. Nov. 123. c. 14.* nec militiæ nomen dare, nec ruri extra municipium vivere poterant *leg. 18. C. de de-*

ev. l. un. C. si curial. reliq. civ. se *curiæ* corpori adnexi erant: *l. 17. C. de Episc. & cler.* Et tales erant liberi illegitimi *curiæ* dat *§. ult. Inst. de nupt.* Hucque pertinent *curialia* munera, multa, onera, vincula *leg. 9. 15. 34. 155. C. Theod. de decur.* Curialis nexus *l. 56. C. Theod. eod. origo leg. 48. C. Theod. de heret.*

CURIALITAS, curialium conitio *Novell. Theod. & Valenti de success. curial.*

CURIATÆ Leges a Curiatis Contibus dictæ sunt, ut ait Pompon. in *leg. 2. D. de orig. jur.* *Curia* lege etiam adoptiones factas, testatur Suet. *Aug. cap. 64.* Appian. *de bell. civ. lib. 3.* Dio Cass. *lib. 39. & 46.* De Lege Curiat, qua imperium dari solebat magistratibus, acris, at eruditæ disputatio orta est inter Carolum Sigonium, & Nic. Grucchiū, quorum libri in Georg. Grævii *Thesaur. Antiq. Rom. T. 1.* exstat. Hein.

CURIOSITAS, sciendi studium, ut in *l. 6. D. de jur. & fact. ignr.* Aliquando vox hæc ad significandam artem magicam, & damnablem aliquam usurpatur, ut in *l. 4. C. Theod. de malef. & mathem.* & ibi Jac. Gothofred. Idem sensus est Horat. *Epod. 17. v. 76.* An quæ movere cereas imagines. Ut ipse nosti curiosus, & polo Deripere lucem vocibus possum meis? Et *curiosæ* visiones apud Augustin. *Confess. 10.*

CURIOSI in *l. 13. Cod. de curs. publ. l. 2. C. de curios. l. 1. de offic. magistr. officior.* qui curis agendis, & erectionibus cursus publici inspiciendis operam dabant: Ad eos cura vehicularis cursus pertinet, ut loquitur *Lult. D. de mun. & hon.* Hos quoque crimina iudicibus denunciasse, indicat *l. 1. Cod. de curios.* Tertulian.

lian. *de sug. in perseq. c. 13. In marribus beneficiariorum, & curioforum.*

Curiosos etiam publicanis vestigalium redemptoribus jungit Jul. Firmic. *lib. 3. Sed & Curiosi litorum memorantur in Novell. Theod. & Valent. de trib. fisc. & primi Scholarum curiosi in l. 6. C. Th. de curios.*

CURIOSUS esse debet creditor *l. 3. §. 9. D. de in rem vers.*

CURRAX Servus *l. 18. pr. D. de Aedil. edict.* Qua voce non tantum Josephi vetus interpretes Rufinus *lib. 8. Antiqu. cap. 7.* sed & Gratius poeta utitur, observante Strauchio *differt. Aedil. poster. cap. 1. §. 9.* Videatur Scip. Gentil. *lib. 1. parerg. cap. 17.* quem etiam exscribit Dion. Gothofr. *not. ad d. l. 18. litt. 2.* Locum Gratii in *Cyneg. v. 89.* primus observavit Voss. *de analog. lib. 2. cap. 33.* Ceterum de Latinitate hujus vocabuli multi disputant, sed frustra, quum, si vel maxime deesset auctoritas, analogia tamen sufficere videretur. Sed si MSC. Pitheoano fides, eo vocabulo usus etiam est Symmach. *lib. 4. Epist. 60.* ceu ibi monuit Fr. Juretus. Vid. Corn. van Bynkersh. *obs. lib. 1. c. 25. p. 69.*

CURRERE dicitur mancipium per plures emtores in *l. 56. D. de contr. emt. præscriptio l. 3. C. quib. non objic. tempus l. 48. §. 1. D. de adquir. possess.*

CURSOR *l. 99. §. ult. D. de legat. 3.*

CURSUALES equi, id est, cursui publico deputati *l. 19. C. de curs. publ.*

Cursuale obsequium *l. 9. C. Theod. de re milit.*

Cursualis rheda *l. 9. C. Th. de leg. & decreet. sollicitudo l. 7. C. Th. de curios.*

CURSUS aquæ *leg. I §. 1. D. ne quid in loc. publ. navium l. 6. C. Theod. de navicular. usurarum l. ult. C. de usur. pupill.*

Cursus clabularis. Vid. supra *clabularis.*

CURULE certamen, & curules equi *l. 1. C. Th. de equ. curul. l. 5. C. de spectac.*

CUSIO monetalis *l. 18. C. Theod. de extraord. & sord. mun. id est, cudendæ pecuniæ studium l. 3. C. Theod. eod. Super cudendo arte facultatem sibi arripere l. ult. C. Th. de extraord. & sord. mun.*

CUSTODIA, observatio diligens rei. Sic custodia coercere *leg. 3. D. de adquir. rer. dom.*

Custodiam præstare *l. 2. §. ult. D. de peric. & commod. Custodie autem vocabulum, quatenus illa præstari dicitur, modo omnem præstationem significat, ut in l. 14. D. de furt. l. 2. §. 1. D. de peric. & comm. rei vend. modo a solo dolo separatur l. 14. §. 1. D. commod. §. ult. Inst. de oblig. quæ ex delict. modo & vi majori, & dolo, & culpæ opponitur l. 19. C. de pignorib. l. 13. §. 1. D. de pignor. act. Jac. Gothofr. ad l. 23. D. de reg. jur. Plerumque tamen tunc custodia diligentem rei curam, & qualem bonus, & diligentissimus paterfamilias in suis rebus præstare solet, diligentiam significat *l. 35. §. 4. D. de contrah. emt. Vetust. Glossarium: Custodia η ακριβεστική, και υπερβλλησα παρατηρητική, accuratissima, & superabundans custodia. Custodia plena ut & diligentiam præstet leg. 2. in fin. D. de peric. & commod. rei vend.**

Custodiam publicam plerumque intelligimus, qua rei continentur *l. 224. D. de verb. signif. l. 13. §. pen. D. de re milit. l. 9. D.*

D. qui test. fac. pos. Ita custodia squalorem intellige in *Novell. Valent. de confirm. his. Cicerone de divinor. lib. 1. cap. 25.* Est apud Platonem Socrates, quum esset in custodia publica, dicens Critoni, suo familiari, sibi post tertium diem esse moriendum.

Custodia pro custodibus, qui custodias adservant *l. 12. §. ult. D. de custod. & exhib. reor. l. 13. C. Theod. de pœn.* Tertull. in *Apologet. c. 21.* Male revoluta, quæ obstruxerat sepulcrum, & custodia pavore disjecta. Add. *Serv. in lib. 11. Aen. v. 184.*

Custodias etiam sæpe ipsos, qui sub custodia tenentur, & adservantur, adpellant *l. 28. §. 13. D. de pœn. Senec. Epist. 77.* Unus ex custodiarum agmine. Et *Epist. 76.* Quum adveheretur nuper inter custodias. Ita in *Act. Apost. cap. 27. v. 1. Παρεδίδεν τον τε Παυλον, και τινας ετερος δεσμωτας, εκατοσταρχη*: Et tradiderunt Paullum cum reliquis custodiis centurioni. Idem Seneca custodiam, numero singulari, pro reo, qui ea continetur, dixit *Epist. 5.* ut & Callistratus in *l. 12. D. de public. jud. l. 18. §. ult. D. de quæst. auditionem custodiarum*, Tertullian. in *Apolog. cap. 9.* cognitio custodiarum *l. 6. D. de offic. procons. l. 9. D. de fer. judicandis custodiis præsidere*, Tertull. *Apolog. c. 44.* custodiis occupatus *l. 2. §. 2. D. quis ord. in posses.* Recognoscere custodias, Suet. in *Tib. c. 61.* custodiarum seriem recognoscere. Idem in *Calig. c. 27.* *Serv. l. c.* Nam ut hi, qui custodiuntur, custodia dicantur, usurpatum est. Unde non male est in usu: Custodiæ audiuntur.

Custodiam etiam adpellant Latini auctores, qua pupilli sub matribus continentur. Horat. *lib. 1. epist. 1.* Et piger annus Pu-

illis, quos dura premit custodia matris. Senec. in *consolat. ad Marcian. c. 24.* Pupillus, relictus sub tutorum cura, usque ad decimum quartum annum, sub matris custodia semper.

CUSTOS, qui curam rei suscipit. *Custos ædium l. ult. §. 10. D. de mun. & honor. armorum l. 14. §. ult. D. de re milit. carceris l. 1. D. de effract. l. 7. C. Theod. de custod. reor. conditorum l. 1. C. Theod. de condit. in publ. horr. domus l. 1. C. de reb. vel abst. hered. feræ bestię Paull. Sent. lib. 1. tit. 15. horreorum l. 4. Cod. locat. littonum l. 17. C. Th. de navicular. pedum principis l. 2. Cod. Th. lib. 9. tit. 30. prædii l. 15. §. 1. D. de alim. & cib. leg. villæ l. 15. §. ult. D. de instr. vel instr. legat.* Quemadmodum & apud Catonem *de re rust. cap. 66.* Custos pro custode villæ accipi videtur.

Hinc & magistratibus tribuitur hoc vocabulum. Sic *Custos* urbis apud Juvenal. *Sat. 13.* præfectum urbi significat, cujus custodia, & fidei urbs Roma commissa erat, ut ait *l. 1. D. de offic. præf. urb.* Peto Albinovan. in *Eleg. de Mecænate*: Non minus urbis erat custos, & Cæsaris hospes: Quod Mecænatis munus designat Horat. *lib. 3. od. 9.* Tu, civitatem quis deceat status, curas, & urbi sollicitus times. Proinde apud Plin. *lib. 14. cap. 24.* ubi vulgo scribitur: Piso Curator urbis, *Custos* scribendum esse putat Brissón. Piso enim, qui *αυλαρχος* πλεως adpellatur a Josepho *Antiq. lib. 18. c. 8.* est L. Piso, quem sub Tiberio fato obiisse, præcipuamque ex eo gloriam, quod Præfectus urbi recens continuam potestatem & insolentia parendi gravio rem mire temperasset, consequutum, scribit Tacitus *Annal. lib. 6. cap. 10.*

LECTI-

Lectionem tamen vulgarem ferri posse idem Britton. agnoscit.

Custos Ecclesiæ, de quo est *tit. decretal. de officio custodis*. Hujus officium non videtur antiquitus fuisse distinctum ab officio *sacristæ*, nisi quod huic solum rerum pretiosarum immediate ad divinum officium pertinentium mera custodia, illi autem rerum minus pretiosarum quomodocumque ad Ecclesiam pertinentium non sola custodia, sed etiam ministerialis applicatio, vel divisio commissa sit. Gregorius IX. ex Concil. Toletano sæculi septimi *C. custos 2. d. 1. Custos*, ait, sollicitus esse debet de omni ornamento Ecclesiæ, & luminariis, sive incenso, nec non panem, & vinum omni tempore præparatum ad missam habere debet, & per singulas horas canonicas signum ex consensu Archidiaconi sonare, & omnes oblationes, seu elemosinas, seu decimas (ex fructibus ultroneas) cum ejusdem tamen consensu absente Episcopo inter fratres dividat. Custodis officia propius ad usum nostrorum temporum recensentur ab eod. Gregorio IX. *c. custos 1. d. 1. his verbis*: Custos Ecclesiæ, cui ea, quæ Ecclesiæ competunt, custodienda committuntur, oportet, ut sui Archidiaconi jussioni in omnibus obediat, in horis Canonicis signa tintinnabulorum Archidiacono jubente ab eo pulsantur, pallia, vel linteamina altaris, seu cuncta utensilia Ecclesiæ indefinenter custodiat, in accendendo, vel extinguendo lampades, ac laternas pervigil existat. Si minus idoneus exstiterit, ab Archidiacono coerceatur, ut se emendet; si autem indomitus permanferit, Archidiaconus Episcopo denunciando provideat, ut indecente ejecto aptus minister constitutur. D. Euseb. Amort. *Elem. jur. can. lib. 1. tit. 27.*

Custodes pro observatoribus *l. 3. §. 1. D. de admin. & perie. iur.* Hoc sensu & custodes accusatoribus datos, apud Cic. *divinatur. in Verr. c. 16.* & ibi Ascon. Pæd. legimus. *Custodem* adpositum in obscrationibus publicis, qui attenderet, scribit Plin. *lib. 6. c. 2.* Ita vota sub custode nuncupare Senec. *lib. 1. de element. c. 9.* Sic custodem Silio, & Messalinæ datum scribit Tacit. *Annal. lib. 11. c. 55.*

Custodes dati ad mulieres custodiendas, Tibull. *lib. 1. eleg. 6. v. 9.* *Ipse malus docui, quo pacto ludere posset custodes.* Propert. *lib. 2. eleg. 6. v. 37.* *Quos igitur tibi custodes, quæ limina ponam?*

In primis *custodes* mulieri mitebantur ad ventrem custodiendum *l. 1. §. 3. §. 6. §. 12. D. de agnosc. & alend. lib. ad ventrem inspiciendum, & observandum, Paull. 2. Sent. 24. 5.*

Custodes etiam eos vocabant, qui impuberibus ad eos regendos adponebantur. Hor. *in art. poet. v. 161.* & Plaut. *Mercat. Act. 1. Scen. 1. v. 89.* Hos & rectores vocant Tacit. *annal. lib. 3. c. 48.* & Suet. *in Aug. c. 48. monitores*, Symmach. *lib. 3. epist. 13.* Quin & curatores furiosorum *custodes* vocari videntur. Custodes furiosis non ad hæc solum adhibentur, ne quid perniciosius in se moliantur, sed ne aliis quoque exitio sint *l. 14. D. de offic. præsid.*

CUSTODIRE, curare diligenter, servare, dare operam, ut salvum sit. Et ita aliud est *custodire*, aliud *possidere* *l. 1. §. 9. quod legat.* ibi: Non possidet is, qui missus est in possessionem legatorum causa, sed potius custodit.

Custodire pro observare *l. 32. D. de legib. l. 41. D. de excusat. l. 20. D. de fideicom. libert. l. 6. D. de extraord. crim. l. 7. D. quem-*

quemadm. servit. amitt. Custodire debebis l. 26. D. de extraord. crim. Custodiunt procuratores l. 2. C. de servit. Custodire in persona l. 4. C. de solut. Si custoditur forma l. 11. D. de servit. præd. urb. judicium l. 70. D. de condit. & demonstr. jus §. 1. Inst. de jur. nat. legum vis, Columell. lib. 12. cap. 1. pactum l. 18. D. de pact. dor.

CYCLADES insulæ in Jonio mari. Eudæmon in l. 9. D. ad leg. Rhod. de iact. Ναυφραγιον ποιησαντες εν τη Ιταλια, διηρπαγουμεν υπο των δημοσιων, των τας κυκλαδας νησους οικωντων : Naufragium in Italia facientes direpti sumus a publicanis Cyclades insulas habitantibus. Sed quomodo naufragium facientes in Italia diripi potuerunt a publicanis in insulis Cycladibus? Ipsa igitur necessitas pro Italia rescribi jubet Aethalia, uti emendavit Bynkersh. ad d. l. 9. D. de leg. Rhod. c. 9. p. 292. seq. intelligens Aethalam, Insulam prope Samum, cujus meminit Liv. lib. 37. c. 13. HEIN.

CYDONEUM in l. 9. D. de vit. vin. ol. vini genus, quod ex malis cotoneis, in musti metreta maceratis, conficitur, quod Dioscorid. lib. 5. κυδωνιτην οινον vocat.

CYLINDRI l. 34. §. ult.

D. de aur. arg. leg. oblongi lapilli fuere, ad ornatum mulierum pertinentes, de quibus Plin. lib. 37. c. 5. & 8. Tertull. de cult. fem. c. 6. Latent in cingulis smaragdi, & cylindros vaginæ suæ solus gladius sub sinu novit Juven. Sat. 6. v. 264. Tu nube, atque tace, donant arcana cylindros. Add. Ferrand. Adduens. Explicat. lib. 1. p. 545. Tom. 2. Thesaur. jur. civ. HEIN.

CYMBIA, vasa l. 34. §. 1. D. de aur. arg. leg. quæ a Julio Polluce lib. 6. c. 16. & Nonio Marcell. inter genera poculorum ponuntur. Meminit & Plin. lib. 37. c. 8.

CYPROGENIA, nomen proprium l. 29. C. de reb. dub.

CYPRUS insula l. 17. C. Th. de pæn.

Cyprus, Afrodiensum civitatis Episcopus l. 37. C. Th. de anon. & trib.

CYRENENSIS provincia, Cyrenas, Pentapolin, aliosque adjacentes tractus inter Africam Carthaginensem, & Aegyptum complexa l. 61. §. 1. D. locat.

CYZACENI. Operarii, qui Cyzaceni dicuntur l. 7. Cod. de aquæd. Sed & vocabuli notio ignota, & ipsa scriptio incerta est, aliis Ciziceni, aliis Cizirzenii, aliis Ticennii, vel Titennii legentibus.

FINIS TOMI PRIMI.

